

Linus ŽALNIERIŪNAS

DAKTARO DISERTACIJA

PRIEŽASTINIS RYŠYS IR JO  
NUSTATYMAS BAUDŽIAMOJOJE  
TEISĖJE

SOCIALINIAI MOKSLAI,  
TEISĖ (S 001)  
VILNIUS, 2021



MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

**Linas Žalnierius**

PRIEŽASTINIS RYŠYS IR JO NUSTATYMAS  
BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE

Daktaro disertacija  
Socialiniai mokslai, teisė (S 001)

Vilnius, 2021

Daktaro disertacija rengta 2014–2020 metais, ginama Mykolo Romerio universitete pagal Mykolo Romerio universitetui ir Vytauto Didžiojo universitetui Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. vasario 22 d. įsakymu Nr. V-160 suteiktą doktorantūros teisę.

*Mokslinis vadovas:*

prof. dr. Oleg Fedosiuk (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001).

# TURINYS

PAGRINDINIŲ SANTRUMPŲ SĄRAŠAS.....	5
ĮVADAS.....	7
MOKSLINIŲ TYRIMŲ APŽVALGA .....	17
I. PRIEŽASTINIO RYŠIO SAMPRATA, GENEZĖ IR EVOLIUCIJA.....	21
1.1. Priežastingumo, priežastinio ryšio, sąlygos ir priežasties sąvokos.....	21
1.2. Priežastinio ryšio samprata, ištakos ir raida .....	24
1.2.1. Priežastinio ryšio ištakos senovės rytuose .....	25
1.2.2. Priežastinio ryšio pagrindai antikoje.....	27
1.2.3. Priežastinio ryšio plėtotės sąstingis viduramžiais.....	29
1.2.4. Priežastinio ryšio vystymasis naujaisiais laikais.....	32
1.2.5. Priežastinis ryšys naujaisių laikų mokslo ir teisės srityse.....	37
1.3. Pirmo skyriaus rezultatų apibendrinimas .....	40
II. PAGRINDINĖS PRIEŽASTINIO RYŠIO TEORIJOS BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE .....	41
2.1. Priežastinio ryšio teorijų svarba ir jų klasifikavimas baudžiamojoje teisėje.....	41
2.1.1. Faktinio ir teisinio priežastinio ryšio etapų reikšmė priežastinio ryšio nustatymui .....	43
2.2. Faktiniam priežastiniam ryšiui nustatyti taikytinos teorijos .....	44
2.2.1. Ekvivalentinio priežastinio ryšio teorija .....	44
2.2.1.1. <i>Conditio sine qua non</i> teorija .....	46
2.2.1.2. Dėsningos sąlygos teorija .....	51
2.2.1.3. Nevienodų sąlygų, efektyviausios, artimiausios, pagrindinės sąlygos teorijos.....	51
2.2.2. Tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio teorija.....	53
2.2.3. Informacinio priežastingumo teorija.....	54
2.3. Teisiam priežastiniam ryšiui nustatyti taikytinos teorijos .....	56
2.3.1. Galimybės ir realybės teorija .....	56
2.3.2. Adekvataus priežastinio ryšio teorija ir jos atmainos.....	58
2.3.2.1. Adekvačios priežasties teorija .....	62
2.3.2.2. Būtiną ir atsitiktinį priežastinio ryšio teorija.....	63
2.3.3. <i>Novus actus intervenience</i> teorija.....	66
2.3.3.1. Savarankiškai veikusio trečiojo asmens neatsargus arba tyčinis įsikišimas.....	67
2.3.3.2. Nukentėjusiojo elgesio įtaka priežastinio ryšio pertrūkiui .....	72
2.3.3.3. Specifinių nukentėjusiojo savybių įtaka priežastinio ryšio pertrūkiui .....	78
2.3.3.4. Išorinių sąlygų įtaka priežastinio ryšio pertrūkiui.....	82
2.3.3.5. Priežastinio ryšio vystymasis padariniams nutolus nuo veikos laiko atžvilgiu.....	83
2.3.4. Teisinio priežastinio ryšio teorija.....	86
2.3.5. Pasyvios aplinkos teorija .....	87

2.3.6. Galimybės veikti teorija.....	88
2.3.7. Esminės ir veikiančios priežasties teorija.....	89
2.4. Antro skyriaus rezultatų apibendrinimas.....	91
III. PRIEŽASTINIO RYŠIO YPATUMAI LIETUVOS IR UŽSIENIO ŠALIŲ BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE.....	93
3.1. Priežastinio ryšio ypatumai Lietuvos baudžiamosios teisės teorijoje ir praktikoje.....	93
3.2. Priežastinio ryšio įtvirtinimo Lietuvos baudžiamajame įstatyme poreikis.....	107
3.3. Priežastinio ryšio atribojimo nuo kaltės problema .....	115
3.4. Priežastinio ryšio nustatymo ypatumai kitose kontinentinės teisės tradicijos šalyse.....	121
3.5. Priežastinio ryšio nustatymo ypatumai bendrosios teisės tradicijos šalyse.....	129
3.6. Trečio skyriaus rezultatų apibendrinimas .....	133
IV. PRIEŽASTINIO RYŠIO NUSTATYMAS SKIRTINGO PRIEŽASTINGUMO SITUACIJOSE .....	135
4.1. Statistinė priežastinio ryšio teorijų kasacinėje praktikoje analizė.....	135
4.2. Optimalus priežastinio ryšio nustatymo modelis .....	146
4.3. Priežastinio ryšio nustatymas atskirų kategorijų bylose.....	154
4.3.1. Nusikaltimai žmogaus gyvybei ir nusikaltimai žmogaus sveikatai.....	154
4.3.1.1. Nužudymas.....	154
4.3.1.2. Neatsargus gyvybės atėmimas .....	161
4.3.1.3. Nužudymas ar neatsargus gyvybės atėmimas vienu ar keliais smūgiais .....	170
4.3.1.4. Nusikaltimai žmogaus sveikatai .....	179
4.3.1.5. Neveikimu sukeltas sveikatos sutrikdymas ar gyvybės atėmimas.....	183
4.3.2. Su norminių teisės aktų pažeidimais susijusios nusikalstamos veikos.....	189
4.3.2.1. Darbų saugos ir sveikatos apsaugos darbe reikalavimų pažeidimas.....	189
4.3.2.2. Apgaulingas ar aplaidus buhalterinės apskaitos tvarkymas .....	202
4.3.2.3. Piktnaudžiavimas tarnyba ar pareigų neatlikimas .....	211
4.3.2.4. Nusikalstamos veikos transporto eismo saugumui.....	220
4.3.2.4.1. Kelių eismo taisyklių pažeidimas vairuojant transporto priemonę.....	220
4.3.2.4.2. Kelių eismo taisyklių pažeidimas nevairuojant transporto priemonės .....	245
4.4. Ketvirto skyriaus rezultatų apibendrinimas.....	253
IŠVADOS .....	255
PASIŪLYMAI .....	262
LITERATŪROS SĄRAŠAS .....	263
PRIEDAI .....	293
SANTRAUKA .....	307
SUMMARY .....	329

## PAGRINDINIŲ SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

- BAĮ** – Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymas
- BK** – Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas
- BPC** – Bendrasis pagalbos centras
- BPK** – Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas
- CK** – Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas
- CPK** – Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas
- ESTT** – Europos Sąjungos Teisingumo Teismas
- EŽTT** – Europos žmogaus teisių teismas
- KET** – Kelių eismo taisyklės
- LAT** – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas
- LR** – Lietuvos Respublika





„Anuška jau nusipirko saulėgrąžų aliejaus,  
ir ne tik nusipirko, bet net ir išliejo.  
Taigi posėdis neįvyks.“  
(Voldandas)  
Michailas Bulgakovas. „Meistras ir Margarita“

## ĮVADAS

### Mokslinio tyrimo aktualumas ir teorinis pagrindimas

Priežastinis ryšys – objektyvus reiškinys, sujungiantis kitus du objektyvios tikrovės reiškinius – priežastį ir padarinius. Taip pat tai viena iš seniausių ir sudėtingiausių mokslinių konstrukcijų, sutinkamų įvairiose mokslo šakose, todėl priežastinis ryšys laikytinas universalia kategorija, kuri, priklausomai nuo konkrečios mokslo šakos, skiriasi turinio specifiškumu. Priežastinis ryšys Lietuvos baudžiamojoje teisėje – nusikalstamos veikos sudėties požymis, kurio tinkamas supratimas, aiškinimas ir taikymas turi tiesioginę įtaką baudžiamajai atsakomybei atsirasti. Baudžiamoji atsakomybė Lietuvoje realizuojama per mokslinę konstrukciją, sudarytą iš skirtingo turinio struktūrinių elementų – nusikalstamos veikos sudėties požymių, baudžiamosios teisės doktrinoje skirstomų į objektyvius ir subjektyvius<sup>1</sup>. Baudžiamosios teisės teorijoje priežastinis ryšys priskiriamas prie objektyviają nusikalstamos veikos sudėtį apibūdinančių požymių ir sujungia kitus – pavojingos veikos ir baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių – požymius. Priežastinio ryšio požymis yra vienintelis nusikalstamos veikos sudėties požymis, kurio turinio apibrėžtis, jo praktinio taikymo gairės ar metodika nėra pateikiami baudžiamajame įstatyme. Todėl šio požymio supratimas kildinamas iš teisės doktrinos, kuri, deja, priežastinio ryšio klausimu išimtinai ribota ir neišsami<sup>2</sup>. Lietuvos baudžiamojoje teisėje siūloma dviejų etapų priežastinio ryšio nustatymo metodika, pagal kurią pirmajame etape siūloma nustatyti būtinąją padarinių kilimo sąlygą taikant *būtiniosios padarinių kilimo sąlygos* taisyklę, o antrajame – nustatyti priežastinio ryšio pobūdį, atsakant į klausimą, ar priežastinis ryšys yra būtinas ar atsitiktinis (taikoma *adekvataus priežastinio ryšio* bei *būtinojo ir atsitiktinio priežastinio ryšio* teorijos). Šiame moksliniame tyrime nesutinkama su baudžiamosios teisės doktrinoje siūlomu antruoju priežastinio ryšio nustatymo etapu, nes taikomos teorijos prieštarauja nusikalstamos veikos sudėties požymių sampratai. Kitų priežastinio ryšio

<sup>1</sup> V. Piesliakas, *Lietuvos baudžiamoji teisė. I knyga. 2-oji pataisyta ir papildyta laida* (Vilnius: Justitia, 2009), 189.

<sup>2</sup> Baudžiamosios teisės teorijoje sutinkami tik pavieniai moksliniai straipsniai, skirti priežastinio ryšio klausimams: pvz., V. Piesliakas, *Priežastinis ryšys tarp pavojingos veikos ir baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių ir jo nustatymas teismų praktikoje*; E. Rozenbergienė, *Probleminiai priežastinio ryšio nustatymo aspektai nagrinėjant eismo saugumo pažeidimų bylas*.

nustatymo metodikų Lietuvos baudžiamojoje teisėje nesutinkama. Dėl to priežastinio ryšio požymio ištirtumas nėra pakankamas, o nesant aiškaus ir vienodo priežastinio ryšio požymio turinio supratimo kyla problemų tinkamai aiškinant bei konstatuojant priežastinio ryšio požymį konkrečiose bylose, o tai lemia nepagrįstą baudžiamosios atsakomybės atsiradimą ar išvengimą. Šio požymio analizės Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje stoka reikalauja mokslinių tyrinėjimų ir diskusijų, padėsiančių užpildyti teorines ir praktines priežastinio ryšio supratimo ir taikymo spragas, taip sudarant prielaidas formuoti vienodą teismų praktiką nustatant priežastinį ryšį.

Šiame moksliniame tyrime ištyrus nacionalinį ir užsienio šalių baudžiamuosius įstatymus, užsienio valstybių teisės taikymo patirtį, nacionalinius priežastinio ryšio teorinius ir praktinius pagrindus, ieškoma priežastinio ryšio supratimo ir tinkamiausios priežastinio ryšio nustatymo metodikos<sup>3</sup>. Neišvengiamai šio proceso metu susiduriama su priežastinio ryšio genezės, vienodos sampratos, konkrečių priežastinio ryšio teorijų supratimo ir parinkimo bei tinkamiausios priežastinio ryšio nustatymo metodikos išgryninimo problemomis. Nuodugnesnės analizės šiais klausimais Lietuvos baudžiamosios teisės moksle taip pat nesutinkama. Todėl analizuojama tema yra itin aktuali, nes priežastinio ryšio požymio supratimas ir nustatymas yra vieni labiausiai diskutuotinių ir problematiškiausių baudžiamosios teisės klausimų<sup>4</sup>. Mokslinio tyrimo rezultatai bus aktualūs:

- *įstatymų leidėjui* sprendžiant klausimą dėl priežastinio ryšio požymio įtvirtinimo baudžiamajame įstatyme poreikio;
- *baudžiamosios teisės doktrinai* pateikiant skirtingų priežastinio ryšio teorijų turinio analizę bei jų taikymo procese kylančias problemas;
- *teisės taikytojui* atsakant į klausimą, ar nustatant priežastinį ryšį skirtingų kategorijų bylose turi būti taikoma viena universali priežastinio ryšio nustatymo metodika, ar vis dėlto skirtingos teorijos.

## Mokslinio tyrimo problema

Pagrindinė tyrimo problema – priežastinio ryšio nustatymo baudžiamojoje teisėje teorijų nepakankamas ištyrimas, trukdantis susitarti, kurios iš jų turėtų tapti konvencinės praktiškai nustatant priežastinį ryšį baudžiamosiose bylose, o tai užtikrintų asmenų, kuriems taikoma baudžiamoji atsakomybė, ir asmenų, patyrusių žalą, teises. Mokslinė tyrimo problema nėra tik lokalaus pobūdžio, nes mokslinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad minima problema itin aktuali daugelio užsienio šalių baudžiamojoje teisėje, taip atskleidžiant platesnį šiuolaikinės baudžiamosios teisės doktrinos kontekstą.

Baudžiamosios teisės doktrinoje priežastinio ryšio, kaip sąsajos tarp dviejų objektyvios tikrovės reiškinių (priežasties ir padarinio), supratimas priklauso nuo baudžiamosios teisės doktrinoje egzistuojančių priežastinio ryšio teorijų pažinimo

<sup>3</sup> „Kas yra Metodika? (Žodžio „metodika“ reikšmė; gr. *methodike*)“, metodika – visuma būdų bei taisyklių kokiam nors darbui ar veiksmui atlikti, žiūrėta 2019 m. lapkričio 2 d., <https://www.lietuviuzodynas.lt/terminai/Methodika>.

<sup>4</sup> Piesliakas, *supra note*: 1; Taip pat žr. V. B. Malinin, „Prichinnaya sviaz v ugolovnom prave: voprosy teorii i praktiki“ (Dissertatsiia, Sankt-Peterburgskii universitet, 1999): 5–6, <https://www.dissercat.com/content/prichinnaya-svyaz-v-ugolovnom-prave-voprosy-teorii-i-praktiki>, ir kt.

ir jų parinkimo. Tačiau Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje nesutinkama egzistuojančių priešastinio ryšio teorijų pateikimo ir aprašymo, o ką jau kalbėti apie jų turinio supratimą, palyginimą ar šių teorijų taikymo perspektyvų aptarimą. Be to, bene vienintelė Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje siūloma priešastinio ryšio nustatymo metodika<sup>5</sup> yra iš dalies ydinga, kadangi rekomenduojant taikyti prieštarą – *adekvataus priešastinio ryšio* teoriją – prarandamas objektyvus priešastinio ryšio pobūdis, nes priešastinis ryšys nustatomas vadovaujantis subjektyviuoju (kaltės) požymiu, o tai prieštarauja nusikalstamos veikos sudėties požymių skirstymu į objektyviuosius ir subjektyviuosius esmei bei paskirčiai. Šios problemos egzistavimas sudaro neišvengiamą poreikį mokslškai ištirti pasirinktą temą aptariant pagrindines baudžiamojoje teisėje egzistuojančias priešastinio ryšio teorijas atskleidžiant jų turinį bei taikymo perspektyvas ir rekomenduojant praktikoje taikyti tinkamiausias teorijas.

Teisės taikymo praktikoje teismai, susidurdami su priešastinio ryšio požymio iširtumo trūkumu, neretai ignoruoja šį požymį ir jo neanalizuoja arba tiria tik suprantamesnę ir aiškesnę šio požymio turinio dalį (faktinį priešastinį ryšį). Tokių priešastinio ryšio ignoravimą lemia doktrininė žinių apie priešastinį ryšį stoka, nes Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje nėra aiškiai identifikuotos, sugrupuotos ir iširtos priešastinio ryšio nustatymo teorijos. Baudžiamosios teisės doktrinoje neidentifikuotos tinkamos (-ų) priešastinio ryšio teorijos (-ų), galinčių būti taikomų teisės taikymo praktikoje, susiduriama su situacija, kai teisės taikytojas neturi teorinio pagrindo, kuriuo galėtų vadovautis nustatydamas priešastinį ryšį konkrečiose bylose. Kai kurios Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje pateiktos priešastinio ryšio teorijos (*adekvataus priešastinio ryšio* bei *būtinio ir atsitiktinio priešastinio ryšio* teorijos) nėra tinkamos taikyti, prieštarauja viena kitai, nors priešastinio ryšio konstatavimas ir baudžiamojon atsakomybėn traukiamų asmenų teisinis likimas tiesiogiai priklauso būtent nuo konkrečios teorijos parinkimo ir taikymo. Tokia teisės taikymo praktika yra paini ir sudėtinga, nes baudžiamoji atsakomybė gali būti taikoma asmenims, kuriems nebus įrodytas ir visapusiškai aptartas vienas iš nusikalstamos veikos sudėties požymių – priešastinis ryšys. Tai lemia, kad teismo priimti sprendimai gali būti neteisėti ir nepagrįsti, dėl to asmenys nepagrįstai išteisinami ar nuteisiami. Teismų sprendimai gali būti klaidingi ir dėl neteisingai suvokiamo priešastinio ryšio turinio ir netinkamai taikomų šio ryšio nustatymo taisyklių. Dažname teismo sprendime nėra argumentuojama, kuo vadovaujantis buvo nustatytas priešastinio ryšio požymis. Dar blogiau – apie šį sudėties požymį neužsimenama arba jo buvimas konstatuojamas tik formaliai. Pažymėtina, kad teismai, nustatydami priešastinį ryšį, vadovaujasi ir asmeniniu suvokimu, nuojauta, bet ne konkrečia teorija. Kita vertus, vadovaudamiesi asmeniniu suvokimu apie priešastinį ryšį, intuityviai nepaiso Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje aprašytos priešastinio ryšio nustatymo metodikos (antrojo etapo) ir taiko kitas teisės doktrinoje neaprašytas priešastinio ryšio teorijas, o tai akivaizdžiai

<sup>5</sup> V. Piesliakas siūlo taikyti dviejų etapų priešastinio ryšio nustatymo metodiką: 1) pirmas etapas – būtiniosios padarinių kilimo sąlygos taisyklės nustatymas; b) antras etapas – priešastinio ryšio pobūdžio nustatymas (būtinasis ar atsitiktinis). Piesliakas, *supra* note 1.

suponuoja, jog siūloma metodika nėra tinkama teisės taikytojui. Todėl šios teorinės problemos analizė yra būtina.

Mokslinio tyrimo problemą galima suskaidyti į šias problemines sritis:

1. Pagrindinių priežastinio ryšio teorijų nustatymo, aprašymo ir grupavimo, sukuriiančio žinių apie priežastinį ryšį pagrindą, trūkumas (*reikšminga baudžiamosios teisės doktrina*).
2. Netinkamas priežastinio ryšio teorijų parinkimas, nulemiantis nepagrįstą objektyviųjų ir subjektyviųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių sutapatinimą (*reikšminga baudžiamosios teisės doktrina ir teisės taikytojui*).
3. Tinkamos (-ų) taikyti praktikoje priežastinio ryšio teorijos (-ų) identifikavimo ir priežastinio ryšio nustatymo metodikos bei jos įtvirtinimo baudžiamajame įstatyme trūkumas (*reikšminga baudžiamosios teisės doktrina, įstatymų leidėjui ir teisės taikytojui*).

Pirmoji probleminė sritis pasireiškia tuo, kad teismai, nustatydami priežastinį ryšį, netinkamai aiškina šio požymio turinį ir neretai tik formaliai konstatuoja jo buvimą. Taip yra todėl, kad trūksta priežastinio ryšio teorijų analizės ir nėra aišku, kaip priežastinis ryšys turi būti apibūdinamas bei kokia turėtų būti jo nustatymo metodika. Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje bendrais bruožais aprašyta vos keletas priežastinio ryšio teorijų – *conditio sine quo non* (išvertus iš lotynų k. – sąlyga, be kurios nebūtų) teorija, *adekvatus priežastinio ryšio* teorija, *būtiną ir atsitiktinį priežastinio ryšio* teorija, nors užsienio šalių baudžiamajoje teisėje aprašyta gerokai platesnė priežastinio ryšio teorijų įvairovė. Kita vertus, net ir užsienio šalių doktrinoje, kur randama mokslo darbų, kuriuose sistemiškai analizuojamas priežastinis ryšys ir aptariamos priežastinio ryšio teorijos, jų turinys, panašumai ir skirtumai, priežastinio ryšio supratimo ir jo praktinio nustatymo problematika išlieka tokia gili, kad ir ten nuolat diskutuojama probleminiais priežastinio ryšio aspektais, vis dar ieškoma tinkamiausios priežastinio ryšio nustatymo teorijos ar metodikos. Tai tik patvirtina išskirtinę analizuojamo objekto problematiką ir poreikį ją tirti detaliau. Manytina, kad Lietuvos baudžiamajai teisei itin trūksta tokio pobūdžio analizės, todėl šio mokslinio tyrimo antras skyrius skirtas pagrindinėms priežastinio ryšio teorijoms aptarti ir analizuoti. Šiame skyriuje pateiktų priežastinio ryšio teorijų analizė yra seniai subrendusio poreikio atgarsis, aktualus tiek baudžiamosios teisės mokslui, tiek teisės taikytojams. Moksliniame tyrime analizuojamos priežastinio ryšio teorijos pagal turinį priskiriamos atskiriems priežastinio ryšio nustatymo etapams (*faktiniam* arba *teisiniam* priežastiniam ryšiui), kategorizuojamos pagal konkrečius orientacinius kriterijus (*objektyvus* ar *subjektyvus* pobūdžio teorijos). Taip pat atskleidžiamas šių teorijų turinys, jų genezė, problematika bei aptariamos teorinės analizuotų teorijų taikymo perspektyvos. Manytina, kad pirmoji Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje pateikiamų pagrindinių priežastinio ryšio teorijų analizė – itin reikšmingas pirmasis žingsnis, padėsiantis pagrindus kokybiniam analizuojamo instituto tobulinimui.

Antroji probleminė sritis reikšminga tuo, kad Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje objektyvusis nusikalstamos veikos sudėties požymis – priežastinis ryšys – klaidingai tapatinamas su subjektyviuoju nusikalstamos veikos sudėties požymiu –

kalte<sup>6</sup>. Taip yra todėl, kad Lietuvoje ilgą laiką remiamasi vienintele baudžiamosios teisės doktrinoje aprašyta priešastinio ryšio nustatymo metodika, apimančia netinkamą taikyti praktiškai *adekvataus priešastinio ryšio* teoriją, pagal kurią reikalaujama priešastinio ryšio nustatymo procese aiškintis kaltininko galimybę numatyti kilsiančius padarinius (tai sudaro kaltės požymio turinį). Nors iš filosofijos mokslų kildinamas priešastinis ryšys nuo pirminių jo turinio supratimo momentų baudžiamosioje teisėje buvo išskirtinai siejamas su objektyvumu (nes šis pasireiškia objektyvioje tikrovėje, nepriklausomai nuo žmogaus suvokimo), tačiau susidaro įspūdis, kad ši jo savybė neretai pamirštama. Toks klaidingas objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių tapatinimas sukelia dideles teorines ir praktines problemas, dėl to asmenims nepagrįstai gali kilti baudžiamoji atsakomybė arba jos gali būti nepagrįstai išvengta. Čia susiduriama su priešastinio ryšio sampratos ir objektyvaus pobūdžio nustatymo problema. Todėl šio mokslinio tyrimo pirmame skyriuje, skirtame priešastinio ryšio genezei, raidai ir evoliucijai, ir iš dalies antrame skyriuje, skirtame priešastinio ryšio atribojimo nuo kaltės problematikai, pateikti argumentai išsklaido abejones dėl priešastinio ryšio pobūdžio objektyvumo ir tampa akivaizdu, kad baudžiamosioje teisėje priešastinio ryšio požymis negali būti siejamas ar bet koku būdu tapatinamas su subjektyviaisiais nusikalstamos veikos sudėties požymiais. Priešastiniam ryšiui paaiškinti ir nustatyti turi būti taikomos tik objektyvaus pobūdžio priešastinio ryšio teorijos.

Aptariant trečiąją problemos dalį reikšminga tai, jog šios teorijos nėra sugrupuotos, paaiškinant, kuri teorija tinkama taikyti teisės taikymo praktikoje. Baudžiamajame įstatyme taip pat nėra kalbama apie priešastinį ryšį. Baudžiamosios teisės doktrinoje nėra plėtojamos mokslinės diskusijos dėl priešastinio ryšio nustatymo metodikos, todėl nėra aišku, ar priešastinio ryšio nustatymo procese reikėtų vadovautis viena ar keliomis universaliomis priešastinio ryšio nustatymo teorijomis, o gal skirtingoms bylų kategorijoms taikytinos skirtingos priešastinio ryšio nustatymo teorijos. Mokslinio tyrimo ketvirtame skyriuje analizuojamos atskiros nusikalstamų veikų kategorijos, kuriose nustatomas priešastinis ryšys. Buvo analizuota pastarųjų dvidešimties metų vienintelės Lietuvoje kasacinės instancijos teismo praktika priešastinio ryšio tematika. Būtent šiame skyriuje pateikta analizė leido nuspręsti, ar įmanoma surasti tinkamiausią ir universalią priešastinio ryšio metodiką, kurią galima būtų taikyti skirtingoms bylų kategorijoms, ar vis dėlto, priklausomai nuo analizuojamų veikų kategorijos, skiriasi ir priešastinio ryšio nustatymo metodika. Todėl šis tyrimas itin reikšmingas baudžiamosios teisės doktrinai ir teisės taikymo praktikai, kadangi jame suformuluoti iki šiol Lietuvoje neanalizuoti teoriniai ir praktiniai priešastinio ryšio pagrindai.

Įvertinus tai, kad teorinės priešastinio ryšio nustatymo taisyklės, suformuluotos baudžiamosios teisės doktrinoje, dažnai nepadedą teismams išvengti priešastinio ryšio nustatymo problemų sprendžiant baudžiamąsias bylas, todėl nustatant priešastinį ryšį reikšminga Lietuvos teismų praktika, o ypač Lietuvos Aukščiausiojo

<sup>6</sup> Piesliakas, *supra* note 1. Pavyzdžiui, V. Piesliako siūlomoje priešastinio ryšio metodikoje – antrame priešastinio ryšio etape nustatant priešastinio ryšio pobūdį siūloma naudotis *būtinąja* ir *atsitiktinio priešastinio ryšio* teorija, pagal kurią svarbu nustatyti asmens kaltę, t. y. baudžiamojon atsakomybėn traukiamam asmeniui keliamas reikalavimas numatyti kilsiančius pavojingus padarinius, taip nepagrįstai priešastinį ryšį aiškinant pasitelkus subjektyvųjų kaltės požymių.

Teismo (toliau – ir LAT) praktika. LAT nutartyse, nutarimuose, apžvalgose atskleidžiamos dažniausios žemesnių instancių teismų daromos priežastinio ryšio nustatymo klaidos, kurių analizė gali padėti formuluojant priežastinio ryšio nustatymo problemų sprendimą pateikiančias taisykles. LAT formuojama priežastinio ryšio nustatymo doktrina siekiama užtikrinti tinkamą, teisinės valstybės principais pagrįstą baudžiamosios atsakomybės taikymo procesą, todėl būtent šis teismas dažniausiai pasisako dėl priežastinio ryšio požymio, taigi LAT pateikiamas priežastinio ryšio teisinis aiškinimas yra itin svarbus mokslinio tyrimo problemos analizės šaltinis. Dėl šios priežasties šio mokslinio tyrimo trečiame ir ypač ketvirtame skyriuose gausu Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos analizės, leidusios kokybiškai ieškoti tinkamos priežastinio ryšio nustatymo metodikos.

## Mokslinio tyrimo struktūra ir metodologija

Siekiant įgyvendinti mokslinio tyrimo tikslą ir pasiekti išsikeltus uždavinius, atitinkamai buvo pasirinkta mokslinio tyrimo struktūra ir metodologija<sup>7</sup>. Mokslinį tyrimą sudaro įvadas, tyrimų apžvalga, keturios dalys, išvados ir pasiūlymai, bibliografinis sąrašas, mokslinio tyrimo santraukos lietuvių ir anglų kalbomis. Svarbi šio mokslinio tyrimo ypatybė – jo skyrių išbaigtumas. Kiekvieno skyriaus pabaigoje pateikiamas skyriaus rezultatų apibendrinimas, kiekvienu probleminiu mokslinio tyrimo klausimu pateikiamos autoriaus pastabos, komentarai ir pasiūlymai. Mokslinio tyrimo autorius palaiko poziciją, kad teisės apibrėžties klausimas yra tik metodologinis klausimas, todėl moksliniame tyrime nesiremiama kuria nors viena teisės samprata kaip vienintele teisinga ir nekvestionuojama<sup>8</sup>, atitinkamai ir priešaringi *teisinio pozityvizmo* ir *nepozityvizmo* filosofiniai požiūriai moksliniame tyrime tarpusavyje koreliuojasi, nulemdami mokslinių tyrimų metodų pasirinkimą ne pagal pasirinktą filosofinį požiūrį, bet pagal analizuojamą problemą, todėl visame tyrime remiamasi *sisteminiu požiūriu*, nulemiančiu mišraus tyrimo metodų (kokybinių ir kiekybinių) taikymą.

Šio mokslinio tyrimo pirmame skyriuje analizuojama priežastinio ryšio samprata, genezė ir evoliucija. Daug dėmesio skiriama priežastinio ryšio užuomazgoms mokslo, ypač teisės, šaltiniuose. Skyriuje analizuojamos priežastinio ryšio kaip mokslinės kategorijos ištakos ir raida skirtingais žmonijos civilizacijos laikotarpiais, pradedant nuo senovės rytų, apžvelgiant antikos, viduramžių, naujųjų ir naujaisiųjų laikų laikotarpius ir pereinant prie priežastinio ryšio analizės Lietuvos baudžiamosios teisės šaltiniuose. Ši analizė padeda atskleisti priežastinio ryšio esmę ir sampratą. Skyriuje gilinamasi į istoriškai susiklosčiusį priežastinio ryšio pobūdžio objektyvumą kaip kertinį priežastinio ryšio supratimo matą. Tad skyriaus analizei buvo pasirinktas *genetinis metodas*, kuris kaip teorinis kokybinis metodas apėmė priežastinio ryšio istorinio vystymosi ir loginio jo atsiradimo aspektus. Šis metodas buvo taikomas nustatant pagrindines priežastinio ryšio, kaip mokslinės kategorijos, susiformavimo aplinkybes. Šis metodas

<sup>7</sup> Metodologija suprantama kaip tam tikrų metodų sistema. Žr. šaltinį: V. P. Kohanovskii, „Osnovy filosofii nauki: Uchebnoe posobie dlia aspirantov“ 6 (2008): 307.

<sup>8</sup> D. Valančienė, „Teisės paradigimų pažinimo kelias“, *Teisė* 82 (2012): 176. [https://www.researchgate.net/publication/330723704\\_Teises\\_paradigmu\\_pazinimo\\_kelias](https://www.researchgate.net/publication/330723704_Teises_paradigmu_pazinimo_kelias).

buvo pasirinktas ir dėl to, kad suteikė galimybių priežastinio ryšio kilmę bei istorinę jo raidą tirti naudojantis logikos suteikiamomis priemonėmis. Genetinis metodas buvo taikomas kartu su šiame mokslinio tyrimo skyriuje ryškiai išreikštu *istoriniu metodu*, padėjusiu išlaikyti istoriškai chronologinę priežastinio ryšio požymio turinio ir jo kaitos seką tiriamaisiais laikotarpiais.

Mokslinio tyrimo antras skyrius itin svarbus dėl jame sistemiškai pateikiamų pagrindinių baudžiamosios teisės priežastinio ryšio nustatymo teorijų, kurios kategorizuojamos pagal specifinius kriterijus, taip sukuriant unikalų teorijų pateikimo būdą. Skyrius laikomas viso mokslinio tyrimo antecedentu, kadangi jame pateiktos priežastinio ryšio nustatymo teorijos verifikuojamos visame darbe, kol kai kurios iš jų, atsižvelgiant į originalų jų turinį, pripažįstamos tinkamomis taikyti Lietuvos teisės taikymo praktikoje. Todėl ne veltui skyriuje naudotasi teoriniu *analitiniu-kritiniu metodu*, kuriuo siekiama įvertinti atskiras priežastinio ryšio teorijas, jų pranašumus ir trūkumus, aptariant probleminius pritaikomumo praktikoje sprendimo būdus. Be to, šis skyrius išskirtinis ir tuo, kad tai pirmasis atvejis, kai Lietuvos baudžiamojoje teisėje pateikiama sisteminė-struktūrinė pagrindinių priežastinio ryšio teorijų analizė.

Mokslinio tyrimo trečiame skyriuje analizuojami priežastinio ryšio ypatumai Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamosios teisės doktrinoje ir teismų praktikoje. Šiai analizei atlikti naudotasi teoriniu *sisteminės analizės metodu*, kurį taikant priežastinio ryšio požymis analizuotas kaip atskiras sistemos elementas, aptariant jo priklausymą pagrindiniams objektyviesiems sudėties požymiams. Be to, skyriuje taip pat pristatomas priežastinio ryšio įtvirtinimo Lietuvos baudžiamajame įstatyme poreikis. Vertinant tokio poreikio pagrįstumą skyriuje atlikta daugelio pasaulio šalių baudžiamųjų įstatymų bendrosios dalies analizė: tirta, kokios šalys ir koku būdu yra įtvirtinusios priežastinio ryšio požymį, o gauti rezultatai palyginti tarpusavyje. Todėl šiam skyriaus klausimui buvo taikomas *lyginamosios analizės metodas*, kuris laikomas bene patikimiausiu teoriniu kokybiniu sociologinio tyrimo metodu. Taikant šį metodą buvo lyginamos panašios užsienio šalių baudžiamųjų įstatymų normos, apibrėžiančios priežastinio ryšio požymį. Analitiškai ištyrus lyginamąją medžiagą bei gautus rezultatus palyginus su Lietuvos baudžiamosios teisės doktrina priežastinio ryšio tematika, buvo padarytos išvados dėl priežastinio ryšio požymio įtvirtinimo baudžiamajame įstatyme poreikio. Tačiau, kad būtų galima kokybiškai palyginti skirtingus baudžiamuosius įstatymus, buvo svarbu juos tinkamai suprasti ir interpretuoti, todėl lygiagrečiai buvo taikomas ir *lingvistinės analizės metodas*, kurio taikymo būtinumą nulėmė siekis tinkamai suprasti analizuotų teisės normų tekstą, jį tinkamai interpretuojant ir identifikuojant analizuojamo teksto esmines idėjas. Skyriuje taikant lyginamosios analizės metodą taip pat buvo visapusiškai ir išsamiai analizuojami ir lyginami kontinentinės ir bendrosios teisės tradicijos šalių doktrininiai, norminiai bei praktiniai priežastinio ryšio aspektai.

Mokslinio tyrimo ketvirtas skyrius skirtas priežastinio ryšio ir jo nustatymo teorijų raiškos Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje analizei. Skyrius pradedamas nuo informatyvos ir reikšmingos 2000–2020 metų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bylų, kuriose analizuotas priežastinis ryšys, statistinės analizės, objektyviai patvirtinusios tai, kad Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje rekomenduojama taikyti priežastinio



ryšio metodika naudotasi itin retai. Šioje tyrimo dalyje, be kokybinio teismų praktikos tyrimo, orientuojamasi ir į kiekybinius Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos analizės rodiklius, todėl buvo taikomas kiekybinis *statistinis bylų analizės metodas*, padėjęs procentine skaičių išraiška nustatyti, kiek Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje siūloma priežastinio ryšio metodika visa apimtimi taikyta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje. Statistinės kasacinės instancijos teismo praktikos analizės rezultatai paskatino disertacijos autorių ieškoti tinkamiausios taikyti praktikoje priežastinio ryšio nustatymo metodikos. Todėl naudojantis *grindžiamosios teorijos metodu* pateikiama ir aprašoma tinkamiausia priežastinio ryšio nustatymo metodika. Disertanto pasiūlyta priežastinio ryšio nustatymo metodika tikrinama skirtingo priežastingumo situacijose nagrinėjant atskiras bylų kategorijas, kurios moksliniame tyrime pateikiamos pagal baudžiamojo kodekso specialiosios dalies skyrių eiliškumą, apsiribojant problematiškiausiomis bylų kategorijomis. Lygiagrečiai gilinamasi į Lietuvos mokslininkų siūlomas taikyti priežastinio ryšio nustatymo teorijas ir metodikas, išsamiai aptariamasi kai kurių taikomų teorijų ydingumas, atsirandantis naudojantis netinkamomis priežastinio ryšio nustatymo teorijomis. Todėl buvo taikomas empirinis *dokumentų (bylų) analizės metodas*, kuris kaip universali rašytinės medžiagos tyrimo priemonė padėjo kokybiškai įvertinti teismų praktikos bylas priežastinio ryšio tematika. Iš esmės ketvirtame skyriuje siekiama praktiškai patikrinti ankstesniuose skyriuose nagrinėtas priežastinio ryšio teorijas ir aptarti jų taikymą atskirų kategorijų bylose. Skyriuje aiškinamasi, kurios iš priežastinio ryšio nustatymo teorijų gali būti taikomos konkrečiose bylų kategorijose, o kurios ne. Todėl, kaip ir trečiame skyriuje, šiame skyriuje buvo taikomas empirinis *dokumentų (bylų) analizės metodas*, kadangi teisės aktų, teismų praktikos dokumentai šiame darbe naudojami kaip vieni pagrindinių informacijos apie priežastinį ryšį šaltinių. Visame moksliniame tyrime, taip pat ir šiame skyriuje, remtasi tiek užsienio šalių, tiek Lietuvos baudžiamosios teisės specialistų moksliniais darbais, taip pat ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarimais, apžvalgomis, žemesnės instancijos teismų sprendimais. Pažymėtina, kad minėtas metodas tuo pat metu buvo taikomas kartus su *sisteminės analizės metodu*, kurio taikymas neišvengiamas tais atvejais, kai reikalaujama sisteminio požiūrio į tiriamą objektą. Todėl šiame skyriuje taikant minėtą metodą priežastinio ryšio nustatymo procesas buvo analizuojamas sistemiškai peržiūrint atskirų kategorijų bylas ir gautus rezultatus grupuojant ir kategorizuojant, taip siekiant patikrinti mokslinio tyrimo autoriaus pasiūlytą priežastinio ryšio nustatymo metodiką, susidedančią iš keleto unikalių priežastinio ryšio teorijų.

Mokslinio tyrimo pabaigoje pateikiamos išvados ir pasiūlymai dėl tinkamos taikyti priežastinio ryšio nustatymo metodikos, juos suformuluoti padėjo taikytas *analitinis-kritinis metodas*.

## **Mokslinio tyrimo objektas**

Šio mokslinio tyrimo objektas – priežastinis ryšys kaip savarankiška baudžiamosios teisės mokslo konstrukcija, jos teisinė charakteristika, doktrininis aiškinimas ir praktinis pritaikymas Lietuvos ir užsienio šalių teismams nagrinėjant atskirų kategorijų baudžiamąsias bylas.



## **Mokslinio tyrimo tikslas**

Mokslinio tyrimo tikslas – ištirti priežastinio ryšio turinį ir jį nustatant kylančias problemas bei pateikti priežastinio ryšio nustatymo metodiką baudžiamosiose bylose.

## **Mokslinio tyrimo uždaviniai**

Siekiant užsibrėžto tikslo, tyrime keliami šie uždaviniai:

1. Ištirti priežastinio ryšio sampratą, genezę bei istorinę vystymosi perspektyvą.
2. Palyginti pasirinktų bendrosios ir kontinentinės teisės tradicijos šalių priežastinio ryšio sampratą, norminimą ir teisės taikymą.
3. Įvertinti priežastinio ryšio įtvirtinimo Lietuvos baudžiamajame kodekse poreikį.
4. Įvertinti priežastinio ryšio pobūdį ir vietą nusikalstamos veikos sudėties požymių struktūroje.
5. Identifikuoti pagrindines baudžiamosios teisės doktrinoje egzistuojančias priežastinio ryšio teorijas, nustatyti šių teorijų pagrindinius bruožus bei įvertinti jų pritaikomumą teisės taikymo praktikoje.
6. Identifikuoti Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje siūlomas taikyti priežastinio ryšio nustatymo teorijas ir aptarti doktrines bei praktines šių teorijų taikymo problemas ir perspektyvas.
7. Ištirti teismų praktiką priežastinio ryšio nustatymo aspektu ir identifikuoti dažniausiai kylančias priežastinio ryšio nustatymo problemas.
8. Rekomenduoti tinkamiausią priežastinio ryšio nustatymo metodiką ir ją patikrinti skirtingo priežastingumo situacijose.

## **Mokslinio tyrimo ginamieji teiginiai**

1. Pagrindinių priežastinio ryšio teorijų nustatymas, aprašymas ir sugrupavimas, suformuotų teorinių žinių apie priežastinį ryšį pagrindą, padėsiantį teisės taikytojui efektyviai pasirinkti tinkamas taikyti baudžiamosiose bylose priežastinio ryšio teorijas.
2. Tinkamas priežastinio ryšio teorijų parinkimas padėtų išvengti priežastinio ryšio ir kaltės požymių tapatinimo.
3. Tinkamos (-ų) taikyti praktikoje priežastinio ryšio teorijos (-ų) identifikavimas ir universalios priežastinio ryšio nustatymo metodikos, tinkančios visoms bylų kategorijoms, sukūrimas bei įtvirtinimas baudžiamajame įstatyme supaprastintų priežastinio ryšio nustatymo procedūrai.

## **Mokslinio tyrimo rezultatų apibavimas**

Mokslinis tyrimas svarstytas ir apibavtas Mykolo Romerio universiteto Baudžiamosios teisės ir proceso instituto 2020 m. rugsėjo 16–27 d. posėdyje.

Tyrimo metu buvo atlikta stažuotė Rygos Stradinio universitete Latvijoje.

Tyrimo metu buvo pristatytas mokslinis pranešimas „Causation in criminal law: the significance of forensic act in determining causation“ tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Social innovation: inclusiveness and civic mindedness (SOCIN'2019)“, vykusioje Mykolo Romerio universitete.

Tyrimo rezultatai buvo paskelbti Mykolo Romerio universiteto mokslo darbų žurnale „Jurisprudencija“: Žalnieriūnas, L. „Priežastinio ryšio genezė ir evoliucija filosofijos ir baudžiamosios teisės šaltiniuose“. Jurisprudencija. 2016, Nr. 23(2), p. 269–293; Žalnieriūnas, L. „Adekvataus priežastinio ryšio teorija ir jos atribojimo nuo kaltės problema“. Jurisprudencija. 2018, Nr. 25(1), p. 172–203.

Mokslinio tyrimo rezultatai buvo tiesiogiai naudojami teisės taikymo praktikoje šio mokslinio tyrimo autoriui, kaip advokatui, atstovaujant klientams baudžiamosiose bylose visų instancijų teismuose. Todėl moksliniame tyrime analizuojamos ir bylos, kuriose tiesiogiai dalyvavo bei prie priežastinio ryšio klausimų sprendimo prisidėjo šio mokslinio tyrimo autorius. Taip pat mokslinio tyrimo autorius, tiesiogiai atstovaudamas klientams Europos Sąjungos Teisingumo Teisme, specifiskai gilinosi į priežastinio ryšio klausimus civilinės ir Europos Sąjungos teisės srityse, kur minėtas teismas priėmė palankų sprendimą<sup>9</sup> disertanto klientams, tarp jų ir dėl vieno iš esminių bylos klausimų – priežastinio ryšio. Tai nulėmė teigiamus rezultatus išsamesnio priežastinio ryšio supratimo bei kokybinių baudžiamosios teisės bei kitų teisės šakų priežastinio ryšio skirtumų pažinimo srityje.

Mokslinio tyrimo rezultatai buvo naudojami Mykolo Romerio universitete vedant baudžiamosios teisės bendrosios ir specialiosios dalių seminarus.

---

<sup>9</sup> Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2019 m. rugsėjo 5 d. pranešimas spaudai Nr. 105/19 dėl sprendimo byloje AW ir kt. / Lietuvos valstybė, atstovaujama Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnybos, Bendrojo pagalbos centro ir Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (Nr. C-417/18), Curia.europa.eu, žiūrėta 2019 m. lapkričio 2 d., [https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2019-09/cp190105lt.pdf?fbclid=IwAR1gv7tBBPgi9CXam9UXedm9Fx0Dd9bgrxesEt9J6gCJgs5hM2NOjA3h\\_jc](https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2019-09/cp190105lt.pdf?fbclid=IwAR1gv7tBBPgi9CXam9UXedm9Fx0Dd9bgrxesEt9J6gCJgs5hM2NOjA3h_jc).

## MOKSLINIŲ TYRIMŲ APŽVALGA

Išsamų ir kompleksinių priežastinio ryšio, kaip savarankiškos baudžiamosios teisės konstrukcijos, analizės Lietuvos baudžiamojoje teisėje beveik nėra. Būtų galima paminėti tik vieną Lietuvos baudžiamosios teisės mokslininką, nuodugniau nagrinėjusį priežastinio ryšio klausimą, – V. Piesliaką. Šis mokslininkas analizavo priežastinio ryšio nustatymo klausimą dviejose nusikalstamų veikų kategorijose – nusikaltimų žmogaus gyvybei ir kelių eismo saugumo bylose<sup>10</sup>. Šiame darbe jau minėta, kad nustatant priežastinį ryšį V. Piesliakas siūlo vadovautis dviejų etapų priežastinio ryšio nustatymo metodika: pirmame etape taikyti būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklę, o antrame – nustatyti priežastinio ryšio pobūdį, nusprendžiant, ar priežastinis ryšys būtinas, ar atsitiktinis<sup>11</sup>. Svarbus teisės taikymo praktikai ir šio mokslininko indėlis dėl teisėjo vaidmens baudžiamosiose bylose<sup>12</sup>.

Paminėtini ir pavieniai moksliniai straipsniai priežastinio ryšio tematika. Šio mokslinio tyrimo autorius mokslinio tyrimo rengimo metu publikavo du mokslinius straipsnius<sup>13</sup> priežastinio ryšio tematika, kuriuose tyrė priežastinio ryšio formavimąsi istorinėje perspektyvoje bei analizavo priežastinio ryšio, kaip objektyviojo nusikaltamos veikos sudėties požymio, atribojimą nuo subjektyviojo kaltės požymio. Šios mokslinės publikacijos ar jų dalys buvo įtrauktos į disertacijos tekstą. Paminėtinas ir E. Rozenbergienės mokslinis straipsnis<sup>14</sup>, kuriame autorė, atlikusi dalinę Lietuvos Aukščiausiojo Teismo eismo saugumo pažeidimų bylų analizę, nurodė, jog LAT savo praktikoje ne tik nesinaudoja baudžiamosios teisės doktrinoje siūloma teorija, bet ir panašiose situacijose priima skirtingus sprendimus. Pasak autorės, teismui dažnai kyla sunkumų nustatant priežastinį ryšį, ypač tais atvejais, kai Kelių eismo taisykles pažeidžia bent du asmenys, o daugelyje bylų teismai apskritai nemotyvuoja priežastinio ryšio buvimo arba pasisako dėl jo tik keliais sakiniais<sup>15</sup>.

Kiti baudžiamosios teisės mokslininkai, kaip antai A. Abramavičius, A. Klimka, A. Čepas, V. Pavilionis, moksliniuose darbuose priežastinio ryšio problematikos negrabinėjo, o tik bendrais bruožais aprašė šį požymį. Be to, šių mokslininkų kai kurių priežastinio ryšio klausimų aptarimas yra pasenęs laiko prasme, nes jiems dar nebuvo

<sup>10</sup> V. Piesliakas, „Priežastinis ryšys tarp pavojingos veikos ir baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių ir jo nustatymas teismų praktikoje“. *Jurisprudencija*, 85(7), (2006): 7–15, <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2841>.

<sup>11</sup> *Ibid.*

<sup>12</sup> Paminėtina svarbi su priežastinio ryšio nustatymu susijusi Lietuvos baudžiamosios teisės raida byla, kurioje minimas mokslininkas paršė atskirą nuomonę, taip nesutikdamas su Aukščiausiojo Teismo kolegijos sprendimu, kurioje pateikė argumentus ir dėl priežastinio ryšio vertinimo. Plačiau žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos 2009 m. spalio 20 d. nutartį Nr. 2K-P-247/2009 ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo Vytauto Piesliako atskirą nuomonę dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos 2009 m. spalio 20 d. nutarties Nr. 2K-P-247/2009.

<sup>13</sup> L. Žalnierūnas, „Priežastinio ryšio genėzė ir evoliucija filosofijos ir baudžiamosios teisės šaltiniuose“, *Jurisprudencija* 23(2) (2016): 269–293; L. Žalnierūnas, „Adekvataus priežastinio ryšio teorija ir jos atribojimo nuo kaltės problema“, *Jurisprudencija* 25(1) (2018): 172–203.

<sup>14</sup> E. Rozenbergienė, „Probleminiai priežastinio ryšio nustatymo aspektai nagrinėjant eismo saugumo pažeidimų bylas“, *Teisės apžvalga*. 1(11) (2014): 77–98, <https://www.cceol.com/search/viewpdf?id=67121>.

<sup>15</sup> *Ibid.*

žinomi naujesni užsienio šalių mokslininkų darbai. Tačiau atskirai paminėtina gana nauja Lietuvos baudžiamosios teisės mokslininkų kolektyvo monografija „Baudžiamosios kodekso bendrosios dalies vientisumo ir naujovių (su)derinimo iššūkiai“<sup>16</sup>, kurioje pateikiami monografijos autorių atlikto tyrimo rezultatai, gauti pateikiant specialiai parengtą klausimyną, taip pat ir dėl priežastinio ryšio įtvirtinimo Baudžiamajame kodekse poreikio. Monografijos autoriai nepateikė pozicijos dėl tokio poreikio reikalingumo, reikšmės ar kitų aplinkybių, tačiau pateikė respondentų (teisėjų, advokatų, prokurorų ir mokslininkų) nuomonę šiuo klausimu.

Užsienio šalių baudžiamosios teisės doktrinoje priežastinio ryšio samprata ir su priežastinio ryšio nustatymu susijusios problemos yra nagrinėjamos plačiau. Tiesa, daugelio autorių mokslinis indėlis nagrinėjant priežastinio ryšio tematiką yra skirtingų laikotarpių, todėl jų analizuojamų priežastinio ryšio klausimų turinys ir kokybė skiriasi, tačiau paminėtų mokslininkų darbai šiame moksliniame tyrime bus analizuojami išsamiau.

Vienokiu ar kitokiu būdu dėmesį priežastiniam ryšiui skyrė vokiečių baudžiamosios teisės specialistai, pvz., H. H. Jesčekas (H. H. Jescheck)<sup>17</sup>, K. Roksinas (C. Roxin), J. Wesselsas (J. Wessels)<sup>18</sup>, V. Gropas (W. Gropp)<sup>19</sup>, K. Kiulis (C. Kühl)<sup>20</sup>, L. Trageris<sup>21</sup> ir kt. Tačiau išskirtinio dėmesio šiame moksliniame tyrime susilaukė vokiečių mokslininkė I. Puppe<sup>22</sup>, daug dėmesio skyrusi priežastiniam ryšiui ir jo nustatymui, taip pat analizavusi atskiras priežastinio ryšio teorijas. Mokslininkės pozicija kai kuriais klausimais bėgant metams keitėsi, tačiau dėl to dėmesys šios mokslininkės darbams tik stiprėja.

Paminėtini anglų ir amerikiečių mokslininkai, analizavę pavienes priežastinio ryšio teorijas, P. K. Ryu<sup>23</sup>, M., Allen<sup>24</sup>. Taip pat mokslininkai, analizavę priežastinio ryšio turinį bei nustatymo ypatybes, V. Brutaru<sup>25</sup>, B. Winiger<sup>26</sup>, H. Koch, R. Zimmermann, A. Ašvortas (A. Ashworth), G. P. Flečeris (G. P. Fletcher), M. Džefersonas (M. Jefferson) ir kt.

Išskirtinį dėmesį skirtingiems priežastinio ryšio klausimas skyrė Rusijos baudžiamosios teisės mokslininkai. Kai kurie rusų mokslininkai teigia, kad priežastinio ryšio tema Rusijoje parašyta tiek daug mokslinių darbų, kad, ko gero, jų visų net negalima

<sup>16</sup> G. Švedas ir kt., *Baudžiamosios kodekso bendrosios dalies vientisumo ir naujovių (su)derinimo iššūkiai*, (Monografija, Vilniaus universiteto leidykla, 2017), [http://www.tf.vu.lt/wp-content/uploads/2016/07/LR\\_Baudziamosjo\\_kodekso\\_bendrosios\\_dalies\\_vientisumo\\_ir\\_naujoviu\\_suderinimo\\_issukiai.pdf](http://www.tf.vu.lt/wp-content/uploads/2016/07/LR_Baudziamosjo_kodekso_bendrosios_dalies_vientisumo_ir_naujoviu_suderinimo_issukiai.pdf).

<sup>17</sup> H. H. Jescheck ir T. Weigend, *Lehrbuch des Strafrechts* (Berlin: Duncker & Humboldt, 1996).

<sup>18</sup> J. Wessels, *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra* (Vilnius: Eugrimas, 2003).

<sup>19</sup> W. Gropp, *Strafrecht. Allgemeiner Teil* (Berlin: Springer, 2001).

<sup>20</sup> C. Kuhl, *Strafrecht. Allgemeiner Teil* (München: Verlag Franz Vahlen, 2008).

<sup>21</sup> L. Trager, *Der Kausalbegriffe im Straf- und Zivilrecht* (Marburg: Elwert, 1904).

<sup>22</sup> I. Puppe, *The Concept of Causation in the Law*, (2016): 1-43, <https://ssrn.com/abstract=2744701>.

<sup>23</sup> P. K. Ryu, *Causation in Criminal Law* (Pennsylvania: University of Pennsylvania Law Review, 1958).

<sup>24</sup> M. A. Linden, *Down with Foreseeability! Of Thin Skulls and Rescuers*, (Osgoode Hall Law School of York University, 1969), [http://digitalcommons.osgoode.yorku.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=1558&context=scholarly\\_works](http://digitalcommons.osgoode.yorku.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=1558&context=scholarly_works).

<sup>25</sup> V. Brutaru, *Imputability as a Special Feature of the Offence, According with the New Penal Code, Concept. Controversies*. *Lex ET Scientia International Journal*. 8 (2): 2011.

<sup>26</sup> B. Winiger ir kt., *Digest of European Tort Law. Volume 1: Essential Cases on Natural Causation*. (Wien: Springer-Verlag, 2007).

perskaityti. Paminėtini publikacijų autoriai N. D. Sergeevskis (Н. Д. Сергеевский)<sup>27</sup>, A. A. Piontkovskis (А. А. Пионтковский), M. Šargorodskis (М. Шаргородский)<sup>28</sup>, A. V. Naumovas (А. В. Наумов)<sup>29</sup>, I. H. Spirinas (И. Н. Спиринов)<sup>30</sup>, (А. Е. Жалинский)<sup>31</sup>, Z. Soektovas (З. Соектов)<sup>32</sup>, G. A. Esakovas (Г. А. Есаков)<sup>33</sup>, B. Naumovas (Б. Наумов)<sup>34</sup>, A. N. Ignatovas (А. Н. Игнатов), A. K. Račikovas (А. К. Пачиков)<sup>35</sup> ir kt. Rusijoje argintos bent penkios disertacijos, kuriose vienokiu ar kitokiu priežastinio ryšio aspektu nagrinėjama šio instituto problematika. 1949 metais T. V. Tsereteli (Т. В. Церетели) argynė disertaciją „Priežastinis ryšys baudžiamojoje teisėje“, kuria remiantis 1957 ir 1963 metais išleistos monografijos. 1999 metais V. Malininas (В. Б. Малинин)<sup>36</sup> argynė disertaciją „Priežastinis ryšys baudžiamojoje teisėje: teoriniai ir praktiniai klausimai“. 2001 metais Z. V. Soktoevas (З. В. Соктоев) argynė disertaciją „Priežastingumas kelių eismo ir transporto nusikaltimuose: baudžiamoji teisinė charakteristika“<sup>37</sup>. 2012 metais A. Kosheliova argynė disertaciją „Priežastinio ryšio ypatumai neveikimu padaromose nusikalstamose veikose“. 2015 metais Z. V. Soktoevas argynė disertaciją „Priežastingumas baudžiamojoje teisėje: teorinės ir praktinės problemos“<sup>38</sup>. 2016 metais L. A. Zimireva (Л. А. Зимирева) argynė disertaciją „Priežastinis ryšys nusikaltimuose žmogaus gyvybei“<sup>39</sup>.

Išvardytose disertacijose ir mokslinėse publikacijose siūlomi skirtingi priežastinio ryšio nustatymo problemų sprendimo būdai, analizuojamos įvairios priežastinio ryšio teorijos, tačiau pasigendama sisteminio priežastinio ryšio teorijų pateikimo, jų taikymo teismų praktikoje analizės ir pagrindimo. Nors parengta tiek daug mokslinių darbų priežastinio ryšio tematika, Rusijoje iki šiol diskutuojama dėl tinkamiausios priežastinio ryšio nustatymo teorijos, nesutariama ir dėl skirtingų priežastinio ryšio aspektų vertinimo. Taigi nors darbų gausa nepadeda surasti vienos priežastinio ryšio nustatymo metodikos ir kelia tik dar daugiau klausimų, tačiau vienareikšmiškai

<sup>27</sup> N. D. Sergeevskii, *Rossiskoe ugovolnoe pravo. Spravochnik dlia lektcii. Chast rasprostranena*, (Sankt-Peterburg, 1908).

<sup>28</sup> M. D. Shargorodskij, *Izbrannye raboty po pravu*, (SPB, 2003).

<sup>29</sup> A.V. Naumov, *Rossiskoe ugovolnoe pravo. Obshchaia chast, Rossiiskoe ugovolnoe pravo. Obshchaia chast*, (Moskva: BEK, 2007).

<sup>30</sup> I. N. Spirin, *Ugovolnoe pravo Rossii. Vsia chast. Uchebnik* (SPBGU, Izdatelskii dom 2013).

<sup>31</sup> A. E. Zhalinskii, „Sovremennoe ugovolnoe zakonodatelstvo Germanii“, (2006). <https://elibrary.ru/item.asp?id=20013409>.

<sup>32</sup> Z. V. Soktoev, „Prichina vozniknovenia ugovolnogo prava – eto istoriia“, *Sibirskii iuridicheskii vestnik*, <http://www.lawinstitut.ru/ru/science/vestnik/20003/soktoev.html>.

<sup>33</sup> G. A. Yesakov, „Prichinnaia svyaz v slozhnykh situatsiyakh: ugovolnoe pravo“, (*Pravo. Zhurnal Vysshei shkoly ekonomiki*, No 1., (2016), <https://www.hse.ru/data/2016/04/02/1126351572/есakov.pdf>).

<sup>34</sup> D. Fletcher, ir B. Naumov, *Osnovnyye koncepcii sovremennogo ugovolnogo prava*, (Moskva: Iurist, 1998).

<sup>35</sup> A. N. Ignatov, ir A. K. Pachikov, *Ugovolnoe pravo Rossii*. (Moskva: Iurist, 1998).

<sup>36</sup> Malinin, *supra note*: 4, 5–6.

<sup>37</sup> Z. V. Soktoev, „Prichinnost v dorozhno-transportnykh prestupleniyakh: Ugolovno-pravovaya kharakteristika“ (Dissertatsiia, 2001), <https://www.dissercat.com/content/prichinnost-v-dorozhno-transportnykh-prestupleniyakh-ugolovno-pravovaya-kharakteristika>.

<sup>38</sup> Z. V. Soktoev, „Prichinnost v ugovolnom prave: teoreticheskiye i prikladnye problem“ (Dissertatsiia, 2015). <https://www.dissercat.com/content/prichinnost-v-ugolovnom-prave-teoreticheskie-i-prikladnye-problemy>.

<sup>39</sup> L. A. Zimireva, „Prichinnaia svyaz v prestupleniyakh protiv zhizni“ (Dissertatsiia, Moskva, 2016), <https://www.dissercat.com/content/prichinnaya-svyaz-v-prestupleniyakh-protiv-zhizni>.

atskleidžia ir leidžia identifikuoti skirtingas priežastinio ryšio problemas. Tokia situacija tik patvirtina disertanto įvade išsakytą teiginį, kad priežastinio ryšio klausimas yra vienas sudėtingiausių baudžiamosios teisės klausimų.

## I. PRIEŽASTINIO RYŠIO SAMPRATA, GENEZĖ IR EVOLIUCIJA<sup>40</sup>

Šiame mokslinio tyrimo skyriuje tiriamas priežastinio ryšio kaip mokslinės kategorijos ir kaip baudžiamosios teisės instituto, lemiančio asmens patraukimą baudžiamajon atsakomybėn, atsiradimas ir raida filosofijos bei teisės šaltiniuose. Skyriaus tikslas – apžvelgti priežastinio ryšio sampratą bei raidą įvairiuose mokslo šaltiniuose ir įvertinti pokyčius. Priežastinio ryšio turinio supratimas analizuojamas chronologine tvarka (nuo seniausių iki naujausių šaltinių) skirtingais civilizacijos laikotarpiais: senovės rytai ir Bizantija; antika; viduramžiai; naujieji; naujausieji laikai. Nuodugnesnės analizės sulaukė išskirtinę reikšmę turintys darbai ir teorijos, paskatinę priežastinio ryšio suvokimo raidą. Skyriuje gretinamos skirtingos mokslo šakos, taip siekiant nustatyti, kaip evoliucionavo analizuojama kategorija ir kokiomis filosofinėmis bei teisinėmis teorijomis remiantis sukurtas šiandienis priežastinio ryšio įrodinėjimo mechanizmas. Skyriuje siekiama atsakyti į klausimą, ar filosofijos mokslo sukurtas pradinis (originalus) šio požymio suvokimas yra reikšmingas baudžiamajai teisei. Šioje tyrimo dalyje nurodoma, kokios ir kodėl priežastinio ryšio teorijos taikomos Lietuvos baudžiamojoje teisėje bei kada jos susiformavo. Šis skyrius – įžanginis priežastinio ryšio problematikos diskursas, atskleisiantis priežastinio ryšio genezę, raidą bei padėsiantis teorinį pagrindą išsamiam priežastinio ryšio turinio suvokimui.

### 1.1. Priežastingumo, priežastinio ryšio, sąlygos ir priežasties sąvokos

Moksliniame tyrime vartojamos „priežastingumo“, „priežastinio ryšio“, „priežasties“ ir „sąlygos“ sąvokos. Lietuvių kalbos žodyne „priežastingumo“ sąvoka apibrėžiama kaip „<...> dviejų reiškinių sąlygotumas, kai vienas reiškinys yra pagrindas antram atsirasti: <...> Visi reiškiniai gamtoje yra susiję priežastingumo ryšiu“<sup>41</sup>. O sąvokos „priežastis“ reikšmė apibūdinama kaip „reiškinys, dėl kurio vyksta kitas reiškinys“. Sąvoka „ryšys“ aiškinamas kaip „sąsaja, santykis ar sąjunga“<sup>42</sup>. Todėl lingvistiškai priežastinio ryšio sąvoka apibūdinama kaip tam tikra jungtis (sąsaja), dėl kurios reiškinys (ar keletas reiškinių) sukelia padarinį (ar keletą padarinių). Pagal pateiktus paaiškinimus sąvokos suprantamos labai panašiai, o ir skirtingi autoriai neretai jas tapatina. Tačiau šiame moksliniame tyrime šios sąvokos bus vartojamos itin tiksliai pagal turinio prasmę.

„Priežastinio ryšio“ sąvoka disertacijoje išskirtinai siejama tik su nusikalstamos veikos požymiu kaip šios sistemos struktūriniu elementu. Baudžiamojoje teisėje priežastinis

<sup>40</sup> Šis skyrius parengtas pagal disertanto mokslinį straipsnį tuo pačiu pavadinimu, publikuotą Mykolo Romerio universiteto mokslo darbų žurnale „Jurisprudencija“: L. Žalnieriūnas, *Priežastinio ryšio genezė ir evoliucija filosofijos ir baudžiamosios teisės šaltiniuose*. Jurisprudencija. 2016, Nr. 23(2), p. 269–293.

<sup>41</sup> „Lietuvių kalbos žodynas“, žiūrėta 2016 m. rugpjūčio 20 d. <http://lkzd.lki.lt/Zodynas/Visas.asp>.

<sup>42</sup> S. Keinius ir kt. „Dabartinės lietuvių kalbos žodynas“, 2000, p. 469, 603, 661.

ryšys apibrėžiamas kaip santykis tarp veikos ir nusikalstamų padarinių, kuriam esant veikos sukelia ir nulemia nusikalstamus padarinius<sup>43</sup>, arba juridinės technikos prasme – kaip vidinis reiškinių ryšys, sujungiantis kitus du nusikalstamos veikos sudėties požymius – pavojingą veiką ir pavojingus padarinius. Priežastinis ryšys nustatomas ne tarp gamtos dėsnių ar objektyviai egzistuojančių reiškinių, bet tarp žmogaus poelgio ir žmogaus sugalvotų socialinių taisyklių nesilaikymu sukeltų neigiamų padarinių (pvz., turto pagrobimas, viešosios tvarkos sutrikdymas ir kt.), kuriuos esame susitarę laikyti objektyviai egzistuojančiais. Todėl vartojant „priežastinio ryšio“ sąvoką bus kalbama tik apie nusikalstamos veikos sudėties požymį, reikšmingą tik baudžiamajai teisei, griežtai apribotą laike ir erdvėje, kai nustatoma, ar konkretaus kaltininko neteisėti veiksmai sukėlė pavojingus padarinius. Teisėje įmanoma priežastingumo raiška ir neatliekant jokio veiksmo, t. y. asmeniui nieko nedarant (neveikiant), kai tokia būseną (neveikimas) sukelia norminiame akte numatytus padarinius. Priežastinio ryšio, kaip objektyviojo nusikalstamos veikos sudėties požymio, atveju reikšminga nustatyti tik tai, ar šis konstatuojamas konkrečioje situacijoje, ar ne. Priežastiniam ryšiui nustatyti (konstatuoti) gali būti taikomos skirtingos teorijos, padedančios ne apibūdinti konkrečioje situacijoje susiklosčiusias aplinkybes (tai turėtų apibūdinti „priežastingumo“ sąvoką), o nustatyti priežastinio ryšio požymio buvimą konkrečioje situacijoje. Todėl šiame darbe taip pat bus vartojamas žodžių junginys – „priežastinio ryšio nustatymas“. Todėl, „priežastinio ryšio“ sąvoka bus siejama su teisės mokslu apibūdinant nusikalstamos veikos, kaip baudžiamosios atsakomybės pagrindo, struktūrinį elementą.

Nors daugelio autorių darbuose „priežastingumas“ ir „priežastinis ryšys“ yra tapachios sąvokos, tačiau šiame moksliniame tyrime „priežastingumo“ sąvoka vartojama tikrąja turinio prasme – kaip filosofinė kategorija, apibūdinanti bendrą sąlygų, priežasčių ir rezultatų raišką konkrečioje situacijoje. Jeigu „priežastinio ryšio“ sąvoka vartojama konstatuoti, kad konkretaus kaltininko neteisėti veiksmai sukėlė pavojingus padarinius, tai „priežastingumo“ sąvoka bus vartojama apibūdinti bendrą sąlygų, priežasčių ir rezultatų raišką. Nepriklausomai nuo priežastinio ryšio (ne)nustatymo konkrečioje situacijoje, visa tai bus vadinama „priežastingumu“. Todėl „priežastingumo“ sąvoka šiame tyrime laikoma platesne už „priežastinio ryšio“ sąvoką. Priežastingumui netaikomi juridiniai standartai ir jo nereikia įrodinėti, nes, disertanto manymu, filosofine prasme priežastingumas egzistuoja visuomet, kai objektyvioje tikrovėje atliekant bet kokius veiksmus ar neveikiant sukeliama objektyvios tikrovės pokyčiai. Tiesa, priežastingumas gali būti unikalūs skirtingose situacijose. Pavyzdžiui, kai keli asmenys atlieka neteisėtus veiksmus, tačiau vieno iš jų veiksmai anksčiau už kito sukelia pavojingus padarinius, priežastinis ryšys bus nustatytas tik tam kaltininkui, dėl kurio veiksmai kilo pavojingi padariniai. Tačiau bendrą abiejų kaltininkų veiksmai (sąlygų), priežasčių ir rezultatų raišką galima apibūdinti, kaip „priežastingumą“. Tačiau filosofine baudžiamąja prasme tokį priežastingumą galima pavadinti „pralenkiančiu priežastingumu“, t. y. vieno asmens veiksmai pralenkė kito veiksmus ir anksčiau už pastarojo veiksmus sukėlė pavojingus padarinius. Taip pat į priežastingumo sampratą gali patekti ne tik

<sup>43</sup> Pavilionis ir kt. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. Trečias pataisytas ir papildytas leidimas.* (Vilnius: Eugrimas, 2003), 181.



kaltininko, bet ir nukentėjusiojo veiksmai, pvz., nukentėjusysis, reaguodamas į kaltininko veiksmus, nusprendžia atitinkamai veikti ir pavojingus padarinius sukelia pats sau, taip pertraukdamas kaltininko neteisėtais veiksmais sukurtą priežastinio ryšio grandinę. Tokiu atveju pripažįstama, kad priežastingumas yra specifinis, nes pavojingus padarinius pats sau sukėlė nukentėjusysis, nors priežastinis ryšys tarp kaltininko pavojingos veikos ir padarinių nebus konstatuojamas. Kitose panašiose situacijose priežastingumas gali būti apibūdinamas kaip *kumuliatyvinis, alternatyvus, pralenkiantis, tiesioginis, sudėtingas* ir pan. Todėl moksliniame tyrime „priežastingumo“ sąvoka, kaip apmąstymų apie sąlygas, nulėmusias priežastis ir jomis sukeltus padarinius, kategorija, turės platesnę prasmę nei sąvoka „priežastinis ryšys“.

Išimtinai, šio darbo pirmame skyriuje „priežastingumo“ ir „priežastinio ryšio“ sąvokų vartojimas, dėl skyriuje analizuojamų šaltinių specifikos, gali priklausyti nuo analizuojamo šaltinio ir jo autoriaus suteiktos sąvokai prasmės, t. y. vietomis šios sąvokos tapachios, nes analizuojamų šaltinių autoriai, ankstyvaisiais civilizacijos laikotarpiais kalbėdami apie priežastis kaip atsakomybės elementą, vartojo ir „priežastingumo“, ir „priežastinio ryšio“ sąvokas. Tačiau ir šiame skyriuje siekiama atskirti aptariamą sąvoką pagal jų turinį. Ankstesniuose šaltiniuose dažniau kalbama apie filosofinę analizuojamo reiškinių prasmę, todėl juose dažniau vartojama „priežastingumo“ sąvoka, o tuose šaltiniuose, kuriuose kalbama apie teisinę kategoriją kaip nusikalstamos veikos elementą, – vartojama „priežastinio ryšio“ sąvoka. Kituose šio mokslinio tyrimo skyriuose „priežastinio ryšio“ sąvoka išimtinai siejama su nusikalstamos veikos sudėties požymiu, o „priežastingumo“ – veikiau su filosofiniu situacijos, kurioje vienokiu ar kitokiu būdu reiškesi priežastinis ryšys ar keli vienas nuo kito nepriklausomi priežastiniai ryšiai, apibūdinimu.

Moksliniame tyrime taip pat vartojamos „priežasties“ ir „sąlygos“ sąvokos. Šios sąvokos vartojamos priežastinio ryšio, kaip nusikalstamos veikos sudėties požymio, turiniui apibūdinti, todėl šių sąvokų turinio atskyrimas yra reikšmingas priežastinio ryšio nustatymo procesui. Kaip jau minėta, priežastis suprantama kaip reiškinys, dėl kurio vyksta kitas reiškinys. O sąlyga yra tai, be ko neveikia priežastis: „<...> objekto santykis su aplinkiniais reiškiniais, be kurių jis negali egzistuoti: sąlyga yra tai, be ko priežastis neveikia<sup>44</sup>.“ Rusų mokslininkė L. A. Zimireva nurodo, kad sąlyga – tai reiškinys, kuris pats savaime nesukelia padarinių, bet prisideda prie priežasties ir veikia jos vystymąsi, ir yra būtina padariniams kilti, be jos priežastis nesukeltų padarinių<sup>45</sup>. Autorė cituoja S. V. Poznyševą, kuris sąlygas skirstė į tris kategorijas ir siūlė jas vertinti, kaip<sup>46</sup>: a) reiškinys, tiesiogiai lemiančius kitų reiškinų formavimąsi; b) veiksnis (veikas), tiesiogiai nulėmusius tam tikrų reiškinų pokyčius; c) reiškiniai, sudarantys aplinkos terpę, kurioje formuojasi nauji reiškiniai. Apibendrinant mokslininkų teiginius ir pateiktas sąvokas, sąlyga bus laikytina pirmaprade priežastingumo būseną, sudarančia

<sup>44</sup> Lkz.lt., Lietuvių kalbos žodynas, žiūrėta 2019 m. lapkričio 3 d., <http://www.lkz.lt/Visas.asp?zodis=%C4%85lyga&lns=1&des=-1&id=24007350000>.

<sup>45</sup> Zimireva, *supra note*, 39: 40.

<sup>46</sup> *Ibid.*, 39. Taip pat žr. S. V. Poznyšev, *Osnovnye nachala nauki ugolovnoogo prava. Obshchaia chast.* (Moskva, 1912), <http://base.garant.ru/6186615/>, 320.

prielaidas susiformuoti priežasčiai, dėl kurios įvyksta kitas reiškinys – kyla padariniai. Tolesniuose disertacijos skyriuose bus siūloma dviejų etapų (faktinio ir teisinio) priežastinio ryšio nustatymo metodika, pasireiškianti tuo, kad faktinio priežastinio ryšio nustatymo etape bus naudojamos priežastinio ryšio teorijomis, padėsiančiomis identifikuoti visas padariniams kilti reikšmingas sąlygas. O antrame teisinio priežastinio ryšio nustatymo etape – iš padariniams kilti reikšmingų ir priežastinio ryšio teorijų kriterijus atitinkančių sąlygų bus identifikuojama pagrindinė padarinius sukėlusią sąlyga, kuriai bus suteikiamas padarinius sukėlusios priežasties statusas. Sąlygos virtimas priežastimi yra teisinio priežastinio ryšio nustatymo rezultatas. Atitinkamai pažymėtina, kad daugelyje šaltinių (tarp jų ir Lietuvos) faktiniam priežastiniam ryšiui nustatyti būtina padarinių kilimo sąlyga (ne priežastis). Ir tik kitame teisinio priežastinio ryšio nustatymo etape – papildomai pritaikius kitas priežastinio ryšio teorijas, būtinoji sąlyga pripažįstama kilusių padarinių priežastimi. Sutiktina su V. B. Malininu, teigiančiu, kad priežastis yra sąlyga, be kurios padariniai nebūtų kilę<sup>47</sup>. Tačiau tik būtinoji sąlyga pripažįstama priežastimi. Šiame moksliniame tyrime sąvokos „sąlyga“ ir „priežastis“ skirtinguose priežastinio ryšio nustatymo etapuose turi skirtingas reikšmes.

Toks šių sąvokų supratimas padės atskleisti priežastinio ryšio problematiką ir rasti šių problemų sprendimo būdus. Pripažįstama, kad kiti autoriai šiame poskyryje aptariamam sąvokas gali traktuoti skirtingai.

## 1.2. Priežastinio ryšio samprata, ištakos ir raida

Priežastinio ryšio problema yra senesnė už teisę ar mokslą apskritai. Jau pirmuose žinomuose šaltiniuose buvo kalbama apie priežastingumą. Nemaža dalis įvairių epochų ir tautų filosofų bei mokslininkų sprendė egzistencines problemas, nagrinėjo žmogaus pažinimo galimybes, mąstė apie aplink vykstančių reiškinų priežastis ir sukeltus padarinius. Priežasčių ir padarinių ryšiai buvo nagrinėjami itin plačiai: diskutuojama ir apie pirmines priežastis, galbūt sukūrusias mus supančią aplinką, apie padarinius be jokių priežasčių, apie dar nežinomas priežastis, apie žmogaus galimybes žinoti visas priežastis bei padarinius ir tuo remiantis žinoti viską, kas vyko praityje, numatyti tai, kas įvyks ateityje. Buvo siekiama nustatyti pagrindinę priežastį, lėmusią žalos atsiradimą. Priežastingumas buvo minimas atskirose kazuistinėse teisės normose ir platesnė turinio analizė nebuvo pateikiama. Todėl priežastingumo sampratos raida nebuvo išskirtinai teisės objektas. Priežastinio ryšio samprata įvairiuose šaltiniuose taip pat nėra vienareikšmė, kadangi ši sąvoka vartojama ir kitose mokslo šakose. Viena vertus, pagrįsta manyti, kad priežastinio ryšio samprata priklauso nuo konkrečios mokslo šakos. Kita vertus, rusų mokslininkai sistemiskai laikosi pozicijos, kad priežastingumo suvokimas remiasi išimtinai tik filosofijos moksle suformuotu supratimu ir kategorijomis, todėl negali egzistuoti joks unikalus nuo konkrečios mokslo šakos priklausantis priežastingumo supratimas ir aiškinimas, todėl, pasak jų, baudžiamoji teisė nesukuria unikalios priežastingumo turinio, kadangi naudojasi filosofijos mokslo

<sup>47</sup> Malinin, *supra note*, 4: 240.

pasiekimais<sup>48</sup>. Neginčytinai pripažįstama, kad filosofijos mokslo pasiekimai laikytini priežastingumo supratimo pamatu, tačiau manytina, jog priklausomai nuo konkrečios mokslo šakos priežastingumo aiškinimas įgyja specifiškumą (teisė – taip pat). Socialiniuose moksluose priežastinis ryšys suprantamas plačiai – reikalaujama vertinančiojo subjektyvaus suvokimo, todėl jis siejamas su mąstymu, prognozavimu, numatymu bei jauslėmis. Gamtos mokslai pasižymi deterministiniu požiūriu, nes vadovaujamosi dėsniais, akcentuojami eksperimentai bei matematiniai skaičiavimai, todėl gamtos mokslų nauda priežastiniam ryšiui nustatyti pasireiškia per specialistų teikiamas išvadas. Šiuos skirtumus nulemia filosofijoje vyraujantis ontologinis, o teisėje – normatyvinis priežastingumo aiškinimo suvokimas. Todėl šiame skyriuje plėtojamas teisės ir filosofijos mokslų dialogas, kadangi filosofijoje aptinkamos skirtingų priežastinio ryšio teorijų užuomazgos, kurias, kaip minėta, galima laikyti pamatinėmis, davusiomis dabartinių priežastinio ryšio teorijų pagrindus.

Siekiant atskleisti priežastinio ryšio sampratą, genėzės paieška pradedama nuo pirmųjų filosofijos ir teisės šaltinių analizės, kur aptinkama priežastingumo (ir priežastinio ryšio) problematika, į kurią žvelgiama gretinant (kiek įmanoma atsižvelgiant į konkretų laikotarpį) teisės ir filosofijos mokslams būdingus priežastinio ryšio raidos šaltinius.

### 1.2.1. Priežastinio ryšio ištakos senovės rytuose

Pirmykštėse bendruomenėse vyravo papročiai. Atsiradus privatinei nuosavybei ir visuomenei suskilus į skirtingus interesus turinčias grupes, praturtėjusi visuomenės dalis paskatino sukurti naujas visuomenines bendravimo taisykles, iki tol nenaudotą santykių formą – teisę<sup>49</sup>. Pradžioje teisė buvo nerašyta, bet ilgainiui atsirado teisės užrašai. Bene pirmasis žinomas rašytinis šaltinis, kuriame buvo netiesiogiai bandoma įtvirtinti priežastingumą, – Hamurabio teisinis kodeksas (apie 1754 m. pr. m. e.). Tai vienas seniausių pasaulio teisyne, kuriame buvo reglamentuojama daugelis babiloniečių gyvenimo sričių ir kuris padeda šiandien suvokti teisinės minties ištakas. Teisyne suformuluota taisyklė, jog asmens nubaudimas turi būti nulemtas kalto asmens veiksmais sujungus su kilusia žala, t. y. jo veiksmai turi būti žalos priežastis<sup>50</sup>. Taisyklė sujungia kalto asmens veiksmus ir kilusius padarinius. Tai laikytina pirmuoju priežastinio ryšio, kaip teisinės kategorijos (nors ir primityvios), raiškos teisiniu šaltiniu. Akivaizdu, kad jau šiais laikais žmonės suprato, kad atsakomybė turi kilti tik tam asmeniui, kurio veiksmai lėmė žalos atsiradimą. Viena vertus, jau anuomet buvo žinoma, jog svarbu nustatyti, ar konkretaus asmens veiksmai sukėlė pokyčius sveikatai ar gyvybei. Kita vertus, išvelgiamos ir tam tikros prieštaros, kildinamos iš teisyne vyravusio taliono principo, kai įstatymu buvo reikalaujama nustatyti asmenį, savo veiksmais sukėlusį

<sup>48</sup> Malinin, *supra note*, 4:240.

<sup>49</sup> P. A. Čiočys, *Teisės pagrindai* (Vilnius: Vilniaus vadybos kolegija, 2002), 12.

<sup>50</sup> Hamurabio teisyne rašoma, kad jei gydytojas žalvariniu peiliu padaro kam nors sunkią žaizdą ir dėl to ligonis miršta, tai gydytojui nupjaunama ranka. Žr. plačiau A. Tamošaitis ir J. Kairys, *Hamurabio įstatymas* (Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto Teisų fakulteto leidinys, 1938), 66.

žalą (turto sugadinimą, gyvybės atėmimą), tačiau bausmė buvo taikoma tretiesiems asmenims, kurie niekaip nebuvo susiję su kalto asmens veiksmais, o tokios bausmės atitiko keršto (taliono principo) sampratą. Antai 230 straipsnyje nurodyta, kad „dėl namo griūties žuvus to namo šeimininko sūnui, turi būti užmuštas namo statytojo, blogai atlikusio savo darbą, sūnus; tas pats grėsė ir dukrai žmogaus, kurio sumušta mirtų žmogaus dukra“ (210 straipsnis) ir kt.<sup>51</sup>. Tiesa, žinios apie priežasties nustatymo procesą nėra fiksuotos ir išlikusios, tačiau tai galima vertinti kaip priežastinio ryšio užuomazgas ne tik teisės, bet ir mokslo srityse.

Kaip atskira apmąstymų kategorija priežastingumas pradėtas minėti senovės rytų (VIII–III a. pr. m. e.) – persų, indų ir kitų Azijos – filosofų ir mąstytojų<sup>52</sup>. Apie priežastis ir padarinius diskutavę rytų filosofai neišskyrė priežastinio ryšio sampratos kaip atskiros tyrinėjimų objekto, nes jiems labiau rūpėjo moralės ir sėkmingo žmonių kultūros vystymosi klausimai<sup>53</sup>. Visas priežastingumo nagrinėjimas filosofijoje apsiribojo tik suvokimu, jog priežastingumas tikrovėje neegzistuoja ir yra tik žmonių mintyse.

Tik vėliau – 589 m. pr. m. e. – budizmo mokyimuose, užfiksuotuose budistų raštuose, pradėta diskutuoti apie priežastingumą. Buvo teigiama, jog priežastis glūdi tik mūsų mintyse, todėl nėra tikra<sup>54</sup>. Kita vertus budizmo atstovams teigiant, kad „viskas pasaulyje yra priežasčių ir sąlygų konkurencijos rezultatas, ir viskas dingsta, kai priežastys ir sąlygos pasikeičia ar išnyksta“<sup>55</sup>, *įžvelgiamas* ir prieštaravimas, nes šis teiginys suponuoja objektyvų priežastingumo pobūdį, o ne, kaip pasisakoma anksčiau minėtoje mintyje, – subjekto minčių rezultatą. Minėtuose mokyimuose keliamos idėjos, kad visos priežastys tarpusavyje susijusios, taip suformuodamos tinklą, sudarytą iš priežasčių mazgų<sup>56</sup>. Įvertinus budizmo atstovų idėjas, matyti, kad jie suvokė, jog nėra atsitiktinumo, o visi veiksmai ir padariniai sujungti į vieną tinklą, tad padariniai nekyla be priežasties.

Aptariamam laikotarpiu suvokimas apie priežastis ir priežastingumą buvo toks primityvus, kad padarinių priežastimis buvo laikomi net ir tokie veiksmai, kurie, atrodytų, niekaip su tuo nesusiję (burtai, saulės ar mėnulio užtemimai)<sup>57</sup>. Visgi teisėje jau buvo siekiama nustatyti padarinius sukėlusį asmenį, o pirmuosiuose teisės šaltiniuose aptinkamos priežastinio ryšio, kaip teisės kategorijos, užuomazgos.

<sup>51</sup> M. Maksimaitis, *Užsienio teisės istorija* (Vilnius: Justitia, 2002), 34.

<sup>52</sup> D. L. A. Gano, *Brief History and Critique of Causation*. [http://www.realitycharting.com/\\_public/site/files/pdf/History%2520of%2520Causal%2520Thinking%25206.pdf](http://www.realitycharting.com/_public/site/files/pdf/History%2520of%2520Causal%2520Thinking%25206.pdf).

<sup>53</sup> *Ibid.*

<sup>54</sup> *Ibid.*

<sup>55</sup> B. K. Kyokai, *The Teaching of Buddha*, printed by the Society for the Promotion of Buddhism, (1966): 41–42, [https://www.goodreads.com/book/show/1621249.The\\_Teaching\\_of\\_Buddha](https://www.goodreads.com/book/show/1621249.The_Teaching_of_Buddha).

<sup>56</sup> Gano, *opt cit*, 3–4.

<sup>57</sup> M. D. Shargorodskij, *Izbrannye raboty po pravu* (Juridicheskii centr Press: 2003), <https://www.litres.ru/m-d-shargorodskiy/izbrannye-raboty-po-ugolovnomu-pravu/>.

## 1.2.2. Priežastinio ryšio pagrindai antikoje

Antikos teisė, priešingai nei senovės rytuose, pasižymėjo detaliu įvairių gyvenimo sričių sureguliuavimu ir visuotiniu normų privalomumu. Pagrindiniu visuomenės teisės šaltiniu tapo įstatymai. Senovės Graikijos baudžiamoji teisė buvo itin griežta. To pavyzdys bene ryškiausias to meto teisės šaltinis – archonto Drakono įstatymas (VII a. pr. m. e.), pagal kurį už daugelį nusikaltimų buvo baudžiama mirties bausmėmis<sup>58</sup>. Šiame įstatyme apie priežastinį ryšį kalbama tik tiek, kad mirties bausme turi būti baudžiamas dėl kito asmens mirties kaltas asmuo.

Tačiau romėnų teisė jau pasižymėjo juridinės technikos kokybe, ypač civilinėje teisėje. Romos baudžiamoji teisė, nors ir būdama tobulesnė už Hamurabio ar Drakono įstatymus, savo turiniu buvo gan primityvi – vyravo bausmių griežtumas, barbariškos bausmės<sup>59</sup>. Nuodugnesnio priežastinio ryšio aptarimo to meto baudžiamojoje teisėje neaptinkama. Apie priežastinio ryšio klausimą netiesiogiai buvo kalbama VI a. pr. m. e. Justiniano kodekse, kuriame susisteminama daugelis gyvenimo sričių, devintojoje knygoje, skirtoje baudžiamajai teisei: „<...> jei asmuo, panaudojęs jėgą, kurios rezultatas yra mirtis, turi būti baudžiamas mirtimi, jeigu jis buvo atsakingas už padarytus sužeidimus <...>“<sup>60</sup>. Tokia idėja atskleidžia priežastinio ryšio suvokimo faktą, t. y. ne kiekvienas veiksmas atlikęs asmuo buvo atsakingas už kilusius padarinius, o tik tas, kurio veiksmai sukėlė šiuos padarinius.

Plačiau apie priežastingumo koncepciją pradėjo kalbėti Platonas (IV a. pr. m. e.). Jis pirmasis sukūrė priežastingumo principą (nors sureikšmino tik formalias priežastis), teigdamas, jog „viskas, kas atsiranda ar keičiasi, tai daro paveiktas kažkokios priežasties; niekas nevyksta be priežasties“<sup>61</sup>. Ši idėja, kuri turiniu gimininga jau minėtų rytų filosofų mintims, paskatino Aristotelį plačiau diskutuoti apie priežastinio ryšio prigimtį (IV a. pr. m. e.). Pastarojo filosofo pastangomis buvo plėtojamos kauzalizmo ir finalizmo teorijos. Pagal kauzalizmo teoriją visi reiškiniai turi savo priežastis, todėl paaiškinti pasaulį – tai nurodyti reiškinų priežastis<sup>62</sup>. Iš esmės visa tai buvo grindžiama būtinumu, jog visi reiškiniai būtini ir niekas neatsiranda be priežasties, todėl atsitiktinių, t. y. neturinčių priežasčių, reiškinų negali būti. Finalizmo krypties šalininkai laikėsi priešingo požiūrio, jog visi pasaulio reiškiniai ir jis pats yra tikslingi<sup>63</sup>. Aristotelis teigė, jog „visos priežastys yra pradžios, todėl mes turime mokslinį žinojimą, kai žinome priežastį. Žinoti daikto prigimtį reiškia žinoti priežastį, kodėl jis yra“<sup>64</sup>. Tokie teiginiai patvirtina, kad Aristotelis, kaip finalizmo krypties šalininkas, laikėsi pozicijos, jog visos permainos turi savo priežastį, bet jos kryptį lemia tikslas, todėl priežastys

<sup>58</sup> Čiočys, *supra* note 49, 14.

<sup>59</sup> *Ibid*, 14.

<sup>60</sup> P. Scot, „The code of Justinian“, The Roman law library, 2016 m. rugpjūčio 27 d., [http://droitromain.upmf-grenoble.fr/Anglica/CJ9\\_Scott.gr.htm](http://droitromain.upmf-grenoble.fr/Anglica/CJ9_Scott.gr.htm).

<sup>61</sup> M. A. Hulswit, „Short history of causation“, 2016 m. rugpjūčio 27 d., <http://see.library.utoronto.ca/SEED/Vol4-3/Hulswit.htm>.

<sup>62</sup> E. Nekrašas, *Filosofijos įvadas*, (Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2006), 61.

<sup>63</sup> *Ibid*, 61.

<sup>64</sup> Gano, *supra* note 52: 4.

priklauso nuo tikslų<sup>65</sup>. Šios ir kitos graikų filosofo mintys nubrėžė tam tikras kryptis įvairioms priežastingumo teorijoms, analizuojančioms šio reiškinio prigimtį, elementus, principus, priežasčių seką ir pan. Aristotelio išskirtas keturias priežasčių kategorijas (materialios, formalios, veikiančiosios ir tikslinės priežastys) plėtojo ir kiti garsūs filosofai. Tačiau Aristotelis yra „veiksmingos priežasties“ sąvokos vartojimo pradininkas. Jis suprato, jog veiksminga priežastis turi būti suprantama kaip tai, kad dėl vieno reiškinio atsiranda kitas reiškinys. Todėl veikiančioji priežastis nuolat keičiasi ir dėl to materija kinta. Kaip pavyzdį Aristotelis pateikė procesą, kaip pelenai atsiranda iš medžių<sup>66</sup>, ir akcentavo veikiančiosios priežasties pasibaigimo momentą, kai susiformuoja nauja materija.

Stoikai (III a. pr. m. e.) buvo pirmieji filosofai, sistemiskai palaikę idėją, kad kiekvienas įvykis nulemtas tam tikrų priežasčių. Toks požiūris tapo vyraujantis vakariečių perspektyvoje ir liko nepakitęs iki šių dienų. Stoicizmo filosofijoje nauja buvo tai, kad priežastys buvo siejamos su *išskirtinumu, regularumu ir būtinybe*<sup>67</sup>. Stoikai laikėsi pozicijos, kad kiekvienas įvykis nulemtas tam tikrų priežasčių, ir griežtai atmetė idėją, kad gali egzistuoti įvykiai, nenulemti jokių priežasčių. Jie teigė, jog tokiomis pačiomis sąlygomis galima pasiekti tik tokį patį rezultatą. Todėl pastarieji nurodė, jog sąvokos „tikimybė“ ir „galimybė“ gali būti vartojamos tik tais atvejais, kai ignoruojami ar nesuprantami priežastiniai įvykių ryšiai. Toks priežastingumo aiškinimas vadintinas universaliąja priežastimi. Nežinomas stoikų autorius teigė, jog ankstesni įvykiai yra būsimų įvykių priežastys, dėl to visi daiktai susieti tarpusavyje. Viskas, kas vyksta, yra prieš tai vykusią įvykių priežastis<sup>68</sup>. Todėl imdami dėmėn Aristotelio veiksmingos priežasties suvokimą, t. y. kai vienas reiškinys lemia kitą, stoikai pirmieji susiejo priežastingumą su regularumu ir būtinybe. Regularumas ir būtinybė priklausė nuo konkrečios situacijos ir konkrečių aplinkybių, nes tas pačias aplinkybes veikiant tokiu pačiu poveikiu, kyla tokie patys padariniai ir kitaip negali būti. Ir tik vėliau matysime, kad Tomas Akviniėtis žengė dar toliau ir veiksmingą priežasties veikimą apibūdino kaip natūralų elgesį, t. y. prieš tai vyravusį aiškinimą susiejo su gamtos reiškinų aiškinimu ir teigė, jog daiktai ir reiškiniai, priklausantys tam pačiam tipui, veikia vienodai vienodose priežastinėse situacijose. Priežastingumas jau buvo suprantamas gana tiksliai – kaip priežasties ir poveikio santykio grandinė.

Paminėtinas tuo pat metu (III a. pr. m. e.) sudarytas teisės aktas „lex Aquiliae“<sup>69</sup>, kuriame netiesiogiai aptariamas priežastinis ryšys. Buvo numatyta atsakomybė už nužudymą panaudojant tiesioginę fizinę jėgą prieš nužudytąjį, tačiau kitais būdais sukėlus nukentėjusiojo žūtį – atsakomybė pagal šį teisinį nekildavo. II a. teisininkai Celsas (Celsus) ir D. Ulpianas (D. Ulpianus) nužudymą, veikiant tiesiogine fizine jėga (lot. *occidere*), atskyrė nuo veiksmų, kai nužudoma neveikiant tiesiogine fizine jėga (lot.

<sup>65</sup> A. Tatarzewicz, *Filosofijos istorija I tomas*, (Vilnius: Alma littera, 2006), 127.

<sup>66</sup> Gano, *opt cit.*, 4.

<sup>67</sup> Hulswit, *op. cit.*, 18.

<sup>68</sup> *Ibid.*

<sup>69</sup> Winiger ir kt., *supra note* 26: 9.

*causam mortis praestare* (marinimas badu, apnuodijimas ir kt.)<sup>70</sup>. Retais atvejais, kai neveikimas buvo susijęs su aktyviais neteisėtais veiksmais, buvo numatyta galimybė patraukti atsakomybėn kaltininką: „<...> jei asmuo savo veiksmais sukėlė kito asmens daiktui pavojų ir todėl daiktui iškilo sugadinimo rizika, toks asmuo turėjo imtis tam tikrų priemonių užkirsti kelią pasekmių atsiradimui, priešingu atveju kildavo jo atsakomybė“<sup>71</sup>. To meto teisėje buvo laikomasi pozicijos, kad teisės pažeidėjas gali atsakyti ir už netiesioginius jo veikslių padarinius, nors išsamesnio nagrinėjimo pasigendama, kaip ir klausimais dėl neveikimu sukeltų padarinių. Pažymėtina, kad būtent civilinėje teisėje, deliktinės atsakomybės srityje, šiuo laikotarpiu buvo pradėta plačiau diskutuoti apie priežastinį ryšį. Tik vėliau iš deliktinės atsakomybės rutuliojosi platesnis priežastinio ryšio aiškinimas baudžiamojoje teisėje. Ieškinys iš delikto buvo tenkinamas tik tuo atveju, kai tarp teisės pažeidėjo veikslių ir atsiradusios žalos buvo nustatomas priežastinis ryšys, tačiau kaip savarankiškos deliktinės atsakomybės sąlyga nebuvo išskirta. Priežastinis ryšys buvo suprantamas ne kaip teisinė, tačiau kaip bendroji kategorija, kuri buvo kaltės nustatymo mechanizmo dalis<sup>72</sup>.

Atsižvelgiant į tai, kad to meto teisėje atsakomybė buvo taikoma tik už nužudymą, padarytą panaudojus tiesioginį fizinį poveikį, galima daryti prielaidą, jog teisei poveikį turėjo Aristotelio esminės priežasties ir stoikų reguliarumo ir būtinumo idėjos. Taigi tiesiogiai panaudota fizinė jėga buvo traktuojama kaip veikiančioji priežastis, kuri veikiant analogišku būdu reguliariai ir būtinai sukeldavo mirtį.

### 1.2.3. Priežastinio ryšio plėtotės sąstingis viduramžiais

Viduramžiais visose gyvenimo srityse viešpatavo bažnyčia, todėl teisė buvo paveikta religijos. Priežastingumo samprata vangiai skleidėsi per bandymus suderinti religiją ir kauzalistinį gamtoje vykstančių procesų suvokimą. Priežastingumas buvo nagrinėjamas filosofiskai ir teologiškai. Šis procesas tęsėsi visą viduramžių epochą. Nors priežastingumas atliko svarbų vaidmenį viduramžių moksle, daugelis darbų apsiribojo keletu iškilusių autorių darbų komentavimu. Pagrindinė priežastingumo nagrinėjimo ašis buvo Aristotelio fizikiniai ir biologiniai darbai. Taigi mokslininkai, svarstydami apie Dievo malonę ir jos raiškios perspektyvas, aptarinėjo tęstinumo, priežasties ir natūralios gamtos pokyčių klausimus<sup>73</sup>.

IX a. neoplatonizmo šalininkai parašė veikalą arabų kalba „Liber de causis“<sup>74</sup>, kuria-me pateikė dvi priežasčių rūšis – *causa prima* ir *causa secunda*. Pirmojo tipo priežastis buvo suprantama kaip kūrybinis būties šaltinis, o antroji – aptinkama jau sukurtuose daiktuose ir nulemta judėjimo bei jo pasikeitimo. *Causa prima* veikia visose *causa secunda* priežastyse, kadangi antros rūšies priežastys gali pasitarnauti kaip priemonės

<sup>70</sup> Winiger ir kt., *supra note* 26: 9.

<sup>71</sup> R. Zimmermann, *The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition*, (Oxford: 1996), 1043–1044.

<sup>72</sup> Winiger, *supra note*, 26: 10.

<sup>73</sup> „Medieval Theories of Causation“, žiūrėta: 2016 m. rugpjūčio 27 d., <http://seop.illc.uva.nl/entries/causation-medieval/>.

<sup>74</sup> „Liber de Causis-The Book of Causes“, žiūrėta: 2016 m. rugpjūčio 27 d., <http://wise.fau.edu/~dwhite/courses/Liber%20de%20Causis%20ET.htm>.



pirmajai rasti. Vėliau, XIII a., daugelis krikščionių filosofų stengėsi suderinti Aristotelio filosofiją (*viskas turi savo priežastis*) su krikščioniška idėja (*Dievas sukūrė pasaulį iš nieko, t. y. neveikiamas jokių priežasčių*). Būtent tuo laikotarpiu minėtas veikalas „Liber de causis“ buvo išverstas iš arabų į lotynų kalbą ir turėjo itin didelę reikšmę šio laikotarpio priežastingumo suvokimui, padarydamas įtaką ir Tomui Akviniečiui (T. Aquinas, 1225–1274 m.), plėtojusiam Aristotelio finalizmo teoriją. Autorius darbe „Summa theologica“<sup>75</sup> išskyrė svarbią sąlygą, jog kiekviena priežastis turi būti veikiamą, kad sukurtų padarinį, ir tam reikia natūralių sąlygų priežastiai veikti: „Varis negali tik iš savo egzistencijos tapti statula“<sup>76</sup>. Kaip ir Aristotelis, jis išskyrė išorines ir vidines priežastis. Autorius teigė, kad visi natūralūs dalykai atsirado iš vidinių svarbių priežasčių, sukurtų Dievo. Teiginiu „visi natūralūs reiškiniai nutinka tokiu pat būdu“ norėjo pasakyti, kad tai pačiai kategorijai priklausantys reiškiniai, veikiant vienodoms priežastims, vystosi vienodai<sup>77</sup>. T. Akvinietis suformulavo modernaus priežastingumo koncepciją, kurios turinys ir atitikmuo teisėje – būtinąjo priežastinio ryšio pobūdis.

Vis dėlto aristoteliečiai priežastingumo teoriją aiškino veikiami tikėjimo, manė, kad Dievas yra viso ko priežastis, ir griežtai neigė idėją, kad Dievo priežastinė veikla gamtoje sumenko, kai jis sukūrė materiją, tikrovėje galinčią atsirasti veikiant kitoms jėgoms (pvz., žmonių jėgai) dėl kitų priežasčių nei Dievo valia. Tokiai teorijai pritarė ir to meto teologas bei teisininkas W. Durandus (W. Durandu, 1230–1296 m.). Kaip ir aristoteliečiai, jis manė, kad kiekviena materija vadovaujasi sau būdingomis priežastimis, kurios nėra numatytos ir nulemtos Dievo veiklos priežasčių, atsirandančių gamtoje. Pasak jo, Dievas lėmė pirmines priežastis gamtoje, kurios suprantamos kaip universalios arba pagrindinės ir kurios kooperuojasi arba konkuruoja su jau aptartomis antrinėmis priežastimis<sup>78</sup>. Taip religija buvo suderinta su kauzalizmo teorija.

Paminėtinas ir E. Roterdamietis (D. E. Roterodamus, 1466–1536 m.), tikėjęs, kad to meto bažnyčiai reikia reformos. Filosofas manė, kad visi žmonės turi laisvą valią ir kad lemties doktrina (*viskas yra nulemta*) nesutampa su biblijos mokymu. Jis netikėjo, kad Dievas numatė visus įvykius ir tai, neva, buvo šių įvykių priežastis, todėl teigė, kad žmonės laisvi pasirinkti savo veiksmus, ir jų veiksmai nėra nulemti<sup>79</sup>. Itin aktyviai jam oponavo garsus reformatorius M. Liuteris (M. Luther, 1483–1546 m.), kuris neigė laisvą žmonių valią. Pasak jo, žmonių veiksmai nulemti Dievo, kuris ir yra veiksmų priežastis<sup>80</sup>. Ispanų jėzuitų kunigas ir teisininkas L. De Molina (L. De Molina, 1535–1600 m.), kurio idėjos XVI a. virto molinizmo judėjimu, pakeitė priežastingumo su-

<sup>75</sup> „Summa theology“, žiūrėta 2016 m. rugpjūčio 27 d., [http://www.ccel.org/ccel/aquinas/summa.FP\\_Q1\\_A1.html](http://www.ccel.org/ccel/aquinas/summa.FP_Q1_A1.html).

<sup>76</sup> Gano, *supra note* 52: 3.

<sup>77</sup> Hulswit, *supra note* 61: 18.

<sup>78</sup> Diskusija apie Dievo universaliją ar pagrindinę idėją randama ir Akviniečio darbe *Summa Contra Gentiles* III; L. D., Molina, *Liberi Arbitrii cum Gratiae Donis, Divina Praesentia, Providentia, Praedestinatione et Reprobatione Concordia*, Rabeneck, „De concursu Dei generali“; Suarez F. *Disputationes metaphysicae*.

<sup>79</sup> „Free Will and Salvation“, žiūrėta: 2016 m. rugpjūčio 28., [http://www.goodreads.com/book/show/2646.Free\\_Will\\_and\\_Salvation](http://www.goodreads.com/book/show/2646.Free_Will_and_Salvation).

<sup>80</sup> „Discourse on free will: Erasmus-Luther“, žiūrėta: 2016 m. rugpjūčio 28., <http://www.worldcat.org/title/discourse-on-free-will-erasmus-luther/oclc/801031435?loc>.



vokimą<sup>81</sup>. Minėtas autorius vadovavosi E. Roterdamiečio ir M. Liuterio mokymais, bet palaikė laisvos valios idėją, pagal kurią priežastys ir padariniai nėra nulemti iš anksto ir tik pats žmogus laisva valia bei apsisprendimu gali sukurti įvykius ir priežastis. Veikiamas minėtų mokslininkų idėjų, L. De Molina neigė lemties idėją. Suprantama, kad laisvos valios idėja buvo itin reikšminga, nes vadovaujantis mintimi, jog visi veiksmai ir padariniai yra nulemti, nebūtų prasmės taikyti atsakomybę padarinius sukėlusiam asmeniui, kadangi jo veiksmuose nebūtų kaltės, nes jis veikė ne laisva valia, bei nebūtų priežastinio ryšio, nes padariniai būtų susiję su gausybe kitų priežasčių, kurių grandinė sukėlė padarinius.

To meto viduramžių italų teisininkai nustatė daugybę taisyklių, kurios, kaip jiems atrodė, galėjo pasitarnauti sprendžiant atsakomybės už nužudymą, kai mirtis kilo padarius nukentėjusiajam tik sužalojimą, klausimą. Buvo manoma, kad nustatant priežastinį ryšį turi būti įrodytas *nepetraukiamas poveikis* atimant gyvybę nukentėjusiajam, pvz., nužudymas kirviu, šūvis į smilkinį. Ši teorija pagrįsta aristoteliška filosofija (*viskas turi savo priežastį*), kai bet kokia įsiterpianti priežastis galėjo šalinti kaltinamojo atsakomybę. To meto kriminalistai jau skyrė mirtinas ir nemirtinas traumas. Esant pastarosioms, jie manė, kad priežastinis ryšys nėra tinkamas atsakomybei kilti. Tiesa, kad nustatytų, ar sužalojimas buvo mirtinas, stebėdavo, per kiek dienų po sužalojimų mirė žmogus. Tokiu kritiniu terminu buvo laikomos 40 dienų<sup>82</sup>. Todėl teisėje atmetus Dievo, kaip pagrindinės priežasties idėją, buvo atsižvelgiama į kaltininko atliktus veiksmus ir jų rezultata, kai tarp jų neįsiterpia kitos aplinkybės. O pirminius veiksmus atlikęs asmuo turėtų atsakyti, jeigu padariniai būtų kilę nepriklausomai nuo pertraukiančių veiksmų. Remiantis tokia pozicija formavosi *nepetraukiamo (artimiusio) priežastingumo* teorija.

Kalbant apie to meto Lietuvą, pirmojo Lietuvos Statuto (1529 m.) VII skyriaus 10 straipsnyje nurodyta, kad „<...> po sumušimo ar suluošinimo po puotas važiuotų ar karčemosė bei turguose buvotų, o po to numirtų <...> tai anas, kuris jį sumušė ar sužeidė, neturi mokėti galvapienių, tik žaizdas<sup>83</sup>“. Pagal pateiktą traktuotę nukentėjusysis galėjo numirti nuo sužeidimo ar sumušimo, tačiau asmuo, kuris sumušė ar sužeidė, nebuvo laikomas kaltu, jei tarp jo veiksmų ir nukentėjusiojo mirties įsiterpė kitos aplinkybės (buvimas turguje, puotose, karčemosė ir kt.). Tokia traktuotė taip pat atitinka nepetraukiamo priežastingumo teoriją. Antrasis ir trečiasis Statutai buvo parašyti remiantis pirmuoju Statutu, todėl juose didesnių pokyčių analizuojamu klausimu nebuvo.

Paminėtinas vienas ryškiausių šios epochos teisės šaltinių – Romos imperiją užkariavusio vokiečių imperatoriaus Karolio V vardu pavadintas „Karolina“ teisynas (1532 m.), galiojęs iki pat XIX amžiaus. Bendrojoje dalyje aptariami ir su priežastiniu ryšiu susiję

<sup>81</sup> C. G. Herbermann, Knights of Columbus Catholic Truth Comm. *The Catholic Encyclopedia: An International Work of Reference on the Constitution, Doctrine, Discipline, and History of the Catholic Church*. (Bibliolife DBA of Biblio Bazaar II LLC, 2015. [https://books.google.lt/books?id=FonJgEACAAJ&dq=Gerhard+Schneemanns+Entstehung+der+thomistisch-molinistischen+Controverse,+published+in+the+Appendices+\(Nos.+9,+13,+14\)+to+the+Jesuit+periodical,+Stimmen+aus+Maria-Laach.&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwj1OKSku70AhVKLsAKHe0zDTMQ6AEIHjAB](https://books.google.lt/books?id=FonJgEACAAJ&dq=Gerhard+Schneemanns+Entstehung+der+thomistisch-molinistischen+Controverse,+published+in+the+Appendices+(Nos.+9,+13,+14)+to+the+Jesuit+periodical,+Stimmen+aus+Maria-Laach.&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwj1OKSku70AhVKLsAKHe0zDTMQ6AEIHjAB)).

<sup>82</sup> A. A. Piontkovskii, *Kurs sovetskogo ugolovnoho prava*. (Moskva: 1961), 186–187.

<sup>83</sup> I. Valikonytė ir kt., *Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.)*, (Vilnius: Vaga, 2001), 199.

klausimai. Teisyne apie priežastinį ryšį nurodoma, kad „nusikaltimas turi būti apkal-  
tintojo valios rezultatas. Todėl atsakyti turi tik sužalojimus sukėlęs asmuo<sup>84</sup>“. Teisyne  
priežastinis ryšys išsamiau aptariamas įrodinėjimo procese, kai tiriama, ar buvo pada-  
rytas nusikaltimas ir kas jį padarė, taip pat kalto asmens kaltės įrodymo procese.

Matyti, kad viduramžių teisė buvo stipriai veikiama religijos, nors Aristotelio idė-  
jos vis dar buvo gajos. Sujungus šias idėjas su Dievu buvo išvestos pirminės ir antri-  
nės priežastys. Iš esmės Dievas buvo suvokiamas kaip pirminė priežastis, o antrinėms  
priežastims taikoma aristoteliečių esminės priežasties koncepcija, turinti analogišką  
atspindį stoikų dėstytojų būtinumo ir reguliarumo idėjoms. Taip formavosi *artimiausios*  
*ir nepertraukiamos priežasties* teorijos. To meto teisė negebėjo įrodyti priežastinio  
ryšio vystymosi eigos, kai padarytas sveikatos sutrikdymas sukeldavo mirtį praėjus  
ilgesniam laiko tarpui, todėl pernelyg laiko prasme nutolę padariniai buvo traktuojami  
kaip galbūt nulemti kitų priežasčių ir kaltininko veiksmai nebuvo laikomi esmine  
priežastimi.

#### 1.2.4. Priežastinio ryšio vystymasis naujaisiais laikais

Reikšmingą poveikį mokslo ir teisės raidai padarė XVII–XVIII a. revoliucijos Anglijoje,  
Šiaurės Amerikoje ir ypač Prancūzijoje. Taip viduramžius pakeitė naujieji laikai,  
pasižymėję atsinaujinusi mokslu, ypač teise. Išaukštintos žmogaus ir piliečių teisės  
paskatino gausybę filosofijos ir teisės mokslo atstovų kurti naujas idėjas ir teorijas.

Vienas tokių T. Hobsas (T. Hobbes, 1588–1679 m.), palaikęs poziciją, kad „visi rei-  
škiniai yra kūnų judesiai, kurie vyksta su mechaniškuoju būtinumu, todėl priežastingumas  
turi būti laikomas objektyviu ryšiu tarp materialaus pasaulio daiktų kaip apraiška  
kūnų veikimo vienas į kitą<sup>85</sup>“. Kontrargumentuojant autoriui paminėtina, jog žmogus  
ne vien tik gamtinė, bet kartu ir juslinė bei dorovinė būtybė, todėl vieni dėsniai galioja  
gamtoje, kiti visuomenėje. Remiantis išdėstyto filosofo požiūriu galima daryti išvadą,  
kad žmogus valios laisvės neturi, jo poelgiai ir sprendimai yra būtini, bet ne nulemti  
valios laisvės<sup>86</sup>. Nenuostabu, kad toks požiūris tais laikais buvo nepriimtinas, juk jei  
žmogus neturėtų vidinės valios laisvės, tai jis nei morališkai, nei teisiškai negalėtų at-  
sakyti už savo veiksmus ir jų padarinius. Tačiau šios T. Hobso idėjos suteikė pagrindą  
*objektyviam priežastinio ryšio pobūdžiui* įsitvirtinti.

Moderniosios filosofijos atradėjas R. Dekartas (R. Descartes, 1596–1650 m.) pasiū-  
lė efektyvią priežastį pakeisti *mechanine priežastimi*, taip gamtos principus sulyginęs  
su mechaniniais principais pakeitė iki tol vyravusį požiūrį į priežastinį ryšį. Dekartas  
teigė, jog, siekiant paaiškinti gamtos dėsnius, pakanka žinoti tik efektyvias daiktų ir  
reiškinių priežastis, taip visiškai atmesdamas būtinybę tirti galutines, esmines prie-

<sup>84</sup> B. Appendix, *Constitutio criminalis Carolina*, (Harvard university press, 2007), [https://books.google.lt/books?id=Ae8-rRHl4KMC&pg=PA259&lpg=PA259&dq=constitutio+criminalis+carolina+english+translation&source=bl&ots=2gtm15k\\_BJ&sig=zKjdmwzb9i0\\_0rwrBrPtyXbxx4&hl=en&sa=X&ved=0ahUKewjM9-Hc4uPOAhVFwCwKHf9bAdMQ6AEIIDAB#v=onepage&q=constitutio%20criminalis%20carolina%20english%20translation&f=false](https://books.google.lt/books?id=Ae8-rRHl4KMC&pg=PA259&lpg=PA259&dq=constitutio+criminalis+carolina+english+translation&source=bl&ots=2gtm15k_BJ&sig=zKjdmwzb9i0_0rwrBrPtyXbxx4&hl=en&sa=X&ved=0ahUKewjM9-Hc4uPOAhVFwCwKHf9bAdMQ6AEIIDAB#v=onepage&q=constitutio%20criminalis%20carolina%20english%20translation&f=false); taip pat: <http://pages.uoregon.edu/dluebe/Witches442/ConstitutioCriminalis.html>.

<sup>85</sup> A. P. Kozlov, *Poniatie prestupleniia*, (Iuridicheskii centr Press, 2004), 305.

<sup>86</sup> E. Nekrašas, *supra note* 62: 90–100.

žastis, kurias vadino Dievo intencija, tiesiog teigdamas, kad nėra prasmės jų tirti. Dekartas efektyvų priežastingumą suskirstė į dvi rūšis – *konkrečios priežastys* ir  *bendros priežastys*<sup>87</sup>. Dekartas Dievui suteikė bendros priežasties statusą. Jo teigimu, Dievas sukūrė materiją ir reiškinius bei nustatė šių daiktų ir reiškinių judėjimą, kuris yra nekontingencinis, visada toks pats. Todėl Dievas, būdamas bendroji, pagrindinė priežastis, gali keisti materijos ir reiškinių judėjimą ir tai daro per gamtos dėsnius. Todėl reikšminga tirti tik gamtos dėsnius, nes taip galima pažinti mus dominančią materiją, jos judėjimo perspektyvą. Mokslininko idėjos padarė didžiulį poveikį moksliniam pasaulio suvokimo požiūriui, kadangi paskatino analizuoti pažinius reiškinius, kurie savo prigimtimi yra objektyvūs. Šios idėjos paskatino priežastinį ryšį analizuoti kaip pažinių materiją, objektyviai egzistuojančią aplinkoje, todėl priežastinis ryšys buvo suprantamas labiau kaip techninė kategorija.

Nyderlandų mokslininkas B. Spinoza (B. De Spinoza, 1632–1677 m.) išskyrė laisvąsias priežastis ir būtinąsias priežastis. Laisvosios priežastys veikia paveiktos būtinųjų priežasčių. Mokslininkas teigė, kad, nepriklausomai nuo priežasties rūšies, priežasties ir padarinių ryšys įtraukia būtinumą: „Iš priežasties būtinai išplauks padariniai, ir priešingai – be priežasties nebus ir padarinių.“ Taip autorius grindė *būtinumą*, teigdamas, kad jei egzistuoja priežastis, tai būtinai atsiras ir padariniai. Tokį būtinumą autorius vadino loginiu būtinumu. Pasak mokslininko, padarinių kilimas egzistuojant priežastims yra logiškas. Todėl Spinoza priežastingumo suvokimą supaprastino iki modernios tvarkos, o pastarąją – iki matematinės tvarkos. Autorius priežastingumą laikė loginės būtinybės rūšimi. Pasaulis paklūsta tiems patiems logikos dėsniams kaip ir abstrakčios idėjos. Tokia koncepcija turėjo įveikti idealaus ir realaus pasaulio dualizmą. Kadangi visa pavaldumui amžiniems dėsniams, tad ir viskas, kas vyksta, yra būtina. Vadinasi, pasaulyje nėra nei atsitiktinumų, nei laisvės. Visa gamta – tai mechanizmas; žmogus, jo poelgiai ir veiksmai, visuomenė, valstybė, visa kultūra – visa tai būtinas mechaniskai besivystančios gamtos padarinys. Nors ši Spinozos mintis nebuvo originali, pats autorius ją ypač pabrėžė: didžiausias prietaras ir iliuzija esą manyti, kad gamtos sankloda yra tikslinga, kad ją valdo antgamtiniai veiksniai. Jis pripažino visuotinį determinizmą, kuris turėjo įveikti laisvės ir mechanizmo dualizmą. Todėl Spinozos atradimas – priežastinis ryšys logiškai būtinas. Taigi jis pažinus išoriniam stebėtojui, t. y. objektyvus.

Anglų filosofas D. Lokas (J. Locke, 1632–1704 m.), analizuodamas priežastingumą, pagrindine koncepcija laikė jėgos idėją. Jis manė, kad jėga yra bet kokios veiklos šaltinis. Substancija, sukurianti veiklą, vadinama priežastimi. Kone tapačios pozicijos laikėsi anglų fizikas, matematikas I. Niutonas (I. Newton, 1643–1727 m.), priežastingumą siejęs su jėga. Mokslininkas teigė, kad „kūnų judėjimas kinta nuo bet kokios jėgos poveikio į kūną“<sup>88</sup>. Kitaip tariant, I. Niutonas priežastimis laikė jėgas ar suvaržymus, priverčiančius judančius kūnus judėti kitaip, nei šie būtų judėję nepaveikti šių jėgų ar

<sup>87</sup> K. Clatterbaugh, *The Causation Debate in Modern Philosophy*, (Routledge, 2011) <https://books.google.lt/books?id=O0lpAwAAQBAJ&pg=PA218&dq=Descartes%E2%80%99+Causal+Likeness+Principle%E2%80%99+Philosophical+Review+89/3:+379-402.&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwifpdjfk-7OAhWcKSwKHwXJD-IQ6AEIKJAA#v=onepage&q&f=false>.

<sup>88</sup> Hulswit, *supra note*, 61: 18.

suvaržymų. Tai piršo aiškią mintį, kad priežastinį ryšį galima pažinti, pasitelkus jėgos matavimus. Todėl priežastinio ryšio suvokimas darėsi vis racionalesnis ir tikslesnis, o jo nustatymas – vis labiau pažinus.

Vokiečių filosofo G. W. Leibnico (G. W. von Leibniz, 1646–1716 m.) filosofijoje „pakankama priežastis“ yra kertinis jo metafizikos sistemos elementas. Tai apima ir loginį pagrindą, ir tikrąjį daiktų priežastingumą: „Nėra nieko be priežasties, arba nėra poveikio be priežasties“<sup>89</sup>. Leibnicias teigė, jog tarp priežasties ir padarinių reikia įterpti loginį būtinumą, t. y. priežastis ir padariniai susiję logine seka, padariniai leidžia logiškai atsekti priežastį, ir atvirkščiai. Kitaip tariant, priežastinis ryšys yra būtinasis kilusių padarinių elementas.

Analogišką mąstyseną atspindi tuo pat metu rytuose Rusijos caro Petro I papildytas naujais įsakymais iki tol galiojęs 1649 metais priimtas pirmasis rusų įstatymų rinkinys – „Soboro statutas“<sup>90</sup>, kurio 154 artikule nurodoma nubausti nukertant galvą, jeigu „kas nors tyčia be reikalo ir ne dėl mirtino išgąščio sukels mirtį arba nužudys kitą, nuo to paties ir mirs“. Taikant šią normą buvo sprendžiamas priežastinio ryšio tarp kaltininko veiksmų ir nukentėjusiojo mirties klausimas. Minimasis artikelis reikalavo įrodyti, kad mirtis kilo dėl nukentėjusiojo sumušimo, o tais atvejais, kai nukentėjusysis buvo sumuštas, tačiau mirtis kilo ne nuo sumušimų, o nuo kitų atsitikimų, prisidėjusių prie mirties, tai mušusįjį nubausti arba kalinimu, arba bauda<sup>91</sup>. Paminėtinas ir statutą papildęs jūrų artikulo 108 straipsnis, kuriame nustatytas priežastinio ryšio įrodinėjimas: „Tas, kas nužudys kitą taip, kad šis mirs tik po kurio laiko, privaloma nustatyti, ar šis mirė nuo patirtų sužalojimų, ar nuo ištikusios ligos, tai šalia esantys gydytojai turi atlikti skrodimą ir nustatyti mirties priežastį.“ Taigi buvo reikalaujama atlikti teismo medicinos ekspertizę ir buvo apibūdinama net apie 15 mirtinų žaizdų<sup>92</sup>. Paplitusios mechanistinės idėjos paskatino nustatyti priežastinį ryšį pasitelkiant kitų mokslo šakų pasiekimus, o įrodinėjimo procese reikalavo nustatyti padarinius sukėlusią *būtinąją priežastį* (dabartinė *būtinoji padarinių kilimo sąlygos taisyklė*).

To meto Anglijoje vienas iškiliausių empirizmo atstovų D. Hiumas (D. Hume, 1711–1776 m.), pagal kurio mokymą priežastys ir padariniai atrandami patyrimu (XVIII a.), o ne protu, kėlė klausimą: „Ar patyrimas iš tikrųjų atskleidžia mums kokį nors būtiną faktų ryšį“<sup>93</sup>? Patyrimas nerodo jokio būtino dviejų faktų ryšio – jis rodo vien tai, kad daug kartų matėme, jog vienas faktas nuolat eina po kito arba jungiasi su kitu<sup>94</sup>. Bet čia ir kyla prieštaravimų, nes, kaip jau minėta, mokslas, o kartu ir filosofija priežastinį ryšį laiko būtinu, ir tik toks jis gali tapti veiksminga mokslinio pažinimo priemone. D. Hiumas vis dėlto laikėsi pozicijos, kad priežastingumo idėją žmogus perėmė iš savo patirties: „Priežasties ir pasekmės idėjos šaltinis yra patyrimas, kuris moko mus, kad kokie

<sup>89</sup> Hulswit, *supra* note, 61: 18.

<sup>90</sup> Čiočys. *supra* note 49: 14.

<sup>91</sup> Piontkovskii, *supra* note 82: 191.

<sup>92</sup> *Ibid*, 191.

<sup>93</sup> L. Šulcienė, L. Lapašinskas, *Filosofijos chrestomatija*, (Kaunas: KTU, 1997), 131.

<sup>94</sup> D. Hiumas, *Žmogaus proto tyrinėjimai*, (Vilnius: Pradai 1995), 10

nors objektai visais duotais atvejais nuolat yra susiję vienas su kitu<sup>95</sup>.“ Visos išvados apie faktus yra pagrįstos priežasties ir padarinio santykiu. Pasak D. Hiumo, tai reiškia, kad priežastinis ryšys suvokiamas vien tik per mūsų sąmonės įprotį suprasti ir tikėti, kad iš tam tikro reiškinio neabejotinai išplaukia kitas reiškinys<sup>96</sup>. Taip per dažną jų pasikartojimą susidaro asociatyvinis ryšys, įprotis po A pasirodymo laukti pasirodant B. Tokia asociacija tarp A ir B verčia tikėti, kad tas ryšys bus visuomet, taigi ir ateityje ir ne tik tarp šitų A ir B, bet tarp visų A ir B. Remiantis D. Hiumo pozicija galima teigti, kad priežastinio ryšio suvokimas yra subjektyvus, nes žmogus jį įsisąmonina, o priežastinio ryšio įsisąmoninimo nebuvimas reiškia, kad jo nėra. Esmė ta, kad D. Hiumas išnagrinėjo žmogaus ryšį su aplinkiniu pasauliu, kurio analizės pagrindą sudarė žmogaus psichika, jo ryšys su išoriniu pasauliu per įsisąmoninimą. Todėl visas empiriškas pažinimas esąs sukurtas ant įpratimo ir tikėjimo pagrindų, t. y. subjektyvus. Toks požiūris darė įtaką priežastingumo supratimui civilinėje teisėje, kur laikytina, kad priežastinio ryšio pobūdis – subjektyvus (paminėtina, kad vėlesniuose šio mokslinio tyrimo skyriuose bus analizuojama Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje siūloma taikyti priežastinio ryšio teorija, pagal kurią reikalaujama, kad asmuo įsisąmonintų priežastinį ryšį, todėl baudžiamojoje teisėje priežastinis ryšys tampa subjektyvaus pobūdžio).

Svarbiausias D. Hiumo siūlomos teorijos trūkumas tas, kad ji nepaaiškina objektyvaus priežastinio ryšio pobūdžio tarp išorinio pasaulio reiškinų. D. Hiumo priežastinio ryšio suvokimas yra daugiau subjektyvistinė kategorija, nes patyrimas negali būti objektyvios tikrovės šaltinis, kadangi remiasi nepagrįstomis prielaidomis. Jis egzistuoja stebinčiojo subjekto sąmonėje ir grindžiamas įpročiu spręsti apie vieną objektą kaip pagrindą imant kitą objektą. Todėl negalima nustatyti priežastinių ryšių, o tik faktų sekos pasikartojimą. Faktų seka mums nerodo, kad vienas reiškinys yra kito priežastis. Tokiu atveju nėra jokio pagrindo, kuris mus įtikintų, jog priežastingumas ir kiti iš patirties taikomi principai turi objektyvų galiojimą.

Skirtingai nuo D. Hiumo teorijos, vokiečių filosofas I. Kantas (I. Kant, 1724–1804 m.) priežastingumą suprato ne kaip kylantį iš įpročio, o egzistuojantį žmogaus sąmonėje iki visiško patyrimo, todėl pažinų mūsų protui. I. Kantas prieštaravo D. Hiumo teiginiui, sakydamas, jog „priežasties sąvoka yra sąvoka, apimanti būtinumą susieti įvairių objektų egzistavimą būtent tiek, kiek jie yra skirtingi, tad jei duota A, tai aš žinau, kad būtinai turi egzistuoti ir kažkas visiškai skirtinga B. Būtinumą priskirti sąsajai galima tik tiek, kiek ji pažįstama *a priori*, nes patyrimas įgalintų apie ryšį sužinoti tik tai, kad ryšys yra, o ne tai, kad jis yra būtinas, todėl negalima pažinti *a priori* ir kaip būtino vieno daikto ryšio su kitu, jei jis neduotas suvokimu<sup>97</sup>“. Iš to matyti, kad pati priežasties sąvoka yra apgaulinga, nes įprotis (*subjektyvus būtinumas*) tam tikrus daiktus suvokti kaip susijusius nepastebimai laikomas objektyviu būtinumu manyti tokią sąsają esant pačiuose daiktuose<sup>98</sup>. Loginė sąvokų analizė negali atskleisti realių sąsajų,

<sup>95</sup> Hiumas, *supra note*, 94: 10.

<sup>96</sup> *Ibid*, 114.

<sup>97</sup> I. Kantas, *Praktinio proto kritika*, (Vilnius: Mintis, 1987), 68.

<sup>98</sup> *Ibid*, 68.

t. y. ne priežastį ir ne padarinį laiko pažintine loginės išvados sąlyga<sup>99</sup>. Tikėjimas, jog po vieno įvykio eitų kitas, niekada negali būti visiškai patikimas, nes kad ir kaip dažnai tokie reiškiniai pasikartotų, negalėtume teigti, jog taip bus visada ir būtinai, tada tektų pripažinti ir aklą atsitiktinumą, nepavaldų protui. Taigi niekada apie daiktą ar reiškinį negalime daryti išvados iš padarinio, o tik pasitelkę vaizduotę galime tikėtis kaip ir anksčiau panašių atvejų. I. Kanto pagrindinis priežastingumo teiginys yra tas, kad „visi kitimai vyksta pagal priežasties ir padarinio ryšio dėsnį, kiekviena reiškinių kaita yra tik kitimas“<sup>100</sup>. Tad gamtą, I. Kanto požiūriu, galima pažinti tik kaip reiškinių visumą. Gamtos dėsningumai objektyviai egzistuoja už žmogaus sąmonės ribų išoriniame pasaulyje. Dėl to priežastingumas yra objektyvi kategorija.

P. S. de Laplasas (P. S. De Laplace, 1749–1827 m.) padėjo įsitvirtinti mechanistinei pasaulio sampratai. Manoma, jog „intelektas, kuris tam tikrą laiko momentą žinotų visas jėgas, veikiančias gamtoje, ir visų jos sudedamųjų dalių padėtį, kuris, be to, būtų toks galingas, kad išanalizuotų šiuos duomenis, aprėptų viena formule tiek didžiausių visatos kūnų, tiek lengviausių atomų judėjimą – neliktų nieko, kas būtų jam neaišku ir netikra, jis numatytų ir ateitį, ir praeitį“<sup>101</sup>. Taip deterministai suvokė, jog pasaulis yra mechanizmas ir egzistuoja griežta reiškinių tvarka, t. y. būtinumas, todėl, kaip ir kauzalizmo teorijoje, jokių atsitiktinumų negali būti.

Tokiam požiūriui pritarė ir filosofas A. Šopenhaueris (A. Schopenhauer, 1788–1860 m.), pridurdamas, jog priežastingumas, kaip ir objektai, egzistuoja tik palaikydami santykį su subjektu, t. y. santykinai, todėl jį galima vienodai gerai pažinti, kaip išėities tašką imant tiek subjektą, t. y. *a priori*, tiek ir objektą, t. y. *a posteriori*<sup>102</sup>. Be to, A. Šopenhaueris priežastingumą tyrinėjo kaip objektyvią ir subjektyvią kategorijas, nes mechanikai priežastis yra judėjimas, o žmogui – motyvas, tačiau priežasties nebūti negali<sup>103</sup>. Apriorinį teiginį, jog nėra jokios priežasties be padarinio arba nėra padarinio be priežasties, I. Kantas aiškina taip, jog šis teiginys „žmogui galioja *a priori*, nes yra logiškai įrodomas: „priežasties“ sąvoka be „padarinio“ sąvokos pati sau prieštarautų, nes priežasties sąvokoje glūdi tai, kad ji yra padarinio priežastis“<sup>104</sup>. Patyrimas, leidžiantis mums įgyti žinojimą, sudaro juslinio suvokimo su protu sintezę. Iš patyrimo kilęs sprendimas įgauna objektyviąją visuotinio būtinumo, egzistuojančio proto galioje, kuria naudojasi kiekvienas žmogus, reikšmę.

Todėl naujųjų laikų mokslas (ypač teisė) iš romėnų perėmė nemažai teigiamų dalykų. Kita vertus, daug kas buvo pakeista ir pritaikyta prie pasikeitusios sistemos, o tai paskatino atsirasti naujoms priežastingumo aiškinimo teorijoms, padariusioms įtaką ir vėlesniems laikams. Būtent šiuo laikotarpiu priežastinį ryšį imta prastinti, traktuojant jį kaip pažintinę objektyvaus pobūdžio kategoriją, pasiduodančią tyrėjo rutinai, todėl suprantamą kaip būtiną padarinių kilimo sąlygą.

<sup>99</sup> E. V. Aster, *Filosofijos istorija*, (Vilnius: Alma littera, 1995), 201.

<sup>100</sup> *Ibid.*, 193.

<sup>101</sup> P. S. Laplace, *Philosophischer Versuch über die Warschanlichkeit*, (Leipzig: 1932), 1–3.

<sup>102</sup> A. Šopenhaueris, *Pasaulis kaip valia ir vaizdiny*, (Vilnius: Pradai, 1995), 165.

<sup>103</sup> Kozlov, *supra note*, 85: 306.

<sup>104</sup> I. Kantas, *Grynojo proto kritika*, (Vilnius: Mintis, 1996), 203.

### 1.2.5. Priežastinis ryšys naujausiųjų laikų mokslo ir teisės srityse

Tvirtos determinizmo pozicijos pradėjo griūti atsiradus kvantinei mechanikai ir jos tikimybiniam pasauliui, kuriame determinizmo principai nebegaliojo, todėl XIX a. pab. pripažinta, kad pasaulis nėra mechaninė sistema ir kad visų gamtos procesų neįmanoma nei aprašyti mechanikos sąvokomis, nei paaiškinti remiantis jos dėsniais. Indeterministai pradėjo aiškinti ir atsitiktinius įvykius. Teigta, jog „apie įvykius mes sprendžiame iš mūsų patyrimo, tačiau mūsų žinios neišsamios ir visų įvykių aprašyti negalime, todėl remiamės tikimybinio aprašymu<sup>105</sup>“. Ši problema išspręsta XIX–XX a. sandūroje, tikimybę pradėjus traktuoti ne kaip įsitikinimo matą, o kaip įvykio dažnio (pasikartojimo) charakteristiką, pripažįstamą objektyvia kategorija, todėl ir pačią tikimybę pradėta laikyti objektyvia<sup>106</sup>. Ėmė vystytis dinaminės fizikinės priežastingumo teorijos, kurių šalininkai (pvz., A. Einšteinas – bendrojoje reliatyvumo teorijoje, Maxwellas – elektrodinamikoje) priežastingumą pasitelkė fizikinių objektų ir reiškinių aiškinimui pagrįsti, todėl ėmė ryškėti skirtumai tarp gamtos ir socialinių mokslų.

Baudžiamojoje teisėje priežastinio ryšio klausimas visuotinai imtas aptarinėti mokslo doktrinoje XIX a., tačiau to meto kodeksuose paprastai apie tai buvo nutylima<sup>107</sup>. Išryškėjus akivaizdiems skirtumams tarp skirtingų mokslo sričių ir šakų, išpopuliarėjo nuomonė, kad priežastingumas turi būti aiškinamas remiantis konkrečia mokslo šaka (pvz., Max Ernst Mayor, Paul K. Ryu ir kt.). Vokiečių mokslininkas L. Trageris (L. Träger) teigė, kad, norint suprasti priežastinį ryšį, visiškai nereikšminga, kaip priežastingumas suprantamas filosofijoje. Autorius manė, kad siekiant nustatyti priežastinį ryšį teisininkui pakanka vadovautis teisės normomis, kuriomis nustatoma priežastinis ryšys, kai padaromas nužudymas, sveikatos sutrikdymas ir pan.<sup>108</sup>. Vokiečių mokslininkas Rumelinas (Rümelin, XX a.) teigė, kad teisei turi būti nesvarbu, ar priežastinis ryšys kyla iš transcendentinio idealizmo ar realizmo, realiai veikiančių priežasčių, ar išplaukia iš kauzalistinio supratimo<sup>109</sup>. Kiti mokslininkai nurodė, jog nesvarbu, ar priežastinis ryšys kildinamas iš objektyvios reiškinių tvarkos, ar iš patyrimo ir suvokimo, bet kokiu atveju visa tai peržengia baudžiamosios teisės ribas<sup>110</sup>. Panašios pozicijos laikėsi ir kitas vokiečių mokslininkas R. Maurachas (R. Maurach, XX a.), pabrėžęs priežastinio ryšio atribojimo svarbą baudžiamojoje teisėje ir filosofijoje. Autorius nurodė, kad ne filosofinis ir ne mokslinis požiūris turi daryti įtaką priimant teisinius sprendimus<sup>111</sup>. Derėtų paminėti ir šiuolaikinės normatyvistinės mokyklos pradininką Kelseną, kuris neigė priežastinio ryšio pritaikomumą baudžiamojoje teisėje. Vadovaudamasis Kanto filosofija apie priežastinį ryšį, jis tvirtino, kad priežastingumo kategorija naudojama pažįstant egzistenciją, o ne konkrečioje situacijoje. Todėl jis neigė

<sup>105</sup> Nekrašas, *supra note* 62: 90–100.

<sup>106</sup> *Ibid*, 70.

<sup>107</sup> Piontkovskii, *supra note* 82: 192.

<sup>108</sup> L. Trager, *Der Kausalbegriffe im Straf- und Zivilrecht*, (Marburg: Elwert, 1904).

<sup>109</sup> Rumelin, *Die Verwendung der Kausalbegriff im Straf- und Zivilrecht*, (Berlin: 1900), 183.

<sup>110</sup> Piontkovskii, *op. cit.*, 208.

<sup>111</sup> R. Maurach, *Deutsches Strafrecht. Allgemeiner Teil*. (Karlsruhe: Müller Verlag), 2007, 152.



priežastinio ryšio svarbą baudžiamojoje teisėje. Savo ruožtu E. Mezgeris (E. Mezger, 1883–1962 m.)<sup>112</sup> teigė, kad priežastinio ryšio pažinimo procesas baudžiamojoje teisėje yra ne teisinės prigimties, bet loginės. Pasak jo, logiškumas yra viena iš esminių (*a priori*) aplinkos pažinimo kategorijų, stengiantis pažinti materialųjį pasaulį.

Panašios pozicijos laikėsi rusų mokslininkai, teigdami, jog priežastinis ryšys yra tas, kas egzistuoja be mūsų kaip realus dalykas, tai apriorinis suvokimas, kurį remdamiesi patirtimi galima pažinti, o pažinimas tvirtai nustatytas moksle, todėl priežastinio ryšio principai yra bendras mūsų mąstymo įsivaizdavimo rezultatas. Be anksčiau minėto V. B. Malinino, rusų mokslininkas N. K. Fedorininas tvirtino, kad priežastinis ryšys yra filosofinė, o ne teisinė kategorija<sup>113</sup>, o filosofų priežastingumo aiškinimai negali būti modifikuojami. Rusijoje toks požiūris itin paplitęs. V. B. Malininas disertacijoje apie priežastinį ryšį<sup>114</sup> skyrė daug dėmesio filosofiniam priežastinio ryšio supratimui. Vienas iš esminių disertacijos teiginių buvo tas, kad baudžiamojoje teisėje galima ir turima nustatyti priežastinį ryšį filosofinėmis teorijomis, o ne konkrečių teisės šakų teorijomis. Mokslininkas teigė, kad priežastingumas yra filosofijos, gamtos ir mąstymo rezultatas, todėl joks kitas priežastinis ryšys, išskyrus tą, kuris suformuluotas filosofijoje kaip gamtos mokslų rezultatas, neegzistuoja<sup>115</sup>. Mokslininkas nurodė, kad baudžiamoji teisė nesukuria jokio unikalaus – tik jai būdingo – požiūrio apie priežastinį ryšį, nes šiuo klausimu naudojasi filosofijos mokslo pasiekimais. V. B. Malininas nurodo, kad būtent dėl šios priežasties baudžiamojoje teisėje nėra sutinkamas išskirtinis priežastinio ryšio supratimas<sup>116</sup>. Tokios pačios pozicijos laikosi ir kiti rusų mokslininkai. Pavyzdžiui, Z. B. Soktoevo disertacijoje apie priežastinį ryšį taip pat nurodoma, kad baudžiamoji teisė naudojasi filosofijos moksle sukauptomis žiniomis apie priežastingumą ir nesukuria šiai teisės šakai būdingo priežastingumo supratimo<sup>117</sup>. Disertantas pažymi, kad toks požiūris itin išsialęjęs tarp didžiosios daugumos priežastinį ryšį nagrinėjusių Rusijos baudžiamosios teisės mokslininkų<sup>118</sup>, todėl akivaizdu, kad tokia pozicija, susijusi su priežastinio ryšio supratimu, neginčytinai gali būti pripažinta Rusijos baudžiamosios teisės bruožu, suformuojančiu savitą požiūrį į priežastinio ryšio institutą. Todėl daugėja mokslininkų, manančių, kad priežastinio ryšio problemos yra bendros visoms teisės šakoms, o šių teorijų pagrindas suformuotas filosofijoje<sup>119</sup>.

<sup>112</sup> *Mezger strafrecht Lenbruch* (Berliner Wiss.-Verl. 1931), 11, <https://portal.dnb.de/opac.htm?method=simpleSearch&ccq1Mode=true&query=idn%3D983898383>.

<sup>113</sup> K. Fedorininas, „Prichinnaia sviaz pri bezdeistvii v ugovolnom prave“ (Dissertatsiia, Iuridicheskie nauki i politologiiia, 2017), 42, <https://cyberleninka.ru/article/n/prichinnaya-svyaz-pri-bezdeystvii-v-ugolovnom-prave>.

<sup>114</sup> Malinin, *supra note*, 4: 239.

<sup>115</sup> *Ibid.*, 240.

<sup>116</sup> *Ibid.*

<sup>117</sup> Soktoev, *supra note*, 32: 62.

<sup>118</sup> Tokios pozicijos laikosi dauguma Rusijos mokslininkų. Plačiau žr.: V. B. Malinin; Z. B. Soktoev; M. E. Ignatiev, „Nekotorye istoriko-pravovye aspekty prichinnoi svyazi v otechestvennom ugovolnom prave. Nauchnye vedomosti“, (Seriiia Filosofiiia. Sotsiologiiia. Pravo, 2018), <http://dspace.bsu.edu.ru/handle/123456789/24102>; G. A. Yesakov, „Prichinnaia sviaz v slozhnykh situatsiakh: ugovolno-pravovaia nauka i sudebnaia praktika“ (Pravo. Zhurnal Vyshei shkoly ekonomiki, 2016), <https://law-journal.hse.ru/2016--1/179617774.html>; L. A. Zimireva, *supra note*, 39: 45.

<sup>119</sup> A. Milinins, *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą* (Vilnius: Registrų centras), 275.



Kai kurie mokslininkai, nors ir pripažįsta poreikį baudžiamojoje teisėje numatyti unikalias priežastinio ryšio nustatymo teorijas, tačiau nurodo, kad visos jos paremtos filosofijos mokslu, taip išlaikant glaudų ryšį. Saueris (Sauer, XX a.) teigia, jog daugelis teisės atstovų siekia priežastingumo klausimus spręsti naudodamiesi tik jiems patogia teise, tačiau visų teisinio priežastinio ryšio teorijų ištakos kildinamos iš filosofijos. Mokslininkas tvirtina, kad didžioji dauguma teorijų, egzistuojančių teisėje, turi atitiktumą filosofijoje. Jis pats aiškindamas priežastinį ryšį vadovaujasi I. Kanto mokymu, kuriuo remiasi dauguma teisininkų, aiškindami priežastinį ryšį<sup>120</sup>. Panašiai teigia ir P. K. Ryu, nurodydamas, kad kiekvienai filosofijoje suformuluotai teorijai randamas jos atitiktumu teisėje<sup>121</sup>.

Opozicionieriai mano kitaip, pavyzdžiui, U. Murmanas nurodo, kad teisėje privaloma vadovautis ne natūralistine, bet normatyvine priežastingumo teorija, kadangi gamtos moksluose svarbus tik matematinis dėsnų pagrindimas, t. y. svarbu nustatyti techninį priežastinį ryšį<sup>122</sup>. Tačiau nepaneigta ir tai, kad analizuojant priežastinį ryšį reikšminga, kurios mokslo ar teisės šakos kontekste analizuojamas priežastinis ryšys. Priežastinis ryšys baudžiamojoje teisėje yra vienas iš byloje nustatytinų nusikalstamos veikos sudėties objektyviųjų požymių (materialiose nusikalstamų veikų sudėtyse), o baudžiamoji atsakomybė kyla tik tuo atveju, jeigu asmens padaryta veika atitinka nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėtį. Disertanto nuomone, priežastinio ryšio supratimas ir nustatymas vadovaujantis vien tik natūralistiniu filosofijoje suformuluotu priežastinio ryšio aiškinimu yra problemiškas ir neperspektyvus, nes vien vadovaujantis ontologinio priežastinio ryšio savybėmis neįmanoma įvertinti normatyvinių priežastingumo aspektų, tokių kaip padarinių sukėlimas neveikimu (filosofijoje priežastingumas pasireiškia tik aktyviais veiksmais), bendrininkavimas, teisinio priežastinio ryšio konstatavimas ir pan. Taip yra todėl, kad filosofijos mokslu nėra vartojamos tokios sąvokos kaip „nusikalstama veika“ (veikimas ir neveikimas), „nusikalstamos veikos sudėtis“, nėra kalbama apie teisės aktuose įtvirtintas prievoles atitinkamai veikti, kai neatliekant tokių veiksmų kyla iš teisės norminio pobūdžio atsirandantys padariniai, kurie, beje, gali būti labai nutolę nuo filosofijos mokslo kategorijų (pvz., susiję su informacinėmis sistemomis ir duomenų apsauga; buhalterinės apskaitos tvarkymu ar mokestinėmis prievolėmis ir pan.). Todėl sutiktina tik su tuo, jog priežastinis ryšys baudžiamojoje teisėje turi būti nagrinėjamas teisės kontekste remiantis teisinėmis priežastinio ryšio teorijomis. Kita vertus, taikant konkrečias priežastinio ryšio teorijas baudžiamojoje teisėje būtina suvokti taikomos teorijos kilmę, t. y. dažniausiai filosofinę teoriją, kuria remiantis atsirado baudžiamojoje teisėje taikoma priežastingumą nagrinėjanti teorija. Toks žinojimas padės geriau suvokti, koks konkrečios teorijos turinys ir kokiai paskirčiai ji buvo sukurta. Atsižvelgiant į tai, neabejotina, kad atskirų priežastinio ryšio teorijų genezės išmanymas leidžia veiksmingiau taikyti konkrečią priežastinio ryšio teoriją. Iš čia išplaukia suvokimas, kad, viena vertus, dauguma baudžiamojoje teisėje taikomų

<sup>120</sup> Piontkovskii, *supra* note 82: 208.

<sup>121</sup> P. K. Ryu, *Causation in Criminal Law* (University of Pennsylvania Law Review. 1958), 777.

<sup>122</sup> U. Murmann, *Problems of Causation with Regard to (Potential) Actions of Multiple Protagonists* (Journal of International Criminal Justice, 2014), 284.

teorijų turi atitikmenis filosofijos moksle, todėl siekiant pažinti priežasties, priežastingumo ar atskirų priežastinio ryšio teorijų turinį, negalima visiškai atsiriboti nuo filosofijos mokslo. Kita vertus, neišvengiama tai, kad šios filosofinės teorijos privalės būti keičiamos, tobulinamos, derinamos prie kitų teorijų, kad būtų galima sėkmingai pažinti teisinį priežastingumą konkrečioje teisės šakoje.

Būtent XIX–XX a. baudžiamojoje teisėje atsirado didžioji dauguma baudžiamosios teisės priežastinio ryšio nustatymo teorijų – *pertraukiamo priežastingumo, pralenkiančio priežastingumo, alternatyvaus priežastingumo, sudėtinio priežastingumo teorijos; relevantinė priežastinio ryšio teorija; teisinio priežastinio ryšio teorija; informacinio priežastinio ryšio teorija; galimybės ir realybės teorija; pasyvios aplinkos teorija; galimybės veikti teorija; adekvataus ir ekvivalentinio priežastingumo teorijos; conditio sine qua non teorija* ir kt. Todėl kitame mokslinio tyrimo skyriuje šios teorijos bus analizuojamos išsamiau.

### 1.3. Pirmo skyriaus rezultatų apibendrinimas

Šiame skyriuje nustatyta, kad senovės rytuose priežasties ir priežastinio ryšio suvokimas buvo primityvus, o padarinių priežastimis buvo laikomi ir niekaip su jomis nesusiję reiškiniai (burtai, saulės ar mėnulio užtemimai ir pan.). Nors jokiais priežastinio ryšio teorijomis nebuvo vadovaujama, vis dėlto teisėje jau buvo siekiama taikyti atsakomybę padarinius sukėlusiam asmeniui.

Antikos laikotarpiu buvo iškelta Aristotelio veiksmingos priežasties idėja, kurią stoikai susiejo su regularumu ir būtinybe, todėl teisės požiūriu buvo manoma, kad tiesiogiai panaudota fizinė jėga (*veikiančioji priežastis*), veikiant analogišku būdu, reguliariai ir būtinai sukeldavo mirtį. Ši idėja moksliniam tyrimui reikšminga tuo, kad minimo laikotarpio analizės metu buvo atskleistos *būtiniosios padarinių kilimo sąlygos ir būtinąjo priežastinio ryšio* teorijos ištakos.

Nors viduramžių teisė buvo glaudžiai susieta su religija, visgi priežastinis ryšys buvo analizuojamas priešinant dualizmo idėjai. Dievas buvo suvokiamas kaip pirminė priežastis, o antrinėms priežastims nustatyti kartu buvo taikytos Aristotelio esminės priežasties koncepcija ir būtinumo bei regularumo idėjos. Teisė nereikalavo įrodyti priežastinio ryšio vystymosi eigos, kai padarytas sveikatos sutrikdymas sukeldavo mirtį tik praėjus ilgesniam laiko tarpui. Todėl padariniai laiko prasme nutolę nuo veiksmų buvo traktuojami kaip nulemti galbūt kitų priežasčių, o kaltininko veiksmai nebuvo laikomi esmine priežastimi. Taigi Aristotelio idėjos turėjo didelę įtaką *artimiausios ir nepertraukiamos priežasties* teorijoms plėtoti.

Naujausiųjų laikų mokslas daug gerų idėjų perėmė iš romėnų, ir tai paskatino atsirasti gausybei naujų priežastingumo aiškinimo teorijų filosofijoje. Šiuo laikotarpiu priežastinį ryšį imta prastinti, traktuojant jį kaip pažintinę objektyvią kategoriją, pasiduodančią tyrėjo rutinai. Todėl įsivyravo deterministinio priežastingumo teorijos, suteikusios teisiniam priežastiniam ryšiui objektyvų pobūdį.

Naujausiųjų laikų mokslas įkvėpė sukurti daugiausia baudžiamosios teisės priežastinio ryšio nustatymo teorijų, dėl kurių taikymo diskutuojama ir šiandien.

## II. PAGRINDINĖS PRIEŽASTINIO RYŠIO TEORIJOS BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE

### 2.1. Priežastinio ryšio teorijų svarba ir jų klasifikavimas baudžiamajoje teisėje

Šiame skyriuje analizuojamos daugiausia dėmesio sulaukusios priežastinio ryšio teorijos, sutinkamos baudžiamosios teisės moksle bei teisės taikymo praktikoje. Šiame skyriuje, o ir visame moksliniame tyrime, sąvoka „teorija“ suprantama kaip idėja ar jų visuma, kuria siekiama paaiškinti įvairių tarpusavyje susijusių faktų ryšius. Tyrime netikrinama, ar kitų mokslininkų vartojama „teorijos“ sąvoka atitinka mokslinei teorijai keliamus kriterijus. Taip pat nėra analizuojamas skirtumas tarp „teorijos“, „doktrinos“, „taisyklės“ sąvokų. Skyriaus tikslas – sistemiškai aptarti priežastinio ryšio pagrindinių teorijų turinį bei nustatyti jų svarbą.

Siekiant paaiškinti priežastinį ryšį, reikia turėti ir savitas baudžiamosios teisės tikslus atitinkančias teorijas. Kalbėdama apie priežastinio ryšio teorijas vokiečių mokslininkė ir priežastinio ryšio specialistė I. Puppe pažymi, kad jurisprudencija privalo būti konkrečios apimties, t. y. joje aiškinamas pasaulio supratimas turi būti paremtas mokslu, tačiau neturi nutolti ir nuo kasdienio gyvenimo<sup>123</sup>. Konkrečios priežastinio ryšio teorijos turi būti suprantamos ir praktiškos. J. Wesselsas nurodo, kad baudžiamoji teisė, kaip teisės mokslas, turėjo įgyti savas, specifinio turinio sąvokas, padedančias vykdyti teisiškai socialines baudžiamosios teisės funkcijas, ir ypač tai taikoma priežastinio ryšio teorijoms<sup>124</sup>.

Todėl teisės raidoje ieškant priežastinio ryšio teorijos (-ų), galinčios (-ių) padėti teisingai įvertinti priežastingumo vystymąsi ir tinkamai paaiškinti teises ir praktines situacijas, buvo suformuluota gausybė teorijų, kurių kaitą ir gausą paveikė skirtingos priežastingumo situacijos<sup>125</sup>, verčiančios ieškoti tinkamiausios teorijos, nes daugelis jų nepateisina lūkesčių bei negali padėti tinkamai nustatyti priežastinio ryšio. Dauguma priežastinio ryšio teorijų, naudojamų baudžiamajoje teisėje, susiformavo XIX a., tačiau daugelio jų ištakos kildinamos iš filosofijos mokslo, kur jos susiformavo ir buvo plėtojamos. Kai kurios teorijos išvirtino teisės taikymo praktikoje, o kitos apsiriboję glaustu, tik konkrečiai faktinei situacijai būdingu teoriniu aptarimu, nes skirtingas situacijas reglamentuojančios teisės normos reikalauja paaiškinti labai skirtingus priežastingumus, kuriems dažnai sunku pritaikyti vieną ir tą pačią priežastinio ryšio teoriją, nes įvairių formų žmonių sąveikavimas tarpusavyje sukuria skirtingą, unikalų

<sup>123</sup> Puppe, *supra note*, 22: 109.

<sup>124</sup> Wessels, *op cit.*, 18.

<sup>125</sup> Pvz., skirtingų teorijų turinys neretai labai skiriasi, todėl kyla poreikis arba ieškoti universalios priežastinio ryšio metodikos (sudarytos iš keleto skirtingų teorijų), arba skirtingose priežastingumo situacijose taikyti skirtingas priežastinio ryšio teorijas.

ir vis kitokį priežastingumą. Vis dėlto, siekiant tinkamai įvertinti žmonių sąveikavimo struktūrą, kyla būtinybė ieškoti tinkamesnės priežastinio ryšio nustatymo teorijos ar jų derinio. Svarbu, kad priežastinio ryšio teorijos neegzistuočiau pačios savaime, bet būtų naudingos teisės taikymo praktikoje ir padėtų teisingai nustatyti nusikalstamos veikos sudėties požymį – priežastinį ryšį. Tačiau pažymima, kad net daugiausia dėmesio sulaukusios teorijos turi trūkumų ir problemų, kurias sprendė įvairūs mokslininkai, nuolat tobulinę jas bei ieškoję universalios teorijos, galinčios padėti tinkamai spręsti baudžiamąsias bylas. Ir jeigu daugiau nei prieš šimtą metų rusų mokslininkas Sergeevskis rašė, kad iš visų baudžiamosios teisės bendrosios dalies doktrinoje analizuojamų klausimų priežastinio ryšio tema yra sudėtingiausia ir painiausia (dėl gausos viena kitai prieštaraujančių ir turinio prasme skirtingų priežastinio ryšio teorijų – aut. past.)<sup>126</sup>, tai šiandien situacija nepasikeitė, kadangi priežastinio ryšio teorijų skaičius tik padidėjo ir dar labiau apsunkino teoretikų ir praktikų darbą<sup>127</sup>.

Siekiant susiorientuoti priežastinio ryšio teorijų gausoje, priklausomai nuo analizės keliamų tikslų, priežastinio ryšio teorijas galima analizuoti skirtingais būdais. Baudžiamosios teisės doktrinoje yra skirtingų priežastinio ryšio teorijų kategorizavimo būdų<sup>128</sup>. Atsižvelgiant į Z. V. Soektoevo siūlomą priežastinio ryšio teorijų skirstymą, pateikiamas modifikuotas teorijų skirstymas:

**Pagal teorijos atsiradimo chronologiją**, pvz., viena pirmųjų priežastinio ryšio teorijų yra tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio teorija, vėliau – ekvivalentinio priežastinio ryšio teorija, esminės sąlygos teorija, nevienodų sąlygų teorija, būtiniosios padarinių kilimo sąlygos taisyklė, adekvataus priežastinio ryšio teorija, adekvačios priežasties teorija ir t. t.

**Pagal priežastinio ryšio aiškinimo metodus ir terminologiją**, t. y. **a**) teorijos, priežastinio ryšio klausimus aiškinančios logikos ir filosofijos terminologija bei metodais (ekvivalentinė priežastinio ryšio teorija; *conditio sine qua non* teorija; būtiniosios padarinių kilimo sąlygos taisyklė ir kt.); **b**) teorijos, priežastinio ryšio analizei pasitelkiančios teisinius argumentus (adekvataus priežastinio ryšio teorija; adekvačios priežasties teorija; teisinio priežastinio ryšio teorija; *novus actus intervenience* teorija ir kt.).

**Pagal priežastinio ryšio pobūdį**, t. y. **a**) objektyvaus turinio priežastinio ryšio teorijos (tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio teorija; ekvivalentinio priežastinio ryšio teorija; būtiniosios padarinių kilimo sąlygos taisyklė; adekvačios priežasties teorija ir kt.); **b**) subjektyvaus turinio priežastinio ryšio teorijos (adekvataus priežastinio ryšio teorija; būtiniojo ir atsitiktinio priežastinio ryšio teorija).

**Pagal priežastingumo raiškos formas**, t. y. **a**) teorijos, priežastingumą analizuojančios veikimu padarytose veikose (pvz., ekvivalentinio priežastinio ryšio teorija; *conditio sine qua non* teorija; nevienodų sąlygų teorija; esminės sąlygos teorija ir kt.); **b**) teorijos, priežastingumą analizuojančios neveikimu padarytose veikose (pvz., pasyvios aplinkos teorija; galimybės veikti teorija; informacinio priežastinio ryšio teorija).

<sup>126</sup> Sergeevskii, *supra note*, 27: 283.

<sup>127</sup> Yesakov, *supra note*, 33: 82.

<sup>128</sup> Soktoev, *supra note*, 37: 47.

Šiame skyriuje baudžiamosios teisės doktrinoje daugiausia dėmesio sulaukusioms priešastinio ryšio teorijoms analizuoti pasirinktas skirstymas pagal *faktinio* ir *teisinio* priešastinio ryšio etapus, o atskleidžiant jų turinį aprašomas teorijų *pobūdis* (objektyvus ar subjektyvus), taip identifikuojant netinkamas taikyti subjektyvaus pobūdžio teorijas. Itin didelė reikšmė suteikiama darbe aprašomų teorijų *turinio panašumo* kriterijui, todėl siekiama teorijas pateikti pradedant nuo pagrindinės teorijos iki jos pagrindu sukurtų teorijos atmainų, todėl turiniu giminingos teorijos aprašomos viena paskui kitą, taip leidžiant tiksliau suprasti teorijų turinio skirtumus ir panašumus bei jų pokyčius. Pateikiant analizuojamas teorijas siekiama atskleisti (kiek įmanoma) jų genezę (nurodant ją sukūrusį autorių), teorijos esmę bei problematiką.

Pagrindinių priešastinio ryšio teorijų turinio analizė padės geriau suprasti šių teorijų genezę, paskirtį, problematiką bei galimybes pritaikyti jas teisės taikymo praktikoje. Pagrindinių priešastinio ryšio teorijų pateikimas reikšmingas ir tuo, kad Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje nėra sutinkama priešastinio ryšio teorijų aprašymo, jų turinio aptarimo ir palyginimo, todėl šis disertacijos skyrius gali būti reikšmingas teisės taikytojui, sprendžiančiam priešastinio ryšio klausimą ir siekiančiam parinkti tinkamą priešastinio ryšio teoriją (ar jų visetą) konkrečioje byloje.

### 2.1.1. Faktinio ir teisinio priešastinio ryšio etapų reikšmė priešastinio ryšio nustatymui

Priešastinio ryšio nustatymo skirstymas į du etapus – faktinį priešastinį ryšį ir teisinį priešastinį ryšį – itin reikšmingas. Siekiant konstatuoti priešastinį ryšį būtina nustatyti jį faktiškai egzistuojant objektyvioje tikrovėje, t. y. kad konkrečioje situacijoje pavojingi asmens (-ų) veiksmai sukėlė baudžiamajame įstatyme numatytus padarinius. Faktinio priešastinio ryšio konstatavimas suprantamas kaip baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių kilimo susiejimas su konkretais asmens (-ų) neteisėtais veiksmais (neveikimu). Pirmajame etape, priklausomai nuo taikomos priešastinio ryšio teorijos, gali būti nustatoma viena ar kelios padarinius sukėlusios sąlygos, taip pat keli skirtingi padarinius sukėlę asmenys. Tai priklauso nuo konkrečioje faktinėje situacijoje susiformavusio priešastingumo, kuris gali skirtis priklausomai nuo situacijos. Nustatant faktinį priešastinį ryšį dažniausiai naudojamosi loginiais ir techniniais aplinkos suvokimo metodais, pasireiškiančiais loginiu ir buitiniu priešastingumo suvokimu. Tokią mintį tinkamai atspindi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje neretai sutinkama pozicija, kad „priešastinio ryšio nustatymas yra daugiau fakto klausimas ir loginis procesas, nes, sprendžiant šį klausimą, iš esmės nagrinėjamos <...> įvykio aplinkybės, nustatoma loginė priešasčių seka, reikalinga išvadai padaryti – ar yra ryšys tarp veikos ir padarinių<sup>129</sup>“. Todėl jeigu priešastinio ryšio nustatymas apsiribotų tik faktinio priešastinio ryšio nustatymo etapu, tikėtina, kad priešastinio ryšio nustatymas būtų ydingas

<sup>129</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. spalio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-262-303/2018, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 12 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1651694>; Taip pat žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gegužės 3 d. nutartį baudžiamojoje byloje Nr. 2K-157-895/2016, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 12 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1258776>.

dėl būtent pernelyg buitinio ir supaprastinto jo suvokimo. Suprantama, jog faktinio priežastinio ryšio nustatymo tikslas yra kuo tiksliau identifikuoti baudžiamajame įstatyme numatytus padarinius sukėlusį asmenį (-is) ir atliktus veiksmus (kaip padarinių kilimo sąlygas), tačiau nustatant teisinį priežastinį ryšį sprendžiama, ar konkrečioje situacijoje susiformavęs priežastinis ryšys yra teisiškai reikšmingas. Koks priežastinis ryšys pripažintinas teisiškai reikšmingu, priklauso nuo konkrečios teisinio priežastinio ryšio teorijos, tad šiame etape remiamasi teisine logika ir sąvokomis. Todėl antrajame etape atskirai išskiriamos ir teisinės priežastinio ryšio teorijos, padedančios nustatyti, ar asmens veiksmai, atsižvelgiant į kilusius padarinius, yra pavojingi, dėsningi, numatomi, esminiai, išskirtiniai ir t. t.. Toliau bus aptartos priežastinio ryšio teorijos, taikomos faktiniam ir teisiniam priežastiniam ryšiui nustatyti.

## 2.2. Faktiniam priežastiniam ryšiui nustatyti taikytinos teorijos

### 2.2.1. Ekvivalentinio priežastinio ryšio teorija

Priežastinio ryšio teorijų analizė pradedama nuo itin daug mokslininkų dėmesio sulaukusios *ekvivalentinio priežastinio ryšio* teorijos (išvertus iš lotynų k. *aequus* reiškia vienodas, lygus; o *valere* – reikšmingas), dar kitaip vadinamos *sąlygos* teorija,<sup>130</sup> kuri, kaip ir dauguma priežastinio ryšio teorijų, susiformavo XIX a., kai jos pradininkas J. Glasseris (J. A. Glasser, 1831–1885 m.) dar 1858 metais veikale apie Austrijos baudžiamąją teisę aprašė šios teorijos pagrindus<sup>131</sup>.

Teorijos esmė ta, kad visi išorinio pasaulio reiškiniai yra susiję priežastiniais ryšiais ir priežastinio ryšio grandinė nuo padarinių nusitęsia toli į praeitį<sup>132</sup>, todėl kiekviena sąlyga, be kurios žalingo rezultato nebūtų buvę, yra to žalingo rezultato priežastis, o visos sąlygos yra laikomos lygiavertėmis, t. y. ekvivalentiškoms, nepriklausomai nuo to, ar jos tiesiogiai, ar netiesiogiai sukėlė padarinius, ar buvo labai nutolusios nuo padarinių, ar jiems artimos<sup>133</sup>. Visų sąlygų pripažinimas lygiareikšmėmis reiškia, jog visos sąlygos yra ekvivalentės, nes laikomos kilusių padarinių priežastimis, ir nė viena iš jų neturi pirmenybės prieš kitas<sup>134</sup>. Vokiečių baudžiamosios teisės literatūroje sutinkamas pavyzdys, kai asmuo peiliu duria kitam asmeniui į krūtinę ir šis miršta. Pagal ekvivalentinę teoriją priežastiniu ryšiu su kilusiais padariniais būtų susijęs ne tik kaltinamasis (jei nebūtų dūręs, tai nebūtų ir padarinių), nusikaltimo įrankio gamintojai (jei nebūtų pagaminę peilio, nebūtų kaltinamasis juo sukėlęs pavojingų padarinių), bet ir kaltinamojo tėvai (jei jų vaikas nebūtų gimęs, tai nebūtų kilę ir padarinių), ir taip iki begalybės<sup>135</sup>. Todėl dėl visų sąlygų lygiavertiškumo kilusiems padariniams teorija bet kurią padarinio sąlygą, be kurios padariniai nebūtų atsiradę, laiko tų padarinių

<sup>130</sup> K. Kuzavinis, *Lotynų-lietuvių kalbų žodynas* (Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996), 31.

<sup>131</sup> Naumov, *supra note*, 29: 53.

<sup>132</sup> W. Gropp, *Strafrecht. Allgemeiner Teil*, 148.

<sup>133</sup> Wessels, *supra note*, 18: 69. Taip pat žr.: Ignatiev, *supra note*, 121: 528.

<sup>134</sup> Zhalinskii, *supra note*, 31: 32.

<sup>135</sup> Gropp, *supra note*, 19: 148.

priežastimi. Esminiu momentu laikytina tai, kad ši teorija nekelia tikslo nustatyti svarbiausios, lemiamos, pagrindinės priežasties, sukėlusios padarinius. Todėl vienpusiškas šios teorijos taikymas sukelia daugiau problemų, nei padeda jas spręsti. Pasak I. Puppe, aptariant teorijos problematiką paminėtina, kad K. Engichas pripažintose 1931 metų monografijoje „Die Kausalität als Merkmal strafrechtlicher Tatbestände“, aptardamas šią teoriją, nurodė, kad priežastinio ryšio tarp sąlygos ir padarinio aprašymas ir argumentavimas stokoja loginio pagrindimo, nes visus padarinius sukėlusios sąlygos yra lygiavertės net ir tais atvejais, kai jos nutolusios nuo kilusių padarinių<sup>136</sup>. Be to, teorija, lygiareikšmėmis laikydama visas aplinkybes, susijusias ar nulėmusias prisidėjimą prie tam tikrų rezultatų arba sudariusias palankias sąlygas jiems prasidėti, neatskiria priežasties ir sąlygos<sup>137</sup>. Matyti, kad taikant šią teoriją būtų galima net kolektyvinė atsakomybė nesant bendrininkavimo, nes, kaip pažymi vokiečių baudžiamosios teisės specialistas V. Gropas, pagal šią teoriją priežastinio ryšio grandinė nusitęsia toli į praeitį<sup>138</sup>. Todėl vien tik šios teorijos taikymas nuvestų prie absurdiškų išvadų, nes ji, pernelyg išplėsdama priežastinio ryšio sampratą, į baudžiamosios teisės sritį įtraukia ir visiškai teisiškai nereikšmingus poelgius, kurie gali būti netgi naudingi visuomenei, taip neprotingai išplečiant baudžiamosios atsakomybės ribas net ir nesudėtingais atvejais. Tai yra esminė šios teorijos problema, todėl jos taikymo ribos turėjo būti siauriamos remiantis ir kitomis teorijomis ar jų atmainomis.

Vis dėlto, kaip teigia, A. V. Naumovas, ši teorija turi dvilypę – nustatyti priežastinio ryšio filosofinį pagrindą ir padėti teismams tinkamai spręsti baudžiamąsias bylas<sup>139</sup>, todėl teorija labiau naudotina ontologiniam supratimui apie dominančio reiškinio priežastingumą įgyti.

Pažymėtina, kad V. B. Malininas disertacijoje apie priežastinį ryšį aptardamas ekvivalentinio priežastinio ryšio teoriją, teigė, kad sovietinėje baudžiamosioje teisėje ši dažnai buvo vadinama *conditio sine qua non* teorija, ir nurodė, kad toks pavadinimas ekvivalentinio priežastinio ryšio teorijai netiko, nes teorijos esmė buvo sąlygų lygiavertiškumas ir ekvivalentiškumas<sup>140</sup>. Todėl akivaizdu, kad tiek sovietinėje baudžiamosioje teisėje, tiek ir V. B. Malinino disertacijoje painiojamos *ekvivalentinio priežastinio ryšio* teorija ir *conditio sine qua non* teorija, nes autorius šias teorijas laikė tapačiomis. V. B. Malininas kritikuoja T. Tsereteli<sup>141</sup>, kuri, kaip ir šios disertacijos autorius, teigė, jog *conditio sine qua non* teorijos autoriumi laikytinas M. Buri. Tačiau V. B. Malininas su tuo nesutiko ir šios teorijos atsiradimą datavo gerokai anksčiau nei disertantas ir T. Tsereteli nurodė savo darbuose. V. B. Malinino datavimas sutampa su ekvivalentinio priežastinio ryšio teorijos atsiradimu, ir tai tik patvirtina, kad šis autorius klydo dėl teorijos autoriaus identifikavimo bei teorijos atsiradimo datos. Taigi V. B. Malininas

<sup>136</sup> Puppe, *supra note*, 22: 69.

<sup>137</sup> Ignatov, ir Pachikov, *supra note*, 35: 135.

<sup>138</sup> Gropp, *op.cit.*, 148.

<sup>139</sup> Naumov, *supra note*, 29: 53.

<sup>140</sup> Malinin, *supra note*, 4: 26.

<sup>141</sup> *Ibid.*



suklydo dėl ekvivalentinio priežastinio ryšio ir *conditio sine qua non* teorijų tapatinimo, tačiau iš tiesų šis mokslininkas kalbėjo apie ekvivalentinio priežastinio ryšio teoriją.

### 2.2.1.1. *Conditio sine qua non* teorija

XIX amžiuje baudžiamojoje teisėje paplito ir daugelio šalių teisėje prigijo *conditio sine qua non* teorija (išvertus iš lotynų k. – sąlyga, be kurios nebūtų)<sup>142</sup>, *but for* (išvertus iš anglų k. – jei ne (kas jeigu))<sup>143</sup> arba *если бы не* (išvertus iš rusų k. – jei ne testas)<sup>144</sup>. Pagal šią teoriją kiekviena aplinkybė (*condicio*), be kurios (*sine qua*) konkretūs padariniai nebūtų (*non*) atsiradę, yra padarinių kilimo priežastis<sup>145</sup>. Asmens veiksmai laikomi susiję priežastiniu ryšiu, kai to asmens veiksmai buvo būtini padariniams kilti. Šios teorijos pradininku laikomas vokiečių teisininkas M. Buri (Maximilian Von Buri, 1825–1902 m.)<sup>146</sup>, teigęs, jog priežastinis ryšys yra objektyvaus pobūdžio ir nepriklauso nuo mūsų valios ar suvokimo, todėl jį nustatyti reikia net ir tada, kai asmuo nesuprato, kad prie jo veiksmų galėjo prisidėti kitos aplinkybės, sukėlusios padarinius. Filosofas J. S. Milis suformulavo *conditio sine qua non* teorijos ištakas, siejamas su jo paties sukurta pozityvizmo teorija, pagal kurią „<...> priežastinio ryšio samprata rėmėsi požiūriu, jog visos įvykio sąlygos, tiek teigiamos, tiek neigiamos, sudaro visumą, kuri ir yra įvardijama priežastimi<sup>147</sup>“. Filosofo suformuluota priežastingumo samprata suponuoja tai, kad priežastinis ryšys konstatuojamas tada, kai priežastis įvyksta anksčiau už padarinį ir priežastis yra susijusi su padariniu, o tikėtini alternatyvūs paaiškinimai kilusiam padariniui pagrįsti atmetami<sup>148</sup>. Rusų mokslininkas Z. B. Soktoevas teigė, kad asmens veiksmai laikytini kilusių padarinių priežastimi, jeigu tokie veiksmai laikytini būtina kilusių padarinių sąlyga<sup>149</sup>.

*Conditio sine qua non* teorija buvo sukurta siekiant dviejų tikslų: nustatyti priežastinio ryšio filosofinį pagrindą ir sukurti priemonę, padedančią teismams spręsti baudžiamąsias bylas<sup>150</sup>. Nors *conditio sine qua non* teorija panaši į ekvivalentinio priežastinio ryšio teoriją, tačiau M. Buri<sup>151</sup>, nuodugniau plėtodamas ekvivalentinio priežastinio ryšio teoriją suteikė *conditio sine qua non* teorijai tam tikrą savitumą. Kadangi taisyklės formuluojamos konkrečios teorijos ar jų daugeto pagrindu, todėl *conditio sine qua non* teorija tam tikrais aspektais skiriasi nuo bendrosios ekvivalentinio priežastinio ryšio teorijos. Nors teorija ir laikė lygiareikšmėmis visas sąlygas (kaip ekvivalentinė

<sup>142</sup> Kuzvainis, *supra note*, 130: 31.

<sup>143</sup> „But for test“, *Legal information institute*, [https://www.law.cornell.edu/wex/but-for\\_test](https://www.law.cornell.edu/wex/but-for_test).

<sup>144</sup> Fletcher, ir Naumov, *supra note*, 135:186.

<sup>145</sup> Gropp, *op cit.*, 155.

<sup>146</sup> Piontkovskii, *supra note* 82: 200.

<sup>147</sup> J. S. Mill, *A System of Logic, Radioactive and Inductive: Being a Connected View of the Principles of Evidence Methods of Scientific Investigation* (New York: Harper & Brothers, 1882), 291.

<sup>148</sup> W. R Shadish ir kt., *Experimental and Quasi-experimental Designs for Generalized Causal Inference*, (Boston: Houghton Mifflin Company, 2002), 7.

<sup>149</sup> Soktoev, *supra note*, 32: 31. Taip pat žr.: Malinin, *supra note*, 4: 45.

<sup>150</sup> Naumov, *supra note*, 33: 323.

<sup>151</sup> C. Roxin, *Strafrecht. Allgemeiner teil. Band I. Grundlagen*, (Munchen), 94.



priežastinio ryšio teorija), prisidėjęs prie padarinių kilimo, tačiau, taikant šią teoriją praktiškai, natūraliai buvo ribojamas laikas ir erdvė, nes nustatant priežastinį ryšį padarinius sukėlusiomis sąlygomis nebuvo laikomos toli praeityje pasireiškusios sąlygos ir į analizės lauką patekdavo konkretus kaltininkas, jo konkretūs atlikti veiksmai ir visos kitos sąlygos, veikusios konkrečiu metu.

Gilindamasis į teorijos turinį, vokiečių baudžiamosios teisės prof. T. Lenkneris (Theodor Lenckner) pažymi, jog „norėdami nustatyti, ar tam tikri veiksmai yra *conditio sine qua non*, reikia atlikti tam tikrą hipotetinę veiksmų eliminavimo operaciją, užduodant klausimą: kas būtų nutikę, jei kaltinamasis nebūtų atlikęs pavojingos veikos, ir tada nustatyti, ar padariniai vis tiek būtų kilę ar ne<sup>152c</sup>“. Jei atsakymas neigiamas, galima konstatuoti, jog veiksmas yra *conditio sine qua non* ir, kaip vaizdžiai pasakė prof. C. Kiulis (C. Kuhl), kaltinamajam galima sakyti: „Jei tu būtum to nepadaręs, tai tokie padariniai apskritai nebūtų kilę<sup>153</sup>“. Viena vertus, toks sąlygų eliminavimo metodas yra itin naudingas tais atvejais, kai prie padarinių kilimo prisideda ne viena, o keletas priežasčių. Kita vertus, rusų mokslininkė L. A. Zimireva nurodo, kad sąlygų atmetimo metodas yra tik vienas iš keleto alternatyvių mąstymo metodų (pasak autorės, egzistuoja alternatyvūs metodai – *panašumo metodas; skirtumo metodas; jungtinis panašumo ir skirtumo metodas; liekamasis metodas; susijusių pasikeitimų metodas*)<sup>154</sup>. Alternatyvių metodų egzistavimą pripažino ir J. S. Milis, Lipmanas, Mecgelis, Tagancevas, Durmanovas, F. Listas<sup>155</sup>. L. A. Zimireva teigia, kad naudojantis tik vienu metodu (pvz., atmetimo metodu) mažinama priežastinio ryšio pažinimo galimybė, nes prarandami dar bent keturi pažinimo metodai, leidžiantys pažinti priežastinį ryšį. Autorės teigimu, tik naudojant visus metodus galima padaryti teisingą išvadą apie priežastinio ryšio buvimą<sup>156</sup>. Viena vertus, manytina, kad minėtų metodų turinys yra skirtingas, todėl jie negali būti taikomi vienu metu. Kita vertus, nėra draudimo naudotis šiais metodais atskirai, tačiau sąlygų atmetimo metodo loginė struktūra yra išties efektyvi nustatant faktinį priežastinį ryšį, todėl nenuostabu, kad šis metodas, nors su tuo nesutinka kai kurie minėti mokslininkai, įgijo savarankiškos teorijos statusą ir tapo *conditio sine qua non* teorija. Verta paminėti rusų mokslininką N. D. Seergejevskį (Н. Д. Сергеевский, 1849–1908 m.), kuris, kaip nurodoma teisės doktrinoje, sukūręs priežasčių atmetimo teoriją, kurios esmė, disertanto manymu, analogiška *conditio sine qua non* teorijai, kuomet iš įvykių sekos eliminavus kaltininko veiksmus stebima, ar padariniai būtų kilę ir koku laiku jie būtų kilę<sup>157</sup>. Matyti, kad teisės doktrinoje loginis filosofinis priežastinį ryšį padedantis nustatyti metodas ar viena konkrečios teorijos savybė kai kuriems mokslininkams pasirodydavo tokia unikali, kad buvo kuriamos atskiros teorijos, pagrįstos išskirtine kokios nors vienos

<sup>152</sup> A., Schonke, H., Schroder ir T.: Lenckner, *Strafgesetzbuch. Kommentar*, 22 Auflage. (Munchen: 1985), 133. Taip pat žr.: Soktoev, *supra note*, 32: 31.

<sup>153</sup> Kuhl, *supra note*, 20: 21.

<sup>154</sup> Zimireva, *supra note*, 39: 45.

<sup>155</sup> Piontkovskii, *supra note* 82: 199.

<sup>156</sup> Zimireva, *op cit.*, 46.

<sup>157</sup> Piontkovskii, *supra note* 82: 204.

teorijos ypatybe. Tai pagrindžia disertanto išsakytą idėją, kad sąlygų atmetimo metodas pasižymi veiksmingumu atpažįstant priežastinį ryšį, nors ir nėra pakankamas jį tiksliai nustatyti. Tokios pozicijos laikėsi jau minėtas N. D. Sergeevskis, teigdamas, kad ne visos sąlygos, pripažintos būtinosiomis, bus reikšmingos baudžiamajai teisei<sup>158</sup>. Todėl priežastiniam ryšiui tiksliai nustatyti papildomai reikia remtis kitomis priežastinio ryšio teorijomis.

Nors ilgainiui *conditio sine qua non* teorija kritikuota, bet, pasak vokiečių mokslininkės I. Puppe, ši teorija šiuo metu Vokietijoje išgyvena renesansą<sup>159</sup>, nors ir kitose šalyse (Didžiojoje Britanijoje, Olandijoje, Belgijoje, Austrijoje, Šveicarijoje, Skandinavijos šalyse ir kt.) ji plačiai taikoma. Z. B. Soktoevas savo disertacijoje analogiškai teigia, kad ilgainiui mokslininkų ir teisininkų susidomėjimas šia teorija nuslopo, nes ji nebuvo pajėgi nustatyti nei priežastinio ryšio sudėtingo priežastingumo situacijose, nei visų prie padarinių kilimo prisidėjusių sąlygų skirtumų (visos jos buvo ekvivalentės – aut. past.)<sup>160</sup>. Mokslininkas nurodė, kad *conditio sine qua non* teorija tik sudaro pagrindą tolesniam priežastinio ryšio nustatymui, nes ji yra pagrįsta loginių sąlygų eliminavimo (atmetimo) principu ir tik sukuria prielaidas sprendimui dėl priežastinio ryšio buvimo ar nebuvimo priimti, todėl ją taikant reikia ir specifinių baudžiamosios teisės priemonių, padedančių nustatyti priežastinį ryšį<sup>161</sup>. Vadinas, autorius manė, kad *conditio sine qua non* teorija skirta tik faktiniam priežastiniam ryšiui nustatyti ir kad nustačius sąlygas, turėjusias įtakos pavojingiems padariniams kilti, priežastinio ryšio klausimas dar nebus išspręstas, nes tokių sąlygų gali būti keletas, o aptariama teorija negeba išskirti pagrindinės pavojingus padarinius sukėlusios sąlygos. Todėl papildomai turi būti taikomos baudžiamosios teisės specifika perteikiančios ir teisinį priežastinį ryšį nustatyti padėsiančios priežastinio ryšio teorijos. Vis dėlto, atsižvelgiant į *conditio sine qua non* teorijos turinio aiškinimą, kad priežastinis ryšys būtų nustatomas tik tarp baudžiamajai teisei reikšmingų veikų ir jomis sukeltų padarinių, baudžiamojoje teiseje priežastinis ryšys turi būti suprantamas siauriau. Tam tikslui galutiniam priežastinio ryšio nustatymui turi būti papildomai taikoma ir teisinio priežastinio ryšio teorija.

*Conditio sine qua non* teorijos problematika, pasak J. Wessels, pasireiškia ir tuo, kad pasitaiko atvejų, kai, remiantis praktinėmis žiniomis, gali būti neįmanoma atsakyti į klausimą, ar konkretus veiksnys turėjo įtakos padariniams atsirasti<sup>162</sup>. Norint konstatuoti priežastinį ryšį, būtina iš anksto iš patirties žinoti tokį ryšį esant<sup>163</sup>. Tačiau, kaip teigia autorius, žmogaus patyrimas nėra visa apimantis, todėl gali pasitaikyti atvejų, kai iš patirties gautų žinių gali nepakakti sprendžiant klausimą dėl priežastinio ryšio tarp poelgio ir padarinių buvimo. J. Wessels mini vieną svarbesnių bylų Vokietijos baudžiamosios teisės praktikoje, įrodžiusių ekvivalentinės teorijos ribotumą.

<sup>158</sup> N. D. Sergeevskii, *O znachenii prichinnoi svyazi v ugovnom prave* (1880), <https://www.litres.ru/n-sergievskiy/o-znachenii-i-prichinnoy-svyazi-v-ugolovnom-prave/>.

<sup>159</sup> Puppe, *supra note*, 22: 68.

<sup>160</sup> Soktoev, *supra note*, 32: 33.

<sup>161</sup> *Ibid*, 34.

<sup>162</sup> Wessels, *supra note*, 18: 69.

<sup>163</sup> A., Schonke, H. Schroder ir T. Lenckner, *Strafgesetzbuch. Kommentar*. 22 Auflage. (Munchen: 1985) 133.

Precedentinis „Contergan“ bylos<sup>164</sup> atvejis išsiskyrė tuo, jog iki tol nebuvo žinoma, kad būtent šių migdomųjų vaistų vartojimas nėščiosioms sukelia embriono apsigimimus. Savaime aišku, kad iki tol, kol nekilo padarinių, niekas ir negalėjo patikrinti, ar tokie padariniai galimi ir ar juos būtų galima numatyti. Po šios bylos buvo pripažinta, jog reikia iš anksto žinoti, turėti patirties apie tam tikrų poelgių sukeltus padarinius. Todėl šiuo atveju nebuvo galima pasinaudoti *conditio sine qua non* teorija ir kelti klausimo, ar padariniai būtų kilę, jei vaistai nebūtų vartojami, kadangi tų vaistų poveikis iš patirties dar nebuvo žinomas.

J. Wesselsas taip pat nurodo, kad *conditio sine qua non* teorija yra silpna, kai padariniai atsiranda dėl kelių sąlygų, bet, atskirai paėmus kiekvieną iš tų sąlygų, jos būtų pakakę padariniams sukelti (dvigubas priežastingumas)<sup>165</sup>. Specifinio priežastingumo nulemtą teorijos taikymo klaidą iliustruoja pavyzdys, kai *A ir B, būdami nesužastę, šauna į C. Kai A pataiko į galvą, o B į širdį, nustatyta, kad abu šūviai vienodai mirtini. Jeigu iš priežastingumo grandinės eliminuoti arba A, arba B šūvį, tai padariniai vis tiek kiltų*. Todėl vadovaujantis *conditio sine qua non* teorija susidarytų situacija, kai padariniai kyla be priežasties ir negalima nustatyti juos sukėlusio kaltininko. Remdamiesi šia teorija, prieitume prie ginčytinų išvadų, kai pasinaudoję eliminavimo taisykle turėtume padaryti išvadą, kad nė viena iš sąlygų negali būti pripažinta priežastimi, todėl tai būtų padarinys be priežasčių. Pasak H. H. Ješeko, šiais atvejais hipotetinis sąlygų eliminavimo procesas niekuo nepagelbėtų, nes gauti rezultatai paneigtų pačią teoriją<sup>166</sup>. Todėl dauguma specialistų pripažįsta, kad, norint nustatyti teisiškai reikšmingą priežastinį ryšį, kurio pagrindu asmeniui būtų galima taikyti baudžiamąją atsakomybę, *conditio sine qua non* teorijos neužtenka. Apsiribojant vien tik šia teorija būtų neįmanoma atsakyti į klausimą, kokios yra baudžiamosios atsakomybės ribos, kas turėtų atsakyti už kilusius padarinius ir kurie padariniai turėtų būti priskiriami atsakomybėn traukiamam asmeniui<sup>167</sup>. Todėl ši teorija - tik pirmasis etapas priežastinio ryšio nustatymo procese, galintis padėti nustatyti tik faktinį priežastinį ryšį, kuomet būtų atrenkamos visos į konkretų priežastingumą įsiterpusios ir padarinių kilimą nulėmusios sąlygos.

Kai kurios užsienio šalys susiduria su sunkumais, kai reikia nustatyti priežastinį ryšį neveikimu padarytose veikose, todėl šiam klausimui skirta nemažai mokslinių darbų<sup>168</sup>. Vadovaujantis aptariama teorija, padariniams atsirasti būtinas tik asmens veikimas. Aptardamas *conditio sine qua non* teoriją vokiečių kriminalistas K. L. Bindingas (K. L. Lorenz Binding, 1841–1920 m.) nurodė, kad žmogaus veiksmai yra pušiausvyrą sugriaunanti priežastis, dėl kurios kyla padariniai<sup>169</sup>. Jis pasaulį laikė stabilia

<sup>164</sup> Roxin, *supra note*, 151: 296.

<sup>165</sup> Wessels, *supra note*, 18: 69.

<sup>166</sup> Jescheck ir Weigend, *supra note*, 17: 282.

<sup>167</sup> V. B. Malinin, *Teorij prichinnosti v kontsepsii V. N. Kudriatseva. Ugolovnoe pravo*, (Moskva: 2008), 31.

<sup>168</sup> Pavyzdžiui, kai kurie Rusijos mokslininkai teigia, kad priežastinis ryšys gali būti nustatomas tik veikimu padarytose veikose (pvz., V. B. Malininas ir kt.).

<sup>169</sup> „Die Normen und ihre Übertretung. Eine Untersuchung über die rechtmäßige Handlung und die Arten des Delikts“, žiūrėta 2016 m. rugpjūčio 28 d., <https://archive.org/details/grundrissdesdeu00bindingooq>.

sistema, kur judėjimas saardo pusiausvyrą. Todėl iš esmės ši teorija filosofine turinio prasme nėra tinkama taikyti vertinant neveikimu padaromas veikas ir siejama tik su kaltininko aktyviais veiksmais, t. y. veikimu sukeltais padariniais. Analogiškai *conditio sine qua non* teorija vertinama civilinėje teisėje, kur faktiniam priežastiniam ryšiui nustatyti naudojama *conditio sine qua non* teorija taikytina tik veikimu atliktuose teisės pažeidimuose, todėl jeigu neteisėti veiksmai pasireiškia neveikimu, tai faktinis priežastinis ryšys nėra konstatuojamas. Kita vertus, civilinėje teisėje įmanomas teisinio priežastinio ryšio konstatavimas nesant faktinio priežastinio ryšio. Jeigu neteisėti veiksmai pasireiškia neveikimu, tai faktinis priežastinis ryšys nėra konstatuojamas, tačiau civilinė teisinė atsakomybė galima nustačius tik teisinį priežastinį ryšį (netiesioginis priežastinis ryšys). Baudžiamojoje teisėje tokia situacija negalima. Tačiau, ar baudžiamojoje teisėje galima taikyti *conditio sine qua non* teoriją neveikimu pasireiškiančiose veikose? V. Gropas teigė, kad *conditio sine qua non* teorija yra tik pirmas žingsnis nustatant priežastinį ryšį, tačiau ir šis nustatymas tam tikrais atvejais gali būti modifikuojamas<sup>170</sup>. Atsžvelgiant į tai, disertanto manymu, priežastinio ryšio aiškinimas ir nustatymas neturi būti paremtas išimtinai filosofijos moksle suformuluotomis teorijomis, kadangi originalios šių filosofinių teorijų versijos nėra suderintos su baudžiamosios teisės mokslu (juolab, to ir nebuvo siekiama kuriant šias teorijas). Priežastinis ryšys teisėje pasižymi specifiniais ypatumais, nebūdingais filosofijos mokslui, todėl teisėje priežastinis ryšys turi būti pažintas naudojantis specifiskai teisei (neretai tik baudžiamajai) pritaikytomis priežastinio ryšio nustatymo teorijomis ar jų atmainomis. Prof. V. Piesliako siūloma taikyti *būtiniosios padarinių kilimo sąlygos* taisyklę savo turiniu yra analogiška *conditio sine qua non* teorijos turiniui, išskyrus tik tai, kad būtiniosios padarinių kilimo sąlygos taisyklė yra platesnė, nes tinkama taikyti tiek veikimu, tiek ir neveikimu padarytose veikose. V. Piesliakas teigia: „Būtiniosios padarinių kilimo sąlygos nustatymas yra nustatymas fakto, ar įstatyme aprašyta ir asmens padaryta veika buvo būtina BK numatytų padarinių kilimo sąlyga<sup>171</sup>.“ Vadinasi, priežastinio ryšio vada yra konkrečioje baudžiamosios teisės normoje numatyta pavojinga veika, galinti pasireikšti tiek veikimu, tiek neveikimu. Todėl būtiniosios padarinių kilimo sąlygos taisyklė gali būti taikoma ir neveikimu padarytose veikose. Tokiais atvejais neveikimas, kaip padarinių kilimo sąlyga, turėtų būti tikrinamas pagal formulę „jei asmuo būtų veikęs“. Atsižvelgiant ir į tai, kad istoriškai nulemta, jog ir užsisienio šalių baudžiamojoje teisėje *conditio sine qua non* teorija taikoma ir neveikimo atvejais, tai ir šiame moksliniame tyrime tiek *conditio sine qua non*, tiek *būtiniosios padarinių kilimo sąlygos* taisyklė bus laikomos tapačiomis. Visgi, disertantas moksliniame tyrime siūlydamas priežastinio ryšio nustatymo metodiką kaip pagrindinį terminą naudos *būtiniosios padarinių kilimo sąlygos* taisyklę.

<sup>170</sup> Gropp, *supra note*, 19: 150.

<sup>171</sup> Piesliakas, *supra note*, 10: 8.

### 2.2.1.2. Dėsningos sąlygos teorija

*Conditio sine qua non* teorijos pagrindu buvo išvystyta *dėsningos sąlygos* teorija (vok. *Formel von der gesetzmäßigen Bedingung*)<sup>172</sup>, kurios autorius vokiečių mokslininkas Engischas (Engisch)<sup>173</sup>. Pasak J. Wesselo, *dėsningos sąlygos* teorijos metodika yra geresnė už *conditio sine qua non*, nors ir duoda panašius rezultatus. Pradžioje, remiantis *conditio sine qua non* teorija, nustatomos visos sąlygos, be kurių nebūtų kilę padariniai, o taikant *dėsningos sąlygos* teoriją iš visų lygiaverčių sąlygų išskiriama dėsninga sąlyga, sukėlusį padarinius<sup>174</sup>. Kaip teigia T. Lenkneris, dėsningos sąlygos teorija leidžia išėiti iš ontologinio priežastinio ryšio suvokimo, kurį perteikia *conditio sine qua non* teorijos taikymas, ir padeda nustatyti, ar kilę padariniai su padaryta veika yra susiję dėsninga išorinių pasikeitimų seka<sup>175</sup>. Taigi šių teorijų sintezė leidžia iš lygiaverčių sąlygų, be kurių nebūtų kilę padariniai, išskirti tą, kuri buvo būtina ir dėsninga baudžiamajame įstatyme numatytiems padariniams kilti. Atskirai paminėtina, kad minimoje teorijoje vartojama „sąlygos“, o ne „priežasties“ sąvoka. Kaip jau aptarta šiame moksliniame tyrime, darbo autoriaus manymu, šios sąvokos skiriasi – „sąlyga“ yra pirmesnė už „priežastį“, kadangi yra priežasties priežastis arba priežasties prielaida.

Kaip nurodo J. Wesselsas, ši teorija siekė pašalinti *conditio sine qua non* teorijos trūkumus. Remiantis *dėsningos sąlygos* teorija siekiama nustatyti, ar tikrai dėl konkretaus kaltininko poelgio atsirado konkretūs padariniai ir ar jie buvo dėsningi. Todėl *dėsningos sąlygos* teorija susiaurino ekvivalentinę priežastinio ryšio teoriją, nes, gebant identifikuoti dėsningai padarinius sukėlusią sąlygą, tapo reikšmingas laiko tarpas tarp kaltininko veiksmų ir jais sukeltų padarinių. Teorija taikoma siekiant nustatyti ne bet kokią prie padarinių prisidėjusią sąlygą, bet dėsningą padarinių kilimo sąlygą. Todėl *dėsningos sąlygos* teorija kelia labai konkretų klausimą – ar konkreti pavojinga veika dėsningai lėmė konkrečius padarinius konkrečiomis aplinkybėmis. Todėl šiuo atveju nėra klausama, ar padariniai būtų kilę, bet svarbu, ar konkreti veika konkrečiu būdu sukėlė konkrečius padarinius<sup>176</sup>. Taigi priežastinis ryšys yra konkretus, nes nustatomas tik tam konkrečiam asmeniui dėl konkrečių veiksmų ir jais sukeltų konkrečių baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių. Kita vertus kyla abejonių, ar visos padarinius sukėlusios sąlygos iš principo gali būti pripažįstamos dėsningomis.

#### 2.2.1.3. Nevienodų sąlygų, efektyviausios, artimiausios, pagrindinės sąlygos teorijos

Kai kuriuose baudžiamosios teisės šaltiniuose nurodoma, kad viena iš labiau pasiteisinusių priežastinio ryšio teorijų yra *nevienodų sąlygų* teorija<sup>177</sup>, kildinama iš

<sup>172</sup> Wessels, *supra note*, 18: 70.

<sup>173</sup> K. Engisch, „Die Kausalität als Merkmal der strafrechtlichen Tatbestände“, *Tubingen: Mohr* (1931): 87, cituota iš J. Wessels, *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra* (Vilnius: Eugrimas, 2003) 70.

<sup>174</sup> Wessels, *op. cit.*, 70.

<sup>175</sup> A., Schonke, H., Schroder ir T. Lenkner, „Strafgesetzbuch. Kommentar“, *Munchen* (1985): 134, cituota iš J. Wessels, *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra* (Vilnius: Eugrimas, 2003) 70.

<sup>176</sup> Z. B. Soktoev, „K istorii voprosa o prichinnosti v ugolovnom prave“. *Sibirskii iuridicheskii biulleten*, № 3 (2000): 134.

<sup>177</sup> *Ibid.*

būtinybės apriboti ekvivalentinės priežastinio ryšio teorijos sąlygų ekvivalentiškumą. Ši teorija priklausomai nuo ją vysčiusių vokiečių mokslininkų K. Birkmeierio (K. Birkmeier), K. L. L. Bindingo (K. L. L. Binding), rusų mokslininkų N. S. Tagancevo (Н. С. Таганцев), S. V. Poznyshevo (С. В. Познышев), V. N. Kudriavcevo (В. Н. Кудрявцев), T. V. Tsereteli (Т. В. Церетели), N. F. Kuznecovo (Н. Ф. Кузнецов) ir naudojamos metodologijos įgavo skirtingas formas<sup>178</sup>. K. Birkmeierio išvesta nelygių sąlygų teorijos atmaina, pavadinta efektyviausios sąlygos teorija, pasireiškė tuo, kad daugiausia dėmesio buvo skiriamas tai sąlygai, kuri labiau nei kitos turėjo įtakos neigiamiems padariniams atsirasti<sup>179</sup>. Iš visų sąlygų išskiriama viena, galėjusi būti ta, kuri ir sukėlė neigiamus padarinius. Teorijos autorius, atskirdamas esminę sąlygą nuo mažiau efektyvios, siūlė vadovautis sveiku žmogaus protu. Tokia autoriaus pozicija paremta D. S. Milio (D. S. Mill) filosofija, neigusia mokslinį sąlygos ir priežasties aiškinimą<sup>180</sup>. Tačiau būtent tai ir buvo laikoma teorijos trūkumu, nes sveikas žmogaus protas neišsprendžia priežastinio ryšio klausimo, ypač teisinio. Būtent todėl ši teorija padeda nustatyti tik faktinį priežastinį ryšį. Kita vertus, kaip ir nevienodų sąlygų teorija, taip ir ši turėjo problemų išskiriant vieną esminę sąlygą tais atvejais, kai padariniai kildavo dėl keleto sąlygų ar priežastingumas buvo sudėtingas. Tačiau šios teorijos autoriaus reikalavimas išskirti vieną esminę padarinius sukėlusią sąlygą yra akivaizdžiai teisingas ir pagrįstas, kadangi pagal šią teoriją suvokiant priežastingumą buvo pereinama prie esminės sąlygos paieškos, taip aiškiai suprantant ekvivalentinės priežastinio ryšio teorijos ribotumą ir neefektyvumą.

Verta paminėti turiniu panašias *artimiausios priežasties* (rus. *теория непосредственной (ближайшей) причины*)<sup>181</sup> ir *pagrindinės priežasties* (rus. *теория главной причины*)<sup>182</sup> teorijas. Artimiausios priežasties teorija kreipia dėmesį į artimiausią pavojingiems padariniams priežastį<sup>183</sup>. Pagrindinės priežasties teorijos šalininkai iš visų sąlygų stengėsi išskirti tą sąlygą, kuriai tenka didžiausia reikšmė sukeliant pavojingus padarinius. Disertantas pažymi, kad ši teorija duoda netinkamus rezultatus ir, kaip nurodo rusų mokslininkai, yra palanki nusikalstamas veikas darantiems asmenims, nes jų veiksmai neturi tapti pagrindine pavojingus padarinius sukėlusia sąlyga (pvz., jeigu mušamas žmogaus, tai reikia mušti truputį silpniau nei bendrininkas ir pan.)<sup>184</sup>. Taip pat vadovaujantis šia teorija baudžiamoji atsakomybė taikoma tik vykdytojams, o kitų rūšių bendrininkams – ne. Todėl minima teorija nėra tinkama taikyti praktikoje.

<sup>178</sup> Soktoev, *supra note*, 176: 134.

<sup>179</sup> *Ibid.*

<sup>180</sup> Mill, *supra note*, 147: 291.

<sup>181</sup> Malinin, *supra note*, 4: 77.

<sup>182</sup> *Ibid.*

<sup>183</sup> L. V. Lobanova, L. N. Larionova „Alternativnost prichinnoi svyazi kak priznaka sostava prestuplenia“, *Logos et Praxis*. №3 (33) (2016): 48, <https://cyberleninka.ru/article/n/alternativnost-prichinnoy-svyazi-kak-priznaka-sostava-prestupleniya>.

<sup>184</sup> Malinin, *supra note*, 4: 76.

## 2.2.2. Tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio teorija

Rusų mokslininkas I. N. Spirinas (И. Н. Спирин) teigia, kad kaip viena pirmųjų priežastinio ryšio teorijų baudžiamajoje teisėje susiformavo *tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio* teorija (rus. *теория прямой и непосредственной причины*)<sup>185</sup>, kuri kituose šaltiniuose įvardijama kaip *išskirtinių priežasčių* teorija (rus. *теория исключительной причинности*)<sup>186</sup>. Vadovaujantis šia teorija, priežastinis ryšys buvo konstatuojamas tais atvejais, kai tarp kaltininko neteisėtų veiksmų ir kilusių padarinių nebuvo įsiterpusios jokios kitos priežastys, galėjusios nulemti padarinių kilimą. V. B. Malininas patvirtina, kad šią teoriją pamėgo teisės taikymo praktikai<sup>187</sup>. Teorijos taikymo praktikoje nustatomas tik faktiškai susiklostęs elementarus tiesioginis priežastinis ryšys. Tačiau, kaip nurodo I. N. Spirinas, teorija patyrė nesėkmę, nes vadovaujantis ja nebuvo įmanoma paaiškinti padarinių kilimo daugeliu atvejų, kai į įvykių seką, be konkretaus asmens neteisėtų veiksmų, įsiterpdavo kitos aplinkybės. Todėl šia teorija nustatant priežastinį ryšį vadovaujamosi tik elementarių įvykių sekos atvejais, kai konkretaus asmens veiksmai tiesiogiai sukėlė konkrečius padarinius ir į priežastinio ryšio grandinę nebuvo įsiterpusios jokios kitos priežastys<sup>188</sup>. Todėl taikant šią teoriją, tapo akivaizdu, kad ji yra primityvi ir sukelia problemų tais atvejais, kai susiduriama su sudėtingu priežastingumu (pvz., kelių eismo transporto bylose, bendrininkavimo, sveikatos sutrikdymo ar gyvybės atėmimo atvejais, kai, be sveikatos sutrikdymo (galbūt sukėlusio mirtį), prisideda ir nukentėjusiojo susirgimai ar komplikacijos, ir pan.). Teorija buvo tinkama tik aiškinant paprastą ir nesudėtingą priežastingumą.

Analogiškai teigia ir L. A. Zimireva, nurodanti, kad neabejotinai tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio teorija turi teisę gyvuoti, tačiau gana retai susiklosto tokios situacijos, kuriose toks priežastinis ryšys pasireikštų, nes kiekvienas padarinys dažniausiai yra keleto sąlygų ir priežasčių komplekso rezultatas<sup>189</sup>. Disertantas pažymi, kad net ir vienas smūgis, sukėlęs nukentėjusiojo mirtį, logine prasme yra priežasties sąlyga, kadangi smūgis, būdamas sąlyga, atitinkamai paveikė anatominį kūno vientisumą, dėl to padarius sužalojimus (pvz., plyšo galvos kraujagyslė) veiksmas tapo priežasties (kraujagyslės plyšimo) sąlyga. Todėl loginiu filosofiniu lygmeniu net paminėtoje situacijoje susiklosto sudėtingas priežastinis ryšys. Kita vertus, L. A. Zimireva cituoja kitus rusų mokslininkus, pvz., D. Koretskį ir E. Stesichą (Д. Корецкий и Е. Стесич), kurie nurodo, jog tiesioginis priežastinis ryšys gali būti tik tada, kai kaltininkas, pavyzdžiui, smūgiuodamas nukentėjusiajam sudaro saugias sąlygas šiam nukristi ar paprašo draugų saugiai palaikyti nukentėjusįjį<sup>190</sup>. Autorė nurodo, kad kai kuriose situacijose į priežastinį ryšį įsiterpia daugybė aplinkybių, kurios priežastingumui suteikia tam tikrą kryptingumą, o kai kuriais atvejais kaltininkai netgi tikisi išvengti baudžiamosios

<sup>185</sup> Spirin, *supra note*, 30: 164.

<sup>186</sup> Sokotev, *supra note*, 176: 134.

<sup>187</sup> Malinin, *op. cit.*, 76., 125.

<sup>188</sup> Spirin, *op. cit.*, 164.

<sup>189</sup> Zimireva, *supra note*, 39: 86.

<sup>190</sup> *Ibid.*



atsakomybės į priežastingumą įtraukdami papildomas aplinkybes. Mokslininkė taip pat nurodo, kad minima teorija susilaukia kritikos, kadangi riboja baudžiamąją atsakomybę, negebėdama priežastingumo aspektu tinkamai įvertinti antraeilių bendrininkų vaidmens ir nustatyti priežastinį ryšį pasireiškus kitoms sąlygoms<sup>191</sup>.

Verta pažymėti, kad, kaip vėliau matysime kituose skyriuose, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje daugelyje bylų konstatuojamas būtent tiesioginis priežastinis ryšys, papildomai argumentuojant, kad į priežastinio ryšio grandinę nebuvo įsiterpusios jokios papildomos aplinkybės, galėjusios lemti baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių atsiradimą. Akivaizdu, kad šios teorijos dažnai nepakanka norint konstatuoti net faktinį priežastinį ryšį, ypač sudėtingesniais priežastingumo atvejais, tačiau teisės taikymo praktikoje neretai apsiribojama tik šia teorija. Tai galėjo lemti primityvus sąlygos ir priežasties santykio supratimas, baudžiamosios teisės doktrinoje patiriamas mokslinės analizės stygius priežastinio ryšio teorijų klausimais. Manytina, kad ši teorija gali būti naudojama tik kaip papildoma, viena iš faktinio priežastinio ryšio nustatymo teorijų, bet ne pagrindinė.

### 2.2.3. Informacinio priežastingumo teorija

Determinizmo problemoms išspręsti filosofijos mokslas išskyrė *informacinę priežastinio ryšio* teoriją (rus. теория информационной причинности)<sup>192</sup>. Minimos teorijos autorius V. N. Kudriavcevas padarė išvadą, kad, kalbant apie visuomeninius reiškinius, informacijos perdavimas yra tipinė priežastingumo savybė, o neveikimas, būdamas energetiniu požiūriu pasyvus, turi tam tikrų aktyvių savybių informacine prasme<sup>193</sup>. Minėtas autorius nepritarė paplitusiai nuomonei, kad neveikimas iš prigimties neturi jokios priežastinės reikšmės. Mokslininkas, vadovaudamasis gyvenimiška patirtimi, pastebėjo, kad visuomenėje vieno asmens neveikimas tam tikru būdu gali lemti kito asmens elgesį, priversti jį veikti arba, priešingai, neveikti. Pasak V. N. Kudriavcevo, informacijos perdavimas yra tipinė priežastingumo savybė visuomeninių reiškinių srityje<sup>194</sup>. V. B. Malininas pripažįsta, kad informacijos perdavimas yra viena iš aukščiausių materijos judinimo formų<sup>195</sup>. Baudžiamojoje teisėje informacijos perdavimas visuomet glaudžiai susijęs su informaciją priimančiu asmeniu, o tiksliau – jo psichika. Perduodant informaciją yra veikiami asmens psichika, kuri atitinkamai verčia veikti ir patį asmenį, ir toks veiksmas keičia objektyvią tikrovę. Doktrinoje pateikiamas tai iliustruojantis pavyzdys, kai vedlys, siekdamas neregio mirties, nurodė pastarajam eiti keliu, kuris vedė gilaus griovio link. Neregys pasitikėdamas vedliu žengė nurodytu keliu ir nukritęs nuo skardžio žuvo. V. N. Kudriavcevo nuomone, pateiktame pavyzdyje egzistuoja dvi priežastingumo linijos, iš kurių viena – *informacinis priežastingumas*, o kita – *fizinis priežastingumas*<sup>196</sup>. Neregys žuvo dėl to, kad gavęs nurodymą eiti konkre-

<sup>191</sup> Zimireva, *supra note*, 30:86.

<sup>192</sup> V. N. K. Kudriavtsev, „Vopros o prichinnosti v ugolovnom prave“, *Sovetskoe gosudarstvo i pravo* №1 (1950): 135.

<sup>193</sup> *Ibid.*

<sup>194</sup> *Ibid.*

<sup>195</sup> Malinin, *supra note*, 4: 58.

<sup>196</sup> Kudriavtsev, *op cit.*, 135.



čiu keliu pats savarankiškai žengė griovio link (fizinės energijos panaudojimas); vedlio perduota informacija tik nulėmė minėtą neregio sprendimą. Vadinas, ne informacija apskritai kaip tokia, o neregio kritimas į griovį tapo mirties priežastimi. Tačiau visa tai nepašalina vedlio atsakomybės, kadangi jei šis nebūtų nurodęs neregiumi eiti pavojingu keliu, tai pastarasis būtų likęs gyvas. Visa tai – psichinio veikimo priežastis, skatinanti konkrečius pokyčius asmens sąmonėje ir verčianti nukentėjusįjį elgtis aktyviai. Vedlio perduota melaginga informacija suprantama kaip psichinis poveikis, nukreiptas į neregio psichiką. Šis poveikis lėmė neregio psichikos pokyčius, tiksliau – jo sprendimą eiti konkrečiu keliu. Informacija, paskatinusi tikrovės pokyčius (nukentėjusiojo veiksmais nulemta mirtis), yra objektyvus procesas. Vedlio perduota informacija, nors ir nebuvo mirties priežastis, tačiau neabejotinai laikytina priežastį sukėlusia sąlyga.

V. B. Malininas nurodo, kad informacijos perdavimas priežastingume pasireiškia kaip tam tikras paleidimo mechanizmas, paskatinęs atsirasti kitus objektyvioje tikrovėje pasireiškiančius procesus, nes subjektyvus informaciją gavusio asmens supratimas, išreikštas šio asmens veiksmais, virsta objektyviu reiškiniu<sup>197</sup>. Disertantas mano, kad informacijos perdavimas yra ne kas kita kaip poveikis nukentėjusiojo psichikai, nulemiantis atitinkamą jo elgesį, sukeltą pavojingų padarinių atsiradimą. Todėl vieno asmens informacijos perdavimas kitam pirmiausia sukelia subjektyvius procesus, t. y. lemia asmens psichikos pokyčius, kurių metu apdorojama apie aplinkinius reiškinius gauta informacija. Objektyvųjų priežastinį ryšį su kilusiais pavojingais padariniais sukelia asmens (nukentėjusiojo) veikla, kuri atliekama suvokus gautą informaciją. Pažymima, kad analogiškos informacijos perdavimas skirtingiems asmenims gali duoti skirtingus rezultatus, nes visi žmonės skiriasi intelektinėmis, psichofizinėmis, emocinėmis ir fizinėmis savybėmis<sup>198</sup>. Todėl informacijos perdavimo reikšmė ir įtaka pavojingiems padariniams kilti turi būti kruopščiai analizuojamos kiekvienu konkrečiu atveju.

Informacinio priežastingumo teoriją tinkamiausia taikyti situacijose, kai nusikaltamos veikos sudėtis susijusi su informacijos perdavimu (pvz., kompiuterinės informacijos srities nusikalstamos sudėtyse ar turtiniuose nusikaltimuose, kai naudojama apgaulė, pasireiškianti objektyvios tikrovės neatitinkančios informacijos perdavimu ir pan.). Todėl analizuojama teorija skirta taikyti tais atvejais, kai kaltininkas neatlieka jokių aktyvių fizinių veiksmų, tačiau perduoda informaciją, nulemiančią nukentėjusiojo aktyvius veiksmus, sukeltą pavojingus padarinius. Matyti, kad šios teorijos esmė atskleidžiama per tam tikrą loginę struktūrą – kaltininkas perduoda informaciją nukentėjusiajam, kuris paveiktas gautos informacijos atlieka aktyvius veiksmus, kuriais sukelia pavojingus padarinius (perduoda turtą, sugadina turtą, nusižudo ir pan.). Tačiau kyla klausimas, kaip šios teorijos kontekste reikėtų vertinti informacijos perdavimą nukentėjusiajam, siekiant šio neveikimo, nes tai taip pat sukelia objektyvios tikrovės pokyčius (pvz., kaltininkas, susisiekęs su nukentėjusiuoju, apsimeta notaru ir nukentėjusiajam nurodo, kad šiam nereikia pateikti jokių su paveldėjimu susijusių dokumentų, nes neva paveldėjimo byla jo naudai jau pradėta, todėl, nukentėjusiajam

<sup>197</sup> Kudriavtsev, *supra note*, 192: 135.

<sup>198</sup> Malinin, *op. cit.*, 59.

nesikreipus į notarą ir nepateikus valios priimti turtą, praleidžiami terminai palikimui priimti ir kiti giminaičiai paveldi turtą). Tokioje situacijoje informacijos perdavimas buvo nukreiptas į nukentėjusiojo neveikimą, kuris pakeitė objektyvią tikrovę, nes nukentėjusysis, paveiktas apgaulės, prarado turtingą teisę. Manytina, kad šios teorijos loginė struktūra netrukdo informacijos perdavimo sieti ir su neveikimu, nes objektyvi tikrovė keičiama ir nieko nedarant.

Disertanto manymu, ši teorija yra pernelyg specifinė (susijusi tik su informacijos perdavimu nulemtų objektyvios tikrovės pokyčių), todėl nepasižymi universalumu ir nesuponuoja dažno jos taikomumo. Manytina, kad minima teorija galėtų būti kitų teorijų sudedamąja dalimi, pavyzdžiui, *būtiniosios padarinių kilimo sąlygos* taisyklės atveju gali būti pripažįstama, kad kaltininko neteisėti veiksmai – informacijos perdavimas nukentėjusiajam (pvz., pirmiau minėtas vedlio ir neregio atvejis) – laikytinas veikimu nukentėjusiojo psichikai, taip sukeliant pavojingus padarinius. Todėl nėra poreikio atskirai taikyti šios teorijos.

## 2.3. Teisiniam priežastiniam ryšiui nustatyti taikytinos teorijos

### 2.3.1. Galimybės ir realybės teorija

Galimybės ir realybės teorija (rus. теория возможности и действительности) supponuoja tai, kad priežastinis ryšys laikomas konkrečios nusikalstamos veikos sudėties elementu tik tuo atveju, jeigu jis išsivysto iki tam tikros ribos: nuo realios galimybės padariniams kilti iki jų atsiradimo tikrovėje<sup>199</sup>. Teorijoje taikomas *realios galimybės* kriterijus, reiškiantis, jog egzistuoja visos objektyvios sąlygos, būtinos konkrečioms padariniams kilti. Kaip pažymėjo A. E. Žalinskis<sup>200</sup>, jeigu konkreti asmens veika jos padarymo metu nesukelia realios galimybės kilti konkrečioms padariniams, veika negali būti laikoma būtina sąlyga minėtiems padariniams atsirasti<sup>201</sup>. Taip yra dėl to, kad ne kiekviena reali galimybė pasireiškia tikrovėje. Numatytą priežastinio ryšio eigą gali pakeisti ar net nutraukti kitos atsitiktinai įsiterpusios aplinkybės dar realiai nekilus galimiems padariniams. Skirtinguose teisės šaltiniuose aprašoma *realios galimybės* teorija (rus. теория реальной возможности)<sup>202</sup>, kuri turinio prasme identiška analizuojamai teorijai. Vienas iš teorijos autorių nurodo, kad reikia atskirti abstrakčias (formalias) ir realias galimybes. Abstrakti galimybė pasireiškia galimybe vystytis realybėje, tačiau nežinoma kryptimi ir iš anksto neturint bei nežinant vystymosi kryptingumo. Todėl teoriškai žvelgiant iš abstrakčios priežasties perspektyvos įmanoma viskas, kas logiškai mąstant realu. Todėl tai tik abstrakcija, kuri nevirsta realybe. Tačiau priešingą reikšmę turi reali galimybė, kuri gali sukurti tam tikrą reiškinį jo vystymuisi<sup>203</sup>.

<sup>199</sup> Ignatov ir Pachikov, *supra note*, 35: 135.

<sup>200</sup> Zhalinskii, *supra note*, 31: 148.

<sup>201</sup> *Ibid.*

<sup>202</sup> V. S. Prokhorov, *Kurs sovetskogo ugolovnogo prava* (Chastvsego: T. 1. L., 1968), 166; 352.

<sup>203</sup> *Ibid.*

Analizuojant galimybės ir realybės teoriją pažymėtina, kad realiai galimybei virstant tikrove vyksta būtinybės ir atsitiktinumo jungimasis. Tais atvejais, kai susidaro reali galimybė kilti keliems skirtingiems padariniams – tik vienas iš jų dėl konkrečių sąlygų ir aplinkybių pasireiškia tikrovėje<sup>204</sup>. Pavyzdžiui, A pradeda chaotiškai šaudyti į daugiabutį gyvenamąjį namą. Jo veika sudaro realią galimybę kilti dvejojo pobūdžio padariniams – nužudyti gyventojus arba sutrikdyti jų sveikatą. Tačiau egzistuoja galimybė ir visiškai nesužeisti žmonių. Jeigu vis dėlto A veika lemtų nusikalstamus padarinius, toks kaltininko poelgis neabejotinai būtų pripažintas padarinių kilimo sąlyga. Tarp A nusikalstamos veikos ir kilusių padarinių būtų teisiškai reikšmingas priežastinis ryšys, nors žuvusiųjų skaičius ir sveikatos sutrikdymo mastas priklausytų nuo atsitiktinių aplinkybių<sup>205</sup>.

Nors V. N. Kudriavcevas, viena vertus, ir pritarė galimybės ir realybės teorijos taikymo galimybei, kita vertus, vėliau pateikė ir tam tikrų prieštaravimų. Jis teigė, kad, nustatant priežastinį ryšį, būtina vadovautis konkrečiais faktais, o ne prielaidomis; konkrečios situacijos analize, o ne hipotetinėmis idėjomis<sup>206</sup>. Rusijos baudžiamosios teisės doktrinoje šiai V. N. Kudriavcevo idėja buvo pritarta, nurodant, kad netikslinga dėti lygybės ženklą tarp galimybės sukelti padarinius ir faktinio jų sukėlimo. Tokios pozicijos laikėsi ir V. B. Malininas, teigdamas, kad minima teorija yra priešlaikinė<sup>207</sup> (nes priežastinis ryšys nustatomas remiantis ne realiai kilusiais padariniiais, bet prielaida, kad kaltininko pavojinga veika sukels pavojingus padarinius, – aut. past.). Taip pat negalima taikyti vienodos baudžiamosios atsakomybės už veikas, sukėlusias konkrečius nusikalstamus padarinius, ir veikas, kurios nesukėlė panašių padarinių. Jeigu į nusikalstamos veikos sudėtį būtų įtraukiami ne tik realiai įvykę ir tikrovėje egzistuojantys padariniai, bet ir galėję kilti, bet neatsiradę padariniai – objektyvus padarinių suvokimas virstų fikcija<sup>208</sup>. Nusikalstamą veiką, kuria buvo siekiama sukelti tam tikrus padarinius, bet realiai nepavykus to padaryti, reikėtų kvalifikuoti kaip pasikėsinimą<sup>209</sup>. Minėtoms nuostatomis pritarė ir kitas rusų mokslininkas G. M. Timeiko (Г. М. Тимейко), teigęs, kad negalima ignoruoti esminio skirtumo tarp veikų, kai žalingi padariniai jau yra kilę, ir veikų, kai buvo tik reali grėsmė tokiems padariniams kilti, o *galimi padariniai* dar nėra realioje tikrovėje atsiradęs rezultatas, kadangi tai, kas įmanoma, gali ir neįvykti<sup>210</sup>. L. A. Zimireva disertacijoje apie priežastinį ryšį nusikalTIMŲ gyvybei byloje teigė, kad tik tai, kas egzistuoja objektyvioje tikrovėje, galima pažinti ir vertinti iš baudžiamosios atsakomybės perspektyvos<sup>211</sup>.

<sup>204</sup> Z. B. Soktoev, „K istorii voprosa o prichinnosti v ugovolnom prave“, *Iuridicheskii institut NNN. Sibirskii iuridicheskii biulleten*, <http://www.lawinstitut.ru/ru/science/vestnik/20003/soktoev.html>.

<sup>205</sup> Zhalinskii, *op. cit.*, 148.

<sup>206</sup> V. B. Malinin, „Teorii prichinnosti v kontseptsii V. N. Kudriatseva“, *Ugolovnoe pravo* No. 2 (2008): 31. <https://elibrary.ru/item.asp?id=11151028>.

<sup>207</sup> Malinin, *supra note*, 4: 26.

<sup>208</sup> Ignatov, ir Pachikov, *op. cit.*, 135.

<sup>209</sup> *Ibid.*

<sup>210</sup> Soktoev, *op. cit.*, Taip pat žr.: Zimireva, *supra note*, 93: 52.

<sup>211</sup> Zimireva, *supra note*, 93: 33.

Vienas iš teorijų tyrusių autorių Z. B. Soktoevas, analizuodamas realios galimybės teoriją, cituoja V. D. Filimonovą (В. Д. Филимонов), kuris pažymi, kad, analizuojant teoriją, būtina turėti omenyje tai, jog bet koks įvykis, taip pat ir nusikalstamas rezultatas, kyla iš realios galimybės priežasties, t. y. atsiranda objektyvių pagrindų, kurie tinkamomis sąlygomis dažnai, o kartais ir neišvengiamai virsta realybe<sup>212</sup>. Disertacijoje apie priežastinį ryšį Z. B. Soktoevas pateikia analogišką savo poziciją<sup>213</sup>. Autorius pažymi, kad galimybės virsmui realybe reikia daugybės tinkamų sąlygų, tarp jų ir tikslingos žmonių veiklos. Dažnai nusikalstamas veikas darančių asmenų veiksmai sukelia keletą tapačių galimybių, bet realybe virsta tik viena iš jų. Todėl, pasak autoriaus, padarinių kilimą gali nulemti ir atsitiktinumas. Kita vertus, atsitiktinumas yra tik viena iš skirtingų rezultatų galimybių. Reali galimybė neigiamiems padariniams kilti yra tik subjektyvus samprotavimas apie tikėtinų įvykių raidą. Todėl toks samprotavimas suteikia šiai teorijai subjektyvų pobūdį. Kita vertus, reali galimybė turi ir objektyvaus proceso savybių, nes sukuria situaciją, kurioje konkretus reiškiny s konkrečiomis sąlygomis objektyviai sukuria kitą reiškinį, sukeltą konkrečius padarinius. Tačiau, vadovaujantis galimybės ir realybės teorija, priežastinis ryšys bus konstatuotas tik tuo atveju, jei kaltininkas savo veika ne tik sudarė sąlygas konkrečioms padariniams kilti, bet ir juos realizavo. Veikimas, nesukeliantis realios galimybės kilti tam tikriems padariniams, suformuoja per daug nutolusį nuo padarinių priežastinį ryšį, todėl baudžiamoji atsakomybė negalima. Vis dėlto Z. B. Soktoevas taip pat pažymi, kad minima teorija paremta filosofijos kategorijomis, todėl negali išspręsti priežastingumo problemų teisėje<sup>214</sup>. Tokios pačios pozicijos laikosi ir V. B. Malininas, teigdamas, kad minima teorija gali atsakyti į daugelį filosofinių klausimų, tačiau praktinio atsakymo, kaip nustatyti priežastinį ryšį, negali pateikti<sup>215</sup>.

Todėl apibendrinant teorijos turinį pažymėtina, kad analizuojama teorija pagrįsta išskirtinai filosofijos kategorijomis ir yra nekonkreči, todėl negali nustatyti teisinio priežastinio ryšio. Šios teorijos turinys yra itin abstraktus, skirtas natūraliems gamtoje vykstantiems procesams bendrąja ir filosofine prasmėmis paaiškinti, todėl netinkamas teisiniam priežastiniam ryšiui nustatyti konkrečioje situacijoje.

### 2.3.2. Adekvataus priežastinio ryšio teorija ir jos atmainos<sup>216</sup>

Lietuvos mokslininkai nurodo, kad, siekiant susiaurinti ekvivalentinės teorijos ribas sprendžiant priežastinio ryšio nustatymo problematiką, nustatant teisinį priežastinį ryšį papildomai remiamasi *adekvataus priežastinio ryšio* teorija, pagal kurią priežastinis ryšys egzistuoja tuomet, kai veiksmai didina žalos atsiradimo galimybę<sup>217</sup>.

<sup>212</sup> Soktoev, *supra note*, 204.

<sup>213</sup> Soktoev, *supra note*, 32: 47.

<sup>214</sup> *Ibid.*

<sup>215</sup> Malinin, *supra note*, 4: 125.

<sup>216</sup> Dalis poskyrio buvo parengta remiantis išspausdinta publikacija: L. Žalnierūnas, „Adekvataus priežastinio ryšio teorija ir jos atribojimo nuo kaltės problema“, *Jurisprudencija*, 25(1), (2018): 172–203. <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=683300>.

<sup>217</sup> A. Abramavičius, A. Čepas, A. Drakšienė ir kt. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis* (Vilnius: Eugrimas, 2003), 182.

Visų pirma ši teorija pasireiškė civilistikoje, o XX a. pradžioje tapo vyraujančia administracinėje, o netrukus ir baudžiamojoje teisėje. To laiko mokslininkai manė, kad pagaliau atsirado teorija, galėsianti užtikrinti objektyvų konkrečios situacijos įvertinimą priešastinio ryšio nustatymo kontekste<sup>218</sup>. Šios teorijos pradininkas Krizas (J. Kries, 1853–1928 m.) 1888 metais paskelbė mokslinį darbą „Apie objektyvios galimybės suvokimą ir kai kuriuos jos taikymo būdus“<sup>219</sup>, kuriame aprašė analizuojamą teoriją. Pasak rusų mokslininko V. B. Soktoevo, adekvataus priešastingumo teorijai sukurti įtaką padarė I. Kanto filosofija<sup>220</sup>.

Teorijos esmė – jei konkrečios padarinius sukėlusios sąlygos nėra tipinės (adekvačios), tai jos negali būti laikomos kilusių padarinių priešastimis<sup>221</sup>. Vadovaujantis adekvataus priešastinio ryšio teorija, sąlygomis, galinčiomis sukelti atitinkamus padarinius, galima laikyti tik tokias, kurios paprastai sukelia šiuos padarinius arba padidina galimybes šiems atsirasti<sup>222</sup>. Adekvataus priešastinio ryšio teorija suponuoja tai, kad padariniai turi būti adekvatūs priešastčiai, todėl siekiant konstatuoti priešastinio ryšio buvimą būtina nustatyti, ar kilę padariniai galėjo būti numatomi remiantis bendra gyvenimo patirtimi ir sveiku protu ar pan.<sup>223</sup>. Todėl padariniai, kilę dėl ypatingų aukos savybių, išskirtinių ir kitų panašių aplinkybių, negali būti laikomi kilusiais iš priešastiniu ryšiu susietų sąlygų. Pasak V. Gropro, tai, kad teorija atmeta tokius padarinius, kurie kaltininkui nėra iš anksto numatomi, ir todėl veikiančiajam gali būti priskirti ne kaip neteisėtas, bet kaip teisiškai nereikšmingas atsitiktinis aplinkybių sutapimas, yra šios teorijos pranašumas<sup>224</sup>. J. Wesselsas, nurodo, jog „<...> priešastinis ryšys neegzistuoja, kai padariniai atsiranda dėl netipiškos priešastinės sekos, t. y. dėl neįprasto aplinkybių sutapimo, kurio, remiantis kasdienio gyvenimo patirtimi, neįmanoma objektyviai numatyti“<sup>225</sup>. Objektyvus numatymas yra susijęs su subjektyviomis veika padariusio asmens savybėmis. Todėl svarbus kaltinamasis kaip subjektas, jo subjektyvios ypatybės, susijusios su profesinėmis pareigomis, gyvenimiška patirtimi ir gebėjimu suvokti daromos veikos pavojingumą bei numatyti tikėtinus padarinius. Šias savybes J. Wesselsas vadina kaltininko *ypatingomis žiniomis*<sup>226</sup>. Tačiau tai tampa vertinamuoju priešastinio ryšio elementu, o kaltinamojo savybių bei jo žinių vertinimas yra bandymas suvokti asmens psichikoje vykstančius procesus. Atitinkamai teigiama ir Lietuvos teismų praktikoje nurodant, kad taikant adekvataus priešastinio ryšio teoriją, atsižvelgiama į visas aplinkybes, kurias veikos darymo metu kaltininkas galėjo objektyviai numatyti<sup>227</sup>.

<sup>218</sup> Abramavičius, *supra note*, 217: 205.

<sup>219</sup> Soktoev, *op. cit.*, 206.

<sup>220</sup> *Ibid.*

<sup>221</sup> Malinin, *supra note*, 4: 73.

<sup>222</sup> Ryu, *supra note* 23: 791. Taip pat žr.: Malinin, *op. cit.*, 73.

<sup>223</sup> Brutaru, *supra note*, 24: 79. Taip pat žr.: Gropp, *supra note*, 19: 155.

<sup>224</sup> Gropp, *opt. cit.*, 155

<sup>225</sup> Wessels, *supra note*, 18: 72.

<sup>226</sup> *Ibid.*, 72.

<sup>227</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-126-693/2017; Nr. 2K-P-247/2009; Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 18 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/>.

Šiame skyriuje jau minėtas rusų mokslininkas Z. B. Soktoevas, aptardamas adekvataus priežastinio ryšio teoriją, kelią klausimą, kieno gyvenimiška patirtimi derėtų vadovautis nustatant priežastinį ryšį? Autorius nurodo, kad čia galimos dvi pozicijos (tokios pozicijos laikosi ir V. B. Malininas<sup>228</sup>) – *objektyvi* ir *subjektyvi*. Subjektyvios pozicijos atveju visas nusikalstamos veikos metu egzistavusias sąlygas reikia vertinti iš paties kaltininko perspektyvos<sup>229</sup>. Pasak autoriaus, vadovaujantis objektyvia pozicija sprendžiant tai, ar priežastinis ryšys konkrečioje situacijoje buvo tipinis, ar ne, situaciją derėtų vertinti iš teisėjo perspektyvos ir patirties<sup>230</sup>. Kita vertus, kaip nurodo V. B. Malininas, ši objektyvi pozicija tokia pat subjektyvi, kadangi net ir labiausiai patyrusio stebėtojo pozicija dėl priežastinio ryšio priklauso nuo jo psichikoje vykstančių procesų, nes, kaip nurodo autorius, visažinio stebėtojo patirtis taip pat ribota ir šiandien jis gali nežinoti tam tikrų aplinkybių, dėl kurių priežastinio ryšio nebus, o ryt tokioje situacijoje jau žinotų, kodėl priežastinis ryšys egzistuoja<sup>231</sup>. Todėl priežastinio ryšio nustatymas priklauso tik nuo subjektyvių priežastinių ryšių nustatančio asmens savybių, o netipiška priežastinio ryšio eiga nulemia priežastinio ryšio nebuvimą konkrečioje situacijoje. Todėl visos kaltininkui nežinomos netipinės aplinkybės bus vertinamos atsižvelgiant į jo subjektyvias savybes. Vadovaujantis šia teorija, visos nukentėjusiojo savybės bus priskirtos netipinėms priežastinio ryšio savybėms, todėl priežastinis ryšys nebus konstatuojamas. Atitinkamai teigiama ir Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje, kur nurodoma, jog<sup>232</sup> „baudžiamosios atsakomybės klausimo sprendimas didžiąja dalimi priklausys nuo priežastinio ryšio pobūdžio nustatymo. Vienas smūgis kumščiu į krūtinę paprastai nesukelia tokių padarinių kaip žmogaus mirtis. Čia gali išivelti atsitiktinumas – nukentėjusiojo organizmo ypatumai, kurių kaltininkas gali nežinoti. Tokiu atveju kilusieji padariniai gali neišplaukti iš padarytos veikos pobūdžio. Galime padaryti eksperimentą: ta pačia veika, tuo pačiu būdu paveikti 100 žmonių ir galbūt nė vienas iš jų nemirs. Tačiau jeigu tarp jų bus asmuo su specifinėmis organizmo savybėmis, jis gali mirti. Toks eksperimentas yra išvados dėl atsitiktinio priežastinio ryšio pobūdžio pagrindas“. Manytina, jog toks priežastinio ryšio nustatymo mechanizmas nėra tikslus dėl dviejų aspektų.

Pirma, tarp kaltininko veiksmų (*analogišku poveikiu veikiant šimtą asmenų*) ir įstatyme numatytų kilusių padarinių (*vieno iš šimto asmens mirties*), neišvengiamai konstatuojamas faktinis priežastinis ryšys, nes neigiamai atsakoma į klausimą, ar padariniai *būtų kilę, jeigu kaltininkas nebūtų atlikęs pavojingos veikos* (būtinąjį padarinių kilimo sąlyga), todėl visiškai nereikšminga, ar pavojingi padariniai atsirado dėl tipiškos ar netipiškos priežastinės sekos. Reikšmingas tik faktas, kad kaltininko pavojinga veika sukėlė pavojingus padarinius. Kaip teigia V. B. Malininas, šūvis į galvą – visuomet ti-

<sup>228</sup> Malinin, *supra note*, 4: 73.

<sup>229</sup> Soktoev, *supra note*, 32: 35. Taip pat žr.: Z. B. Soktoev, „Teorii Adekvatnoi prichinnosti neobkhodimogo prichineniia v ugolovnom prave“, *Vserossiiskii kriminologicheskii zhurnal* №3, (2012): 62, <https://cyberleninka.ru/article/n/teorii-adekvatnoy-prichinnosti-neobkhodimogo-prichineniya-v-ugolovnom-prave>.

<sup>230</sup> Malininas nurodo, kad tokios pozicijos laikosi ir Rumelinas, teigdamas, kad nusikalstamos veikos metu egzistavusias sąlygas turi įvertinti labiausiai patyręs žmogus – teisėjas. Žr. Malinin, *op. cit.*, 73.

<sup>231</sup> Malinin, *op. cit.*, 73.

<sup>232</sup> Piesliakas, *supra note*, 10: 7.

pinė mirties sąlyga, o smūgis liniuote į galvą – ne<sup>233</sup>. Akivaizdu, kad tipinio priežastin-gumo paieškos gali būti nutolusios nuo objektyvios tikrovės, todėl aptariama teorija, disertanto manymu, nėra tinkama teisės taikymo praktikai.

Antra, akivaizdu, kad priežastinis ryšys pripažįstamas teisiškai reikšmingu pasi-telkus subjektyvius kriterijus – asmens gebėjimą numatyti kilsiančius padarinius ir priežastinio ryšio grandinės vystymąsi. Todėl tais atvejais, kai konstatuotas atsitiktini-s priežastinis ryšys (*negalėjo numatyti padarinių*), susidarytų ydinga situacija, kai kaltininkas nepagrįstai išvengtų baudžiamosios atsakomybės ar jam būtų taikoma švelnesnė sankcija. To pagrindas – klaidingas priežastinio ryšio objektyvaus pobū-džio vertinimas pasitelkus subjektyvaus pobūdžio priemones. Disertanto manymu, ši teorijos savybė, kad priežastinis ryšys konstatuojamas tuomet, kai kaltininkas gali numatyti priežastinio ryšio eigą ir pavojingų padarinių kilimą, priešingai nei teigia V. Gropas, yra ne pranašumas, bet jos trūkumas, nes iškreipia objektyvų priežastinio ryšio pobūdį. Todėl aklas rėmimasis adekvatumo teorija yra kritikuotinas, kadangi adekvatus priežastinis ryšys neegzistuoja tada, kai padariniai atsiranda dėl netipiškos priežastinės sekos, t. y. dėl neįprasto aplinkybių sutapimo, kurio, remiantis kasdienio gyvenimo patirtimi, neįmanoma numatyti<sup>234</sup>. Vis dėlto šią problemą išsprendžia adekvataus priežastinio ryšio teorijos atmaina – adekvačios priežasties teorija, apie kurią bus kalbama 2.3.2.1. poskyryje.

Pažymėtina, kad Z. B. Soktoevas taip pat nurodo, kad adekvataus priežastinio ryšio teorija patvirtina skirtumą tarp 2.3.2.2. poskyryje analizuojamo būtiną ir atsitiktinio priežastinio ryšio (*būtiną ir atsitiktinio priežastinio ryšio* teorija)<sup>235</sup>. Tai ryškiai atsispindi Lietuvos baudžiamojoje teisėje, kai netipinis ir kaltininko nenumatytas priežastinis ryšys laikytinas atsitiktiniu priežastiniu ryšiu, šalinančiu baudžiamąją at-sakomybę. Manytina, kad atsitiktinis priežastinis ryšys, kaip priežastinio ryšio rūšis, neegzistuoja, nes jeigu kaltininko veikimas (neveikimas) buvo būtina padarinių kili-mo sąlyga, tai priežastinis ryšys visada bus būtinasis. Lietuvos baudžiamojoje teisėje adekvataus priežastinio ryšio teorija taikoma kartu su *būtiną ir atsitiktinio priežasti-nio ryšio* teorija, nustatant, ar priežastinis ryšys yra dėsningas ir iš anksto numatomas. Todėl pagrindinė adekvataus priežastinio ryšio teorijos problema yra ta, kad į pirmą vietą iškeliami netipinė priežastinio ryšio seka bei kaltinamojo galimybė numatyti kilsiančius padarinius. Kita problema ta, kad teorija nesuderinama su šiuolaikinio mokslo pažanga, nes, tobulėjant skirtingų sričių mokslams, vis paprasčiau nustatyti pavojingus padarinius sukėlusias sąlygas, jų vystymąsi ir įtaką padariniams kilti, taip kategoriškai įrodant, kad netipinis priežastinis ryšys buvo tipinis.

Taigi egzistuojantis priežastinio ryšio pobūdžio nustatymo mechanizmas (*būtiną-sis priežastinis ryšys*) dubliuoja kaltės turinį ir, ko gero, galėtų būti traktuojamas kaip kaltės turinio elementas. Tolimesniuose poskyriuose bus aptariamas adekvataus prie-žastinio ryšio teorijos ir kaltės atribojimo Lietuvos baudžiamojoje teisėje klausimas.

<sup>233</sup> Kita vertus, šūvis į galvą ne visuomet sukelia žmogaus mirtį, o smūgis liniuote į galvą gali ir sukelti. Žr. Malinin, *supra* note, 4: 74.

<sup>234</sup> Wessels, *supra* note, 18: 72.

<sup>235</sup> Soktoev, *supra* note, 38: 37.



### 2.3.2.1. Adekvačios priežasties teorija

Siekiant priežastinį ryšį išlaikyti objektyviuoju nusikalstamos veikos sudėties požymiu, užuot taikius *adekvataus priežastingumo* teoriją baudžiamojoje teisėje siūloma taikyti kitas tinkamesnes teorijas, galinčias išspręsti teorijoje ir praktikoje kylančias adekvataus priežastingumo teorijos problemas bei leidžiančias kuo teisingiau kvalifikuoti veikas, taip išvengiant nepagrįstai švelnaus ar pernelyg griežto priežastinio ryšio traktavimo. Šiame poskyryje daugiau dėmesio skiriama *adekvačios priežasties* teorijai.

Prieš atsirandant adekvačios priežasties teorijai, J. Krizas, M. Rumelinas ir R. Trageris plėtojo adekvataus priežastingumo teoriją<sup>236</sup>. Skirtingi šių autorių požiūriai sudarė prielaidas skirtingam šios teorijos traktuotavimui. Adekvataus priežastingumo teorijos pradininkas J. Krizas, nustatydamas priežastinį ryšį, atsižvelgė į pažeidėjo gyvenimišką patirtį ir rėmėsi žiniomis bei aplinkybėmis, kurios kaltininkui buvo žinomos pažeidimo darymo metu<sup>237</sup>. Į gyvenimišką patirtį pateko asmens gebėjimas įvertinti aplinkybes bei numatyti atliekamų veiksmų rezultatą.

M. Rumelinas, įveddamas objektyvumo kriterijų ir taip pakoreguodamas minėtą teoriją, sukūrė naują *adekvačios priežasties* teoriją<sup>238</sup>. Vadovaujantis nauja teorija, į priežastinio ryšio įrodinėjimo procesą reikėjo įtraukti sąlygas, kurios tapo žinomos jau kilus padariniams, tačiau nereikėjo įtraukti kaltės. Sprendžiant atsakomybės klausimą buvo atsižvelgiama į objektyviai egzistavusias aplinkybes, kurios turėjo įtakos padariniams kilti (*specifinės nukentėjusiojo fiziologinės savybės; poveikio į nukentėjusiojo organizmą stiprumas, intensyvumas; kitos aplinkybės*) ir kurios darančiam veiką kaltininkui nebuvo žinomos. Pasak M. Rumelino, sprendžiant padarinių kilimo galimybę svarbu atsižvelgti į visas žmogiškąsias empirines žinias ir aplinkybes, egzistavusias neteisėto poelgio metu, nepaisant to, kada neteisėtai veikęs asmuo jas suvokė ar neteisėto poelgio metu, ar bet kada vėliau<sup>239</sup>. Toks priežastingumo suvokimas buvo objektyvus ir iš esmės tinkamas, tačiau suvokiamas pernelyg plačiai, kadangi į priežastinio ryšio grandinę įtraukė visas žmogiškąsias žinias, taip pat ir aplinkybes, nelėmusias padarinių kilimo.

Priešingai J. Krizo teorijai, kuri pasirodė esanti pernelyg siaura (*dėl priežastingumo įrodinėjimo procese ribas nubrėžiančio asmens suvokimo*), pats M. Rumelinas pripažino, kad jo teorija yra per plati ir ją būtina apriboti. Autorius nurodė, jog laiko ir erdvės atžvilgiu neteisėtai pasielgę ir žalą patyrę asmenys visada bus susiję, nes nebuvo nubrėžtos ribos, padedančios atsieti esminę, lemiamą priežastį, sukėlusią padarinius, o priežastingumo įrodinėjimo procesas nebuvo apribotas jokiais kriterijais laiko ar erdvės atžvilgiu<sup>240</sup>. Norėdamas išvengti šių trūkumų, R. Trageris pakoregavo adekvačios priežasties teoriją apribodamas ją siūlymu priežasties ir padarinių įvertinimo procese

<sup>236</sup> F. H., Lawson, B.H. Markesinis, „Case analysis: BGHZ 3, 261 I. Civil Senate (I ZR 31/51) Klappschuten -decision = VersR 1952“, žiūrėta 2017 m. liepos 12 d., <https://law.utexas.edu/transnational/foreign-law-translations/german/case.php?id=774>.

<sup>237</sup> *Ibid.*, 70.

<sup>238</sup> *Ibid.*

<sup>239</sup> *Ibid.*

<sup>240</sup> *Ibid.*



atsižvelgti į<sup>241</sup>: a) visas žinomas aplinkybes, kurias optimalus stebėtojas būtų pažinęs neteisėto poelgio metu; b) visas papildomas aplinkybes, kurios buvo žinomos žalą sukėlusiam asmeniui. R. Tragerio teigimu, a punkte nurodytos aplinkybės sudaro konkrečios faktinės situacijos vertinimą taikant visą žmogiškąją patirtį, kokią tik įmanoma gauti sprendimo priėmimo metu, šias žinias perkeliant į neteisėto poelgio atlikimo momentą. Akcentuodamas neteisėto poelgio momentą ir siekdamas išvengti neteisėtų rezultatų teisės taikymo praktikoje, teorijos autorius pabrėžė ribas, leidžiančias tirti tik reikšmingą su konkrečiais padariniais susijusį priežastinį ryšį. R. Tragerio pasiūlyta adekvačios priežasties teorijos korekcija nuo pirminės teorijos skyrėsi tuo, jog žmogiškąją patirtį ir aplinkybes taikė neteisėto poelgio momentui, tačiau į priežastingumo nustatymo procesą įtraukė b punkte minimą žalą sukėlusio asmens papildomų aplinkybių, kurios buvo reikšmingos neteisėto poelgio metu, žinojimą. Manytina, jog tokių aplinkybių žinojimas susijęs su neteisėtais veiksmais atlikusio asmens psichika, t. y. ką jis žinojo, kokias aplinkybes suvokė ir pan. Viena vertus, toks priežastingumo įrodinėjimo mechanizmas suponuoja labiau subjektyvų nei objektyvų priežastingumo pobūdį. Kita vertus, toks asmens žinojimas yra reikšmingas tik tam, kad būtų įvertintos visos nusikalstamos veikos padarymo metu egzistavusios ir padariniams kilti reikšmingos aplinkybės. Todėl jeigu nustatoma, kad kaltininkas nežinojo tam tikrų aplinkybių, tai nepanaikina priežastinio ryšio konstatavimo, nes visos žinomos aplinkybės patenka į a punkte pažymėtų aplinkybių kategoriją.

Manytina, jog *adekvačios priežasties* teorija yra pažangesnė už *adekvataus priežastingumo* teoriją, nes taikant šią teoriją priežastinio ryšio klausimas būtų sprendžiamas iš teisėjo, operuojančio visomis įmanomomis žiniomis ir žmogiškąja patirtimi, perspektyvos. Sprendimo priėmimo metu ši patirtis padėtų objektyviai įvertinti priežastinio ryšio sąsają tarp konkretaus asmens neteisėto poelgio, atlikto konkrečiu laiku ir erdvėje, bei kilusių padarinių. Įrodinėjant priežastinį ryšį būtų įtraukiamos ir sąlygos, tapusios žinomos jau kilus padariniams. Sprendžiant atsakomybės klausimą būtų atsižvelgiama į objektyviai egzistavusias aplinkybes, kurios turėjo įtakos padariniams kilti ir kurios kaltininkui, darančiam veiką, nebuvo žinomos, tačiau atsirado ir egzistavo tuo laiku ir toje erdvėje neteisėto poelgio metu. Taip būtų atsižvelgiama į visas žmogiškąsias empirines žinias ir aplinkybes, egzistavusias neteisėto poelgio metu, neatsižvelgiant į neteisėtai veikusio asmens aplinkybių suvokimą.

### 2.3.2.2. Būtinio ir atsitiktinio priežastinio ryšio teorija

*Būtinio ir atsitiktinio priežastinio ryšio* teorija (rus. теория необходимой и случайной причинной связи) yra laikoma atskira teorija, pasižyminti unikaliu turiniu, nors gali susidaryti nuomonė, jog tai adekvataus priežastinio ryšio teorijos dalis, o ne atskira teorija. Kaip nurodo rusų mokslininkai, ši teorija Rusijoje anksčiau buvo ypač populiari, nes buvo paremta marksizmo-leninizmo ideologija apie būtinumą ir atsitiktinumą<sup>242</sup>. Nors ji susilaukė daug dėmesio, tačiau teisės taikymo praktikoje savo

<sup>241</sup> F. H., Lawson, B.H. Markesinis, „Case analysis: BGHZ 3, 261 I. Civil Senate (I ZR 31/51) Klappschuten -decision = VersR 1952“, žiūrėta 2017 m. liepos 12 d., <https://law.utexas.edu/transnational/foreign-law-translations/german/case.php?id=774>.

<sup>242</sup> Malinin, *supra note*, 4: 80.

vietos taip ir nesurado. Kaip nurodo V. S. Prochorovas (B. C. Прохоров), taip nutiko dėl dviejų priežasčių<sup>243</sup>: pirma, ši teorija prieštarauja Rusijos baudžiamajam kodeksui, nes už daugelį neatsargumu padarytų nusikalstamų veikų numatyta baudžiamoji atsakomybė dėl negebėjimo išvengti būtent atsitiktinių padarinių kilimo (neatsargumas). Antra, taikant *būtiną ir atsitiktinį priežastinį ryšį* teoriją taip ir nepavyko aiškiai bei nedviprasmiškai atskirti būtinumą ir atsitiktinumą, todėl sunku aiškiai nusakyti, kada priežastinis ryšys yra būtinasis, o kada jau atsitiktinis, juolab kad nepavyko ir nedviprasmiškai apibrėžti, kas yra dėsninga, o kas ne (pvz., mirtis po vieno smūgio į galvos sritį; mirtis po asmens pastūmimo, kai šis griūdamas trenkiasi galva į kietą ar aštrų objektą ir t. t.). Lietuvoje iki šiol siūloma remtis šia teorija, kai reikalaujama nustatyti priežastinio ryšio pobūdį, kai vertinama, ar šis yra būtinasis, ar atsitiktinis. Ši teorija labai panaši į *adekvataus priežastinio ryšio* ir *adekvačios priežasties* teorijas, kadangi esminis visų šių teorijų momentas nusakomas per sąlygos ir padarinių dėsningumą. Rusijoje aprašant teoriją nurodoma, kad baudžiamoji atsakomybė kyla esant tik būtinajam priežastiniam ryšiui, o atsitiktinis priežastinis ryšys baudžiamąją atsakomybę šalina<sup>244</sup>. Analogiškai vertinama ir Lietuvoje.

Teorija pasireiškia kaip grandinių, kurios sąveikaudamos tarpusavyje gali įgauti tiek būtiną, tiek atsitiktinę priežastinio ryšio eigą, rezultatas. Baudžiamosios teisės doktrinoje nurodyta, kad svarbu atsižvelgti į šių ryšių tarp *būtiną* ir *atsitiktinį* priežastinio ryšio skirtumus<sup>245</sup>. Būtinumas pagrįstas objektyviu dėsningumu, suformuojančiu tolygią priežastinio ryšio raidą gamtoje ir visuomenėje. Būtinumas – tai dėsningas, visada taip pat susiklostantis vidinis reiškinių ryšys, reiškinio esmė, o atsitiktinumas – tik tam tikra būtinumo pasireiškimo forma. M. I. Kovaliovas (M. И. Ковалёв) nurodo, kad būtinasis rezultatas – tai dėsningi, iš konkrečios reiškinio eigos išplaukiantys padariniai, o atsitiktinis rezultatas – tai padarinys, susiformavęs dėl priežastinio ryšio eigą pertraukusių šalutinių aplinkybių<sup>246</sup>. Suprastina, kad atsitiktinis rezultatas – tai nedėsningas ir nenatūralus vidinis reiškinių ryšys, susidarantis netikėtai į pirminę priežastinio ryšio grandinę įsiterpus papildomoms, nenumatytoms aplinkybėms. Pažymėtina, kad toks reiškinys gali įvykti, gali ir neįvykti, pvz., A muštynių metu sukelia B lengvą sveikatos sutrikdymą, tačiau pakeliui į ligoninę nukentėjusįjį partrenkia automobilis ir jis miršta. Muštynių metu patirti sužalojimai negali būti laikomi būtina nukentėjusiojo mirties sąlyga. Tokie padariniai kilo dėl atsitiktinumo – į priežastinio ryšio eigą įsiterpus šalutinei aplinkybei (eismo įvykiui). Nukentėjusysis į eismo įvykį galėjo ir patekti, ir nepatekti – pastaruoju atveju būtų likęs gyvas. Taigi, taikant A baudžiamąją atsakomybę, reikia atsižvelgti tik į realiai jo nusikalstamos veikos sukeltus padarinius: nesunkų sveikatos sutrikdymą. Mirtis, kaip atsitiktinis padarinys, negali turėti įtakos veikai kvalifikuoti<sup>247</sup>. Disertantas pažymi, kad pašalinių veiksnių įsiterpimas į priežastinio

<sup>243</sup> V. V. Lukianova ir kt., *Ugolovnyi zakon Rossii. Vsia chast. Uchebnik* (Moskva: Izdatelskii dom SPBGU, 2013). [http://publishing.spbu.ru/images/covers/ugolovnoe\\_pravo\\_obwaya\\_chast.pdf](http://publishing.spbu.ru/images/covers/ugolovnoe_pravo_obwaya_chast.pdf).

<sup>244</sup> *Ibid.*, 248.

<sup>245</sup> Zhalinskii, *supra note*, 31: 148.

<sup>246</sup> *Ibid.*

<sup>247</sup> Fletcher, A. V. Naumov, *supra note*, 34: 153.

ryšio grandinę patenka ne į *būtinojo ir atsitiktinio priežastinio ryšio* teorijos, o į kitos teorijos turinio apimtį – *novus actus interveniente*. Vis dėlto būtina pažymėti, kad, Lietuvoje nustatant priežastinio ryšio pobūdį, atsitiktinis priežastinis ryšys konstatuojamas ne tik į pirminę priežastinio ryšio grandinę įsiterpus papildomoms ir nenumatytoms aplinkybėms, bet ir tada, kai atsižvelgiant į neteisėtus kaltininko veiksmus kilę padariniai yra nedėsningas tokių veiksmų rezultatas<sup>248</sup>.

Minima teorija glaudžiai susijusi su būtiniosios padarinių kilimo sąlygos taisykle (*conditio sine qua non* teorija), kadangi nustačius būtinąją padarinių kilimo sąlygą taikoma *būtinojo ir atsitiktinio priežastinio ryšio* teorija, kuri turėtų susiaurinti priežastinio ryšio nustatymo apimtį, padėdama nustatyti pavojingus padarinius sukėlusią priežastį. Baudžiamajai atsakomybei reikšmingas tik būtinasis priežastinis ryšys. Rusijos baudžiamosios teisės doktrinoje nurodoma, kad visų pirma abejonių kelia priežastinio ryšio skirstymas į būtinąjį ir atsitiktinį, nes sukuria įspūdį, kad kai kurios veikos visada sukelia pavojingus padarinius, o kitos gali juos sukelti arba jų nesukelti<sup>249</sup>. V. B. Malininas teigia, kad nėra atsitiktinio priežastinio ryšio, nes konkreti sąlyga arba sukelia pavojingus padarinius, arba ne<sup>250</sup>. Disertantas palaiko tokią poziciją, nes nustatant priežastinį ryšį baudžiamajai teisei reikšminga tik tai, ar konkretaus kaltininko veiksmai sukėlė pavojingus padarinius, ar ne. Tai, kad priežastinio ryšio vystymasis nebuvo dėsningas ar tipiškąs, baudžiamajai atsakomybei neturi reikšmės.

Kita baudžiamosios teisės doktrinoje nurodoma aptariamos teorijos savybė yra ta, kad būtinasis ir atsitiktinis priežastinis ryšys siejamas su tuo, ar priežastinio ryšio grandinę ir kilsiančius pavojingus padarinius buvo galima numatyti<sup>251</sup>. Pasak pirmiau minėtų mokslininkų, atvejai, kai priežastinio ryšio grandinės, į ją įsimačiusių papildomų aplinkybių ir kilsiančių padarinių nebuvo galima numatyti, vadovaujantis aptariama teorija, nulemia atsitiktinio priežastinio ryšio konstatavimą. Tačiau, kaip nurodoma doktrinoje, aptariama teorija patekdavo į sudėtingą situaciją kaskart, kai reikėdavo atsakyti, kaip vertinti priežastinį ryšį tais atvejais, kai kaltininkas galėjo numatyti priežastinio ryšio vystymąsi ir net į priežastinį ryšį įsimačiusias papildomas aplinkybes, galbūt apsunkinančias ar pertrauksiančias priežastinį ryšį<sup>252</sup>.

Kaip jau minėta, Lietuvoje ši teorija papildė adekvataus priežastinio ryšio teorijos turinį, kur vertinant priežastinio ryšio pobūdį, adekvataus priežastinio ryšio teorijos dėsningumas nusakomas per būtinąjį ir atsitiktinį priežastinį ryšį<sup>253</sup>. Manytina, kad ši teorija buvo perimta iš Rusijos baudžiamosios teisės doktrinos, taip užpildant priežastinio ryšio teorines spragas bei ieškant tinkamos priežastinio ryšio nustatymo procedūros, tenkinančios teisės taikymo praktiką. Vis dėlto, manytina, kad po to, kai teorija

<sup>248</sup> Piesliakas, *supra note*, 10: 8.

<sup>249</sup> Malinin, *supra note*, 4: 81.

<sup>250</sup> *Ibid.*, 80.

<sup>251</sup> Malininas cituoja Sharhorodskį (М. Д. Шаргородский), teigusį, kad priežastinio ryšio numatymas glaudžiai susijęs su būtinuoju arba atsitiktinio priežastinio ryšio pripažinimu. Žr. Malinin, *supra note*, 27: 80. Taip pat žr. M. D. Shargorodskii, *Nekotoryye voprosy prichinnoy svyazi v teorii prava* (Moskva: Sovetskoe gosudarsto i pravo, №7 1956), 48.

<sup>252</sup> Malinin, *op. cit.*, 84.

<sup>253</sup> *Supra note*, 1: 290.

buvo perimta, Rusijos baudžiamosios teisės doktrina buvo aktyviai pildoma, tobulinama (tai parodo išaugęs dėmesys priežastinio ryšio tematikai), todėl dalis teorijų tapo nebe tokios aktualios, vietą užleisdamos pažangesnėms teorijoms. Tačiau Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje perimtos teorijos nebuvo naujai analizuojamos, tobulinamos, o apie egzistuojančias priežastinio ryšio problemas nebuvo plačiai diskutuojama, dėl ko vis dar taikoma pasenusi priežastinio ryšio teorija. Todėl galima kelti klausimą, ar Lietuvos atveju adekvataus priežastinio ryšio bei būtinojo ir atsitiktinio priežastinio ryšio teorijų suplakimas nesukuria daugiau problemų priežastinio ryšio nustatymo procese, nei padeda jas spręsti. *Adekvataus priežastinio ryšio* teorijoje apibrėžta būtinybė numatyti kilsiančius padarinius (o tai, kaip jau įrodyta, neigia objektyvų priežastinio ryšio pobūdį), o *būtinojo ir atsitiktinio priežastinio ryšio* teorija negali tiksliai atsakyti į klausimą, kada kilę padariniai yra dėsningi, o kada ne. Taip pat ši teorija neefektyvi neatsargių nusikalstamų veikų atveju, nes neatsargiose veikose dauguma pavojingų padarinių būna „nedėsningi“. Taip pat sudėtinga atriboti atsitiktinį priežastinį ryšį nuo *novus actus intervenience* teorijos, kuri taikoma esant priežastinio ryšio pertrūkiui į priežastingumo grandinę įsiterpus papildomiems veiksniams, kurie ir sukelia baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių kilimą.

### 2.3.3. *Novus actus intervenience* teorija

Prieš tai aptarto atsitiktinio priežastinio ryšio teorijai ypač gimininga *novus actus intervenience* teorija, pagal kurią kaltininkas neturi atsakyti už padarinius, kilusius į priežastingumo grandinę įsiterpus papildomoms sąlygoms<sup>254</sup>. Šios papildomos sąlygos nutraukia priežastinio ryšio grandinę, kadangi padariniai kyla būtent dėl jų įsikišimo į priežastingumo grandinę, o ne dėl kaltininko pavojingos veikos. Teorija reikšminga priežastinio ryšio nustatymo procesui, nes, nustačius priežastinio ryšio grandinės pertrūkį, kaltininkui baudžiamoji atsakomybė nekyla. Ši teorija yra išskirtinė, nes panaikina bet kurios konkretaus priežastingumo atveju naudojamos teorijos taikymą.

Atribojant ankstesniame poskyryje aptartą atsitiktinį priežastinį ryšį nuo *novus actus intervenience* teorijos, esminiu šių teorijų skirtumu laikytina tai, kad atsitiktinis priežastinis ryšys turėtų būti konstatuojamas atsižvelgiant tik į priežastingumo dėsningumą bei kaltininko galimybę numatyti padarinių kilimą. Todėl atsitiktinio priežastinio ryšio atveju tarp kaltininko atliktos pavojingos veikos ir kilusių padarinių gali ir neįsiterpti jokia papildoma aplinkybė. Svarbu, kad kaltininkas negebėtų numatyti šių padarinių kilimo, o tai lemtų nedėsningą atliktų veiksmų rezultatą. Nors doktrinoje aprašoma, kad atsitiktinis priežastinis ryšys konstatuojamas ir tada, kai į priežastingumą įsiterpia kitos padarinius sukėlusios sąlygos, tačiau tik *novus actus intervenience* teorija specifiškai akcentuoja priežastingumo grandinės pertrūkį įsiterpus papildomoms sąlygoms, kurios tampa padarinių kilimo sąlygomis. Komentuojant teorijos turinį, papildomomis sąlygomis laikytina<sup>255</sup>:

<sup>254</sup> Ryu, *supra note* 23: 797.

<sup>255</sup> Wessels, *supra note*, 18: 68–71.

- a) savarankiškai veikusio trečiojo asmens neatsargus arba tyčinis įsikišimas;
- b) nukentėjusiojo asmens elgesys;
- c) išorinės aplinkybės.

Toliau poskyriuose bus aptariamos šios priežastinio ryšio grandinę nepertraukiančios sąlygos. Papildomai bus analizuojamos ir sąlygos, nepertraukiančios priežastinio ryšio grandinės, – specifinės nukentėjusiojo savybės ir ilgas laiko tarpas tarp kaltininko padarytos pavojingos veikos ir pavojingų padarinių.

### 2.3.3.1. Savarankiškai veikusio trečiojo asmens neatsargus arba tyčinis įsikišimas

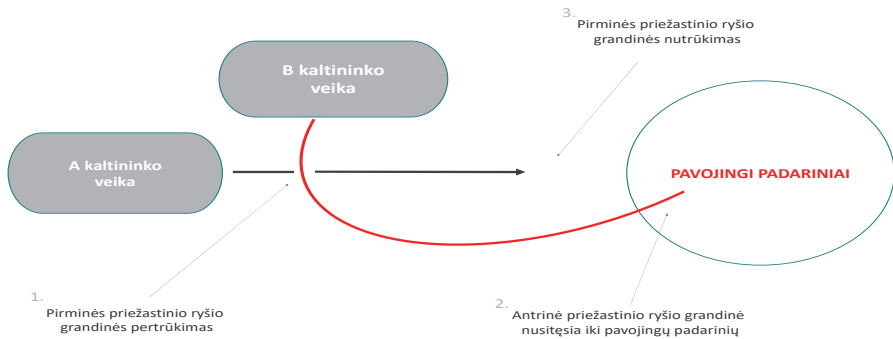
Jeigu be kaltininko neteisėtų veiksmų į priežastinio ryšio grandinę neįsiterpia jokie kiti veiksniai, konstatuojamas tiesioginis priežastinis ryšys, nes kaltininkas tiesiogiai sukelia pavojingus padarinius. Tačiau jeigu į priežastinio ryšio grandinę įsiterpia kiti veiksniai, prisidedantys prie padarinių kilimo, konstatuojamas sudėtingas priežastinis ryšys. Tokiais atvejais teisinio priežastinio ryšio nustatymas tampa sudėtingesnis, nes kitų aplinkybių įtaka pavojingiems padariniams kilti sukuria unikalias priežastingumo variacijas, apsunkinančias priežastinio ryšio nustatymo procedūrą. Poskyryje aptariamos situacijos, kai prie pavojingų padarinių kilimo prisideda ne tik kaltininko pavojinga veika, bet ir trečiųjų asmenų veiksmai. Tokių asmenų įsikišimas į priežastinio ryšio grandinę pertraukia priežastinį ryšį, nes trečiasis asmuo neatsargiais ar tyčiais veiksmais sukelia padarinius, taip sukurdamas naują sąlygą, išliekančią aktyviai iki pat galutinių padarinių atsiradimo. Nors baudžiamosios teisės doktrinoje nurodoma, kad priežastinio ryšio pertrūkis nesusiformuoja situacijose, kai įsiterpanti veika padaroma dėl neatsargumo (pvz., mirtinai sužeistas asmuo yra netinkamai gydomas)<sup>256</sup>, nes neatsargiai veikiančių asmenų veiksmai nepanaikina pradinės veikiančios sąlygos, tačiau jeigu neatsargiai veikęs kaltininkas tiesiogiai sukėlė padarinius nukentėjusiajam, tokiu atveju susiformuoja priežastinio ryšio pertrūkis. Atvejai, kai tarpinis vykdytojas, suklaidintas kaltininko, pats to nesuvokdamas sukėlė padarinius, nesudaro priežastinio ryšio pertrūkio tarp kaltininko ir nukentėjusiajam sukeltų pavojingų padarinių.

Hipotetinė situacija, kai kaltininkas A atlieka pavojingą veiką, tačiau į priežastingumą įsiterpia kaltininkas B, kuris taip pat atlieka pavojingą veiką ir greičiau už kaltininką A sukelia pavojingus padarinius, kai kuriuose baudžiamosios teisės šaltiniuose įvardijamas kaip *pralenkiantis*<sup>257</sup> arba *pertraukiamas*<sup>258</sup> priežastingumas:

<sup>256</sup> G. A. Yesakov, „Prichinnaia sviaz v slozhnykh situatsyakh: ugolovno-pravovaya nauka i sudebnaia praktika“, *Pravo. Zhurnal Vysshei shkoly ekonomiki* №1 (2016): 91, <https://cyberleninka.ru/article/n/prichinnaya-svyaz-v-slozhnykh-situatsiyah-ugolovno-pravovaya-nauka-i-sudebnaya-praktika>.

<sup>257</sup> Gropp, *supra note*, 19: 148.

<sup>258</sup> *Ibid.*



1 pav. Pralenkiantis (pertraukiamas) priežastingumas<sup>259</sup>

Kai į priežastinio ryšio grandinę įsiterpė keli veiksniai, pateiktu atveju – dviejų kaltininkų veiksmai, faktinis priežastinis ryšys tampa sudėtingas. Situacija, kai vertinant keletą į priežastinio ryšio grandinę įsiterpusių priežasčių paaiškėja, kad viena priežastis pavojingus padarinius sukėlė greičiau (pralenkė kitą priežastį), nors kita priežastis tuos pačius padarinius vis tiek būtų sukėlus, tik vėliau. A. E. Žalinskis, aptardamas pertraukiamą priežastingumą, kelia klausimą, ar kito asmens veiksmai pertraukė pirminio kaltininko sukurtą priežastinio ryšio grandinę, ir nurodo, kad priežastinio ryšio eigą gali nutraukti kita itin reikšminga aplinkybė, kurią gali sukelti tiek pašalinis asmuo, tiek nuo žmogaus valios nepriklausantys faktai<sup>260</sup>. Mokslininkas nurodo, kad į pirminę priežastinio ryšio eigą įsiterpusi aplinkybė svarbi tuo, kad dažniausiai būtent ji pripažįstama priežastinga kilusiems padariniams<sup>261</sup>. Todėl kitą priežastį pralenkusi priežastis laikytina būtina, nes tiesiogiai sukelia pavojingus padarinius, todėl tampa reikšminga nustatant teisinį priežastinį ryšį. Sąvoka „pralenkiantis“ nusako padarinių atsiradimo momentą, t. y. kurio kaltininko veiksmai pirmiau sukėlė pavojingus padarinius. Pirminio kaltininko sukurtą priežastingumo pertrūkį nulemia antrojo kaltininko veiksmais sukurtą naują priežastinio ryšio grandinę, kuria anksčiau už pirminį kaltininką sukeliama pavojingi padariniai.

Tam apibūdinti V. Gropas pateikia pavyzdinę priežastinio ryšio eigos pertrūkio situaciją: du asmenys A ir C susitinka kavinėje. A, nukreipęs C dėmesį, į jo puodelį kavos įpilą mirtiną dozę nuodų. C išgeria užnuodytą kavą, bet, dar nepradėjęs veikti nuodams, į kavinę įsiveržia vyras B ir nušauna C<sup>262</sup>. Dažniausiai tai situacijos, kai pirminio kaltininko (kuris laiko atžvilgiu pavojingą veiką atliko anksčiau) sukurtą priežastinį ryšį pertraukia kito kaltininko laiko atžvilgiu vėliau atlikta pavojinga veika, sukėlus pavojingus padarinius. Pateiktame pavyzdyje C mirtį sukėlė ne A, o netikėtai

<sup>259</sup> Sukurta autoriaus.

<sup>260</sup> Zhalinskii, *supra note*, 31.

<sup>261</sup> Gropp, *supra note*, 19: 148.

<sup>262</sup> *Ibid.*

pasirodžiusio vyro B nusikalstami veiksmai. Todėl, A veiksmai – nuodų įpylimas į B kavos puodelį – kvalifikuojamas ne kaip nužudymas, o tik kaip pasikėsinimas nužudyti<sup>263</sup>. Todėl inkriminuojamos normos prasme asmens A sukurtas priežastingumas yra pertrauktas. Baudžiamosios teisės doktrinoje tam pačiam priežastingumui apibūdinti vartojama ir „pertraukiamo priežastingumo“ sąvoka, kuri turinio prasme analogiška sąvokai „pralenkiantis priežastingumas“<sup>264</sup>. Pažymėtina, kad duomenys apie pralenkiančio priežastingumo buvimą konkrečioje situacijoje gaunami atlikus medicinos, eismo įvykio ekspertizę, auditą ar pan. Todėl galima situacija, kai įvertinus specialiųjų žinių išvadas sužinoma, kad pirminio kaltininko A pavojinga veika nesukėlė pavojingų padarinių, nes kaltininko B pavojinga veika tai padarė anksčiau. Tokiu atveju būtų konstatuojamas kaltininko A pradėtos priežastinio ryšio grandinės pertrūkis, o kaltininko B atveju nustatomas tiesioginis priežastinis ryšys su kilusiais padariniais ir šis ryšys laikytinas būtina sąlyga pavojingų padarinių kilimo sąlyga konkrečioje situacijoje.

Tačiau sutinkama ir kitokių mokslininkų nuomonių. Štai H. H. Jaščekas, aptardamas pralenkiantį priežastingumą, teigia, kad priežastiniam ryšiui konstatuoti užtenka to, kad pavojinga veika buvo viena iš sąlygų padariniams atsirasti, neatsižvelgiant į tai, kad veikos padarinių atsiradimas buvo pagreitinatas (pvz., mirties patale gulnčiam žmogui sugirdomi nuodai ir dėl to šis miršta)<sup>264</sup>. Pasak autoriaus, jei padariniai atsirado greičiau dėl kito asmens įsikišimo (tiek neatsargaus, tiek tyčinio), tai neturi reikšmės nustatant priežastinį ryšį pirminės priežasties atžvilgiu, nes būtina nustatyti tik tai, ar pirminė priežastis tiesiogiai darė įtaką iki pat galutinio rezultato atsiradimo (pvz., asmuo A sužaloja asmenį B ir šis mirtinai kraujuoja, nėra jokių galimybių, kad jis išgyvens. Asmuo C nušauna B iš gailėsčio. Ši C atlikta veika nepanaikina priežastinio ryšio tarp asmens A veikos ir asmens B mirties). Autorius teigia, kad priežastiniam ryšiui nustatyti neturi reikšmės kiti vėlesni veiksmai, atlikti po pavojingų veiksmų, kurie buvo pradinė padarinių atsiradimo sąlyga, nes svarbu, jog pradinė sąlyga išliktų veikiančioji iki pat padarinių atsiradimo. Manytina, kad tokia pozicija nėra teisinga. Sutiktina su Žalinskio ir Gropo idėjomis, jog atsakyti už pavojingų padarinių atsiradimą turi tas, kuris savo veiksmis (pralenkdamas pirminį kaltininką ir pertraukdamas priežastinio ryšio grandinę) sukėlė pavojingus padarinius. Reikšminga tik tai, kad padariniai atsiranda būtent dėl konkretaus kaltininko veiksmų, nors kitas kaltininkas neišvengiamai būtų juos sukėlęs, bet nesukėlė. Tokio kaltininko veiksmai vertintini tik kaip pasikėsinimas, nes jo sukurta priežastinio ryšio grandinė buvo pertraukta, dėl to tenkinama *novus actus intervenience* teorija.

Situacija, kai į priežastingumą įsiterpusi aplinkybė nėra būtinoji kilusių padarinių sąlyga, nes nesuspėjo sukelti pavojingų padarinių, tačiau būtų sukėjusi ateityje, baudžiamosios teisės doktrinoje vadinama *hipotetiniu priežastingumu* (vok. *hypothetische Kausalität*)<sup>265</sup>. J. Wesselsas pateikia pavyzdį, kai „norintį į užsienį pabėgti B iki pat lėktuvo persekioja A ir ten jį nušauna. Pakilęs lėktuvas nukrenta į jūrą ir visi keleiviai

<sup>263</sup> Gropp, *supra note*, 19: 148.

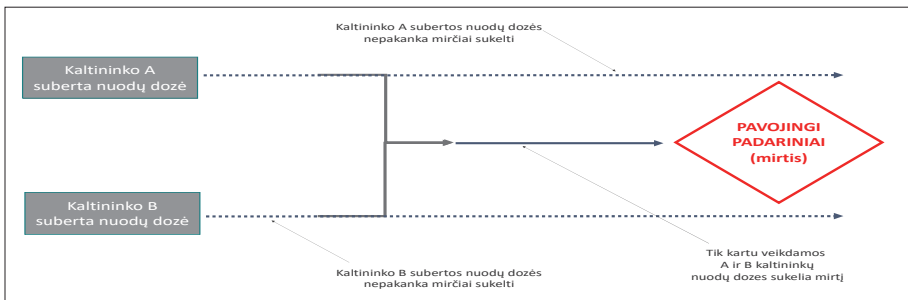
<sup>264</sup> Jaščekas, cituota iš Wessels, *supra note*, 18: 69–70.

<sup>265</sup> Kuhl, *supra note*, 20: 22.



žūsta<sup>266</sup>. Tokioje situacijoje svarbu nustatyti priežastinio ryšio buvimą tarp konkrečios veikos ir konkrečių kilusių padarinių, nepaisant to, kad tie patys padariniai ateityje vis tiek būtų kilę dėl kitos priežasties. Šiuo atveju negalimas hipotetinis svarstymas, kad bėglys vis tiek būtų žuves ir kad A neturėtų būti taikoma baudžiamoji atsakomybė. Šie kaltininko argumentai nėra teisiškai reikšmingi. Taip teigia ir J. Wesselsas: „Negalima sugalvoti jokių „rezervinių“ priežasčių, galėjusių daryti tokį patį poveikį kaip ir konkretus poelgis<sup>267</sup>.“ Tik faktinis įvykis tampa vieninteliu ir neabejotinu vertinamuoju šaltiniu nustatant priežastinį ryšį, todėl spręstinas klausimas tik dėl tų įvykių ir padarinių, kurie įvyko konkrečiu metu, bet ne vėliau ateityje. Taigi hipotetiniai padariniai nepertraukia priežastinio ryšio grandinės, todėl *novus actus intervenience* teorija negali būti pritaikyta tokiose situacijose.

Paminėtina kita hipotetinė situacija, atitinkanti sudėtingo priežastinio ryšio turinį, kai keli kaltininkai (nesant bendrininkavimo) atlieka savarankiškas pavojingas veikas, kuriomis sukelia padarinius, kuriems kilti reikėjo abiejų kaltininkų veiksmų visumos, nes kiekvieno iš jų atskirai atliktos pavojingos veikos padarinių nebūtų sukėlusios. Baudžiamosios teisės doktrinoje toks priežastingumas vadinamas *kumuliatyviu* arba *sudėtinu* priežastingumu (vok. *kumulative Kausalität*):



2 pav. Kumuliatyvinis (sudėtinis) priežastingumas<sup>268</sup>

Tai toks priežastingumas, kai visos nusikalstamos veikos tarpusavyje sąveikauja ir tik veikdamos kartu sukelia konkrečius padarinius<sup>269</sup>. V. Gropas pateikia panašų pavyzdį: A ir B, nežinodami apie vienas kito ketinimus, įdeda į C arbatą tam tikras dozes nuodų. Ekspertų išvadoje nurodoma, kad būtent šių nuodų sąveika sukėlė C mirtį, o atskirai veikiančios minėtos nuodų dozės būtų per silpnos, kad sukeltų tokio pavojingumo padarinius<sup>270</sup>. Susiklosčius tokiam priežastingumui pasiremiant būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisykle negalima atmesti nei pirmosios, nei antrosios sąlygos,

<sup>266</sup> Wessels, *supra note*, 18: 70.

<sup>267</sup> *Ibid.*

<sup>268</sup> Sukurta autoriaus.

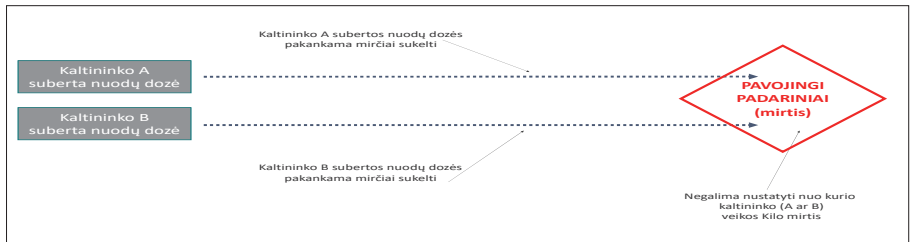
<sup>269</sup> Kuhl, *supra note*, 20: 21.

<sup>270</sup> Grop, *supra note*, 19: 148.



nes jos abi yra kilusių padarinių priežastys. Bent vienos iš sąlygų nebuvimas reiškia ir pavojingų padarinių nebuvimą. Todėl kiekviena iš sąlygų yra būtinoji sąlyga pavojingiems padariniams kilti. Analizuojant faktinio priežastinio ryšio pobūdį, matyti, kad šis pasireiškia kaip sudėtingas priežastinis ryšys, nes prie pavojingų padarinių prisideda keletas sąlygų. Nustatant teisinį priežastinį ryšį reikšminga tai, kad kiti veiksniai tapo veikiantys būtent dėl kaltininko pavojingos veikos. Analizuojamu atveju abiejų kaltininkų pavojingos veikos buvo savarankiškai veikiančios, nebuvo viena kitos veikiamos, nulemtos ar pertrauktos, todėl negali būti konstatuojamas ir teisinis priežastinis ryšys. Čia susiklosto savarankiškai veikusių sąlygų sutapimas. Tokioje situacijose (jeigu nėra bendrininkavimo) konstatuotina, kad nė vienam iš kaltininkų neturėtų kilti baudžiamoji atsakomybė už baigtą nužudymą, nes kiekvieno iš jų pavojinga veika nėra būtinoji padarinių kilimo sąlyga, o pavojingiems padariniams kilti kiekvieno iš jų atskirai atliktos pavojingos veikos nepakanka, tačiau pakanka patraukti baudžiamojon atsakomybėn už pasikėsinimą nužudyti, jeigu jie to siekė. Nė vieno iš kaltininkų veiksmu nepertraukia priežastinio ryšio grandinės.

Priešingas aptartajam priežastingumui yra *alternatyvus priežastingumas* (vok. *doppelte oder alternative Kausalität*), pasireiškiantis dvigubu (alternatyviu) priežastingumu, kai konkrečių padarinių kilimą vienu metu lemia kelios, viena nuo kitos nepriklausančios pavojingos veikos, kurių kiekviena atskirai sukelia pavojingus padarinius<sup>271</sup>:



3 pav. Alternatyvus priežastingumas<sup>272</sup>

Tinkamam šios koncepcijos suvokimui V. Gropas pateikia hipotetinę situaciją, kai apie vienas kito kėslus nežinodami du mafijos bosai (A ir B) traukinyje, kuriuo vyko asmuo C, įmontavo po bombą. A ją paslėpė po vairuotojo sėdyne, o B pritvirtino prie degalų bako. Abiejuose sprogstamuosiuose užtaisuose buvo sukonstruoti tokie degimo mechanizmai, kad tik pradėjus veikti traukinio varikliui jie sprogo. Įvykiu metu C žuvo vietoje. Pritaikius būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklę, darytina išvada, kad abi bombos priežastinio ryšio eigai buvo vienodai svarbios ir reikšmingos: atsižvelgiant į jų pavojingumą, C žūtį galėjo sukelti ir pavienių sprogstamųjų užtaisų

<sup>271</sup> J. Große-Wortmann, „Kausalität – Formen, Meinungsstreits und Objektive Zurechnung“, *Juristischer Gedankensalat*, Žiūrėta 2015 m. kovo 15 d., <http://www.juristischer-gedankensalat.de/2010/06/08/kausalitaet-formenmeinungsstreits-und-objektive-zurechnung/>.

<sup>272</sup> Sukurta autoriaus.

veikimas<sup>273</sup>. Taigi, vadovaujantis būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisykle, jei konkrečius padarinius sukėlė kelios alternatyvios veikos, priežastingomis pripažįstamos tos, kurios ir veikdamos atskirai lemtų tokių pačių padarinių atsiradimą. Jeigu tokių sąlygų yra keletas, tai jos visos laikytinos būtinosiomis padarinių kilimo sąlygomis, kurios išliko veikiančios ir pavojingos iki padarinių kilimo momento. Tokioje situacijoje nesusiformuoja priežastinio ryšio pertrūkis.

Paminėtina kitose šalyse egzistuojanti eutanazijos taikymo praktika, kai pats ligonis dėl gydymo nepakeliamumo ir sunkumo (procedūra per brangi; skausminga; sunki psichologiškai – leidžianti stebėti, kaip po truputį išnyksta atskiros organizmo funkcijos, ir pan.) ryžtasi mirti arba kai nepagydomai sergančio (pvz., ištikto komos) ligonio gyvybė laikoma nebevertinga ligoniui ir visuomenei<sup>274</sup>. Tais atvejais, kai nustojama maitinti pacientą ar šis nebėra gydomas, medicinos mokslo doktrinoje dominuoja nuomonė, kad: „<...> jei siekiama ligonio mirties, netaikant gydymo ar slaugos, toks veiksmas yra ligonio nužudymas ir yra pasyvios eutanazijos aktas, kuris niekada negali būti moraliai pateisinamas<sup>275</sup>“. Todėl gydytojas, atlikęs eutanazijos aktą, pertraukia priežastinio ryšio grandinę tarp kaltininko pavojingais veiksmais sukeltos komos būsenos ir mirties (pvz., kilusios dėl šeimos narių sprendimo ir gydytojo veikimo (įrangos, palaikančios gyvybines funkcijas atjungimo, arba neveikimo – nustojant maitinti komos ištiktą nukentėjusįjį). Tokie gydytojo veiksmai sukuria naują priežastinio ryšio grandinę tarp jo veiksmų ir gyvybės atėmimo, o pirminiam kaltininkui neinkriminuojami. Kita vertus, medicinos moksle dirbtinis komos būsenos pacientų maitinimas ir skysčių skyrimas gali būti nutraukiamas, kai pacientas yra mirštantis ir bet kokios pastangos palaikyti gyvybę neveiksmingos arba kai pacientas nebepajėgia įsisavinti dirbtinai gaunamo maitinimo ir skysčių<sup>276</sup>. Tokiu atveju gydytojas, priėmęs sprendimą nutraukti maitinimą ar skysčių davimą pacientui (nukentėjusiajam), nenutraukia priežastinio ryšio grandinės, nes tokia patologija (negebėjimas įsisavinti maisto medžiagų ir pan.) atsirado dėl kaltininko pavojingos veikos, nors ir pasireiškė ar komplikavosi praėjus daugeliui metų.

### 2.3.3.2. Nukentėjusiojo elgesio įtaka priežastinio ryšio pertrūkiui

Analizuojant priežastingumą, pasireiškiantį nukentėjusiojo apsisprendimu atitinkamai veikti, taip galint pertraukti priežastinio ryšio grandinę, susiduriama su *novus actus intervenience* teorija, taikoma situacijose, kai sprendžiamas klausimas dėl priežastinio ryšio grandinės pertrūkio. Šios specifinės priežastingumo situacijos susiklosto, kai kaltininkas atlieka neteisėtus veiksmus nukentėjusiojo atžvilgiu, tačiau ir pats nukentėjusysis priima ir įgyvendina rizikingus sprendimus, arba kai atlieka veiksmus, prisidedančius prie padarinių kilimo ar net lemia jų kilimą. Tokiais atvejais kyla

<sup>273</sup> Gropp, *supra note*, 19: 150.

<sup>274</sup> A. Narbekovas, „Komoje ir pastovioje nešąmoningoje būsenoje esančių ligonių dirbtinis maitinimas ir skysčių skyrimas“, *Sveikatos mokslai* Nr. 7 9(30) (2003): 109–115, <http://bioetika.lt/wp-content/uploads/2016/08/Eutanazija.-Narbekovas.pdf>.

<sup>275</sup> *Ibid*, Taip pat žr. M. Liesis, „Baudžiamosios atsakomybės už aktyviąją eutanaziją ir padėjimą nusižudyti reglamentavimas Lietuvos, Vokietijos ir Olandijos baudžiamuosiuose kodeksuose“, *Teisė*, t. 54 (2005): 98–109, <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2005~1367155713046/>.

<sup>276</sup> Narbekovas, *op. cit.*, 109–115. Taip pat žr. Liesis *op. cit.*, 98–109.

klausimas, ar kaltininkas atsakingas už padarinius, kuriuos galėjo lemti pats nukentėjusysis; ar tarp kaltininko atliktų veiksmų ir kilusių padarinių išnyksta priežastinis ryšys; ar nukentėjusiojo veiksmai šalina neteisėtai veikiančio kaltininko baudžiamąją atsakomybę. Susiklosčius tokiam priežastingumui, baudžiamosios teisės doktrinoje reikalaujama nustatyti, ar nukentėjusiojo veiksmai buvo nenulemti kaltininko, t. y. ar nukentėjusiojo poelgis buvo nulemtas (suaktyvintas) kaltininko neteisėtos veikos ir ar nukentėjusysis turėjo kitus pasirinkimo variantus. Toliau pateikiami teismų praktikos pavyzdžiai, iliustruojantys šiuos aspektus.

Paminėtina byla, kurioje kaltininkui nebuvo taikyta baudžiamoji atsakomybė už nukentėjusiojo mirtį, kai šis platino narkotines medžiagas asmeniui, kuris nusprendė jas vartoti, todėl pats sau sukėlė padarinius: „<...> V. K. pats, laisva valia pasirinko savo elgesio variantą, pats suvartojo įgytas tabletes, todėl būtent paties V. K. veiksmai (tablečių vartojimas) ir buvo jo mirtį sukėlusios priežastis<sup>277</sup>.“ Vadinasi, situacijos, kai kaltininkas nelemia atitinkamo nukentėjusiojo elgesio, o tik sudaro parengiamosios stadijos sąlygas, tai priežastinio ryšio grandinė nepertrūksta, nes nukentėjusysis turi elgesio pasirinkimo laisvę, jo niekas neverčia atitinkamai elgtis. Todėl specifinio priežastingumo forma pasireiškia taip: a) kaltininkas atlieka neteisėtus pavojingus veiksmus nukentėjusiojo atžvilgiu; b) nukentėjusysis reaguoja į kaltininko pavojingus veiksmus atitinkamai aktyviai elgdamasis; c) nukentėjusysis, aktyviai reaguodamas į kaltininko veiksmus, pats savo veiksmis sukelia sau neigiamus padarinius. Priežastinio ryšio nustatymo procedūra esant tokiai priežastingumo formai pasireiškia būtinios padarinių kilimo sąlygos nustatymu, kai būtina nuspręsti, ar kaltininko veikimas buvo būtinoji sąlyga padariniams kilti. Šiame etape atrodytų, kad negali būti konstatuojama būtinoji sąlyga kaltininko veiksmuose, nes nukentėjusysis sukelia padarinius sau. Manytina, kad esant tokiam specifiniam priežastingumui reikia įvertinti, ar kaltininko veikimas paliko ribotus nukentėjusiajam elgesio variantus, t. y. buvo nulemtas kaltininko veikimo. Jeigu nukentėjusysis atitinkamai veikė tik dėl to, kad kaltininkas pastūmėjo jį į tokią situaciją ir paliko labai ribotus nukentėjusiojo elgesio veikimo variantus, tai kaltininko veikimas neabejotinai yra padarinius sukėlęs veikimas, todėl konstatuojama būtinoji padarinių kilimo sąlyga. Šioje situacijoje taip nebuvo.

Atkreiptinas dėmesys į anglosakų teisės tradicijos praktiką šiuo klausimu. 2000 metų pradžioje Anglijos teismai sprendė priežastinio ryšio klausimus, susijusius su narkotinių medžiagų, sukėlusių žmogaus mirtį, vartojimu. Praktikoje buvo laikomasi pozicijos, kad sąmoningas nukentėjusiojo elgesys nesudaro priežastinio ryšio pertrūkio, todėl *actus novus intervenience* situacija neatsiranda, jeigu nukentėjusiojo elgesys buvo įprastas, numatomas konkrečiomis aplinkybėmis (pvz., įprasta ir nuspėjama, kad nukentėjusysis išgytas narkotines medžiagas vartos, – aut. past.). Šioje byloje Lordų Rūmų teismas pripažino kaltu neatsargiai atėmus gyvybę asmenį, kuris paruošė heroino dozę ir pripildė juo švirkštą, kurio turinį susileidęs pats nukentėjusysis mirė<sup>278</sup>.

<sup>277</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. birželio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-47/2011, Infolex praktika, žiūrėta 2020 m. birželio 14 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/215495>.

<sup>278</sup> „Comment of the decision of the House of Lords Reg v Kennedy“, The journal of criminal law, žiūrėta 2019 m. liepos 20 d., <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1350/jcla.2008.72.2.487?journalCode=clja>.

Tokia teismo pozicija kėlė nepasitenkinimų baudžiamosios teisės doktrinoje, kur buvo laikomasi požiūrio, jog laisvas, apgalvotas sąmoningas nukentėjusiojo veiksmas pertraukia priežastinio ryšio grandinę ne tik tais atvejais, kai nukentėjusiojo elgesys galėjo būti numatomas, bet ir tada, kai toks elgesys buvo numatytas konkrečioje situacijoje<sup>279</sup>. Viena vertus, 2007 metais aukštesnės instancijos teismas panaikino apeliacinės instancijos sprendimą ir palaikė baudžiamosios teisės doktrinoje suformuotą poziciją, kad sąmoningas, savanoriškas asmens apsisprendimas vartoti narkotines medžiagas patenka į *novus actus intervenience* teorijos apimtį, todėl dėl priežastinio ryšio grandinės pertrūkio kaltininkui baudžiamoji atsakomybė nekyla<sup>280</sup>. Kita vertus, Škotijos Aukščiausiasis Teismas mano, kad net ir sąmoningas, informuotas, apgalvotas ir prognozuojamas nukentėjusiojo elgesys vartoti narkotines medžiagas nepertraukia priežastinio ryšio grandinės, tad *novus actus intervenience* teorija neturėtų būti taikytina<sup>281</sup>.

Kitoje byloje kaltininkams užvaldžius svetimą turtą ir užrakinus nukentėjusįjį jo paties bute bei pažadėjus sugrįžti, nukentėjusysis priėmė sprendimą išlipti iš buto balkono, esančio septintame aukšte, į kitą balkoną, ir nukritęs patyrė sunkų sveikatos sutrikdymą<sup>282</sup>. Nukentėjusiojo apsisprendimui atitinkamai veikti baudžiamosios teisės doktrinoje keliami sąmoningumo ir iš ankstinio informuotumo kriterijai (angl. *deliberate and informed action*)<sup>283</sup>, kurie suprantami kaip savanoriški, apgalvoti ir nenulemti kaltininko, o tai suprastina, jog nukentėjusysis nieko neverčiamas ir turėdamas valios laisvę pats pasirenka atlikti konkrečius veiksmus. Šios bylos atveju yra aiškus priežastinio ryšio grandinės pertrūkis. Valios laisvės nebūtų tada, kai nukentėjusiojo veiksmai būtų nulemti pavojingo ir realiai gresiančio kėsिनimosi, pvz., šuolis pro langą vengiant realiai gresiančio prasidėjusio pavojingo kaltininko kėsिनimosi ir tokiu atveju padarinių sukėlimas turėtų būti inkriminuojamas kaltininkui. Esminiu momentu čia tampa realiai nukentėjusiajam gresiančio pavojaus egzistavimas. Tačiau hipotetinis pavojus, galintis kilti ateityje, negali būti laikomas pavojingų padarinių kilimą nulėmusia aplinkybe. Manytina, kad situacija pasikeistų, jeigu nukentėjusysis būtų bandęs perlipti iš vieno balkono į kitą tada, kai kaltininkai būtų sugrįžę ar bandytų įeiti į butą. Tokioje situacijoje nukentėjusiojo veikimas būtų nulemtas kaltininkų veiksmų (galimo pakartotinio smurto naudojimu prieš nukentėjusįjį). Todėl šioje byloje teismas nustatė, jog kaltininkams negali būti inkriminuojami nukentėjusiojo pasirinkto rizikingo elgesio padariniai. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad kaltininkai šioje situacijoje nelėmė padarinių, bet, pasak teismo, sudarė prielaidas asmeniui rizikingai elgtis. Čia svarbu atriboti sąvokas „sudarė prielaidas“ ir „nulėmė padarinius“. Sąvoka „prielaida“

<sup>279</sup> A. Reed, „Involuntary Manslaughter and Assisting Drug-Abuse Injection“, *Journal of Criminal Law*. Vol. 67, № 5 (2003), 438. Taip pat žr. T. H. Jones, „Causation, Homicide and the Supply of Drugs“, *Legal Studies*. Vol. 26 № 2. (2006): 139–154. <https://www.cambridge.org/core/journals/legal-studies/article/causation-homicide-and-the-supply-of-drugs/395E5F3315825A9001CE9F036BA63B3D>.

<sup>280</sup> Reg v Kennedy No 2, (2008) 1 AC 269. <https://swarb.co.uk/regina-v-kennedy-hl-17-oct-2007/>.

<sup>281</sup> MacAngus v HM Advocate, 2009 SLT 137, 151. <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1350/jcla.2009.73.3.569>.

<sup>282</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. sausio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-70-976/2016), Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. birželio 14 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1173463>.

<sup>283</sup> H. L. A. Hart, T. Honore, *Causation in the Law*, (New York: Oxford University Press, 1985), 326.

lietuvių kalbos žodyne suprantama kaip „išankstinė, parengiamoji sąlyga“<sup>284</sup>, o sąvoka „nulemti“ apibūdinama kaip „sąlygoti, nusverti, būti svarbiausia priežastimi“<sup>285</sup>. Su-  
prastina, kad „sudaryti prielaidas“ – tai tik tam tikros sąlygos, kuri dar nėra veikiančioji ir aktyvi, parengiamoji stadija, o „nulėmė padarinius“ suprantama kaip veikiančioji sąlyga, sukianti tam tikrą rezultatą realiu laiku. Reikšminga ir tai, kad teismas pasisakė, jog kaltininkų veiksmai nelėmė padarinių, bet sudarė prielaidas nukentėjusiajam atitinkamai veikti. Vadovaujantis *novus actus intervenience* teorija, tam, kad priežastinio ryšio grandinė nebūtų pertraukta, reikia ne sudaryti prielaidas nukentėjusiajam atitinkamai veikti, bet nulemti tokį jo veikimą. Komentuojant teismo argumentaciją analizuojamu atveju, nukentėjusiojo veikimas nebuvo nulemtas kaltininkų, o buvo tik sukurta prielaida nukentėjusiajam veikti, pasirenkant rizikingą elgesio modelį. Be to, sprendimą priimančias teismas turi vertinti visas konkretaus įvykio aplinkybes. Šioje byloje nustatyta, kad kaltininkai, nors ir pagrasinę grįžti ir toliau smurtauti prieš nukentėjusįjį, to nepadarė. Todėl nukentėjusiajam negrėsė joks konkretus pavojus, todėl jis veikė vengdamas hipotetinio pavojaus. Priešingai būtų vertinama situacija, kai nukentėjusioji pagrobėjo jau vežama automobiliu į nuošalią vietą. Tokioje situacijoje nukentėjusiajai jau gresia konkretus pavojus, nes, atsižvelgiant į konkrečią situaciją, kaltininkas objektyviai ir aktyviai rengiasi padaryti nusikalstamą veiką. Todėl nukentėjusiajai gresia realus pavojus, o jos delsimas ir pasyvumas tik didina pavojų. Todėl atitinkami nukentėjusiosios veiksmai, kuriais ši vengia ne hipotetinio, bet realaus pavojaus, yra akivaizdžiai nulemti kaltininko realiu laiku atliekamų veiksmų.

Paminėtina Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byla, kurioje nuteistieji buvo kaltinami pagal BK 132 straipsnio 1 dalį *už tai, kad* jie prie Šventosios upės užtvankos, žinodami, kad upėje ties užtvanka draudžiama maudytis, sąmoningai nesilaikydami atsargumo taisyklių, suvokdami, kad veikia rizikingai kito žmogaus gyvybės atžvilgiu, tačiau lengvabūdiškai tikėdamiesi išvengti padarinių, paėmę nukentėjusįjį už rankų ir kojų, nuo upės kranto įmetė jį į maudytis nepritaikytą upės vietą, dėl to nukentėjusysis nuskendo<sup>286</sup>. Byloje buvo sprendžiamas nukentėjusiojo elgesio, galimai nutraukusio priežastinio ryšio grandinę, klausimas. Žemesnės instancijos teismų nuomone, nukentėjusiojo sprendimu pašalinama baudžiamoji atsakomybė, taikytina nuteistiesiems, nes nukentėjusysis atsisakė pagalbos ir pats nusprendė kitu būdu savarankiškai išlipti į krantą. Apeliacinės instancijos teismo nuomone, mirtį nulėmė atsitiktinis veiksnys – paties nukentėjusiojo neatsargūs veiksmai nušokant nuo žuvitakio, kurie nutraukė priežastinio ryšio grandinę tarp nuteistųjų veiksmų ir atsiradusių padarinių. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas sukritikavo tokią išvadą, kadangi nuteistieji nors ir pasiūlė nukentėjusiajam išlipti į krantą pasinaudojant jų pagalba, o nukentėjusysis pasirinko pavojingiausią išlipimo būdą, bet situacija, į kurią pateko nukentėjusysis, atsirado dėl nuteistųjų veiksmų – jis ir toliau buvo vandens telkinyje. Pasak teismo, priežastinio ryšio grandinė nebuvo pertraukta, nes nukentėjusysis pateko į pavojingą

<sup>284</sup> Lietuvių kalbos žodynas, žiūrėta 2018 m. rugsėjo 26 d., <http://www.lkz.lt/Visas.asp?zodis=prielaida&lms=-1&les=-1>.

<sup>285</sup> Lietuvių kalbos žodynas, žiūrėta 2018 m. rugsėjo 26 d., <http://www.lkz.lt/Visas.asp?zodis=lemti&lms=-1&les=-1>.

<sup>286</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-615/2005, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. birželio 14 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykle.mruni.eu/tp/56296>.

gyvybei situaciją būtent dėl kaltininkų neteisėtų veiksmų, sukūrusių tokią situaciją, kuri dar nebuvo pasibaigusi ir nukentėjusiojo veiksmų momentu vis dar egzistavo ir buvo pavojinga. Todėl nukentėjusysis veikė nulemtas kaltininkų, todėl *novus actus intervenience* teorija negalėjo būti pritaikyta aptariamoje situacijoje.

Paminėtina Vilniaus apygardos teisme apeliacine tvarka išnagrinėta baudžiamoji byla, kurioje kaltininkas daugiabučio namo kieme ant šalia žaidimų aikštelės buvusio suoliuko pargriovė nepilnametį nukentėjusįjį ir užgulęs jį ėmė smaugti rankomis, dėl to nukentėjusysis, gindamasis nuo pavojingo kėsینimosi, tris kartus ranka smogė kaltininkui į galvos sritį, taip susilaužydamas delnikaulį (padarytas nesunkus sveikatos sutrikdymas)<sup>287</sup>. Žemesnės instancijos teismas byloje konstatavo, jog „<...> neky-la abejonių, kad minėtą lūžį D. M. patyrė fizinio sąlyčio su kaltinamoju metu <...>. <...> neginčijamai patvirtinta, kad kaltinamajam ant suoliuko prispaudus nukentėjusįjį, šis pradėjo aktyviai gintis smūgiuodamas kumščiu į kaltinamąjį. <...> delnikaulio lūžį <...> patyrė ne nuo tyčinių kaltinamojo veiksmų ir tai yra kaltinamojo <...> atsakomybę <...> šalinanti aplinkybė.“ Matyti, kad teismas esmine padarinių (nesunkus sveikatos sutrikdymas) sąlyga laikė būtent nukentėjusiojo veiksmus, t. y. smūgius kaltininkui į galvos sritį. Vienas esminių nukentėjusiojo atstovo argumentų buvo tas, kad nukentėjusiojo apsisprendimas atitinkamai veikti nebuvo sąmoningas ir apgalvotas, nes kritinėje situacijoje buvo nulemtas neteisėto kaltininko kėsینimosi. Bylos aplinkybės leido teigti, kad nukentėjusiojo veikimas buvo nulemtas kaltininko veikimo, nes šis atlikdamas neteisėtus veiksmus, t. y. paguldęs nukentėjusįjį ant suoliuko ir smaugdamas jį, naudojo sveikatai pavojingą smurtą, taigi pavojinga situacija nebuvo pasibaigusi, ji tęsėsi, todėl nukentėjusysis buvo priverstas atitinkamai elgtis, juolab kad nukentėjusiojo galimų veiksmų alternatyvos buvo labai ribotos.

Apeliantas taip pat naudojosi baudžiamosios teisės doktrinoje antrajame priežastinio ryšio nustatymo etape rekomenduojama taikyti būtinojo ir atsitiktinio priežastinio ryšio teorija, aiškindamas taip, kaip siūlo V. Piesliakas<sup>288</sup>, t. y. būtinais priežastinis ryšys yra dėsningas ir iš anksto numatomas vidinis reiškinių ryšys, todėl kaltininkas, užgulęs nukentėjusįjį ir smaugdamas jį, turėjo numatyti, kad šis neturėdamas kito pasirinkimo ginsis ir smūgiuos, o būdamas gerokai fiziškai silpnesnis, dėl itin jauno amžiaus (mažametis) ir smulkaus kūno sudėjimo gali susižaloti. Nors apeliaciniame skunde apeliantas skundė išmintinai tik priežastinio ryšio klausimą šioje byloje, tačiau Vilniaus apygardos teismas dėl priežastinio ryšio nieko nepasisakė. Teismas apeliacinį skundą atmetė remdamasis tuo, kad įstatymu negalima reikalauti to, kas neįmanoma, nes kaltininkas negali numatyti, jog nukentėjusiojo aktyvūs veiksmai prieš kaltininką nulems paties nukentėjusiojo sveikatos sutrikdymą. Nors teismas įžvelgė neatsargią kaltininko kaltę dėl nukentėjusiojo rankos lūžio, tačiau pažymėjo, kad kaltinimas buvo suformuluotas pagal BK 138 straipsnį, todėl nesiėmė iniciatyvos perkvalifikuoti veiką į neatsargų sveikatos sutrikdymą, nors BPK 256 straipsnyje tiesiogiai įtvirtinta teismo (taip pat pagal BPK 320 straipsnio 6 dalį ir apeliacinės instancijos teismo) galimybė ir savo iniciaty-

<sup>287</sup> Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. spalio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-534-1020/2018, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. birželio 14 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1651505>).

<sup>288</sup> Piesliakas, *supra note*, 1: 291.

va nustatyta tvarka spręsti tiek dėl esminių faktinių nusikalstamos veikos aplinkybių, nurodytų kaltinime, pakeitimo, tiek dėl veikos kvalifikavimo. Taip pat galima įžvelgti tendenciją, jog tais atvejais, kai aptariant priežastinio ryšio pobūdį motyvuojama, kad šis turi būti iš anksto numatomas, teismas šiuos argumentus priskiria ne priežastinio ryšio, bet kaltės turiniui, o tai rodo, jog ir žemesnių instancijų teismai padarinių kilimo numatymo nelaiko priežastinio ryšio elementu (iš esmės tai yra teisinga). Šioje nutartyje teismas taip ir pasielgė – apelianto argumentus dėl priežastinio ryšio vystymosi numatymo priskyrė kaltės turiniui ir sprendimą grindė vien tik kaltės nebuvimu.

Galima užsiminti apie KET pažeidimo bylas, kai, pavyzdžiui, kaltininkas išvažiuoja į priešpriešinę eismo juosta ir priešais važiuojantis nukentėjęsysis, siekdamas išvengti susidūrimo, nukreipia automobilį į kelkraštį, kur auga medis, todėl patiria sveikatos sutrikdymą. Nukentėjusiojo elgesio modelis yra analogiškas, nes šis atsiduria pavojingoje situacijoje, kuri konkrečiu momentu yra aktyvi, ir nukentėjęsysis, siekdamas ištrūkti iš jos, taip vengdamas neigiamų padarinių, atitinkamai elgiasi, taip sukeldamas padarinius pats sau (pasuko vairą ir atsitrenkė į medį, todėl buvo sutrikdyta sveikata). Todėl nukentėjusiojo veikimas atitinkamai elgtis yra nulemtas kaltininko.

Paminėtinos situacijos, kai nukentėjusiojo elgesys pasireiškia neveikimu, t. y. kai sužalotas nukentėjęsysis nesikreipė į medikus, manydamas, kad sužalojimai nėra sunkūs, ir tikėdamasis, jog jie sugis patys ar tiesiog ignoravo juos, tačiau praėjus kuriam laikui atsirado mirtį sukėlusios komplikacijos. Natūralu, kad kaltininkai ginasi argumentuodami, jog pradinis sužalojimas nebuvo pavojingas gyvybei, o mirtis ištiko dėl paties nukentėjusiojo neveikimo: „Kasaciniame skunde kasatorius nurodo, kad jis pripažįsta, jog sumušė V. G., tačiau jo mirties nesiekė. Nukentėjęsysis mirė ne nuo sužalojimų, o nuo pūlingo plaučių uždegimo, nes laiku nesikreipė į medikus <...>“<sup>289</sup>. Tačiau ir tokiais atvejais teismai, nustatydami priežastinį ryšį, vertina galutinius padarinius sukėlusią sąlygą: „Aplinkybė, kad nukentėjęsysis nesikreipė medicininės pagalbos po jo atžvilgiu panaudoto smurto ir tai galėjo turėti įtakos jo sveikatai ir komplikacijų kilimui, nepašalina priežastinio ryšio tarp I. K. veiksmų ir V. G. mirties. Būtinybė gydyti V. G. atsirado būtent dėl I. K. jam padarytų sužalojimų, todėl jis ir privalo atsakyti už kilusiais pasekmes, t. y. V. G. nužudymą“<sup>290</sup>. Todėl nukentėjusiojo neveikimas nėra reikšmingas, nes reikšminga tik tai, jog komplikacijų atsiradimo sąlyga buvo kaltininko atlikta pavojinga veika.

Kita vertus, teismai kai kuriose bylose tai įvertina kaip atsakomybę lengvinančią aplinkybę: „<...> teismas <...> atsižvelgė <...> į vieną nuteistojo atsakomybę lengvinančią aplinkybę (BK 129 straipsnio 1 dalyje numatytoms pasekmėms – asmens mirčiai – kilti turėjo įtakos aplaidus mirusiojo elgesys: po sužalojimo šis toliau girtavo, nesiėmė elementarių priemonių kraujavimui sustabdyti, nesikreipė medicininės pagalbos“<sup>291</sup>,

<sup>289</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. gruodžio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-675/2006, Infoplex praktika, žiūrėta 2018 m. spalio 16 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/73863>.

<sup>290</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. gruodžio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-675/2006, *supra note*, 328.

<sup>291</sup> Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. kovo 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-134-483/2018, Infoplex praktika, žiūrėta 2018 m. spalio 15 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1572988>.



bet ne kaip priežastinį ryšį nutraukusia aplinkybe, nes po kaltininko atliktos pavojingos veikos tarpinis sveikatos sutrikdymas buvo aktyvus ir vystėsi toliau, kol tapo mirties priežastimi.

Todėl pagal mokslinio tyrimo autoriaus aprašomą priežastinio ryšio nustatymo metodiką, nustatčius tai, kad nukentėjusiojo veikimas nebuvo nulemtas kaltininko, tai priežastinio ryšio grandinė nutrūksta. Tokioje situacijoje reikėtų daryti nuorodą į *novus actus intervenience* teoriją, taikomą priežastinio ryšio grandinės pertrūkio atvejais, nurodant, kad pats nukentėjusysis savanorišku apsisprendimu nulėmė pavojingų padarinių sau atsiradimą. Tačiau jeigu nustatoma, kad kaltininkas nulėmė nukentėjusiojo veiksmus bei sukūrė sveikatai ar gyvybei pavojingą situaciją, kuri nukentėjusiojo apsisprendimo momentu buvo veikianti ir dar nepasibaigusi, tai tokie nukentėjusiojo veiksmai nenutraukia priežastinio ryšio grandinės.

### 2.3.3.3. Specifinių nukentėjusiojo savybių įtaka priežastinio ryšio pertrūkiui

Šiame poskyryje, aptariant priežastinio ryšio teorijas, buvo minima anglosaksų teisėje gajį „silpnos kaukolės“ doktrina (angl. *thin skull doctrine*),<sup>292</sup> kai kuriuose šaliniuose įvardijama kaip „plono lukšto“ doktrina<sup>293</sup>, kuri užsienio šalių teismuose taikoma jau daugiau nei trisdešimt metų<sup>294</sup>, kadangi pasižymi logiška struktūra ir išplaukia iš lygiateisiškumo principo, užtikrinančio visų žmonių vienodą traktavimą. Pagal šią doktriną kaltininkas turi priimti nukentėjusįjį „tokį, koks jis yra“ (angl. *defendant must take his victim as he finds him*) bei privalo atsakyti už padarinius, kurie šiam nėra iš anksto numatomi, dėl aplinkybių, apie kurių egzistavimą nusikalstamos veikos padarymo metu, kaltininkas sužinojo vėliau. Baudžiamajai atsakomybei taikyti svarbios ir aplinkybės, kurios objektyviai egzistavo nusikalstamos veikos darymo metu ir apie kurias kaltininkas galėjo nežinoti, bet kurios buvo reikšmingos padariniams kilti, nes egzistavo nusikalstamos veikos atlikimo metu. Doktrina taikoma tais atvejais, kai kaltininko veiksmai pasireiškia fiziniu poveikiu nukentėjusiojo organizmui, o minimos aplinkybės susijusios su specifinėmis nukentėjusiojo:

- **fizinėmis savybėmis** (pvz., silpna širdis ar kraujotakos sistema; sunki nepagydoma liga; ankstesni sužalojimai ar traumos ir kt.);
- **psichinėmis savybėmis** (pvz., silpna nervų sistema ir kt.)<sup>295</sup>;
- **vertybinėmis savybėmis** (pvz., moraliniai ar religiniai įsitikinimai).

Aptariamą doktriną galima vertinti dviem būdais:

Pirma, dėl doktrinos visi asmenys tampa vienodai saugomi baudžiamojo įstatymo, t. y. įstatymas visiems asmenims taikomas vienodai, nes kaltininkai privalo atsakyti už nukentėjusiesiems padarytus sveikatos sutrikdymus, nepriklausomai nuo to, kad

<sup>292</sup> Linden, *supra* note 24.

<sup>293</sup> P. J. Rowe, „The demise of the thin skull rule?“ *The moderns law review*: volume 40, No 4 (1977): 383, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1468-2230.1977.tb02429.x>.

<sup>294</sup> Šiaurės Karolinos Aukščiausiasis Teismas pirmą kartą „silpnos kaukolės“ doktriną pritaikė civilinėje byloje *Lockwood v McCaskill*, 262 N.C.663, 138S.E. 2d 541 (1964), <https://www.courtlistener.com/opinion/1336086/lockwood-v-mccaskill/>.

<sup>295</sup> Rowe, *supra* note, 305: 391.



konkrečių sužalojimų atsiradimą paspartino specifinės nukentėjusiųjų savybės ir kad analogiškoje situacijoje asmenims, nepasižymintiems šiomis savybėmis, konkretūs padariniai neatsirastų. Reikšminga tik tai, kad konkretus kaltininkas būtent savo veiksmis sukėlė pavojingus padarinius.

Antra, konkretūs nukentėjusieji saugomi labiau nei kiti asmenys, nes atlikus atitinkamus veiksmus asmenims, neturintiems specifinių savybių, tokie padariniai nekyla. Kadangi kaltininkas, nežinodamas apie konkrečias nukentėjusiojo savybes, negali numatyti tokių padarinių kilimo galimybės, todėl pagal Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje siūlomą metodiką priežastinis ryšys yra atsitiktinis<sup>296</sup>. Tokiais atvejais baudžiamoji atsakomybė nekyla.

Vis dėlto antroji pozicija yra ydinga, todėl derėtų vadovautis pirmąja, nurodančia, jog prieš įstatymą visi asmenys lygūs ir vienodai saugomi. Vadinasi, jeigu kaltininkas sukėlė nukentėjusiajam konkrečius padarinius, tai, nepaisant specifinių nukentėjusiojo savybių, jis privalo atsakyti už padarinius, kaip savo veiksmų rezultata.

**Fizinės savybės.** Aptariant fizines nukentėjusiųjų savybes, keltinas klausimas, kokios fizinės ypatybės patenka į aptariamą doktriną turinį? Ar labai jaunas ar senas nukentėjusiojo amžius turėtų būti laikomas silpnybe pagal analizuojamą teoriją? O didelis antsvoris, sunkinantis galimybes gintis ar vengti užpuoliko, taip pat apsvaigimas nuo alkoholio, narkotinių ar psichotropinių medžiagų? Nurodytos aplinkybės yra laikino pobūdžio, todėl apsvaigimas nuo bet kokių medžiagų (taip pat miegas) negali būti laikomi silpnybėmis aptariamą doktriną prasmė. Į „silpnos kaukolės“ doktriną turinį patenka tos fizinės nukentėjusiojo organizmo ypatybės, kurios, kaltininkui atlikus pavojingus veiksmus, paspartina padarinių kilimą ar prisideda prie jų kilimo. Baudžiamosios teisės doktrinoje tokiomis ypatybėmis laikomos šios<sup>297</sup>: trombofilija (polinkis susidaryti trombam širdies ar smegenų kraujagyslėse, todėl patyrus smurtą padidina kraujagyslės plyšimo galimybę); hemofilija (liga, pasireiškianti kraujo nekrešėjimu); bronchito komplikacijos (esant smegenų uždegimui, fizinis kontaktas gali sukelti negrįžtamą padarinius); nėštumas (dėl fizinio poveikio, ypač į vaisiaus sritį, gali sukelti mirtinų komplikacijų tiek vaisiui, tiek moters organizmui<sup>298</sup>); osteoartritas; alergijos; pneumonija (plaučių uždegimas ir plaučių arterijų embolizacija<sup>299</sup>; gretutinės patologijos – lėtinis bronchitas ir išeminės širdies ligos, sepsis ir kt.); perforuotas (ūminis) apendicitas; nukentėjusiojo būseną pooperaciniu laikotarpiu, ankstesni sužalojimai bei kitos konkrečiu momentu nukentėjusiojo organizme egzistuojančios ligos, negalavimai ar disfunkcijos.

Esminiu momentu laikytina tai, kad kaltininkas turi atlikti pavojingus veiksmus, sukeliančius konkrečius sužalojimus, kurie, būdami tarpiniais sužalojimais, dėl specifinių

<sup>296</sup> Piesliakas, *supra note*, 10: 8, kur teigiamai, kad „galime padaryti eksperimentą: ta pačia veika, tuo pačiu būdu paveikti 100 žmonių ir galbūt nė vienas iš jų nemirs. Tačiau jeigu tarp jų bus asmuo su specifinėmis organizmo savybėmis, jis gali mirti. Toks eksperimentas yra išvados dėl atsitiktinio priežastinio ryšio pobūdžio pagrindas.“

<sup>297</sup> Rowe, *supra note* 293: 383.

<sup>298</sup> R. Aniulienė ir kt., „Nėščiąjų trauma: komplikacijos, baigtys, gydymas“, *Institutional Repository of Lithuanian University of Health Sciences*: (2006), <https://publications.lsmuni.lt/object/elaba:6200408/>.

<sup>299</sup> E. Stalioraitytė, D. Pangonytė ir R. Neimantas. „Mirties priežasčių duomenų tikrumas: priešmirtinės ir pomirtinės, verifikuotos autopsija, diagnozių palyginimas“. *Institutional Repository of Lithuanian University of Health Sciences: Medicina* 40(7) (2004), <https://publications.lsmuni.lt/object/elaba:4968174/>.

nukentėjusiojo savybių sukelia pavojingus padarinius (pvz., kaltininkas peiliu įduria į ranką, tačiau nukentėjusysis serga hemofilija ir dėl kraujo nekrešėjimo mirtinai nukraujuoja). Situacijos, kai nukentėjusysis serga įprastomis ligomis, dažniausiai nekeliančiomis pavojaus gyvybei, taip pat patenka į analizuojamos doktrinos apimtį. Pavyzdžiui, pneumonija (plaučių uždegimas) nėra mirtina liga, tačiau dėl fizinio smurto gali kilti ligos komplikacijos, galinčios lemti nukentėjusiojo mirtį. Pažymėtina, kad plaučių uždegimo komplikacijos gali pasireikšti plaučių sukietėjimu bei plaučių arterijų embolizacija, sukeliančiomis nukentėjusiojo mirtį. Todėl kaltininkas suaktyvina egzistuojančią nukentėjusiojo fizinę savybę, kuri, tapusi aktyvi, pradeda kelti tiesioginį pavojų jo gyvybei. Tokios nukentėjusiųjų fizinės savybės nepertraukdavo priežastinio ryšio grandinės. Reikšminga tai, kad įvairios sveikatos komplikacijos turi egzistuoti prieš kaltininkui įgyvendinant pavojingos veikos požymį ir būtent jos turi nulėmti sunkesnius padarinius. Priešingu atveju – komplikacijos, atsiradusios dėl kaltininko pavojingos veikos, nepatenka į specifinių nukentėjusiojo savybių kategoriją.

Atskirai paminėtina hipotetinė situacija, kai kaltininkas plėšimo metu pagrobia nukentėjusiojo kuprinę, kurioje buvo astma sergančio nukentėjusiojo vaistai ar įranga. Kaltininkui pasišalinus su nukentėjusiojo daiktais, šiam dėl patirto streso ir išgąščio prasideda astmos priepuolis (dusulys, jaučiamas oro trūkumas), todėl neturėdamas vaistų ar įrangos nukentėjusysis miršta. Akivaizdu, kad ir šioje situacijoje kaltininkas turėtų „priimti nukentėjusįjį tokį, kokį randa“ ir atsakyti už, manytina, neatsargiai sukeltus padarinius, nes tokios nukentėjusiojo ypatybės patenka į „silpnos kaukolės“ doktrinos apimtį. Akivaizdu, kad kaltininkas sukelia nukentėjusiojo gyvybei pavojingą situaciją, kuri išlieka veikianti iki pat šio mirties, todėl kaltininko atlikti neteisėti veiksmai buvo būtinoji padarinių kilimo sąlyga, t. y. jei kaltininkas nebūtų sukėlęs nukentėjusiajam stresinės situacijos ir priepuolio bei nebūtų pagrobęs nukentėjusiojo vaistų, jis nebūtų miręs.

**Psichinės savybės.** Į „silpnos kaukolės“ doktriną patenka ir psichinės nukentėjusiojo savybės. Prie šių savybių priskiriamos tokios nukentėjusiojo ypatybės kaip jautri psichika, t. y. silpna nervų sistema. Kalbama apie atvejus, kai kaltininkas, atlikęs pavojingą veiką, sutrikdo nukentėjusiojo psichikos sveikatą. Kadangi tai išskirtiniai ir reti atvejai (teismų praktikoje aptinkama vos keletas bylų), tai jie gali būti pagrįstai laikomi išskirtinėmis ir netipinėmis nukentėjusiojo savybėmis, kurių kaltininkas negalėjo iš anksto žinoti. Teismų praktikoje nekyla problemų dėl psichikos sutrikimų pripažinimo pavojingos veikos padariniais. Nors manytina, kad pavojinga veika psichikos sveikatos sutrikdymą gali sukelti tik jautresnės psichikos asmenims, todėl tokie atvejai patenka į „silpnos kaukolės“ doktrinos apimtį. Kaip pavyzdžiai pateikiamos dvi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bylos, kuriose nukentėjusiesiems buvo sužalota psichika: a) kaltininkai buvo nuteisti už tai, kad naktį padegė nukentėjusiosios namo garažo duris, dėl to nukentėjusioji susirgo psichikos liga<sup>300</sup>; b) kaltininkas pažeidė Kelių eismo taisyklių <...> reikalavimus, nes artėdamas prie nereguliuojamos pėsčiųjų perėjos ir

<sup>300</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. kovo 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-110/2004, *supra note*, 307.

matydamas, kad joje į važiuojamąją kelio dalį išėjo pėsčioji J. K. ir mažametė A. K., laiku nestabdė automobilio ir partrenkė pėsčiąją J. K., kuriai dėl eismo įvykio nesunkiai sutrikdyta sveikata, o dėl eismo įvykio mažametei pėsčiajai A. K. buvo nesunkiai sutrikdyta sveikata (A. K. pasireiškė potrauminis streso sutrikimas, trukęs ilgiau kaip dešimt dienų)<sup>301</sup>. Šiose bylose sveikatos sutrikdymas pasireiškė psichikos sutrikimais, o kaltininkų padarytos pavojingos veikos pasižymėjo tiesioginio kontakto su nukentėjusiais nebuvimu. Pažymėtina, kad priežastinio ryšio vertinimas abiejose bylose skirtingas. Pirmojoje priežastinis ryšys konstatuotas, o antrojoje – ne. Pirmojoje teismas pagrįsdamas priežastinį ryšį rėmėsi teismo ekspertizės aktu nurodydamas, kad „<...> teiginius, jog tarp V. Ž. sužalojimo ir jos turto sužalojimo nėra priežastinio ryšio, paneigia byloje esantys įrodymai, tarp jų – ekspertizės aktas, kuriame nurodyta, kad tarp V. Ž. psichikos sutrikimo ir padaryto jos turto sužalojimo yra tiesioginis priežastinis ryšys<sup>302</sup>“. O antrojoje byloje teismas nurodė, kad „<...> sukkelto eismo įvykio metu A. K. nuteistosios vairuojamo automobilio nebuvo traumuota, su juo nekontaktavo, o jos psichikos sveikata sutriko po patirto psichiką traumuojančio įvykio. Apeliacinės instancijos teismas išvadas dėl tiesioginio priežastinio ryšio nebuvimo tarp R. V. veikos (eismo saugumo taisyklių pažeidimo) ir padarinių (A. K. nesunkaus psichikos sveikatos sutrikimo, trukusio ilgiau kaip dešimt dienų) grindė tuo, kad A. K. nebuvo eismo įvykio dalyvė, iki šio įvykio momento buvo perėjusi automobilio eismo juostą ir įvykio metu nepatyrė jokių fizinių sužalojimų, jos sveikatos sutrikimo priežastis tiesiogiai buvo ne kelių eismo saugumo taisyklių pažeidimas, o vėliau patirtas psichiką traumuojantis įvykis – potrauminio streso sutrikimas dėl eismo įvykio metu kilusių padarinių – mažametei artimo žmogaus – močiutės J. K. nubloškimo ir šiai padarytų sužalojimų<sup>303</sup>“.

Pažymėtina, kad nors „silpnos kaukolės“ doktrina reikalauja priimti nukentėjusįjį tokį, koks jis yra, tačiau tai netaikoma jo šeimos nariams, nes priežastinio ryšio grandinė tarp nukentėjusiajam padarytos pavojingos veikos ir kilusių padarinių bei šeimos narių patirtų psichikos susirgimų sudaro pernelyg tolimą priežastinį ryšį. Kalbama apie atvejus, kai artimi giminaičiai ar šeimos nariai, turintys jautrią nervų ar psichikos sistemą, dėl jų šeimos nariui padarytos pavojingos veikos patiria psichikos sutrikimų<sup>304</sup>. „Silpnos kaukolės“ doktrinos esmė – fizinis poveikis turi būti nukreiptas tiesiogiai į nukentėjusįjį.

**Vertybinės savybės.** Paminėtini ir atvejai, kai į „silpnos kaukolės“ doktrinos apimtį patenka ir moraliniai, religiniai ir kiti vertybiniai įsitikinimai. Paminėtina byla, į kurią galima žvelgti ir iš aptariamąs doktrinos pozicijų, – kaltininkas perdūrė moters plautį, tačiau ši ligoninėje atsisakė kraujo perpylimo procedūros, kuri būtų išgelbėjusi

<sup>301</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. gegužės 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-120/2010, Infoplex praktika, žiūrėta 2018 m. rugsėjo 29 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/160777>.

<sup>302</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. kovo 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-110, *op. cit.*, 310.

<sup>303</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. gegužės 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-120/2010, *op. cit.*, 311.

<sup>304</sup> Rowe, *supra note*, 293: 390.

moters gyvybę, nes tokia procedūra prieštaravo jos, kaip Jehovos liudytojos, įsitikinimams. Viena vertus, nukentėjusiosios religiniai įsitikinimai patenka į „silpnos kaukolės“ doktrinos apimtį, nes egzistavo pavojingos veikos atlikimo metu. Kita vertus, gali kilti klausimas, kodėl religiniai įsitikinimai gali būti traktuojami kaip silpna savybė? Su tariama silpnybe tokie įsitikinimai siejami todėl, kad būtent dėl jų konkrečioje situacijoje nukentėjusioji negali priimti būtinos medicinos pagalbos gyvybei išsaugoti, nes jos religija neleidžia atlikti reikalingos procedūros. Svarbu tai, kad šie įsitikinimai egzistavo dar prieš nusikalstamos veikos padarymą, ir kaltininkas savo veika šiuos įsitikinimus suaktyvina, todėl nukentėjusioji neturi galimybės laisvai pasirinkti savo elgesio variantų ir dėl stiprių įsitikinimų priversta likti gyvybei pavojingos būsenos, kurią sukėlė kaltininkas. Todėl įsitikinimai taip pat patenka į „silpnos kaukolės“ doktrinos apimtį, o kaltininkas turi priimti nukentėjusįjį tokį, koks jis yra. Kaltininko sukeltas sunkus sužeidimas, buvęs kaip tarpinis rezultatas, pavojų gyvybei kėlė iki pat padarinių atsiradimo momento ir tapo esmine nukentėjusiosios sunkios būklės, nulėmusios mirtį, priežastimi, todėl kaltininkui inkriminuotini kilę padariniai kaip jo veikos rezultatas<sup>305</sup>. Pažymėtina, kad specifinėmis vertybinėmis nukentėjusiojo savybėmis gali būti laikomi bet kokie moraliniai, vertybiniai ar religiniai įsitikinimai, turėję įtakos pavojingiems padariniams kilti. Kita vertus, net ir vertybinių savybių neturėjimo atvejais kaltininkas turi priimti nukentėjusįjį tokį, koks jis yra (kalbama apie bylas, kur nukentėjusieji, patyrę sužalojimus, nesikreipia į gydymo įstaigas; po sužalojimų toliau gyvena asocialiai; piktnaudžiauja alkoholiu ir pan.).

Situacijose, kur prie padarinių kilimo prisidėjo nukentėjusiojo specifinės savybės, nėra pagrindo taikyti *novus actus intervenience* teorijos.

#### 2.3.3.4. Išorinių sąlygų įtaka priežastinio ryšio pertrūkiui

Šioms sąlygoms gali būti priskiriamos gamtos jėgos, laukiniai gyvūnai, kitų asmenų, veikiančių teisėtai, veiksmai ir kt. Situacijoje, kai A peiliu sužaloja B, tačiau pastarasis miršta dėl to, kad po sužalojimo šį nutrenkia žaibas, ir tai buvo mirties priežastis, A veiksmų nelaikysime mirtį sukėlusia sąlyga, todėl A nebus taikoma baudžiamoji atsakomybė už B mirtį. Išorinės sąlygos išskirtinai patenka į priežastinio ryšio problematikos turinį, nes pertraukia priežastinio ryšio grandinę. Išorinės sąlygos pertraukia priežastinį ryšį tik tada, kai šios veikia savarankiškai ir nėra nulemtos kaltininko neteisėtų veiksmų ar neveikimo. Jeigu nukentėjusysis buvo įmestas į sraunią upę ir nusken-do, tai stipri upės tėkmė nebus laikoma priežastinį ryšį pertraukusia sąlyga, nes gamtos jėgų pasireiškimas buvo suaktyvintas būtent dėl kaltininko pavojingos veikos. Tokiose situacijose konstatuojamas sudėtingas priežastinis ryšys, o kaltininko pavojinga veika laikoma būtinaja padarinių kilimo sąlyga, nes jeigu šis nebūtų atlikęs pavojingos veikos, tai nukentėjusysis nebūtų atsidūręs, šiuo atveju, vandenyje, t. y. jam pavojingoje situacijoje, sukėlusioje jo mirtį. Tokioje situacijoje būtinoji padarinių kilimo sąlyga būtų laikoma teisiškai reikšminga, nes pavojinga nukentėjusiajam būsena neišnyko iki pat pavojingų padarinių atsiradimo (jis buvo vandenyje).

<sup>305</sup> R v Blaue, [1975] 1 WLR 1411, Court of Appeal.

Tačiau tais atvejais, kai išorinės sąlygos veikia savarankiškai ir nepriklausomai nuo kaltininko pavojingos veikos, tada jos neginčytinai pertraukia priežastinio ryšio grandinę tarp kaltininko veikos ir pavojingų padarinių.

Kita vertus, kaip nuspręsti, kada kaltininkas nulėmė išorinių sąlygų veikimą, o kada ne? Pavyzdžiui, jeigu kaltininkas, apiplėšęs nukentėjusįjį, paliko jį be sąmonės atoslūgio metu pajūryje, o vandeniui sugrįžus nukentėjusysis taip ir neatgavęs sąmonės nuskendo; jeigu kaltininkas siaučiant didelei audrai su žaibais iš namų išvarė nukentėjusįjį, kurį nutrenkė žaibas; jeigu kaltininkas plėšimo metu sudaužė nukentėjusiojo akinius, todėl šis nematydamas išėjo į važiuojamąjį kelio dalį, kur jį mirtinai sužalojo automobilis. Ar šiose situacijose pasireiškusios išorinės aplinkybės buvo kaltininko veikos tarpinis rezultatas? Kai kurios – taip, kitos – ne. Vandens sugrįžimas, nulėmęs be sąmonės paplūdimyje gulėjusio nukentėjusiojo mirtį, nelaikytinas priežastinį ryšį pertraukusia sąlyga, nes vandens sugrįžimas, kaip objektyvi aplinkybė, buvo suaktyvintas (tapo pavojingas nukentėjusiojo gyvybei) tik dėl kaltininko veiksmų, kuriais šis paliko jokių elgesio variantų neturintį nukentėjusįjį be sąmonės pajūryje, todėl akivaizdu, kad kaltininkas atsakys už neatsargų gyvybės atėmimą (jeigu santykis su kilusiais padariniais nepasireiškė tyčia). Situacijoje, kai sumuštas ir akinių netekęs nukentėjusysis mirtinai sužalojamas važiuojamojoje kelio dalyje, nėra išsprendžiama vienareikšmiškai, nes sprendimą priimantis teisėjas turi įvertinti visas tokio išėjimo į važiuojamąjį kelio dalį aplinkybes, tarp jų ir paties nukentėjusiojo elgesį, t. y. ar atsižvelgiant į situaciją toks išėjimas buvo adekvatus (ar nulemtas kaltininko smurtu sukkelto sąmyšio, išgąscio, baimės, skuboto ir gynybinio elgesio). Todėl tokie nukentėjusiojo veiksmai gali būti pripažįstami ir būtinaja padarinių kilimo sąlyga, ir esmine bei veikiančia priežastimi, tačiau gali būti pripažįstami ir priežastinio ryšio grandinę pertraukiančiomis sąlygomis. O situacijoje, kai asmuo siaučiant didelei audrai su žaibais iš namų išvarė nukentėjusįjį, kurį nutrenkė žaibas, visų pirma nesukuria priežastinio ryšio grandinės baudžiamosios teisės prasme, nes jį iš namų išvaręs asmuo neįgyvendino pavojingos veikos požymio, nes išvartymas iš namų nėra neteisėtas, o ir negalima teigti, jog šis suaktyvino gamtos jėgas (žaibą), nes jų suaktyvinimas pagrįstas tik labai maža tikimybe.

Todėl išorinės sąlygos turi būti suaktyvintos kaltininko neteisėtų veiksmų ar neveikimo, kai šios sąlygos buvo pavojingos ir nukentėjusysis neturėjo alternatyvių savo veiksmų variantų ar negalėjo jais pasinaudoti.

#### 2.3.3.5. Priežastinio ryšio vystymasis padariniams nutolus nuo veikos laiko atžvilgiu

Šiame subposkyryje tęsiama atvejų, galinčių nutraukti priežastinio ryšio grandinę, analizė. Atsakoma į klausimą, ar ilgas laiko tarpas tarp pavojingos veikos ir pavojingų padarinių laikytinas priežastinio ryšio grandinę pertraukiančia aplinkybe.

Viduramžių italų teisininkams nustatant priežastinį ryšį buvo reikšmingas laiko tarpas tarp pavojingos veikos ir kilusių padarinių. Nustatant priežastinį ryšį buvo aiškinamasi, ar padarytas sužalojimas mirtinas, ar ne. Jeigu sužalojimas nemirtinas, tai ir priežastinis ryšys nebuvo konstatuojamas. Aiškinantis, ar sužalojimas mirtinas, buvo stebima, per kiek dienų nuo sužalojimo nukentėjusysis mirė. Jeigu mirtis ištikdavo

nepraėjus keturiasdešimčiai dienų, tai sužalojimas buvo laikomas mirtinu, taip konstatuojant priežastinį ryšį. Jeigu mirtis ištikdavo praėjus daugiau nei keturiasdešimčiai dienų, tai sužalojimas nebuvo laikomas mirtinu, todėl priežastinis ryšys buvo paneigiamas<sup>306</sup>.

Šiandienėje teisės taikymo praktikoje nurodoma: „Teisiamojo atsakomybė už pasekmes atsiranda nepriklausomai nuo to, kiek laiko praėjo nuo nukentėjusiajam padaryto sunkaus kūno sužalojimo iki jo mirties <...>“<sup>307</sup>. Analogiškai pasisakoma ir kitoje byloje: „Teismų praktikoje nužudymų bylose nustatyta, kad priežastinio ryšio savaimė nepaneigia aplinkybės, kad nukentėjusysis mirė ne iš karto, bet praėjus kuriam laikui po kaltininko veikos, kad mirties galbūt buvo galima išvengti laiku suteikus pagalbą ir pan. Nustatant priežastinį ryšį turi būti atsižvelgta į tai, ar kaltininko veika buvo būtina sąlyga mirčiai kilti (be jos ši nekiltų) <...>. Jei nukentėjusiojo mirties priežastis yra kaltininko padarytas sveikatos sutrikdymas, atsakomybė už žmogaus gyvybės atėmimą atsiranda nepriklausomai nuo to, ar nukentėjusysis mirė tuoj po padarytos veikos ar praėjus kuriam laikui“<sup>308</sup>. Atsakomybė už žmogaus gyvybės atėmimą kyla tik tada, kai tarp kaltininko padarytos veikos ir kilusių padarinių (mirties) yra priežastinis ryšys, nepriklausomai nuo to, ar nukentėjusysis mirė tuoj po padarytos veikos, ar praėjus kuriam laiko tarpui. Todėl ilgas laiko tarpas nėra laikytinas priežastinio ryšio grandinę pertraukianti aplinkybė.

Vis dėlto kyla klausimas, kaip vertinti atvejus, kai laiko tarpas tarp kaltininko pavojingos veikos ir pavojingų padarinių atsiradimo yra itin ilgas (pvz., keleri metai ar ilgiau). Šiuo klausimu paminėtina viena iš bylų, kurioje nustatyta, kad „T. K. ir V. L. <...> veikdami kartu su V. G., <...> 2003 m. rugsėjo 21 d., apie 22 val. 30 min., <...> tyčia bendrai sudavė L. K. daugybinius smūgius rankomis ir kojomis į galva ir kitas kūno vietas, <...> padarė daugybinius kūno sužalojimus, <...> dėl to 2004 m. rugsėjo 30 d. nukentėjusysis L. K. mirė po galvos smegenų sumušimo išsivysčiusių komplikacijų (ilgalaikė cerebrinė koma, bendras kūno išsekimas, plaučių uždegimas), t. y. tyčia nužudė L. K.“<sup>309</sup>. Iš bylos duomenų matyti, kad nukentėjusysis mirė ligoninėje praėjus daugiau nei metams po pavojingos veikos atlikimo. Tokiais atvejais kaltininkai dažnai argumentuoja, jog tokiose situacijose nėra priežastinio ryšio, kadangi mirtis buvo nulemta kitų veiksmų (pvz., „<...> sužalojimo mastui ir gijimo procesui turėjo įtakos paties nukentėjusiojo asocialus gyvenimo būdas“<sup>310</sup> ir pan.). Nors aptariamoje byloje kasatorė teigė, jog nukentėjusysis mirė tik po metų, o jo mirties priežastis galėjo būti ir kitos aplinkybės (buvo nustatyta ilgalaikė cerebrinė koma, bendras kūno išsekimas,

<sup>306</sup> A. A. Piontkovskii, *Kurs sovetskogo ugolovnogo prava*, (Moskva: 1961), 186–187.

<sup>307</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. kovo 24 d. Teismų praktikos kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo (Baudžiamojo kodekso 281 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga Nr. 30, *supra note*, 307.

<sup>308</sup> Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. kovo 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-134-483/2018, Infoplex praktika, žiūrėta 2018 m. spalio 15 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1572988>.

<sup>309</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. rugsėjo 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-479/2006, Infoplex praktika, žiūrėta 2018 m. rugsėjo 30 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/65497>.

<sup>310</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. rugsėjo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-381/2011, Infoplex praktika, žiūrėta 2018 m. spalio 16 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/225913>.

plaučių uždegimas), tačiau teismas, aptardamas priežastinį ryšį, konstatavo, jog „<...> ta aplinkybė, kad nukentėjusysis L. K. mirė praėjus metams nuo sužalojimų padarymo, nepaneigia priežastinio ryšio buvimo tarp veikos ir padarinių. <...> Veikos kvalifikavimui pagal BK 129 straipsnį svarbu ne mirties laikas, o mirties priežastis. Taigi padaryti sunkūs sveikatos sutrikdymai buvo būtinoji mirties sąlyga, nes be jų neįvyktų komplikacijos. Mirtis nėra atsitiktinė padarytų sunkių kūno sužalojimų pasekmė<sup>311</sup>“. Teismas konstatavo, jog mirtis ištiko būtent dėl kaltininkų atliktais neteisėtais ir pavojingais veiksmais sukeltų komplikacijų, kurių atsiradimas, kaip jau šiame skyriuje aptarta, nenutraukia priežastinio ryšio grandinės, nes komplikacijų atsiradimą lemia būtent kaltininko veiksmai.

Vis dėlto hipotetiškai įmanoma situacija, kai dėl kaltininko atliktos pavojingos veikos nukentėjusįjį ištinka koma ir tokios būsenos jis gali išbūti daugybę metų ir arba atgauti sąmonę, arba pereiti į pastovią nesąmoningą būseną, arba mirti, taip ir neatgavęs sąmonės dėl patologijos<sup>312</sup>. Tokiu atveju, jeigu nukentėjusysis, išbuvęs komos būsenos, tarkime, dešimtmetį, miršta, tai ar tarp kaltininko padarytos pavojingos veikos ir kilusių padarinių net ir po tokio ilgo laiko tarpo vis dar nenutrūksta priežastinis ryšys? Jeigu nenutrūksta, tai ar kaltininko veika, kuri veikiausiai buvo kvalifikuota kaip sunkus sveikatos sutrikdymas (tiek BK 135 straipsnio, tiek BK 137 straipsnio, tiek BK 281 straipsnio 3 dalies atvejais), turi būti perkvalifikuota į gyvybės atėmimą, o priežastinis ryšys iš naujo nustatomas tarp tos pačios pavojingos veikos ir tarp naujai atsiradusių pavojingų padarinių? Manytina, kad taip.

Medicinos mokslas nurodo, kad koma (išvertus iš graikų k. miegas, snaudulys) yra „būklė, kai visiškai išnyksta sąmonė, ligonis nereaguoja į išorės dirgiklius, sutrinka svarbios jo organizmo gyvybinės funkcijos. Tai gali tęstis ilgą laiką, <...><sup>313</sup>“. Priežastys, galinčios sukelti komą, gali būti įvairios – pirminiai galvos smegenų pažeidimai (traumos), sepsis, hipoksija, kepenų nepakankamumo, kokaino injekcijos ir t. t.<sup>314</sup> Todėl esant tokiam priežastingumui reikšminga medicinos specialistų išvada dėl priežasties, sukėlusios tokią nukentėjusiojo būklę. Jeigu teismas, remdamasis medicinos duomenimis, nustato, kad mirties priežastis buvo patologija (liguista būseną, sveikatos sutrikimas), praeityje nulemta kaltininko ir besitęsusi visą šį laiką, tai akivaizdu, kad pakitusi nukentėjusiojo būklė (mirtis) buvo nulemta kaltininko pavojingos veikos, todėl tarp jo veiksmų ir mirties yra priežastinis ryšys, o jo veika turėtų būti perkvalifikuota iš sunkaus sveikatos sutrikdymo į gyvybės atėmimą, neatsižvelgiant į tai, kiek laiko tęsėsi tokia nukentėjusiojo būklė.

Galima situacija, kai sužeistas nukentėjusysis gyveno asocialiai, po patirto sužeidimo išgėrinėjo, miegojo gatvėje (nešvarioje, šaltoje aplinkoje), fiziškai konfliktavo su

<sup>311</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. rugsėjo 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-479/2006, Infoplex praktika, žiūrėta 2018 m. spalio 16 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/65497>.

<sup>312</sup> A. Narbekovas, „Komoje ir pastovioje nesąmoningoje būsenoje esančių ligonių dirbtinis maitinimas ir skysčių skyrimas“, *Sveikatos mokslai* Nr. 7 9(30) (2003): 109–115, <http://bioetika.lt/wp-content/uploads/2016/08/Eutanazija.-Narbekovas.pdf>.

<sup>313</sup> *Ibid.*

<sup>314</sup> D. Adukauskienė, B. Budrytė, D. Karpec, „Koma: priežastys, diagnostika, gydymas“, *Tęstinės medicinos studijos: Medicina* 44(10) (2008): file:///C:/Users/Linas/Downloads/5234553.pdf.



kitais asmenimis ir pan., ir dėl to praėjo ilgas laiko tarpas. Tačiau ilgesnis laiko tarpas tokioje situacijoje reikšmingas tik tiek, kiek per tą laiko tarpą nukentėjusysis galėjo patirti išorinių poveikių, kurie pertrauktų priežastinio ryšio grandinę. Tačiau pats savaime ilgesnis laiko tarpas absoliučiai nėra reikšmingas, todėl tai nėra priežastinį ryšį pertraukiančios aplinkybės.

### 2.3.4. Teisinio priežastinio ryšio teorija

Teisinio priežastinio ryšio teorija (rus. *теория юридической причинной связи*) teigia, kad priežastinis ryšys, kaip nusikalstamos veikos sudėties elementas, papildomai turi turėti ir juridinių požymių<sup>315</sup>. Išskiriami kriterijai, kurie turi itin svarbią reikšmę, siekiant nustatyti teisingą priežastinio ryšio eigą: a) veikos pobūdis; b) padarinių pobūdis; c) laiko tarpas tarp veikos padarymo ir konkrečių padarinių kilimo.

Veika, kuri laikoma kilusių padarinių priežastimi, įstatymų saugomų vertybių pažeidimo metu turi būti pavojinga<sup>316</sup>. Jeigu minėta veika neatitinka šio reikalavimo, tai priežastinis ryšys, esantis tarp jos ir kilusių padarinių, negali būti laikomas nusikalstamos veikos sudėties elementu. A. E. Žalinskis nurodo, kad jei asmens veika savo pobūdžiu nebūtų pavojinga, tai, nepriklausomai nuo kilusių padarinių, baudžiamosios atsakomybės taikymo klausimas nebūtų keliamas. Mokslininkas pateikia pavyzdį: *A pastebėjo ant šaligatvio gulintį stipriai nuo alkoholio apsvaigusį B. A pakėlė jį, kelis kartus papurtė ir, B atgavus sąmonę, nuėjo. B paėjo kelis žingsnius, nuliupo nuo šaligatvio ir pargriuvo. Tuo metu pro šalį važiavo autobusas ir, nepastebėjęs gulintčio B, jį pervaziavo. Nors A poelgis priežastiniu ryšiu ir susijęs su B žūtimi, tačiau pavojingo pobūdžio jame nėra. Tad ir baudžiamoji atsakomybė A negali būti taikoma*<sup>317</sup>. Taigi kokia veika yra pavojinga, sprendžiame iš to, ar ji aprašyta baudžiamajame įstatyme. Sutiktina su tuo, kad tyčinių veikų atveju problemų kyla mažiau. Tačiau analizuojant neatsargumu padarytas veikas, pasireiškiančias bendro pobūdžio ar specialiųjų taisyklių nesilaikymu, įvertinti, ar veika yra pavojinga, gali būti sudėtinga. Čia gali būti taikomas protingo žmogaus standartas ir kiekvienu konkrečiu atveju žiūrima, ar konkretūs kaltininko atlikti veiksmai pasiekė tokį pavojingą pobūdį, kad turėtų būti įvertinti baudžiamosios teisės prasme. Pavojinga veika sukelti padariniai taip pat turi būti pavojingi, o tarp jų kilimo ir padarytos veikos neturėtų praeiti ilgas laiko tarpas, taip atsakant į klausimą, ar priežastinio ryšio grandinė nebuvo nutrūkusi, o padarinius galėjo sukelti kitos sąlygos.

Ši teorija apsaugo asmenis nuo nepagrįstos baudžiamosios atsakomybės tais atvejais, kai asmenys veikia ne pavojingai, bet savo veiksmais tampa konkrečios situacijos priežastingumo dalimi. Ši teorija tinkama situacijose, kai įstatyme įtvirtinti pavojingi padariniai sukeliama veikiant neatsargia kaltės forma, kadangi būtent neatsargiose veikose (ypač pažeidžiant bendro pobūdžio taisykles) kyla neaiškumų, ar konkretūs atlikti veiksmai buvo pakankamai pavojingi.

<sup>315</sup> Kudriavtsev, *supra note*, 192: 135.

<sup>316</sup> A. N. Ignatov ir kt. *Ugolovnoe pravo rossiiskikh issledovaniu dlia studentov vuzov, obuchaiushchikhsia po spetsialnosti* (Moskva: Norma, 2005), <https://elibrary.ru/item.asp?id=20034235>.

<sup>317</sup> Zhalinskii, *supra note*, 35: 148. Taip pat. žr. A. E. Zhalinskii, „Prichiny v strukture ugolovnoi otvetstvennosti“ *Rossiiskii ezhegodnik ugolovnogo prava*. № 1 (2006): 79-107.



### 2.3.5. Pasyvios aplinkos teorija

Tiek asmens aktyvus veikimas, tiek neatlikimas konkrečių veiksmų gali lemti tam tikrus išorinio pasaulio pakeitimus (pvz., tiek būtinos medicinos pagalbos nesuteikimas ar naujagimio nemaitinimas, tiek nuodų subėrimas gali lemti žmogaus mirtį). Priežastinio ryšio eigos formavimuisi esant neveikimui domėjosi mokslininkas V. N. Kudriavcevas, nepritaręs nuostatai, kad neveikime nėra jokio aktyvaus momento, vedančio prie fizinio veikimo, cheminio ar kitų objektyvaus pasaulio dėsnų, be kurių priežastinis ryšys nesiformuoja. Pasak V. N. Kudriavcevo, ne tik aktyvi, bet ir pasyvi vieno reiškinio būseną gali būti traktuojama kaip kito reiškinio priežastis<sup>318</sup>. Autorius nurodo, kad neveikimas – tai ne „nieko nedarymas“, o nevykdymas teisiškai būtinų veiksmų. Pagal pasyvios aplinkos teoriją priežastinio ryšio egzistavimo faktas turi būti patikrinamas ir tais atvejais, kai visuotinai pavojingi padariniai sukelti neveikimu (rus. *теория пассивной среды*)<sup>319</sup>. Į šios teorijos turinį nepatenka faktinis priežastinis ryšys, todėl teorija analizuoja tik teisinį priežastinį ryšį. Pagal šią teoriją priežastinio ryšio egzistavimo faktas, esant neveikimui, patvirtinamas tuo atveju, jeigu asmuo neatliko įstatyme nustatytos pareigos veikti, t. y. neatlikti konkretūs veiksmai lėmė nusikalstamų padarinių atsiradimą. Todėl baudžiamosios teisės doktrinoje įtvirtinta, kad tarp asmens pasyvaus elgesio ir kilusio visuotinai pavojingo rezultato priežastinis ryšys egzistuoja tik tuo atveju, kai pareiga veikti nurodyta baudžiamajame įstatyme. Jeigu konkreti pareiga veikti baudžiamajame įstatyme nebuvo numatyta, baudžiamosios atsakomybės taikymo klausimas neveikiančio asmens atžvilgiu nekliamas<sup>320</sup>. Todėl teisiškai reikšmingas priežastinis ryšys, užtraukiantis baudžiamąją atsakomybę, nekyla, jei asmuo nevykdo pareigų, už kurių nevykdymą nenumatyta baudžiamoji atsakomybė. Baudžiamajame įstatyme apibrėžtas pareigos, kylančios iš įstatymo ar kitų teisės aktų, sutarčių, susitarimų, iš bendro pobūdžio pareigų, susijusių su šeiminiiais santykiais, taip pat profesinių pareigų vykdymu ar kitomis aplinkybėmis, nevykdymas. Tokių imperatyvų nesilaikymas užtraukia baudžiamąją atsakomybę. Taigi egzistuojant teisei ar moralinei pareigai (neįtvirtintai baudžiamajame įstatyme) veikti, bet to nepadarius, priežastinis ryšys nebūtų pripažįstamas teisiškai reikšmingu. Pavyzdžiui, negalima lyginti situacijų, kai asmuo neužkerta kelio kito asmens savizudybei su tyčiniu asmens nužudymu. Nekyla abejonių, kad neveikimas, leidžiant asmeniui savo noru nutraukti gyvybę (savizudybę), ir nužudymas – pavojingumo laipsniu visiškai skirtingos veikos, nes draudimas žudyti išplaukia iš baudžiamosios teisės nuostatų, o pareiga užkirsti kelią asmens savizudybei nėra teisiškai suformuluota<sup>321</sup>. Todėl esminiu šios teorijos momentu tampa baudžiamasis ir teisinis reglamentavimas, kuriuo nustatomos tam tikros pareigos veikti.

<sup>318</sup> Ignatov ir kt., *supra note*: 316.

<sup>319</sup> Fletcher, Naumov, *supra note* 34: 153.

<sup>320</sup> Ignatov ir kt., *op. cit.*, 337.

<sup>321</sup> Fletcher, Naumov, *op. cit.*, 153.

### 2.3.6. Galimybės veikti teorija

Prieš tai aptarus pasyvios aplinkos teoriją, kurios esminiu momentu laikoma baudžiamosios ir teisinės pareigos atitinkamai veikti nesilaikymas, aptariama teorija, kurios pagrindinė idėja – be to, kad asmuo turėjo įstatymuose įtvirtintą pareigą atitinkamai veikti, ar šis turėjo ir realią galimybę taip veikti. Teisiniam priežastiniam ryšiui, esant neveikimui, nustatyti būtinas ne tik konkrečios pareigos teisinis įtvirtinimas ar visuotinai pavojingų padarinių kilimas, bet ir realios galimybės veikti buvimas. Todėl, be anksčiau nurodytų priežastinio ryšio koncepcijų, susiformavo dar viena – galimybės veikti teorija (rus. *теория возможности действовать*)<sup>322</sup>. Teorija nurodo, kad siekiant tinkamai nustatyti priežastinį ryšį turi būti taikomas „galimybės veikti“ kriterijus. Todėl vadovaujantis teorija negalima baudžiamąją atsakomybę taikyti visiems teisinę pareigą veikti turėjusiems ir taip nepasielgusiems asmenims, o tik tiems, kurie konkrečioje situacijoje turėjo realią galimybę imtis aktyvių veiksmų ir užkirsti kelią visuotinai pavojingiems padariniams, bet to nepadarė. Vadovaujantis šia teorija, asmens, kuris galėjo veikti, tačiau to nedarė, veiksmai – priežastingi kilusiems padariniams. V. N. Kudriavcevas nubrėžė pasyvios terpės, kuri yra pasyvaus rezultato priežastis, ribas<sup>323</sup>. Pasak jo, šios ribos susiformuoja dėl sparčiai besivystančių procesų, galinčių lemti padarinių kilimą. V. N. Kudriavcevas pateikė pavyzdį: šalia upės sėdėjo keletas žmonių, iš kurių vieni mokėjo plaukti puikiai, kiti prasčiau, o dar kiti – nemokėjo. Staiga upėje pradėjus skęsti žmogui, niekas jo negelbėjo. Siekiant nuspręsti, kurio asmens neveikimas priežastingas skęstančiojo mirčiai, būtina įvertinti konkrečias potencialių gelbėtojų savybes ir ar, atsižvelgiant į jas, kas nors turėjo realią galimybę išgelbėti, ar vis dėlto nukentėjusiojo mirties priežastis, pasak V. N. Kudriavcevo, buvo išorinių aplinkybių pasyvumas. Pasak minėto autoriaus, priežastingi padariniams pripažįstami tie asmenys, kurie galėjo veikti, t. y. mokėjo plaukti<sup>324</sup>.

Pažymėtina, kad vadovaujantis šia teorija pareiga veikti nėra kildinama iš įstatymo, nes visas dėmesys koncentruojamas tik į realią galimybę veikti. Pasyvios aplinkos ir galimybės veikti teorijų visetas gali padėti efektyviai nustatyti priežastinį ryšį neveikimu padarytų nusikalstamų veikų atvejais. Pažymėtina, kad kai kuriose Lietuvos baudžiamajame kodekse įtvirtintose veikose nustatyti reikalavimai turėti pareigą bei galimybę atitinkamai veikti (pvz., BK 144 straipsnyje nustatyta, kad „tas, kas sukėlęs pavojų ar turėdamas pareigą rūpintis nukentėjusiu asmeniu jam nepagelbėjo, kai grėsė pavojus šio žmogaus gyvybei, nors turėjo galimybę suteikti jam pagalbą“). Inkriminuodamas paminėtą normą, teismas privalo vertinti ne tik kaltininko pareigos atitinkamai veikti faktą, bet ir jo galimybę atitinkamai veikti. Iš esmės analizuojama norma tam tikra prasme sudaryta iš pasyvios aplinkos ir galimybės veikti teorijų, tačiau ji yra formalios konstrukcijos, todėl priežastinis ryšys joje apskritai nenustatomas, nors akivaizdu, kad minimos teorijos tiesiogiai įtvirtintos pačiame teisiniame reglamentavime.

<sup>322</sup> Ignatov ir kt., *supra note*, 316.

<sup>323</sup> Kudriavtsev, *supra note*, 192: 135.

<sup>324</sup> Soktoev, *supra note*, 210: 206.

Ši teorija itin aktuali neveikimu padarytose veikose, kur kaltininkui keliamas teisinis reikalavimas atitinkamai veikti, tačiau jis to nedaro (pvz., BK 176 straipsnis). Tačiau galimybės veikti teorijos taikymas komplikuojasi vertinant asmens galimybės veikti turėjimą. Teoriją analizavę autoriai asmens „galėjimą“ siejo su galėjimu užkirsti kelią padariniams kilti. Autoriai nurodo, kad kriterijus „galėti“ yra painus, nes teisingai nustatyti, ar asmuo galėjo užkirsti kelią kilusiems padariniams, ar ne, ypač sudėtinga<sup>325</sup>. Asmens galėjimas veikti yra tapatus galimybės užkirsti kelią padariniams kilti turėjimui, nes analizuojamos teorijos turinys nekelia reikalavimo užkirsti kelią padariniams atsirasti, o koncentruojasi tik į galimybės veikti, siekiant užkirsti kelią padariniams, turėjimą. Dėl to teismas, siekdamas nustatyti, ar asmuo turėjo galimybę veikti, ar ne, privalėtų atsižvelgti į visas įvykio aplinkybes, asmens specifinius gebėjimus, byloje pateiktus duomenis ir tik įvertinęs visa tai pagal savo vidinį įsitikinimą priimti sprendimą.

### 2.3.7. Esminės ir veikiančios priežasties teorija

Šiame poskyryje aptariama teisinį priežastinį ryšį padedanti nustatyti *esminės ir veikiančios priežasties* teorija (angl. *operative and substantial cause*)<sup>326</sup>. Ši teorija yra pagrįsta *de minimis non curat lex* principu<sup>327</sup>, kuriuo remiantis pavojingus padarinius sukėlusį priežastis turi būti reikšminga, o ne tik menkai prisidėjusi prie pavojingų padarinių<sup>328</sup>. Vadinasi, aptariamai teorijai nepakanka to, kad kaltininko veiksmai būtų viena iš keleto prie pavojingų padarinių prisidėjusių sąlygų, bet priešingai – turi būti vienintelė ir esminė pavojingų padarinių kilimą nulėmusi sąlyga.

*Esminės ir veikiančios priežasties* teorija plačiai naudojama bendrosios teisės tradicijos šalyse, kur taikoma kartu su *conditio sine qua non* teorija, kuria remiantis identifikuojamos visos prie pavojingų padarinių prisidėjusios sąlygos. Nustačius, kad kaltininko veiksmai buvo vienintelė sąlyga, būtina nustatyti, kad būtent ji buvo esminė ir veikianti iki pat pavojingų padarinių atsiradimo momento. Nustačius tai, kad priežastingumui buvo reikšmingos ir kitos sąlygos, *esminės ir veikiančios priežasties* teorija išskiria esminę ir veikiančią sąlygą, sukėlusią pavojingus padarinius. Teorija leidžia patikrinti sudėtingo priežastingumo situacijas nulėmusios vienos priežasties įtaką priežastinio ryšio grandinei, nes gali būti taip, kad būtinios padarinių kilimo sąlygos (*conditio sine qua non*) teoriją tenkinanti sąlyga nebebuvo veikianti ir reikšminga pavojingų padarinių atsiradimo metu, pavyzdžiui, kaltininkas sužalojo nukentėjusį,

<sup>325</sup> Ignatov ir kt., *supra* note: 316.

<sup>326</sup> B. Midson, „Teaching Causation in Criminal Law: Learning to Think Like Policy Analysts“, *Legal Education Review: LegEdRev* 7 (2010): 109, <http://classic.austlii.edu.au/au/journals/LegEdRev/2010/7.html>. Taip pat žr.: Heaton, R. *Criminal Law textbook*. New York: Oxford University Press Inc., 2004, [https://www.abebooks.co.uk/servlet/BookDetailsPL?bi=30763159056&cm\\_sp=SEARCHREC-\\_WIDGET-R-\\_BDP-L&searchurl=an%3DDrussell%2Bheaton%26sortby%3D20%26tn%3Dcriminal%2Blaw](https://www.abebooks.co.uk/servlet/BookDetailsPL?bi=30763159056&cm_sp=SEARCHREC-_WIDGET-R-_BDP-L&searchurl=an%3DDrussell%2Bheaton%26sortby%3D20%26tn%3Dcriminal%2Blaw).

<sup>327</sup> Taikant *minimus non curat lex* principą bendrosios teisės tradicijos šalyje nusikalstama veika atskiriama nuo kitų teisės pažeidimų (pvz., delikto). Minimas principas grindžiamas nuostata, kad įstatymas neturi būti susijęs su smulkmenomis. Žr. <https://dictionary.findlaw.com/definition/de-minimis-non-curat-lex.html>.

<sup>328</sup> L. Jonathan. „Oxford dictionary of law“, žiūrėta 2018 m. spalio 16 d., <https://global.oup.com/academic/product/a-dictionary-of-law-9780198802525?cc=lt&lang=en&>.

kuris greitosios medicinos pagalbos automobiliu gabenamas į ligoninę pateko į eismo įvykį ir dėl eismo įvykio metu patirtų sužalojimų mirė. Tokiu atveju konstatuojama, jog kaltininko veiksmai nebuvo esminė ir veikianti sąlyga, o priežastinis ryšys buvo pertrauktas.

Esminės teorijos nuostatos pasireiškė tuo, kad sąlygoms, galėjusioms prisidėti prie kilusių padarinių, suteikiama nevienoda reikšmė, kaip tai daroma vadovaujantis ekvivalentinio priežastinio ryšio teorija, bet vertinama pavojinga veika ir jos esminiai skirtumai nuo kitų veikusių sąlygų. Skirtumai pastebimi, kai priežastingumas nėra sudėtingas ar nulemtas vieno kaltininko. Tokiais atvejais nesudėtinga pamatyti vienos iš sąlygų nevienodumą, kuri ir galėjo sukelti padarinius. Pažymėtina, kad teorijos savybė – esmingumas – reikalauja kaltininko veiksmus pripažinti pagrindiniais ir nulemiančiais pavojingų padarinių atsiradimą. Iš esmės šios savybės turinys panašus į priežastinio ryšio dėsningumo kriterijų, nustatomą taikant dėsningos sąlygos teoriją ir patenkantį į būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklę, kai reikalaujama nustatyti, kad būtent kaltininko veiksmai dėsningai nulėmė pavojingų padarinių kilimą. Kadangi bendrosios teisės tradicijos šalyse faktinio priežastinio ryšio etape taikytina *conditio sine qua non* teorija nenumato reikalavimo nustatyti kaltininko veiksmų dėsningumo atsižvelgiant į kilusius padarinius, tai dėsningumas tam tikra prasme nustatomas taikant *esminės ir veikiančios priežasties* teoriją.

Tačiau viena esminių aptariamų teorijos savybių yra ta, kad ji leidžia nustatyti, ar kaltininko atlikta pavojinga veika sukūrė veikiančią ir keliančią pavojų nukentėjusiojo sveikatai ar gyvybei situaciją, kuri tokia išliko iki pat pavojingų padarinių atsiradimo momento. Reikšminga tai, kad kaltininkui galima priskirti kilusius padarinius tik tuo atveju, jeigu jo veiksmai buvo esminė ir veikianti priežastis dar iki padariniams atsirandant. Svarbu ir tai, kad kaltininko veiksmai suaktyvina priežastingumą, suteikia ir išlaiko sukurtą pavojingumą iki pat padarinių atsiradimo momento. Norint pritaikyti *esminės ir veikiančios priežasties* teoriją sudėtingo priežastingumo atvejais, būtina konstatuoti, kad kitos į priežastingumą įsiterpusios aplinkybės tapo veikiančios pavojingų padarinių kilimo atžvilgiu būtent dėl kaltininko veiksmų. Pavyzdžiui, paminėtina Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiojo Teismo dar 1936 metais išnagrinėta byla, kurioje kaltininkas nukentėjusiajam, sergančiam hemofilija, sudavė vieną smūgį į galvos sritį, ir šis dėl kraujo nekrešėjimo komplikacijų mirė. Šioje byloje teismas nusprendė, kad nukentėjusiojo liga nepertraukė priežastinio ryšio grandinės, kadangi būtent kaltininko veiksmai sukėlė nukentėjusiojo ligos komplikacijas<sup>329</sup>. Vadinasi, kaltininkas savo veiksmais pradėjo priežastingumą, nulemdamas kitas objektyviai egzistavusias aplinkybes (šiuo atveju – nukentėjusiojo liga) tapti aktyviomis pavojingų padarinių kilimą nulėmusiomis aplinkybėmis. Taigi šios aplinkybės nepertraukė priežastinio ryšio grandinės, todėl *novus actus intervenience* teorija negalėjo būti pritaikyta. *Esminės ir veikiančios priežasties* teorija kaltininko veiksmus laiko priežastingais net tokiose situacijose, kai kaltininko vykdytas plėšimas senyvo amžiaus žmogaus atžvilgiu, šiam sukėlė infarktą, dėl to šis mirė. Niujorko apeliacinis teismas tokiomis faktinėmis aplinkybė-

<sup>329</sup> „Supreme Court of Missouri, Division Two, State v. Frazier“, Casetext.com, žiūrėta 2020 m. balandžio 26 d., <https://casetext.com/case/state-v-frazier-244>.

mis pasireiškusioje byloje nusprendė, kad būtent kaltininkas sukūrė pavojingą situaciją, sukėlusią nukentėjusiajam širdies infarktą<sup>330</sup>. Todėl pagal šią teoriją svarbiausiu momentu tampa tai, ar kaltininko pavojinga veika sukuria priežastingumą, kuriame suaktyvinamos ir kitos paspartinančios ar kitaip prie pavojingų padarinių kilimo prisidedančios aplinkybės.

Šiame moksliniame tyrime aptariamos sudėtingo priežastingumo situacijos, kai kaltininkas smūgiuoja nukentėjusiajam, šis griūdamas atsitrenkia į aplinkos objektus ir miršta arba kai nukentėjusysis, kaltininkų įmestas į vandenį, pasirenka pavojingą išlipimo iš vandens būdą ir nuskęsta, arba kai kaltininko sunkiai sužeistam nukentėjusiajam ligoninėje atjungiami gyvybę palaikanti įranga, arba kai kaltininko sužeistas nukentėjusysis atsisako gyvybei išsaugoti būtinos operacijos ir miršta bei t. t. Visos šios sudėtingo priežastingumo situacijos, manytina, gali būti sėkmingai išspręstos taikant *esminės ir veikiančios priežasties* teoriją, gebančią įvertinti ne tik konkrečią į priežastingumą įsiterpusią aplinkybę, bet ir visą konkrečioje situacijoje susiformavusį priežastingumą. Ši teorija dėl savo turinio universalumo tinkama taikyti ne tik smurtiniais veiksmais pasireiškusiose veikose, bet ir visų kitų kategorijų bylose. Teorija gali kokybiškai ir visapusiškai įvertinti teisinį priežastinį ryšį net sudėtingose situacijose. Siūlytina šią teoriją taikyti teisiniam priežastiniam ryšiui nustatyti skirtingose bylų kategorijose.

#### 2.4. Antro skyriaus rezultatų apibendrinimas

Šiame skyriuje apžvelgtos pagrindinės ir daugiausia dėmesio baudžiamosios teisės doktrinoje bei teisės taikymo praktikoje sulaukusios priežastinio ryšio teorijos. Jos buvo pateiktos pagal jų turinio panašumą – pradedant nuo pagrindinės iki jos pagrindu sukurtų išvestinių teorijų, todėl turiniu giminingos teorijos buvo pateikiamos viena paskui kitą, ir tai leido nuodugniau išanalizuoti teorijų turinio skirtumus, panašumus ir jų pokyčius. Pasirinktų teorijų turinys leido priskirti jas faktinio arba teisinio priežastinio ryšio teorijoms. Buvo prieita prie išvados, kad baudžiamojame teisėje būtina nustatyti tiek faktinį, tiek ir teisinį priežastinį ryšį. Minimasis rezultatas padėjo suformuoti priežastinio ryšio nustatymo metodiką, išsamiau analizuotą mokslinio tyrimo ketvirtame skyriuje. Šiame skyriuje aprašytos teorijos taip pat buvo vertinamos analizuojant jų pobūdį (objektyvus ar subjektyvus), ir tai leido identifikuoti netinkamas (subjektyvaus pobūdžio) baudžiamojame teisėje taikyti teorijas. Atitinkamai nustatyta, kad Lietuvoje daugiausia dėmesio sulaukusi *adekvataus priežastinio ryšio* teorija yra ydinga dėl reikalavimo, be priežastinio ryšio, nustatyti ir asmens kaltę, todėl nėra tinkama taikyti. Kokybine prasme tinkamesnė yra *adekvačios priežasties* teorija, kuri nuo *adekvataus priežastinio ryšio* teorijos skiriasi tuo, kad ja remiantis nėra reikalaujama nustatyti asmens kaltės, taip išlaikant objektyvų priežastinio ryšio pobūdį.

Be to, skyriuje nustatyta, kad pirmajame priežastinio ryšio nustatymo etape naudotinos faktinio priežastinio ryšio teorijos pasižymi loginiais, techniniais ir filosofiniais

<sup>330</sup> „Court of Appeals of the State of New York“, Casetext.com, žiūrėta 2019 m. rugsėjo 2 d., <https://casetext.com/case/matter-of-anthony-m-2>.

priežastingumo suvokimo metodais, todėl nėra pakankamos konstatuoti galutinį priežastinį ryšį. Viena ryškiausių faktinio priežastinio ryšio teorijų yra *ekvivalentinio priežastinio ryšio* teorija ir jos atmainos, o efektyviausia taikyti praktikoje yra *būtinios padarinių kilimo sąlygos* taisyklė (*conditio sine qua non*). Būtent ši teorija sudaro faktinio priežastinio ryšio pagrindą mokslinio tyrimo autoriaus siūlomoje priežastinio ryšio nustatymo metodikoje.

Skyriuje atliktos analizės rezultatai parodė, kad antrajame priežastinio ryšio nustatymo etape naudotinos teisinio priežastinio ryšio teorijos savo turiniu pritaikytos nustatyti priežastinį ryšį specifinėse priežastingumo situacijose, todėl daugelis jų nėra universalios. Taip pat nustatyta, kad Lietuvoje naudojama *būtinio ir atsitiktinio priežastinio ryšio* teorija užsienio šalyse yra pripažinta netinkama dėl negebėjimo aiškiai atskirti dėsningų ir nedėsningų padarinių bei, disertanto manymu, ji prieštarauja baudžiamajam kodeksui, nes šalina baudžiamąją atsakomybę už atsitiktinai sukeltus padarinius, kai už daugumą neatsargumu padarytų nusikalstamų veikų numatyta baudžiamoji atsakomybė už negebėjimą išvengti būtent atsitiktinių padarinių kilimo. Todėl prieita prie išvados, kad teisinio priežastinio ryšio nustatymo procedūra Lietuvoje turi būti koreguojama. Mokslinio tyrimo autorius išskiria *esminės ir veikiančios priežasties* teoriją, kuri, disertanto manymu, pajėgi kokybiškai nustatyti teisinį priežastinį ryšį. Taip pat išskirtina *actus novus intervenience* teorija, pranašesnė prieš bet kurią priežastinio ryšio teoriją, nes pertraukus priežastinio ryšio grandinę baudžiamoji atsakomybė nekyla.

### III. PRIEŽASTINIO RYŠIO YPATUMAI LIETUVOS IR UŽSIENIO ŠALIŲ BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE

Apžvelgus priežastingumo ir priežastinio ryšio genezę, raidą ir vystymąsi bei pagrindines priežastinio ryšio nustatymo teorijas specifiškai nusikeliama į Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamosios teisės erdvę, kur tęsiama naujausiųjų laikų skirtingų pasaulio šalių priežastinio ryšio analizė. Šios analizės metu apžvelgiami priežastinio ryšio ypatumai tiriamose šalyse.

#### 3.1. Priežastinio ryšio ypatumai Lietuvos baudžiamosios teisės teorijoje ir praktikoje

Dėl ilgai trukusios Lietuvos teritorinės priklausomybės Lietuvos mokslas, taip pat ir teisė, nebuvo nuoseklūs ir menkai vystėsi. Todėl darbų apie priežastinį ryšį ar specifinio teisinio reglamentavimo šioje srityje beveik neaptinkama, o atgavus nepriklausomybę Lietuvos teisė išliko paveikta Rusijos baudžiamosios teisės, o tai lėmė, kad buvo perimta daug Rusijos baudžiamosios teisės mokslininkų darbų, taip atspindint tuometės Rusijos baudžiamosios teisės sistemos ypatumus. Todėl šiame poskyryje aptariama priežastinio ryšio evoliucija Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje, analizuojama šio požymio apibrėžtis, skiriamosios ypatybės ir iš to kylančios problemos.

**Priežastinis ryšys – atskiras nusikalstamos veikos sudėties požymis.** Visų pirma, Lietuvoje priežastinis ryšys yra nusikalstamos veikos sudėties (mokslinės fikcinės konstrukcijos, sudarytos iš visumos unikalau turinio elementų, pagrindžiančių asmens neteisėto poelgio ir mąstymo faktą) struktūrinis elementas, sujungiantis kitus du elementus – pavojingą veiką ir baudžiamajame įstatyme numatytus padarinius. Priežastinis ryšys yra nusikalstamos veikos sudėties požymis, oficialiai priskiriamas prie objektyviųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių, apibūdinančių išorinę, matomą žmogaus poelgio pusę<sup>331</sup>, ir objektyviai egzistuojantis mus supančioje tikrovėje, nepriklausomai nuo šio suvokimo, nes pasiduoda tyrimo rutinai ir gali būti nustatytas naudojantis objektyviais pažinimo metodais.

Antra, sutinkama užsienio mokslininkų nuomonių, jog priežastinis ryšys pats savaime yra tik abstrakcija, todėl turi būti suprantamas kaip pavojingos veikos dalis, nes veikimas, susidedantis iš kūno judesių, apima visas jėgas ir objektyvius modelius (suprastina ir priežastinį ryšį – aut. past.), kuriais asmuo atlikdamas kūno judesius naudojami siekdamas veikos įgyvendinimo<sup>332</sup>. Tokią poziciją palaikantys autoriai priežastinį ryšį supranta tik kaip veikimo, nukreipto į padarinius, tarpinį elementą. Vis dėlto pavojingos veikos sudėties požymio konstatavimas yra priežastinio ryšio vada, bet ne pavojingos veikos dalis, nes filosofinis ir loginis priežastinio ryšio turinys yra

<sup>331</sup> Piesliakas, *supra note*, 10: 180.

<sup>332</sup> M. I. Kovalev ir P. T. Vaskov, *Prichinnaia sviaz v ugovnom prave* (Moskva: 1958), 43.



nukreiptas į priežasties ir padarinio sujungimo funkciją, todėl šis turinio specifiškumas neturėtų būti ignoruojamas, eliminuojant unikalų ir svarbią teorinę reikšmę turintį sudėties požymį. Todėl atsižvelgiant į priežastinio ryšio turinį, faktinis priežastinio ryšio nustatymas prasideda nuo išoriškai pasireiškiančio žmogaus poelgio, susidedančio iš žmogaus kūno judesio ar jų komplekso arba kaltininko neveikimo, sukeliančio baudžiamajame įstatyme numatytus padarinius. Kita vertus, sutinkama ir požiūrių, jog priežastinis ryšys turi būti suprantamas kaip sudedamasis pavojingų padarinių elementas, neišvengiamai išplaukiantis iš realiai kilusių padarinių<sup>333</sup>. Tokia pozicija, be to, kas minėta pirmiau, neabejotinai prieštarauja Lietuvoje egzistuojančiai nusikalstamos veikos sudėties požymių struktūros sampratai, kur kiekvienas atskiras nusikalstamos veikos sudėties požymis turi unikalų turinį ir yra atsietas nuo kitų nusikalstamos veikos sudėties požymių, todėl negali būti nei tapatinamas su kitais sudėties požymiais, nei iš jų išplaukiantis. Kiti mokslininkai nurodo, kad, kaltininkui atlikus aktyvius veiksmus, padarinių kilimą lemia objektyvūs procesai, patenkantys į priežastinio ryšio veikimo apimtį<sup>334</sup>, todėl jis turi būti suprantamas kaip atskiras požymis. Taigi priežastinio ryšio specifika pasireiškia sujungimo tarp pavojingos veikos ir baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių funkcija, lemiančia aiškias ir objektyvias šio požymio turinio ribas: iš vienos pusės – pavojingos veikos, iš kitos pusės – baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių sudėties požymiai. Tačiau tuo pačiu metu priežastinio ryšio požymis, nors ir atlikdamas sujungimo funkciją, pasižymi giliu metodologiniu turiniu bei unikalumu, todėl neabejotinai laikytinas atskiru sudėties požymiu.

**Priežastinis ryšys – fakultatyvusis nusikalstamos veikos sudėties požymis.** Atskirai pažymėtina, kad V. Piesliakas priežastinį ryšį priskiria pagrindiniams nusikalstamos veikos sudėties požymiams<sup>335</sup>. P. Veršekys disertacijoje apie nusikalstamos veikos sudėtį pagrindiniams sudėties požymiams priskyrė objekto, veikos, pakaltinamumo, amžiaus ir kaltės požymius<sup>336</sup>, taigi, pasak jo ir kai kurių kitų mokslininkų, priežastinis ryšys laikytinas fakultatyviu nusikalstamos veikos sudėties požymiu. Pabrėžtina, kad pagrindiniai nusikalstamos veikos sudėties požymiai privalomai įrodinėjami visose nusikalstamų veikų sudėtyse. Tačiau priežastinio ryšio ir baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių požymiai įrodinėjami tik tais atvejais, kai šie įtraukti į konkrečios normos sudėtį. Vadinasi, priežastinio ryšio požymis pasižymi fakultatyviesiems požymiams priskiriamomis savybėmis ir yra laikomas pagrindiniu požymiu, nors nustatomas tik materialios konstrukcijos sudėtyse. Atsižvelgiant į tai, abejotinas šio požymio priskyrimas pagrindiniams nusikalstamos veikos sudėties požymiams. Nors Lietuvoje šiuo klausimu mokslinių diskusijų nėra, tačiau užsienio šalių baudžiamosios teisės doktrinoje sutinkama mokslininkų pozicijų, kad dėl šios savybės priežastinio ryšio požymis (taip pat ir baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių požymis)

<sup>333</sup> V. N. Kudriavtsev, *Obshchaja teoriia kvalifikatsii prestuplenii* (Moskva: Iuridicheskaja literatura, 1972), 145–146.

<sup>334</sup> V. N. Kudriavtsev, *Obektivnaia storona prestupleniia* (Mockva: 1960), 78.

<sup>335</sup> Piesliakas, *supra note*, 10: 180.

<sup>336</sup> P. Veršekys, Vertinamieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai: daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), p. 32, žiūrėta 2019 m. gruodžio 19 d., <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:2027390/datastreams/MAIN/content>.



neturėtų būti laikomas pagrindiniu nusikalstamos veikos sudėties požymiu, o tik fakultatyviuoju, nes įrodinėjamas tik tam tikrais atvejais – inkriminuojant materialios konstrukcijos normas<sup>337</sup>. Tokiai nuomonei pritartina. Pagrindiniais nusikalstamos veikos sudėties požymiais būtų laikomi tik tie požymiai, kurie be išimčių įrodinėjami absoliučiai visose nusikalstamosiose veikose. Kadangi priežastinio ryšio požymis įrodinėjamas tik dispozicijose numatytais atvejais, tai jis laikytinas fakultatyviuoju nusikalstamos veikos sudėties požymiu.

Toliau pateikiamas baudžiamojo įstatymo normų dispozicijų skirstymas į materialios ir formalios konstrukcijos sudėtis, leidžiantis apibrėžti priežastinio ryšio analizei reikšmingas materialios konstrukcijos dispozicijas:

**1 lentelė.** Baudžiamojo kodekso dispozicijų sudėties struktūros skirstymas (\*už tos pačios dispozicijos alternatyvias pavojingas veikas numatyti padariniai, už kitas – ne)<sup>338</sup>

SKYRIUS	SKYRIAUS PAVADINIMAS	MATERIALIOS SUDĖTIES DISPOZICIJOS	FORMALIOS SUDĖTIES DISPOZICIJOS
XV	„Nusikaltimai žmoniškumui ir karo nusikaltimai“	<b>7 dispozicijos</b>	<b>11 dispozicijų</b>
		BK 99 str.; 100 str.; 100 <sup>1</sup> str.; 100 <sup>2</sup> str.; 103 str.; 106 str.; 113 <sup>1</sup> str.	BK 101 str.; 102 str.; 105 str.; 107–113 str.
XVI	„Nusikaltimai Lietuvos valstybės nepriklausomybei, teritorijos vientisumui ir konstitucinei santvarkai“	<b>6</b>	<b>12</b>
		BK 114 str. 2 d.; 123 str.; 123 <sup>1</sup> str.; 126 str. 1 d.; 127 str. 128 str.	BK 114 str. 1 d.; 115–122 str.; 124 str.; 125 str.
XVII	„Nusikaltimai žmogaus gyvybei“	<b>9</b>	<b>0</b>
		BK 129–134 str.	–
XVIII	„Nusikaltimai žmogaus sveikatai“	<b>11</b>	<b>0</b>
		BK 135–140 str.	–
XIX	„Nusikaltimai, pavojingi žmogaus sveikatai ir gyvybei“	<b>4</b>	<b>3</b>
		BK 142–143 str.	BK 144–145 str.
XX	„Nusikaltimai žmogaus laisvei“	<b>0</b>	<b>9</b>
		–	BK 146–148 str.
XXI	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui“	<b>2</b>	<b>14</b>
		BK 151 str.	BK 149–150 str.; 151–153 str.
XXII	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens garbei ir orumui“	0	2
XXIII	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai vaikui ir šeimai“	–	BK 154 str. 1 ir 2 d.
		<b>4</b>	<b>9*</b>
		159–161 str.; 162 str. 1 d.* ir 2 d.	BK 157 str.; BK 158 str.; 162 str. 2 d.; 163–164 str.
XXIV	„Nusikaltimai asmens privataus gyvenimo neliečiamumui“	0	4
		–	BK 165–168 str.

<sup>337</sup> A. N. Trainin, „Obchee uchenie o sostave prestupleniia“, (Yuridicheskii tsentr Press, 2004), 86. <https://www.litres.ru/a-n-traynin/izbrannye-trudy/chitat-onlayn/>.

<sup>338</sup> Parengta autoriaus.

SKYRIUS	SKYRIAUS PAVADINIMAS	MATERIALIOS SUDĖTIES DISPOZICIJOS	FORMALIOS SUDĖTIES DISPOZICIJOS
XXV	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusizengimai asmens lygiateisiškumui ir sąžinės laisvei“	<b>2</b>	<b>7*</b>
		BK 170 <sup>2</sup> str. 1 d.*; 171 str.	BK 169–170 <sup>2</sup> str. 1 d.*
XXVI	„Nusikaltimai asmenų rinkimų teisėms ir Lietuvos Respublikos Prezidento, Seimo, Europos Parlamento bei savivaldybių tarybų rinkimų ar referendumų tvarkai“	<b>5</b>	<b>2</b>
		BK 172 str. 2 d.; 173 str.; 174 str. 2 d. 175 str.	BK 172 str. 1 d.; 174 str. 1 d.
XXVII	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusizengimai asmens socialinėms teisėms“	<b>1</b>	<b>1</b>
		BK 176 str. 1 d.	BK 177 str.
XXVIII	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusizengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turciniams interesams“	<b>30</b>	<b>5</b>
		BK 178–180 str.; BK 181 str. 2 d.; BK 182–189 str.	BK 181 str. 1 ir 3 d. BK 189 <sup>1</sup> str. 1 d.
XXIX	„Nusikaltimai intelektinei ir pramonei nuosavybei“	<b>2</b>	<b>5</b>
		BK 193–194 str.	BK 191–192 str.; 195 str.
XXX	„Nusikaltimai elektroninių duomenų ir informacinių sistemų saugumui“	<b>5</b>	<b>5</b>
		BK 196–197 str.	BK 198 str.; 198 <sup>1</sup> str.; 198 <sup>2</sup> str.
XXXI	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusizengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“	<b>8</b>	<b>16</b>
		BK 204 str.; 205 str.; 206 str. 2 d.; 207 str.; 208 str.; 209 str.; 211 str.	BK 199–203 str.; 206 str. 1 d.; 207 str.; 210 str.
XXXII	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusizengimai finansų sistemai“	<b>4</b>	<b>14</b>
		BK 217–218 str.; 222 str.; 223 str.	BK 213–216 str.; 219–221 str.; 224 str.
XXXIII	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusizengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“	<b>1</b>	<b>17</b>
		BK 229 str.	BK 225–228 <sup>1</sup> str.
XXXIV	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusizengimai teisingumui“	<b>3</b>	<b>23</b>
		BK 239 str. 2 d.; 236 str. 1 d.*; 241 str. 2 d.	BK 231–235 str.; 236 str.; 237–238 str.; 239 str. 1 d.; 240 str.; 241 str. 1 d.; 242–247 str.
XXXV	„Nusikaltimai visuomenės saugumui“	<b>6</b>	<b>22</b>
		BK 250 str. 2–5 d.; 251 str. 5 d.; 251 <sup>1</sup> str. 3 d.	BK 249–250 str. 1 d.; 250 <sup>1</sup> –250 <sup>6</sup> str.; 251 str. 1–4 d.; 251 <sup>1</sup> str. 1 d., 2 d., 4 d.; 252 str.
XXXVI	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusizengimai, susiję su disponavimu ginklais, šaudmenimis, sprogmenimis, sprogstamosiomis ar radioaktyviosiomis medžiagomis arba karine įranga“	<b>2</b>	<b>12</b>
		BK 255 str.; 256 str. 2 d.; 257 str.	BK 253–254 str.; 256 str. 1 d.; 256 <sup>1</sup> str.; 257 <sup>1</sup> str.; 258 str.

SKYRIUS	SKYRIAUS PAVADINIMAS	MATERIALIOS SUDĖTIES DISPOZICIJOS	FORMALIOS SUDĖTIES DISPOZICIJOS
XXXVII	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, susiję su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis, nuodingomis ar stipriai veikiančiomis medžiagomis“	<b>4</b>	<b>16</b>
		BK 263 str.; 268 str.	BK 259–262 str.; 264–267 <sup>1</sup> str.
XXXVIII	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai aplinkai ir žmonių sveikatai“	<b>13</b>	<b>12</b>
		BK 270 str.; 270 <sup>3</sup> –271 <sup>1</sup> str.; 272 str. 1 d., 3 d., 4 d.; 273 str.; 274 str. 1 d.; 275 str. 2 d.; 276 str. 2 d.; 277 str.	BK 270 <sup>1</sup> str.; 270 <sup>2</sup> str.; 272 str. 2 d. ir 4 d.; 274 str. 2 d.; 275 str. 1 d.; 276 str. 1 d.; 276 <sup>1</sup> str. 276 <sup>2</sup> str.; 276 <sup>3</sup> str.; 277 str.
XXXIX	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai transporto eismo saugumui“	<b>12</b>	<b>2</b>
		BK 278 str.; 280 str.; 281 str.; 282 str.	BK 279 str.; 281 <sup>1</sup> str.
XL	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai viešajai tvarkai“	<b>4</b>	<b>2</b>
		BK 284 str.; 285 str.	BK 283 str. 1 ir 2 d.
XLI	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai viešajai tvarkai“	<b>0</b>	<b>5</b>
		–	BK 286–289 str.
XLII	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valdymo tvarkai“	<b>3</b>	<b>10</b>
		BK 292 str. 2 d.; 294 str. 1 d.; 298 str.	BK 291 str.; 292 str. 1 d.; 292 <sup>1</sup> str.; 293 str.; 294 str. 2 d.; 295–297 str.; 299 str.
XLIII	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, susiję su dokumentų ar matavimo priemonių klastojimu“	<b>7</b>	<b>10</b>
		BK 300 str. 3 d.; 301 str. 2 d.; 302 str. 2 d.; 302 <sup>1</sup> str. 2 d. 303 str.; 306 str.*; 306 <sup>1</sup> str.	BK 300 str. 1 ir 2 d.; 301 str. 1 d.; 302 str. 1 d.; 302 <sup>1</sup> str. 1 d.; 304 str.; 305 str.; 306 str.*; 306 <sup>1</sup> str.*; 306 <sup>2</sup> str.
XLIV	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai dorovei“	<b>4</b>	<b>8</b>
		BK 308 str.; 310 str.	BK 307 str.; 308 <sup>1</sup> str.; 309 str.
XLV	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai mirusiojo atminimui“	<b>5</b>	<b>1</b>
		BK 311 str.; 312 str.; 313 str. 1 d.	BK 313 str. 2 d.
XLVI	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai krašto apsaugos tarnybai“	<b>9</b>	<b>16</b>
		BK 316 str. 2 d.; 317 str. 2 d.; 318 str. 3 d.; 319 str. 2 d.; 320 str. 3 d.; 321 str.; 325–327 str.	BK 314 str.; 315 str.; 316 str. 1 d.; 317 str. 1 d.; 318 str. 1 d ir 2 d.; 319 str. 1 d.; 320 str. 1 ir 2 d.; 322 str.; 323 str.; 324 str.; 328 str.; 329 str.
<b>Iš viso:</b>		<b>170</b>	<b>275</b>

Viena vertus, kaip matyti iš pateiktos lentelės, priešastiniam ryšiui nustatyti reikšmingos 170 materialios konstrukcijos BK dispozicijos. Kita vertus, šis skaičius gali būti diskusijų objektas, nes kai kuriose dispozicijose aprašomos tiek formalios, tiek materialios pavojingos veikos (autorius pateiktoje lentelėje jos priskirtos tiek prie formalių, tiek prie materialių konstrukcijų). Kadangi kyla diskusijų skirstant vienas ar kitas dispozicijas pagal jų struktūrą, autoriai gali turėti skirtingą materialių dispozicijų skaičių. Vis dėlto, manytina, kad pateiktas skaičiavimas yra gana tikslus ir suderintas su baudžiamosios teisės doktrina bei teisiniu diskusinių normų aiškinimu. Pateikiama lenetele siekiama vizualizuoti apytikrą materialių dispozicijų skaičių, neabejotinai leidžiantį įsitikinti, kad priešastinis ryšys įrodinėjamas mažesnėje baudžiamąjo įstatymo normų dalyje, todėl jis yra fakultatyvusis nusikalstamos veikos sudėties požymis.

**Priešastinis ryšys formalios sudėties veikose.** Gali kilti klausimas, ar priešastinis ryšys egzistuoja tik materialios konstrukcijos normose, o įgyvendinus formalios konstrukcijos sudėtį pavojingi padariniai nekyla? Mokslinio tyrimo autoriaus manymu, pavojingi padariniai ir priešastinis ryšys egzistuoja absoliučiai kiekvienoje nusikalstamoje veikoje, nors ir ne visose įtvirtinti kaip nusikalstamos veikos sudėties požymiai. Tokia pozicija grindžiama žinojimu, kad absoliučiai visos baudžiamajame įstatyme įtvirtintos normos saugo tam tikrus teisinius gėrius, pažeidžiamus atlikus pavojingas veikas ir manymu, kad saugomo teisinio gėrio pažeidimas visada sukelia vienokius ar kitokius objektyvios tikrovės pokyčius. Normų kriminalizavimo logika pasireiškia tuo, kad asmens veiksmai pripažįstami pavojingais tada, kai gali sukelti ar sukelia neigiamus objektyvios tikrovės pokyčius. Jeigu konkretūs veiksmai gali padaryti ar padaro žalą, jie įtvirtinami baudžiamajame įstatyme kaip draudžiamas elgesio modelis. Nėra saugių ir nepavojingų veikų, kurios nesukeltų vienokių ar kitokių pokyčių objektyvioje tikrovėje. Akivaizdu, kad materialiose nusikalstamų veikų sudėtyse šie pokyčiai aiškiai matomi išraiškos ir laiko prasme, t. y. pastebimai ir greitai atsirandantys po pavojingos veikos atlikimo: fiziniai padariniai – sveikatos sutrikdymai<sup>339</sup>, gyvybės atėmimas<sup>340</sup>, ekonominiai – turtinė žala<sup>341</sup>, turto sugadinimas ar sunaikinimas<sup>342</sup> ir pan. Manytina, kad formalios konstrukcijos normose taip pat kyla pavojingų padarinių, tačiau juos vizualiai pamatyti sunkiau, o ir jų atsiradimas laiko prasme yra neapibrėžtas. Taip yra todėl, kad tokie padariniai yra ne fizinio ar ekonominio, bet dezorganizacinio pobūdžio<sup>343</sup>. Pasak rusų mokslininko Z. B. Soktoevo, dauguma formalios konstrukcijos nusikalstamų veikų pažeidžia tam tikrą tvarką ar viešąjį interesą (disertanto pateikiami pavyzdžiai: pažeidžiami valstybės tarnybos principai ir tvarka<sup>344</sup>, teisingu-

<sup>339</sup> Baudžiamasis kodeksas, *supra note*, 352, 135–140 str.

<sup>340</sup> *Ibid*, 129–132 ir kt. str.

<sup>341</sup> *Ibid*, 179 str. 1 d.; 186 str. 1 d.; 208 str.

<sup>342</sup> *Ibid*, 126 str.; 127 str.; 128 str.; 181 str. 2 d.; 187 str.; 193 str.; 194 str.; 196 str.; 273 str.; 280 str.; 306<sup>1</sup> str.

<sup>343</sup> Z. B. Soktoev. „Prichinnost v prestupleniyakh s formalnym sostavom“, *Sibirskii iuridicheskii vestnik*, №1 (2012), <https://cyberleninka.ru/article/n/prichinnost-v-prestupleniyah-s-formalnym-sostavom>.

<sup>344</sup> Baudžiamasis kodeksas, *op. cit.*, 225–229 str.

mas<sup>345</sup>; visuomenės saugumas<sup>346</sup>; disponavimo šaunamaisiais ginklais<sup>347</sup>, narkotinėmis medžiagomis<sup>348</sup> ir pan. tvarkos), todėl laikytini dezorganizaciniais. Viešojo intereso ar konkrečios tvarkos pažeidimas gali būti laikomas pavojingu padariniu, kadangi konkrečios tvarkos dezorganizavimas sukelia tokius visuomenei pavojingus padarinius kaip narkomanijos plitimas visuomenėje, neteisėta ginklų apyvarta ir jų neteisėtas panaudojimas ir t. t. Įvairios mokslinės suvestinės, įstaigų pateikiami statistikos duomenys apie priklausomybę nuo narkotinių medžiagų turinčius asmenis, statistikos duomenys apie jų mirtis, nelegaliai disponuojamus šaunamuosius ginklus, jais atimtas gyvybes ir pan. yra formalios konstrukcijos pavojingų veikų rezultatai. Tačiau tokie padariniai nėra akivaizdūs pavojingos veikos atlikimo momentu, nes atsiranda ne iš karto, o tik praėjus tam tikram laikui tarpui. Be to, sunku tiksliai juos apibrėžti kiekiškai, apimtimi ir pan., todėl įstatymų leidėjas tokius padarinius paliko už konkrečių normų dispozicijų ribų, kadangi formaliose veikose juridinis ir faktinis padarinių atsiradimo momentai retai sutampa. Todėl netikslinga šiuos padarinius įtraukti į normų dispozicijas procesiškai apsunkinant normų inkriminavimo galimybes. Tačiau net ir neįtvirtinus pavojingų padarinių BK specialiosios dalies dispozicijose, nekyla abejonų, kad atlikus pavojingą veiką sutrikdoma konkrečių visuomenės sričių tvarka ir dėl to atsiranda neigiamų aplinkos pokyčių. Taip pat tam tikrose baudžiamojo įstatymo formaliose sudėtyse numatytų padarinių kilimo nėra laukiama, nes jie preziumuojami dėl savo akivaizdumo (pvz., BK 101 straipsnyje „Tartautinės humanitarinės teisės saugomų asmenų žudymas“ nurodyta: „Tas, kas <...> žudė humanitarinės teisės saugomus asmenis<sup>349</sup>“). Tokia dispozicija demonstruoja, jog kaltininkas sukelia baudžiamajame įstatyme numatytus padarinius, nes konkrečioje byloje jie vis tiek būtų įrodinėjami, tačiau juridinės technikos prasme paliekami už normos ribų (formali sudėtis) dėl savo akivaizdumo. Todėl manytina, kad priežastinis ryšys egzistuoja absoliučiai visose Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies normose, nepriklausomai nuo jos konstrukcijos, ir tai leidžia teigti, jog analizuojamas požymis lyg ir turi būti priskirtas pagrindiniams sudėties požymiams. Tačiau įstatymų leidėjui pavojingus padarinius palikus už normos dispozicijos ribų, priežastinis ryšys nėra formaliai įrodinėjamas, nes būtent pavojingų padarinių požymio numatytas ar nenumatytas konkrečiose dispozicijose nulemia normos priskyrimą materialios ar formalios konstrukcijos sudėtimis. Todėl nėra keliamas klausimas, ar formalios konstrukcijos pavojingos veikos sukelia pavojingus padarinius ar jų nesukelia ir ar egzistuoja priežastinis ryšys, bet klausama, ar padariniai ir priežastinis ryšys formaliai patenka į specialiosios dalies konkrečios normos dispoziciją kaip struktūriniai elementai. Todėl jei priežastinis ryšys nepatenka į dalį specialiosios dalies normų dispozicijų, tai jis neturėtų būti laikomas pagrindiniu nusikalstamos veikos sudėties požymiu, nes nusikalstamos veikos sudėties požymių

<sup>345</sup> Baudžiamasis kodeksas, *supra note*, 225–229 str.; 231–247 str.

<sup>346</sup> *Ibid*, 249–252 str.

<sup>347</sup> *Ibid*, 253–256<sup>1</sup> str.; 257<sup>1</sup>–258 str.

<sup>348</sup> *Ibid*, 259–262 str.; 264–267<sup>1</sup> str.

<sup>349</sup> *Ibid*, 101 str.

priskyrimas fakultatyviesiems sudėties požymiams pagrįstas tik jų numatymu konkrečiose normose. Todėl, darbo autoriaus manymu, priežastinis ryšys (kaip ir baudžiamajame įstatyme numatyti padariniai) turėtų būti laikomas fakultatyvuoju nusikalstamos veikos sudėties požymiu.

**Priežastinio ryšio vada – veikimas ir neveikimas.** Pažymėtina, kad Rusijos baudžiamosios teisės moksle aptariant priežastinio ryšio vadą, daugelį metų diskutuojama dėl to, kad priežastinis ryšys siejamas tik su aktyviais kaltininko veiksmais ir neturėtų būti sietinas su neveikimu, nes, pasak mokslininkų, tik aktyvus priežastinis ryšys gali sukurti objektyvios tikrovės pokytį<sup>350</sup>. Mokslinio tyrimo autoriaus manymu, tokia problema Rusijoje kyla dėl itin stipraus filosofinio priežastinio ryšio koncepcijos palaikymo, nes absoliuti dauguma priežastinio ryšio teorijų filosofijos moksle akcentuoja tik aktyvius veiksmus. Manytina, kad itin glaudus ryšys su filosofijos moksle pasireiškiančiomis priežastinio ryšio teorijomis bei nenoras jas modifikuoti ir su jomis eksperimentuoti, taip siekiant efektyvinti teisės taikymo praktiką priežastinio ryšio nustatymo srityje, sukelia nereikalingų problemų (Rusijoje jau daugiau nei dešimtmetį plačiai diskutuojama priežastinio ryšio neveikimo atvejais tema ir vis atsiranda nuomonių, kad priežastinis ryšys įgyvendinamas tik veikimu). Akivaizdu, kad šiuolaikinėje Lietuvos baudžiamajoje teisėje aiškiai reikalaujama nustatyti priežastinį ryšį tiek veikimo, tiek neveikimo atvejais, nes Baudžiamajame kodekse apibrėžta „nusikalstamos veikos“ sąvoka apima tiek veikimą, tiek neveikimą. Šiame moksliniame tyrime buvo aptariamoms ir priežastinio ryšio nustatymo teorijoms, apimančioms tiek veikimą, tiek neveikimą. Disertantas iš dalies sutinka su V. B. Malinino nuomone, kad neveikimas yra teisinė kategorija, sukurta kaip pareigos atlikti tam tikrus veiksmus neįgyvendinimas<sup>351</sup>. Mokslinio tyrimo autorius nesutinka su tuo, kad neveikimas nėra objektyvus, nes nesukuria objektyvios tikrovės pokyčio, o tik pokyčius, priklausančius nuo subjekto subjektyvaus vertinimo. Tačiau situacija, kai motina nemaitina naujagimio ir taip nevykdo pareigos rūpintis juo, dėl ko naujagimis miršta, sukuria labai ryškų objektyvios tikrovės pokytį. Todėl priežastinis ryšys baudžiamajoje teisėje turi būti nustatomas tarp pavojingos veikos, pasireiškiančios tiek veikimu, tiek neveikimu, ir tokia veika sukeltų pavojingų padarinių.

**Priežastinis ryšys ir padariniai.** Manytina, kad įstatymų leidėjas į baudžiamąjį įstatymą įtraukė tik pavojingus objektyvios tikrovės pokyčius. Todėl baudžiamajoje teisėje vietoj „baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių“ sąvokos mokslinio tyrimo autorius siūlo vartoti „pavojingų padarinių“ sąvoką, tinkamą vartoti nusikalstamos veikos sudėtyje apibūdinant pavojingą veika sukeltus baudžiamajame įstatyme numatytus padarinius. Tokia sąvoka būtų suderinta su pavojingos veikos sudėties požymio terminija. Todėl toliau moksliniame tyrime baudžiamajame įstatyme numatytiems padariniams apibūdinti bus vartojama „pavojingų padarinių“ sąvoka, apibūdinianti baudžiamosios teisės normoje numatytus objektyvios tikrovės pokyčius, kurie, priešingai nei pavojingos veikos požymis, gali būti neįtvirtinti normos dispozicijose (pvz.,

<sup>350</sup> Fedorinin, *supra note* 113: 43.

<sup>351</sup> Malinin, *supra note*, 4: 239.

BK 129 straipsnio 1 ir 2 dalys; BK 142 straipsnio 1 ir 2 dalys; BK 143 straipsnis; BK 151 straipsnio 1 ir 2 dalys; BK 156 straipsnio 1 ir 2 dalys; BK 178 straipsnis; BK 180 straipsnis; BK 182 straipsnis; BK 182<sup>1</sup> straipsnis; BK 183–185 straipsniai; BK 189 straipsnis; BK 263 straipsnis; BK 306 straipsnis ir kt.). „Pavojingų padarinių“ sąvoka apibūdins įstatymų leidėjo normoms priskirtus (numatytus) privalomus įrodinėti aprašytus ir neaprašytus padarinius. Toliau pateikiami BK normų dispozicijose įtvirtinti pavojingi padariniai.

**2 lentelė. Baudžiamosios teisės normų dispozicijose įtvirtinti pavojingi padariniai<sup>352</sup>**

SUSIJĘ SU GYVYBĖS PRARADIMU	
„lėmė žūtį“	BK 99 str.
„nužudė“	BK 129 str., 130 str., 131 str., 250 str. 4 d., 271 str.
„žuvo (mirė) žmogus“	BK 239 str., 271 <sup>1</sup> str., 275 str. 2 d., 276 str. 2 d., 280 str. 2 d., 281 str. 5 d., 282 str.
„atėmė gyvybę“	BK 132 str.
„privedė prie savižudybės“	BK 133 str.
„sukėlė pavojų gyvybei“	BK 292 str. 2 d.
„gyvūnas žuvo ar buvo sužalotas“	BK 310 str.
SUSIJĘ SU SVEIKATOS SUTRIKDYMU	
„sveikatos sutrikdymas“	BK 135 str., 136 str., 137 str., 138 str., 139 str., 140 str., 239 str., 250 str. 3 d., 275 str. 2 d., 276 str. 2 d., 280 str. 2 d., 281 str. 1–3 d., 282 str.
„fizinio skausmo sukėlimas“	BK 140 str.
SUSIJĘ SU ŽMOGAUS LAISVĖMIS	
„atėmė laisvę“	BK 100 str., 100 <sup>1</sup> str.
„privertė daryti neteisėtą abortą“	BK 143 str.
„įtraukimas į nusikalstamą veiką, vartoti vaistus ar medžiagas, girtauti, dalyvauti pornografinio pobūdžio renginiuose“	BK 159 str., 160 str., 161 str., 162 str.
„asmuo pradėtas persekioti“	BK 236 str. 1 d.
SUSIJĘ SU POVEIKIU OBJEKTAMS	
„sunaikino, sugadino, pašalino, iškirto“	BK 126 str., 127 str., 128 str., 181 str. 2 d., 187 str., 193 str., 194 str., 196 str., 273 str., 280 str., 306 <sup>1</sup> str.
„medžiagos tapo nelegalios apyvartos dalyku“	BK 268 str.
„įvyko statinio avarija“	BK 271 <sup>1</sup> str.
„pašalino, nukėlė, perdarė ar pastatė riboženklių“	BK 298 str.
„išniekino palaikus, kapą“	BK 311 str.
„prarado patikėtą ginklą“	BK 324 str.
„pažeidė informacinės sistemos apsaugos priemonės“	BK 199 str.

<sup>352</sup> Parengta autoriaus.

SUSIJĘ SU ŽALOS PADARYMU	
„padarė didelę žalą“	BK 106 str., 123 str., 123 <sup>1</sup> str., 196 str., 197 str. 2 d., 204 str. 1 d., 229 str., 270 str., 272 str., 274 str., 294 str. 1 d., 300 str. 3 d., 302 str. 2 d., 303 str.
„galėjo atsirasti didelės žalos“	BK 270 str.
„padarė nedidelės žalos“	BK 197 str. 3 d.
„padarė žalos“	BK 197 str. 1 d., 204 str. 2 d.
„padarė turčinės žalos“	BK 179 str. 1 d., 186 str. 1 d., 208 str.
„padarė didelę turčinę žalą“	BK 179 str. 2 d., 181 str. 2 d., 188 str., 205 str., 206 str. 2 d., 209 str., 211 str., 217 str., 218 str., 241 str. 2 d., 280 str. 2 d., 285 str. 3 d.
„padarė nedidelės turčinės žalos“	BK 179 str. 3 d., 186 str. 2 d.
„išvengė turčinės prievolės“	BK 182 str., 217 str., 218 str.
„nulėmė bankrotą“	BK 209 str.
SUSIJĘ SU SOCIALINĖS TVARKOS POKYČIAIS AR SPECIALIŲ TAISYKLIŲ PAŽEIDIMAIS	
„sutrikdyta viešoji tvarka, religinės apeigos, pamaldos, visuomenės rimtis, objekto, asmens veikla“	BK 170 <sup>2</sup> str., 171 str., 284 str., 285 str. 2 d., 301 str. 2 d., 313 str. 1 d.
„rinkimai ar referendumai buvo pripažinti negaliojančiais“	BK 172 str., 173 str. 2 d., 174 str. 2 d., 175 str. 1 d.
„negalima nustatyti asmens veiklos, turto, kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros“	BK 222 str., 223 str.
„įvyko nelaimingas atsitikimas, avarija“	BK 176 str.
„suklaidino valstybės instituciją, organizaciją, kreditorių ir kt.“	BK 205 str.
„iškvieistos pagalbos tarnybos“	BK 285 str. 1 d.
„kilo žmonių sumaištis“	BK 258 str. 2 d.
„įvyko incidentas“	BK 251 str. 5 d.
„įvyko eismo įvykis“	BK 281 str. 3 d.
SUSIJĘ SU GAMTOS IR APLINKOS POKYČIAIS	
„sukėlė potvynį, sutrikdė vandens, energijos tiekimą“	BK 250 str. 2 d.
„pablogėjo vandens kokybė“	BK 270 <sup>3</sup> str.
„išplito susirgimas ar epidemija“	BK 277 str.
„SUSIJĘ SU SUNKIAIS PADARINIAIS“	
„atsirado (kitokių / labai) sunkių padarinių“	BK 114 str. 2 d., 176, 217, 218, 239, 250 str. 2 ir 5 d., 251 str. 5 d., 251 <sup>1</sup> str. 3 d., 256 str. 2 d., 270 str., 316 str. 2d., 317 str. 2 d., 318 str. 3 d., 319 str. 2 d., 320 str. 3 d., 325 str., 326 str., 327 str.
„galėjo (grėsi) atsirasti sunkių padarinių“	BK 257 str., 270 str., 280 str. 1 d.



**Tiesioginis ir sudėtingas priežastinis ryšys.** Atskleidžiant dar vieną priežastinio ryšio požymio ypatybę, atskirai pažymėtina, jog Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje šis ryšys skirstomas į tiesioginį ir sudėtingą. Toks skirstymas sutinkamas V. Piesliako moksliniuose darbuose<sup>353</sup>. Minimas autorius nurodo, kad tiesioginis priežastinis ryšys konstatuojamas tuomet, kai kaltininko padaryta pavojinga veikia tiesiogiai sukelia pavojingus padarinius, ir pateikia pavyzdį, kai kaltininkas sudavė tris smūgius nukentėjusiajam į pilvą ir nukentėjusysis nuo veikia padarytų sužalojimų mirė<sup>354</sup>. Sudėtingą priežastinį ryšį autorius apibūdina kaip pašalinių jėgų įsikišimu komplikuoatą ryšį. Autorius nurodo, kad priežastinis ryšys laikytinas sudėtingu tada, kai įstatyme numatytus padarinius sukelia pavojinga veikia, bet iš dalies prisideda ir kiti veiksniai, kuriais gali būti kalta ar nekalta trečiojo asmens veikla, gamtos ar techninės jėgos ar pan.<sup>355</sup>. Pasak autoriaus, teisės taikymo praktikoje kyla sunkumų konstatuojant priežastinį ryšį tais atvejais, kai jis yra sudėtingas, ypač tada, kai asmens veiksmai nebuvo pavojingi gyvybei, bet prisidėjęs papildomoms aplinkybėms nukentėjusįjį ištiko mirtis. Kaip matyti, autorius šios priežastinio ryšio savybės (tiesioginis ar sudėtingas) neįtraukia į priežastinio ryšio nustatymo metodiką. Šio mokslininko priežastinio ryšio nutatymo sistemoje priežastinio ryšio savybės (tiesioginis ar sudėtingas) apibūdina filosofinę priežatingumo raišką ir priežastinio ryšio pobūdžiui (būtinasis ar atsitiktinis) įtakos neturi, nes priežastiniam ryšiui nustatyti Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje siūoma naudotis vienintele doktrinoje aprašyta dviejų etapų priežastinio ryšio nustatymo metodika<sup>356</sup>. Mokslinio tyrimo autorius manymu, priežastinio ryšio skirstymas į tiesioginį ir sudėtingą – itin reikšmingas.

Atskirai paminėtina, jog civilinėje teisėje sutinkamas priežastinio ryšio skirstymas į tiesioginį ir netiesioginį iš esmės panašus į prieš tai aptarto baudžiamojoje teisėje naudojamo sudėtingo priežastinio ryšio turinį. Civilinių bylų praktikoje iki 2000 metų buvo pripažįstamas tik tiesioginis priežastinis ryšys. Vėlesnėje praktikoje ir netiesioginį priežastinį ryšį pradėta vertinti kaip teisiškai reikšmingą<sup>357</sup>. Teismai, pripažindami reikšmingu netiesioginį ryšį, nurodo, jog pažeidėjo elgesys gali būti ne vienintele žalos atsiradimo sąlyga, tačiau teismas, vertindamas visas aplinkybes ir sąlygas, turi nustatyti pakankamą neteisėtų veiksmų ir atsiradusių padarinių ryšį, t. y. nustatyti, kad pažeidėjo elgesys buvo pakankama priežastis žalai atsirasti. Teismų praktikoje nurodoma, jog „norint konstatuoti esant priežastinį ryšį, pakanka įrodyti, kad atsakingo asmens elgesys yra nors ir ne vienintelė, bet pakankama žalos atsiradimo priežastis. <...> teismas turi nustatyti, kad atsiradusi žala neturi būti pernelyg nutolusi nuo atsakovo padarytų veiksmų, kitaip tariant, atsitiktinis priežastinis ryšys yra teisiškai nereikšmingas“<sup>358</sup>.

<sup>353</sup> Piesliakas, *supra note*, 1: 294.

<sup>354</sup> *Ibid.*

<sup>355</sup> Piesliakas, *op. cit.*, 294.

<sup>356</sup> *Ibid.*

<sup>357</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys civilinėse bylose Nr. 3K-3-764/2003; Nr. 3K-3-53/2010, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 8 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/Default.aspx?Id=20>.

<sup>358</sup> Šiaulių apylinkės teismo 2014 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-150-772/2014, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 8 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/956113>.

Netiesioginio priežastinio ryšio teisinį reikšmingumą atspindi 2014 m. LAT išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis, kurioje pripažinta, jog „<...> nors pavogto ginklo savininkas tiesiogiai nedalyvavo vykdant nusikaltimą, jis turi atsakyti už jo ginklu padarytą žalą tretiesiems asmenims solidariai su nusikaltimo bendrininkais, nes pažeidęs ginklo laikymo taisykles prisidėjo prie nukentėjusiajam padarytos žalos. <...> nevykdymas pareigos pasirinkti tokį elgesio būdą, jog jo turimas ginklas būtų apsaugotas nuo praradimo taip, kad juo negalėtų pasinaudoti kiti asmenys – yra susijęs priežastiniu ryšiu su nukentėjusiojo patirta žala ir atsiradę padariniai nėra pernelyg nutolę nuo neteisėto veiksmo – netinkamo šaunamojo ginklo laikymo<sup>359c</sup>“. Tai LAT patvirtino 2015 metais nagrinėtoje byloje, pripažindamas, kad visų skolininkų solidarioji atsakomybė preziumuojama alternatyviųjų priežasčių atveju<sup>360</sup>. Analogiška pozicija pateikiama Vilniaus apygardos administracinio teismo 2019 m. gruodžio 19 d. sprendime<sup>361</sup> byloje dėl valstybės atsakomybės už direktyvą neįgyvendinimą, dėl to kaltininkams buvo sudarytos sąlygos padaryti nusikaltimą žiauriai nužudant nukentėjusiąją – sudeginant ją automobilio bagažinėje gyvą<sup>362</sup>. Minimoje byloje teismas konstatavo, kad teisinis priežastinis ryšys nustatomas, kai sprendžiama, ar konkretūs neigiami padariniai teisine prasme nėra pernelyg nutolę nuo neteisėto veiksmo. Teismas nurodė, kad sprendžiant, ar buvo teisinis priežastinis ryšys, atsižvelgiama į netiesioginio priežastinio ryšio taisyklę, kad, norint konstatuoti esant priežastinį ryšį, pakanka nustatyti, jog atsakingo asmens elgesys yra nors ir ne vienintelė, bet pakankama žalos atsiradimo priežastis. Pasak teismo, nustačius, kad teisinę pareigą pažeidusio asmens elgesys pakankamai prisidėjo prie žalos atsiradimo, laikytina, kad padaryta žala nėra pernelyg nutolusi nuo neteisėtų veiksmų. Disertantas pažymi, kad sąvoka „pakankamai prisidėjo“ šiame kontekste turėtų būti suprantama kaip asmens neteisėtais veiksmais pradėta priežastingumo grandinė, į kurią įsiterpė ir kiti veiksniai, prisidėję prie žalos atsiradimo, o sąvoka „pakankama priežastis“ suprantama kaip sąlygų kitiems veiksniams sukelti žalą sudarymas (ypač neveikimo atvejais). Vadinasi, asmuo neteisėtais veiksmais sukuria sąlygas kilti žalai arba kitiems veiksniams tiesiogiai sukelti žalą.

Iš to matyti, kad civilinėje teisėje nesant faktinio priežastinio ryšio galima nustatyti teisinį priežastinį ryšį, kurio pakanka civilinei atsakomybei kilti. Jau minėtoje civi-

<sup>359</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-144/2014, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 8 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/804567>.

<sup>360</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-429-313/2015, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 8 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1071911>.

<sup>361</sup> Vilniaus apygardos administracinio teismo 2019 m. gruodžio 19 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-27-789/2019, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. gruodžio 19 d., <https://e.teismas.lt/lt/Protected/Documents/ViewCasesDocument?id=45db5d32-e7bd-41b5-bae4-3950ccf143ff&caseId=b9e05f9c-81e1-4245-b354-cd7952a06d06>.

<sup>362</sup> Lietuvos valstybės, atstovaujama Vidaus reikalų ministerijos, Ryšių reguliavimo tarnybos ir Bendrojo pagalbos centro, neužtikrino tinkamą paslaugų direktyvą, pakeistos direktyva 2009/136/EB, 26 straipsnio 5 dalies, įpareigojančios ryšio operatorius teikti asmenų, skambinančių bendruoju pagalbos numeriu 112, vietos nustatymo duomenis pagalbos tarnyboms, praktinio įgyvendinimo ir taip pažeidė savo įsipareigojimus pagal direktyvą, dėl tokio valstybės neveikimo 2013 m. rugsėjo 21 d. nukentėjusiajai iš savo mobiliojo telefono paskambinus bendruoju pagalbos numeriu 112, operatoriai neperdavė jos vietos nustatymo duomenų BPC, o be šios informacijos nukentėjusiosios, vežamos automobilio bagažinėje, suradimo ir gelbėjimo operacija buvo nesėkminga (nukentėjusioji tyčia buvo gyva sudeginta automobilio bagažinėje – aut. past.).

linėje byloje (automobilio bagažinėje sudegintos merginos byla), kai valstybė, turėdama pareigą nustatyti nukentėjusiosios, skambinusios pagalbos numeriu 112, vietos buvimo duomenis, to nepadarė, todėl neteisėtai neveikė. Teismas nusprendė, kad nėra faktinio priežastinio ryšio, bet konstatavo teisinį priežastinį ryšį. Teismas pripažino, kad valstybė turėjo pareigą ir galimybes atitinkamai veikti. Sprendime teismas pažymėjo, kad, nesant faktinio priežastinio ryšio, civilinei atsakomybei kilti pakanka vien teisinio priežastinio ryšio. Kaip jau aptarta šiame moksliniame tyrime, civilinėje teisėje tiesiogiai taikoma *conditio sine qua non* teorija siejama tik su kaltininko aktyviais veiksmais, t. y. jo veikimu sukeltais padariniais, todėl nenustačius tokių veiksmų nėra konstatuojamas faktinis priežastinis ryšys. Tačiau, kaip buvo aptarta šio mokslinio tyrimo antrame skyriuje, baudžiamojoje teisėje nustatant faktinį priežastinį ryšį naudojama *conditio sine qua non* teorija, kuri istoriškai buvo modifikuota ir pradėta taikyti ir neveikimo atvejais arba taikoma šios teorijos atmaina – būtiniosios padarinių kilimo sąlygos taisykle, pagal kurią nustatomas faktinis priežastinis ryšys siejamas su BK specialiosios dalies normos dispozicijoje numatyta pavojinga veika, nepriklausomai nuo to, ar ta veika padaryta aktyviais veiksmais, ar neveikimu. Visgi, kaip minėta šios teorijos šiame moksliniame tyrime suprantamos analogiškai. Todėl baudžiamojoje teisėje negali būti atvejų, kai priežastinis ryšys konstatuojamas nenustačius faktinio priežastinio ryšio. Sąlygų pavojingiems padariniams atsirasti sudarymas nėra laikytinas pavojingus padarinius sukėlusia sąlyga. Baudžiamojoje teisėje sudėtingas priežastinis ryšys turėtų būti suprantamas kaip atvejai, kai kaltininko veika sukėlė pavojingus padarinius ir buvo jų kilimo sąlyga, nulėmusi kitų sąlygų veikimą. Todėl sudėtingo priežastinio ryšio atveju kaltininko veiksmai, nepaisant kitų veikusių sąlygų, turi būti pripažinti būtina sąlyga padarinių kilimo sąlyga.

**Priežastinio ryšio nustatymo metodika Lietuvoje.** Aptariant Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje siūlomą taikyti priežastinio ryšio nustatymo metodiką<sup>363</sup>, pažymima, kad ją sudaro du priežastinio ryšio nustatymo etapai: a) būtiniosios padarinių kilimo sąlygos taisyklės nustatymas; b) priežastinio ryšio pobūdžio įvertinimas. Nustatant faktinį priežastinį ryšį taikytina ekvivalentinio priežastinio ryšio teorijos pagrindurū sukurta arba būtiniosios padarinių kilimo sąlygos taisyklė, padedanti nustatyti, ar būtent konkretaus kaltininko veiksmai lėmė baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių kilimą. Autorius nurodo, kad šis žingsnis leidžia priartėti prie teisingos išvados apie priežastinį ryšį, nes šiame etape nustatomas faktas, ar įstatyme numatyta ir asmens atlikta veika buvo būtina padarinių kilimo sąlyga<sup>364</sup>. Iš tam tikros įvykių eigos eliminuojamos aplinkybės, neturinčios esminės reikšmės padariniams atsirasti. Taip nustatomas faktinis priežastinis ryšys. V. Piesliakas nurodo, kad būtiniosios padarinių kilimo sąlygos nustatymas – tai nustatymas fakto, ar įstatyme aprašyta ir asmens padaryta veika buvo būtina BK numatytų padarinių kilimo sąlyga. Pasak mokslininko, turi būti keliamas klausimas, ar kaltų padariniai, jei nebūtų padaryta pavojinga veika. Mokslininkas nurodo, kad būtiniosios sąlygos taisyklė nustatoma atmetant situacijoje

<sup>363</sup> Piesliakas, *supra note*, 10: 8.

<sup>364</sup> *Ibid.*

paeiliui kiekvieną iš galimų padarinių atsiradimo sąlygų, t. y. kiekvieną iš nustatytų pavojingų veikų, ir paliekant visas kitas tikėtinas padarinių kilimo sąlygas<sup>365</sup>.

Nustatant teisinį priežastinį ryšį, disertanto nuomone, taikytina adekvataus priežastinio ryšio teorija ta apimtimi, kai sprendžiama, ar kaltininkas galėjo numatyti kiliančius padarinius, bei būtinojo ir atsitiktinio priežastinio ryšio teorija ta apimtimi, kai įvertinant priežastinio ryšio pobūdį sprendžiama, ar priežastinis ryšys yra dėsningas. Tiesa, Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje aprašant teisinį priežastinį ryšį šios teorijos nėra minimos, tačiau, įsigilinus į aprašytų ir kai kuriose bylose taikytų teorijų turinį, šių teorijų taikymas tampa akivaizdus. Doktrinoje šios teorijos naudojamos drauge, nurodant, jog nustatant teisinį priežastinį ryšį įvertinamas priežastinio ryšio pobūdis, nusprendžiant, ar jis yra būtinas, ar atsitiktinis, taip įvertinant, ar priežastinis ryšys yra dėsningas ir iš anksto numatomas<sup>366</sup>. Priežastinio ryšio nustatymo ypatumus aprašęs V. Piesliakas nurodo, kad būtinas priežastinis ryšys yra toks, kai „<...> tam tikromis sąlygomis dominanti veika visada ar bent paprastai (daugeliu atvejų) sukelia tam tikrus pavojingus padarinius. Viena iš būtinojo priežastinio ryšio savybių yra ta, kad jis yra iš anksto numatomas<sup>367</sup>“. Taigi žmogaus gyvenimo patirtis suteikia galimybę numatyti, kokie padariniai gali kilti atlikus konkrečius veiksmus. Atsitiktinis priežastinio ryšio pobūdis suprantamas kaip „<...> nebūdinga reiškiniui, nedėsninga reiškinių ryšio forma, kai daug kartų pasikartojančiuose bandymuose veika nesukelia mus dominančių padarinių, tačiau tam tikromis retai pasikartojančiomis, o gal net nepasikartojančiomis sąlygomis, įsimašius kokiai nors papildomai aplinkybei, padaryta veika gali sukelti pavojingus padarinius<sup>368</sup>“. Toks argumentavimas atitinka būtinojo ir atsitiktinio priežastinio ryšio teorijos turinį, kai vertinama, ar priežastinis ryšys yra dėsningas (taip ir natsakoma, kas yra dėsninga, o kas ne), bei adekvataus priežastinio ryšio teorijos turinį, kai aiškinamasi, ar kilę padariniai galėjo būti numatomi remiantis bendra kaltininko gyvenimo patirtimi. Manymas, jog baudžiamąją teisinę reikšmę turi tik būtinas priežastinis ryšys, o priežastinio ryšio numatymas yra išskirtinis būtinojo priežastinio ryšio bruožas, skiriantis jį nuo atsitiktinio ryšio<sup>369</sup>, leidžia daryti išvadą, jog šiuose darbuose analizuojama adekvataus priežastingumo teorija. Ši teorija kaip būtina ir esminė elementą akcentuoja kaltininko gebėjimą numatyti tikėtinus padarinius. Manytina, kad filosofinius šios teorijos pagrindus padėjo I. Kanto pozityvizmas, pagrįstas padarinių numatymu, atsirandančiu iš gyvenimiškos patirties, susiformavusios kartojant tapačius veiksmus ir sukeliant tapačius padarinius, kuriuos, pasak I. Kanto, būtina suvokti sąmonės pagalba. Todėl į adekvataus priežastingumo teorijos turinį buvo įtraukiamas kaltės elementas (intelektinis kaltės kriterijus). Neįrodžius kaltininko gebėjimo numatyti priežastinio ryšio raidos ir galimų kilti padarinių, konstatuojama, jog priežastinis ryšys neegzistuoja (inkriminuojamos veikos atveju),

<sup>365</sup> Piesliakas, *supra note*, 10: 8.

<sup>366</sup> *Ibid.*

<sup>367</sup> *Ibid.*

<sup>368</sup> *Ibid* 9; 15.

<sup>369</sup> *Ibid.*

todėl jei kaltininkas dėl savo individualių savybių (gyvenimiškos, profesinės patirties, specialybės ar išsilavinimo) negalėjo numatyti tikėtinų padarinių atsiradimo, tai jis išvengia baudžiamosios atsakomybės arba jo veiksmai kvalifikuojami pagal kitą normą. Galimybė iš anksto numatyti padarinius perkeliama kaltininkui, atliekančiam neteisėtą poelgį, nes sprendžiama, ką jis mąstė apie savo atliekamų veiksmų perspektyvą. Dėl šios teorijos priežastinio ryšio pobūdis tampa subjektyvus. Apie šią teorinę problemą bus plačiau kalbama kitame poskyryje.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta pirmiau, pažymėtina, kad, skirstant nusikalstamos veikos sudėties požymius, priežastinis ryšys yra laikomas pagrindiniu<sup>370</sup> objektyviuoju nusikalstamos veikos sudėties požymiu, įrodinėjamu materialios konstrukcijos sudėtyse ir atliekančiu kitų objektyviųjų sudėties požymių (pavojingos veikos ir pavojingų padarinių) susiejimo funkciją. Analizuojamas požymis taip pat skirstomas į tiesioginį ir sudėtingą priežastinį ryšį. Disertantas pabrėžia tokio skirtymo funkcionalumą. Disertanto manymu, priežastinis ryšys turėtų būti laikomas objektyviuoju fakultatyviuoju nusikalstamos veikos sudėties požymiu, o vienas iš priežastinio ryšio struktūros elementų – „baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių“ – sąvoka turėtų būti pakeista į „pavojingų padarinių“ sąvoką, taip ją suderinant su kitomis baudžiamojoje teisėje vartojamomis sąvokomis ir tiksliau atvaizduojant vartojamos sąvokos turinį. Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje priežastiniam ryšiui nustatyti siūloma naudotis dviejų etapų nustatymo metodika. Pirmajame etape siūloma taikyti būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklę, o antrajame – nustatyti priežastinio ryšio pobūdį, kuris gali būti būtinas arba atsitiktinis. Manytin, kad antrajame priežastinio ryšio nustatymo etape siūlomos teorijos yra ydingos dėl poreikio gilintis į asmens psichikoje vykstančius procesus bei neapibrėžtumo sprendžiant kas yra dėsninga, o kas ne.

### **3.2. Priežastinio ryšio įtvirtinimo Lietuvos baudžiamajame įstatyme poreikis**

Tęsiant priežastinio ryšio Lietuvos teisės šaltiniuose analizę, poskyryje aptariamas priežastinio ryšio, kaip baudžiamosios teisės instituto, įtvirtinimo baudžiamajame įstatyme poreikis, nes tai bene vienintelis nusikalstamos veikos sudėties požymis, neaptinkamas baudžiamajame įstatyme. Atitinkamai analizuojami užsienio šalių baudžiamieji įstatymai, taip siekiant palyginti ir perimti gerąją teisėkūros praktiką. Atsižvelgiant į gautus rezultatus, pateikiama pozicija dėl priežastinio ryšio įtvirtinimo baudžiamajame įstatyme poreikio ir būdų.

Priežastinio ryšio požymis nėra teisiškai įtvirtintas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. Kaip nurodo V. Piesliakas, užuominų apie priežastinį ryšį baudžiamajame įstatyme taip pat neaptinkama. Pasak autoriaus, šis priežastinio ryšio klausimas sprendžiamas teorinėmis nuostatomis ir jų žinojimu<sup>371</sup>.

**Priežastinis ryšis užsienio šalių baudžiamuosiuose įstatymuose.** Pažvelkime, ar priežastinio ryšio požymis yra įtvirtintas užsienio šalių baudžiamuosiuose kodeksuose

<sup>370</sup> Piesliakas, *op. cit.*, 180.

<sup>371</sup> Piesliakas, *supra note*, 10: 8.

ir kaip tai padaryta. Šiuo tikslu buvo siekiama peržiūrėti daugumos pasaulio valstybių baudžiamuosius įstatymus. Baudžiamuosiuose kodeksuose nėra įtvirtintos priežastinio ryšio apibrėžties ar jo nustatymo metodikos šios šalys:<sup>372</sup> Lietuva, Latvija, Lenkija, Vokietija, Rusija, Suomija, Švedija, Norvegija, Islandija, Danija, Belgija, Olandija, Ispanija, Portugalija, Italija, Slovėnija, Kroatija, Čekija, Rumunija, Andora, Armėnija, Azerbaidžanas, Bosnija ir Hercegovina, Bulgarija, Vatikanas, Vengrija, Airija, Kazachstanas, Kirgizija, Liuksemburgas, Malta, Šiaurės Makedonija, Moldova, Mongolija, Juodkalnija, Tadžikija, Ukraina, Uzbekija, Turkija, Indija, Kinija, Tailandas, Japonija, Australija, Naujoji Zelandija, Kanada, JAV (su išimtimis atskirose valstijose), Kuba.

Vos kelių šalių baudžiamuosiuose įstatymuose vienokiu ar kitokiu būdu įtvirtintas priežastinio ryšio institutas. Pavyzdžiui, **Estijos Respublikos** baudžiamojo kodekso 12 straipsnio 2 dalyje aptarti būtinieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai, tarp jų ir priežastinis ryšys, apibūdintas kaip priežastinis ryšys, susiejantis padarinius su veikimu ar neveikimu<sup>373</sup>. Analogiškai ir **Korėjos Respublikos** baudžiamojo kodekso 17 straipsnyje, skirtame priežastiniam ryšiui, nurodyta, kad baudžiamoji atsakomybė nekyla, jeigu pavojinga veika nėra susijusi su kilusiais padariniais<sup>374</sup>. Toks teisinis įtvirtinimas identifikuoja priežastinį ryšį kaip vieną iš nusikalstamos veikos sudėties požymių, tačiau nieko nepasako apie jo nustatymo procedūrą ar gaires. Labai panašiai ir **Albanijos Respublikos** baudžiamojo kodekso 13 straipsnyje nurodyta, kad niekas negali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, jeigu tarp jo veiksmų ar neveikimo ir kilusių padarinių ar galimybės joms atsirasti nėra priežastinio ryšio<sup>375</sup>. Šiame kodekse nurodyta, kad priežastinis ryšys yra vienas iš baudžiamosios atsakomybės elementų, todėl priežastinis ryšys, kaip nusikalstamos veikos sudėties požymis, privalo būti įrodinėjamas veikose, kuriose numatyti padariniai. Teisinis galimybės kilti padariniams ir jos sąsajos su priežastiniu ryšiu įtvirtinimas, manytina, pernelyg akcentuoja ir pasikėsinimo stadiją, kur taip pat reikia nustatyti priežastinį ryšį. Manytina, kad toks teisinis priežastinio ryšio – kaip nusikalstamos veikos sudėties požymio ir vieno iš baudžiamosios atsakomybės elemento – įtvirtinimas suteikia stabilumo šiam institutui.

**Gruzijos** baudžiamojo kodekso 8 straipsnyje priežastiniam ryšiui skirtos net trys dalys<sup>376</sup>. Pirmoje šio straipsnio dalyje nustatyta, kad nusikaltimas laikomas baigtu, kai veika sukėlė neteisėtus padarinius arba konkrečią grėsmę tokiems padariniams atsirasti, tokiu atveju būtina nustatyti priežastinį ryšį tarp šios veikos ir padarinių ar grės-

<sup>372</sup> „Criminal codes“, Legislationline.org., žiūrėta 2019 m. spalio 8 d., <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>.

<sup>373</sup> „Criminal code of Estonia“, Legislationline.org., žiūrėta 2019 m. spalio 8 d., <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/33/Denmark/show>.

<sup>374</sup> „Republic of Korea: Criminal Code“, žiūrėta 2019 m. spalio 8 d., <https://www.refworld.org/docid/3f49e3ed4.html>: „Any act which is not connected with the danger which is an element of a crime, it shall not be punishable for the results“.

<sup>375</sup> „No one shall be held criminally liable if there is no causal connection between his action or omission and the actual consequences or probability of their emergence“. „Criminal code of the republic of Albania“, Legislationline.org., žiūrėta 2019 m. spalio 8 d., [https://www.legislationline.org/download/id/8235/file/Albania\\_CC\\_1995\\_am2017\\_en.pdf](https://www.legislationline.org/download/id/8235/file/Albania_CC_1995_am2017_en.pdf).

<sup>376</sup> „Criminal code of Georgia“, Legislationline.org., žiūrėta 2019 m. spalio 8 d., [https://www.legislationline.org/download/id/8249/file/Georgia\\_CC\\_2009\\_am2019\\_en.pdf](https://www.legislationline.org/download/id/8249/file/Georgia_CC_2009_am2019_en.pdf).

mės<sup>377</sup>. Antroje dalyje nurodyta, kad priežastinis ryšys egzistuoja tada, kai veika yra neteisėtų padarinių ar grėsmės būtina sąlyga, be kurios padariniai ar grėsmė nebūtų atsiradę<sup>378</sup>. O trečia dalis skirta neveikimui, joje nustatyta, kad neveikimas laikomas būtina sąlyga atsiradusiems neteisėtiems padariniams ar konkrečiai grėsmei, jei kodekse numatyta straipsnyje asmuo turėjo pareigą ir galimybę veikti ir jei imantis privalomų veiksmų neteisėtų padarinių ar konkretios grėsmės būtų buvę galima išvengti<sup>379</sup>. Šios šalies baudžiamajame kodekse priežastinis ryšys teisiškai įtvirtintas ne tik kaip nusikalstamos veikos sudėties elementas, bet ir nurodoma, kad nustatant faktinį priežastinį ryšį reikia įrodyti būtiną sąlygą, t. y. kaltininko veiksmai turi būti būtinoji padarinių kilimo sąlyga. Todėl šiame įstatyme iš dalies nurodyta ir faktiniam priežastiniam ryšiui taikytina teorija. Be to, įstatyme būtinoji padarinių kilimo sąlyga aptariama atskirai veikimu ir neveikimu padarytose veikose, nurodant skirtingus priežastinio ryšio nustatymo reikalavimus, pvz., neveikimu padarytose veikose Gruzijos įstatymų leidėjas įpareigoja nustatyti būtiną sąlygą, nustatant kaltininko teisinę pareigą ir galimybę veikti taip, kad padariniai nekiltų. Taigi Gruzijos baudžiamajame įstatyme įtvirtintas skirtingas priežastinio ryšio nustatymas veikimu ir neveikimu padarytose veikose. Vis dėlto iš įstatymo sąrangos suprastina, kad į 8 straipsnio 3 dalį patenka tik tie atvejai, kai kaltininko neveikimas tampa būtina sąlyga padarinių kilimo sąlyga. Ši įstatymo nuostata leidžia daryti išvadą, kad atvejai, kai kaltininko neveikimas tiesiogiai nesukelia padarinių ar galimybės jiems atsirasti, o tik sudaro sąlygas kitiems kaltininkams tiesiogiai sukelti padarinius, – lieka už baudžiamosios teisės ribų. Šiame įstatyme įtvirtintas tik reikalavimas nustatyti būtiną sąlygą padarinių kilimo sąlygą, kurią sukelia kaltininko veikimas arba neveikimas.

Tešiant neveikimo aptarimą, paminėtinas **Lichtenšteino Kunigaikštystės** baudžiamosio kodekso 2 straipsnis, kuriame nustatytas asmens baudžiamumas už neveikimu padarytas veikas ir nurodoma, kad situacijoje, kai padarinių priežastis yra asmens neveikimas, tokiam asmeniui taikoma baudžiamoji atsakomybė, jeigu jis turėjo įstatyme įtvirtintą pareigą veikti ir nesugebėjo užkirsti kelio padariniams atsirasti, tai toks neveikimas sudaro nusikaltimo sudėties požymius taip pat kaip ir veikimas<sup>380</sup>. Šios šalies baudžiamajame įstatyme aptariant priežastinį ryšį nėra daroma nuoroda į faktinio priežastinio ryšio nustatymą, o ir priežastinio ryšio institutas aptariamas tik neveikimu padarytose veikose.

<sup>377</sup> Article 8 – Causation. 1. „If, under the relevant article of this Code, a crime is considered completed only when an act has caused an unlawful result or created a specific threat of the occurrence of such result, it shall be necessary to establish causation between this act and the result or threat.“

<sup>378</sup> Article 8 – Causation. 2. „Causation shall exist when an act constituted a necessary condition for the unlawful result or specific threat provided for under the relevant article of this Code, without which this time the result or such threat would not have occurred.“

<sup>379</sup> Article 8 – Causation. 3. „Omission shall be considered to be a necessary condition for the occurrence of an unlawful result or a specific threat provided for under the relevant article of this Code, when a person had a special legal obligation to act, was able to act and the result would have been avoided by taking mandatory and possible action.“

<sup>380</sup> Article 2 „Commission by omission If the causation of a result is punishable by law, then it shall likewise be punishable if a person fails to avert the result even though such person is required to do so as a result of a special legal duty to act, and the failure to avert the result shall be deemed equivalent to bringing about the elements of the offence by means of acting“, „Criminal code of Liechtenstein“, Legislationline.org., Žiūrėta 2019 m. spalio 8 d., [https://www.legislationline.org/download/id/8268/file/Liechtenstein\\_Criminal\\_Code\\_1987\\_am2017\\_en.pdf](https://www.legislationline.org/download/id/8268/file/Liechtenstein_Criminal_Code_1987_am2017_en.pdf).



**Slovakijos Respublikos** baudžiamojo kodekso 15 straipsnio „Priežastinis ryšys“ b dalyje nurodyta<sup>381</sup>, kad tyčinė nusikalstama veika yra tada, kai kaltininkas žinojo, jog jo poelgis sukels padarinius ir buvo pasirengęs juos priimti, jeigu jie atsirastų<sup>382</sup>. 17 straipsnyje numatyta, kad fizinio asmens padaryta veika turi užtraukti baudžiamąją atsakomybę tik esant tyčiam priežastiniam ryšiui, nebent priežastinis ryšys dėl neatsargumo yra pakankamas<sup>383</sup>. Slovakijos baudžiamajame įstatyme aptinkama unikali priežastinio ryšio apibrėžtis ir traktuotė. Akivaizdu, kad priežastinis ryšys sutapatintas su kaltės požymiu ir turi skirtingas rūšis atsižvelgiant į kaltės formą.

**Prancūzijos Respublikos** baudžiamojo kodekso 121-3 straipsnyje aptinkamos nuorodos į priežastinį ryšį. Aptariamoje normoje nurodoma, kad fiziniai asmenys, kurie tiesiogiai nesukėlė žalos, tačiau sukėlė žalą ar prisidėjo prie tokios situacijos sukūrimo, ir kurie neatliko veiksmų, leidžiančių išvengti tokios žalos, traukiami baudžiamojon atsakomybėn, jeigu įrodoma, kad jie pažeidė bendrą pareigą būti atsargiems arba specialius atsargumo reikalavimus, numatytus įstatyme ar kituose teisės aktuose, arba atliko konkrečius pažeidimus, kuriais sukėlė didelį pavojų, kurį privalėjo numatyti<sup>384</sup>. Kaip matyti, ši Baudžiamojo kodekso norma suponuoja ekvivalentinio priežastinio ryšio teoriją, kadangi įstatymų leidėjui reikšminga tai, kad kaltininko veiksmai gali būti ne pagrindinė sąlyga, bet viena iš sąlygų visumos. Taip pat minima norma Prancūzijos teisėje aiškiai įtvirtina tiesioginio ir netiesioginio priežastinio ryšio buvimą. Vadinasi, Prancūzijoje baudžiamoji atsakomybė galima nustačius ir netiesioginį priežastinį ryšį („prisidėjo prie situacijos sukūrimo“). Kita vertus, tokia norma sukūrė ir reikalavimą nustatyti tiesioginį priežastinį ryšį, tačiau, kaip teigia prancūzų mokslininkai, teismai to nedaro<sup>385</sup>. Todėl manytina, kad toks žemas priežastinio ryšio įrodinėjimo standartas neretai nulemia dažną priežastinio ryšio konstatavimą baudžiamosiose bylose. Verta paminėti ir tai, kad ankstesnio Prancūzijos Respublikos baudžiamojo kodekso 319 straipsnyje buvo netiesiogiai numatytas sąlygų ekvivalentiškumas, kai baudžiamajai atsakomybei taikyti reikėjo įrodyti, kad padariniai kilo dėl kaltininko veiksmų, tačiau nebuvo reikalaujama, kad tokie veiksmai būtų tiesioginė, esminė, išskirtinė ar vienintelė prie padarinių kilimo prisidėjusi sąlyga<sup>386</sup>.

**Brazilijos Federacinės Respublikos** baudžiamajame kodekse priežastiniam ryšiui skirtas tryliktasis straipsnis<sup>387</sup>. Šiame straipsnyje nurodoma, kad padarins, nuo

<sup>381</sup> „Criminal code of the Slovak Republic“, Legislationline.org., žiūrėta 2019 m. spalio 8 d., [https://www.legislationline.org/download/id/3763/file/Slovakia\\_CC\\_2005\\_en.pdf](https://www.legislationline.org/download/id/3763/file/Slovakia_CC_2005_en.pdf).

<sup>382</sup> b) 10 „was aware that his act was likely to cause such infringement or prejudice, and was prepared to accept that consequence, should it occur.“

<sup>383</sup> 17 „An act committed by a natural person shall carry criminal liability only in case of intentional causation, unless it is explicitly stated in this Act that causation by negligence is sufficient.“

<sup>384</sup> „Criminal Code of the French Republic“, www.legislationline.org, žiūrėta 2020 m. birželio 15 d., [https://www.legislationline.org/download/id/3316/file/France\\_Criminal%20Code%20updated%20on%2012-10-2005.pdf](https://www.legislationline.org/download/id/3316/file/France_Criminal%20Code%20updated%20on%2012-10-2005.pdf).

<sup>385</sup> A. Van Dijk, H. Wolswijk, *Criminal liability for serious traffic offences: essays on causing death, injury and danger in traffic* (The Hague: Eleven, 2015), [https://books.google.lt/books?id=rVZDDwAAQBAJ&lpg=PA79&ots=T7k\\_dnGq2&dq=causation%20in%20french%20criminal%20law&pg=PA79#v=onepage&q=causation%20in%20french%20criminal%20law&f=false](https://books.google.lt/books?id=rVZDDwAAQBAJ&lpg=PA79&ots=T7k_dnGq2&dq=causation%20in%20french%20criminal%20law&pg=PA79#v=onepage&q=causation%20in%20french%20criminal%20law&f=false).

<sup>386</sup> C. Elliott, *French criminal law* (Routledge, 2001), [https://books.google.lt/books?id=xY03AwAAQBAJ&source=gbs\\_navlinks\\_s](https://books.google.lt/books?id=xY03AwAAQBAJ&source=gbs_navlinks_s).

<sup>387</sup> „Criminal code of Brasil“, Planalto.gov.br., žiūrėta 2019 m. spalio 8 d., [http://www.planalto.gov.br/ccivil\\_03/decreto-lei/del2848compilado.htm](http://www.planalto.gov.br/ccivil_03/decreto-lei/del2848compilado.htm).



kurio priklauso, ar nusikaltimas padarytas, priskirtinas tik tokų padarinių sukėlusiam asmeniui, be kurio veikimo ar neveikimo padarinyš nebūtų įvykęs<sup>388</sup>. Sprendžiant iš apibrėžties turinio, manytina, kad kalbama apie faktinį priežastinį ryšį. 13 straipsnio 1 dalyje kalbama apie nepriklausomą priežastį, kuri padarinius sukėlė savaime. Nurodoma, kad asmenų veiksmai, atlikti iki atsirandant nepriklausomai priežastčiai, priskirtini juos atlikusiems asmenims. Suprastina, kad jeigu pavojingi padariniai kilo ne dėl kaltininko veikimo ar neveikimo, tai šis neatsako už galutinius padarinius, jeigu juos sukėlė kita su kaltininku nesusijusi priežastis, tačiau veikę ar neveikę asmenys atsakys už tai, ką jų veikimas ar neveikimas sukėlė. Tokia nuostata suponuoja priežastinio ryšio grandinės pertrūkio svarstymą konkrečiose bylose. Tačiau 13 straipsnio 2 dalyje pateikiami reikalavimai nesukelti padarinių, o jeigu jie atsiranda, tai baudžiamoji atsakomybė taikoma asmenims, kuriems kyla įstatymuose įtvirtinta pareiga užtikrinti saugumą; kurie kitokiu pagrindu prisiėmė atsakomybę apsaugoti nuo padarinių kilimo rizikos; kurie savo ankstesniais veiksmais sukėlė padarinių atsiradimo riziką. Manytina, kad šioje normos dalyje kalbama apie priežastingumą, pasireiškiantį neveikimu padarytose veikose, kai kaltininkas turi įstatymuose įtvirtintą pareigą nesukelti padarinių arba kitokiu būdu buvo įsipareigojęs imtis veiksmų, kad padariniai nekiltų, arba pats sukėlė pavojingą situaciją, kai atsirado grėsmė kilti padariniams. Manytina, kad tokia šios dalies priežastinio ryšio traktuotė artima teisinio priežastinio ryšio nustatymui, kadangi akcentuoja įstatymuose įtvirtintą ar kitokios formos pareigą veikti taip, kad nekiltų pavojingi padariniai, arba neigiamai vertina asmens neveikimą, kai jis savo veiksmais sudarė sąlygas kilti pavojingiems padariniams, tačiau neveikė, kad jie nekiltų ar išnyktų rizika pavojingiems padariniams kilti.

Nors dauguma pasaulio šalių baudžiamuosiuose įstatymuose nėra įtvirtinusios priežastinio ryšio požymio, tačiau tai nėra rodiklis nulemiantis būtinybę neįtvirtinti priežastinio ryšio Lietuvos Baudžiamajame kodekse. Kita vertus, šalių, įtvirtinusių minimą požymį, baudžiamuosiuose įstatymuose pastebimos bendros tendencijos: a) teisinis priežastinio ryšio aprašymas gali būti lakoniškas, leidžiant traktuoti jį kaip nusikalstamos veikos sudėties požymį ar baudžiamosios atsakomybės elementą; b) teisinis priežastinio ryšio aprašymas detalizuoja priežastinio ryšio nustatymą iki faktinio priežastinio ryšio nustatymo, keliant reikalavimą konstatuoti būtinąją padarinių kilimo sąlygą; c) teisinis priežastinio ryšio aprašymas neretai yra skirtingas veikimu ir neveikimu padarytoms veikoms, sukėlusioms pavojingus padarinius. Tačiau analizuotų šalių baudžiamuosiuose įstatymuose nebuvo tiesiogiai kalbama apie teisinį priežastinį ryšį, išskyrus Brazilijos Federacinės Respublikos baudžiamąjį kodeksą, kuriame daroma nuoroda į teisinį priežastinį ryšį.

**Priežastinis ryšys Lietuvos baudžiamajame įstatyme.** Analizuojant priežastinio ryšio raiškos poreikį, Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse paminėtina baudžiamosios teisės mokslininkų kolektyvo monografija „Baudžiamojo kodekso bendrosios dalies vientisumo ir naujovių (su)derinimo iššūkių“<sup>389</sup>, kurioje pateikti monografijos

<sup>388</sup> „Criminal code of Brasil“, Planalto.gov.br., Žiūrėta 2019 m. spalio 8 d., [http://www.planalto.gov.br/ccivil\\_03/decreto-lei/del2848compilado.htm](http://www.planalto.gov.br/ccivil_03/decreto-lei/del2848compilado.htm).

<sup>389</sup> Švedas ir kt., supra note, 16.

autorių atlikto tyrimo rezultatai, gauti pateikiant specialiai parengtą klausimyną visų instancijų teismų teisėjams, prokurorams, advokatams ir mokslininkams bei apklausiant baudžiamosios teisės mokslininkus. Autoriai respondentų klausė, ar jie pritartų pasiūlymui BK apibrėžti priežastinio ryšio požymį? Apklausos rezultatai parodė, kad didžioji dauguma apklaustų praktikų – 82 (arba 70 proc.) teisėjai, 103 (arba 68 proc.) prokurorai ir 16 (arba 80 proc.) advokatų pritartų priežastinio ryšio apibrėžčiai baudžiamajame įstatyme. Tačiau, kaip nurodo autoriai, tokiai nuomonei pritarė tik 6 (arba 38 proc.) mokslininkai<sup>390</sup>. Manytina, kad akivaizdžiai išreikštas teisės praktikų poreikis turėti priežastinio ryšio apibrėžtį baudžiamajame kodekse nulemtas praktinių problemų, išskylančių nustatant priežastinį ryšį. Viena tų problemų yra aiškesnės priežastinio ryšio nustatymo metodikos stoka baudžiamosios teisės doktrinoje. Kita – baudžiamosios teisės doktrinoje aprašyta priežastinio ryšio nustatymo metodika iš dalies abejotina, nes kyla prieštaravimų tarp būtinojo ar atsitiktinio priežastinio ryšio ir subjektyviojo kaltės požymių turinio, kadangi jie iš dalies sutampa. Šis skirtingų požymių sutapimas kelia priežastinio ryšio pobūdžio nustatymo sunkumų, todėl teisinis priežastinis ryšys dažnai net nenustatomas. Tai patvirtina kitame darbo skyriuje pateiktas LAT bylų tyrimas, parodantis, kad baudžiamosios teisės doktrinoje pateikiama priežastinio ryšio nustatymo metodika visa apimtimi kasaciniame teisme naudotasi tik 4 proc. visų bylų<sup>391</sup>. Dėl šių priežasčių teisės praktikų noras turėti įstatymuose apibrėžtą priežastinio ryšio požymį yra suprantamas. Kita vertus, santykinai didelis baudžiamosios teisės mokslininkų, manančių, jog nereikia priežastinio ryšio požymio aprašyti baudžiamajame įstatyme, procentas gali būti nulemtas tos pačios problemos, su kuria susiduria ir teisės praktikai, – priežastinio ryšio nustatymo metodika nėra plačiai aprašyta ir ištirta, todėl nėra visiškai aišku, kaip reikėtų aprašyti priežastinio ryšio požymį baudžiamajame įstatyme. Susidaro situacija, kai teisės praktikoje nėra teisiškai įtvirtintos aiškios ir tinkamos taikyti priežastinio ryšio nustatymo metodikos, o dėl darbų priežastinio ryšio tematika stoka nėra dominuojančios mokslo pozicijos (dėl priežastinio ryšio sampratos ir jo nustatymo), galinčios tapti orientyru įstatymų leidėjui. Todėl atsižvelgiant į užsienio šalių įstatymų leidybos patirtį bei įvertinus anksčiau poskyriuose aprašytus užsienio šalių priežastinio ryšio ypatumus, pasireiškiančius panašia priežastinio ryšio nustatymo procedūra, galima daryti išvadą, kad yra poreikis baudžiamajame įstatyme įtvirtinti priežastinį ryšį, o jį įtvirtinus, prasminga nurodyti priežastinio ryšio nustatymo gaires, bendrus nustatymo principus, pavyzdžiui, darant nuorodą į būtinosios padarinių kilimo sąlygos nustatymą bei į teisinio priežastinio ryšio konstatavimo poreikį. Moksliniame tyrime neanalizuojama, kuriame BK straipsnyje turėtų būti įtvirtintas priežastinis ryšys, manytina šis klausimas reikalauja specifinės analizės.

Svarstant galimybės įtvirtinti priežastinio ryšio požymį Baudžiamajame kodekse, klausiama, kas baudžiamajame įstatyme turėtų būti įtvirtinta: ar priežastinio ryšio apibrėžtis ar priežastinio ryšio nustatymo metodika? Manytina, kad priežastinio ryšio

<sup>390</sup> Švedas ir kt., *supra note*, 16.

<sup>391</sup> Plačiau žr. 3.6 poskyrį.

apibrėžties pateikimas baudžiamajame įstatyme nėra tikslingas, nes tokia apibrėžtis sutinkama baudžiamosios teisės doktrinoje ir dėl jos diskusijų nekyla. Doktrinoje priežastinis ryšys suprantamas kaip vidinis reiškinių ryšys, pasireiškiantis tarp kaltininko padarytos pavojingos veikos ir baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių<sup>392</sup>. Tokios apibrėžties įtvirtinimas įstatyme nesuteiktų jokios praktinės naudos įstatymą taikantiems subjektams. Todėl įstatyme prasminga būtų numatyti priežastinio ryšio nustatymo principus, metodiką ar gaires. Būtent šioje srityje koncentruojasi visos su priežastiniu ryšiu susijusios problemos. Atsižvelgiant į V. Piesliako mokslinius darbus priežastinio ryšio tematika, autoriaus teiginys, kad priežastinio ryšio problema yra viena iš sudėtingiausių baudžiamosios teisės problemų,<sup>393</sup> neabejotinai patvirtina būtent priežastinio ryšio nustatymo problemą. Todėl tik įstatymas, kuriame įtvirtinta priežastinio ryšio nustatymo metodika ar jos esminiai principai bei gairės, galėtų tapti teisėkūros objektu. Pažymėtina, kad civilinėje teisėje, kaip ir baudžiamojoje, priežastinio ryšio nustatymo procedūra susideda iš dviejų etapų – faktinio ir teisinio priežastinio ryšio nustatymo. CK 6.247 straipsnyje nurodyta, kad prievolė atlyginti nuostolius atsiranda tik tada, kai šie nuostoliai yra skolininko neteisėtų veiksmų ar neveikimo rezultatas<sup>394</sup>. Šioje normoje įtvirtinta ne priežastinio ryšio apibrėžtis, o dalinė priežastinio ryšio nustatymo metodika, nusakanti faktinio priežastinio ryšio nustatymo principus. Vadovaujantis šia norma, būtina nustatyti tai, kad nuostolius sukėlė neteisėtus veiksmus atlikęs ar neveikęs skolininkas, t. y. nuostoliai turi būti skolininko neteisėtų veiksmų rezultatas. Ši norma nenurodo priežastinio ryšio nustatymu taikytinų teorijų ar taisyklių. Jos sutinkamos civilinės teisės doktrinoje. Todėl šia norma numatomas tik bendro pobūdžio principas, kaip turi būti nustatomas faktinis priežastinis ryšys, o civilinės teisės doktrinoje aptinkamas normos taikymo turinys: siekiant nustatyti, ar skolininko neteisėti veiksmai sukėlė nuostolius, naudojamosi *conditio sine qua non* taisykle, įvertinant, ar atsakovo veiksmai yra būtina žalos atsiradimo sąlyga ir ar be jo veiksmų žala nebūtų atsiradusi. Kita vertus, civilinės teisės doktrinoje aprašoma ir teisės taikymo praktikoje naudojamosi dviejų etapų – faktinio ir teisinio – priežastinio ryšio nustatymo metodika<sup>395</sup>. Todėl CK 6.247 straipsnyje aprašomas vien faktinis priežastinis ryšys yra tik dalis visos priežastinio ryšio nustatymo procedūros. Antrosios dalies – teisinio priežastinio ryšio – turinys atskleidžiamas tik civilinės teisės doktrinoje<sup>396</sup>: „<...> antrojoje stadijoje, nustatinėjant teisinį priežastinį ryšį, taikoma deliktinės atsakomybės ribas siaurinti priežastinio ryšio teorija (viena ar kelios). Lietuvoje, nustatinėjant teisinį priežastinį ryšį, remiamasi kriterijais pagrįstu sprendimo variantu, t. y. atsižvelgiama į žalos numatomumą protingam asmeniui veiksmų (neveikimo) metu, ypač atsižvelgiant į žalingų veiksmų (neveikimo) ir padarinių artimumą laiko ar erdvės aspektu,

<sup>392</sup> Piesliakas, *supra note*, 10: 8.

<sup>393</sup> *Ibid.*

<sup>394</sup> Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas. Teisės aktų registras, žiūrėta 2019 m. liepos 22 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB>.

<sup>395</sup> S., Drukeičienė, A., Norkūnas „Civilinė atsakomybė. Praktikumai“ (Vilnius: Registrų centras (2017), [https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16214/27\\_Civilin%20%20atsakomyb%20%20praktikumai.pdf?sequence=1](https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16214/27_Civilin%20%20atsakomyb%20%20praktikumai.pdf?sequence=1).

<sup>396</sup> *Ibid.*

ginamo intereso prigimtį ir vertę, atsakomybės pagrindą, įprastinės gyvenimiškos rizikos apimtį ir pažeistos normos ginamą tikslą.“ Todėl priežastinio ryšio įtvirtinimo CK išraiška nėra išsami ir visapusiškai aptarianti realų priežastinio ryšio nustatymą.

Ieškant tinkamos priežastinio ryšio įtvirtinimo baudžiamajame įstatyme formos, hipotetiškai svarstyta, kad jeigu baudžiamajoje teisėje, kaip civilinėje teisėje, būtų įtvirtintas faktinio priežastinio ryšio nustatymo principas, tokia norma skambėtų taip: „Priežastinis ryšys nustatomas, kai asmens neteisėti veiksmai ar neveikimas sukėlė pavojingus padarinius.“ Tokia faktinio priežastinio ryšio nustatymo teisinė išraiška suponuotų bendrą principą, nurodantį, kaip praktiškai turėtų būti nustatomas faktinis priežastinis ryšys. Tikslesnės faktinio priežastinio ryšio nustatymo gairės būtų atskleidžiamos baudžiamosios teisės doktrinoje. Baudžiamajoje teisėje faktiniam priežastiniam ryšiui nustatyti taikoma būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklė, kai nustatoma, ar kaltininkas, atlikęs pavojingą veiką, sukėlė pavojingus padarinius. Doktrinoje detalizuojama, kaip nustatyti priežastinį ryšį, kai prie pavojingų padarinių prisideda ir pats nukentėjęs, kai faktinio priežastinio ryšio grandinę pertraukia kitos nuo kaltininko nepriklausančios aplinkybės ir pan. Visų šių skirtingo priežastingumo situacijų aprašyti įstatyme neįmanoma, todėl faktinio priežastinio ryšio nustatymo ypatybės randamos baudžiamosios teisės doktrinoje, teisės taikymo praktikoje. Vėliau šiame darbe bus aptarta, kad baudžiamajoje teisėje faktinio priežastinio ryšio nustatymas yra gana aiškus, kadangi nagrinėjant daugumą skirtingų kategorijų bylų naudojamosi būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisykle, nustatant, ar konkretaus kaltininko padaryta pavojinga veika sukėlė pavojingus padarinius. Kita vertus, svarbus ir šiame poskyryje jau minėtas klausimas: kokią teorinę ir praktinę naudą suteiktų faktinio priežastinio ryšio įtvirtinimas baudžiamajame įstatyme, ypač atsižvelgiant į tai, kad priežastiniam ryšiui nustatyti būtinas ir teisinis priežastinio ryšio nustatymas? Manytina, kad dalinis (faktinio) priežastinio ryšio įtvirtinimas įstatyme neatspindėtų visapusiško priežastinio ryšio nustatymo principo. Toks faktinio priežastinio ryšio įtvirtinimas įstatyme būtų tik kosmetinis, todėl niekaip nepagerintų teisės taikymo praktikos. Todėl prasmę suteiktų tiek faktinio tiek ir teisinio priežastinio ryšio nustatymo įtvirtinimas baudžiamajame įstatyme. Tačiau šioje situacijoje susiduriama su aiškumo ir koncentruotumo problema, kadangi priežastinio ryšio nustatymo metodika nėra išgryninta nei baudžiamosios teisės doktrinoje, nei teisės taikymo praktikoje. Todėl teisinio priežastinio ryšio įtvirtinimas įstatymuose turėtų būti abstraktus, išreikštas bendro pobūdžio teiginiais apie priežastinį ryšį, taip teisės taikytojui leidžiant pasirinkti, jo manymu, tinkamą teisinio priežastinio ryšio teoriją, bet kartu ir įpareigojantis nustatyti teisinį priežastinį ryšį, todėl pakaktų bendros tezės, įpareigojančios teisės taikytoją įrodyti tam tikras teisinio priežastinio ryšio ypatybes, pavyzdžiui: „<...> Priežastinis ryšys turi būti teisiškai reikšmingas.“ Tokia teisinio priežastinio ryšio formuluotė įpareigotų kiekvienoje konkrečioje byloje nustatyti, ar priežastinis ryšys yra teisiškai reikšmingas. Akivaizdu, kad teisiškai reikšmingo priežastinio ryšio turinys būtų atskleistas baudžiamosios teisės doktrinoje, tačiau teisiškai nereikšmingas priežastinis ryšys būtų pertrauktas (kito kaltininko, gamtos jėgų ir pann.) priežastinis ryšys. Todėl faktinio ir teisinio priežastinio ryšio įtvirtinimas įstatymuose galėtų atrodyti taip: „*Priežastinis*

*ryšys nustatomas, kai asmens neteisėti veiksmai ar neveikimas sukėlė baudžiamajame įstatyme numatytus padarinius. Priežastinis ryšys turi būti teisiškai reikšmingas.“*

Tokia priežastinio ryšio nustatymo apibrėžtis suponuotų dvejų etapų priežastinio ryšio nustatymą, kai nustatant faktinį priežastinį ryšį pirmame etape reikėtų nustatyti, ar pavojingus padarinius sukėlė būtent kaltininko neteisėtas veikimas ar neveikimas. Tokia nuostata reikalautų vadovautis būtiniosios padarinių kilimo sąlygos taisykle, nustatyti būtinąją padarinių kilimo sąlygą ir įvertinti faktiškai susiformavusį priežastingumą. Aplinkybė, kad būtinoji padarinių kilimo sąlyga būtų nustatoma tarp kaltininko veikimo ar neveikimo, suponuotų poreikį visų kategorijų bylose nustatyti faktinį priežastinį ryšį, taip eliminuojant civilinėje teisėje taikomą netiesioginį priežastinį ryšį, kai kaltininkas savo veiksmais tiesiogiai nesukelia padarinių, tačiau sudaro prielaidas kitiems asmenims juos sukelti. Antrame priežastinio ryšio nustatymo etape, nurodžius, kad priežastinis ryšys turi būti teisiškai reikšmingas, būtų taikoma teisinio priežastinio ryšio turinį atitinkanti teorija. Apie tai išsamiau bus kalbama kituose šio mokslinio tyrimo skyriuose.

### 3.3. Priežastinio ryšio atribojimo nuo kaltės problema<sup>397</sup>

Nusikalstamos veikos sudėties požymiai skirtomi į objektyviusius ir subjektyviusius. Kriterijus, leidžiantis priskirti konkretų sudėties požymį kuriai nors iš kategorijų, yra šio požymio pobūdis, nusakantis, ar požymis egzistuoja objektyvioje tikrovėje, ar asmens psichikoje. Nuo to priklauso, kokioje plotmėje bus siekiama pažinti priežastinį ryšį:

- a) ar bus gilinamasi į realiai egzistuojančią aplinką (objektyvaus pobūdžio priežastinis ryšys);
- b) ar bus gilinamasi į kaltininko psichikos procesus (subjektyvaus pobūdžio).

Priežastinis ryšys Lietuvos baudžiamojoje teisėje oficialiai priskiriamas prie objektyviųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių, apibūdinančių išorinę, matomą, žmogaus poelgio pusę<sup>398</sup>, kadangi egzistuoja tikrovėje nepriklausomai nuo amens (kaltininko, nukentėjusiojo, teisėjo) suvokimo, pasiduoda tyrimo rutinai ir gali būti nustatytas ar pažintas taikant objektyvius pažinimo metodus. Tokį priežastinio ryšio supratimą ir priskyrimą objektyviesiems sudėties požymiams pagrindžia ir mokslinio tyrimo pirmame skyriuje atlikta istorinė priežastinio ryšio raiškos moksliniuose šaltiniuose analizė<sup>399</sup>, atskleidusi priežastinio ryšio pobūdžio suvokimo skirtumus (objektyvus ar subjektyvus) įvairių laikų mokslo ir teisės šaltiniuose:

- Senovės rytų šaltiniuose priežastingumo pobūdis buvo suprantamas subjektyviai, nes buvo apsiribojama suvokimu, jog priežastinis ryšys tikrovėje neaptinkamas ir egzistuoja tik žmonių mintyse<sup>400</sup>.

<sup>397</sup> Dalis poskyrio parengta pagal išspausdintą publikaciją: L. Žalnierūnas, „Adekvataus priežastinio ryšio teorija ir jos atribojimo nuo kaltės problema“, *Jurisprudencija*, 25(1), (2018): 172–203. <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=683300>.

<sup>398</sup> Piesliakas, *op. cit.*, 180.

<sup>399</sup> Žalnierūnas, *supra note* 13: 269–293.

<sup>400</sup> Gano, *supra note* 52: 2.

- Antikoje susiformavo dualistinė priežastinio ryšio pobūdžio traktuotė – baudžiamajoje teisėje objektyvi<sup>401</sup>, o civilinėje teisėje subjektyvi<sup>402</sup>.
- Viduramžiais susiformavo modernaus priežastingumo koncepcija, kurios turinys ir atitikmuo teisėje – objektyvus priežastinio ryšio pobūdis. Todėl viduramžiais buvo atmesta Dievo, kaip pagrindinės priežasties, idėja ir buvo atsižvelgta tik į kaltininko atliktus veiksmus ir jais sukeltus padarinius, nepaisant kaltininko suvokimo<sup>403</sup>.
- Naujųjų laikų istorijoje priežastinį ryšį imta traktuoti kaip pažintinę objektyvaus pobūdžio kategoriją. Daugelis mokslininkų sistemingai palaikė objektyvaus priežastinio ryšio traktuotę (T. Hobsas<sup>404</sup>, R. Dekartas<sup>405</sup>, B. Spinoza<sup>406</sup>, P. S. de Laplasas<sup>407</sup>). Civilinėje teisėje šiuo laikotarpiu galutinai įsivyravo subjektyvaus pobūdžio priežastinio ryšio suvokimas<sup>408</sup>, o baudžiamajoje teisėje priežastinis ryšys buvo laikomas objektyviu.
- Naujausiųjų laikų istorijoje baudžiamajai teisei įtaką padarė I. Kanto filosofija. Mokslininkas teigė, kad gamta pažini tik kaip reiškinių visuma, o gamtos dėsninčiai objektyviai egzistuoja už žmogaus sąmonės ribų išoriniame pasaulyje<sup>409</sup>, dėl to priežastinis ryšys yra objektyvus. Tačiau mokslininkas transformavo iki tol baudžiamajoje teisėje vyravusį priežastingumo suvokimą suteikdamas šiam

<sup>401</sup> Kauzalizmo atstovų ir stoikų manymu, visi reiškiniai egzistuoja nepriklausomai nuo žmogaus valios, turi savo priežastis ir atsitiktinių reiškinių negali būti, o ankstesni įvykiai yra būsimų įvykių priežastys, dėl to visi daiktai yra susieti tarpusavyje vieni su kitais. <...> Aristotelio ir stoikų idėjos neaplenkė ir teisės, kur susiformavo ir nusistovėjo būtent objektyvaus priežastinio ryšio pobūdžio suvokimas, aiškinamas atsietai nuo kaltininko kaltės. Gano, *op. cit.*, 2. Taip pat žr. E. Nekrašas, *Filosofijos įvadas*, (Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2006), 61. Taip pat žr. „Tiesiogiai prieš nukentėjusįjį panaudota fizinė jėga buvo traktuojama, kaip veikiančioji priežastis, kuri veikiant anališkui būdu, reguliariai, būtinai ir neatsižvelgiant į kaltininko kaltę sukeldavo mirtį.“ Plačiau žr. M. Hulswit, *supra note*, 61.

<sup>402</sup> Apie III a. pr. m. e. civilinėje teisėje deliktinės atsakomybės srityje priežastinis ryšys buvo suprantamas ne kaip teisinė, tačiau kaip bendroji kategorija, kurią apėmė kaltės nustatymo mechanizmas. Tam įtakos turėjo to paties Aristotelio idėjų įkvėpti finalizmo krypties šalininkai, manę, jog visos permainos turi savo priežastį, bet jos kryptį lemia tikslas, todėl priežastys yra priklausomos nuo tikslo. Žr. Winiger ir kt., *supra note*, 26: 10. Taip pat žr. A. Tatarkevicz, *Filosofijos istorija, I tomas* (Vilnius: Alma littera, 2006) 127.

<sup>403</sup> Hulswit, *supra note*, 61: 419.

<sup>404</sup> Autorius teigė, jog priežastingumas turi būti laikomas objektyviu ryšiu tarp materialaus pasaulio daiktų kaip kūnų veikimo vienas į kitą apraiška. Plačiau žr. A. P. Kozlov, *Poniatie prestupleniia* (Moskva: Juridicheskii centr Press, 2004), 305.

<sup>405</sup> Autorius siūlė tirti tik gamtos dėsnius, nes taip galima pažinti mus dominančią materiją, jos judėjimo perspektyvą, o tai patikratino analizuoti pažinimo reiškinius, kurie savo prigimtimi yra objektyvūs. Plačiau žr. K. Clatterbaugh, *The Causation Debate in Modern Philosophy* (New York and London: Routledge, 1999), <https://books.google.lt/books?id=O0lpAwAAQBAJ&pg=PA218&dq=Descartes%E2%80%99+Causal+Likeness+Principle%E2%80%99+Philosophical+Review+89/3:+379-402.&hl=en&sa=X&ved=0AhUKEWiIpdfjk-70AhWcKSwKHwXJD-IQ6AEIKJAA#v=onepage&q&f=false>.

<sup>406</sup> Mokslininkas priežastingumo suvokimą supaprastino iki modernios tvarkos, o pastarąją – iki matematinės tvarkos, viskas, kas vyksta, yra būtina, todėl nėra atsitiktinum. Spinoza teigė, kad priežastinis ryšys yra logiškai būtinai ir galimas pažinti išoriniam stebėtojiui, t. y. objektyvus.

<sup>407</sup> Įtvirtino mechanistinio pasaulio sampratą, jog pasaulis yra mechanizmas ir egzistuoja griežta reiškinių tvarka, t. y. pasaulis objektyvus, galimas pažinti išoriniam stebėtojiui. Plačiau žr. P. S. Laplace, *Philosophischer Versuch über die Warschanlichkeit*, (Leipzig: 1932), 1–3.

<sup>408</sup> D. Hiumas suformavo subjektyvistinę priežastinio kategoriją, pagal kurią tyrimas negali būti objektyvios tikrovės šaltinis, nes remiasi nepagrįstomis prielaidomis ir egzistuoja stebinčio subjekto sąmonėje. Mokslininkas teigė, jog priežastingumo idėją žmogus perėmė iš savo patirties, todėl priežastinis ryšys suvokiamas vien tik per mūsų sąmonės įprotį suprasti ir tikėti, kad iš tam tikro reiškinio neabejotinai išplaukia kitas reiškinys. Žr. Hiumas, *supra note* 97: 114.

<sup>409</sup> Kantas, *supra note*, 97: 82.

subjektyvumo, nes prie gamtoje egzistuojančių dėsningumų pridėjo žmogaus gebėjimą juos suvokti<sup>410</sup>. Iš esmės priežastingumas liko objektyvus, nes, kaip teigė autorius, gamtos dėsningumai egzistuoja už žmogaus sąmonės ribų, tačiau jų pažinimą susiejo su gebėjimu suprasti ir patirti juos sąmonėje. Taigi objektyvių dėsningumų egzistavimas buvo susietas su sąmonėje vykstančiu suvokimo procesu, taip priežastinį ryšį ir jo pažinimą apribojant stebėtojo gebėjimu suvokti objektyvius dėsningumus ir priartinant priežastinį ryšį prie kaltės (prie gebėjimo suvokti ir numatyti). Jei stebėtojas negebėjo suvokti objektyviai egzistuojančio dėsningumo, toks priežastingumas neegzistavo ir atsakomybė už nesuvoktą priežastinį ryšį nekilo. Toks priežastinio ryšio suvokimas sukūrė subjektyvaus pobūdžio įvaizdį.

Siekiant pažinti priežastinį ryšį, naudojamosi skirtingomis priežastinio ryšio teorijomis ir, kaip aptarta mokslinio tyrimo antrame skyriuje, kai kurios jų akcentuoja kaltininko psichikoje vykstančius procesus, o tai nėra priimtina priežastiniam ryšiui nustatyti baudžiamojoje teisėje. Atitinkamai dėl I. Kanto idėjų įtakos XIX a. ėmus visuotinai aptarinėti priežastinio ryšio klausimą baudžiamojoje teisėje, susiformavo adekvataus priežastinio ryšio teorija<sup>411</sup>, kuri XX a. pradžioje tapo vyraujanti ir baudžiamojoje teisėje<sup>412</sup>. Įsitvirtinus šiai teorijai, priežastinio ryšio pobūdis buvo laikomas objektyviu, tačiau taikant minėtą teoriją priežastinio ryšio nustatymo procese reikėjo nustatyti ir asmens kaltės elementus. Europos rytų šalyse (Rusijoje, Ukrainoje ir kitur) teorija buvo gaji praeityje, o Lietuvoje ši teorija rekomenduotina taikyti dar ir šiandien. Kai kurie Lietuvos mokslininkai nustatant priežastinį ryšį siūlo pasitelkti subjektyvaus pobūdžio elementus ir nustatyti, ar kaltininkas pavojingos veikos atlikimo metu numatė kilsiančius pavojingus padarinius<sup>413</sup>. Tokios mokslininkų rekomendacijos suformuoja reikšmingą problemą: priežastinis ryšys, kaip objektyvusis nusikalstamos veikos sudėties požymis, dėl rekomenduojamos taikyti adekvataus priežastinio ryšio teorijos nepagrįstai siejamas su subjektyviuoju nusikalstamos veikos sudėties požymiu – kalte.

Lietuvos baudžiamojoje teisėje taikoma adekvataus priežastingumo teorija reiškiasi per tiesiogiai taikyti siūlomą būtiną ir atsitiktinį priežastinio ryšio teoriją. Viena iš ryškių būtiną priežastinio ryšio savybių yra ta, kad jis turi būti iš anksto numatomas<sup>414</sup>. Iš gyvenimo patirties žmogus gali numatyti, kokie jo veiksmai ar neveikimas kokius padarinius gali sukelti<sup>415</sup>. V. Piesliakas teigia, kad „<...> visuomeninė žmogaus praktika, gyvenimo patyrimas padeda pažinti gamtos ir visuomenės dėsnius; <...> žmogus, smeišdamas peiliu į pilvą, paprastai numato, kad toks smūgis gali sukelti mirtį<sup>416</sup>.“ Priežastinis ryšys vertinamas nustatant nusikalstamos veikos darymo metu kaltininko suvoktas aplinkybes, kurios savo ruožtu vertinamos padarinių inkriminavimo metu, atsižvelgiant į kaltininko žinias (gyvenimišką, profesinę patirtį) apie konkrečių

<sup>410</sup> Kantas, *supra note*, 100: 82.

<sup>411</sup> Piontkovskii, *supra note* 306: 192.

<sup>412</sup> *Ibid*, 205.

<sup>413</sup> Piesliakas, *supra note*, 1: 175.

<sup>414</sup> *Ibid*.

<sup>415</sup> Piesliakas, *supra note*, 10; 15.

<sup>416</sup> *Ibid*, 9.



reiškinių sąveiką<sup>417</sup>. Tačiau kiekvieno žmogaus gyvenimiška patirtis, profesinės žinios, taip pat ir mąstymo galimybės skiriasi, todėl ir kilsiančių padarinių suvokimas taip pat skirtingas. Kadangi nerasime jokio veikalo, kuriame tilptų visa gyvenimiška patirtis, pasireiškusi skirtingose situacijose, todėl atsakyti į klausimą, kas yra numatoma ir dėsninga, nėra paprasta. Akivaizdu, jog skirtingas gyvenimiškas patirtis, profesines ir specifines žinias turintys asmenys gali skirtingai numatyti dėl analogiškų veiksmų kilsiančius padarinius.

Kita vertus, doktrinoje nurodoma, kad kaltininkas turi numatyti tik dėsningus padarinius, kurie vadovaujantis įprasta gyvenimiška patirtimi gali būti suvokti kiekvieno normalaus žmogaus<sup>418</sup>. Dėsningi padariniai paaiškinami per įprastą normalaus žmogaus gyvenimišką patirtį (pvz., iš gyvenimo patirties (praktikos) žmogus gali numatyti, kokios jo veikos (veiksmas ar neveikimas) kokius padarinius gali sukelti. Kiekvienas normalus žmogus iš gyvenimo patirties žino, kokius padarinius gali sukelti šūvis į žmogų iš šaunamojo ginklo ar dūris peiliu, kokius padarinius paprastai sukelia smūgis ranka į krūtinę, o kokius – kietu daiktu į galvą<sup>419</sup>. Vadinasi, kaltininkas numatys pačius akivaizdžiausius padarinius, kurie, remiantis gyvenimiška patirtimi, tiesiogiai kyla veikiant tam tikru būdu. Vartojama „normalaus žmogaus“ sąvoka suponuoja proto žmogaus standarto taikymą. Išeitų taip, kad normalus žmogus atitiktų vidutinių gabumų, įprastos gyvenimiškos patirties žmogų, kuriam negali būti pritaikytas vadinamasis supermeno<sup>420</sup> etalonas, nes šis numatytų visus galimus priežastinio ryšio vystymosi variantus, net ir mažai tikėtinus ar netipiškus. Todėl įprastos gyvenimiškos patirties, vidutinių gabumų žmogus, vadovaudamasis savo įprasta bei visuotinai žinoma gyvenimiška patirtimi, numatys įprastai galimus kilti padarinius. Iš to darytina išvada, jog sudėtingo priežastinio ryšio vystymasis suvokiamas sunkiau, nes reikalauja išskirtinio numatymo, pagrįsto specifinėmis žiniomis ar išskirtine gyvenimiška patirtimi.

Todėl patraukimo baudžiamajon atsakomybėn atvejais iš kaltininko reikalaujama turėti galimybę numatyti padarinius<sup>421</sup>. Nustačius, kad asmuo negalėjo numatyti pa-

<sup>417</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-224/2009; Nr. 2K-514/2009, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/Default.aspx?id=20&item=results&Chng=1&order=1&desc=1&#middle>

<sup>418</sup> Piesliakas, *supra note*, 10: 9.

<sup>419</sup> *Ibid.*

<sup>420</sup> Ryu, *supra note*, 23: 792.

<sup>421</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-247/2009, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/138023>. Byloje nurodyta, kad „<...> nuteistas daug metų dirbo policijoje tyrėju, todėl akivaizdu, kad jis žinojo, kokios gali būti smūgio sudavimo į galvą pasekmės. Todėl jo supratimą, kad suduodant smūgi ranka į galvą kyla pavojus žmogaus gyvybei, taip pat jo numatymą, kad suduodant tokį smūgį gali kilti tokie padariniai, iš tikrųjų patvirtina ne tik gyvenimiška, bet ir G. V. profesinė patirtis“. Taip pat žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. birželio 2 d. nutartį baudžiamojoje byloje Nr. 2K-224/2009, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/126223>, kur nurodyta „<...> galėjimas numatyti kito žmogaus mirtį konkrečioje situacijoje – tai kaltininko (turinčio atitinkamą pareigą) reali galimybė suprasti veikos pavojingumą bei numatyti pasekmes (gyvybės atėmimą)“. Taip pat paminėtina Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-514/2009, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/144026>, kur nurodyta, jog „<...> paprastai apie priežastinio ryšio pobūdį sprendžiama atsižvelgiant į nusikalstamos veikos padarymo vietas ypatumus, kaltininko galimybę numatyti, kad nukentėjusysis gali kristi ir susitrenkti galvą ir dėl to mirti. Visos nagrinėjamoje byloje nustatytos aplinkybės duoda pagrindą manyti, kad sunkų pavojingą gyvybei V. S. sužalojimą galima buvo numatyti iš anksto, prieš smogiant V. S. į galvą“.



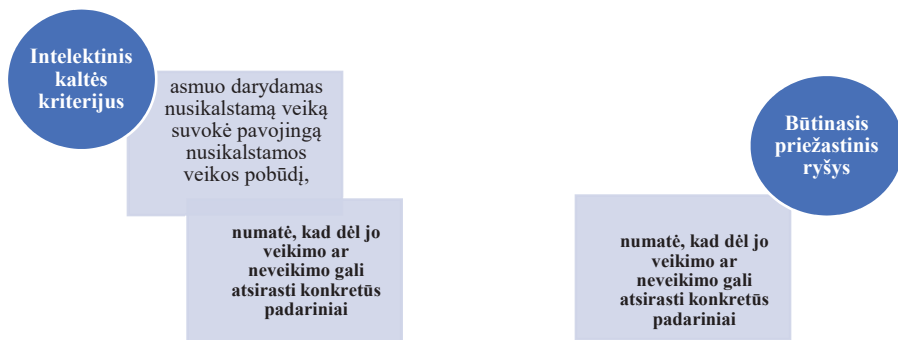
vojingų padarinių, jam baudžiamoji atsakomybė netaikoma<sup>422</sup>. Todėl akivaizdu, kad remiamasi intelektiniu kaltės kriterijumi, skirtu nusikalstamą veiką padariusio asmens mąstymui analizuoti, nes įpareigojama nustatyti, ką numatė konkretus kaltininkas. Manytina, jog toks nuo kaltininko psichikoje vykstančių procesų priklausantis subjektyvus vertinimas iškreipia objektyvų priežastinio ryšio pobūdį. Lietuvos baudžiamosios teisės praktikoje bei doktrinoje įrodinėjant būtinąjį priežastinį ryšį ir remiantis adekvataus priežastingumo teorija nėra reikalaujama nustatyti, ar kaltininkas suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį. Įrodinėjimo procese apsiribojama tik padarinių numatymo prievole. Tačiau padarinių numatymo prievolė suformuota ir subjektyviojo nusikalstamo sudėties požymio – kaltės – turinyje<sup>423</sup>: „Kaltininko intelektinės veiklos sudėtinė dalis yra ir numatymas pavojingų savo veikimo ar neveikimo padarinių, nurodytų Baudžiamajame kodekse. Kaltininkas suvokia, kad tokie padariniai labai tikėtini, realūs ar net neišvengiami. Taigi kaltininkas supranta, kad savo veikimu (neveikimu) pradeda priežastingumo ryšį, vedantį prie padarinių <...>.“ Todėl akivaizdu, jog būtinasis priežastinis ryšys yra intelektinio kaltės turinio elementas, o reikalavimas asmeniui, darančiam veiką, numatyti kilšančius padarinius apibūdinamas dviejuose nusikalstamos veikos sudėties požymiuose, todėl jie suplakami ir nepagrįstai sugretinami. Taigi asmens gebėjimas numatyti padarinius, nulemiančius atsakomybės taikymo galimybes, neišvengiamai patenka į subjektyviojo nusikalstamos veikos sudėties požymio – kaltės – turinį.

Kaltė suprantama, kaip asmens, darančio nusikalstamą veiką, psichinis santykis su objektyviaisiais sudėties požymiais. Šis santykis pasireiškia per intelektinį kaltės kriterijų, suprantamą kaip asmens gebėjimas suvokti pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį ir numatyti galimybę kilti padariniams bei per valinį kriterijų – valios padaryti nusikalstamą veiką sutelkimą (norą ar nenorą sukelti padarinius (materialiose sudėtyse). Analizuojamame kontekste reikšmingas būtent intelektinis kriterijus, apibūdinamas kaip asmens gebėjimas suvokti ir numatyti priežastinio ryšio vystymąsi ir padarinių kilimą. Intelektinio kriterijaus turinys tyčinėse ir neatsargiose veikose (tik nusikalstamo pasitikėjimo atvejais) yra toks: asmuo, darydamas nusikalstamą veiką, suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį, numatė, kad dėl jo veikimo ar neveikimo gali atsirasti konkretūs padariniai (BK 15 straipsnio 2 dalis, 16 straipsnio 2 dalis), o neatsargiose veikose (nusikalstamo nerūpestingumo atveju) toks: asmuo darydamas nusikalstamą veiką nenumatė, kad dėl jo veikimo ar neveikimo gali atsirasti konkretūs padariniai, tačiau galėjo ir turėjo tai numatyti (BK 16 straipsnio 3 dalis). Akivaizdu, jog abiem sudėties požymiams keliamas reikalavimas (išskyrus nusikalstamo nerūpestingumo atveju) numatyti padarinius. Kaltininkui, numaćiusiam padarinių kilimo galimybę, konstatuojamas teisiškai reikšmingas priežastinis ryšys – būtinasis priežastinis ryšys. Priešingu atveju prieinama prie išvados, jog priežastinis ryšys yra atsitiktinis. Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje teigiama, jog „išvada apie atsitiktinį priežastinio ryšio pobūdį leidžia teigti nesant priežastinio ryšio baudžiamuoju teisinu

<sup>422</sup> Piesliakas, *supra note*, 10: 9.

<sup>423</sup> Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. liepos 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-391-398/2017, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1502782>.

požiūriu <...>. Jis nėra dėsningas, todėl negali būti iš anksto numatomas. Taigi net ir pripažinus objektyviai priežastinį ryšį egzistuojant, vis vien nebus galimybės traukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn, nes nepavyks įrodyti kaltės <...><sup>424</sup>. Atrodo, jog sprendžiant dėl priežastinio ryšio iš anksto mąstoma, ar pavyks įrodyti kaltę. Padarius išvadą, jog nepavyks, konstatuojama, kad nėra ir priežastinio ryšio. Todėl objektyviai egzistuojančio priežastinio ryšio teisinis paneigimas tais atvejais, kai kaltininkas nenumato padarinių kilimo, bei doktrininis būtinojo priežastinio ryšio ir kaltės turinio sutapatinimas („<...> juk vienas iš kaltės elementų yra įstatyme numatytų padarinių numatymas“<sup>425</sup>) panaikina atotrūkį tarp šių skirtingų nusikalstamos veikos sudėties požymių, taip būtinajam priežastiniam ryšiui suteikiant kaltės turinį:



4 pav. Būtinasis priežastinis ryšys patenka į intelektualio kaltės kriterijaus turinį<sup>426</sup>

Sugretinus būtinojo priežastinio ryšio ir intelektualio kaltės kriterijaus turinį pagrindžiamas prieš tai pateiktas teiginys, jog šių elementų turinys identiškas. Todėl juridinės technikos prasme Lietuvoje teisiškai reikšmingu laikomas būtinasis priežastinis ryšys yra tapatus intelektualiam kaltės kriterijui, o *adekvataus priežastinio ryšio* teorija ir jos nustatymo metodika yra subjektyvaus pobūdžio. Todėl akivaizdus poreikis esamą *adekvataus priežastinio ryšio* teoriją keisti kita objektyvaus priežastinio ryšio pobūdį atitinkančia teorija. Kaip minėta disertacijos antrame skyriuje, vystoma adekvataus priežastinio ryšio teorija buvo pakoreguota, todėl atsirado *adekvačios priežasties* teorija<sup>427</sup>. Šios teorijos pakeitimai pasireiškė tuo, kad siekiant įrodyti priežastinį ryšį į įrodinėjimo procesą reikėjo įtraukti ir sąlygas, kurios tapo žinomos jau kilus padariniams, tačiau nereikėjo į priežastingumo suvokimą įtraukti kaltės. Mokslinio tyrimo autoriaus manymu, ši teorija turi būti taikoma vietoj *adekvataus priežastinio ryšio* teorijos.

Baudžiamosios teisės doktrinoje sutinkama požiūrių, jog priežastinio ryšio vertinimas atliekamas sprendžiant, ką konkrečioje situacijoje apie priežastingumą būtų

<sup>424</sup> Piesliakas, *supra note*, 1: 294.

<sup>425</sup> *Ibid.*

<sup>426</sup> Sukurta autoriaus.

<sup>427</sup> Rumelin, *supra note*, 112: 183.

suvokęs visažinis stebėtojas, disponuodamas absoliučia mokslinė ir eksperimentinė informacija apie konkrečius reiškinius<sup>428</sup>. Tokiu atveju padarinių numatymas nebūtų perkeliamas neteisėtai besielgiančiam asmeniui, o tik objektyvaus asmens, disponuojančio tam tikromis žiniomis, standartui, todėl nebūtų gilinamasi, ką numatė konkretus kaltininkas. Būtent adekvačios priežasties teorija priežastinio ryšio vertinimą konkrečioje situacijoje perkelia teisėjui, operuojančiam visomis imanomis objektyviomis žiniomis apie pasaulio ir konkretaus priežastingumo situacijos reiškinius. Taikant minimą teoriją priežastinio ryšio nustatymo procese visiškai neatsižvelgiama į tai, ar kaltininkas numatė kilsiančius padarinius, nes apsiribojama tik išvada, jog būtent kaltininko pavojinga veika sukėlė pavojingus padarinius konkrečioje situacijoje. Padaryti išvadą dėl priežastinio ryšio pavedama bylą nagrinėjančiam teisėjui. Taikant minimą teoriją pabrėžiama tai, kad priežastinis ryšys yra objektyvaus pobūdžio, todėl jo nustatymas negali priklausyti nuo kaltininko galimybės jį numatyti.

### 3.4. Priežastinio ryšio nustatymo ypatumai kitose kontinentinės teisės tradicijos šalyse

Šiame poskyryje aptariama priežastinio ryšio raiška ir nustatymo metodika kontinentinės teisės tradicijos šalių nacionalinėje baudžiamojoje teisėje ir jos taikymo praktikoje. Analizei pasirinkta Norvegija, Prancūzija, Vokietija ir Rusija. Šalys pasirinktos pagal jų priklausomumą skirtingiems kontinentinės teisės tradicijos pošeimiams (pogrūpiams), kuriuose minimos šalys laikomos lyderėmis arba pradininkėmis. Šių teisės tradicijų pošeimių analizės rezultatas suformuoja platų žinių apie priežastinio ryšio supratimą spektrą. Norvegija priklauso šiaurės šalių teisės pošeimiui (Skandinavijos teisė), kuriam susiformuoti įtaką turėjo germanų ir romėnų teisė<sup>429</sup>. Prancūzija priklauso romaniškosios teisės tradicijos pošeimiui (Romanų teisė)<sup>430</sup>, be germanų ir anglų teisės, daugiausia paveiktam Prancūzijos civilinio kodekso. Vokietija priklauso germaniškosios teisės pošeimiui (Vokiškoji teisė)<sup>431</sup>, apėmusiam visas vokiškai kalbančias šalis ir vadintam germanų teise. Rusija priklauso romaniškosios teisės pošeimiui su ryškia germaniškosios teisės pošeimio įtaka<sup>432</sup>, todėl pasižymi tam tikrais savitumais, be to, turėjo tiesioginę įtaką Lietuvos baudžiamajai teisei. Paminėtina, kad Lietuva priskiriama maišytam romaniškosios teisės ir germaniškosios teisės pošeimiui.

<sup>428</sup> Ryu, *supra* note 23: 791–792.

<sup>429</sup> „Encyclopædia Britannica“, *Scandinavian law*, žiūrėta: 2020 m. birželio 3 d. <https://www.britannica.com/topic/Scandinavian-law#ref41315>. Taip pat žr. K., Zweigert, H., Kotz, E., „Introduction to comparative law“, *3rd revised ed.*, Oxford (1998), <https://global.oup.com/academic/product/an-introduction-to-comparative-law-9780198268598?cc=lt&lang=en&>.

<sup>430</sup> „Encyclopædia Britannica“, žiūrėta 2020 m. birželio 3 d. <https://www.britannica.com/topic/civil-law-Romano-Germanic>. Taip pat žr. „Georgetown Law Library“, *The Layout of the French Legal System*, žiūrėta 2020 m. birželio 3 d., <https://guides.ll.georgetown.edu/c.php?g=362135&p=2446075>.

<sup>431</sup> J. H., Merryman, R. Perez-perdomo, *The civil law tradition: an introduction to the legal systems of Europe and latin America* (Stanford, Calif: Stanford University Press, 2007), <https://books.google.lt/books?id=6OJf9CbgKtC&pg=PA32&ots=yr2rHwu56x&dq=German%20law%20tradition&pg=PP6#v=onepage&q&f=false>.

<sup>432</sup> „Russian Federation: Legal tradition“, International Commission of Jurists, žiūrėta 2020 m. birželio 15 d., <https://www.icj.org/cijlcountryprofiles/russian-federation/russian-federation-introduction/russian-federation-legal-tradition/#refmark-3>.

Atskleidžiant priežastinio ryšio suvokimą minėtose šalyse nėra specifiškai gilinamasi į teisės pošeimių niuansus skirtingų šalių atveju, o apsiribojama tik bendru priežastinio ryšio ypatumų pasirinktose šalyse apibūdinimu.

**Norvegija.** Norvegija priklauso Skandinavijos šalių grupei (Norvegija, Švedija, Danija, Suomija). Šiose šalyse baudžiamosios teisės reglamentavimas itin panašus<sup>433</sup>. Pažymėtina, kad nors kontinentinės teisės tradicijos šalyse priežastinis ryšys ir jį apibūdinančios teorijos plačiai aprašyti, tačiau Skandinavijos šalyse šios teorijos sunkiai skynėsi kelią galbūt dėl to, kad šių šalių teisė tam tikrais klausimais panašesnė į bendrosios teisės tradicijos šalių teisę<sup>434</sup>. Skandinavijos šalys turi kodifikuotą teisę, todėl turi baudžiamuosius kodeksus<sup>435</sup>. Norvegijos Karalystės baudžiamajame kodekse nėra įtvirtintas priežastinis ryšys, nėra pateikiama priežastinio ryšio apibrėžtis, neminimos jo nustatymo teorijos ar gairės.

Norvegijos baudžiamosios teisės doktrinoje priežastinis ryšys nėra gausiai aptarinėjamas, tačiau minimos kelios priežastinio ryšio nustatymo teorijos. Kritiškai atsiliepiama apie *conditio sine qua non* teoriją nurodant, kad ji stokoja koncepcinio logiškumo. Teigiama, jog filosofijos ir gamtos mokslai sudaro skirtingas koncepcijas, kurios turi būti aiškinamos skirtingai, vartojant tik šioms koncepcijoms būdingas sąvokas<sup>436</sup>. Mokslininkai nurodo, kad priežastinio ryšio klausimas susijęs su teisminiu situacijos vertinimu ir reikalauja specifinių tik šiai koncepcijai būdingų sąvokų ir negali būti apibūdinamas filosofijos sąvokomis. Vis dėlto būtent *conditio sine qua non* teorija taikoma kaip pirminis priežastinio ryšio nustatymo etapas Norvegijos baudžiamojoje teisėje<sup>437</sup>. Taikant teoriją užduodamas hipotetinis klausimas, ar žala (padariniai) būtų kilusi, jeigu kaltininkas nebūtų atlikęs neteisėto veiksmo. Norvegų mokslininkai nurodo, kad iš esmės aiškinamasi, kas būtų nutikę, jeigu kaltininkas nebūtų nieko daręs. Taip pat pripažįstama, kad padarinius galima sukelti ne tik veikimu, bet ir neveikimu. Nurodoma, kad ši teorija padeda nustatyti visas prie padarinių kilimo prisidėjusias sąlygas, tačiau teigiama, kad, detaliau analizuojant prie padarinių kilimo prisidėjusias sąlygas, tampa sunku identifikuoti konkrečią padarinius sukėlusią sąlygą be papildomo teorijos interpretavimo, situacijos aiškinimo ir kitų veiksmų. Mokslininkai teigia, kad *conditio sine qua non* teorijos formuluotė sukuria iliuziją, kad priežastinį ryšį galima nustatyti vadovaujantis vien tik paprasta matematikos formule<sup>438</sup>. Suprantama, kad siekiama

<sup>433</sup> T. Appi-Seppala, M. Tonry, „Crime, criminal justice, and criminology in the Nordic countries“, *Crime and Justice*, 40(1) (2011): 22, [www.jstor.org/stable/10.1086/660822](http://www.jstor.org/stable/10.1086/660822).

<sup>434</sup> *Reform of the Federal Criminal Laws: Hearing before the subcommittee on Criminal Laws and Procedures on the committee on the Judiciary. United States senate. Ninety-second Congress.* (U.S. Government Printing Office, 1972), <https://books.google.lt/books?id=yItFAQAAMAAJ&lpq=PA2590&ots=JWHfgpci8r&dq=causation%20in%20norwegian%20criminal%20law&pg=PA2590#v=onepage&q=causation%20in%20norwegian%20criminal%20law&f=false>.

<sup>435</sup> *Penal Code of the Kingdom of Norway*, Ministry of Justice and Public Security, žiūrėta: 2020 m. birželio 15 d., [https://www.legislationline.org/download/id/8657/file/Norway\\_Penal\\_Code\\_2015\\_am2020\\_en.pdf](https://www.legislationline.org/download/id/8657/file/Norway_Penal_Code_2015_am2020_en.pdf).

<sup>436</sup> *Reform of the Federal Criminal Laws: Hearing before the subcommittee on Criminal Laws and Procedures on the committee on the Judiciary.* op. cit. 2590.

<sup>437</sup> *Reform of the Federal Criminal Laws: Hearing before the subcommittee on Criminal Laws and Procedures on the committee on the Judiciary.* op. cit. 2591.

<sup>438</sup> *Ibid*, 2593.

konstatuoti priežastinį ryšį remiantis vien tik šia teorija. Be aptartos teorijos, Norvegijos teisėje minima adekvataus priežastinio ryšio teorija<sup>439</sup>. Ši teorija, kaip ir kitų šalių teisėje, siejama su kaltės požymiu, nes vertinama, ar kaltininkas galėjo numatyti, kad savo veiksmais galėjo sukelti pavojingus padarinius.

**Prancūzija.** Prancūzų teisei įtaką darė romėnų ir kanonų teisė, todėl prancūzų teisė pasižymi teisės normų kodifikavimu, jų koncentruotumu. Ne išimtis ir baudžiamoji teisė. Prancūzijos teisėje naudojamas dualistinis nusikaltimo sudėties požymių skirstymas, turiniu artimas bendrosios teisės tradicijos šalims. Nusikaltimo požymiai skirstomi į *actus reus* ir *mens rea*<sup>440</sup>. *Actus reus* apibūdina išorinę veikos padarymo pusę ir susideda ne tik iš netesėtų veiksmų, bet ir iš kitų objektyviai pasireiškiančių sudėties požymių, į kurių apimtį patenka ir priežastinis ryšys.

Prancūzijos baudžiamosios teisės doktrinoje teigiama, kad priežastinis ryšys gali būti nustatytas remiantis trimis skirtingomis teorijomis<sup>441</sup>. Naudojantis pirmąja ekvivalentinio priežastinio ryšio (pranc. *léquivalence des conditions*) teorija nustatomos visos prie padarinių kilimo prisidėjusios sąlygos, kurios lygiavertės viena kitos atžvilgiu. Šių sąlygų nustatymas atliekamas naudojantis atmetimo principu, kai tikrinama, ar eliminavus paeiliui kiekvieną priežastingume pasireiškusių aplinkybę būtų kilę konkretūs padariniai. Doktrinoje nurodoma, kad taikant šią teoriją nustatytas priežastinis ryšys gali būti laikomas teisiškai reikšmingu<sup>442</sup>. Kaip vėliau matysime kituose šio mokslinio tyrimo skyriuose, minima teorija turinio prigimtimi atitinka faktinio priežastinio ryšio sampratą. Tačiau tai, kad Prancūzijos baudžiamajoje teisėje faktinio priežastinio ryšio teorija gali būti pakankama konstatuoti galutinį priežastinį ryšį ir pripažinti jį teisiškai reikšmingu, rodo unikalų priežastinio ryšio supratimą ir, disertanto manymu, gana supaprastintą. Aptariant antrąją teoriją, paminėtina artimiausios priežasties (pranc. *la proximité des causes*) teorija, kai sąlyga, laiko prasme artimiausia kilusiems padariniams, laikytina padarinius sukėlusia priežastimi. Trečioji teorija – adekvataus priežastinio ryšio (pranc. *la causalité adéquate*) teorija, kurią taikant, kaip teigia C. Elliottas, nustatoma ta sąlyga, kuri labiausiai tikėtina, kad būtų sukėlusia konkrečius padarinius normaliomis sąlygomis. Tačiau, kaip nurodo mokslininkai, Prancūzijos teismai teisės taikymo praktikoje atsisakė taikyti artimiausios priežasties teoriją, pripažindami tinkama ekvivalentinio priežastinio ryšio teoriją ir retesniais atvejais adekvataus priežastinio ryšio teoriją<sup>443</sup>.

**Vokietija.** Vokietijos teisei įtaką darė kanonų ir romėnų teisė, todėl Vokietijos teisė – abstrakti, racionali, formalizuota. Pagrindinis teisės šaltinis – įstatymas. Analizuodami Vokietijos baudžiamąjį įstatymą, priežastinio ryšio aprašymo jame neaptinkame.

<sup>439</sup> *Reform of the Federal Criminal Laws: Hearing before the subcommittee on Criminal Laws and Procedures on the committee on the Judiciary. supra note, 2591.*

<sup>440</sup> Van Dijk, *op. cit.* 79; Taip pat žr.: Elliott, *op. cit.* 62; Taip pat žr. M. E. Badar, *The concept of mens rea in international criminal law: the case for a unified approach* (Bloomsbury Publishing, 2013), <https://books.google.lt/books?id=hmd6BAAAQBAJ&lpq=PT137&dq=causation%20in%20French%20criminal%20law&pg=PT137#v=onepage&q=causation&f=false>.

<sup>441</sup> Elliott, *op. cit.* 61.

<sup>442</sup> Van Dijk, *op. cit.* 81.

<sup>443</sup> Elliott, *supra note, 386: 61.*

Todėl Vokietijos teisėje pagrindiniu priežastinio ryšio aiškinimo šaltiniu laikytina baudžiamosios teisės doktrina ir teisės taikymo praktika. Kaip ir daugelyje kitų šalių, priežastinis ryšys Vokietijos baudžiamosios teisės doktrinoje pradėtas detaliau aptarinėti XIX amžiuje, kai atsirado dauguma priežastinio ryšio teorijų. Pamatiniam filosofiniam priežastinio ryšio supratimui didelę įtaką padarė disertacijoje jau aptartas I. Kantas, Millis, o baudžiamojoje teisėje priežastinį ryšį analizavo K. Engishas, C. Hartmann, Van Gerven, R. W. Wright, Fumerton, Kress, J. Wesselsas ir kiti autoriai. Tačiau bene daugiausia priežastinį ryšį Vokietijos teisėje tyrinėjo I. Puppe, apgynusi disertaciją ir parašiusi nemažai mokslinių publikacijų priežastinio ryšio tema.

Priešingai nei Rusijos baudžiamojoje teisėje, Vokietijos baudžiamojoje teisėje priežastinis ryšys vertinamas ne kaip iš filosofijos išplaukianti kategorija (nors tokios kilmės negalima paneigti), tačiau kaip socialinė teisinė sąvoka, turinti ir ontologinių, ir norminių aspektų, kuri, pasak J. Wesselo, negali būti sutapatinama su priežastinio ryšio sąvoka nei gamtos moksluose, nei filosofijoje<sup>444</sup>. Autorius teigia, kad, priežastinio ryšio nesant nei ontologine, nei gamtos mokslų prasme, priežastinis ryšys gali būti nustatytas teisėje<sup>445</sup>. Todėl jis gali būti vertinamas atsietai nuo filosofijos moksle pateikiamo priežastinio ryšio aiškinimo. Taigi priežastinis ryšys laikytinas baudžiamosios teisės kategorija, nustatoma pagal baudžiamosios teisės taisykles. Pasak I. Puppe ir R. Wright, filosofijoje, ekonomikoje ir jurisprudencijoje kyla daug sumaišties dėl skirtingo priežastinio ryšio turinio supratimo, nes, priešingai teisei, filosofija ir ekonomika siekia pažinti priežastinį ryšį kaip natūralų, paklūstantį gamtos dėsniams reiškinį (faktinį), o teisėje glūdi normatyvinis priežastinio ryšio aspektas (teisinis)<sup>446</sup>. Palaikant priešingą poziciją ir manant, kad priežastinis ryšys baudžiamojoje teisėje turi būti aiškinamas vadovaujantis filosofijos moksle suformuluotomis nuostatomis apie priežastinį ryšį, apunkina priežastinio ryšio nustatymo procesą (o ir veikos sudėties požymių pagrindimą) ir sukuria painių mokslinių problemų (pvz., daug dėmesio skiriama priežastinio ryšio konstatavimo negalimumui esant kaltininko neveikimui (nes tokia situacija prieštarauja filosofinei ir natūraliai priežastinio ryšio prigimčiai – aut. past.) ir pan.). Todėl manytina, kad Vokietijos pozicija, pasižyminti tuo, kad baudžiamojoje teisėje priežastiniam ryšiui nustatyti turi būti taikomos normatyvistinio pobūdžio teorijos, galinčios padėti konstatuoti priežastinį ryšį, kaip rašė J. Wesselsas, ir tais atvejais, kai priežastinis ryšys nebus konstatuojamas nei ontologine, nei gamtos mokslų prasme. Toks požiūris iš esmės supaprastina priežastinio ryšio supratimą ir jo nustatymą. Dėl aiškios ribos tarp gamtinio, natūralaus priežastinio ir normatyvinio priežastinio ryšio Vokietijos baudžiamojoje teisėje priežastinis ryšys skirstomas į faktinį ir teisinį<sup>447</sup>.

Vokietijoje vyrauja dualistinė nusikalstamos veikos sudėties požymių struktūra, skirstanti nusikaltimo sudėties požymius į objektyviuosius ir subjektyviuosius<sup>448</sup>. Prie-

<sup>444</sup> Wessels, *supra note*, 18: 69.

<sup>445</sup> *Ibid.*

<sup>446</sup> I., Puppe, R. W., Wright, „Causation: linguistic, philosophical, legal and economic“, *Chi.-Kent L. Rev.*: (2016): 461. <https://scholarship.kentlaw.iit.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4115&context=cclawreview>.

<sup>447</sup> I., Puppe, „The result and its causal explanation in criminal law“, (2016): 73, <https://ssrn.com/abstract=274325915>; 18.

<sup>448</sup> Wessels, *op. cit.*, 60–62; taip pat žr. A., Bielinis, „Tychinė nusikalstama veika Vokietijos ir Lietuvos baudžiamojoje teisėje: lyginamoji analizė“. *Teisinės problemos* 3 (57) (2007): 68, <http://teise.org/wp-content/uploads/2016/10/2007-3-bielinis.pdf>.

žastinis ryšys laikytinas objektyviuoju nusikaltimo sudėties požymiu, sujungiančiu kaltininko neteisėtus veiksmus su jais sukeltais padariniais. Priežastinio ryšio vada – neteisėti kaltininko veiksmai, gali pasireikšti tiek veikimu, tiek neveikimu.

Vokietijos baudžiamosios teisės doktrinoje nėra sutariama dėl vienos universalios priežastinio ryšio nustatymo metodikos, nors susidaro įspūdis, kad siekiama surasti universalią teoriją, galinčią padėti nustatyti priežastinį ryšį daugelyje situacijų. Doktrinoje diskutuojama dėl skirtingų priežastinio ryšio teorijų tinkamumo nustatant priežastinį ryšį, bet pripažįstama, kad pagrindinė faktinį priežastinį ryšį nustatyti padedanti teorija yra *conditio sine qua non* teorija<sup>449</sup>. Kaip nurodo B. Michael, dauguma Vokietijos baudžiamosios teisės mokslininkų pripažįsta, kad visos *conditio sine qua non* teorijos taikymo procese nustatytos galbūt padarinius sukėlusios sąlygos yra ekvivalentės, t. y. lygiareikšmės viena kitos atžvilgiu (vok. *Aquivalenztheorie*)<sup>450</sup>. Pasak autoriaus, taikant minėtą teoriją pakanka, kad konkreči sąlyga būtų viena iš keleto padarinius sukėlusių sąlygų. Kita vertus, ši teorija taip pat plačiai kritikuojama. I. Puppe *conditio sine qua non* teorijos reikalavimus atitinkančių sąlygų ekvivalentiškumo savybę laiko šios teorijos trūkumu, nes, pasak autorės, ji visiškai nepadeda nustatyti priežastinio ryšio sudėtingose situacijose, kai padarinius sukelia keleto sąlygų visuma ir pan.<sup>451</sup>. Autorė teigia, kad visų *conditio sine qua non* teorijos reikalavimus atitinkančių sąlygų konstatavimas konkrečioje situacijoje tik nusako tikimybę, kad kuri nors viena ar kelios iš priežasčių sukėlė padarinius. Mokslininkė siūlo remtis kitomis teorijomis, nes, kaip ji teigia, *conditio sine qua non* teorijos esmė reikalauja susikurti teorinius hipotetinius kaltininko veiksmų modelius (kas būtų, jeigu šis nebūtų atlikęs neteisėtų veiksmų), kurie niekada neįvyko<sup>452</sup>. Todėl autorė nurodo, kad geriau būtų nustatyti būtinąją padarinių kilimo sąlygą<sup>453</sup>. Pažymėtina, kad I. Puppe ir kiti mokslininkai moksliniuose darbuose aktyviai kritikavo *conditio sine qua non* teoriją. Todėl Vokietijos moksle sutinkami pasiūlymai remtis ir kitomis priežastinio ryšio teorijomis, pvz., K. Engishas sukūrė dėsningos sąlygos teoriją, kuri, pasak autoriaus, gali pašalinti *conditio sine qua non* teorijos trūkumus<sup>454</sup>. Kita vertus, kaip nurodo J. Wesselsas, minima teorija nepasirodė pranašesnė už *conditio sine qua non* teoriją, nes davė panašius rezultatus. Vokietijos baudžiamosios teisės doktrinoje sutinkama ir adekvataus priežastinio ryšio teorija<sup>455</sup>, pagal kurią būtina numatyti kilsiančius padarinius, todėl tai sukuria priežastinio ryšio ir kaltės atribojimo problemą. Doktrinoje minimos ir kitos teorijos, kaip antai teisinio priežastinio ryšio teorija; artimiausios priežasties teorija;

<sup>449</sup> B., Michael, *Principles of german criminal law. Studies in international and comparative criminal law* (Oxford, UK, 2009), <https://books.google.lt/books?id=vfzbBAAAQBAJ&pg=PA46&ots=D8Sd9VjrZx&dq=causation%20in%20germany%20criminal%20law&pg=PA46#v=onepage&q&f=false>. P. 46. Taip pat žr. I., Puppe, op. cit., 73, (I. Puppe šią teoriją dar vadina „strong necessity“ arba „but for“ testu).

<sup>450</sup> Michael, op. cit.

<sup>451</sup> I., Puppe, R. W., Wright, supra note, 446: 15; 18.

<sup>452</sup> I., Puppe, „Negligence and responsibility in road traffic“, *The European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* 2/2003: 2, [https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract\\_id=2745271](https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2745271).

<sup>453</sup> Puppe, supra note, 446: 23.

<sup>454</sup> Wessels, supra note, 18: 70.

<sup>455</sup> Ibid.



esminės priežasties teorija, analizuojamas priežastinio ryšio pertrūkis ir kt.<sup>456</sup>. Todėl matyti, kad Vokietijos baudžiamosios teisės doktrinoje nėra vienos teorijos, padedančios nustatyti teisinį priežastinį ryšį (nors vokiečių mokslininkai moksliniuose darbuose aktyviai to siekia), nes, I. Puppe teigimu, priežastinio ryšio nustatymas pasireiškia bendrojo priežastingumo (angl. *general causation*) ir specifinio priežastinio ryšio (angl. *specific causation issue*) nustatymu<sup>457</sup>. Apibūdindama bendrąjį priežastingumą, autorė kalba apie faktinio priežastinio ryšio nustatymą (nustatant ontologinę, natūralią, gamtinę priežastingumo raišką), o specifinis priežastingumas susijęs su priežastingumo raiška konkrečiose situacijose ir gali priklausyti nuo daugybės aplinkybių, todėl gali nuolat skirtis.

Paminėtinas kitas Vokietijos baudžiamosioje teisėje išskiriamas objektyvusis nusikaltimo požymis – objektyvus padarinių inkriminavimas<sup>458</sup>, kurio viena iš savybių yra atsakyti, ar padariniai gali būti inkriminuojami kaip konkretus kaltininko veiksmų rezultatas, t. y. ar kaltininkas neteisėtai veiksmais sukūrė pavojų, kuris išliko iki pat padarinių atsiradimo momento. Iš esmės toks šio požymio turinys tam tikra prasme panašus į bendrosios teisės tradicijos šalyse taikomą esminės ir veikiančios priežasties teoriją<sup>459</sup> arba Rusijoje T. Tsereteli iškeltos tezės apie sąlygų nelygiavertiškumą turinį<sup>460</sup>, tad manytina, kad yra tinkamas priežastiniam ryšiui nustatyti. Kita vertus, disertantas pažymi, kad tiek Lietuvoje, tiek ir Vokietijoje nusikaltimo požymiai neturi būti tapatinami, nes kiekvienas iš jų turi savo unikalų turinį.

**Rusija.** Rusijos baudžiamosios teisės doktrinoje priežastinio ryšio klausimai nagrinėti labai plačiai, skirtingais priežastinio ryšio baudžiamosioje teisėje klausimais apgintos bent penkios disertacijos<sup>461</sup>, taip pat išspausdinta nemažai mokslinių publikacijų. Vis dėlto universalus priežastinio ryšio aiškinimo ir jo nustatymo metodikos (nors ir buvo siūloma) Rusija iki šiol neturi, todėl baudžiamosios teisės moksle priežastinio ryšio klausimais plačiai diskutuojama iki šiol. Rusijos baudžiamosioje teisėje kyla diskusijos dėl to, kaip priežastinis ryšys turi būti nustatomas neveikimo ar bendrininkavimo atvejais ir kaip teisingai atriboti priežastinį ryšį nuo kaltės, diskutuojama dėl priežastinio ryšio įtvirtinimo formalios konstrukcijos veikose ir pan.<sup>462</sup>.

<sup>456</sup> Puppe, *op. cit.*, 463.

<sup>457</sup> Puppe, *supra note*, 446: 489.

<sup>458</sup> Wessels, *supra note*, 18: 60-62; Taip pat žr.: Bielinis, *supra note*, 541: 68.

<sup>459</sup> T. V., Tsereteli, Prichinnaia sviaz v ugolovnom prave. Tbilisi: 1957. Pravovedenie. 1957. - № 1. <http://law.edu.ru/article/article.asp?articleID=1128459>. P. 152 – 156.

<sup>460</sup> R v Malcherek and Steel (1981) (Iš: Digestible notes. Causation cases), žiūrėta 2019 m. rugsėjo 2 d.: [https://digestible-notes.com/law/criminal\\_cases/causation.php](https://digestible-notes.com/law/criminal_cases/causation.php).

<sup>461</sup> 1949 m. T. Tsereteli apgynė disertaciją „Priežastinis ryšys baudžiamosioje teisėje“, o 1957 ir 1963 metais jos pagrindu buvo išleistos to paties pavadinimo monografijos. 1986 m. G. V. Timeiko apgynė disertaciją „Nusikaltimo objektyviosios pusės bendrosios doktrinos problemos“, kurios dalis skirta priežastinio ryšio klausimams. 1999 m. V. B. Malininas apgynė disertaciją „Priežastinis ryšys baudžiamosioje teisėje: teoriniai ir praktiniai klausimai“. 2001 m. Z. B. Soktoevas apgynė disertaciją „Priežastingumas kelių transporto nusikaltimuose: baudžiamoji teisinė charakteristika“. 2014 m. Z. B. Soktoevas apgynė disertaciją „Priežastinis ryšys baudžiamosioje teisėje: teorinės ir taikomosios problemos“. 2016 m. L. A. Zimireva apgynė disertaciją „Priežastinis ryšys nusikaltimuose žmogaus gyvybei“.

<sup>462</sup> Ignatiev, M. E. „Nekotorye istoriko-pravovye aspekty prichinnoi sviazi v otechestvennom ugolovnom prave“. Nauchnye vedomosti. Serija Filosofija. Sotsiologija. Pravo. 2018. Tom 43, No 3. <http://dspace.bsu.edu.ru/handle/123456789/24102>. P. 526.

Nors dar 1999 metais V. B. Malininas disertacijoje siūlė Rusijos baudžiamajame kodekse įtvirtinti priežastinio ryšio apibrėžtį<sup>463</sup>, tačiau taip nebuvo padaryta. Todėl pagrindiniai žinių apie priežastinį ryšį šaltiniai yra baudžiamosios teisės doktrina ir teisės taikymo praktika. Būtent doktrinoje suformuota mokslinė fikcinė nusikalstamos veikos sudėties požymių struktūra, skirstanti nusikalstamos veikos sudėties požymius į objektą, objektyviąją pusę, subjektą ir subjektyviąją pusę<sup>464</sup>. Rusijos baudžiamosios teisės doktrinoje nekyla diskusijų dėl to, kad priežastinis ryšys yra objektyvusis nusikalstamos veikos sudėties požymis, nustatomas materialios konstrukcijos veikose<sup>465</sup>.

Dauguma mokslininkų sutaria, kad priežastinio ryšio vada – neteisėtas kaltininko veikimas – gali būti mechaninis (fizinis) ir informacinis, kai kaltininkas neatlieka aktyvių fizinių veiksmų, tačiau daro poveikį nukentėjusiojo psichikai perduodamas jam tam tikro turinio informaciją, kuri pradėdama priežastingumą sukelia baudžiamajame įstatyme numatytus padarinius, todėl ir informacijos perdavimas nukentėjusiajam laikomas veikimu<sup>466</sup>. Nors yra manančiųjų, jog priežastinis ryšys gali būti nustatomas tik veikimu padarytose veikose, nes, pasak jų, tik veiksmas gali sukurti priežastingumą, vedantį prie objektyvios tikrovės pokyčio, tačiau laikoma, kad ir neveikimas sukelia padarinius, t. y. reikia tik nustatyti, kad kaltininkas turėjo teisinę pareigą atitinkamai veikti ir kad toks neveikimas neužkirto kelio baudžiamajame įstatyme numatytiems padariniams kilti<sup>467</sup>. Taip pat pripažįstama, kad kaltininko veika gali būti mišri, t. y. pasireikšti tiek veikimu, tiek ir neveikimu<sup>468</sup>.

Dauguma Rusijos mokslininkų palaiko poziciją, kad priežastinis ryšys yra filosofijos mokslo kategorija, todėl priežastinio ryšio nustatymas negali būti unikalus atskiruose mokslo dalykuose, t. y. baudžiamoji teisė neturi sukurti tik šiai teisės šakai būdingo priežastinio ryšio nustatymo metodikos. Todėl Rusijos baudžiamosios teisės moksle daug dėmesio skiriama konkrečiai filosofinei sistemai – dialektiniam materializmui, kurio išeities taškas yra objektyvus materijos vystymosi pirmumas sąmonės atžvilgiu<sup>469</sup>. Baudžiamosios teisės doktrinoje pripažįstama, kad mokslinių darbų priežastinio ryšio tematika yra itin gausu, tačiau nepaisant to, tiek doktrinoje, tiek teisės

<sup>463</sup> Malinin, *supra note*, 4: 77. Autorius disertacijoje siūlė priežastinio ryšio apibrėžtį įtraukti į Rusijos baudžiamojo kodekso 15 straipsnį pavadinant „Priežastinis ryšys“. Minimo straipsnio 1 dalį siūlė išdėstyti taip: „Materialiose sudėtyse būtina nustatyti priežastinį ryšį tarp veiksmų ir materialių padarinių.“ O 2-ąją dalį išdėstyti taip: „Priežastinis ryšys – objektyvus ryšys tarp nusikalstamų veiksmų ir materialių padarinių, kurių kilimo atsiradimo būtinoji sąlyga buvo nusikalstami veiksmai.“

<sup>464</sup> „Article 8. Grounds for Criminal Liability“, *The Criminal Code Of The Russian Federation*. žiūrėta: 2020 m. birželio 15 d., [https://www.legislationline.org/download/id/4247/file/RF\\_CC\\_1996\\_am03.2012\\_en.pdf](https://www.legislationline.org/download/id/4247/file/RF_CC_1996_am03.2012_en.pdf). Taip pat žr. Ugolovnyi kodeks RF 2020, Aktualnaia redaktsiia s komentariami po sosoianiu na 23.04.2020 komentarii k state 8 UK RF <http://ukodeksrf.ru/ch-1/rzd-1/gl-1/st-8-uk-rf>.

<sup>465</sup> Malinin, *op. cit.*, 239.

<sup>466</sup> Zimireva, *supra note* 39; taip pat žr. Malinin, *supra note*, 4: 239.

<sup>467</sup> S. K. Balashov, „Ob algoritme postroenie obshchei tsepi prichinnoi svyazi prestupleniia“, (*Filosofia prava*, № 1(74) (2016): 65, <https://cyberleninka.ru/article/n/ob-algoritme-postroeniya-obshchey-tsepi-prichinnoy-svyazi-prestupleniya>; taip pat žr. Fedorinin, *supra note* 113: 42–45.

<sup>468</sup> Malinin, *op. cit.*, 239.

<sup>469</sup> Soktoev, *supra note*, 32: 11. Taip pat žr. Malinin, *op. cit.*, 239. Taip pat žr. Zimireva, *op. cit.*, ir kt.

taikymo praktikoje iki šiol kyla aštrių priežastinio ryšio nustatymo problemų ir, kaip pažymi S. K. Balashovas, Aukščiausiojo Teismo praktikoje taip pat<sup>470</sup>.

Verta paminėti, kad kai kurie mokslininkai darbuose pasiūlė priežastinio ryšio nustatymo algoritmus, pasireiškiančius priežastinio ryšio nustatymu skirtingose priežastingumo situacijose, susiformuojančiuose analizuojant skirtingų bylų kategorijas<sup>471</sup>. Vis dėlto, nustatant priežastinį ryšį, šiuose algoritmuose naudojamos įvairiomis XIX amžiuje sukurtomis arba modifikuotomis priežastinio ryšio teorijomis, pritaikytomis konkrečiai baudžiamajai teisei. Kaip teigia L. A. Zimireva, Rusijoje nėra vienos universalios priežastinio ryšio nustatymo teorijos<sup>472</sup>. Todėl priežastinio ryšio nustatymo procese siūloma naudotis skirtingomis priežastinio ryšio teorijomis ir nėra bendros nuomonės, kokia teorija ar teorijos turėtų sudaryti priežastinio ryšio nustatymo metodiką. Priežastinio ryšio teorijas siūloma skirstyti į faktiniam ir teisiniam priežastiniam ryšiui nustatyti skirtas teorijas<sup>473</sup>.

Dauguma Rusijos mokslininkų sutinka, kad faktinio priežastinio ryšio nustatymo procese taikytina ekvivalentinio priežastinio ryšio teorijos pagrindu sukurta *conditio sine qua non* teorija<sup>474</sup> (siūloma taikyti kiekvienos priežastingume pasireiškiančios sąlygos atmetimo principą, stebint, ar atmetus kurią nors iš sąlygų padariniai vis tiek būtų kilę). Ši teorija Rusijos baudžiamojoje teiseje tapatinama su būtinosios sąlygos teorija<sup>475</sup>. Šios teorijos taikymo tendencija pastebima ir šiandienėje Rusijoje: teismai, nustatydami faktinį priežastinį ryšį, paprastai taiko *conditio sine qua non* teoriją<sup>476</sup>. Doktrinoje nurodoma, kad, be *conditio sine qua non* teorijos, gali būti taikoma ir adekvačios priežasties teorija, tačiau nesvarbu, kokia iš paminėtų teorijų būtų pritaikyta, – būtų gaunamas vienodas rezultatas<sup>477</sup>.

Pripažįstama, kad priežastinio ryšio nustatymas neapsiriboja faktiniam priežastiniam ryšiui nustatyti taikytinomis teorijomis (dažniausiai – *conditio sine qua non* teorija), todėl papildomai siūloma taikyti teisiniam priežastiniam ryšiui nustatyti tinkamas priežastinio ryšio teorijas (pvz., artimiausios priežasties; pagrindinės priežasties; adekvačios priežasties; būtiną priežastinio ryšio; *novus actus intervenience* teorijos ir kt.)<sup>478</sup>. Dar

<sup>470</sup> Balashov, *supra note* 561: 60.

<sup>471</sup> I. Kozachenko, V. Kurchenko, Y. Zlochenko, „Problemy prichiny i prichinny siyazi v institutakh obshchii i osobennoi chastei otechestvennogo ugolovnogo prava“, (2003), [https://books.google.lt/books?id=plidDQAAQBAJ&lpg=PA15&ots=5nNZxq0E\\_&dq=%D0%9F%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%BD%D0%B0%D1%8F%20%D1%81%D0%B2%D1%8F%D0%B7%D1%8C%20%D0%B2%20%D1%83%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%BC%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B5&lr&pg=PP1#v=onepage&q&f=false](https://books.google.lt/books?id=plidDQAAQBAJ&lpg=PA15&ots=5nNZxq0E_&dq=%D0%9F%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%BD%D0%B0%D1%8F%20%D1%81%D0%B2%D1%8F%D0%B7%D1%8C%20%D0%B2%20%D1%83%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%BC%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B5&lr&pg=PP1#v=onepage&q&f=false). P. 44.; taip pat žr. Malinin, *op. cit.*, 239.

<sup>472</sup> Zimireva, *supra note*, 39: 6.

<sup>473</sup> Soktoev, *supra note*, 32: 62.

<sup>474</sup> Zimireva, *op. Cit.*, 6. Taip at žr.: Soktoev, *supra note* 234: 93–96.

<sup>475</sup> Zimireva, *op. cit.*, 45.

<sup>476</sup> K. V. Ivasenko „Predely prav vyshetoiashchich instancii pri provere sudelnykh reshenii v apeliacionnom, kassacionnom i nadzornom proizvodctvach“ (dissertacia, Moskovskii gosudarstvennyi universitet, 2014), [https://msal.ru/common/upload/DISSERTATSIYA\\_Ivasenko\\_K.V.pdf](https://msal.ru/common/upload/DISSERTATSIYA_Ivasenko_K.V.pdf).

<sup>477</sup> G. A., Yesakov, „Prichinniaia svyaz v slozhnykh situatsiiakh: ugolovno-pravovaiia nauka i sudebnaia praktika“, *Pravo. Zhurnal Vysshey shkoly ekonomiki*. 2016. No 1. S. 81–102. <https://law-journal.hse.ru/2016--1/179617774.html>.

<sup>478</sup> Malinin, *supra note*, 4: 239.; taip pat žr.: Yesakov, *op. cit.* 102.

1961 metais Rusijos baudžiamąją teisę papildė atsitiktinio priežastinio ryšio teorija<sup>479</sup>, tačiau 1991 metais V. B. Malininas disertacijoje kategoriškai paneigė jos tinkamumą, teigdamas, kad atsitiktinis priežastinis ryšys neegzistuoja ir kad jei konkrečioje situacijoje susiformuoja priežastinis ryšys, tai jis visada yra būtinas<sup>480</sup>. Vis dėlto Rusų mokslininkų darbuose sudėtinga išskirti vienintelę teisinio priežastinio ryšio teoriją, nes, kaip nurodo Z. V. Soktoevas ir G. A. Yesakovas, pastebima tendencija skirtingose bylų kategorijose taikyti skirtingas priežastinio ryšio nustatymo teorijas<sup>481</sup>.

### 3.5. Priežastinio ryšio nustatymo ypatumai bendrosios teisės tradicijos šalyse

**Priežastinis ryšys Anglijos ir Jungtinių Amerikos Valstijų baudžiamajoje teisėje.** Į bendrosios teisės tradicijos šalių gretas patenka tokios šalys kaip Anglija, Velsas, Jungtinės Amerikos Valstijos (išskyrus Luizijanos valstiją, kur vyrauja mišri teisės sistema), didžioji dalis Kanados, Indija, Australija, Tasmanija, Naujoji Zelandija, tačiau poskyryje glaustai aptariama priežastinio ryšio charakteristika Anglijos bei Jungtinių Amerikos Valstijų teisėje<sup>482</sup>. Šios šalys pasirinktos dėl to, kad būtent Anglijoje atsirado ir į tuometes jos kolonijas išplito aptariama teisės tradicija, o Jungtinės Amerikos Valstijos (JAV) įdomios dėl jose įsigalėjusios anglų teisės reikšmingo vystymosi ir kaitos.

Anglija iki šiol neturi baudžiamajo kodekso, todėl priežastinio ryšio apibrėžties ar kitų su tuo susijusių nuostatų įstatyme neaptinkama. JAV turi Jungtinių Valstijų kodeksą (angl. *United States Code*), kurio 18 skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamasis procesas“ (angl. *Crimes and criminal procedure*)<sup>483</sup> skirtas baudžiamajai teisei, tačiau apie priežastinį ryšį ten neužsimenama. Dar 1962 metais buvo parengtas Bendrasis bausmių kodekso modelis (angl. *Model Penal Code*)<sup>484</sup>, kurio 303 straipsnyje pateikta priežastinio ryšio apibrėžtis. Tačiau didžioji dauguma valstijų šios nuostatos neperkėlė į savo baudžiamuosius kodeksus. Kaip vienintelė išimtis perėmusi bendrajame bausmių kodekse numatytą priežastinio ryšio apibrėžtį paminėtina Pensilvanijos valstija ir jos Baudžiamajo kodekso 2.03(1) straipsnis<sup>485</sup>, kuriame nustatyta, jog veiksmai tampa padarinių priežastimi tada, kai: a) jie atsiranda anksčiau už padarinius ir be tokių veiksmų padariniai nebūtų atsiradę; b) ryšys tarp veiksmų ir padarinių pripažįstamas reikšmingu, kai tenkina ir kitus priežastingumo reikalavimus. Matyti, kad tokia nuostata įtvirtina „kas jeigu“ testas (angl. „*but for test*“) testą arba, kitaip tariant, *conditio*

<sup>479</sup> Soktoev, *supra note*, 60–65.

<sup>480</sup> Malinin, *op. cit.*, 239.

<sup>481</sup> Yesakov, *op. cit.*, 100.

<sup>482</sup> M., Mikaila, A., Lemonik, *Law and justice around the world: a comparative approach* (University of California press, 2020), [https://books.google.lt/books?hl=en&lr=&id=4bvEDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR9&dq=comparisons+between+continental+and+common+law+system&ots=milU8HB69&sig=hJOUWY7GNsRBDPd8G6oqNjBzk4&redir\\_esc=y#v=onepage&q&f=false](https://books.google.lt/books?hl=en&lr=&id=4bvEDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR9&dq=comparisons+between+continental+and+common+law+system&ots=milU8HB69&sig=hJOUWY7GNsRBDPd8G6oqNjBzk4&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false). Taip pat žr. „Roman law resources“, žiūrėta 2020 m. birželio 15 d., <http://www.iuscivile.com>;

<sup>483</sup> J. Pradel, *Lyginamoji baudžiamoji teisė*. (Vilnius: Justitia 2001), 83.

<sup>484</sup> A., Ashworth, *Principles of criminal law* (Oxford, 2003), <https://pdfs.semanticscholar.org/80c2/d112b4309a-032c429a1f1058e5bbd4022915.pdf>.

<sup>485</sup> „Model Penal Code“, [www.heinonline.com](http://www.heinonline.com), žiūrėta 2020 m. birželio 15 d., <https://home.heinonline.org/titles/American-Law-Institute-Library/Model-Penal-Code/?letter=M>.

*sine qua non* teorijos nuostatas, nes reikalauja, kad veiksmai būtų padarinių priežastis. Tačiau tokia priežastinio ryšio apibrėžtis yra pernelyg bendra ir detalesnio priežastinio ryšio nustatymo proceso nepateikia, ypač tai matyti iš b punkto, kuriame nurodyta, kad priežastinis ryšys turi atitikti ir kitus priežastiniam ryšiui nustatyti keliamus reikalavimus, taigi darytina išvada, kad nėra vienos aiškios priežastinio ryšio teorijos antrajam priežastinio ryšio nustatymo etapui.

Didžioji priežastinio ryšio turinio aiškinimo apimtis Anglijoje ir JAV aptinkama teisiniuose precedentuose ir anglų baudžiamosios teisės doktrinoje.

Teisminiai precedentai yra teisės dalis, kilusi iš papročių, įteisinta ir išvystyta teisėjų sprendimais. Precedento teisė pasireškia tuo, kad kiekvienas teismas privalo laikytis pagal hierarchiją aukštesnio teismo sprendimo. Aukščiau pagal hierarchiją esantis teismas gali atmesti žemiau pagal hierarchiją esančio teismo, o tam tikrais atvejais – ir savo sprendimą. Teisiniuose precedentuose yra įtvirtintos ne tik nusikaltimų apibrėžtys, bet ir kiti baudžiamosios teisės institutai, tarp jų ir priežastinis ryšys. Šiuose precedentuose atskleidžiamas priežastinio ryšio turinys ir supratimas konkrečiose teismų analizuotose situacijose<sup>486</sup>.

Aptariant baudžiamosios teisės doktriną, pažymėtina, kad, nors teisės mokslininkų darbai nėra tiesioginis baudžiamosios teisės šaltinis, tačiau jų autoritetas labai aukštas, jais dažnai pasiremama, jie cituojami<sup>487</sup>.

Anglijoje ir JAV, panašiai kaip ir Lietuvoje, baudžiamoji atsakomybė grindžiama tam tikrų struktūrinių elementų (požymių) visuma: *actus reus* ir *mens rea*<sup>488</sup>. Baudžiamajai atsakomybei būtina įrodyti visus *actus reus* ir *mens rea* (išskyrus Anglijos baudžiamojoje teisėje taikomus griežtos atsakomybės atvejus, kai kaltė preziumuojama) sudarančius požymius. Jeigu kurio nors elemento, būtino konkrečiam nusikaltimo sudėčiai, trūksta, asmuo negali atsakyti už šio nusikaltimo padarymą. Minimų elementų samprata ir reikšmė yra tokia pati kaip ir nusikalstamos veikos sudėties požymių Lietuvos baudžiamojoje teisėje. Šie elementai turi būti nustatomi kiekvieno nusikaltimo atveju. *Mens rea* apibūdina tai, kas vyksta kaltininko psichikoje (angl. *state of mind*), tad konkrečiose bylose įrodinėjama kaltininko tyčia padaryti konkrečią veiką ir nustatomas tikslas bei motyvas<sup>489</sup>. *Actus reus* yra objektyvusis nusikaltimo kriterijus, taikomas objektyvioje tikrovėje pasireiškusiai kaltininko veikai apibūdinti. Į tokios veikos turinio apimtį patenka ne tik neteisėti veiksmai (angl. *acts*) ar neveikimas (angl. *omissions*), bet kur kas daugiau požymių – vieta, laikas, padariniai, priežastinis ryšys. Todėl priežastinio ryšio nustatymas yra neatsiejama *actus reus* dalis<sup>490</sup>.

Anglijos ir JAV teisėje nėra vienos priežastinio ryšio nustatymo metodikos, tačiau visais atvejais nustatomas faktinis ir teisinis priežastinis ryšys.

<sup>486</sup> „The role of precedent in the united states: how do precedents lose their binding effect?“, Stanford Law school. žiūrėta: 2020 m. birželio 15 d., <https://cgc.law.stanford.edu/commentaries/15-john-walker/>.

<sup>487</sup> Ashworth, *supra note*, 577: 124–125.

<sup>488</sup> N., Monaghan, *Criminal law directions* (Oxford University Press, 2020), <https://books.google.lt/books?id=kLXRdWAAQBAJ&pg=PP1&ots=L5qd3SLRwd&dq=english%20criminal%20law&lr&pg=PA36#v=onepage&q&f=false>.

<sup>489</sup> *Ibid.*

<sup>490</sup> *Ibid.*

Pirmuoju priežastinio ryšio nustatymo etapu laikytinas faktinio priežastinio ryšio nustatymas, kai nustatomas fakto, ar kaltininko veiksmai (ar neveikimas) sukėlė padarinius, klausimas<sup>491</sup>. Šiam tikslui pasiekti naudojamosi „kas jeigu“ testu (angl. „*but for*“ test), kurio esmė atskleidžiama atsakant į hipotetinį klausimą, ar būtų kilę padariniai, jeigu kaltininkas nebūtų atlikęs neteisėtų veiksmų. Jeigu atsakymas neigiamas, tai kaltininko veiksmai neišlaiko minėto testo reikalavimų, ir nėra laikytini padarinius sukėlusiais veiksmais, ir atvirkščiai<sup>492</sup>. Šio testo turinys pagrįstas *conditio sine qua non* teorija. Todėl anglų teisėje faktinio priežastinio ryšio nustatymo etape taikant „kas jeigu“ testą nereikalaujama tiksliai nustatyti, kad kaltininko veiksmai buvo būtinoji padarinių kilimo sąlyga. Pakanka nustatyti, kad jie reikšmingai prisidėjo prie padarinių kilimo ir kad tokie veiksmai nebuvo mažareikšmė padarinių kilimo priežastis. Todėl kaltininko veiksmai turi tenkinti ir *de minimis* taisyklę<sup>493</sup>, pagal kurią kaltininko veiksmai neturėtų būti tik minimaliai ir nereikšmingai prisidėję prie padarinių kilimo, nes pagal šį principą teisei mažareikšmiai pažeidimai nesvarbūs<sup>494</sup>. Anglijos baudžiamosios teisės doktrinoje nurodoma, kad „kas jeigu“ testas (angl. „*but for*“ test) *conditio sine qua non* teorija)) yra bendroji priežastinio ryšio nustatymo taisyklė, visais atvejais taikoma pirmajame priežastinio ryšio nustatymo etape<sup>495</sup>. Reikšminga tai, kad „kas jeigu“ testas (*conditio sine qua non* teorija) gali sukurti situacijas, kai nustatomos kelios sąlygos, be kurių nebūtų kilę padariniai, ir visos jos prisidėjo prie jų atsiradimo. Todėl faktinio priežastinio ryšio nustatymas neišsprendžia priežastinio ryšio klausimo, o tik iš daugybės galimų priežasčių atrenka vieną ar keletą jų, prisidėjusių prie padarinių kilimo.

Nustačius faktinį priežastinį ryšį, toliau vertinama, ar priežastinis ryšys nėra pernelyg nutolęs nuo kilusių padarinių. Priešingai nei faktinio priežastinio ryšio etape, teisinio priežastinio ryšio nustatymo etape nėra vienos ir neginčijimai tinkamos taikyti priežastinio ryšio teorijos, todėl siūloma taikyti skirtingas teisinio priežastinio ryšio nustatymo teorijas. Kaip jau aptarta mokslinio tyrimo antrame skyriuje, teisinio priežastinio ryšio nustatymo etape anglų teisėje viena dažniausiai siūlomų taikyti teorijų yra esminės ir veikiančios priežasties teorija (angl. *substantial and operative cause*)<sup>496</sup>. Vadovaujantis šia teorija, nustatoma, ar sąlygos, tenkinusios „kas jeigu“ testą, buvo teisiškai reikšmingos ir ar jos sukūrė pavojingą situaciją, kuri tęsėsi iki padarinių kilimo momento ir buvo esminė padarinių kilimo priežastis. Šiame teisinio priežastinio ryšio etape iš faktinio priežastinio ryšio nustatymo etapą perėjusių sąlygų išrenkama ta vienintelė sąlyga, nulėmusi padarinių kilimą.

<sup>491</sup> J. D., Elvin, „Causation and legal responsibility: take your victim as you find him?“, *Journal of the Institute of Law* 2017(1): 45. <https://openaccess.city.ac.uk/id/eprint/18098/3/Causation%20and%20Legal%20Responsibility.pdf>.

<sup>492</sup> Ashworth, *supra note*, 577: 125. Taip pat žr. Monaghan, *supra note*, 488: 30.

<sup>493</sup> C., Fehr, „Reconceptualizing de minimis non curat lex“, *Criminal Law Quarterly* 200. 2017, žiūrėta 2020 m. birželio 21 d., <https://ssrn.com/abstract=3156665>.

<sup>494</sup> Monaghan, *supra note*, 488: 30.

<sup>495</sup> D., Lanham, „Danger down under“, *Criminal law Review* (2002): 960. <https://books.google.lt/books?id=e1AmAEACAAJ&dq=inauthor:%22Johannes+Keiler%22&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEWjHgJlX26LpAhXE2qQKHccRAH4Q6AEILzAB>.

<sup>496</sup> „Causation cases“, Digestible notes, R V Cheshire, Digestiblenotes.com., žiūrėta 2020 m. birželio 21 d., [https://digestiblenotes.com/law/criminal\\_cases/causation.php](https://digestiblenotes.com/law/criminal_cases/causation.php).

Taip pat taikoma artimiausios priežasties teorija (angl. *proximate cause*)<sup>497</sup>, kurios esmė ta, kad teisiniam priežastiniam ryšiui nustatyti reikšminga tik artimiausia padariniams priežastis. Taikant šią teoriją, vertinama, ar veiksmas yra pakankamai artimas žalai bendrojoje įvykių grandinėje (priežastingume), kad būtų teisiškai pagrįstas. Tačiau ši teorija yra gana paviršutiniška, nes atskleidžia tik chronologinę sąlygų eiga, tačiau nevertina to, kad artimiausia priežastis galėjo būti nulemta už ją ankstesnės priežasties.

Paminėtina įsiterpiančios priežasties (angl. *intervening cause*)<sup>498</sup> teorija aptaria situacijas, kai kaltininkui neteisėtais veiksmais pradėjus priežastinio ryšio grandinę, į ją įsiterpia kitos aplinkybės. Vadovaujantis šia teorija, teigiama, kad jeigu į priežastinio ryšio grandinę įsiterpusios aplinkybės nepertraukia priežastinio ryšio grandinės ir nesukuria naujos grandinės, laikoma, kad už kilusius padarinius atsako kaltininkas, o įsiterpusios aplinkybės tampa nereikšmingos. Tačiau, jeigu minėtos aplinkybės pertraukia priežastinio ryšio grandinę, tai pirminius veiksmus atlikęs kaltininkas atsako tik už tai, kas nutiko iki priežastinio ryšio grandinės pritrūkio momento.

Teisinio priežastinio ryšio nustatymo etape papildomai taikomos ir specifinės teorijos ar doktrinos. Tarp jų dominuoja *novus actus intervenience* teorija, kuria remiantis šiose šalyse sprendžiama, ar priežastinio ryšio grandinė nebuvo pertraukta kitų į priežastinio ryšio grandinę įsiterpusių aplinkybių (specifinių nukentėjusiojo fiziologinių ir psichologinių savybių; gamtos jėgų; trečiųjų asmenų veiksmų; nukentėjusiojo veiksmų)<sup>499</sup>. Taikant šią teoriją papildomai naudojamos kitomis teorijomis arba doktrinomis, leidžiančiomis tinkamai įvertinti konkrečioje situacijoje susiklosčiusių aplinkybių reikšmę ir svarbą priežastinio ryšio buvimui bei nustatyti, ar konkrečioje situacijoje taikytina *novus actus intervenience* teorija.

Taip pat populiori *silpnos kaukolės* (angl. *thin skull*) doktrina<sup>500</sup>, taikoma tik fizinio poveikio nukentėjusiojo kūnui atvejais. Doktrinos esmė ta, kad kaltininkas nukentėjusįjį turi priimti tokį, koks jis yra, t. y. su jo fiziniais ir psichiniais trūkumais, kurie paspartina ar net nulemia padarinių atsiradimą. Ši doktrina anglų teisėje laikytina bendrąja, t. y. taikoma visais atvejais, kai nustatoma, kad prie padarinių atsiradimo prisidėjo specifinės nukentėjusiojo fizinės ar psichinės savybės (ligos, sutrikimai, patologijos ir t. t.). Minima doktrina sutinkama baudžiamosios teisės doktrinoje<sup>501</sup> ir teismų precedentuose<sup>502</sup>.

Apibendrinant poskyrį, pažymėtina, kad priežastinis ryšys bendrosios teisės tradicijos šalyse yra vienas iš nusikaltimo požymių ir yra priskiriamas išorinei ir matomai

<sup>497</sup> J., Knobe, S. J. Shapiro, „Proximate cause explained: an essay in experimental jurisprudence“, *University of Chicago Law Review, Forthcoming* (2020), žiūrėta 2020 m. birželio 21 d., [https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract\\_id=3544982](https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3544982).

<sup>498</sup> „Legal dictionary“, Law. com., žiūrėta 2020 m. birželio 21 d., <https://dictionary.law.com/Default.aspx?selected=1010>.

<sup>499</sup> Ashworth, supra note, 577: 127; taip pat. žr. „Blackstone’s Criminal Practice“, 2005. Oxford, žiūrėta 2020 m. birželio 21 d., [https://www.abebooks.com/servlet/BookDetailsPL?bi=22386196887&searchurl=x%3D51%26y%3D16%26sortby%3D17%26tn%3DBlackstone%2527s%2BCriminal%2BPractice%253A%2B2005&cm\\_sp=snippet\\_-\\_srp1\\_-\\_title1](https://www.abebooks.com/servlet/BookDetailsPL?bi=22386196887&searchurl=x%3D51%26y%3D16%26sortby%3D17%26tn%3DBlackstone%2527s%2BCriminal%2BPractice%253A%2B2005&cm_sp=snippet_-_srp1_-_title1).

<sup>500</sup> Elvin, supra note, 491: 25.

<sup>501</sup> *Ibid*, 45–59.

<sup>502</sup> „England and Wales Court of Appeal (Criminal Division) Decisions R v Blau“, Bailii.org., <https://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Crim/1975/3.html>.



veikos pusei (*actus reus*). Priežastinio ryšio sąvoka dažniausiai aptinkama teismų precedentuose ir baudžiamosios teisės doktrinoje. Šiuose šaltiniuose pripažįstama, kad priežastinio ryšio nustatymas susideda iš dviejų etapų – faktinio ir teisinio priežastinio ryšio nustatymo. Faktiniam priežastiniam ryšiui nustatyti naudojama *conditio sine qua non* teorija („kas jeigu“ (angl. „but for“ test)) testas, pagal kurį identifikuojamos visos prie padarinių prisidėjusios sąlygos, atsakant į klausimą, ar būtų kilę padariniai, jeigu kaltininkas nebūtų atlikęs neteisėtų veiksmų. Atsakius teigiamai, konstatuojamas faktinis priežastinis ryšys. Antrajame teisinio priežastinio ryšio nustatymo etape neribotai taikomos įvairios priežastinio ryšio nustatymo teorijos. Disertantas išskiria *esminės ir veikiančios priežasties* teoriją, pagal kurią iš faktinio priežastinio ryšio nustatymo atranką perėjusių teorijų nustatoma esminė priežastis, sukėlusia padarinius. Pagal šią teoriją kaltininko veiksmai turi būti pripažinti veikiančia priežastimi, kėlusia pavojų iki pat padarinių atsiradimo momento. Naudojantis *novus actus intervenience* teorija papildomai tikrinama, ar priežastinio ryšio grandinė nebuvo pertraukta į priežastinio ryšio grandinę įsiterpus nukentėjusiojo specifinėms savybėms ar veiksams, trečiųjų asmenų veiksams ar gamtos jėgoms. Disertanto manymu, anglų teisėje naudojama teisinio priežastinio ryšio nustatymo metodika itin efektyvi, todėl šiame moksliniame tyrime siūloma tinkamiausia priežastinio ryšio nustatymo metodika bus itin artima bendrosios teisės tradicijos šalyse taikomai metodikai.

### 3.6. Trečio skyriaus rezultatų apibendrinimas

Priežastinis ryšys Lietuvoje laikytinas mokslinės fikcinės konstrukcijos elementu – vienu iš objektyviųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių, atliekančių pavojingos veikos ir pavojingų padarinių sujungimo funkciją. Įvertinus tai, kad priežastinis ryšys nustatomas tik materialios konstrukcijos sudėtyse, daroma išvada, kad šis požymis turi būti priskirtas ne pagrindiniams, bet fakultatyviesiems nusikalstamos veikos sudėties požymiams.

Įvertinus tai, kad priežastinis ryšys yra vienintelis Lietuvos baudžiamajame kodekse neįtvirtintas nusikalstamos veikos sudėties požymis, taip pat kokybiškai įvertinus užsienio šalių baudžiamųjų įstatymų leidybą, buvo padaryta išvada, jog Lietuvos baudžiamajame kodekse būtina įtvirtinti priežastinio ryšio požymį, ir tai suteiktų aiškumo, kaip tinkamai suprasti ir nustatyti priežastinį ryšį. Disertantas siūlo priežastinį ryšį Baudžiamajame kodekse išdėstyti taip: „Priežastinis ryšys nustatomas, kai *asmens neteisėti veiksmai ar neveikimas sukėlė baudžiamajame įstatyme numatytus padarinius. Priežastinis ryšys turi būti teisiškai reikšmingas.*“ Toks priežastinio ryšio įtvirtinimas įpareigotų nustatyti faktinį ir teisinį priežastinį ryšį. Faktinio priežastinio ryšio išdėstymas suponuotų būtiniosios padarinių kilimo sąlygos taisyklės taikymą. Pateiktame pasiūlyme teisiniam priežastiniam ryšiui nustatyti taikytina teorija nepateikiama, todėl teisės taikytojas savo ruožtu būtų laisvas pasirinkti tinkamiausią teoriją (vėlesniuose darbo skyriuose disertantas siūlys naudotis esminės ir veikiančios priežasties teorija).

Šiame mokslinio tyrimo skyriuje taip pat nustatyta, kad dauguma pasaulio šalių neturi nustatytos universalios priežastinio ryšio nustatymo metodikos, išskyrus tai, kad

faktinio priežastinio ryšio nustatymo etape naudojamosi *conditio sine qua non* teorija. Plačiau diskutuojama dėl teisiniams priežastiniams ryšiams nustatyti tinkamos teorijos. Nustatyta, kad bendrosios teisės tradicijos šalyse priežastinio ryšio sąvoka dažniausiai sutinkama teismų precedentuose ir baudžiamosios teisės doktrinoje. Šiuose šaltiniuose pripažįstama, kad priežastinio ryšio nustatymas susideda iš dviejų etapų – faktinio ir teisinio priežastinio ryšio nustatymo. Faktiniam priežastiniams ryšiams nustatyti naudojamas *conditio sine qua non* teorija („kas jeigu“ testas (angl. „*but for*“ test)), kuria remiantis identifikuojamos visos prie padarinių prisidėjusios sąlygos, atsakant į klausimą, ar būtų kilę padariniai, jeigu kaltininkas nebūtų atlikęs neteisėtų veiksmų. Teisinio priežastinio ryšio nustatymo etape neribotai taikomos įvairios priežastinio ryšio nustatymo teorijos. Derėtų išskirti *esminės ir veikiančios priežasties* teoriją, pagal kurią iš faktinio priežastinio ryšio nustatymo atranką perėjusių teorijų nustatoma esminė priežastis, sukėlusį padarinius ir kėlusį pavojų iki pat padarinių atsiradimo momento. Tokia užsienio šalyse naudojama priežastinio ryšio nustatymo metodika bei jos taikymo perspektyvos iš dalies nulėmė šiame moksliniame tyrime pateiktą pasiūlymą naudotis *esminės ir veikiančios priežasties* teorija.

## IV. PRIEŽASTINIO RYŠIO NUSTATYMAS SKIRTINGO PRIEŽASTINGUMO SITUACIJOSE

### 4.1. Statistinė priežastinio ryšio teorijų kasacinėje praktikoje analizė

Ar mokslinio tyrimo skyriuje aprašytos baudžiamosios teisės moksle egzistuojančios bei siūlomos taikyti priežastinio ryšio teorijos yra tik mokslinės rekomendacijos, ar vis dėlto teisės taikymo praktikoje teismai jomis naudojasi, padės atsakyti kasacinės instancijos teismo praktikos statistinė analizė. Remiantis šia analize identifikuojamos labiausiai paplitusios ir dažniausiai taikomos priežastinio ryšio teorijos LAT praktikoje. Todėl poskyrio tikslas – identifikuoti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje sutinkamas priežastinio ryšio nustatymo metodikas bei atsižvelgiant į jų turinį priskirti jas baudžiamosios teisės doktrinoje suformuluotoms priežastinio ryšio teorijoms. Rezultatams pavaizduoti naudotasi statistiniu metodu, todėl priežastinio ryšio teorijų taikymo LAT praktikoje dažnumas pateikiamas procentine išraiška.

Analizuojant priežastinio ryšio nustatymo metodiką Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000–2020 metų praktikoje buvo peržiūrėtos 847 bylos, kurių motyvuojamojoje dalyje buvo minimas priežastinis ryšys. Atmetus nutartis, kuriose teismas tik paminėjo priežastinį ryšį kaip vieną iš nusikalstamos veikos sudėties požymių, tačiau neskyrė jo turiniui daugiau dėmesio, buvo atrinktos 322 nutartys, kurių motyvuojamojoje dalyje teismo argumentacijos turinį priežastinio ryšio klausimu buvo įmanoma priskirti vienai ar kitai priežastinio ryšio teorijai. Į pasirinktų nutarčių apimtį pateko visos nutartys, kuriose kasacinis teismas bent kiek plačiau apibūdino priežastinio ryšio požymį. Atrinktos nutartys buvo analizuojamos dviem aspektais. Pirma, daugiau dėmesio skiriama kasacinio teismo vartotoms sąvokoms, apibūdinančioms priežastinį ryšį, konkrečią teoriją ar jo nustatymo metodiką. Antra, buvo siekiama išsiaiškinti tikrąjį vartotų sąvokų turinį, ir tai leido vienus ar kitus teismo argumentus priskirti konkrečiai priežastinio ryšio teorijai. Mokslinio tyrimo autorius pabrėžia, kad kasacinio teismo argumentacijos turinio vertinimas ir priskyrimas kuriai nors priežastinio ryšio teorijai nepretenduoja į absoliučią tiesą ir gali būti mokslinių diskusijų objektu, kadangi nagrinėdamas daugelį bylų teismas, kaip galima spręsti iš nutarties turinio, apkritai negalvoja apie jokią konkrečią priežastinio ryšio teoriją. Todėl mokslinio tyrimo autoriaus atliktas teismo argumentacijos priskyrimas konkrečioms priežastinio ryšio teorijoms yra dirbtinis, tačiau leidžiantis kokybiškai įvertinti priežastinio ryšio nustatymo procesą kasacinėje instancijoje. Analizuojant kasacinio teismo argumentus buvo naudojamos loginiu, indukciniu ir turinio analizės metodais, leidusiais teismo argumentus pagal jų loginę reikšmę ir turinio panašumą priskirti šiame poskyryje aprašytoms priežastinio ryšio teorijoms. Siekiant atskleisti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo taikomų priežastinio ryšio nustatymo teorijų raidą, kokybinius jų pokyčius bei tendencijas, buvo pasirinktas būtent chronologinis LAT teisės taikymo praktikos analizės būdas. Šia analize buvo

nustatyta, kad ankstyvojoje kasacinės instancijos teismo praktikoje priežastinio ryšio klausimas buvo gana retas, o jo pagrindimas itin elementarus. Šio pagrindimo pokytis pastebimas vėlesniais laikotarpiais, o itin išaugęs priežastinio ryšio, kaip nusikalstamos veikos sudėties požymio, analizės poreikis atspindi ne tik teisėjų, bet ir į kasacinį teismą besikreipiančių advokatų bei prokurorų kokybinį priežastinio ryšio požymio supratimo augimą. Vėlyviausiuoju laikotarpiu fiksuojamas priežastinio ryšio aiškinimo nuoseklumas ir kai kuriose atskirų bylų kategorijose pastebimas nusistovėjęs tam tikrų teorijų taikymas. Todėl toliau bus chronologiškai apžvelgiama priežastinio ryšio nustatymo teorijų ir modelių taikymo praktika (2000–2020 metai):

- Detalizuojant analizuotą laikotarpį, pažymėtina, kad 2000 metais nerasta bylų, kuriose būtų analizuotas priežastinis ryšys.
- 2001 metais rastos 8 bylos, iš kurių penkiose buvo nustatyta būtinoji padarinių kilimo sąlyga<sup>503</sup> ir penkiose bylose – tiesioginis priežastinis ryšys<sup>504</sup>.
- 2002 metais – 7 bylos, iš kurių keturiose konstatuota būtinoji padarinių kilimo sąlyga<sup>505</sup>, o šešiose bylose minimas tiesioginis priežastinis ryšys<sup>506</sup>; priežastinio ryšio pobūdis (būtinasis ar atsitiktinis) tais metais apskritai nebuvo analizuotas.
- 2003 metais iš 4 bylų trijose paminėta būtinoji padarinių kilimo sąlyga<sup>507</sup> ir tik vienoje byloje buvo kalbama apie būtinąjį priežastinį ryšį<sup>508</sup>. Tų metų LAT praktikoje nebuvo analizuojamas tiesioginis priežastinis ryšys.
- 2004 metais rastos 6 tyrimui tinkamos bylos. Pažymėtina, kad būtiniosios padarinių kilimo sąlygos taisyklė buvo aptariama dviejose bylose<sup>509</sup>, o keturiose buvo minimas tiesioginis priežastinis ryšys<sup>510</sup>; būtinasis priežastinis ryšys buvo paminėtas dviejose bylose<sup>511</sup> ir tik vienoje – atsitiktinis priežastinis ryšys<sup>512</sup>.

<sup>503</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-318/2001; Nr. 2K-784/2001; Nr. 2K-923/2001; Nr. 2K-954/2001; Nr. 2K-924/2001, Infolex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/>.

<sup>504</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-318/2001; Nr. 2K-924/2001; Nr. 2K-992/2001; Nr. 2K-1097/2001; Nr. 2K-595/2001, Infolex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/>.

<sup>505</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-263/202; Nr. 2K-369/2002; Nr. 2K-453/2002; Nr. 2K-624/2002, Infolex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/>.

<sup>506</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-43/2002; Nr. 2K-242/2002; Nr. 2K-260/2002; Nr. 2K-369/2002; Nr. 2K-453/2002; Nr. 2K-624/2002, Infolex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/>.

<sup>507</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-322/2003; Nr. 2K-567/2003; Nr. 2K-742/2003, Infolex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/>.

<sup>508</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2003 m. lapkričio 18 d. nutartis baudžiamosioje byloje Nr. 2K-709/2003, Infolex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/24832>.

<sup>509</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-7/2004; Nr. 2K-348/2004, Infolex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/>.

<sup>510</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-7/2004; Nr. 2K-110/2004; Nr. 2K-352/2004; Nr. 2K-683/2004, Infolex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/>.

<sup>511</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-348/2004; Nr. 2K-596/2004, Infolex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/>.

<sup>512</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. gegužės 11 d. nutartis baudžiamosioje byloje Nr. 2K-348/2004, Infolex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/40738>.

- 2005 metais rastos 15 bylų, iš kurių trylikoje bylų buvo aptariama būtinoji padarinių kilimo sąlygos taisyklė<sup>513</sup>; aštuoniose bylose paminėtas tiesioginis priežastinis ryšys<sup>514</sup>.
- 2006 metais rasta 19 bylų, kuriose teismas analizavo priežastinį ryšį, iš kurių šešiose buvo nustatyta būtinoji padarinių kilimo sąlyga<sup>515</sup>; net keturiolikoje bylų buvo minimas tiesioginis priežastinis ryšys<sup>516</sup>; vienoje byloje – būtinasis priežastinis ryšys<sup>517</sup>.
- 2007 metais surasta 13 bylų, iš kurių tik dviejose paminėta būtinoji padarinių kilimo sąlyga<sup>518</sup>; net vienuolikoje bylų – tiesioginis priežastinis ryšys<sup>519</sup>; trijose bylose – būtinasis priežastinis ryšys<sup>520</sup>.
- 2008 metais – 15 bylų, iš kurių keturiose paminėta būtinoji padarinių kilimo sąlyga<sup>521</sup>; tiesioginis priežastinis ryšys minimas dešimtyje bylų<sup>522</sup>; dviejose bylose minimas būtinasis priežastinis ryšys<sup>523</sup>.
- 2009 metais tyrimui reikšmingos 19 bylų, iš kurių tik dviejose kalbėta apie būtinąją padarinių kilimo sąlygą<sup>524</sup>; net penkiolikoje bylų minimas tiesioginis

<sup>513</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-15/2005; Nr. 2K-2/2005; Nr. 2K-190/2005; Nr. 2K-204/2005; Nr. 2K-321/2005; Nr. 2K-324/2005; Nr. 2K-431/2005; Nr. 2K-530/2005; Nr. 2K-459/2005; Nr. 2K-472/2005; Nr. 2K-737/2005; Nr. 2K-609/2005; Nr. 2K-615/2005; Nr. 2K-615/2005, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/>.

<sup>514</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-15/2005; Nr. 2K-2/2005; Nr. 2K-22/2005; Nr. 2K-204/2005; Nr. 2K-265/2005; Nr. 2K-431/2005; Nr. 2K-459/2005; Nr. 2K-737/2005, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/>.

<sup>515</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-402/2006; Nr. 2K-451/2006; Nr. 2K-479/2006; Nr. 2K-563/2006; Nr. 2K-511/2006; Nr. 2K-675/2006, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/>.

<sup>516</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-135/2006; Nr. 2K-147/2006; Nr. 2K-307/2006; Nr. 2K-307/2006; Nr. 2K-331/2006; Nr. 2K-202/2006; Nr. 2K-232/2006; Nr. 2K-361/2006; Nr. 2K-563/2006; Nr. 2K-623/2006; Nr. 2K-761/2006; Nr. 2K-383/2006; Nr. 2K-769/2006; Nr. 2K-675/2006, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/>.

<sup>517</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. vasario 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-112/2006, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/252239>.

<sup>518</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-430/2007; Nr. 2K-655/2007, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/79237>.

<sup>519</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-132/2007; Nr. 2K-186/2007; Nr. 2K-123/2007; Nr. 2K-163/2007; Nr. 2K-420/2007; Nr. 2K-703/2007; Nr. 2K-780/2007; Nr. 2K-738/2007, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/75825>.

<sup>520</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-203/2007; Nr. 2K-277/2007; Nr. 2K-354/2007, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/76734>.

<sup>521</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-380/2008; Nr. 2K-371/2008; Nr. 2K-472/2008; Nr. 2K-520/2008, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/>;

<sup>522</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-194/2008; Nr. 2K-150/2008; Nr. 2K-296/2008; Nr. 2K-380/2008; Nr. 2K-296/2008; Nr. 2K-245/2008; Nr. 2K-281/2008; Nr. 2K-382/2008; Nr. 2K-531/2008, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/89647>.

<sup>523</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-444/2008; Nr. 2K-346/2008, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/90735>.

<sup>524</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-444/2009; Nr. 2K-468/2009, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/141992>.

priežastinis<sup>525</sup> ryšys; šešiose bylose kabama apie būtinajį priežastinį ryšį<sup>526</sup>; o vie-  
noje – apie atsitiktinį<sup>527</sup>.

- 2010 metais – 17 bylų, iš kurių keturiose paminėta būtinoji padarinių kilimo sąlyga<sup>528</sup>; trylikoje bylų paminėtas tiesioginis priežastinis ryšys<sup>529</sup>; keturiose – būtinasis priežastinis ryšys<sup>530</sup>.
- 2011 metais rastos 27 bylos, iš kurių aštuoniose buvo minima būtinoji padarinių kilimo sąlyga<sup>531</sup>; net dvidešimt dviejose bylose minimas tiesioginis priežastinis ryšys<sup>532</sup>; penkiose bylose nurodytas būtinas priežastinis ryšys<sup>533</sup>; dvejose – atsitiktinis<sup>534</sup>.
- 2012 metais rastos 22 bylos, iš kurių aštuoniose paminėta būtinoji padarinių kilimo sąlyga<sup>535</sup>; keturiolikoje bylų buvo minimas tiesioginis priežastinis ryšys<sup>536</sup>;

<sup>525</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-62/2009; Nr. 2K-82/2009; Nr. 2K-109/2009; Nr. 2K-187/2009; Nr. 2K-192/2009; Nr. 2K-178/2009; Nr. 2K-224/2009; Nr. 2K-317/2009; Nr. 2K-263/2009; Nr. 2K-311/2009; Nr. 2K-365/2009; Nr. 2K-368/2009; Nr. 2K-P-247/2009; Nr. 2K-519/2009; Nr. 2K-514/2009; Nr. 2K-485/2009, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/113892>.

<sup>526</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-468/2009; Nr. 2K-224/2009; Nr. 2K-P-247/2009; Nr. 2K-514/2009; Nr. 2K-485/2009; Nr. 2K-523/2009, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/144745>.

<sup>527</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 1 d. nutarties baudžiamojoje byloje Nr. 2K-468/2009, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/144745>.

<sup>528</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-288/2010; Nr. 2K-321/2010; Nr. 2K-433/2010; Nr. 2K-477/2010, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/160780>.

<sup>529</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-52/2010; Nr. 2K-151/2010; Nr. 2K-7-120/2010; Nr. 2K-272/2010; Nr. 2K-304/2010; Nr. 2K-350/2010; Nr. 2K-376/2010; Nr. 2K-390/2010; Nr. 2K-414/2010; Nr. 2K-446/2010; Nr. 2K-433/2010; Nr. 2K-497/2010; Nr. 2K-539/2010, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/153604>.

<sup>530</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-202/2010; Nr. 2K-302/2010; Nr. 2K-433/2010; Nr. 2K-446/2010, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/161692>.

<sup>531</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-151/2011; Nr. 2K-206/2011; Nr. 2K-264/2011; Nr. 2K-453/2011; Nr. 2K-473/2011; Nr. 2K-546/2011; Nr. 2K-519/2011; Nr. 2K-578/2011, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/201484>.

<sup>532</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-11/2011; Nr. 2K-36/2011; Nr. 2K-25/2011; Nr. 2K-109/2011; Nr. 2K-227/2011; Nr. 2K-234/2011; Nr. 2K-258/2011; Nr. 2K-216/2011; Nr. 2K-219/2011; Nr. 2K-264/2011; Nr. 2K-272/2011; Nr. 2K-308/2011; Nr. 2K-P-47/2011; Nr. 2K-304/2011; Nr. 2K-7-330/2011; Nr. 2K-467/2011; Nr. 2K-487/2011; Nr. 2K-459/2011; Nr. 2K-519/2011; Nr. 2K-521/2011; Nr. 2K-471/2011; Nr. 2K-578/2011, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/193009>.

<sup>533</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-109/2011; Nr. 2K-36/2011; Nr. 2K-264/2011; Nr. 2K-459/2011; Nr. 2K-521/2011, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/195338>.

<sup>534</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-109/2011; Nr. 2K-264/2011, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/195338>.

<sup>535</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-4/2012; Nr. 2K-386/2012; Nr. 2K-392/2012; Nr. 2K-346/2012; Nr. 2K-424/2012; Nr. 2K-402/2012; Nr. 2K-534/2012; Nr. 2K-529/2012, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/338536>.

<sup>536</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-4/2012; Nr. 2K-204/2012; Nr. 2K-230/2012; Nr. 2K-224/2012; Nr. 2K-234/2012; Nr. 2K-245/2012; Nr. 2K-273/2012; Nr. 2K-383/2012; Nr. 2K-389/2012; Nr. 2K-392/2012; Nr. 2K-402/2012; Nr. 2K-519/2012; Nr. 2K-555/2012; Nr. 2K-610/2012; Nr. 2K-641/2012, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/338536>.

penkiose bylose minimas būtinasis priežastinis ryšys<sup>537</sup>; dvejiose – atsitiktinis<sup>538</sup>.

- 2013 metais rasta 14 tyrimui reikšmingų bylų, iš kurių penkiose buvo minima būtinoji padarinių kilimo sąlyga<sup>539</sup>; dešimtyje bylų buvo minimas tiesioginis priežastinis ryšys<sup>540</sup>; dvejiose bylose minimas būtinasis priežastinis ryšys<sup>541</sup>.
- 2014 metais – 27 bylų, iš kurių aštuoniose buvo minima būtinoji padarinių kilimo sąlyga<sup>542</sup>; devyniolikoje bylų buvo minimas tiesioginis priežastinis ryšys<sup>543</sup>; septyniose bylose minimas būtinasis priežastinis ryšys<sup>544</sup>; trijose – atsitiktinis<sup>545</sup>.
- 2015 metais – 25 bylų, iš kurių devyniose paminėta būtinoji padarinių kilimo sąlyga<sup>546</sup>; septyniolikoje bylų buvo minimas tiesioginis priežastinis ryšys<sup>547</sup>; trijose bylose minimas būtinasis priežastinis ryšys<sup>548</sup>; vienoje – atsitiktinis<sup>549</sup>.

<sup>537</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-4/2012; Nr. 2K-392/2012; Nr. 2K-529/2012; Nr. 2K-431/2012; Nr. 2K-569/2012, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/338536>.

<sup>538</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-4/2012; Nr. 2K-529/2012, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/338536>.

<sup>539</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-370/2013; Nr. 2K-7-335/2013; Nr. 2K-431/2013; Nr. 2K-480/2013; Nr. 2K-521/2013, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/730398>.

<sup>540</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-267/2013; Nr. 2K-355/2013; Nr. 2K-363/2013; Nr. 2K-402/2013; Nr. 2K-410/2013; Nr. 2K-431/2013; Nr. 2K-480/2013; Nr. 2K-564/2013; Nr. 2K-521/2013; Nr. 2K-572/2013; Nr. 2K-625/2013, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/692556>.

<sup>541</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-355/2013; Nr. 2K-428/2013, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/728531>.

<sup>542</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-512/2014; Nr. 2K-432/2014; Nr. 2K-441/2014; Nr. 2K-375/2014; Nr. 2K-438/2014; Nr. 2K-443/2014; Nr. 2K-401/2014; Nr. 2K-320/2014, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/940566>.

<sup>543</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-547/2014; Nr. 2K-512/2014; Nr. 2K-507/2014; Nr. 2K-486/2014; Nr. 2K-487/2014; Nr. 2K-484/2014; Nr. 2K-473/2014; Nr. 2K-421/2014; Nr. 2K-413/2014; Nr. 2K-401/2014; Nr. 2K-388/2014; Nr. 2K-332/2014; Nr. 2K-320/2014; Nr. 2K-43/2014; Nr. 2K-65/2014; Nr. 2K-90/2014; Nr. 2K-205/2014; Nr. 2K-197/2014; Nr. 2K-195/2014; Nr. 2K-245/2014; Nr. 2K-239/2014; Nr. 2K-268/2014, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/941160>.

<sup>544</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-512/2014; Nr. 2K-443/2014; Nr. 2K-401/2014, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/940566>.

<sup>545</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-486/2014; Nr. 2K-401/2014; Nr. 2K-421/2014, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/939553>.

<sup>546</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-220-696/2016; Nr. 2K-237-489/2015; Nr. 2K-228-303/2015; Nr. 2K-227-942/2015; Nr. 2K-484-788/2015; Nr. 2K-459-511/2015; Nr. 2K-243-648/2015; Nr. 2K-74-303/2015; Nr. 2K-41-697/2015, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1280300>.

<sup>547</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-535-222/2015; Nr. 2K-415-697/2015; Nr. 2K-314-696/2015; Nr. 2K-302-693/2015; Nr. 2K-292-489/2015; Nr. 2K-259-222/2015; Nr. 2K-270-942/2015; Nr. 2K-70-222/2015; Nr. 2K-4-699/2015; Nr. 2K-7-54-677/2015; Nr. 2K-150-699/2015; Nr. 2K-632-507/2015; Nr. 2K-587-697/2015; Nr. 2K-434-788/2015; Nr. 2K-411-222/2015; Nr. 2K-41-697/2015, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1161649>.

<sup>548</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-218-942/2015; Nr. 2K-292-489/2015; Nr. 2K-74-303/2015, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1041615>.

<sup>549</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-292-489/2015, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1048165>.



- 2016 metais buvo rasta 31 tyrimui tinkanti byla, dešimtyje bylų buvo nustatoma būtinoji padarinių kilimo sąlyga<sup>550</sup>; devyniolikoje bylų buvo nustatomas tiesioginis priežastinis ryšys<sup>551</sup>; dešimtyje bylų buvo vartojama būtinojo priežastinio ryšio sąvoka<sup>552</sup>; tik keturiuose bylose buvo minimas atsitiktinis priežastinis ryšys<sup>553</sup>.
- Iš 2017 metais tyrimui tinkančių 20 bylų net dvylikoje buvo minimas tiesioginis priežastinis ryšys<sup>554</sup>; tik trijose bylose teismas nustatė būtinąją padarinių kilimo sąlygą<sup>555</sup>; šešiose bylose teismas minėjo būtinąjį priežastinį ryšį<sup>556</sup>; tik vienoje – atsitiktinį priežastinį ryšį<sup>557</sup>.
- 2018 metais buvo rasta 13 tyrimui tinkančių bylų, iš kurių devyniose buvo nustatoma būtinoji padarinių kilimo sąlyga<sup>558</sup>; septyniuose buvo minimas tiesioginis priežastinis ryšys<sup>559</sup>; penkiose bylose buvo kalbama apie būtinąjį priežastinį ryšį<sup>560</sup>; keturiuose bylose minimas atsitiktinis priežastinis ryšys<sup>561</sup>.

<sup>550</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-322-511/2016; Nr. 2K-218-489/2016; Nr. 2K-355-788/2016; Nr. 2K-182-677/2016; Nr. 2K-149-699/2016; Nr. 2K-410-489/2016; Nr. 2K-154-699/2016; Nr. 2K-150-696/2016; Nr. 2K-421-511/2016, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1359677>.

<sup>551</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-157-895/2016; Nr. 2K-74-511/2016; Nr. 2K-460-507/2016; Nr. 2K-400-139/2016; Nr. 2K-421-511/2016; Nr. 2K-340-746/2016; Nr. 2K-427-693/2016; Nr. 2K-347-222/2016; Nr. 2K-308-697/2016; Nr. 2K-276-696/2016; Nr. 2K-187-693/2016; Nr. 2K-226-942/2016; Nr. 2K-200-648/2016; Nr. 2K-209-507/2016; Nr. 2K-181-507/2016; Nr. 2K-7-49-788/2016; Nr. 2K-95-511/2016; Nr. 2K-89-139/2016; Nr. 2K-82-511/2016; Nr. 2K-240-677/2016, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1258776>.

<sup>552</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-281-746/2016; Nr. 2K-418-222/2016; Nr. 2K-95-511/2016; Nr. 2K-7-193-895/2016; Nr. 2K-182-677/2016; Nr. 2K-410-489/2016; Nr. 2K-226-942/2016; Nr. 2K-157-895/2016; Nr. 2K-82-511/2016, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1354824>.

<sup>553</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-182-677/2016; Nr. 2K-410-489/2016; Nr. 2K-157-895/2016; Nr. 2K-95-511/2016, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d.,

<sup>554</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-155-511/2017; Nr. 2K-126-693/2017; Nr. 2K-94-696/2017, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1265012>.

<sup>555</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-173-648/2017; Nr. 2K-163-303/2017; Nr. 2K-122-511/2017; Nr. 2K-134-489/2017; Nr. 2K-117-697/2017; Nr. 2K-104-648/2017; Nr. 2K-23-942/2017; Nr. 2K-21-511/2017; Nr. 2K-11-648/2017; Nr. 2K-9-697/2017; Nr. 2K-25-489/2017; Nr. 2K-155-511/2017, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1492673>.

<sup>556</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-146-222/2017; Nr. 2K-110-699/2017; Nr. 2K-94-696/2017; Nr. 2K-9-697/2017; Nr. 2K-25-489/2017, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1491021>.

<sup>557</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamosioje byloje Nr. 2K-9-697/2017, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1429786>.

<sup>558</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-368-489/2018; Nr. 2K-379-697/2018; Nr. 2K-373-976/2018; Nr. 2K-325-895/2018; Nr. 2K-334-699/2018; Nr. 2K-354-222/2018; Nr. 2K-333-693/2018; Nr. 2K-345-511/2018; Nr. 2K-337-489/2018; Nr. 2K-262-303/2018; Nr. 2K-204-895/2018, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1676096>.

<sup>559</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-309-699/2018; Nr. 2K-258-222/2018; Nr. 2K-333-693/2018; Nr. 2K-345-511/2018; Nr. 2K-258-222/2018; Nr. 2K-262-303/2018; Nr. 2K-204-895/2018, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1663936>.

<sup>560</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-368-489/2018; Nr. 2K-379-697/2018; Nr. 2K-333-693/2018; Nr. 2K-368-489/2018; Nr. 2K-262-303/2018, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1676096>.

<sup>561</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-373-976/2018; Nr. 2K-333-693/2018; Nr. 2K-368-489/2018; Nr. 2K-262-303/2018, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1676094>.

- Iš 2019 metais 18 tyrimui tinkančių bylų net vienuolikoje bylų teismas konstatavo būtiną padarinių kilimo sąlygą<sup>562</sup>; devyniose buvo nustatomas tiesioginis priežastinis ryšys<sup>563</sup>; dvejose bylose paminėtas būtinas priežastinis ryšys<sup>564</sup>; tik vienoje – atsitiktinis<sup>565</sup>.
- Atsižvelgiant į tai, kad šis mokslinis tyrimas baigtas rengti 2020 metų pradžioje, iki to laiko rastos tik dvi LAT praktikos bylos, iš kurių vienoje teismas minėjo tiek būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklę<sup>566</sup>, tiek būtinąjį<sup>567</sup> ir atsitiktinį<sup>568</sup> priežastinį ryšį.

Apibendrintai pažymėtina, kad ištyrus 2000–2020 metų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisės taikymo praktiką priežastinio ryšio klausimu nustatyta, kad dažniausiai naudota tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio teorija bei būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklė. Nustatyta, kad visu tirtu laikotarpiu teismas nutarčių motyvuojamojoje dalyje tiesioginį priežastinį ryšį nustatė 214 bylų (66,5 proc.) iš 322 bylų; būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklę – 117 bylų (36,3 proc.); o nuo pastarosios 16,4 proc. rečiau buvo taikyta Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje rekomenduojama taikyti būtinojo ir atsitiktinio priežastinio ryšio teorija, kuri buvo paminėta 64 bylose (19,9 proc.). Toliau esančioje lentelėje dažniausiai taikytų priežastinio ryšio teorijų taikomumo formali skaičių išraiška pateikiama susumavus visas bylas, kuriose konkreiti teorija buvo naudojama tiek pavieniui, tiek derinant su kitomis priežastinio ryšio teorijomis.

<sup>562</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-321-303/2019; Nr. 2K-276-458/2019; Nr. 2K-202-511/2019; Nr. 2K-241-788/2019; Nr. 2K-206-303/2019; Nr. 2K-167-693/2019; Nr. 2K-118-489/2019; Nr. 2K-133-697/2019; Nr. 2K-78-511/2019; Nr. 2K-107-222/2019; Nr. 2K-68-511/2019; Nr. 2K-43-628/2019; Nr. 2K-26-648/2019; Nr. 2K-10-895/2019; Nr. 2K-11-303/2019, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1791120>.

<sup>563</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-276-458/2019; Nr. 2K-202-511/2019; Nr. 2K-241-788/2019; Nr. 2K-206-303/2019; Nr. 2K-167-693/2019; Nr. 2K-141-976/2019; Nr. 2K-137-697/2019; Nr. 2K-78-511/2019; Nr. 2K-11-303/2019, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1779887>.

<sup>564</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-321-303/2019; Nr. 2K-26-648/2019, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1791120>.

<sup>565</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. vasario 26 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K-26-648/2019, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1701366>.

<sup>566</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-7-628/2020; Nr. 2K-53-628/2020, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1818753>.

<sup>567</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K-7-628/2020, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1818753>.

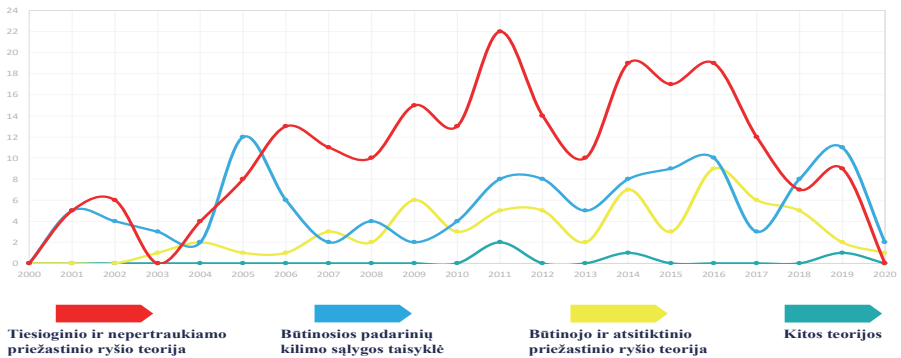
<sup>568</sup> *Ibid.*

**3 lentelė.** Priežastinio ryšio teorijų taikomumas 2000–2020 metais kasacinio teismo praktikoje ir jų dalis procentais<sup>569</sup>

Metai	Bendras bylų skaičius tais metais	Būtinoji padarinių kilimo sąlygos taisyklė		Tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio teorija (tiesioginis priežastinis ryšys)		Būtinojo ir atsitiktinio priežastinio ryšio teorija	
		bylų skaičius	dalis proc.	bylų skaičius	dalis proc.	bylų skaičius	dalis proc.
2000	0	0	0	0	0	0	0
2001	8	5	62,5	5	62,5	0	0
2002	7	4	57,1	6	85,7	0	0
2003	4	3	75	0	0	1	14,3
2004	6	2	33,3	4	66,7	2	33,4
2005	15	12	80	8	53,3	1	6,7
2006	18	6	33,4	13	72,2	1	5,6
2007	13	2	15,4	11	84,6	3	23
2008	15	4	26,7	10	66,7	2	13,3
2009	19	2	10,5	15	78,9	6	31,6
2010	17	4	23,5	13	76,5	3	17,6
2011	27	8	29,6	22	81,5	5	18,5
2012	22	8	36,4	14	63,6	5	22,7
2013	13	5	38,4	10	76,9	2	15,4
2014	31	8	25,8	19	61,3	7	22,6
2015	25	9	32,1	17	68	3	12
2016	32	10	31,3	19	59,4	9	28,1
2017	18	3	16,7	12	66,7	6	33,4
2018	13	9	69,2	7	53,8	5	38,5
2019	17	11	64,7	9	52,94	2	11,8
2020	2	2	100	0	0	1	50
Iš viso	322	117	36,3	214	66,5	64	19,9

Lyginant kasacinėje instancijoje analizuotų priežastinio ryšio teorijų taikymo dinamiką toliau pateiktoje diagramoje akivaizdus tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio teorijos bei būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklės dominavimas kitų teorijų ar jų derinių atžvilgiu. Kitos priežastinio ryšio teorijos analizuojamu laikotarpiu buvo minimos vos keliose bylose ir sudarė tik 1,25 proc. (4 bylos iš 322 bylų). Į kitų taikytų priežastinio ryšio teorijų apimtį pateko *conditio sine quo non* (3 bylos) ir 1 – *novus actus intervenience* teorijos. Šie duomenys pateikiami 5 paveikslėlyje:

<sup>569</sup> Parengta autoriaus.



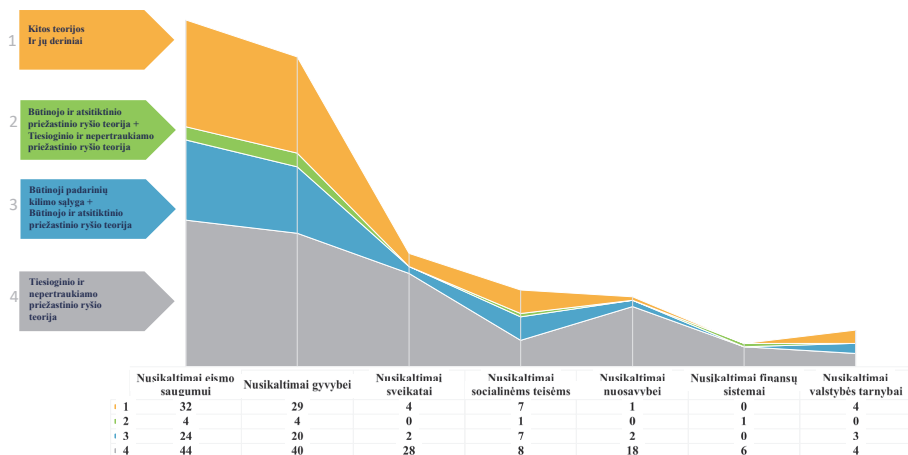
5 pav. Priežastinio ryšio teorijų taikomumo LAT praktikoje dinamika 2000–2020 metais<sup>570</sup>

Pažymėtina, kad kitos teismo naudotos priežastinio ryšio teorijos ir jų deriniai sudarė nedidelę visų taikytų teorijų dalį, todėl į vizualinę statistiką nepateko (išskyrus *conditio sine quo non* ir *novus actus intervenience* teorijas) (1 pav.). Be statistikoje pateiktų dažniausiai taikytų priežastinio ryšio teorijų, kasacinė instancija rėmėsi šiomis priežastinio ryšio teorijomis ir jų deriniais: būtinios padarinių kilimo sąlygos taisykle kartu su tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio teorija (29 bylose (9 proc.)); būtinios padarinių kilimo sąlygos taisykle kartu su tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio teorija kartu su būtinio priežastinio ryšio nustatymu (1 byloje (0,3 proc.)); būtinios padarinių kilimo sąlygos taisykle kartu su tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio teorija kartu su būtinio ir atsitiktinio priežastinio ryšio teorija (5 bylose) (1,5 proc.); tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio teorija kartu su būtinio priežastinio ryšio nustatymu (10 bylų (3,1 proc.)); tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio teorija kartu su būtinio ir atsitiktinio priežastinio ryšio teorija (7 bylos (2,2 proc.)). Paminėtina, kad vien tik būtinio priežastinio ryšio nustatymu buvo apsiribota net 22 bylose (6,9 proc.). Vis dėlto kyla abejonių, ar teismas šiose bylose naudojo daliniu būtinio ir atsitiktinio priežastinio ryšio teorijos taikymu, kadangi teismo įvardijamas būtinasis priežastinis ryšys turinio prasme panašesnis į būtinios padarinių kilimo sąlygos taisyklę. Tačiau mokslinio tyrimo autorius, vengdamas per plataus interpretavimo, šių bylų skaičiaus neįtraukė į būtinios padarinių kilimo sąlygos taisyklės statistiką. Kita vertus, jeigu šis bylų skaičius būtų įtrauktas į būtinios padarinių kilimo sąlygos taisyklės statistiką, tai pastarosios teorijos taikomumo statistikos procentas gerokai padidėtų ir dar ryškiau iš visų naudotų priežastinio ryšio teorijų derinių išskirtų tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio teorijos bei būtinios padarinių kilimo sąlygos taisyklės taikomumą.

Taip pat pažymėtina, jog priežastinio ryšio teorijų taikymo skirtingų kategorijų bylose analizė atskleidė, kad dažniausiai priežastinis ryšys buvo analizuotas kelių transporto eismo saugumo bylose – net 104 iš 322 bylų; nužudymų bylose priežastinis

<sup>570</sup> Parengta autoriaus.

ryšys analizuotas 78-iose iš 322 bylų; Atitinkamai 34-iose nusikaltimų sveikatai bylose; 24-iose neatsargaus gyvybės atėmimo bylose; 23-ose darbų saugos pažeidimo bylose; turtiniuose nusikaltimuose – 21-oje byloje; buhalteriniuose nusikaltimuose – 9-iose bylose; nusikaltimuose valstybės tarnybai taip pat 11-oje bylų. Aptariant priežastinio ryšio teorijų taikymo raišką matyti, kad tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio teorija bei būtiniosios padarinių kilimo sąlygos taisyklė dominavo beveik visų nagrinėtų kategorijų bylose. Ši statistika parodyta 6 paveikslėlyje:

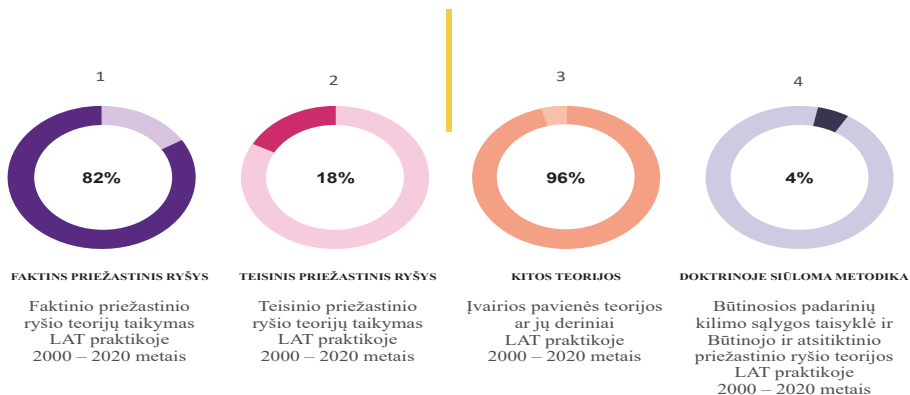


**6 pav.** Priežastinio ryšio analizės raiška atskirų kategorijų bylose 2000–2020 metų LAT praktikoje (pagal bylų skaičių)<sup>571</sup>

Taip pat nustatyta, kad iš visų tyrimo kriterijus atitikusių bylų (322) net 294 bylose buvo naudojamos faktiniam priežastiniam ryšiui nustatyti taikytinomis teorijomis, ir tai sudarė 82 proc. visų tirtų bylų. Teisniam priežastiniam ryšiui nustatyti tinkančios teorijos buvo taikytos tik 64 bylose, ir tai sudarė 18 proc. visų tirtų bylų. Pažymėtina, kad dalyje bylų buvo naudotos abi – ir faktinio, ir teisinio – priežastinio ryšio teorijos, todėl buvo suskaičiuotos atskirai visos bylos, kuriose buvo naudotasi faktiniam priežastiniam ryšiui nustatyti tinkančiomis teorijomis, ir bylos, kuriose teismas taikė teisiniam priežastiniam ryšiui nustatyti taikytinas teorijas. Atskirai paminėtina, kad Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje siūlomos metodikos (būtinoji padarinių kilimo sąlyga kartu su būtinąja ir atsitiktinio priežastinio ryšio teorija) taikomumas visa apimtimi, kaip tai nurodyta Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje (taikant abu etapus), pasireiškė tik 13-oje bylų, ir tai sudarė tik 4 proc. visų bylų, kuriose buvo analizuotas priežastinis ryšys. Į šį skaičių nepateko bylos, kuriose minimos teorijos buvo taikomos kartu su kitomis priežastinio ryšio teorijomis (pvz., būtinąja padarinių kilimo sąlygos taisyklė kartu su tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio teo-

<sup>571</sup> Parengta autoriaus.

rija kartu su būtinojo ir atsitiktinio priežastinio ryšio teorija). Gauti rezultatai pateikti 7 paveikslėlyje:



**7 pav.** Faktinio ir teisinio priežastinio ryšio teorijų taikymo LAT praktikoje santykis 2000–2020 metais bei būtiniosios padarinių kilimo sąlygos taisyklės bei būtiniojo ir atsitiktinio priežastinio ryšio teorijų taikymo kartu apimtis kitų teorijų ar jų derinių atžvilgiu 2000–2020 metais LAT praktikoje<sup>572</sup>

Atsižvelgiant į pateiktą statistiką, akivaizdu, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje siūloma dviejų etapų priežastinio ryšio nustatymo metodika yra naudojama itin retai. Dažniausiai teisės taikymo praktikoje apsiribojama tik faktinio priežastinio ryšio nustatymu, kai didžiojoje dalyje bylų priežastinio ryšio nustatymo procedūra buvo prastinama taikant tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio teoriją, konstatuojant tik tiesioginį priežastinį ryšį. Taip pat nemažoje dalyje bylų taikyta ekvivalentinio priežastinio ryšio pagrindu sukurta būtiniosios padarinių kilimo sąlygos taisyklė. Tai, kad teismas imasi prastinti priežastinio ryšio taikymą, leidžia daryti išvadą, kad doktrinoje siūloma metodika nėra patraukli taikyti. Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje aprašytas poreikis nustatyti kaltininko gebėjimą numatyti kilsiančius padarinius (arba priežastinio ryšio raidą) praktikoje realizuojamas itin retai, tik pavienėse bylose. Tokia aplinkybė leidžia teigti, jog teismas, nustatydamas priežastinį ryšį, net ir trūkstant detalesnių mokslinių priežastinio ryšio teorijų tyrimų, logiškai renkasi kitas priežastinio ryšio nustatymo teorijas ir jų derinius, nors tai nebūtinai nulemia neteisingą priežastinio ryšio nustatymą. Visgi, Lietuvos baudžiamosioje teisėje sutinkama priežastinio ryšio nustatymo metodika nėra patraukli teisės taikytojams, todėl mokslinio priežastinio ryšio teorijų analizės poreikis yra akivaizdus.

<sup>572</sup> Parengta autoriaus.

## 4.2. Optimalus priežastinio ryšio nustatymo modelis

Kaip šiame moksliniame tyrime buvo aptarta, baudžiamosios teisės moksle nėra rekomendacijų netaikyti vienu ar kitu priežastinio ryšio teorijų ar jų derinių. Trečiajame disertacijos skyriuje apžvelgus priežastinio ryšio nustatymo ypatumus skirtingose kontinentinės ir bendrosios teisės tradicijos šalyse nustatyta, kad dauguma šalių neturi konkrečios priežastinio ryšio nustatymo metodikos, todėl skirtingų kategorijų bylose dažnai taikomos skirtingos priežastinio ryšio teorijos.

Vis dėlto, mokslinio tyrimo autoriaus manymu, šiame darbe jau aptarta bendrosios teisės tradicijos šalyse naudojama priežastinio ryšio nustatymo metodika yra elementari ir aiški. Verta priminti, kad ši metodika priežastinio ryšio nustatymo procesą skirsto į du etapus – faktinio ir teisinio priežastinio ryšio nustatymą, kai faktinio priežastinio ryšio nustatymo etape taikytina *conditio sine qua non* teorija, o teisinio priežastinio ryšio nustatymo etape – *esminės ir veikiančios priežasties* teorija (daugeliu atvejų). Disertanto manymu, nėra jokių juridinių kliūčių anglų teisėje taikomą priežastinio ryšio nustatymo metodiką su tam tikrais pakeitimais pritaikyti Lietuvos baudžiamajai teisei, juolab kad Lietuvoje faktinio priežastinio ryšio nustatymo etape naudojamosi būtinios padarinių kilimo sąlygos taisykle (*conditio sine qua non* teorija). Todėl šiame poskyryje disertantas, naudodamasis grindžiamosios teorijos metodu, siūlo optimalų teorinį priežastinio ryšio nustatymo modelį, kuriuo būtų galima vadovautis teisės taikymo praktikoje, ypač todėl, kad šis modelis artimas Lietuvos teismuose naudojamai priežastinio ryšio nustatymo metodikai. Nors siūlomas priežastinio ryšio nustatymo modelis nepretenduoja į absoliučią tiesą ir yra tik mokslinė rekomendacija, tačiau, mokslinio tyrimo autoriaus manymu, siūloma metodika išsprendžia pagrindines teorines ir praktines priežastinio ryšio nustatymo problemas. Visų pirma siūloma metodika pasižymi universalumu ir gali būti pritaikoma visų kategorijų bylose.

Konstatuojant priežastinį ryšį, pasak disertanto, reikėtų naudotis keleto teorijų visetu.

**Pirma**, siekiant eliminuoti reikalavimą kaltininkui numatyti pavojingų padarinių kilimą, taip atribojant priežastinio ryšio požymį nuo subjektyviojo kaltės požymio, naudotina *adekvačios priežasties* teorija<sup>573</sup>. Ši teorija leistų į priežastingumą žvelgti iš bylą nagrinėjančio teisėjo (ne kaltininko) perspektyvos, neanalizuojant aplinkybių, kurias nusikalstamos veikos darymo metu žinojo ar nežinojo (numatė ar nenumatė) kaltininkas. Ši teorija įpareigoja teisėją vadovautis tik objektyvaus pobūdžio bylos duomenimis, taip pat savo žiniomis apie objektyvius reiškinius ir procesus. Disertanto manymu, specialiai šios teorijos aprašyti nereikėtų. Ši teorija turi tapti principine nuostata, kad priežastingumas vertinamas tik iš bylą nagrinėjančio teisėjo perspektyvos ir vadovaujantis tik objektyviais bylos duomenimis bei visuotinai žinomais objektyviais duomenimis apie pasaulio reiškinius. Taip būtų visiškai išsprendžiama priežastinio ryšio ir kaltės tapatinimo problema. Apeliantams ir kasatoriams argumentuojant, jog teismas nevertino to, kad konkrečioje situacijoje kaltininkas nenumatė ir neturėjo galimybės numatyti pavojingų padarinių kilimo, teismai turėtų nurodyti, jog priežastinis

<sup>573</sup> Žr. disertacijos antrą skyrių (2.3.2.1 subposkyris).



ryšys turinio prigimtimi yra objektyvaus pobūdžio, todėl egzistuoja nepriklausomai nuo kaltininko gebėjimo jį numatyti ar suprasti, todėl konkretaus proceso dalyvio galimybės pažinti objektyvų priežastinį ryšį neturi įtakos priežastiniam ryšiui nustatyti. Taip iš esmės būtų pritaikyta *adekvačios priežasties* teorija. Taikant *adekvačios priežasties* teoriją išnyksta prasmė priežastinio ryšio pobūdį skirstyti ir į būtinąjį ar atsitiktinį. Iš esmės negali egzistuoti atsitiktinis priežastinis ryšys, nes reikia konstatuoti tik tai, ar šis yra, ar ne<sup>574</sup>. Todėl net ir itin retai atsirandantys pavojingi padariniai konkrečioje situacijoje būtų laikomi priežastingais, jeigu jie kilo kaip kaltininko neteisėtų veiksmų rezultatas. Todėl siekiant neapsunkinti teisės taikymo praktikos įvairių teorijų aprašymu, nustatant priežastinį ryšį konkrečioje situacijoje, pakaktų vadovautis *adekvačios priežasties* teorijos turiniu perteikiant tik tai, kad **priežastinis ryšys turinio prigimtimi yra objektyvaus pobūdžio, todėl egzistuoja nepriklausomai nuo kaltininko gebėjimo jį numatyti ar suprasti, todėl konkretaus proceso dalyvio galimybės pažinti objektyvų priežastinį ryšį neturi įtakos priežastiniam ryšiui nustatyti. Priežastinis ryšys nustatomas žvelgiant iš teisėjo, besinaudojančio visomis objektyviomis žiniomis apie priežastingumą, perspektyvos.**

**Antra**, disertanto manymu, nustatant faktinį priežastinį ryšį derėtų taikyti *ekvivalentinio priežastinio ryšio* teorijos pagrindu sukonstruotą *būtiniosios padarinių kilimo sąlygos* taisyklę<sup>575</sup> (*conditio sine qua non* teorija), kuria remiantis būtų nustatomi konkretaus kaltininko konkrečiu laiku padaryti neteisėti veiksmai, sukėlę pavojingus padarinius. Pažymėtina, kad *conditio sine qua non* teorija savo prigimtimi skirta taikyti tik veikimu padarytose veikose. Kaip jau aptarta, Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje aprašoma *būtiniosios padarinių kilimo sąlygos* taisyklė siejama su „nusikaltamos veikos“ sąvoka. Disertanto supratimu, nors *conditio sine qua non* teorija filosofijos moksle siejama tik su aktyviais veiksmais sukeltais objektyvios tikrovės pokyčiais, tačiau istorijos tėkmėje skirtingų šalių baudžiamosios teisės moksle įsigalėjus nuostatai, kad pavojingus padarinius galima sukelti ir neveikimu, minimą teoriją pradėta taikyti ir neveikimo atvejais. Galima manyti, kad būtiniosios padarinių kilimo sąlygos taisyklė yra *conditio sine qua non* teorijos atmaina ir aptariamam aspektu yra platesnė už pirminę teoriją. Kitą vertus skirtingi mokslininkai šias teorijas laiko tapačiomis. Todėl socialiniuose ir gamtos moksluose aptinkami minimos teorijos skirtumai turi būti priimti natūraliai ir teisėje *conditio sine qua non* teorija arba *būtiniosios padarinių kilimo sąlygos* taisyklė turi būti taikomos tiek veikimu, tiek ir neveikimu padarytose veikose. Pažymėtina, kad daugumoje pasaulio šalių nustatant faktinį priežastinį ryšį dominuoja *conditio sine qua non* teorija (kai kur ją vadina būtiniosios padarinių kilimo sąlygos taisykle). Taip pat minima teorija sulaukia ir daug kritikos (pvz., Vokietijoje) dėl to, kad ji sukurta ekvivalentinės teorijos pagrindu, todėl visas į priežastingumą įsiterpusias aplinkybes laiko lygiareikšmėmis. Kita vertus, daugelis šalių (Didžioji Britanija, JAV, Vokietija, Prancūzija ir t. t.), faktinio priežastinio ryšio etape taikydamos *conditio sine qua non* teoriją, tik atsirenka visas priežastingume pasireiškusias sąlygas, be kurių

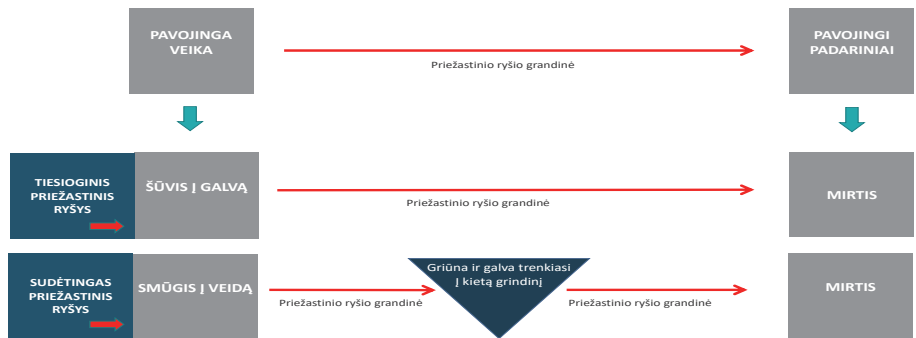
<sup>574</sup> Malinin, *supra note*, 4: 240.

<sup>575</sup> Žr. disertacijos II skyrių (2.2.1.1 subposkyris).

pavojingi padariniai nebūtų kilę, o teisinio priežastinio ryšio etape ieško pavojingus padarinius sukėlusios sąlygos ir, nustatę ją, vertina, ar ji nebuvo per daug nutolusi nuo pavojingų padarinių. Toks faktinio priežastinio ryšio supratimas yra logiškai pagrįstas, todėl *conditio sien qua non* arba *būtiniosios padarinių kilimo sąlygos* taisyklė turi būti taikoma ir Lietuvos baudžiamojoje teisėje. Disertanto manymu, pernelyg nekeičiant Lietuvoje nusistovėjusios priežastinio ryšio metodikos, jau faktinio priežastinio ryšio nustatymo etape taikant *būtiniosios padarinių kilimo sąlygos* taisyklę derėtų nustatyti ne tik visas prie pavojingų padarinių kilimo prisidėjusias sąlygas, bet ir sąlygą (ar keletą jų), kuri konkrečioje situacijoje prisidėjo prie pavojingų padarinių atsiradimo. Disertantas atkreipia dėmesį į „sąlygos“ ir „būtiniosios padarinių kilimo sąlygos“ sąvokų skirtumus. Taikant sąlygų eliminavimo principą, kai užduodamas hipotetinis klausimas, - ar būtų kilę pavojingi padariniai, jeigu iš priežastingumo būtų eliminuota konkreti sąlyga, nustatoma būtinoji padarinių kilimo sąlyga. Gavus neigiamą atsakymą konstatuojama, kad analizuojama sąlyga yra būtinoji padarinių kilimo sąlyga, o gavus teigiamą atsakymą pripažįstama, kad į priežastingumą įsiterpęs veiksnys ar aplinkybė laikytini paprasta pavojingų padarinių nesukėlusia sąlyga. Disertacijos antrame skyriuje atliktos statistinės kasacinės instancijos teisės taikymo praktikos analizės rezultatai parodė, jog neretai kasacinės instancijos teismas apsiribojo vien tik būtiniosios padarinių kilimo sąlygos taisyklės taikymu, o toks pozityvus šios teorijos vertinimas rodo, kad aptariama teorija pasižymi turinio pakankamumu, todėl yra itin efektyvi faktiniam priežastiniam ryšiui nustatyti. **Todėl taikant būtiniosios padarinių kilimo sąlygos taisyklę (*qonditio sine qua non*) būtų vertinama, ar kaltininko pavojinga veika buvo būtinoji pavojingų padarinių kilimo sąlyga, nustatoma užduodant hipotetinį klausimą, ar būtų kilę pavojingi padariniai, jeigu kaltininkas nebūtų atlikęs pavojingos veikos. Atsakius neigiamai konstatuojama, kad kaltininko veika yra būtinoji padarinių kilimo sąlyga. Pažymėtina, kad tokių sąlygų gali būti ne viena.**

**Trečia**, atsižvelgiant į teisės taikymo praktikos tendencijas, o būtent į tai, kad kasacinėje instancijoje populiariausia priežastinio ryšio nustatymo teorija yra *tiesioginio ir nepetrtraukiamo priežastinio ryšio* teorija, žengiant kitą žingsnį, dar faktinio priežastinio ryšio nustatymo etape, disertantas siūlo identifikuoti ir nustatyti priežastingumo raiškos pobūdį, aprašyti, ar priežastingume reiškesi viena ar keletas būtinųjų padarinių kilimo sąlygų. Atitinkamai nustatčius, kad prie pavojingų padarinių kilimo prisidėjo tik viena būtinoji padarinių kilimo sąlyga (tik kaltininko veika), būtų konstatuojamas *tiesioginis priežastinis ryšys*. Svarbu galutinius padarinius sukėlusių sąlygų (kaltininko veikimas ar neveikimas) nepainioti su tarpiniais padariniais (negalima teigti, jog susiformuoja sudėtingas priežastinis ryšys tada, kai kaltininkas paleidžia švį nukentėjusiajam į galvą, ir šis žūsta nuo kraujo išsiliejimo į smegenis, nes kraujo išsiliejimas yra tik tarpinis rezultatas, t. y. tai ne sąlyga, sukėlusį pavojingus padarinius). Nustatčius, kad priežastingume pasireiškė keletas būtinųjų padarinių kilimo sąlygų, būtų konstatuojamas sudėtingas priežastinis ryšys. Toks priežastinio ryšio pobūdžio nustatymas leistų identifikuoti konkrečiame priežastingume veikusias sąlygas, o tai vėliau padėtų teisiškai įvertinti kiekvienos jų įtaką pavojingiems padariniams kilti. Vadovaujantis *tiesioginio ir nepetrtraukiamo priežastinio ryšio* teorija, tiesioginio priežastinio ryšio supratimas išliktų nepakitęs

Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje sutinkamam priežastinio ryšio skirstymui ir priežastinis ryšys būtų laikomas tiesioginiu, kai kaltininkas neteisėtai veiksmais tiesiogiai sukeltų pavojingus padarinius, o į priežastinio ryšio grandinę tarp pavojingos veikos ir pavojingų padarinių nebūtų įsiterpusios jokios kitos aplinkybės<sup>576</sup>. Sudėtingas priežastinis ryšys yra komplikuoatas pašalinių jėgų įsikišimo, kai objektyviai įstatyme numatytus padarinius sukelia pavojinga kaltininko veika, bet iš dalies prisideda ir kiti veiksniai<sup>577</sup>. **Vadinasi, tiesioginio priežastinio ryšio atveju kaltininkas tiesiogiai sukelia pavojingus padarinius, o sudėtingo priežastinio ryšio atveju į priežastinio ryšio grandinę įsiterpia kitos sąlygos, prisidėjusios prie pavojingų padarinių kilimo, tačiau nesukėlusios pavojingų padarinių.** Tai iliustruoja 8 paveikslėlis.



8 pav. Tiesioginio ir sudėtingo priežastinio ryšio grandinė<sup>578</sup>

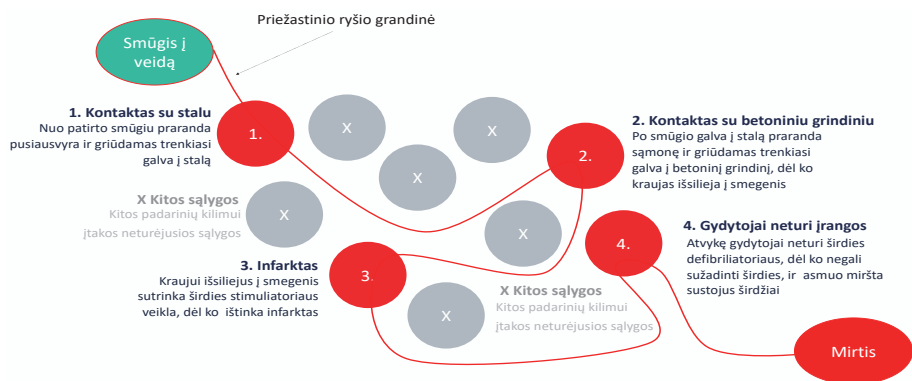
**Ketvirta**, nustatant teisinį priežastinį ryšį, disertantas siūlo taikyti *esminės ir veikiančios priežasties* teoriją (aptartą antrame skyriuje), kuri populiaru anglų teisėje, tačiau tinkama naudoti ir Lietuvos baudžiamojoje teisėje. Minima teorija reikalauja įvertinti, ar kaltininko neteisėti veiksmai (neveikimas), kurie nustatant faktinį priežastinį ryšį buvo pripažinti būtina sąlyga, išliko aktyvi ir veikianti sąlyga iki pat pavojingų padarinių kilimo momento. Ypač tuo atveju, kai į priežastingumą buvo įsiterpusios kitos sąlygos, dėl to konstatavus sudėtingą priežastinį ryšį, minima teorija padėtų atsakyti, ar kitos sąlygos buvo nulemtos kaltininko neteisėtų veiksmų, ar jos veikė savarankiškai (pvz., kaltininkas nestipriai smūgiuoja nukentėjusiajam į petį, šis praranda pusiausvyrą, griūdamas trenkiasi į stalo kampą, nuo stalo kampo atšokus kūnui krinta ant žemės ir galva trenkiasi į kietą betoninį grindinį, dėl to išmegetis išsilieja kraujas. Dėl patirto fizinio poveikio ir kraujo išsiliejimo sutrinka širdies stimulatoriaus veikla, dėl to sustoja širdis, o atvykę medikai neturi defibriliatoriaus, negali gaivinti širdies, todėl asmuo žūsta). Minima teorija leidžia efektyviai išspręsti net sudėtingiausias priežastingumo situacijas, nes padeda įvertinti į priežastingumą

<sup>576</sup> Piesliakas, *supra note*, 1: 294.

<sup>577</sup> *Ibid*, 295.

<sup>578</sup> Sukurta autoriaus.

įsiterpusių aplinkybių reikšmę pavojingiems padariniams atsirasti. Vadovaujantis šia teorija, kad kaltininko veiksmai būtų pripažintini teisiškai reikšmingais, jie turi sukurti pavojingą situaciją, kuri nebuvo pasibaigusi iki pat pavojingų padarinių kilimo momento. Itin reikšminga tai, kad kitos (be kaltininko veiksmų) priežastingume pasireiškusių sąlygos turi tapti pavojingos ir veikiančios tik dėl kaltininko neteisėtų veiksmų, kurie suaktyvina kitas sąlygas ir priverčia jas tapti pavojingas (pvz., išskirtinio pavojaus nekėlęs stalo kampas (ir atsitrenkimas į jį) tapo pavojingas dėl to, kad kaltininkas neteisėtai veiksmais priverė nukentėjusįjį inertiškai judėti erdvėje taip, kad šis nugriuvo ant stalo, ant betoninio grindinio. Todėl kitos sąlygos nebuvo pavojingos gyvybei iki tol, kol kaltininkas nesukūrė pavojingos situacijos, kurioje minėtos aplinkybės tapo aktyvios, nes pradėjo kelti jam grėsmę. Pažymėtina, kad kiekvienoje būtiniėje situacijoje egzistuoja daugybė potencialių aplinkybių ir veiksmų (ant stalo gulintis peilis; maudymuisi nepritaikyta vieta; intensyvus eismas ir t. t.), kurie būdami neutralaus pobūdžio gali būti suaktyvinti kaltininko neteisėta veika. Pateiktą argumentaciją atspindi 9 paveikslėlis.



**9 pav.** *Esminės ir veikiančios priežasties teorija: kaltininko pavojinga veika iš daugybės galimų sąlygų suaktyvino tik konkrečias sąlygas, prisidėjusias prie pavojingų padarinių – mirties*<sup>579</sup>

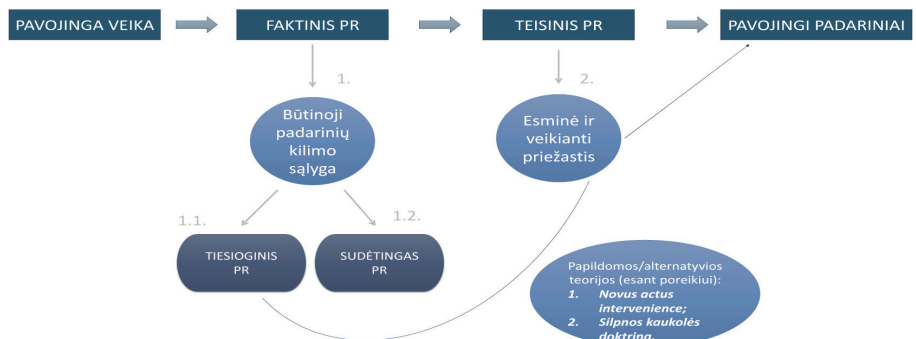
Todėl jeigu kaltininko veiksmai suaktyvino kitų aplinkybių raišką ir pavertė jas prie padarinių kilimo prisidėjusiomis sąlygomis konkrečiame priežastingume, tai tokie veiksmai laikytini esminiais ir veikiančiais, ir taip būtų tenkinama *esminės ir veikiančios priežasties* teorija. Priešingu atveju, jeigu į priežastingumą įsiterpusios sąlygos buvo aktyvios ir pavojingos nepriklausomai nuo kaltininko veiksmų ir būtent jos prisidėjo prie pavojingų padarinių, tokiu atveju būtų konstatuojamas priežastinio ryšio pertrūkis. **Todėl taikant esminės ir veikiančios priežasties teoriją reikia nustatyti, kad kaltininko veika, kaip būtinoji padarinių kilimo sąlyga, išliko aktyvi ir veikianti sąlyga iki pat pavojingų padarinių kilimo momento, o jei į priežastinio ryšio grandinę buvo įsiterpusios kitos sąlygos, reikia įvertinti, ar jos buvo nulemtos kaltininko veiksmų (neveikimo).**

<sup>579</sup> Sukurta autoriaus.

**Alternatyva.** Disertantas pažymi, kad paaiškėjus, jog priežastinis ryšys galėjo būti pertrauktas, gali būti taikoma *novus actus intervenience* teorija. Pertrauktu priežastiniu ryšiu turėtų būti laikytinas pašalinių jėgų (nukentėjusiojo elgesys, trečiųjų asmenų ar gamtos jėgų ir kt.) įsikišimo komplikuotas priežastinis ryšys, kai prie įstatyme numatytų padarinių atsiradimo prisideda keletas alternatyvių ir viena nuo kitos nepriklausančių sąlygų, pertraukiančių priežastinio ryšio grandinę. Teismas šią teoriją turėtų aptarti (ar bent jau jos turinį) tik tais atvejais, kai kyla abejonių dėl priežastinio ryšio pertrūkio. Pertrauktas priežastinis ryšys reikštų, kad kaltininko atlikti neteisėti veiksmai yra pernelyg nutolę nuo pavojingų padarinių, nes nespėjo jų sukelti, kadangi į priežastinio ryšio grandinę įsiterpė kitos nuo kaltininko veiksmų nepriklausančios aplinkybės, kurios veikdamos kartu ar atskirai ir sukėlė pavojingus padarinius. Todėl kaltininko veiksmai nebūtų laikomi teisiškai reikšmingais.

Paaaiškėjus aplinkybėms, kad nukentėjusysis turėjo padariniams kilti reikšmingų silpnųjų, taikytina *silpnos kaukolės* doktrina ir kitos teorijos, taisyklės ar doktrinos, lemiančios konkrečius priežastinio ryšio aspektus.

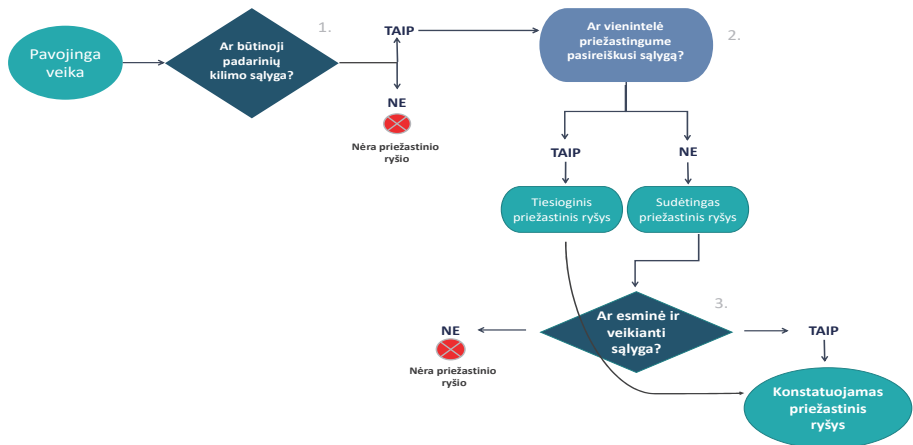
Pažymėtina, kad faktinio priežastinio ryšio nustatymo etape priežastinį ryšį nustatantis teismas vertina konkrečiame priežastingume pasireiškusias sąlygas ir nusprendžia, kuri ar kurios iš jų tenkina būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklę. O teisinio priežastinio ryšio nustatymo etape nusprendžia, kuri iš būtinųjų padarinių kilimo sąlygų yra teisiškai reikšminga, taip konstatuodamas, kad minima sąlyga pripažintina priežastimi baudžiamosios teisės prasme. Faktinio priežastinio ryšio etape buvusi sąlyga ar sąlygos teisiniame priežastinio ryšio nustatymo etape virsta pavojingus padarinius sukėlusia priežastimi. Tokia priežastinio ryšio nustatymo metodika suponuotų tik du priežastinio ryšio nustatymo etapus. Galima teigti, kad disertanto pasiūlyta priežastinio ryšio nustatymo metodika išsprendžia šiuo metu sutinkamas priežastinio ryšio nustatymo problemas, be to, yra lengvai pritaikoma teisės taikymo praktikoje. Todėl tai optimalus priežastinio ryšio nustatymo modelis, kuriuo siekiama paprastinti ir efektyvinti baudžiamosios teisės priežastinio ryšio aiškinimą bei jo nustatymo mechanizmą. Vizualizuota siūloma taikyti priežastinio ryšio nustatymo metodika atrodytų taip:



10 pav. Siūlomi priežastinio ryšio nustatymo metodika etapais (faktinis ir teisinis priežastinis ryšys)

Apibūdinant siūlomą metodiką plačiau, atkreiptinas dėmesys į tai, kad faktinio priežastinio ryšio etape (nustačius būtinają padarinių kilimo sąlygą) įvertinus priežastinio ryšio pobūdį (tiesioginis ar sudėtingas), kai nustatoma, kaip objektyvioje tikrovėje pasireiškė ir vystėsi priežastinis ryšys – ar asmens padaryti veiksmai tiesiogiai sukėlė įstatyme numatytus padarinius, ar priežastinio ryšio vystymosi mechanizmas buvo sudėtingas, nes įsiterpė kitos sąlygos, prisidėjusios prie pavojingų padarinių kilimo, ar priežastinio ryšio vystymasis buvo pertrauktas į priežastinio ryšio grandinę įsiterpus kitoms sąlygoms, gaunamas atsakymas dėl objektyviai egzistuojančio (neegzistuojančio) faktinio priežastinio ryšio. Reikšmingu priežastiniu ryšiu derėtų laikyti tiek tiesioginį, tiek ir sudėtingą priežastinį ryšį, nes nepaneigiama tai, jog net ir egzistuojant sudėtingam priežastiniam ryšiui objektyviai įstatyme numatytus padarinius sukelia būtent pavojinga kaltininko veika. Sudėtingas priežastinis ryšys teismų praktikoje vertinamas analogiškai: „V. S. mirtis įvyko nuo jo galvos sąlyčio su kietu pagrindu – betoniniu šaligatviu, V. S. be nuteistojo pavojingos veikos nebūtų parkritęs. Nukentėjusiojo atsitrenkimas galva į šaligatvį ir galvos traumos gavimas yra tarpinė, bet sudėtinga grandis tarp smūgio į veidą ir nukentėjusiojo mirties. Pagal teismų praktiką, tais atvejais, kai tarp suduoto smūgio į galvą ir nukentėjusiojo mirties nėra įsiterpęs joks kitas veiksnys, turintis lemiamos įtakos mirčiai, laikytina, kad priežastinis ryšys egzistuoja. Tarp kaltinamojo M. N. veikslių ir kilusių padarinių būtinasis priežastinis ryšys yra, jis nėra atsitiktinis, nes tyčinė M. N. veika – kaltinamojo smūgis V. S. į galvą – buvo būtina sąlyga pasekmei kilti, kilusi pasekmė buvo dėsningas veikos rezultatas<sup>580</sup>.“ Sudėtingo priežastinio ryšio atvejais į priežastinio ryšio grandinę įsiterpusiems veiksniams nesuteikiama lemiamą reikšmę, kadangi šie buvo nulemti kaltininko pavojingos veikos. Nors tam tikrais atvejais sunku tiksliai identifikuoti, kokia apimtimi kitos sąlygos (veiksniai ir aplinkybės) prisidėjo prie baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių kilimo, tačiau reikšminga įvertinti, ar kaltininko veika nulėmė nukentėjusiojo sąveiką su kitais veiksniais, ar vis dėlto jie veikė kaip nepriklausomos ir savarankiškos aplinkybės. Jeigu kaltininko veika sukūrė pavojingą kaltininkui situaciją, kuri nebuvo pasibaigusi ir tęsėsi iki tol, kol kilo pavojingi padariniai, o į priežastinio ryšio grandinę įsiterpę kiti veiksniai buvo nulemti kaltininko veikos, tai tokiu atveju konstatuotinas sudėtingas priežastinis ryšys, užtraukiantis baudžiamąją atsakomybę. Praktiškai taikoma priežastinio ryšio nustatymo metodika atrodytų taip:

<sup>580</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-P-247/2009; Nr. 2K-342/2009, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. gegužės 5 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/138023>. Taip pat. Žr. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-391-398/2017, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. gegužės 5 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1502782>.



11 pav. Užduodami klausimai nustatant priežastinį ryšį

Situacijos, kai asmuo atlieka neteisėtą veiką, tačiau padarinius sukelia kitos, su asmens veika nesusijusios aplinkybės (pvz., gydytojas suleidžia netinkamus vaistus; sunkiai sužeistas nukentėjęs žūsta pakeliui į ligoninę patekęs į eismo įvykį; kavinėje nuodingu gėrimu apnuodytas nukentėjęs nušaukiamas netikėtai į kavinę įsiveržusių užpuolikų ir kt.), ir tai nulemia priežastinio ryšio nebuvimą tarp asmens veiksmų ir kilusių padarinių, toks priežastinio ryšio pobūdis būtų įvardijamas kaip pertrauktas priežastinis ryšys (*novus actus intervenience* teorija). Todėl tais atvejais, kai nustatomas netiesioginis (sudėtingas) priežastinis ryšys, be kaltininko pavojingos veikos, papildomai būtina tirti kitų veiksmų įtaką pavojingiems padariniams kilti, t. y. aiškintis, ar ryšys nebuvo pertrauktas.

Manytina, kad disertanto siūloma priežastinio ryšio nustatymo metodika geba išspręsti net sudėtingiausias priežastingumo situacijas, be to, yra lengvai pritaikoma. Kitame mokslinio tyrimo skyriuje šios metodikos tinkamumas tikrinamas analizuojant atskirų kategorijų bylas, todėl šio skyriaus poskyriuose nagrinėjamas skirtingose situacijose susiformuojantis priežastingumas. Tolimesniame skyriuje atskirų kategorijų bylos išdėstytos eiliškumu atitinkančiu LR Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies skyrių seką, pasirenkant nagrinėti problematiškiausias ir daugiausiai dėmesio baudžiamosios teisės doktrinoje ir teisės taikymo praktikoje sulaukusias bylų kategorijas.



### 4.3. Priežastinio ryšio nustatymas atskirų kategorijų bylose

#### 4.3.1. Nusikaltimai žmogaus gyvybei ir nusikaltimai žmogaus sveikatai

##### 4.3.1.1. Nužudymas

Nusikaltimai žmogaus gyvybei buvo antra pagal dažnumą bylų, kuriose Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000–2020 metų praktikoje buvo analizuotas priežastinis ryšys, kategorija, o nusikaltimų žmogaus sveikatai – trečia. Vis dėlto pažymėtina, kad šios bylų kategorijos teisės taikytojams kilo problemų dėl to, kaip turi būti nustatomas priežastinis ryšys, kokiomis priežastinio ryšio nustatymo teorijomis derėtų vadovautis ir pan. Moksliniame tyrime analizuotu laikotarpiu buvo rasta LAT sprendimų, kurie panaikino žemesnių instancijų teismų sprendimus, pasitaikydavo ir LAT teisėjų atskirųjų nuomonių. Todėl toliau bus apžvelgiamos aptarimo vertos nužudymų bylos.

**Santykis tarp doktrinos ir teisės taikymo praktikos.** Ankstyvojoje LAT praktikoje (2000–2005 metai) bylų, kuriose būtų analizuotas priežastinis ryšys, nebuvo daug. Paminėtina nužudymo byla, kurioje teismas, reaguodamas į kasatoriaus argumentus dėl byloje taikytinų priežastinio ryšio teorijų, konstatavo: „Teisės moksle egzistuoja labai daug įvairių priežastinio ryšio teorijų. Dalį jų kasatorius išvardija savo skunde, tačiau jų svarstymas yra už teismo nagrinėjimo ribų. Teismų praktikoje priežastinis ryšys konstatuojamas tada, kai veiksmas yra būtinas pasekmės rezultatas arba padidina žalos atsiradimo galimybę. L. B. mirtis <...> buvo Z. B. veikos pasekmė, todėl jis pagrįstai nuteistas<sup>581</sup>.“ Teismas neanalizavo priežastinio ryšio teorijų ir jų netaikė konkrečioje byloje, tiesiog konstatavo, kad teorijų aptarimas ir taikymas yra tik mokslo reikalas, neanalizuojamas teisės taikymo praktikoje. Mokslinio tyrimo autorius pažymi, kad praktinis priežastinio ryšio taikymas visa apimtimi priklauso būtent nuo teorinio priežastinio ryšio suvokimo teisės moksle, todėl tokia teismo pozicija nebuvo teisinga, o kasatorių argumentas dėl priežastinio ryšio atsitiktinio pobūdžio šioje byloje liko neatsakytas ir neapartas. Be to, šioje byloje teismas netiesiogiai paneigė atsitiktinio ryšio galimybę ir apsiribojo tik tuo, jog baudžiamojoje teisėje priežastinis ryšys konstatuojamas tik tuomet, kai kaltininko veiksmai padidina žalos atsiradimo galimybę. Tačiau teismas, nurodydamas, jog priežastinis ryšys konstatuojamas, kai veiksmas yra padarinio rezultatas, nebuvo tikslus, nes veiksmas negali tapti padarinio rezultatu, nes padarinys ir yra veiksmo rezultatas. Veiksmas gali būti rezultato sąlyga, tačiau ne pats rezultatas. Iš teismo argumentacijos matyti, kad byloje buvo nustatomas tik faktinis priežastinis ryšys, o pozicija, jog priežastinio ryšio doktrininiai aspektai yra už teismo nagrinėjimo ribų, lėmė neišsamų priežastinio ryšio atskleidimą. Teismo pateikta argumentacija artimiausia būtiniosios padarinių kilimo sąlygos taisyklės turiniui, nes buvo nustatomas veikos padarinys, t. y. sąlyga padariniams kilti.

<sup>581</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. gegužės 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-348/2004, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. gegužės 5 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/Default.aspx?Id=20&item=results&Chng=1&order=1&desc=1&#middle>.

**Priemonių turtui apsaugoti įrengimas, sukėlęs mirtį.** Paminėtina Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byla, kurioje teismas nustatė tik tiesioginį priežastinį ryšį: kasatorius teigė, jog siekdamas sudaryti nepalankias sąlygas asmenims, kurie kėsintųsi vogti jo daržoves, išvedžiojo neizoliuotą plieninę vielą ir prijungė ją prie 220 V įtampos elektros tinklo, bet nenumatė, kad jo veiksmai gali sukelti kito žmogaus mirtį, nes pats, ne kartą prisilietęs prie laidų, buvo tik papurtytas, keturiolika metų tokiu pačiu būdu savo turtą saugojo ir joks nelaimingas atsitikimas neįvyko, nors elektros laidus ne vieną kartą buvo radęs sudraskytus, o įvykio naktį nukentėjusioji buvo basa, žemė drėgna, o tai, pasak kasatoriaus, yra aplinkybės, kurių jis negalėjo numatyti. Teismas, aptardamas priežastinį ryšį, nurodė, kad „tarp <...> veikos ir kilusios pasekmės yra tiesioginis priežastinis ryšys, nes <...> mirtis įvyko nuo techninio elektros poveikio pastarajai prisilietus prie laidų<sup>582c</sup>“. Teismo manymu, neizoliuotos vielos prijungimas prie 220 V elektros tinklo buvo vienintelė, tiesioginė ir nepertraukta padarinius sukėlusį priežastis. Šioje byloje teismas apsiribojo faktinio priežastinio ryšio nustatymu. Matyti, kad teismo argumentacija priežastinio ryšio klausimu atitinka tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio teoriją, o tai artima disertanto siūlomai priežastinio ryšio nustatymo metodikai. Disertanto manymu, teismas turėjo nustatyti būtinąją padarinių kilimo sąlygą. Šiame etape išryškėja dvi sąlygos – kaltininko veiksmai (vielos prijungimas prie 220 V elektros tinklo) bei nukentėjusiosios veiksmas (prisilietimas prie vielos). Taikant atmetimo principą akivaizdu, kad jeigu kaltininkas nebūtų prijungęs neizoliuotos vielos prie 220 V elektros tinklo, tai nukentėjusiosios prisilietimas prie vielos nebūtų sukėlęs pavojingus padarinius. Todėl būtinąją sąlygą neabejotinai laikytinas neizoliuotos vielos prijungimas prie 220 V elektros tinklo. Kiti kasatoriaus skunde nurodyti veiksniai (nukentėjusiosios buvimo basos faktas, drėgna žemė), jeigu ir vienaip ar kitaip prisidėjo prie pavojingų padarinių atsiradimo, tai jokiais būdais netapo būtinąją padarinių kilimo sąlygą, kadangi kaltininko pavojinga veika (vielos prijungimas prie 220 V elektros tinklo) buvo itin pavojinga, intensyvi sąlyga, analizuojamoje situacijoje dėsningai sukėlusį pavojingus padarinius. Detalizuojant faktinio priežastinio ryšio charakteristiką taikytina tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio teorija (taip ir padarė teismas analizuojamoje byloje) arba turėtų būti analizuojamas sudėtingas priežastinis ryšys, jeigu priežastingumas pasireiškė keleto sąlygų buvimu. Manytina, kad faktinis priežastinis ryšys pasižymėjo sudėtingu priežastiniu ryšiu, nes, be kaltininko pavojingos veikos, prie pavojingų padarinių kilimo prisidėjo pačios nukentėjusiosios prisilietimas prie vielos, galbūt ir tai, kad prisilietimo metu ši basa stovėjo ant drėgnos žemės. Tačiau analizuojant teisinį priežastinį ryšį paminėtina, kad būtent kaltininkas, prijungdamas vielą prie 220 V elektros tinklo, sukūrė pavojingą nukentėjusiosios gyvybei situaciją, kuri tęsėsi iki tol, kol ši prisilietė prie vielos ir mirė, todėl vadovaujantis esminės ir veikiančios priežasties teorija pavojinga gyvybei kaltininko sukurta situacija buvo veikianti iki pavojingų padarinių atsiradimo momento. Kaltininkas savo veiksmais sukūrė tokį priežastingumą, kuris pasižymėjo pavojingos

<sup>582</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2002 m. balandžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-369/2002, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. gegužės 5 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/Default.aspx?Id=20&item=results&Chng=1&order=1&desc=1&#middle>.

situacijos sukūrimo kryptingumu neišvengiamai sukelti pavojingus padarinius prie vielos prisiliesiančiam asmeniui. Todėl konstatuotinas ir teisinis priežastinis ryšys.

**Svarstymai dėl priežastinio ryšio pertrūkio.** Paminėtina byla, kurioje teismas taip pat nustatė būtinąją padarinių kilimo sąlygą, tačiau papildomai vertino tai, ar priežastinis ryšys nebuvo pertrauktas. Byloje, kurioje „R. G. buvo nuteistas pagal BK 129 straipsnio 1 dalį už tai, kad bute, būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, žodinio konflikto metu su V. P. sudavė jam ne mažiau kaip du smūgius kumščiu į galvą ir ne mažiau kaip du kartus spyrė į galvą, dėl to nuo patirtos sunkios galvos smegenų traumos V. P. tą pačią dieną mirė“, teismas nurodė, kad priežastinio ryšio nustatymas yra loginis procesas, kurio metu nustatoma loginė priežasčių seka, reikalinga išvadai padaryti – ar yra ryšys tarp veikos ir padarinių<sup>583</sup>. Nustatydamas priežastinį ryšį, teismas konstatavo, kad turi būti atsižvelgta į tai, ar kaltininko veika buvo būtina sąlyga mirčiai kilti (be jos ji nekiltų), ar mirtis buvo dėsningas (neatsitiktinis) padariny. Teismas pasisakė, jog tais atvejais, kai padariniai nulemti ne vienos, o kelių priežasčių, būtina įvertinti, kokią įtaką padariniams atsirasti turėjo kaltininko veika, palyginti su kitais veiksniais, prisidėjusiais prie padarinių kilimo. Kita vertus, teismas taip pat nusprendė, jog priežastinis ryšis gali būtų paneigtas nustatčius, kad nukentėjusiojo mirtį lėmė ne kaltininko veika, bet kita priežastis (pvz., gydymo metu buvo užkrėstas kraujas, per klaidą buvo pavartoti ne tie vaistai, į avariją patekęs greitosios medicinos pagalbos automobilis, kuriuo sužalotas asmuo buvo gabenamas į ligoninę, ir pan.). Tokių teismo argumentų turinys atitinka *novus acus interveniencie* teorijos turinį, kai aiškinamasi, ar kitos prie pavojingų padarinių prisidėjusios sąlygos nepertraukė priežastinio ryšio grandinės. Šioje byloje teismas, pasisakydamas dėl priežastinio ryšio, konstatavo, kad „<...> nenustatyta jokių aplinkybių, kurios galėjo lemti nukentėjusiojo V. P. mirtį, išskyrus nuteistojo R. G. prieš jį panaudotą smurtą. Būtent jo suduoti smūgiai į gyvybiškai svarbią kūno vietą (galvą) vertintini kaip būtina sąlyga, be kurios nukentėjusysis nebūtų miręs netrukus po įvykio, be to, šie veiksmai dėsningai sukėlė mirtį ir yra pagrindinė jos priežastis. Kasaciniame skunde esantys spėjimai dėl galimo nukentėjusiojo kritimo iš lovos, jo girtumo ir sveikatos būklės įtakos mirčiai nesudaro pagrindo abejoti teismo išvada dėl tikrosios mirties priežasties – R. G. smurtinių veikslių prieš nukentėjusįjį<sup>584</sup>“. Manytina, jog kaltininko panaudotas smurtas pagrįstai pripažintas būtinąja padarinių kilimo sąlyga (jeigu nebūtų smurtavęs, tai nebūtų kilusi mirtis). Kadangi į priežastinio ryšio grandinę nebuvo įsiterpusios jokios kitos aplinkybės, priežastinis ryšys laikytinas tiesioginiu. Atitinkamai konstatuotinas ir teisinis priežastinis ryšys, nes pavojinga veika buvo vienintelė esminė ir veikianti pavojingų padarinių priežastis. Tokią išvadą suponuoja būtent tiesioginio priežastinio ryšio buvimas konkrečiame priežastingume, nes jeigu kaltininko veika pripažįstama būtinąja padarinių kilimo sąlyga ir jeigu į priežastingumą nebuvo įsiterpusios jokios kitos aplinkybės (todėl priežastinio ryšio pobūdis – tiesioginis), tai kaltininko veika visada yra esminė ir veikianti priežastis.

<sup>583</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. birželio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-443/2005, Infolex praktika, žiūrėta 2020 m. gegužės 5 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/50457>.

<sup>584</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. spalio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-443/2014, Infolex praktika, žiūrėta 2020 m. gegužės 5 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/876668>.

Šis priežastinio ryšio nustatymo momentas buvo aptartas 10 paveikslėlyje, kuriame parodyta, kad jeigu sąlyga, pripažinta būtina padarinių kilimo sąlyga buvo vienintelė priežastingume veikusi sąlyga (tiesioginis priežastinis ryšys), tai nebėra klausama, ar ši sąlyga buvo esminė ir veikianti priežastis, nes tai konstatuojama savaime, nes priežastingume nėra jokių kitų sąlygų, galėjusių sukelti pavojingus padarinius. Tokia mokslinio tyrimo autoriaus siūloma priežastinio ryšio nustatymo metodika duoda itin tikslus bei teisingus rezultatus nustatant priežastinį ryšį.

**Tiesioginis priežastinis ryšys.** Kitoje kasacinėje byloje „P. P. buvo nuteistas už tai, kad veikdamas bendrininkų grupę su Ž. D. nužudė žmogų, t. y. per išgertuves kilusio žodinio konflikto su B. M. metu, P. P. kumščiais bei delnu smogė tris kartus B. M. į galvą, dėl to šis nukrito ant grindų. P. P. nuėjo į kitą kambarį, kur sukurstė Ž. D. tęsti smurtavimą prieš B. M. Prisijungęs prie P. P. smurtinių veiksmų, Ž. D. nuėjo prie B. M., vieną kartą kumščiu smogė jam į galvą ir nukritusiam vieną kartą spyrė (trypė iš viršaus) į galvą. Dėl padarytų sužalojimų kraujas išsiliejo po kietuoju galvos smegenų dangalu, suspaudė galvos smegenis, tai sukėlė gyvybei pavojingą būseną – komą, dėl ko B. M. nusikaltimo vietoje mirė.“ Teismas minėjo tiesioginį priežastinį ir naudojosi tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio teorija. Teismas pažymėjo, kad tarp nuteistųjų veiksmų (spardymo ir smūgiavimo į galvą) ir padarinių (B. M. mirties) yra tiesioginis priežastinis ryšys, o nukentėjusysis mirė nuo padarytų sužalojimų visumos<sup>585</sup>. Manytina, kad šioje byloje pasireiškęs priežastingumas yra analogiškas prieš tai aptartai bylai bei kitoms byloms, kuriose priežastingumas pasižymėjo tiesioginio priežastinio ryšio nustatymu<sup>586</sup>.

Kasacinis teismas tiesioginį priežastinį ryšį nustatė ir kitoje byloje, kurioje „A. V. nuteistas už tai, kad, asmeninio konflikto metu su T. P. tyčia sudavė ne daugiau kaip keturis smūgius rankomis į galvą, pilvą ir kitas kūno vietas, o nuo smūgio į pilvą nukentėjusiajam plyšo žarnų pasaitas ir išsivystė ūmus vidinis kraujavimas, dėl ko nukentėjusysis mirė“. Pasak teismo, išnagrinėti bylos duomenys ir išdėstyti argumentai paneigia kitokio veiksnio įsiterpimą į priežastingumo grandinę ar kitokią teisiškai reikšmingą įtaką mirtiniams padariniams atsirasti. Kasacinis teismas nurodė, kad sprendžiant kaltininko baudžiamosios atsakomybės klausimą, lemiamą reikšmę turi priežastinio ryšio pobūdis. Pasak teismo, nėra svarbu, kada nukentėjusysis nuo gautų sužalojimų mirė, tačiau svarbu nustatyti, kad padaryti sužalojimai su jo mirtimi susiję tiesioginiu priežastiniu ryšiu. Teismo teigimu, baudžiamoji atsakomybė pagal BK 129 straipsnį asmeniui galima tik tuo atveju, kai tarp kaltininko padarytos veikos ir kilusių padarinių yra būtinas priežastinis ryšys. Todėl teisėjų kolegija, įvertinusi A. V. nusikalstamų veiksmų intensyvumą, padarytų sužalojimų mechanizmą ir lokalizaciją (pilvas), kur yra išsidėstę žmogui gyvybiškai svarbūs organai, padarė išvadą, kad tarp jo veiksmų ir kilusių padarinių – T. P. mirties – yra tiesioginis priežastinis

<sup>585</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. birželio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-231-303/2018, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. vasario 27 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1604477>.

<sup>586</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-241-788/2019; Nr. 2K-334-699/2018, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. vasario 27 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1670959>.

ryšys<sup>587</sup>. Disertanto manymu, teismas, nustatydamas būtiną padarinių kilimo sąlygą, įvardijo ją kaip būtinąjį priežastinį ryšį. Tačiau teismas yra teisus faktinio priežastinio ryšio nustatymo etape konstatuodamas tiesioginį priežastinį ryšį, nes į priežastingumą nebuvo įsiterpę jokie kiti veiksniai. Todėl kaltininko smurtiniai veiksmai laikytini būtinąja padarinių kilimo sąlyga, kuri analizuojamoje situacijoje buvo esminė ir veikianti iki mirties kilimo momento priežastis.

**Priežastinio ryšio dėsningumas ir numatomumas.** Paminėtinos bylos, kuriose kasacinis teismas naudojo teisinio priežastinio ryšio teorijas (būtiniojo ir atsitiktinio priežastinio ryšio teoriją): „Nustatant priežastinį ryšį turi būti atsižvelgta į tai, ar kaltininko veika buvo būtina sąlyga mirčiai kilti (be jos ši nekiltų), ar mirtis buvo dėsningas ir numatomas veikos padarinys<sup>588</sup>.“ Nors kitose bylose teismas nustatė tiesioginį priežastinį ryšį ir būtinąją padarinių kilimo sąlygą, vis dėlto nustatė būtinąją padarinių kilimo sąlygą toks priežastinis ryšys buvo įvardijamas kaip būtinasis priežastinis ryšys. Tačiau toks įvardijimas neturėjo nieko bendra su priežastinio ryšio pobūdžiu, o tik su faktiniu priežastiniu ryšiu. Byloje kasacinis teismas konstatavo, kad būtinasis priežastinis ryšys nustatomas atsižvelgiant į tai, ar kaltininko veika buvo būtina sąlyga padariniams atsirasti (be jos šie neatsirastų), ar atsiradę padariniai buvo dėsningas veikos rezultatas<sup>589</sup>. Analizuojamoje byloje teismas konstatavo, kad tarp nuteistojo A. M. ir asmenų, kuriems byla išskirta, veiksmų – smūgiavimo į galvą bei spardymo į kitas gyvybiškai svarbias kūno vietas – ir padarinių – V. G. mirties – yra tiesioginis priežastinis ryšys. Pasak teismo, smūgiai V. G. į galvą ir kitas gyvybei svarbias kūno vietas, iš kurių kairiajame šone padaryti sužalojimai ir buvo nukentėjusiojo mirties priežastis. Todėl byloje teismas naudojo būtinąją padarinių kilimo sąlygos taisyklę bei tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio teoriją, o tai iš dalies atitinka disertanto siūlomą metodiką.

Kitoje kasacinėje byloje teismo argumentai taip pat apsiribojo būtinąją padarinių kilimo sąlygos taisyklės taikymu bei nustatant priežastinį ryšį buvo atsižvelgiama į tai, ar kaltininko veika buvo būtina sąlyga nukentėjusiojo mirčiai kilti (be jos ji nekiltų) ir ar mirtis buvo dėsningas (neatsitiktinis) padarinys. Byloje buvo nustatyta, kad „A. M. nuteistas už tai, kad virtuvėje, rankomis ir nenustatytu kietu buku daiktu sudavė M. P. 19 smūgių į galvą, veidą, krūtinę, nugarą, rankas, kojas; dėl to nuo galvos sumušimo, kuris komplikavosi galvos smegenų suspaudimu po kietuoju galvos smegenų dangalu, išsiliejusiu krauju, galvos smegenų pabrinkimu, smegenų koma, progresuojančiu centrinės kilmės kvėpavimo, širdies-kraujagyslių veiklos nepakankamumu, M. P. ligoninėje mirė<sup>590</sup>“. Šioje byloje teismas nusprendė: „Būtent nuteistojo suduoti smūgiai į gyvybiškai svarbią žmogaus kūno vietą (galvą) vertintini kaip būtina sąlyga, be kurios nukentėjusysis nebūtų miręs. Šie veiksmai dėsningai sukėlė mirtį ir yra pagrindinė jos

<sup>587</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. sausio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-57-697/2018, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. vasario 28 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1566455>.

<sup>588</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-569/2012; Nr. 2K-392/2012, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. vasario 27 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/482812>.

<sup>589</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. birželio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-167-693/2019, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. vasario 26 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1740437>.

<sup>590</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. lapkričio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-410-489/2016, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. vasario 27 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1379680>.

priežastis, nes be šių smūgių nukentėjusysis nebūtų patyręs galvos sužalojimų, nuo kurių mirė.“ Sutiktina su teismo padaryta išvada dėl būtinosios padarinių kilimo sąlygos. Mokslinio tyrimo autorius, pasisakydamas dėl dėsningumo, šiame moksliniame tyrime jau yra nurodęs, kad ši priežastinio ryšio savybė yra papildoma, dažnai neapibrėžta, kadangi, kaip minėta, neretai sudėtinga pasakyti, kas yra dėsninga, o kas ne, juolab jeigu konstatuojama, kad kaltininko pavojinga veika buvo būtinoji padarinių kilimo sąlyga, kuri, beje, buvo vienintelė priežastingume pasireiškusi sąlyga, tai akivaizdu, kad konkrečioje situacijoje kaltininko veika buvo dėsninga pavojingų padarinių kilimo priežastis, nes sukėlė pavojingus padarinius. Jeigu kaltininko veika sukėlė nors ir mažai tikėtinus ar retai pasitaikančius pavojingus padarinius, tai ji visais atvejais dėsninga kilusiems padariniams, todėl ir priežastinis ryšys yra dėsningas. Taigi, kai priežastingumas pasireiškia tiesioginiu priežastinio ryšio pobūdžiu ir kaltininko veika yra vienintelė priežastingume veikusi sąlyga, tai tokia sąlyga visais atvejais yra dėsninga kilusiems padariniams, todėl priežastinis ryšys yra dėsningas. Būtent dėl to nėra prasmės papildomai analizuoti priežastinio ryšio dėsningumo, nes dėsninga viskas, kas sukėlė pavojingus padarinius, kad ir kokia reta tokių padarinių kilimo tikimybė. Sudėtingo priežastinio ryšio atveju ne kiekviena būtinoji padarinių kilimo sąlyga laikytina kilusių pavojingų padarinių priežastimi, nes ne visos sąlygos tampa esminėmis ir veikiančiomis priežastimis. Mokslinio tyrimo autorius nurodo, kad esmine ir veikiančia priežastimi pripažinta sąlyga visais atvejais yra dėsninga kilusiems padariniams, todėl priežastinis ryšys tokiais atvejais visada dėsningas.

Analizuojamu laikotarpiu bylų, kuriose teismas nustatytų kaltininko gebėjimą numatyti padarinius, vadovaudamasis adekvataus priežastinio ryšio teorija, yra mažai. Kaip ir prieš tai minėtoje byloje, teismas minėjo priežastinio ryšio pobūdį, aptardamas ir gebėjimą numatyti priežastinį ryšį, taip taikydamas adekvataus priežastinio ryšio teoriją: „Baudžiamoji atsakomybė pagal BK 129 straipsnį kyla tuo atveju, kai tarp kaltininko veiksmų ir padarinių yra būtinas priežastinis ryšys, kai iš jo išsivystantys padariniai yra dėsningi ir iš anksto numatomi<sup>591</sup>“; arba „Priežastinis ryšys yra objektyvusis veikos požymis, kurį nustatant turi būti atsižvelgta į tai, ar kaltininko veika buvo būtina sąlyga nukentėjusiojo mirčiai (be jos ši neįvyktų), ar mirtis buvo dėsninga ir numatoma veikos pasekmė<sup>592</sup>“.

Kitoje byloje „M. B. nuteistas už tai, kad asmeninio konflikto su V. D. metu tyčia metė į jį iš namų atsineštą metalinį vamzdį ir pataikė į krūtinės kairiąją pusę, taip nukentėjusiajam padarė širdies sumušimą, pasireiškusį reflektoriniu širdies ir kvėpavimo veiklos sutrikimu bei sustojimu, dėl to V. D. mirė, todėl tokiu būdu M. B. tyčia jį nužudė.“ Pasak teismo, baudžiamoji atsakomybė pagal BK 129 straipsnį kyla tuo atveju, kai tarp kaltininko veiksmų ir padarinių yra būtinas priežastinis ryšys, kai iš jo kylantys padariniai yra iš anksto numatomi. Byloje teismas nustatė, kad M. B. tarpusavio konflikto metu tyčia metė į V. D. metalinį vamzdį, pataikė jam į krūtinės

<sup>591</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-428/2013; Nr. 2K-74-303/2015, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. vasario 27 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/757327>.

<sup>592</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. liepos 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-392/2012. Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. vasario 27 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/391017>.



kairiąją pusę ir padarė sužalojimą, sukėlusį nukentėjusiojo mirtį. Teismas, sutikdamas su pirmosios ir apeliacinės instancių teismais, konstatavo tiesioginį priežastinį ryšį tarp M. B. veikos ir kilusių padarinių, t. y. V. D. mirties priežastis buvo stiprus, lokalus krūtinės ląstos širdies projekcijoje sumušimas, padarytas M. B. vienu trauminiu poveikiu. Pasak teismo, tokie padariniai buvo tyčinio, stipraus smūgio padarinys, ir jie buvo dėsningi, o ne atsitiktiniai bei tarp veiksmų suduodant smūgį metaliniu vamzdžiu ir atsiradusių žalingų padarinių nebuvo įsiterpęs joks kitas veiksnys, kuris būtų turėjęs įtakos V. D. mirčiai (taip patikrinta priežastinio ryšio grandinės pertrūkio galimybė). Teismas, aptardamas teorinį priežastinio ryšio nustatymą, BK 129 straipsnio prasme nurodė, kad turi būti nustatomas ir priežastinio ryšio pobūdis, kai padariniai yra dėsningi ir iš anksto numatomi, tačiau išspręsdamas situaciją apie padarinių numatymo galimybę nieko nepasisakė, todėl teismas tik perrašė baudžiamosios teisės doktrinoje sutinkamą priežastinio ryšio nustatymo metodiką, tačiau taikydamas teisę ja nesinaudojo.

Analogiškai ir šioje byloje teismas nurodė, kad „baudžiamoji atsakomybė pagal BK 129 straipsnį kyla tuo atveju, kai tarp kaltininko veiksmų ir padarinių yra būtinas priežastinis ryšys, kai iš jo kylantys padariniai yra dėsningi ir iš anksto numatomi“. Tačiau vertindamas faktines aplinkybes teismas pasisakė tik dėl faktinio priežastinio ryšio ir detaliau neaptarė priežastinio ryšio numatymo: „V. D. mirties priežastis buvo stiprus, lokalus krūtinės ląstos širdies projekcijoje sumušimas, padarytas M. B. vienu trauminiu poveikiu. Tokie padariniai buvo tyčinio, pakankamai stipraus smūgio pasekmė; jie buvo dėsningi, o ne atsitiktiniai, tarp veiksmų suduodant smūgį metaliniu vamzdžiu ir atsiradusių žalingų padarinių nebuvo įsiterpęs joks kitas veiksnys, kuris būtų turėjęs įtakos V. D. mirčiai<sup>593</sup>“. Tačiau tai kelios iš nedaugelio bylų, kuriose teismas, aptardamas teorinį priežastinio ryšio nustatymo mechanizmą, išskyrė ir gebėjimą numatyti kilsiančius padarinius. Kaip šiame moksliniame tyrime minėta, kaltininko galėjimas numatyti ydingai siejamas su objektyviuoju priežastinio ryšio požymiu, nes teorija (*adekvataus priežastinio ryšio*), iš kurios išplaukia toks reikalavimas numatyti kilsiančius pavojingus padarinius, apima ir kaltės požymį, todėl tokia teismo siūloma priežastinio ryšio nustatymo metodika yra ydinga, nes neatitinka priežastinio ryšio kaip objektyviojo nusikalstamos veikos sudėties požymio sampratos.

Kaip matyti, nustatant priežastinį ryšį teisės taikymo praktikoje dažniausiai naudotasi *būtiniosios padarinių kilimo sąlygos* taisykle, kadangi priežastinį ryšį laikė įrodytu, jei buvo konstatuota, jog kaltininko veiksmai buvo: „<...> būtina kilusių pasekmių sąlyga <...> ir šių pasekmių priežastis <...><sup>594</sup>“; arba „<...> Konstatuojant priežastinį ryšį tarp kaltininko veikos ir kilusių pasekmių, būtina nustatyti, jog kaltininko veika buvo kilusių pasekmių sąlyga ir priežastis. <...> veiksmai buvo <...> mirties priežastimi, nes ji mirė būtent dėl padarytų sužalojimų<sup>595</sup>“. Taip pat naudotasi ir *tiesioginio ir nepertrau-*

<sup>593</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. sausio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-4/2012, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. vasario 27 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/338536>.

<sup>594</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2001 m. lapkričio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-954/2001, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. gegužės 5 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/20508>.

<sup>595</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2001 m. spalio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-923/2001, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. gegužės 5 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/20490>.



*kiamo priežastinio ryšio* teorija. Kita vertus, kai kuriose bylose teismas konstatuodavo būtinają priežastinį ryšį, nors šia sąvoka įvardijo būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklę. Šios kategorijos bylų analizė atskleidė, kad teisės taikymo praktikoje nustatant priežastinį ryšį nekyla sunkumų tais atvejais, kai ryšio pobūdis pasireiškia tiesioginiu priežastiniu ryšiu, nes jį pripažinus būtinaja padarinių kilimo sąlyga ir nustčius, kad į priežastingumą nebuvo įsiterpusios jokios kitos aplinkybės, kaltininko veika visada laikytina esmine ir veikiančia priežastimi. Todėl siūloma priežastinio ryšio nustatymo metodika iš esmės supaprastina teisinio priežastinio ryšio nustatymą. Sudėtingo priežastinio ryšio atvejais sunkumų kilo tuomet, kai, be kaltininko pavojingos veikos, asmens mirtį lėmė kitos aplinkybės. Nusprendžiant, ar kaltininko veika buvo priežastinga kilusiems padariniams, būtina nustatyti, ar kitos į priežastingumą įsiterpusios aplinkybės buvo nulemtos arba suaktyvintos kaltininko veikos. Poskyryje aptarta tai, kad priežastinio ryšio dėsningumas, kaip priežastinio ryšio ypatybė, nėra reikšmingas priežastiniam ryšiui nustatyti, kadangi net ir retai susiklostantis išimtinis priežastinis ryšys tokiose situacijose pasireiškia objektyviai, todėl jis visada yra dėsningas. Tad nustatant priežastinį ryšį siūloma neanalizuoti šios priežastinio ryšio savybės.

#### 4.3.1.2. Neatsargus gyvybės atėmimas

Aptariant neatsargaus gyvybės atėmimo bylas, kaip ir nužudymo atvejais, pradžioje paminėtinos elementarios priežastinio ryšio nustatymo metodikos, pasireiškusios tiesioginio priežastinio ryšio nustatymu, pavyzdžiui: „<...> nebuvo nustatyta jokių kitų aplinkybių, galėjusių nulemti R. P. galvos traumą, išskyrus kasatoriaus prieš jį panaudotą smurtą, taigi tarp nuteistojo padarytos veikos ir atsiradusių padarinių yra tiesioginis priežastinis ryšys<sup>596</sup>.“

Paminėtina kasacinė byla, kurioje „M. Ž. nuteistas už tai, kad dirbdamas chirurgu urologu privačioje ligoninėje, laparoskopinės varikocelektomijos metu, operuodamas M. V., netinkamai atliko chirurginę intervenciją, nes pažeidė kraujagyslę – kairiąją išorinę klubinę veną, dėl to išsivystęs ūmus vidinis kraujavimas sukėlė šio mirtį<sup>597</sup>“. Teismas konstatavo, kad šioje byloje pirmosios ir apeliacinės instancijų teismai pagrįstai nustatė, kad tarp M. Ž. veikos (M. V. laparoskopinės varikocelektomijos operacijos metu padaryto kairiosios klubo venos pažeidimo) ir padarinių (M. V. mirties) yra dėsningas priežastinis ryšys, nes šios venos pažeidimas sukėlė ūmų kraujavimą, todėl M. V. mirė. Pasak teismo, venos pažeidimas yra tiesioginė mirties priežastis ir būtina jos atsiradimo sąlyga. Todėl byloje naudotasi tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio teorija bei būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisykle. Disertanto siūloma metodika šioje byloje pasireiškėtų taip: nustatant faktinį priežastinį ryšį, M. Ž. neatsargūs veiksmai būtų pripažinti būtinaja padarinių kilimo sąlyga, o kraujagyslės pažeidimas būtų vienintelė ir tiesioginė sąlyga mirčiai sukelti, be kurios pavojingi padariniai

<sup>596</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. balandžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-143-628/2018, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. vasario 27 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1595889>.

<sup>597</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. balandžio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-78-511/2019, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. vasario 27 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1722340>.

nebūtų kilę, todėl priežastinio ryšio pobūdis pasireikštų tiesioginiu priežastiniu ryšiu. Teisinis priežastinis ryšys pasireikštų tuo, kad kraujagyslės pažeidimas būtų laikomas veikiančia ir pavojų gyvybei kėlusia sąlyga iki pat mirties. Todėl būtų konstatuotas tiek faktinis, tiek ir teisinis priežastinis ryšys.

**KET pažeidimo nulemtas priežastingumas (mažametės dviratininkės žūtis).**

Kitose bylose teismas tiesioginį priežastinį ryšį traktavo kaip pagrindinę kilusių padarinių priežastį: G. P., dirbusi dviračių sporto trenere, dviračių treniruotės metu, neužtikrindama saugių treniravimosi sąlygų, kadangi pažeidė Kelių eismo taisyklių 63 punkto reikalavimą („važiuoti keliais dviračiu leidžiama ne jaunesniems kaip 14 metų asmenims, o išlaikiusiems atitinkamą mokymo kursą ir turintiems mokymo įstaigos išduotą pažymėjimą – ne jaunesniems kaip 12 metų amžiaus asmenims“), neužtikrindama saugių treniravimosi sąlygų (būdamą atsakinga už mažamečių ugdytinių saugumą ir gyvybę, žinodama jų įgūdžius, nepatyrimą, susidariusioje eismo situacijoje elgėsi lengvabūdiškai, nes pastebėjusi priešpriešais atvažiuojant sunkiasvorę transporto priemonę iš pakankamai didelio atstumo, kad galėtų sustoti, nulipti nuo dviračių ir pasirūpinti, kad tą patį padarytų jos treniruojami vaikai, to nepadarė) išvažiavo su dviem mažamečiais ugdytiniais į kelią, einantį mišku nuo gatvės iki gatvės, kur ugdytinė K. P., prasilenkdama su priešpriešais atvažiuojančia sunkiasvore auto-transporto priemone, griuvo kelio važiuojamojoje dalyje ir automobilio galiniais ratais buvo pervaziuota per galvą, todėl mirė<sup>598</sup>.

Pažymėtina, kad aptariama byla Lietuvos Aukščiausiajame Teisme narinėta du kartus. Nutartyje (byla Nr. 2K-319-222/2018) teismas nurodė, kad tarp G. P. veikos ir kilusių padarinių yra dėsningas priežastinis ryšys, jos veika, pasireiškusi KET reikalavimų ignoravimu, buvo tiesioginė ir pagrindinė vaiko žūties priežastis. Saugių treniravimosi sąlygų neužtikrinimas, disertanto manymu, negali būti laikytinas tiesiogine nukentėjusiosios mirties priežastimi. Tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio teorija pagal savo prigimtį ir konstrukciją taikytina tik esant paprastam ir nesudėtingam priežastingumui ir nėra tinkama taikyti susiklosčius sudėtingam priežastingumui, kuris, manytina, akivaizdus aptariamoje situacijoje. Nustatyta, kad kaltininkė nesudarė saugių treniravimosi sąlygų (galimai nepasirinko treniruotis saugių kelių, neįvertino auklėtinių amžiaus, patyrimo, pasirengimo tinkamai ir saugiai atlikti paskirtas užduotis, gebėjimo kokybiškai valdyti dviratį ir pan.), tačiau į priežastingumo grandinę įsiterpė ir kitos aplinkybės – sunkiasvorės transporto priemonės vairuotojo bei pačios nukentėjusiosios veiksmai. Akivaizdu, kad visos šios aplinkybės turėjo įtakos pavojingiems padariniams kilti. Todėl priežastinio ryšio pobūdis yra sudėtingas. Nutartyje (byla Nr. 2K-7-628/2020) teismas, aptardamas teorines priežastinio ryšio nustatymo nuostatas, nurodė, kad „priežastinio ryšio nustatymas apima du momentus: būtinosios padarinių kilimo sąlygos nustatymą ir priežastinio ryšio pobūdžio nustatymą. Būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklė įpareigoja išsiaiškinti, ar asmens padarytas teisės aktų nustatytų specialių elgesio saugumo taisyklių pažeidimas buvo

<sup>598</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-319-222/2018; Nr. 2K-7-628/2020, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. balandžio 7 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1670963>.

būtina padarinių kilimo sąlyga, o priežastinio ryšio pobūdis parodo, ar priežastinis ryšys yra dėsningas (būtinasis), ar atsitiktinis. Turi būti įvertinami ne tik asmens padaryti teisės aktų nustatyti specialių elgesio saugumo taisyklių pažeidimai, bet ir kiti veiksniai, galėję turėti reikšmės padariniams atsirasti, ir nustatyta, ar minėti pažeidimai buvo įvykio, sukėlusio BK 132 straipsnio 3 dalyje nurodytus padarinius, priežastis.“

Manytina, kad kaltininkės pavojinga veika – KET reikalavimų pažeidimas – laikytina būtina padarinių kilimo sąlyga, nes jei kaltininkė nebūtų išvažiavusi su nukentėjusiaja į kelią ar būtų laiku nulipusi nuo dviračio bei paskatinusi analogiškai pasielgti nukentėjusiąją, tai pavojingi padariniai nebūtų kilę. Analizuojamoje situacijoje reikšminga tai, kad jaunesnė nei 14 metų nukentėjusioji, nebūdama tinkamai pasirengusi dalyvauti eisme, galėjo išsigąsti prasilenkiančios sunkiasvorės transporto priemonės ir reaguoti neadekvačiai, neprognozuojamai, kaip ir nutiko šioje situacijoje – nukentėjusioji, prasilenkdama su priešpriešiais atvažiuojančia sunkiasvore autotransporto priemone, griuvo kelio važiuojamojoje dalyje ir pateko po galiniais automobilio ratais. Todėl prisidėjus nukentėjusiosios veiksmams priežastinis ryšys tapo sudėtingas. Teisinis priežastinis ryšys pasireiškė tuo, kad būtent kaltininkės veika (KET pažeidimas, pasireiškęs leidimu nukentėjusiajai dalyvauti eisme) sukūrė pavojingą nukentėjusiajai situaciją, kuri tęsėsi tol, kol ši dalyvavo eisme, nes mažametės dalyvavimas eisme *a priori* laikytinas pavojinga situacija, ypač jeigu jai neužtikrinamas saugumas. Sunkiasvorė transporto priemonė tapo pavojingai veikianti nukentėjusiosios gyvybės atžvilgiu tik dėl to, kad nukentėjusioji dalyvavo eisme neatitinkama įstatymų reikalavimų, nepasirengusi bei nesulaukdama tinkamos apsaugos ir rūpescio ja, todėl ji nebuvo sustabdyta ir nenulipo nuo dviračio. Nepasirengusios ir įstatymų reikalavimų neatitinkančios nukentėjusiosios dalyvavimas eisme bei nukentėjusiosios saugumo sąlygų neužtikrinimas pamačius atvažiuojančią sunkiasvorę transporto priemonę, nulėmė ir nesaugų pačios nukentėjusiosios elgesį kelyje. Todėl analizuojamoje situacijoje specialiųjų teisės aktų reikalavimų pažeidimas pripažintinas būtina padarinių kilimo sąlyga; priežastinio ryšio pobūdis pasireiškė sudėtingu priežastiniu ryšiu. Teisinis priežastinis ryšys konstatuotas nustačius, jog kaltininkės pavojinga veika buvo pavojinga nukentėjusiajai iki pat pavojingų padarinių kilimo momento. Papildomai galima pažymėti, kad esant sudėtingam priežastiniam ryšiui reikšminga ir tai, ar priežastinis ryšys nebuvo pertrauktas kitų aplinkybių.

**Varžybų trasos žymėjimo neužtikrinimas ir nukentėjusiojo veiksmais nulemtas priežastingumas.** Atskirai paminėtina kasacinė byla, kurioje: „M. R. ir B. V. nuteisti už tai, kad būdami „Nykštietiškas triatlonas 2011“ organizatoriai, Anykščiuose prie Šventosios upės užtvankos – hidrotechnikos statinio, žinodami, kad upėje ties užtvanka yra pavojinga plaukioti, sąmoningai nesilaikydami atsargumo taisyklių – pažeisdami Kūno kultūros ir sporto įstatymo 42 straipsnio 4 dalies (už sportininkų saugumą sporto varžybose renginių metu atsako renginių organizatoriai), 5 dalies (per renginį sporto mėgėjams ir žiūrovams turi būti suteikta galimybė susipažinti su varžybų saugumo reikalavimais) ir suvokdami, jog veikia rizikingai kito žmogaus gyvybės atžvilgiu, tačiau lengvabūdiškai tikėdamiesi išvengti pavojingų padarinių, neužtikrino tinkamo varžybų trasos ir išlipimo į krantą žymėjimo ir saugumo priemonių dalyviams, dėl to

varžybų dalyvis – A. B., plaukdamas baidare, įplaukė į varžyboms netinkamą hidro-technikos statinių kompleksą ant Šventosios upės ir, neturėdamas galimybės saugiai išlipti į krantą, įplaukė į žuvitakį ir nuskendo, taip dėl neatsargumo atėmė gyvybę nukentėjusiajam A. B.<sup>599</sup>“. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, aptardamas priežastinį ryšį byloje, nurodė, kad M. R. ir B. V. buvo apkaltinti neatsargiu gyvybės atėmimu ne dėl to, kad patys tiesiogiai atėmė A. B. gyvybę, bet dėl to, kad būdami renginio organizatoriai neužtikrino saugių lenktynių sąlygų, t. y. tinkamo varžybų trasos ir išlipimo į krantą žymėjimo, išsamaus instruktažo. Tiesiogine mirties priežastimi tapo tai, kad lenktynių dalyviai A. B. ir A. Č., plaukdami baidare, įplaukė į užtvankoje esantį žuvitakį, pateko į krantinčio vandens sūkurį, kuriame A. B. nuskendo. Teismas byloje pažymėjo, kad bet koks sporto renginys, juo labiau vandens telkiniuose vykstančios lenktynės, pasižymi tam tikra rizika, kurią supranta ir patys šio renginio dalyviai. Organizatoriai neabejotinai yra atsakingi už saugių renginio sąlygų sudarymą tiek, kiek tai būtina atsižvelgiant į renginio specifiką (rizikos laipsnį, dalyvaujančių asmenų amžių ir patirtį, numatomą žiūrovų skaičių ir kt.), tačiau šis reikalavimas, pasak teismo, negali būti suprastas taip, kad, nutikus nelaimei renginio dalyviui, organizatoriams neišvengiamai taikoma baudžiamoji atsakomybė už gyvybės atėmimą ar sveikatos sutrikdymą. Todėl teismas nusprendė, kad „A. B. mirtis nėra susijusi priežastiniu ryšiu su kaltinamiesiems inkriminuota veika (tinkamo dalyvių instruktažo, varžybų trasos ir išlipimo į krantą žymėjimo neužtikrinimu) ir kad jie subjektyviai negalėjo ir neturėjo numatyti kilusių padarinių, o pats įvykis vertintinas kaip nelaimingas atsitikimas (kazusas)“. Teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį ir ieškojo būtinos sąlygos mirčiai kilti, nes sprendė, ar nebuvo įsiterpusios kitos aplinkybės, galėjusios lemti padarinių kilimą, todėl nustatė faktinį priežastinį ryšį taikydamas būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklę. Suprantama, jog nustačius tai, kad kaltininkų veiksmai nebuvo būtinoji padarinių kilimo sąlyga, nes padarinių kilimą nulėmė paties nukentėjusiųjų rizikingi veiksmai (toks svarstymas patenka į *actus novus intervenience* teorijos turinį), todėl nebebuvo prasmės nustatyti teisinio priežastinio ryšio. Teismas byloje nustatė, kad renginio, kurio metu žuvo rizikingai pasielgti nusprendę sportininkai, organizatoriai tinkamai instruktavo dalyvius apie trasos ypatybes, todėl jie neatliko neteisėtų ir pavojingų veiksmų, todėl jokiais savo veiksmais nepradėjo priežastinio ryšio grandinės. Taikant siūlomą priežastinio ryšio nustatymo metodiką, būtų gautas analogiškas rezultatas – priežastinio ryšio nustatymo procesas būtų nutrūkęs nenustačius organizatorių neteisėtų veiksmų, todėl net nebuvo pradėta priežastinio ryšio grandinė. Svarstant hipotetiškai – jeigu organizatoriai nebūtų instruktavę varžybų dalyvių, toks neveikimas galėtų būti laikytinas būtinaja padarinių kilimo sąlyga. Minimas instruktažas buvo būtinas ir dėl to, kad renginio trasoje buvo pavojingų atkarpu, kurios nebuvo tinkamai pažymėtos. Tačiau netinkamas pavojingos vietos nepažymėjimas nekeičia situacijos vertinimo, nes nustačius instruktavimo faktą, patvirtinta tai, kad varžybų dalyviai žinojo apie pavojingą trasos vietą. Todėl priežastinio ryšio pobūdis būtų pasireiškęs sudėtingu priežasti-

<sup>599</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gruodžio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-512/2014, Infolex praktika, žiūrėta 2020 m. balandžio 7 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/940566>.

niu ryšiu, kadangi prie pavojingų padarinių kilimo prisidėjo ir paties nukentėjusiųjų rizikingi veiksmai – įplaukimas į žuvitakį. Teisinis priežastinis ryšys suponuotų tai, kad minėti nukentėjusiųjų rizikingi veiksmai buvo nulemti organizatorių neveikimo (neinstruktavimo dėl pavojingų upės vietų ir pan.), nes šie patenka į pavojingą gyvybei situaciją patys apie tai nežinodami, todėl renginio organizavimas įtraukiant pavojingas trasas atkarpas apie jas neinformuojant vienareikšmiškai sukurtų veikiančią pavojingą situaciją dalyvių sveikatai ir gyvybei, kuri būtų veikianti ir pavojinga iki pavojingų padarinių atsiradimo momento.

**Specialiųjų elgesio taisyklių pažeidimas darbe.** Kitoje byloje teismas nurodė, kad pripažįstant asmenį kaltu dėl BK 132 straipsnio 3 dalyje nurodyto nusikaltimo nepakanka konstatuoti, kad jis pažeidė tam tikro norminio akto reikalavimą arba bendrojo pobūdžio pareigą rūpintis kitų asmenų saugumu, būtina nustatyti, koku konkrečiai neteisėtu veikimu ar neveikimu jis sukėlė kitam asmeniui mirtį (atėmė gyvybę) ir kad būtent šis veikimas ar neveikimas buvo mirties priežastis<sup>600</sup>. Šioje byloje J. A. savo iniciatyva, nepranešęs padalinio vadovei, ėmėsi darbo, nesusijusio su darbo užduoties vykdymu, tam naudojo jam nepriskirtą krautuvą, su kuriuo dirbti neturėjo teisės, nes nebuvo gavęs padalinio vadovės leidimo ir nebuvo supažindintas su šio krautuvo naudojimo instrukcija; be to, matydamas krautuvo darbo zonoje darbininką V. V., neįsitikino, kad šis pasitraukė, nestebėjo pastarojo veiksmų, paliko krautuvą be priežiūros su pakeltu krovinium. Žemesnės instancijos teismas konstatavo, kad J. A. darbdavio vietinių (lokalinių) norminių teisės aktų nesilaikymas darbo objekte yra susijęs tiesioginiu priežastiniu ryšiu su kilusiais padariniais – gyvybės atėmimu V. V. Kasacinis teismas be prieš tai aptartos priežastinio ryšio nustatymo metodikos (būtiniosios padarinių kilimo sąlygos ir priežastinio ryšio pobūdžio nustatymo) konstatavo, kad tarp J. A. veikos (specialių elgesio saugumo taisyklių pažeidimo) ir padarinių (V. V. mirties) yra tiesioginis priežastinis ryšys ir šie padariniai buvo dėsningas veikos rezultatas. J. A. specialių elgesio saugumo taisyklių pažeidimas buvo būtina padarinių – V. V. mirties – kilimo sąlyga. Pasak teismo, jeigu J. A. būtų laikęsis darbo tvarką reglamentuojančių instrukcijų, tai V. V. nebūtų patyręs mirtinos traumas. Matyti, kad šioje byloje praktiškai nustatydamas priežastinį ryšį teismas konstatavo, kad kaltininko veiksmai tiesioginiu priežastiniu ryšiu susiję su kilusiais padariniais, kurie, pasak teismo, buvo dėsningas kaltininko veiksmų rezultatas. Būtent tiesioginio priežastinio ryšio nustatymas leido teismui pripažinti priežastinį ryšį analizuojamoje situacijoje dėsningu. Teismas nurodė, kad konkretūs kaltininko veiksmai buvo būtinoji padarinių kilimo sąlyga. Tokia priežastinio ryšio logika leidžia suprasti, kad teismas konkrečių priežastinio ryšio teorijų nepriskiria faktiniam ar teisiniam priežastiniam ryšiui nustatyti naudotinoms teorijoms, nes, kaip pažymėjo kitoje byloje, priežastinio ryšio nustatymas yra daugiau fakto klausimas ir loginis procesas, nes, sprendžiant šį klausimą, iš esmės nagrinėjamos faktinės įvykio aplinkybės, nustatoma loginė priežasčių seka, reikalinga išvadai padaryti – ar

<sup>600</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. birželio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-206-303/2019, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. vasario 27 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1742040>.

yra ryšys tarp veikos ir padarinių<sup>601</sup>. Šioje byloje analogiškai kaip ir prieš tai minėtoje byloje teismas nustatė būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklę, įpareigojančią išsiaiškinti, ar asmens padarytas teisės aktuose nustatytų specialių elgesio saugumo taisyklių pažeidimas buvo būtina padarinių kilimo sąlyga, ir nustatė priežastinio ryšio pobūdį, parodantį, ar priežastinis ryšys yra dėsningas (būtinasis), ar atsitiktinis. Matyti, kad šiose bylose teismas, įvardydamas teorinius priežastinio ryšio nustatymo modelius, nurodė dviejų etapų priežastinio ryšio nustatymo metodiką. Faktiniam priežastiniam ryšiui nustatyti siūlė vadovautis būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisykle, o teisiniam priežastiniam ryšiui – įvertinti, ar priežastinis ryšys dėsningas ar atsitiktinis. Visgi matyti, kad analizuojant bylą daugiau dėmesio buvo skiriama būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklei ir tiesioginiam priežastiniam ryšiui.

**Priežastinio ryšio pertrūkis nukentėjusiajam apsisprendus vartoti narkotines medžiagas.** Mokslinio tyrimo autoriaus *dėmesį* atkreipė LAT plenarinės sesijos nagrinėta byla, kurioje kasatorius teigė, kad<sup>602</sup> „<...> nors V. K. mirė dėl suvartotų trijų „Ekstazi“ tablečių, kurias išplatino M. B., poveikio, tačiau ši M. B. veika, t. y. narkotinės medžiagos – „Ekstazi“ tablečių platinimas, neturi tiesioginio priežastinio ryšio su kilusiais padariniais – V. K. mirtimi, todėl negali būti kvalifikuojama kaip neatsargus gyvybės atėmimas pagal BK 132 straipsnį“. Teismas, atsakydamas į kasatoriaus argumentus, nurodė, kad „kvalifikuojant veiką pagal šį straipsnį (BK 132 straipsnį – aut. past.) būtina nustatyti: <...> kad būtent kaltininko veika buvo nukentėjusiojo mirties priežastis, t. y. kad tarp kaltininko veikos ir kilusių padarinių yra teisiškai reikšmingas priežastinis ryšys, nes šie padariniai buvo dėsningas kaltininko veikos rezultatas“, ir taikydamas šį modelį analizuojamai situacijai konstatavo, kad „<...> V. K. mirties priežastimi (apsinuodijimas narkotinėmis medžiagomis) buvo ne M. B. padaryta nusikaltama veika – narkotinių medžiagų platinimas, o paties V. K. veiksmai – savo apsisprendimu ir valia trijų „Ekstazi“ tablečių suvartojimas“. Todėl byloje įžvelgiamas *tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio* teorijos, *būtinosios padarinių kilimo sąlygos* taisyklės taikymas ir *novus actus intervenience* teorijos taikymas, kai konstatuojama, jog nukentėjusiojo apsisprendimas vartoti narkotines medžiagas sudarė priežastinio ryšio grandinės pertrūkį, t. y. tampa priežastinį ryšį pertraukusia aplinkybe, todėl baudžiamoji atsakomybė už sveikatos sutrikdymą ar gyvybės atėmimą narkotinių medžiagų gamintojams ar platintojams neįvyksta. Taikant disertanto siūlomą priežastinio ryšio nustatymo metodiką šioje byloje, nustatant *būtinosios padarinių kilimo sąlygos* taisyklę, užduodant hipotetinį klausimą, ar būtų M. B. miręs nuo suvartotų trijų „Ekstazi“ tablečių, jeigu kaltininkas nebūtų perdavęs šių tablečių? Atsakymas neigiamas – jeigu kaltininkas nebūtų išplatinęs M. B. minimų medžiagų, tai šis nebūtų jų suvartojęs ir miręs. Todėl iš pirmo žvilgsnio atrodytų, kad tokie kaltininko veiksmai gali būti laikomi

<sup>601</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-628/2020, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. vasario 27 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1818753>; taip pat žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. sausio 7 d. nutartį baudžiamojoje byloje Nr. 2K-53-628/2020, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. vasario 27 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1795467>.

<sup>602</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. birželio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-47/2011, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. vasario 27 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/215495>.



būtiną padarinių kilimo sąlyga. Remiantis tokiu pačiu principu klausiama, ar būtų kilę pavojingi padariniai, jeigu pats nukentėjusysis nebūtų suvartojęs „Ekstazi“ tablečių? Vėlgį atsakymas neigiamas, todėl ir paties nukentėjusiojo veiksmai laikytini būtiną padarinių kilimo sąlyga. Taigi priežastinio ryšio pobūdis – sudėtingas. Pagal disertanto siūlomą priežastinio ryšio nustatymo metodiką sudėtingo priežastinio ryšio atvejais būtina išsiaiškinti, kuri iš priežastingume pasireiškusių ir būtinosiomis padarinių kilimo sąlygomis pripažintų sąlygų buvo esminė ir veikianti sąlyga. Sprendžiant, ar bet kuri iš šioje situacijoje pasireiškusių sąlygų sukūrė pavojingą gyvybei situaciją, kuri tęsėsi iki pat pavojingų padarinių – mirties – atsiradimo momento bei esmingai nulėmė kitų būtinosiomis sąlygomis pripažintų sąlygų raišką (suaktyvino jas ir padarė jas veikiančias). Kaip jau aptarta disertanto siūlomoje metodikoje, esminė ir veikianti priežastis turi nulemti kitų sąlygų raišką, vadinasi, kitos sąlygos tampa aktyvios ir pavojingos kaip grandininė reakcija į kaltininko veiklą<sup>603</sup>. Analizuojamu atveju chronologine laiko prasme kaltininko platinimo veiksmai aptariamoje priežastinio ryšio grandinėje buvo anksčiausiai priežastingume pasireiškusi sąlyga, todėl svarstyti tik dėl įtakos nukentėjusiojo M. B. veiksams (trijų „Ekstazi“ tablečių suvartojimui). Iš bylos fabulos matyti, kad nukentėjusysis nebuvo verčiamas vartoti narkotines medžiagas, bet priešingai, jis turėjo pasirinkimo laisvę (vartoti ar nevartoti), todėl jo veiksmai buvo savanoriški, iš anksto apgalvoti, nieko neverčiami ir nepaveikti, o tai iš esmės paneigia aplinkybę, kad kaltininko veiksmas – platinimas – suaktyvino nukentėjusiojo veiksmus, nes šis turėjo valios laisvę pasirinkti savo elgesio modelį. Priešingai, veiksmai galėjo įvykti arba neįvykti, ir tai priklausė nuo nukentėjusiojo pasirinkimo valios. Jeigu laiko prasme pirminė sąlyga, pripažinta būtiną, nesuaktyvino vėliau priežastingume pasireiškusių sąlygų, laikytina, kad šios sąlygos veikia savarankiškai ir nepriklausomai, todėl prtraukia priežastinio ryšio grandinę.

**Įmetimas į vandenį – iki mirties besitęsianti pavojinga situacija.** Atskirai paminėtina neatsargaus gyvybės atėmimo byla, kurioje asmenys buvo kaltinami pagal BK 132 straipsnio 1 dalį tuo, kad jie Anykščiuose, prie Šventosios upės užtvankos, žinodami, kad upėje ties užtvanka draudžiama maudytis, sąmoningai nesilaikydami atsargumo taisyklių, suvokdami, kad veikia rizikingai kito žmogaus gyvybės atžvilgiu, tačiau lengvabūdiškai tikėdamiesi išvengti pavojingų padarinių, paėmę M. J. už rankų ir kojų, nuo upės kranto betoninio įtvirtinimo įmetė jį į maudytis nepritaikytą Šventosios upės vietą prieš užtvanką, todėl nukentėjusysis, neturėdamas galimybės saugiai išlipti į krantą, nešamas srovės, įkrito į žuvitakį ir nuskendo. Šioje byloje pirmosios instancijos teismas kaltinamuosius išteisino vien todėl, kad, teismo nuomone, tarp pavojingos išteisintųjų veikos ir padarinių nebuvo priežastinio ryšio. Apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad išteisintieji nesuprato, kad kelia pavojų M. J. gyvybei, ir negalėjo to numatyti, nes toks patekimo į vandenį būdas mokančiam plaukti žmogui visiškai jokio pavojaus nekelia. Todėl, pasak teismo, nebuvo padaryta net pavojinga

<sup>603</sup> Pavyzdžiui, minėtoje neatsargaus gyvybės atėmimo byloje, kai kaltininko suduotas smūgis ramentu nukentėjusiajam į veido sritį priverčia nukentėjusiojo kūną inertiškai judėti erdveje, nepriklausomai nuo nukentėjusiojo valios, todėl šis griūva ir galva trenkiasi į kietą grindinį. Vadinasi, nukentėjusysis neturi valios laisvės atitinkamai elgtis, nes neišvengiamai paklūsta fizikos dėsniams (gravitacijai).



veika. Kasatoriai (nukentėjusieji) skundo argumentams pagrįsti naudojami ekvivalentinio ir adekvataus priežastinio ryšio teorijomis ir teigė, kad tarp kaltinamųjų veikos ir M. J. mirties buvo priežastinis ryšys: „<...> ekvivalentinio ryšio tarp veiksmo ir jo padarinių nebelieka, jeigu grandinė tarp veiksmo ir rezultato nutrūksta įsikišus trečiajam asmeniui. Šiuo atveju, nesant kaltinamųjų veikos, jo sūnus nebūtų šokęs į vandenį, kol nežinojo, kaip saugiai iš jo išlipti, ir jam nebūtų reikėję šokti į žuvitakį, todėl pastarųjų veiksmai yra būtina M. J. atsidūrimo vandenyje, šuolio į žuvitakį ir mirties priežastis, nes tarp veiksmų ir M. J. mirties neišterpė šalutiniai veiksmai, M. J. šuolis į žuvitakį tokiu nelaikytinas, nes jis anksčiau nelaimės vietoje nebuvo maudęsis, apie išlipimo iš vandens būdus nežinojo ir negalėjo žinoti, todėl šuolis į žuvitakį buvo vienintele jam žinoma išeitimi. Visuotinai priimtinos atsargumo taisyklės reikalauja, kad būtų paaiškinta asmeniui, kaip išlipti iš vandens jam nežinomoje vietoje dar iki jam ten patenkant. Kadangi kaltinamųjų veiksmai padidino žalos atsiradimo riziką, tai ši žala laikytina normaliu tų veiksmų padariniu, nes jei jų nebūtų buvę, tai padidintos žalos atsiradimo rizikos taip pat nebūtų buvę. Šiuo atveju išteisintųjų veiksmai akivaizdžiai padidino žalingų padarinių atsiradimo galimybę, nes įmesdami į vandenį M. J. išteisintieji padidino jo nuskendimo riziką ir jo mirties tikimybę paversti tikrove.“

Kasacinis teismas nurodė, kad „apeliacinės instancijos teismas sutiko su pirmosios instancijos teismo išvada nurodydamas, kad kaltinamieji, įmesdami į vandenį M. J., veikė nusikalstamai pasitikėdami, suvokdami, jog jų veiksmai rizikingi M. J. gyvybei, tačiau nurodė, kad tarp šių veiksmų ir atsiradusių padarinių (M. J. mirties) nėra priežastinio ryšio, nes jų veiksmai nebuvo dėsninga ir neišvengiama M. J. mirties sąlyga. Tokia formuluote apeliacinės instancijos teismas klaidingai aiškina priežasties ir pasekmės santykį, nes realiame gyvenime nėra nė vienos priežasties (veiksmo), kuri neišvengiamai sukeltų tam tikrus konkrečius padarinius (pvz., net ir nemokantis plaukti asmuo įmestas į vandenį nebūtinai turi nuskęsti), nes bet koks loginis dėsningumas realiame gyvenime yra persipynęs su atsitiktinumais, kurie spėjama dėsningą loginį rezultatą gali pakeisti. Priežastinis ryšys yra objektyvus pasaulio reiškinių loginė sąsaja, kurioje tam tikro veiksmo evoliucijos grandinė siejama tarpusavyje remiantis tai situacijai būdingu įprastiniu (tipiniu) dėsningumu. Baudžiamojoje teisėje priežastinio ryšio tarp veiksmų ir padarinių vertinimas neatsiejamas nuo konkrečių išsamios analizės aplinkybių ir kaltės turinio<sup>604</sup>. Todėl teismas nusprendė, jog „dėl to, kad išteisintieji pasiūlė M. J. išlipti į krantą pasinaudojant jų pagalba, nepasikeitė situacija, į kurią jis pateko dėl rizikingų išteisintųjų veiksmų – jis ir toliau buvo vandens telkinyje, iš kurio išlipimas yra komplikotas ir rizikingas. Todėl negalima laikyti, kad grandinė tarp veiksmo ir jo rezultato nutrūko įsiterpus atsitiktiniam veiksmui“. Kasacinis teismas šią bylą nagrinėjo net tris kartus<sup>605</sup>, kadangi byla dukart buvo grąžinta apeliacinės instancijos teismui. Kita vertus, tai viena įdomesnių šios kategorijos nutarčių, nes teorinis samprotavimas apie loginių dėsningumų persipynimą su atsitiktinumais, galinčiais

<sup>604</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-615/2005, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. vasario 27 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/56296>.

<sup>605</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys Nr. 2k-18/2005; Nr. 2K-615/2005; Nr. 2K-3/2007, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. vasario 27 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/75077>.

pakeisti spėjimą loginį rezultatą, yra neigiantis priežastinio ryšio pobūdį (būtinąjį ar atsitiktinį), nes, vadovaujantis teismo logika, tai, kas yra dėsninga, gali nesukelti tikėtinio rezultato, tad lyg ir dingsta poreikis skirstyti priežastinį ryšį į būtinąjį (dėsningą) ir atsitiktinį (nedėsningą). Disertantas su tuo sutinka. Tokia pozicija atitinka *būtinąjo ir atsitiktinio priežastinio ryšio* teorijos skeptikų poziciją, kad vienas iš būtinąjo ir atsitiktinio priežastinio ryšio teorijos trūkumų yra tas, jog ši teorija negali pateikti aiškios ribos tarp to, kas yra dėsninga, o kas – ne (todėl ši teorija ir nustojo būti patraukli kitų šalių teisės taikymo praktikoje). Pažymėtina, kad teismas tiesiogiai neminėjo kasatorių minimų *ekvivalentinio ir adekvataus priežastinio ryšio* teorijų. Byloje kasacinis teismas kritikavo apeliacinės instancijos teismo poziciją, jog nukentėjusysis, pasirinkdamas savo veiksmų mechanizmą, galimai nutraukė priežastinio ryšio grandinę, ir teigė, kad nukentėjusysis nors ir pasirinko savo elgesio modelį, vis dar liko vandenyje, o tokia būseną buvo pavojinga jo gyvybei ir tapo mirties priežastimi. Tokie žemesnės instancijos teismo svarstymai apie priežastinio ryšio pertrūkį, disertanto manymu, patenka į *actus novus intervenience* terijos apimtį, kai aiškinamasi, ar priežastinio ryšio grandinė buvo pertraukta, šiuo atveju nukentėjusiojo pasirinkimu atitinkamai veikti. Byloje priežastinis ryšys buvo konstatuotas vadovaujantis *būtinąsios padarinių kilimo sąlygos* taisykle, nes teismas nurodė, jog būtinąji sąlyga padariniams (mirčiai) kilti buvo nukentėjusiojo įmetimas į vandenį. Atskirai paminėtina, kad teismas nurodė, jog priežastinio ryšio vertinimas neatsiejamas nuo kaltės turinio, o tokia idėja slepia seną priežastinio ryšio ir kaltės atribojimo problemą.

Mokslinio tyrimo autoriaus siūloma priežastinio ryšio nustatymo metodika šioje byloje pasireikštų taip: nukentėjusiojo įmetimas į vandenį būtų pripažintas būtinąja padarinių kilimo sąlyga, kadangi būtent dėl šių veiksmų nukentėjusysis atsidūrė gyvybei pavojingoje situacijoje ir tai nulėmė jo mirtį, ir jeigu kaltininkai nebūtų įmetę nukentėjusiojo į vandenį, tai pavojingi padariniai nebūtų kilę. Faktinio priežastinio ryšio pobūdis būtų pripažįstamas sudėtingu, nes į priežastingumą, be kaltininkų veiksmų, įsiterpė paties nukentėjusiojo veiksmai – šuolis į žuvitakį. Tačiau nustatant teisinį priežastinį ryšį būtų konstatuota, kad nukentėjusiojo šuolis į žuvitakį nebuvo nepriklausomas, savarankiškas, iš anksto apgalvotas, bet priešingai – buvo nulemtas kaltininkų veikos, nes šis įmestas į vandenį jam nežinomoje ir maudytis nepritaikytoje vietoje pateko į pavojingą situaciją, kuri buvo veikianti, nebuvo nutrūkusi net ir nukentėjusiojo apsisprendimo šokti į žuvitakį metu, nes šio veiksmai – ieškoti būdo išlipti iš vandens – buvo nulemti kaltininkų veikos. Todėl įvertinus, kad nukentėjusiojo šuolis į žuvitakį buvo kaltininkų veiksmais sukurtos pavojingos gyvybei situacijos nulemta aplinkybė, negalima teigti, jog priežastinis ryšys buvo pertrauktas. Todėl konstatuotinas ir teisinis priežastinis ryšys.

Apibendrinus aptartą bylų kategoriją, matyti, kad daugiausia problemų priežastinio ryšio nustatymas kėlė sudėtingo priežastinio ryšio atvejais, kai mirtis nukentėjusiuosius ištikdavo jiems patiems nusprendus atitinkamai veikti. Todėl šios kategorijos bylose itin aktuali tapo priežastinio ryšio pertraukimo situacijos galimybė ir joje taikytina *novus actus intervenience* teorija. Mokslinio tyrimo rezultatams reikšminga tai, kad ši bylų kategorija leido atskleisti mokslinio tyrimo autoriaus siūlomos taikyti *esminės ir*

*veikiančios priežasties teorijos* pranašumus, nes ši padėjo racionaliai ir efektyviai paaiškinti sudėtingo priežastinio ryšio situacijose pasireiškiančio priežastinio ryšio nustatymo logiką: jeigu nukentėjusiojo veiksmai buvo nulemti kaltininko pavojingos veikos, dėl kurios šis atsidūrė pavojingoje gyvybei situacijoje, tai tokie kaltininko veiksmai laikytini esmine ir veikiančia priežastimi. Jeigu nukentėjusiojo apsisprendimas ar kitos prie pavojingų padarinių prisidėjusios sąlygos veikė savarankiškai ir neturėjo įtakos kaltininkui, tai jos pertraukia priežastinio ryšio grandinę, jeigu nukentėjusiojo mirtį sukėlė anksčiau už kaltininką.

#### 4.3.1.3. Nužudymas ar neatsargus gyvybės atėmimas vienu ar keliais smūgiais

Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje ir teisės taikymo praktikoje sprendžiant žmogaus gyvybės atėmimo bylas susiduriama su situacijomis, kai žmogui gyvybė atimama vienu ar keliais smūgiais. Dažniausiai tokios situacijos susiklosto tuomet, kai kaltininkas suduoda mirtiną smūgį į gyvybei pavojingesnes vietas – galvą, pilvą. Tokie bylose, kai nustatoma, jog tiesioginė nukentėjusiojo mirties priežastis buvo kaltininko suduotas smūgis, priežastinio ryšio nustatymo problemų neturėtų kilti. Vis dėlto tai priklauso nuo pasirinktos priežastinio ryšio nustatymo metodikos ir jos turinio aiškinimo. Vieno smūgio problematikos aptarimą atskirame poskyryje nulėmė mokslinėse publikacijose<sup>606</sup> ir teismų praktikoje šia temai skiriamas dėmesys.

**Priežastinio ryšio ir kaltės požymių tapatinimo problema.** Paminėtina daug diskusijų sukėlusį baudžiamoji byla, kurioje „G. V. nuteistas pagal BK 129 straipsnio 1 dalį už tai, kad tarpusavio konflikto metu supykęs dėl L. E. girtumo tyčia sudavė jai smūgį į kairę akį. Nuo galvos rotacinio judesio, kuris įvyko dėl šio smūgio, plyšus dešinio smegenų pusrutulio žievės kraujagyslei ir dėl to kraujui išsiliejus po kietuoju galvos smegenų dangalu L. E. ligoninėje mirė<sup>607</sup>“. Teismas aiškindamas priežastinį ryšį nurodė, kad baudžiamoji atsakomybė pagal BK 129 straipsnį kyla tuomet, kai tarp kaltininko veiksmų ir padarinių yra būtinas priežastinis ryšys, o iš jo išsivystantys padariniai yra dėsningi ir iš anksto numatomi. Analizuodamas bylos aplinkybes, teismas nusprendė, jog rotacinį galvos smegenų judesį bei kraujagyslės plyšimą sukėlė tiesioginis G. V. smūgis L. E. į galvą. Pasak teismo, tarp G. V. veiksmų (smūgio L. E. į gyvybiškai pavojingą kūno vietą – galvą) ir padarinių (mirties) yra tiesioginis priežastinis ryšys, kadangi tokie padariniai buvo tyčinio stipraus smūgio padarinys, o padariniai yra dėsningi, tarp veiksmų suduodant smūgį ir atsiradusių žalingų padarinių nebuvo įsiterpęs joks kitas veiksnys, kuris būtų turėjęs įtakos L. E. mirčiai. Matyti, jog teismas, aptardamas teorinį priežastinio ryšio nustatymą, naudojosi būtiną ir atsitiktinį priežastinio ryšio teoriją (minėjo būtinąjį priežastinį ryšį) bei adekvataus priežastinio ryšio teoriją,

<sup>606</sup> Pvz.: Girdenis, Tomas. Nužudymo vienu ar keliais smūgiais kvalifikavimo problemos Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktikoje // Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai: recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys. Vilnius: Registrų centras, 2014. ISBN9789955301318. P. 187–202.; U. Urbšytė „Vieno smūgio doktrina teismų praktikoje“. Teisės apžvalga 2 (20):167–183. <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=834932>.

<sup>607</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-247/2009, Infolex praktika, žiūrėta 2020 m. vasario 27 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/138023>.

reikalaujančią numatyti priežastinį ryšį. Tačiau praktiškai analizuodamas priežastinį ryšį naudojo tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio teoriją konstatuodamas, kad kaltininko suduotas smūgis buvo tiesioginė mirties priežastis. Priežastinio ryšio dėsningumą grindė tuo, kad į priežastinio ryšio grandinę nebuvo įsiterpę jokie kiti veiksniai, o tai iš esmės atitinka *novus actus intervenience* teorijos turinį.

Kita vertus, vienas iš teisėjų savo atskirojoje nuomonėje iškėlė klausimą dėl priežastinio ryšio nustatymo šioje byloje, nurodydamas, kad nesutinka su teismo pozicija dėl būtinojo priežastinio ryšio konstatavimo, ir teigė, jog palaiko pirmosios instancijos teismo poziciją, kad priežastinis ryšys šioje byloje – atsitiktinis. Teisėjas atskirojoje nuomonėje nurodė, kad „apeliacinis teismas, skirtingai negu Vilniaus apygardos teismas, padarė išvadą, kad priežastinis ryšis tarp smūgio į akies sritį sudavimo ir nukentėjusiosios mirties buvo ne tik tiesioginis, bet ir dėsningai išplaukiantis, t. y. būtinas. Tokią apeliacinės instancijos teismo išvadą laikau labai abejotina. Gyvenime tokio pobūdžio smurtas yra gana dažnas: naudojamas šeimoje sprendžiant konfliktus tarp sutuoktinių, buityje tarp pažįstamų ir nepažįstamų asmenų. Tačiau mirtis dėl tokių veiksmų įvyksta retai. Kaip rodo medicininė ir teisminė praktika, dažniausiai padaromi įvairaus laipsnio sveikatos sutrikdymai. Dėl šių priežasčių nesutinku su apeliacinio teismo išvada, kad šiuo atveju priežastinis ryšis buvo būtinas. Vilniaus apygardos teismo išvada dėl atsitiktinio priežastinio ryšio, mano nuomone, labiau atitinka teismų nustatytą situaciją šioje byloje. Svarbiausias momentas, kuris nulemia priežastinio ryšio pobūdį ir padarytos veikos kvalifikavimą, yra kaltės forma ir turinys. Lietuvos apeliacinis teismas, priešingai nei Vilniaus apygardos teismas, konstatavo, kad nuteistasis suprato, jog suduodamas smūgį jis kėsina į L. E. gyvybę, ir numatė, kad gali jai atimti gyvybę. Numatymas, teismo manymu, išplaukė iš dėsningo priežastinio ryšio pobūdžio, nes tyčinę kaltės formą suponuoja tik būtinasis, t. y. dėsningas, iš anksto numatomas priežastinis ryšys<sup>608</sup>. Tokią poziciją grindė Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje siūloma priežastinio ryšio nustatymo metodika, pasireiškianti tuo, kad nustatant teisinį priežastinį ryšį – nustatant priežastinio ryšio pobūdį – siekiama įrodyti ne tik priežastinio ryšio dėsningumą, bet ir galimybę kaltininkui iš anksto numatyti padarinių kilimą. Atskirojoje nuomonėje teisėjas nurodė, kad būtinąjį priežastinio ryšio pobūdį nulemia kaltė, susiejo šiuos požymius, padarė juos sunkiai atribojamus, taigi jau tuo metu išryškėjo baudžiamosios teisės doktrinoje opi šių sudėties požymių atribojimo problematika. Ši byla yra vienas ryškiausių priežastinio ryšio ir kaltės požymių sutapatavimo pavyzdžių, ir tai iš esmės atitinka adekvataus priežastinio ryšio teorijos turinį. Būtent toks priežastinio ryšio pobūdžio turinio suvokimas nulėmė šią diskusiją, nes išties sunku vienareikšmiškai atsakyti, ar kaltininkas smūgiuodamas nukentėjusiajam į galvos sritį gali numatyti šio mirtį. Todėl akivaizdu, kad visose instancijose teismai konstatavo, kad kaltininko smūgis tiesiogiai sukėlė nukentėjusiosios mirtį, tačiau skirtingai vertino sunkiai įrodomą aplinkybę, t. y. kaltininko gebėjimą numatyti kilsiančius padarinius. Kaip jau šiame moksliniame tyrime ne kartą minėta,

<sup>608</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo Vytauto Piesliako atskiroji nuomonė dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos 2009 m. spalio 20 d. nutarties Nr. 2K-P-247/2009, Infolex praktika, žiūrėta 2020 m. vasario 27 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/158922>.

tokia priežastinio ryšio turinio supratimo logika ydinga, nes priežastinio ryšio sudėties požymis tapatinamas su kitu sudėties požymiu – kalte (ta apimtimi, kiek iš kaltininko reikalaujama numatyti kilsiančius padarinius). Todėl šioje byloje priežastinio ryšio supratimas buvo apsunkintas įsivedus papildomus požymius (gebėjimą numatyti padarinius). Byloje buvo įsivelta į nereikalingą ir perteklinę diskusiją dėl priežastinio ryšio numatymo galimybių. Iš esmės tokiose bylose priežastinio ryšio nustatymo problemų nekyla, kadangi atsakymą į esminį klausimą, ar taikyti baudžiamąją atsakomybę, nulemia ne priežastinis ryšys, o kaltė<sup>609</sup>. Iš priežastinio ryšio nustatymo eliminavus intelektinio kaltės turinio elementą, priežastinio ryšio nustatymas tampa paprastesnis – nustatoma, ar kaltininko suduotas smūgis buvo būtina sąlyga padariniams kilti (be šio nebūtų kilę padariniai), o minint teismo aptartą dėsningumo savybę pažymėtina, kad net ir nedėsningą rezultatą sukėlęs smūgis yra būtinas sukelti konkrečius padarinius, todėl manytina, kad dėsningumas, kaip priežastinio ryšio savybė, yra pervertinamas ir jo nereikia įrodinėti, nes konstatavus, jog konkretus veiksmas buvo būtinoji padarinių kilimo sąlyga, kartu logiškai pagrindžiamas ir konkrečioje situacijoje susiklostęs dėsningumas. Dėsningumas, kaip savybė, yra konstatuojamas tik įrodžius, jog veika buvo būtinoji padarinių kilimo sąlyga. Todėl manytina, kad šiai savybei (dėsningumui) nereikia skirti išskirtinio dėmesio. Kaip šiame moksliniame tyrime siūloma, nustatant faktinį priežastinį ryšį reikia įvertinti tai, ar kaltininko veiksmai buvo būtinoji padarinių kilimo sąlyga; ar priežastinis ryšys tiesioginis ar sudėtingas. Nustatant teisinį priežastinį ryšį – ar kaltininko veiksmai sukūrė pavojingą gyvybei būseną, kuri buvo veikianti iki pat mirties kilimo; jeigu į priežastingumą įsiterpė papildomos aplinkybės, tai ar jos buvo nulemtos kaltininko veiksmų, ar veikiančios savarankiškai, taip pertraukdamos priežastinį ryšį, ar ne. Todėl aptariamoje byloje kaltininko suduotas smūgis neabejotinai pripažintinas būtina sąlyga padarinių kilimo sąlyga. Manytina, kad priežastinio ryšio pobūdis pasireiškė tiesioginiu priežastiniu ryšiu, nes į priežastinio ryšio grandinę nebuvo įsiterpusios jokios kitos aplinkybės. Akivaizdu, kad kaltininkas smūgiu sukėlė nukentėjusiajai tarpinius sužalojimus (įvykus rotaciniam galvos judesiui plyšo dešinio smegenų pusrutulio žievės kraujagyslė ir dėl to kraujui išsiliejus po kietuoju galvos smegenų dangalu L. E. ištiko mirtis), kurie vystėsi iki pastarosios mirties, todėl kaltininko veiksmai sukūrė pavojingą gyvybei situaciją, kuri tęsėsi iki pat mirties. Kita aplinkybė – nukentėjusiąją buvo galima išgelbėti laiku kreipiantis į medikus – nepatenka į priežastinio ryšio grandinę, nes yra hipotetinė ir nerealizuota, be to, nepripažįstama būtina sąlyga padarinių kilimo sąlyga, todėl yra už šio požymio ribų.

**Vienas smūgis – sudėtingo priežastinio ryšio vada (nukentėjusiųjų kontakto su aplinkos objektais bylos).** Detalesnės priežastinio ryšio analizės reikalauja atvejai, kai smūgį gavęs nukentėjęsysis griūva ir kontaktuodamas su aplinkos objektais žūsta. Paminėtina baudžiamoji byla, kurioje<sup>610</sup> „J. G. nuteistas už tai, kad turgavietėje konflikto

<sup>609</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-354/2007; Nr. 2K-469/2007; Nr. 2K-281/2008, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. vasario 27 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/78302>.

<sup>610</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis baudžiamosioje byloje Nr. 2K-394/2010, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. vasario 27 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/183035>.

metu dešine ranka sudavė vieną smūgį O. G. į kairįjį petį, dėl to šis nugriuvo ant žemės ir pakaušiu atsitrenkė į asfalto grindinį. Dėl *patirtų sužalojimų O. G. komplikavosi galvos smegenų pabrinkimas su abipusiu plaučių ir dešinės krūtinplėvės pūlingu uždegimu, nuo to jis mirė*“. Prokuroras, pateikdamas kasacinį skundą, prieštaravo veikos, kvalifikuotos pagal BK 129 straipsnį, perkvalifikavimui pagal BK 132 straipsnį ir pasisakydamas dėl priežastinio ryšio nesutiko su apeliacinės instancijos teismo teiginiais, kad nuteistasis prisidėjo prie nukentėjusiojo mirties tik iš dalies ir atsiradę padariniai galėjo būti nulemti ne vien suduoto smūgio, bet ir papildomų priežasčių. Prokuroras siūlė vadovautis būtinojo ir atsitiktinio priežastinio ryšio teorija nurodydamas, kad būtinasis priežastinis ryšys nustatomas atsižvelgiant į tai, ar kaltininko veika buvo būtina sąlyga padariniams kilti (be jos jie nekiltų), ar kilę padariniai buvo dėsningas veikos rezultatas, o atsitiktinis priežastinis ryšys reiškia, kad padarinius lėmė ne kaltininko veika, bet kita priežastis. Prokuroras nurodė, kad toks priežastinis ryšys baudžiamojoje teisėje nepripažįstamas juridiskai reikšmingu ir nesudaro pagrindo inkriminuoti asmeniui atsitiktinai kilusių padarinių. Aptardamas analizuojamą situaciją prokuroras skunde nurodė, kad tais atvejais, kai tarp suduoto smūgio ir nukentėjusiojo mirties nėra įsiterpęs joks kitas veiksnys, turintis lemiamą įtaką mirčiai, laikytina, kad priežastinis ryšys egzistuoja, todėl nustatytos baudžiamosios bylos aplinkybės, pasak prokuroro, leidžia daryti išvadą, kad tarp nuteistojo veiksmų ir padarinių yra būtinasis priežastinis ryšys, kadangi nukentėjusiojo mirtis buvo tyčinio stipraus nuteistojo smūgio padarinys (smūgio stiprumą patvirtino ir liudytojos M. K. parodymai, kad nukentėjusiajam nukritus ir atsitrenkus į asfaltą garsas buvo siaubingas, net pasigirdo trakstelėjimas), o šie padariniai yra dėsningi, nes tarp veiksmų suduodant smūgį ir atsiradusių žalingų padarinių nebuvo įsiterpęs joks kitas veiksnys, turėjęs įtakos nukentėjusiojo mirčiai. Nukentėjusiojo atsitrenkimą galva į asfalto grindinį ir galvos sumušimą prokuroras laiko tarpine, bet dėsninga grandimi tarp smūgio nukentėjusiajam ir pastarojo mirties. Įdomu pažymėti, kad prokuroras, aiškindamas būtinojo ir atsitiktinio priežastinio ryšio teoriją, iš esmės koregavo jos turinį, kadangi prokuroro pateikiamas aiškinimas turinio prasme atitinka būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklės turinį. Prokuroras bandė nustatyti, ar kaltininko suduotas smūgis buvo būtina sąlyga padariniams kilti, taip pat tikrino, ar į priežastinio ryšio grandinę nebuvo įsiterpusios kitos aplinkybės. Aiškinantis prokuroro logiką – jei kaltininko veiksmas nebuvo būtina sąlyga padariniams kilti, tai priežastinis ryšys laikytinas atsitiktiniu. Vis dėlto tokia logika nors ir patogi, bet doktrininiu požiūriu nėra teisinga, nes turinio prasme prokuroras analizavo tik pirmąjį priežastinio ryšio etapą (būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklės nustatymą).

Teismas, vartodamas „būtinojo“ ir „atsitiktinio“ priežastinio ryšio sąvokas, nutartyje analizavo teisinį priežastinį ryšį, nes nustatė priežastinio ryšio pobūdį, taip suteikdamas prokuroro vartotoms sąvokoms kitokį turinį – gilinosi į priežastinio ryšio dėsningumą ir gebėjimą numatyti kilsiančius padarinius. Įdomiausia tai, kad nors sąvokų turinį aiškino skirtingai, regis, vieni kitus suprato. Teismas atmesdamas prokuroro kasacinį skundą nurodė, kad sutinka su dalimi kasatoriaus argumentų ir nepalaiko žemesnės instancijos teismo motyvų, kur nurodama, kad O. G. mirtis byloje nustatytais



aplinkybėmis buvo atsitiktinis veikos padarinys ir kad toks atsitiktinis padarinys negali būti inkriminuotas kaip padarytas tyčia, bet pakankamas neatsargiai kaltei nustatyti. Pasak teismo, baudžiamosios atsakomybės pagrindimas atsitiktiniu priežastiniu ryšiu apskritai yra abejotinas tiek tyčinėse, tiek neatsargiose veikose. Atsitiktinio priežastinio ryšio pobūdžio nustatymas prieštarauja kitai apeliacinės instancijos teismo nuosprendyje padarytai išvadai, kad tikimybė, jog nuo suduoto smūgio į petį neblaivus nukentėjusysis gali nugriūti ir susižaloti galva, buvo didelė. Teismas nurodė, kad jei mirtis buvo atsitiktinis smūgio padarinys, nelogiška išvada, kad nuteistasis turėjo ir galėjo šį atsitiktinį padarinį numatyti. Kita vertus, teismas nenustatė jokių aplinkybių, paneigiančių būtinojo priežastinio ryšio buvimą, kadangi atmetė visas versijas dėl galimybės nukentėjusiajam mirti dėl kokios nors kitos priežasties, o vertindamas kaltininko suduotą smūgį nurodė, kad nukentėjusiojo mirtis, kilusi dėl to, kad jis nuo smūgio griuvo, atsitrenkė galva į asfaltą ir patyrė mirtiną galvos traumą, nelaiikytina atsitiktiniu suduoto smūgio padariniu, nors vertindamas kaltės klausimą konstatavo, kad veika padaryta neatsargia kaltės forma, nusikalstamo nerūpestingumo rūšimi.

Autoriaus nuomone, baudžiamosios teisės doktrinoje siūloma ir šioje byloje antrajame priežastinio ryšio nustatymo etape taikyta *būtinojo ir atsitiktinio priežastinio ryšio* teorija neigia galimybę taikyti asmeniui baudžiamąją atsakomybę už neatsargiai sukeltus padarinius, nes teorija nėra suderinama su neatsargios kaltės institutu. Baudžiamosios teisės doktrinoje nurodoma, kad atsitiktinis priežastinis ryšys neužtraukia baudžiamosios atsakomybės<sup>611</sup>, kai neatsargia kaltės forma padaromos veikos dažniausiai ir sukelia atsitiktinius (nenumatomus) padarinius. Todėl jeigu hipotetiškai ir naudotis šia teorija, tai atsitiktinį priežastinį ryšį derėtų aiškinti taip, kad nedėsningas priežastinis ryšys neužtraukia baudžiamosios atsakomybės už tyčinę veiką, bet nešalina atsakomybės už neatsargią. Tačiau analizuojant priežastinį ryšį apskritai nederėtų analizuoti kaltės požymio. Todėl disertanto siūloma priežastinio ryšio metodika šioje byloje būtų pasireiškusi taip: J. G. pavojinga veika – smūgis dešine ranka O. G. į kairįjį petį – turėtų būti pripažįstama būtinajame padarinių kilimo sąlyga, nes be šio veiksmo pavojingi padariniai nebūtų kilę. Vadinasi, J. G. suduotas smūgis tiesiogiai nesukėlė nukentėjusiojo mirties, nes mirtį nulėmė į priežastingumą įsiterpusi kita J. G. veiksmų nulemta aplinkybė – atsitrenkimas (kontaktas) į kietą paviršių (asfalto grindinį). Todėl priežastinio ryšio pobūdis pasireiškė sudėtingu priežastiniu ryšiu. Taip konstatuotinas faktinis priežastinis ryšys. Nustatant teisinį priežastinį ryšį naudojantis *esminės ir veikiančios priežasties* teorija matome, kad kaltininko veiksmai – smūgis į petį – privertė nukentėjusįjį inertiškai judėti erdvėje taip, kad jis galva kontaktavo su kietu asfalto grindiniu (dėl kaltininko suduoto smūgio, nukentėjusysis griuvo ir trenkėsi galva į grindinį), todėl ši aplinkybė buvo nulemta kaltininko veiksmų, o priežastinio ryšio grandinėje nebuvo savarankiškai veikiančių ir kaltininko veiksmų nenulemtų veiksmų, galėjusių prisidėti prie pavojingų padarinių atsiradimo. Priežastinis ryšys nebuvo pertrauktas. Kaltininko veiksmai pripažintini esmine ir veikiančia priežastimi. Kokią BK normą reikia inkriminuoti J. G.

<sup>611</sup> Piesliakas, *supra* note 1: 290.



(pagal BK 129 straipsnį ar 132 straipsnį), teismas nuspręš išanalizavęs kaltės požymį, nes inkriminuotinos normos klausimas neturi būti sprendžiamas analizuojant priežastinį ryšį.

Atskirai paminėtina Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nutartis, kurioje nustatyta, kad „2016 m. birželio 24 d. apie 14 val. 40 min. pavėsinėje P. V. ramentu sudavė V. V. į lūpų ir smakro sritį, nuo šio smūgio nukentėjęsysis prarado pusiausvyrą ir, užkliuvęs už stalo atramos horizontalios dalies, griuvo bei veidu trenkėsi į grindinį, tam tikrą laiką nesikėlė nuo grindinio, tikėtina, buvo praradęs sąmonę. Su aplinkinių pagalba atsigavęs V. V., stumdamas dviratį, iš įvykio vietos išėjo pats. Tiesioginė mirties priežastis buvo trauma, patirta atsitrenkus galva į grindinį, tačiau mirtis nukentėjusįjį ištiko po įvykio praėjus daugiau kaip parai (patikslinus mirties laiką – nuo 2016 m. birželio 25 d. 24.00 val. iki 2016 m. birželio 26 d. 12.00 val.). Pakankamai ilgą laiką po įvykio V. V. buvo sąmoningas, galėjo atlikti valingus veiksmus, kalbėti, be to, nesaikingai vartojo alkoholį (mirusiajam buvo nustatyta 2,43 promilės alkoholio kraujyje ir 3,7 promilės alkoholio šlapime)<sup>612</sup>. Byloje kasatorius ginčijo priežastinio ryšio tarp jo veikos (smūgio sudavimo) ir nukentėjusiojo mirties buvimą, argumentuodamas tuo, kad nukentėjusįjį mirtis ištiko ne dėl jam suduoto smūgio, bet dėl kitų priežasčių: paties nukentėjusiojo sveikatos būklės, girtumo nulemtu griuvimu, jo neatsakingo elgesio patyrus traumą. Kaip matyti, kasatorius siekė įrodyti, kad suduotas vienas smūgis nebuvo mirties priežastis, nes nukentėjusysis smūgio gavimo metu buvo neblaivus ir ši aplinkybė buvo viena iš tų, kuri nulėmė jo griuimą ir kontaktą su kietu grindiniu. Papildomai akcentuojama tai, kad mirtis ištiko tik kitą dieną po suduoto smūgio, todėl prie padarinių kilimo prisidėjo ir neatsakingas paties nukentėjusiojo elgesys. Taigi matyti, kad situacijose, kai nukentėjusįjį mirtis ištinka dėl kontakto su aplinkos objektais, priežastinis ryšys ginčijamas tuo aspektu, kad kaltininko suduotas smūgis nesukėlė mirties, nes mirtis kilo dėl kitų (priežastinį ryšį galėjusių pertraukti) aplinkybių.

Tačiau šiuos argumentus teismas atmetė, netiesiogiai vadovaudamasis baudžiamosios teisės doktrinoje sutinkama *ekvivalentinio priežastinio ryšio* teorija, kadangi pripažino, jog realybėje gali egzistuoti daugelis kokių nors padarinių priežasčių, o adekvati priežastis gali būti ir ne vienintelė, bet išsiskirianti iš kitų priežasčių, kadangi tam tikrų padarinių atsiradimo tikimybę paverčia tikrove. Pasak teismo, tais atvejais, kai tarp suduoto smūgio į galvą ir nukentėjusiojo mirties nėra įsiterpęs joks kitas veiksnys, turintis lemiamą įtaką mirčiai, laikytina, kad egzistuoja priežastinis ryšys. Todėl pirmuoju žingsniu teismas aiškinosi, ar pavojingos veikos atlikimo metu, be smūgio, egzistavo ir kitos padarinius sukelti ir priežastinio ryšio grandinę pertraukti galėjusios aplinkybės. Esant duomenų apie kitas (be kaltininko veiksmų) aplinkybes, galėjusias sukelti padarinius, teismas matė būtinybę jas įvertinti, išsiaiškindamas kiekvienos reikšmę padariniams atsirasti, nurodydamas, kad situacijose, kai padariniai nulemti ne vienos, bet kelių priežasčių, būtina įvertinti, kokią įtaką padariniams atsirasti turėjo

<sup>612</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2019 m. sausio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-74-788/2019, Infolex praktika, žiūrėta 2020 m. vasario 27 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.edu/tp/1806643>.

kaltininko veika, palyginti su kitais veiksniais, prisidėjusiais prie padarinių kilimo<sup>613</sup>. Todėl, pasak teismo, priežastinis ryšys gali būti paneigtas, jeigu nustatoma, kad nukentėjusiojo mirtį lėmė ne kaltininko veika, bet kita priežastis. Taip konstatuojama, kad jeigu mirtis kilo ne dėl kaltininko suduoto smūgio, bet dėl kitos aplinkybės, tai priežastinio ryšio grandinė būtų pertraukta. Taip pat teismas pripažino, kad prie gyvybės atėmimo gali prisidėti kelios alternatyvios priežastys, tačiau būtina visas jas įvertinti atskirai ir spręsti klausimą dėl kaltininko atliktų veiksmų reikšmės padariniams atsirasti. Vertindamas konkrečias bylos aplinkybes ir nustatytas ekvivalentes priežastis, teismas atmetė kitas priežastis: „Tai, kad V. V. po patirtos traumos nesikreipė į medicinos įstaigą ir nesaikingai vartojo alkoholį, neabejotinai prisidėjo prie padarinių kilimo tuo, kad į patirtus sužalojimus buvo galima laiku reaguoti, tačiau šiuo atveju paties nukentėjusiojo nesirūpinimas savo sveikata nelaikytina aplinkybe, nutraukusia priežastinį ryšį tarp smurtinio veiksmo ir mirties. Nelaikytina tokia aplinkybe ir ekspertų nustatyti nukentėjusiojo vidaus organų pakitimai, būdingi lėtiniam alkoholizmui.“ Taikydamas būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklę, teismas siekė identifikuoti, kuri iš byloje nustatytų priežasčių buvo būtinoji sąlyga padariniams kilti, ir nurodė, kad nustatant priežastinį ryšį turi būti atsižvelgta į tai, ar kaltininko veika buvo būtina mirties kilimo sąlyga (be jos ši nebūtų kilusi), ar mirtis buvo dėsningas veikos padarinys, ir įvertinęs analizuojamą situaciją konstatavo: „P. V. suduotas smūgis buvo ne tik būtina mirties kilimo sąlyga, bet ir esminis susiklosčiusio priežastingumo elementas, lėmęs nukentėjusiojo inertišką kūno judėjimą tokia trajektorija, kad šis užkliuvo už stalo atramos ir griuvo ant žemės galva trenkdamasis į trinkeles. Be to, bet koks, net ir nestiprus, smūgis į galvą visada padidina žalingų padarinių sveikatai ar gyvybei atsiradimo riziką, taigi nenustačius jokios kitos aplinkybės, tiesiogiai sukėlusios nukentėjusiojo mirtį, P. V. suduotas smūgis teisiniu požiūriu laikytinas pagrindine V. V. mirties priežastimi.“ Analizuodamas nukentėjusiojo kūno kontaktą su aplinkos objektais, teismas pasisakė ir dėl priežastinio ryšio dėsningumo savybės, nurodydamas, kad tais atvejais, kai dėl smūgio į galvą nukentėjusysis griūva ir atsitrenkia galva į grindinį, teismų praktikoje paprastai pripažįstama, kad galvos traumos gavimas yra tarpinė, bet dėsninga grandis tarp smūgio į galvą ir nukentėjusiojo mirties<sup>614</sup>. Teismas konstatavo, kad aptariamam atveju nukentėjusiojo mirtis laikytina dėsningu suduoto smūgio rezultatu, taip pripažįstant, kad dėsningumas, kaip priežastinio ryšio savybė, nėra absoliutus, bet turi būti nustatytas kiekvienoje konkrečioje situacijoje atskirai. Teismas, nusprendęs, kad kaltininko veiksmai buvo būtinoji padarinių kilimo sąlyga, o mirtis – dėsningas tokių veiksmų rezultatas, vadovaudamasis teismų praktikoje nusistovėjusia nuostata<sup>615</sup>, laiko

<sup>613</sup> Analogiškos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-597/2007; Nr. 2K-381/2011; Nr. 2K-386/2012; Nr. 2K-322-511/2016 ir kt., Infolex praktika, žiūrėta 2020 m. vasario 27 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1359677>.

<sup>614</sup> Analogiškos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-342/2009; Nr. 2K-292-489/2015, Infolex praktika, žiūrėta 2020 m. vasario 27 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/142741>.

<sup>615</sup> Analogiškos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-381/2011; Nr. 2K-450/2011; Nr. 2K-428/2013; Nr. 2K-28-976/2015; Nr. 2K-322-511/2016 ir kt., Infolex praktika, žiūrėta 2020 m. vasario 27 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/225913>.

tarpą tarp kaltininko suduoto smūgio ir ištikusios mirties traktavo kaip nereikšmingą ir nekeičiantį nustatyto priežastinio ryšio, pasisakydamas, kad jeigu nukentėjusiojo mirties priežastis yra kaltininko padarytas sveikatos sutrikdymas, tai atsakomybė už žmogaus gyvybės atėmimą atsiranda nepriklausomai nuo to, ar nukentėjusysis mirė tuoj po padarytos veikos, ar praėjus kuriam laikui. Pažymėtina, kad teismas kaltininko veiką, kvalifikuotą pagal BK 129 straipsnį, perkvalifikuodamas pagal BK 132 straipsnį, iš dalies paneigė Lietuvos Aukščiausiojo Teismo plenarinės sesijos nutartyje suformuluotą poziciją, kad atvejai, kai asmeniui atimama gyvybė, suduodant vieną smūgį į gyvybiškai svarbų organą, paprastai turi būti vertinami kaip tyčinis nužudymas (dažniausiai netiesiogine tyčia)<sup>616</sup>.

Įvertinus teismo argumentus, matyti, kad šioje byloje teismas situaciją išanalizavo itin detalai ir kruopščiai: jis vadovavosi tokia priežastinio ryšio nustatymo logika: a) naudodamasis ekvivalentinio priežastinio ryšio teorija nustatė visas prie pavojingų padarinių prisidėjusias sąlygas (kaltininko smūgis; nukentėjusiojo neblaivumas; valingas judėjimas erdvėje užkliūvant už stalo atramos; nesikreipimas į medikus pagalbos; ilgas laiko tarpas tarp kaltininko smūgio ir kilusių padarinių); b) šias sąlygas vertino susiedamas su kaltininko atlikta pavojinga veika ir nustatė būtinąją padarinių kilimo sąlygą – šiuo atveju kaltininko smūgis; c) teismas nustatė, kad analizuojamoje situacijoje mirtis buvo dėsningas suduoto smūgio rezultatas. Matyti, kad teismas, įvertinęs visas bylos aplinkybes konstatavo, kad sudavus smūgį ramentu besistojančiam neblaiviam nukentėjusiajam į galvą, dėsninga tai, kad šis gali užkliūti ir griūti, o būdamas neblaivus netinkamai nugriūti ir trenktis į kietą grindinį gyvybiškai svarbiomis kūno dalimis (galva). Apibendrintai pažymėtina, kad šioje byloje teismo argumentacija apima beveik visas tiek teorijoje, tiek teismų praktikoje nužudymų bylose kylančius priežastinio ryšio nustatymo klausimus – būtinosios padarinių kilimo sąlygos nustatymas, priežastinio ryšio grandinės pertraukimas (dėl nukentėjusiojo apsisprendimo atitinkamai veikti, dėl trečiųjų asmenų veiksmų ar kitų aplinkybių įsiterpimo), nukentėjusiojo savybių įtaka bei ilgas laiko tarpas tarp pavojingos veikos ir kilusių padarinių.

Vadovaujantis siūloma priežastinio ryšio nustatymo metodika, nustatant faktinį priežastinį ryšį būtina identifikuoti kaltininko veiksmus ir nuspręsti, ar šie laikytini būtinąja padarinių kilimo sąlyga. P. V. smūgis ramentu V. V. į lūpų ir smakro sritį turėtų būti pripažintas būtinąja padarinių kilimo sąlyga, nes be šio smūgio nebūtų susiformavęs priežastingumas, kai P. V. suduotas smūgis nulėmė nukentėjusiojo inertišką kūno judėjimą erdvėje tokia trajektorija, kad V. V. prarado pusiausvyrą ir, užkliūvęs už stalo atramos horizontalios dalies, griuvo ir veidu trenkėsi į grindinį, dėl to patyrė galvos traumą, sukėlusią nukentėjusiojo mirtį. Byloje pateikta medicininė išvada patvirtino, kad mirties priežastis buvo trauma, patirta atsitrenkus galva į grindinį. Konstatavus tai, kad būtent kaltininko suduotas smūgis priežastingumą išvystė iki nukentėjusiojo mirties, neabejotina, kad šioje situacijoje kaltininko suduotas smūgis buvo būtinoji mirties sąlyga. Kitame faktinio priežastinio ryšio nustatymo etape

<sup>616</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos 2009 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-247/2009, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. vasario 27 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/138023>.

būtina nustatyti priežastinio ryšio pobūdį (tiesioginis ar sudėtingas). Situacijose, kai suduodamas vienas smūgis, o pavojingi padariniai kyla tik nukentėjusiajam atsitrengus į aplinkos objektus, susiformuojantis priežastingumas yra sudėtingas, nes į priežastinio ryšio grandinę įsiterpia kitos prie pavojingų padarinių prisidėjusios sąlygos, todėl pavojingi padariniai kyla ne tiesiogiai dėl kaltininko atliktos pavojingos veikos, bet iš dalies ir dėl kitų veiksnių, kurie tapo veikiantys būtent dėl kaltininko neteisėtų veiksmų. Matyti, kad susiformavęs priežastingumas pasižymi keletu aplinkybių buvimu (pusiausvyros praradimas; užkliuvimas už stalo atramos; griuvimas; galvos kontaktas su grindiniu), todėl faktinio priežastinio ryšio pobūdis – sudėtingas. Sudėtingo priežastinio ryšio atveju, nustatant teisinį priežastinį ryšį siūlytina išsiaiškinti, ar į priežastingumą įsiterpusios kitos aplinkybės buvo nulemtos kaltininko neteisėtų veiksmų ar jos veikė savarankiškai, todėl galėjo pertraukti priežastinio ryšio grandinę. Todėl teisinis priežastinis ryšys pasižymėtų tuo, kad P. V. suduotas smūgis buvo esminis susiklosčiusio priežastingumo elementas, lėmęs nukentėjusiojo inertišką kūno judėjimą tokia trajektorija, kad šis užkliuvo už stalo atramos ir griuvo ant žemės galva trenkdamasis į trinkeles. Todėl į priežastingumą įsiterpusios aplinkybės (pusiausvyros praradimas; užkliuvimas už stalo atramos; griuvimas; galvos kontaktas su grindiniu) buvo nulemtos kaltininko suduoto smūgio, todėl negali būti laikytinos savarankiškai veikusiomis ir pertraukusiomis priežastinio ryšio grandinę, juolab kad jos nesukėlė pavojingų padarinių. Kitos aplinkybės (mirtis nukentėjusįjį ištiko po įvykio praėjus daugiau kaip parai; nukentėjusysis nesikreipė į medicinos įstaigą; nukentėjusysis nesaikingai vartojo alkoholį; nustatyti vidaus organų pakitimai, būdingi lėtiniam alkoholizmui) taip pat nepertraukia priežastinio ryšio grandinės, nes kaltininkas suduotu smūgiu sutrikdė nukentėjusiojo sveikatą, taip sukurdamas pavojingą gyvybei situaciją, kuri tęsėsi iki pat nukentėjusiojo mirties, todėl nukentėjusiojo veikimas ar neveikimas (nesikreipimas į medikus; alkoholio vartojimas ir pan.) buvo atliekamas ar neatliekamas jau egzistuojant ir vystantis pavojingai gyvybei situacijai, todėl minėtos aplinkybės nenutraukė, nepakeitė ir neiškreipė priežastinio ryšio grandinės vystymosi. Be kita ko, minėtos aplinkybės nesukėlė nukentėjusiojo mirties, todėl negali sudaryti priežastinio ryšio grandinės pertrūkio. Atskirai paminėtina, jog kasacinėje instancijoje nuosekliai laikomasi pozicijos, kad laiko tarpas tarp pavojingos veikos ir pavojingų padarinių nėra reikšmingas, nes esminė aplinkybė yra ta, ar pavojingi padariniai kilo būtent dėl kaltininko pavojingos veikos, kai kaltininkas sukūrė gyvybei pavojingą būklę, kuri tęsėsi iki nukentėjusiojo mirties. Būtent kaltininko suduotas smūgis buvo pagrindinė ir esminė mirties sąlyga ir priežastis. Taip konstatuotinas faktinis ir teisinis priežastinis ryšys.

Vieno smūgio byloje būtina nustatyti, ar kaltininko suduotas smūgis sukūrė priežastingumą, kuriame nukentėjusysis kontaktavo su aplinkos objektais, tiesiogiai nulėmusiais pastarojo mirtį ar sveikatos sutrikdymą. Atsakius teigiamai, kaltininko veiksmai laikytini esmine ir veikiančia priežastimi. Tokios aplinkybės kaip ilgas laiko tarpas tarp veikos ir padarinių, nukentėjusiojo nerūpestingas elgesys patirtų sužalojimų atveju, dėl kaltininko pavojingos veikos atsiradusios komplikacijos nenuraukia priežastinio ryšio grandinės, kadangi buvo nulemtos kaltininko pavojingos veikos.

#### 4.3.1.4. Nusikaltimai žmogaus sveikatai

**Priežastinis ryšys tarp turto sugadinimo ir psichikos ligos atsiradimo.** Atskirai aptariant nusikaltimus sveikatai, paminėtina byla, kurioje kasatorius nors ir įrodinėjo, jog nėra priežastinio ryšio tarp pavojingos veikos (turto sugadinimo padegant garažo duris) ir dėl to padaryto sveikatos sutrikdymo (susargdinimo psichikos liga), teismas, detaliau neargumentuodamas, konstatavo, jog tarp psichikos sutrikimo ir padaryto turto sužalojimo yra tiesioginis priežastinis ryšys<sup>617</sup>. Byla įdomi tuo, kad teismas pripažino egzistuojant priežastinį ryšį situacijoje, kai dėl kaltininko atliktų neteisėtų veiksmų asmeniui kilo pavojingi padariniai, su kuriais šis neturėjo tiesioginio kontakto. Pažymėtina, kad byloje nebuvo aiškinamasi, ar prie susirgimo psichikos liga galėjo prisidėti specifinės nukentėjusiojo savybės (pvz., silpna ir jautri nukentėjusiojo psichika). Byloje nustatyta, kad susargdinimas psichikos liga išsivystė dėl išgąščio ir baimės nukentėti, bet ne tiesiogiai liepsnoms kontaktuojant su nukentėjusiuoju. Todėl taikyta tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio teorija yra abejotina, nes, manytina, kad nukentėjusiojo asmeninės savybės, pvz., didesnis jautrumas, galėjo prisidėti prie tokioje situacijoje netipinių pavojingų padarinių atsiradimo. Paminėtina, kad kitame poskyryje minima byla<sup>618</sup>, kurioje kaltininkas pažeidė KET ir tiesiogiai sužalojo nukentėjusiosios artimojo (močiutės) sveikatą, todėl jos anūkei buvo sutrikdyta psichikos sveikata. Šioje byloje teismas taip pat nustatė tiesioginį priežastinį ryšį, tačiau padarė kitokią nei šioje byloje išvadą. Minimoje byloje teismo įvardijamas „tiesioginis“ priežastinis ryšys turinio prasme atitinka ankstesniuose poskyriuose aptartos *tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio teorijos*<sup>619</sup> turinį. Teorijos taikymo atvejais priežastinis ryšys konstatuojamas, kai tarp kaltininko neteisėtų veiksmų ir kilusių padarinių nebuvo įsiterpusios jokios kitos priežastys, galėjusios nulemti padarinių kilimą. Vis dėlto, kaip jau aptarta, minima teorija Rusijos baudžiamosios teisės taikymo praktikoje nepasiteisino, nes vadovaujantis ja nebuvo įmanoma paaiškinti padarinių kilimo sudėtingo priežastinio ryšio atvejais, kai į priežastinio ryšio grandinę buvo įsiterpusios, be kaltininko veiksmų, ir kitos sąlygos. Ši teorija tinkama paaiškinti tik paprastą ir nesudėtingą priežastingumą. Todėl akivaizdu, kad minimo laikotarpio teisės taikymo praktikoje priežastinis ryšys buvo suprantamas gana siaurai. Manytina, kad tokios ribotos priežastinio ryšio teorijos taikymas nustatant priežastinį ryšį skirtingose bylų kategorijose kelia nemažai klausimų. Toks supaprastintas priežastinio ryšio supratimas, ko gero, demonstruoja doktrininės analizės stoką priežastinio ryšio tema, nes teisės taikytojams trūko mokslinės informacijos apie priežastinio ryšio teorijas, jų pasirinkimo ir taikymo galimybes bei perspektyvas. Todėl ir analizuojamose bylose teismas nesvarstė kitų galimų į priežastinio ryšio grandinę įsiterpusių aplinkybių įtakos padariniams kilti, kaip tai nurodė kasatoriai.

<sup>617</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. kovo 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-110/2004, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. vasario 27 d., <http://www.infolex.lt.skaittykla.mruni.eu/tp/24997>.

<sup>618</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. gegužės 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-120/2010, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. vasario 27 d., <http://www.infolex.lt.skaittykla.mruni.eu/tp/160777>.

<sup>619</sup> Spirin, *supra note*, 30: 164.

Mokslinio tyrimo autoriaus siūloma priežastinio ryšio metodikos raiška šioje byloje būtų tokia, kad nustatant faktinį priežastinį ryšį kaltininko atliktas turto padėgimas galėtų būti laikomas būtinajama padarinių kilimo sąlyga, nes jeigu kaltininkas nebūtų padėgęs turto, tai nukentėjusiosios sveikata nebūtų sutrikusi. Tačiau, aiškinantis priežastinio ryšio pobūdį, pažymėtina, kad į priežastingumą įsiterpė papildoma aplinkybė – nukentėjusiosios specifinė sveikatos ypatybė – jautresnė nei įprastai psichika, todėl būtų konstatuojamas sudėtingas priežastinis ryšys. Nustatant teisinį priežastinį ryšį būtų reikšminga tai, kad nukentėjusysis atsidūrė jo sveikatai pavojingoje situacijoje būtent dėl kaltininko veiksmų. Kita vertus, būtina įvertinti tai, kiek situacija išties buvo pavojinga nukentėjusiajam. Jeigu būtų nustatyta, kad kaltininko veiksmai kėlė pavojų nukentėjusiojo sveikatai iki to momento, kol šiam sutriko sveikata, būtų laikoma, kad kaltininko veiksmais sukelta situacija buvo veikianti. Į priežastingumą įsiterpusi papildoma aplinkybė – nukentėjusiojo specifinė sveikata – turi būti vertinama pagal *silpnos kaukolės* doktriną, pagal kurią kaltininkas turi priimti nukentėjusįjį tokį, koks jis yra nusikalstamos veikos metu, t. y. su visomis silpnybėmis ir trūkumais. Todėl tai negalėtų tapti priežastingumą pertraukusia aplinkybe. Kadangi disertanto siūloma priežastinio ryšio nustatymo metodika turėtų būti taikoma pagal adekvačios priežasties teoriją, kai visos bylai reikšmingos aplinkybės vertinamos ne iš kaltininko pozicijos, o iš bylą nagrinėjančio teisėjo, disponuojančio visa bylos medžiaga, perspektyvos. Todėl teisėjas turėtų atsižvelgti į nusikalstamos veikos metu objektyviai egzistavusias aplinkybes, šiuo atveju – į nukentėjusiojo psichikos ypatybes. Kita vertus, jeigu objektyviais bylos duomenimis nebūtų nustatytos specifinės nukentėjusiojo organizmo ypatybės, tai priežastinio ryšio nustatymo procedūra nepakistų, jeigu būtų nustatyta, kad kaltininko pavojinga veika buvo pavojinga nukentėjusiajam ir jo sveikatai grėsė pavojus, todėl šis pateko į kaltininko veiksmais sukeltą pavojingą situaciją, sukėlusią psichikos sveikatos sutrikdymą.

**Sunkesni sveikatos sutrikdymą nulėmęs gydytojo patarimas nepertraukia priežastinio ryšio grandinės.** Atskirai paminėtina byla, kurioje A. N. buvo kaltinamas dėl nesunkaus sveikatos sutrikdymo<sup>620</sup>. Tačiau daugiau nei po pusmečio jam buvo pareikšti sunkesni kaltinimai – dėl sunkaus sveikatos sutrikdymo, kuriam iš esmės įtakos turėjo nesugijęs nukentėjusiojo šlaunikaulio lūžis. Teismo medicinos konsultacinėje specialisto išvadoje nurodyta, kad nukentėjusiajam V. K. konstatuotą sveikatos sutrikdymą lėmė neteisingas gydymas – radiologui klaidingai interpretavus radiologinius tyrimus (gyjantis lūžis), buvo paskirtas netinkamas gydymas – traumatologas leido minti visa koja. Kasatorius teigia, kad jis atliko neatsargius veiksmus, dėl kurių nukentėjusysis paslydo ir pargriuvęs ant žemės patyrė tiesioginius kūno sužalojimus, teismo medicinos ekspertų įvertintus kaip nesunkus sveikatos sutrikdymas. Tačiau parinktos gydymo taktikos nulemtos komplikacijos, kurių kasatorius niekaip negalėjo kontroliuoti ir kurios gydymo metu buvo įvertintos kaip sunkus sveikatos sutrikdymas, peržengia jo atsakomybės ribas. Kasacinis teismas nusprendė, kad nepagrįstas kasatoriaus

<sup>620</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-68-511/2019, Infolex praktika, žiūrėta 2020 m. balandžio 6 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1704212>.



teiginys, jog dėl jo veiksmų nukentėjusiajam tik nesunkiai buvo sutrikdyta sveikata, o sunkų sveikatos sutrikdymą lėmė ne nuteistojo veiksmai, o netinkamas gydymas. Nors, kaip teigia kasatorius, pagal teismo medicinos konsultacinę specialisto išvadą nukentėjusiajam konstatuotam sunkiam sveikatos sutrikdymui įtakos turėjo neteisingas gydymas bei pakartotinė trauma – radiologui klaidingai interpretavus radiologinius tyrimus (gyjantis lūžis), buvo paskirtas netinkamas gydymas – traumatologas leido minti visą koją, o vėliau, pakartotinai griuvus ir migravus konstrukcijoms, teko atlikti klubo endoprotezavimą, tačiau tarp nuteistojo neteisėtų veiksmų (smūgio nukentėjusiajam į kojas sudavimo, nuo kurio jis pargriuvo) ir atsiradusių padarinių (negyjančio nukentėjusiojo kairio šlaunikaulio kaklo lūžio, kuris vertinamas kaip sunkus sveikatos sutrikdymas) yra tiesioginis priežastinis ryšys ir aplinkybė, jog nukentėjusiojo gydymas dėl objektyvių priežasčių (traumos pobūdžio, nukentėjusiojo amžiaus ir kt.) užsitęsė ir nebuvo sėkmingas, nepašalina šio priežastinio ryšio. Taigi visa tai motyvuota ir pagrįsta išsamiau bylos aplinkybių išnagrinėjimu bei įvertinimu. Teismas nurodė, kad neturi pagrindo kitaip vertinti byloje nustatytų aplinkybių ir daryti priešingų išvadų tiek dėl nukentėjusiojo sveikatos sutrikdymo laipsnio, tiek dėl priežastinio ryšio tarp kaltininko veiksmų ir kilusių padarinių nustatymo teisingumo. Byla įdomi tuo, kad pagrįstai kyla klausimas, ar nukentėjusiajam netinkamai paskyrus gydymą (leidus minti visą koją ir dėl to pakartotinai griuvus) išsivystė sunkesnis sveikatos sutrikdymas, nebuvo pertraukta priežastinio ryšio grandinė ir kokiomis priežastinio ryšio teorijomis derėtų vadovautis atsakant į šį klausimą. Aiškinantis teismo logiką, matyti, kad teismas kaltininko panaudotą fizinį smurtą laikė tiesiogine sveikatos sutrikdymo priežastimi, o vėlesnis sveikatos sutrikdymo masto padidėjimas, pasak teismo, taip pat buvo nulemtas kaltininko veiksmų, nes šis sukūrė pavojingą nukentėjusiajam būseną, kuri dar nebuvo pasibaigusi ir tęsėsi. Teismo argumentacija pasižymėjo lakoniškumu ir, manytina, motyvų stoka, kadangi vien tiesioginio priežastinio ryšio nepakanka, nes sveikatos sutrikdymo mastas pakito tik praėjus ilgesniam laiko tarpui, kai į priežastingumą įsiterpė ir kitos aplinkybės. Todėl teismas turėjo pasisakyti, ar gydytojo patarimas nepertraukė priežastinio ryšio grandinės ir ar kaltininko pavojinga veika tikrai buvo būtinoji padarinių kilimo sąlyga, konkrečiomis bylos aplinkybėmis dėsningai sukėlusiai baudžiamajame įstatyme numatytus padarinius. Taigi matyti, kad turėjo būti remiamasi ir *novus actus intervenience* teorija.

Mokslinio tyrimo autorius sutinka su teismo sprendimu, nes kaltininko pavojinga veika gali būti pripažįstama pavojingų padarinių sąlyga, o priežastinio ryšio pobūdis šioje byloje sudėtingas, nes į priežastingumą įsiterpė gydytojo sprendimas ir rekomendacijos. Pažymėtina, kad kaltininkas savo veiksmais sukūrė pavojingą nukentėjusiojo sveikatai situaciją, dėl to jam buvo nustatytas nesunkus sveikatos sutrikdymas. Pavojinga sveikatai situacija dar nebuvo pasibaigusi ir teoriškai svarstant turėtų tęstis iki tol, kol nukentėjusysis pasveiktų. Tačiau sveikatos sutrikdymo mastas pasikeitė ne dėl to, kad nukentėjusiojo sužalojimai natūraliai pasunkėjo dėl kaltininko atliktų veiksmų, bet dėl trečiojo asmens veiksmų (informacijos perdavimo) – gydytojo klaidingo nurodymo minti koją. Šis informacijos perdavimas taip pat tenkina būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklę. Manytina, kad gydytojo padaryta gydymo klaida nebuvo



nulemta kaltininko, tačiau buvo nulemta situacijos, kurioje nukentėjusysis privalėjo kreiptis į gydytojus, todėl gydymas buvo nulemtas kaltininko. Gydytojas, patardamas nukentėjusiajam minti koją, veikė savarankiškai įvertinęs gydymo rezultatus ir niekaip neveikiamas kaltininko, tačiau veikė kaltininko sukurtoje situacijoje (besitęsiantis sveikatos sutrikdymas). Todėl manytina, kad tenkinama esminės ir veikiančios priežasties teorija, todėl turėtų būti konstatuojamas ir teisinis priežastinis ryšys.

**Priežastingumo raida nukritus nuo sūpynių.** Kitoje byloje teismas konstatavo, kad „<...> neužtikrinus saugumo reikalavimų, jų nesilaikant (neįrengta priemonių saugiai įsikibti, laikytis, įrenginys neaptvertas ir kt.) nukentėjusioji nukrito nuo nesaugaus besisukančio įrenginio ir dėl to patyrė sužalojimus, atitinkančius sunkų sveikatos sutrikdymą. Sunkus sveikatos sutrikdymas nukentėjusiajai kilo esant būtinajam priežastiniam ryšiui su specialių elgesio saugumo taisyklių nesilaikymu<sup>621</sup>“. Šioje byloje kasatorė skunde priežastinio ryšio požymį neigė tuo, kad formalių elgesio saugumo taisyklių nesilaikymas nebuvo pagrindinė padarinių kilimo sąlyga. Teismas nurodė, kad svarbu išsiaiškinti, kokią įtaką nukentėjusiosios sunkiam sveikatos sutrikdymui turėjo kaltinamo asmens ir nukentėjusiosios (trečiųjų asmenų) padaryti specialių elgesio saugumo taisyklių pažeidimai, ar jų abiejų veika yra priežastiniu ryšiu susijusi su kilusiais padariniais, kuri padaryta veika buvo būtina BK 137 straipsnio 3 dalyje nustatytų padarinių kilimo sąlyga (atsakant į klausimą, ar būtų kilę padariniai, jei nebūtų buvusi padaryta pavojinga veika). Byloje nustatyta, kad nukentėjusioji, besisupdama ant sūpynių, nuo jų nukrito ant betoninės aikštelės ir dėl to patyrė sunkų sveikatos sutrikdymą. Byloje nustatyta, kad toks įrenginys yra potencialiai pavojingas dėl veikiančių dinaminių jėgų, todėl tokiems įrenginiams keliami specialūs saugumo reikalavimai, reikalingi būtent prevencinei apsaugai tokiems atvejams, kai įrenginio naudojimo metu kyla rizika neišsilaikyti ant įrenginio, nukristi ir pan. Pasak teismo, asmuo, eksploatuojantis tokį įrenginį, turi suvokti jo galimus naudojimo pavojus ir pasirūpinti naudojimo sauga tiek, kiek priklauso jo pareigai. Šiuo atveju tokios pareigos nebuvo laikomasi, pažeidimai konstatuoti abiejuose ekspertizės aktuose, abiejuose aktuose tai siejama su įvykio metu kilusiais padariniais. Teismas nurodė, kad net jeigu asmenys, naudodę įrenginį, jį būtų naudoję galimai netinkamai (stabdydami) esant pagal reikalavimus saugiai įrengtam įrenginiui, tokie padariniai nebūtų kilę, t. y. nukentėjusioji nebūtų buvusi nublokšta nuo sūpynių pagrindo, nukritusi ant kieto pagrindo dangos ir dėl to patyrusi tokius sunkius sužalojimus. Teismas konstatavo, kad padariniai buvo dėsningas veikos – padarytų specialių saugumo reikalavimų nesilaikymo – rezultatas.

Mokslinio tyrimo autoriaus manymu, pavojingą įrenginį eksploatuojantis asmuo, neužtikrinęs būtinų saugumo sąlygų, sukūrė pavojingą įrenginiu besinaudojantiems asmenims situaciją, nes įrenginiu naudotis pavojinga dėl galimybės nukritus nuo jos susižaloti (įrenginys yra potencialiai pavojingas dėl veikiančių dinaminių jėgų, todėl tokiems įrenginiams keliami specialūs saugumo reikalavimai). Todėl saugių sąlygų naudojantis įrengiu neužtikrinimas nulėmė sveikatos sutrikdymą, juolab kad teismas

<sup>621</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-43-628/2019, Infolex praktika, žiūrėta 2020 m. balandžio 6 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1705123>.

konstatavo, kad net jeigu asmenys, naudoję įrenginį, jį būtų naudoję galimai netinkamai (stabdydami) esant pagal reikalavimus saugiai įrengtam įrenginiui, tokie padariniai nebūtų kilę. Todėl saugių sąlygų naudojantis įrenginiu neužtikrinimas laikytinas būtinaja padarinių kilimo sąlyga. Atsižvelgiant į tai, kad į priežastingumą įsiterpė kita aplinkybė – nukentėjusiosios kontaktas (pagrindinė sveikatos sutrikdymo priežastis) su kietu grindiniu – darytina išvada, kad šioje situacijoje susiformavo sudėtingas priežastinis ryšys. Įrenginio saugaus eksploatavimo neužtikrinimas sukūrė pavojingą situaciją, kėlusią pavojų iki pat sveikatos sutrikdymo momento, o į priežastinį ryšį įsiterpusi aplinkybė – kontaktas su kietu grindiniu – buvo nulemta kaltininko pavojingos veikos, nes nebuvo pasirūpinta būtina sauga nukritusiems asmenims. Todėl konstatuotinas tiek faktinis, tiek teisinis priežastinis ryšys.

Kitose bylose teismas dažniausiai nustatė tik tiesioginį priežastinį ryšį: „D. B. nu-teistas už tai, kad <...> naktiniame klube <...> tarpusavio konflikto su R. V. metu tyčia griebė jam už palto atlapų ir jėga išstūmė iš klubo patalpų į lauką. Dėl to R. V. aukš-tielninkas nugriuvo, galva atsitrenkdamas į betoninį grindinį, ir jam buvo padarytas kaukolės skliauto dešinės pusės kaulų <...> lūžis, kraujo išsiliejimas virš kietojo smegenų dangalo dešiniojo didžiojo pusrutulio srityje, galvos smegenų dešinės kaktinės skilties sumušimas bei dešinės akiduobės kraujosruva <...> sukėlė sunkų sveikatos sutrikdymą. Aptardamas priežastinį ryšį, teismas konstatavo: „Tarp kaltinamojo D. B. nusikalstamos veikos ir nukentėjusiojo R. V. sunkaus sveikatos sutrikdymo yra tiesio-ginis priežastinis ryšys, todėl D. B. padaryta nusikalstama veika kvalifikuojama pagal BK 135 straipsnio 1 dalį<sup>622</sup>.“ Šios kategorijos bylose kitokia pozicija neaptinkama, apsi-ribojama tiesioginiu priežastiniu ryšiu taikant tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio teoriją.

#### 4.3.1.5. Neveikimu sukeltas sveikatos sutrikdymas ar gyvybės atėmimas

Šiame subposkyryje mokslinio tyrimo autorius specialiai aprašė veikas, padaromas neveikimu, kadangi norėjo pabrėžti, kad priežastinis ryšys nustatomas neveikimu pa-darytose veikose taip pat kaip ir veikimu. Kaip jau buvo aptarta šiame darbe, sutrikdyti sveikatą ar atimti gyvybę galima ir neveikimu (pvz., motina nemaitina naujagimio, todėl šis negavęs maisto medžiagų miršta). Naudojantis disertanto siūloma priežas-tinio ryšio nustatymo metodika minima situacija patenka į veikų, kuriomis kaltinin-kas savo veikimu sukelia pavojingus padarinius, apimtį, nes turėdamas galimybę ir pareigą veikti tokios pareigos nevykdo. Motinai draudžiama neveikti, t. y. nemaitinti naujagimio ir taip sukelti jam žalą sutrikdant natūralų vystymąsi. Naujagimio ne-maitinimas nėra „nieko nedarymas“, o nevykdymas teisiškai būtinų veiksmų. Pareiga maitinti naujagimį tiesiogiai nėra įtvirtinta, tačiau ši atsiskleidžia per imperatyvius draudimus, suformuluotus BK, pvz., draudžiama sukelti fizinį skausmą, nežymiai, nesunkiai, sunkiai sutrikdyti sveikatą ar atimti gyvybę. Būtent taip pasireiškia nor-minamasis teisės normos požymis, apibrėžiantis konkretaus visuomeninio santykio

<sup>622</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-54-677/2015, Infolex praktika, žiūrėta 2020 m. vasario 27 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/999661>.

dalyvio elgesio taisyklės (teisės ir pareigos). Naujagimius auginantiesiems asmenims iš draudimo kyla pareiga veikti taip, kad nesukeltų žalos vaikų sveikatai. Todėl pareiga nesukelti žalos yra teisiškai įtvirtinta. Pareigos nevykdymas sukuria pavojingą sveikatai ir gyvybei situaciją, kuri tęsiasi tol, kol kaltininkas šios pareigos nevykdo. Vertinant tokio neveikimo reikšmę, akivaizdu, kad jeigu kaltininkas būtų vykdęs pareigą, tai pavojingi padariniai nebūtų kilę, vadinasi, toks kaltininko neveikimas tampa būtinaja padarinių kilimo sąlyga. Kaip jau šiame darbe minėta, būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklė tinkama taikyti ir neveikimo atvejais, nes priežastinio ryšio vada yra ne kaltininko veiksmai, bet pavojinga veika, galinti pasireikšti ir neveikimu. Nustačius būtinają padarinių kilimo sąlygą, privalu įvertinti priežastinio ryšio raišką, nusprendžiant, ar šis yra tiesioginis, ar sudėtingas. Tiesioginis ryšys konstatuojamas tuomet, kai kaltininko neveikimas tiesiogiai sukėlė pavojingus padarinius, o sudėtingas – kai kaltininko neveikimas buvo pagrindinė, nors ir ne vienintelė prie padarinių prisidėjusi sąlyga. Įvertinus šias aplinkybes konstatuojamas faktinis priežastinis ryšys. Matyti, jog aptariamame pavyzdyje į priežastinio ryšio grandinę nebuvo įsiterpusios jokios kitos aplinkybės, todėl konstatuojamas tiesioginis priežastinis ryšys. Nustatant teisinį priežastinį ryšį, būtina atsakyti, ar kaltininko neveikimas buvo esminė ir veikianti priežastis iki pavojingų padarinių kilimo momento, ar kiti į priežastinio ryšio grandinę įsiterpę veiksniai buvo nulemti kaltininko neveikimo. Taip konstatuojamas teisinis priežastinis ryšys. Jeigu būtų nustatyta, kad kaltininko neveikimas nenulėmė kitų priežastingume buvusių aplinkybių, bet priešingai – šios buvo savarankiškos, reikia vertinti, ar šios pertraukė priežastinio ryšio grandinę. Aptariamoje hipotetinėje situacijoje naujagimio nemaitinimas sukūrė pavojingą jo sveikatai situaciją, kurioje naujagimio sveikata dėl negaunamų maisto medžiagų vis prastėjo, ir ši situacija buvo pavojinga iki tol, kol naujagimis mirė. Todėl konstatuotas ir teisinis priežastinis ryšys.

**Teisės aktais numatytų saugumo reikalavimų pažeidimas.** Atitinkamai ir Lietuvos teisės taikymo praktikoje bylose *pasyvios aplinkos* ir *galimybės veikti* teorijų taikymas neaptinkamas, o priežastinio ryšio nustatymo problematika neveikimu padarytose veikose dažniausiai pasireiškia specialių elgesio taisyklių pažeidimais, kai kaltininkai sukelia pavojingus padarinius neveikdami taip, kad šie nekiltų, pvz.: „V. K. pagal BK 137 straipsnio 3 dalį išteisintas už tai, kad dėl neatsargumo sunkiai sužalojo žmogų pažeisdamas teisės aktų nustatytas specialias elgesio saugumo taisykles, kadangi būdamas atsakingas už jam pavaldžios brigados darbininkams gamybinių užduočių išdavimą laiku, būtinų ir saugių darbo sąlygų sudarymą, darbų saugos ir priešgaisrinės saugos instruktažo darbininkams pravedimą bei vykdymą laiku, netinkamai organizuodamas paskirtų pavojingų darbų atlikimą, t. y. neužpildęs paskyros – leidimo, nepavedęs tikslinio instruktažo ir nepaskyręs stebėtojo, užtikrinančio darbuotojo saugą konkrečiu atveju, bei nekontroliavęs, jog darbuotojai dirba tinkamai neparuoštoje darbo vietoje ir darbo metu naudoja netvarkingas darbo priemones, be saugaus sprogimo atžvilgiu tai aplinkai ir techniškai tvarkingo kilnojamo elektros šviestuvo, pradėjusiam darbą trečios pamainos metalo valymo-dažymo operatoriui E. K. žodžiu nurodė pabaigti išvalyti ir atlikti statomo laivo bloko patalpos nudažytų paviršių inspekciją – vietinį padažymą voleliu dažais, dėl ko šiam šviestuvą pasidėjus ant patalpoje

esančios lentynos (briaunos) ir atliekant paruošiamuosius dažymo darbus, užkliuvo už šviestuvo laido ir jį bei greta esantį kibirėlį su dažais numetė šalia savęs ant denio bei dažais aplaistė vilkėtą dažymui naudotą vienkartinį medvilnės pluošto kombinezoną, o dėl nukritusio ant denio ir sudužusio kilnojamo šviestuvo kaitinamojo siūlelio kilo gaisras, kurio metu E. K. patyrė veido, kaklo, abiejų plaštakų ir kojų 15 % terminį nudegimą bei nepataisomą kojų subjaurojimą, t. y. padarė sunkų sveikatos sutrikdymą<sup>623</sup>.“ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad nelaimingo atsitikimo darbe priežastys susiformavo ir E. K. sužalojimas įvyko dėl organizacinių aplinkybių visumos netinkamai vykdant darbų saugos reikalavimus ne tik bendrovės antroje pamainoje, bet ir visame gamybiniame vienetė, už kurio saugių darbo sąlygų sudarymą pagal vietinius (lokalinius) teisės aktus atsakingi vadovas, pavaduotojas, pirkimo direktorius bei kiti pareigūnai, atsakingi už darbuotojų aprūpinimą individualiomis apsaugos priemonėmis: „Todėl Lietuvos teismo ekspertizės centro specialisto išvadoje nurodoma, kad labiausiai tikėtina gaisro, dėl kurio įvyko nelaimingas atsitikimas, priežastimi buvo sudužęs stiklas ir veikiančios lempos kaitinimo siūlelio kontaktas su itin degiais dažais. <...> pagrindinė nelaimingo atsitikimo darbe priežastis – nesaugus šviestuvus<sup>624</sup>.“ Pasak teismo, tokiu atveju pagal vietiniais aktais nustatytą reglamentavimą V. K. buvo atsakingas tik už tą pamainą, kurioje jis dirbo, ir jo pamaina buvo pasibaigusi. Be to, bylos proceso metu patvirtinta, kad, skirstant darbus ir perduodant pamainą, dalyvavo ir naktinės pamainos brigadininkas S. Č., kuris perėmė darbus iš V. K., o S. Č. išsilavinimas neatitiko padalinio vadovui reikalaujamo išsilavinimo, ir tai, kad darbų vadovas negali vienu metu vykdyti ir darbdavio įgaliotojo asmens, ir darbininko funkcijų. Dėl to padaryta išvada, kad S. Č. buvo ne atsakingas asmuo, o toks pats darbuotojas (valymo-dažymo operatorius) kaip ir nukentėjęs E. K. Už darbo organizavimą bendrovės padalinyje bei už įmonės įgaliotų ir atsakingų asmenų paskyrimą pamainose V. K. nebuvo atsakingas – tuo pagal kompetenciją privalėjo rūpintis aukštesni įmonės vadovai. Todėl teismas konstatavo, kad kasacinis skundas nepagrįstas, o pirmosios ir apeliacinės instancijų teismų sprendimai nagrinėjamu atveju yra teisėti bei pagrįsti. Analizuojamoje byloje teismas konstatavo, kad kaltininkas pagal savo darbinės funkcijas neturėjo teisinės pareigos rūpintis asmenų paskyrimu pamainoje, būtinų ir saugių darbo sąlygų sudarymu, darbų saugos ir priešgaisrinės saugos instruktazo darbininkams vedimu bei vykdymo laiku, todėl nėra baudžiamojon atsakomybėn trauktinas subjektas. Atrodytų, kad teismo argumentavimas iš dalies atitinka *pasyvios aplinkos* teoriją, kadangi teismas aiškinosi, ar kaltininkas turėjo teisinę pareigą veikti, ir tokios pareigos nenustatęs kaltininką išteisino. Tačiau iš tiesų teismas aiškinosi, ar asmuo įgyvendino pavojingą veiką, kadangi teismas aiškinosi pavojingų padarinių kilimo priežastis ir nustatė, kad šie kilo dėl organizacinių aplinkybių visumos, o pagrindinė priežastis – nesaugus darbo įrankis. Todėl teismas nenustatęs faktinio priežastinio ryšio netiesiogiai konstatavo, kad apskritai nėra priežastinio ryšio požymio kaltininko veiksmuose.

<sup>623</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gegužės 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-292/2012, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 18 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/380542>.

<sup>624</sup> *Ibid.*

**Žūtis sugriuvus apleistam statiniui (kumuliatyvinis priežastingumas).** Teismas nustatė atsitiktinį priežastinį ryšį byloje, kur „<...> įvyko statinio avarija, kurios metu žuvo statinio viduje buvęs V. G. <...> avarijos priežastys – nebuvo vedama pastato techninė priežiūra, dėl to konstrukcijos prarado atsparumą ir viena kolona <...> griuvo neatlaikiusi stogo apkrovos. Atsakingi asmenys – gamybinės ir ūkinės paskirties pastatų bendrasavininkiai L. U., M. M. U. ir R. U. <...> nebūdamos statybos srities specialistėmis negalėjo žinoti, ką turi atlikti vadovaujantis Statybos įstatymų ir statybos techniniais reglamentais, todėl konstatavo, kad M. M. U. ir L. U. veiksmai nebuvo susiję (tiesioginiu) priežastiniu ryšiu su kilusiais padariniais, ir išteisintųjų veiksmus vertino kaip atsitiktinį priežastinį ryšį, t. y. kilusias pasekmes nulėmė papildomos aplinkybės – nevykdyta statinio naudojimo priežiūra<sup>625</sup>.“ Pažymėtina, kad minima byla net du kartus buvo pasiekusi LAT ir gautinis taškas buvo padėtas trečiame rate apeliacinėje instancijoje, kur teismas konstatavo, kad „<...> žuvusysis V. G. žinojo, kad pastatas <...> priklauso kitiems asmenims (išteisintosioms), yra avarinės būklės, nenaudojamas, todėl darytina išvada, kad V. G. žūtis (padariniai) yra priežastiniu ryšiu susijusi ir su savavališku paties V. G. patekimu į kitiems asmenims priklausančių gamybinių pastatų (neteisėtais veiksmais). Dėl šių aplinkybių apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegija konstatuoja, kad nagrinėjamoje baudžiamojoje byloje neįrodytas priežastinis ryšys tarp išteisintųjų M. M. U. ir L. U. veikos (neveikimo) ir kilusių padarinių – V. G. žūties<sup>626</sup>.“

Teismas gilinosi į asmenų gebėjimą išmanyti norminių aktų turinį, o nustatęs, jog konkrečioje situacijoje nebuvo galima to reikalauti, konstatavo, jog nevykdyta statinio priežiūra buvo atsitiktinis į priežastinio ryšio grandinę įsiterpęs veiksnys, todėl konstatavo atsitiktinį priežastinį ryšį, o tai, autoriaus manymu, turinio prasme patektų į *novus actus intervenience* teorijos turinį. Atsitiktinis priežastinis ryšys buvo konstatuotas atsižvelgiant į asmenų individualias savybes (šiuo atveju – profesinę patirtį (kaltininkės „nebuvo statybos srities specialistėmis“) ir jų galimybes žinoti veiksmus, kuriuos šios turi atlikti. Manytina, kad toks argumentacijos turinys panašus į adekvataus priežastinio ryšio teorijos turinį, kai analizuojamas asmens galėjimas numatyti priežastinio ryšio vystymosi grandinę. Tačiau apygardos teismo nutartyje vienu iš esminių momentu tapo šalutinės aplinkybės – nukentėjusiojo žinojimas, kad šis patenka į avarinės būklės pastatą, todėl suprastina, kad priežastinis ryšys buvo pertrauktas. Vis dėlto, mokslinio tyrimo autoriaus manymu, ši byla panaši į darbe aptartą bylą, kurioje varžybų „Nykštietiškas triatlonas 2011“ organizatoriai nepažymėjo pavojingos Šventosios upės užtvankos vietos (bet apie tai instruktavo dalyvius), bet varžybų dalyvis, žinodamas apie pavojingą upės vietą, plaukdamas baidare, įplaukė į varžyboms netinkamą hidrotechnikos statinių kompleksą ant Šventosios upės ir, neturėdamas galimybes saugiai išlipti į krantą, įplaukė į žuvitakį ir nuskendo<sup>627</sup>. Minimoje byloje varžybų organizatoriai nepa-

<sup>625</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gruodžio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-486/2014, Infolex praktika, žiūrėta 2020 m. balandžio 6 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/939553>.

<sup>626</sup> Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. vasario 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-72-462/2016, Infolex praktika, žiūrėta 2020 m. balandžio 13 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1216451>.

<sup>627</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gruodžio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-512/2014, Infolex praktika, žiūrėta 2020 m. balandžio 7 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/940566>.

darė jokių teisės pažeidimų. Tačiau analizuojamoje byloje M. M. U. ir L. U. Veiksmi, t. y. pastato techninės priežiūros nevedimas (nesilaikė normatyviniuose statybos techniniuose dokumentuose nustatytų statinio naudojimo ir priežiūros reikalavimų, kad būtų išlaikytos statinio mechaninio atsparumo ir pastovumo savybės, atitinkančios esminius statinio reikalavimus, neorganizavo ir neatliko statinio techninės priežiūros, neremontavo, nerekonstravo statinio, kai jo tolesnis naudojimas kėlė pavojų žmonių gyvybei, sveikatai ir aplinkai, nevedė statinio techninės priežiūros žurnalo, nestebėjo statinio ne rečiau kaip kartą per mėnesį, neorganizavo statinio periodinių (kasmetinių) apžiūrų, vizualiai stebimų statinio būklės defektų, avarių ar griūties pavojų nepašė ir neregistravo statinio techninės priežiūros žurnale, neįvertino statinio būklės, nenumatė priemonių defektams šalinti, neorganizavo remonto), buvo neteisėti. Jeigu kaltininkės būtų tinkamai prižiūrėjusios pastatą, tai konstrukcijos nebūtų praradusios atsparumo ir viena iš pastato kolonų nebūtų neatlaikiusi stogo apkrovos ir griuvusi. Be tokio nukentėjusiųjų neveikimo nebūtų kilę pavojingi padariniai, todėl šie laikytini būtinaja padarinių kilimo sąlyga. Atitinkamai be nukentėjusiojo veiksmų – patekimo į pastatą – taip pat nebūtų kilę pavojingi padariniai, todėl ir jo veiksmi laikytini būtinaja padarinių kilimo sąlyga. Todėl priežastinio ryšio pobūdis yra sudėtingas, kadangi į priežastingumo grandinę buvo įsiterpę keletas veiksmų – pastato konstrukcijų stabilumo praradimas, pastato išorinių plytų ardymas bei savavališkas nukentėjusiojo patekimas į pastatą. Situacijoje susiformavo kumuliatyvinis (sudėtinis) priežastinis ryšys, kai padarinių kilimą nulemia keleto asmenų veiksmi, bet paėmus kiekvieno veiksmus atskirai – jų nepakanka pavojingiems padariniams sukelti. Todėl sprendžiant dėl teisinio priežastinio ryšio itin reikšminga tai, ar kuri nors iš būtinosiomis sąlygomis pripažintų sąlygų buvo nulemta viena kitos, ar jos veikė nepriklausomai. Byloje teismas konstatavo, kad nukentėjusysis žinojo ir suprato, kad pastato būklė bloga, tačiau laisva valia ir nieko neverčiamas pateko į pastato vidų, tačiau neatliko jokių veiksmų, kuriais būtų suaktyvinęs pastato griūtį. Kaltininkių neveikimas sukūrė pačią situaciją, statinio avarinę būklę ir griūties pavojų, todėl įvykus atraminio mūrinio stulpo griūčiai, pažeidžiant kitas statinio dalis, įvyko statinio avarija. Taigi galima teigti, jog pastato nepriežiūra sukūrė tęstinę pavojingą gyvybei situaciją. Tačiau kumuliatyvinis (sudėtinis) priežastingumas (kai padarinius sukelia keletas skirtingų viena kitos neveikiančių priežasčių, kurios kiekviena atskirai nėra pakankamos sukelti pavojingus padarinius) nėra laikomos esminėmis ir veikiančiomis priežastimis, todėl nėra viena jų netenkina teisinio priežastinio ryšio reikalavimų.

**Neveikimu sukulto pavojaus nulemti nukentėjusiųjų veiksmi.** Paminėtina byla, kurioje M. A. ir V. Z. pirmosios instancijos teismo buvo išteisinti, o apeliacinės instancijos – nuteisti pagal BK 132 straipsnio 3 dalį už tai, kad pažeisdami teisės aktuose nustatytas specialias elgesio saugumo taisykles, neveikimu, nes nesiėmė veiksmų pažeidimams pašalinti, atėmė gyvybę dviem žmonėms, o būtent: susidarė tokia situacija, kai iš esmės tuo pačiu metu, tačiau skirtingose vietose įvyko šie įvykiai: 1) dėl stipraus vėjo poveikio (apie 21 metrą per sekundę) subyrėjo laidą laikantis izoliatorius ir laidas su prijungta įtampa nukrito ant žemės (dėl to užsidegė žolė); 2) žmonės, pamatę degančią žolę, peršoko elektrinio aptvaro laidą ir atbėgė prie atramos pamatė nukritusį

laidą, tačiau prie jo nesiartino, o grįžo atgal šaukdami, kad reikia kviesti elektrikus; 3) vienas žmogus peršoko laidą, o kiti du žmonės šokdami lietė laidą; 4) palietę laidą ir paveikti elektros įtampos du žmonės žuvo įvykio vietoje<sup>628</sup>.

Kasacinis teismas aptardamas šiai situacijai taikytiną priežastinio ryšio nustatymo metodiką nurodė, kad „<...> taikant BK 132 straipsnio 3 dalį, priežastinio ryšio nustatymas apima du momentus: būtinosios padarinių kilimo sąlygos nustatymą ir priežastinio ryšio pobūdžio nustatymą. Būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklė įpareigoja išsiaiškinti, ar asmens padarytas teisės aktuose nustatytų specialių elgesio saugumo taisyklių pažeidimas buvo būtina padarinių kilimo sąlyga, o priežastinio ryšio pobūdis parodo, ar priežastinis ryšys yra dėsningas (būtinasis), ar atsitiktinis. Turi būti įvertinami ne tik asmens padaryti teisės aktų nustatyti specialių elgesio saugumo taisyklių pažeidimai, bet ir kiti veiksniai, galėję turėti reikšmės padariniams atsirasti, ir nustatyta, ar minėti pažeidimai buvo įvykio, sukėlusio BK 132 straipsnio 3 dalyje nurodytus padarinius, priežastis. Be to, tokiais atvejais, kai teisės aktuose nustatytas specialias elgesio saugumo taisykles pažeidžia keli asmenys, būtina spręsti priežastinio ryšio klausimą tarp visų įvykyje dalyvavusių asmenų padarytų minėtų taisyklių pažeidimų ir BK 132 straipsnio 3 dalyje nustatytų padarinių atsiradimo <...>“. Teismas, nustatydamas priežastinį ryšį, pirmajame etape siūlė naudotis būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisykle, o antrajame – nustatyti priežastinio ryšio pobūdį. Darbo autoriaus manymu, būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklė šioje byloje neįrodyta.

Teismas nusprendė, kad apeliacinės instancijos teismas išsamiai argumentavo, jog netinkamos rūšies izoliatoriaus suirimas galinėje atramoje lėmė laido nukritimą, o tai nagrinėjamu atveju ir buvo pagrindinė bei būtina priežastis, tiesioginiu priežastiniu ryšiu susijusi su kilusiais padariniais. Pasak teismo, žuvusiųjų elgesys buvo rizikingas, tačiau tai nebuvo pagrindinė padarinių kilimo sąlyga. Kasacinio teismo vertinimu, pirmosios instancijos teismas išteisinamajame nuosprendyje pernelyg sureikšmino žuvusiųjų neatsargius veiksmus, vertindamas juos kaip susijusius tiesioginiu priežastiniu ryšiu su įvykiu, ir padarė nepagrįstą išvadą, jog nagrinėjamo įvykio padariniams atsirasti įtaką turėjo būtent žuvusiųjų didelis neatsargumas. Pasak teismo, aptarta įvykio situacija suponuoja išvadą, kad žuvusieji, pribėgę prie atramos ir pamatę nukritusį laidą, prie jo nesiartino, o grįžo atgal ir šokdami per elektrinio aptvaro vielą neturėjo objektyvios galimybės numatyti, kad ja teka srovė ir kad jie kūno dalimis prie vielos prisilies. Teismas pažymėjo, kad apeliacinis teismas konstatavo, jog nagrinėjamas įvykis vertintinas kaip nelaimingas atsitikimas (kazušas), todėl ir žuvusiųjų elgesys negali būti vertinamas kaip didelis neatsargumas, t. y. kad jie peržengė paprasto neatsargumo ribas, numatė ar privalėjo numatyti žalingus padarinius, galinčius kilti jiems neatsargiai prisilietus prie didesnio pavojaus šaltinio, ir leido (padėjo) šiems padariniams atsirasti ar jiems padidėti. Byloje teismas nevertino, ar išteisintieji turėjo teisinę pareigą ir galimybę analizuojamoje situacijoje atitinkamai veikti. Pažymima, kad analizuojamoje situacijoje išteisintųjų veiksmuose

<sup>628</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-333-693/2018, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. balandžio 13 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1669185>.



nenustatyta būtinoji padarinių kilimo sąlyga, kadangi tokia priežastimi tapo nuo išteisintųjų valios nepriklausančios aplinkybės.

Manytina, kad neveikimu padarytose veikose, kaip ir veikimu padarytose veikose, priežastingumas pasireiškia taip pat, nes situacijose, kai kaltininkas savo veiksmais nulėmė sveikatos sutrikdymą ar gyvybės atėmimą, konstatuojamas faktinis priežastinis ryšys. Jeigu toks kaltininko neveikimas buvo vienintelė prie pavojingų padarinių prisidėjusi aplinkybė, konstatuotina, jog susiklostė tiesioginis priežastinis ryšys. Situacijos, kuriose kaltininkas savo veiksmais nesukėlė pavojingų padarinių, netenkina būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklės. Tačiau jeigu kaltininkas sukėlė pavojingus sveikatai ar gyvybei padarinius, tačiau prie pavojingų padarinių kilimo prisidėjo ir kitos aplinkybės, konstatuotinas sudėtingas priežastinis ryšys. O jeigu kaltininko neveikimas sukėlė pavojingus nukentėjusiojo sveikatai padarinius, tačiau šio mirtį sukėlė kita, kaltininko nenulemta ir savarankiška aplinkybė, konstatuotinas priežastinio ryšio pertrūkis. Pažymėtina, kad neveikimas negali pertraukti priežastinio ryšio. Priežastinis ryšys pertraukiamas tik aktyviais veiksmais.

#### 4.3.2. Su norminių teisės aktų pažeidimais susijusios nusikalstamos veikos

##### 4.3.2.1. Darbų saugos ir sveikatos apsaugos darbe reikalavimų pažeidimas

BK 176 straipsnyje numatytos veikos sudėtis yra materiali, todėl reikalauja nustatyti priežastinį ryšį tarp veikos ir padarinių. Pagal BK 176 straipsnį baudžiamoji atsakomybė kyla už normos dispozicijoje numatyto specialaus subjekto požymius atitinkančio kaltininko padarytus saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimus, priežastiniu ryšiu susijusius su normoje numatytais padariniais.

Nustatant priežastinį ryšį šios kategorijos bylose būtina identifikuoti neteisėtus kaltininko veiksmus ir jais sukeltus pavojingus padarinius. Minimos normos dispozicijoje pavojinga veika įvardijama kaip darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimas, o kilę pavojingi padariniai – kaip nelaimingas atsitikimas darbe, avarija ar atsiradę kitokie sunkūs padariniai. Atsižvelgiant į tai, kad BK 176 straipsnio dispozicija yra blanketinė, pavojingos veikos požymio turinys atskleidžiamas pasitelkus darbuotojų saugą ir sveikatą reglamentuojančius teisės aktus<sup>629</sup>. Darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimai yra nustatyti specialiuose įstatymuose (Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas) ir kituose teisės aktuose, įtvirtinančiuose darbuotojų saugos ir sveikatos nuostatas (pvz., socialinės apsaugos ir darbo ministro, sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus patvirtinti darbuotojų saugos ir sveikatos norminiai teisės aktai, įmonių vietiniai (lokaliniai) norminiai teisės aktai)<sup>630</sup>. Todėl kiekvienu veikos kvalifikavimo

<sup>629</sup> 2015 m. kovo 19 d. Teismų praktikos turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo baudžiamosiose bylose apžvalga (BK 183 ir 184 straipsniai), *supra note*, 669. Taip pat žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartis baudžiamosiose bylose Nr. 2K-485/2011; Nr. 2K-597/2011; Nr. 2K-154/2012; Nr. 2K-341/2012; Nr. 2K-98/2013; Nr. 2K-123/2013; Nr. 2K-572/2013; Nr. 2K-236/2014; Nr. 2K-320/2014; Nr. 2K-441/2014; Nr. 2K-22-677/2015, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. balandžio 23 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/296360>.

<sup>630</sup> *Ibid.*

atveju būtina nustatyti, kokius teisės aktuose nustatytus reikalavimus pažeidė darbdavys ar jo įgaliotas asmuo, ir nurodyti pažeistų teisės aktų turinį<sup>631</sup>. Tai atspindi byla, kurioje teismas konstatavo, kad „kiekvienu konkrečiu atveju analizuojami tie įstatymai ir poįstatyminiai bei lokalinio pobūdžio teisės aktai, kuriuose įtvirtintos konkrečios darbdaviui ar jo įgaliotam asmeniui nustatytos pareigos, sprendžiama, ar tų pareigų buvo laikomasi. Baudžiamajai atsakomybei taikyti būtina nustatyti ir priežastinį ryšį tarp atsiradusių padarinių ir veikos, dėl kokių konkrečių norminių aktų reikalavimų pažeidimų jie atsirado. Priežastinio ryšio nustatymas tarp darbų saugos ar sveikatos apsaugos darbe reikalavimų pažeidimo ir nelaimingo atsitikimo, avarijos ar kitokių sunkių padarinių, kaip minimumas, suponuoja išvadą, jog be šių pažeidimų nebūtų ir išvardytų padarinių<sup>632</sup>“. Teismas nustatė tik būtinąją padarinių kilimo sąlygą, taip priežastinio ryšio nustatymą apribodamas faktinio priežastinio ryšio konstatavimu.

Nagrinėdamas baudžiamąsias bylas dėl darbų saugos pažeidimų teismas taip pat atsižvelgia ne tik į konkrečią veiklą reglamentuojančių norminių aktų pažeidimų turinį, bet ir į jais sukeltų padarinių santykį: „<...> taikant už darbų saugą ar sveikatos apsaugą darbe atsakingam asmeniui baudžiamąją atsakomybę, turi būti nustatyta, kokius konkrečiai norminių aktų reikalavimų pažeidimus šis asmuo padarė ir kad būtent jie tapo būtina sąlyga ir pagrindinė priežastis sunkiems padariniams kilti. Vertintinos ir to asmens realios galimybės numatyti šių padarinių atsiradimą ir užkirsti jiems kelią<sup>633</sup>“. Šioje byloje aptariant teorinį priežastinio ryšio nustatymo modelį kalbama ir apie priežastinio ryšio pobūdį, nors analizuodamas faktinę situaciją teismas neanalizavo to, ar kaltininkas numatė kiliančius padarinius. Todėl teorinis priežastinio ryšio aptarimas atitiko būtinąsios padarinių kilimo sąlygos taisyklės ir adekvataus priežastinio ryšio taisyklės turinį, tačiau praktiškai buvo naudotasi tik pirmąja taisykle.

Kasacinėje nutartyje pasisakyta, kad, taikant BK 176 straipsnio 1 dalį ir įrodinėjant priežastinį ryšį tarp atsiradusių padarinių ir veikos, būtina nustatyti, dėl kokių konkrečių darbų saugos įstatymuose ar kituose teisės aktuose nustatytų reikalavimų pažeidimų atsirado BK 176 straipsnio 1 dalyje nurodyti padariniai. Teismas konstatavo, jog „taikant už darbų saugą ar sveikatos apsaugą darbe atsakingam asmeniui baudžiamąją atsakomybę, be padarytų konkrečių norminių aktų reikalavimų pažeidimų nustatymo, turi būti konstatuota, kad šie pažeidimai ir tapo būtina sąlyga ir pagrindinė priežastis sunkiems padariniams kilti. <...> T. B. padarė tokius darbų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimus, kurie turėjo priežastinį ryšį su atsiradusiais padariniiais – nukentėjusiojo S. R. patirtu sunkiu sveikatos sutrikdymu<sup>634</sup>“.

Baudžiamoji atsakomybė pagal šį BK straipsnį kyla tik už tuos darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimus, kurie priežastiniu ryšiu susiję su BK 176 straips-

<sup>631</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. vasario 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-70-222/2015, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. balandžio 23 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1006663>.

<sup>632</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-441/2014, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. balandžio 23 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/930119>.

<sup>633</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. birželio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-320/2014, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. balandžio 23 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/831498>.

<sup>634</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. lapkričio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-355-788/2016, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. balandžio 23 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1367200>.

nyje numatytais padariniais. Pagal BK 176 straipsnį atsako darbdavys ar jo įgaliotas atstovas, pažeidęs Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatyme ar kituose teisės aktuose nustatytus darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimus, jeigu dėl to įvyko nelaimingas atsitikimas darbe, avarija ar atsirado kitokių sunkių padarinių<sup>635</sup>. Priežastinis ryšys tarp darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimo bei nelaimingo atsitikimo, avarijos ar kitokių sunkių padarinių konstatuojamas nustačius, kad be šių pažeidimų nebūtų kilę minėti padariniai<sup>636</sup>.

Analizuojant faktinio priežastinio ryšio nustatymo procedūrą ir su tuo susijusią problematiką šios kategorijos bylose, matomas skirtingas priežastingumas:

- a) darbuotojų saugos ir sveikatos darbe apsaugos reikalavimus pažeidžia tik darbdavys ar už tai atsakingas asmuo;
- b) kai šiuos reikalavimus pažeidžia tik nukentėjusysis;
- c) kai minėtus reikalavimus pažeidžia tiek už darbo saugą atsakingas asmuo, tiek ir nukentėjusysis.

Visais trimis atvejais, nustatant faktinį priežastinį ryšį, reikšminga nustatyti būtinąją padarinių kilimo sąlygą, taip atsakant į klausimą, kurio iš asmenų padarytas teisės pažeidimas buvo būtina sąlyga pavojingiems padariniams kilti. Nustačius, kad pavojingus padarinius sukėlė tik už darbų saugą atsakingo asmens neteisėti veiksmai, o į priežastingumą nebuvo įsiterpusios jokios kitos aplinkybės, konstatuojama, kad šie veiksmai ir buvo būtina padarinių kilimo sąlyga, todėl konstatuotinas tiesioginis priežastinis ryšys.

Paminėtina byla, kurioje nelaimingo atsitikimo darbe priežastis buvo ta, jog nebuvo imtasi priemonių, kad laikinas konstrukcijų nestabilumas nesukeltų pavojaus darbuotojams ir kad demontuojama plokštė buvo netinkamai užkabinta (stropuota) ją keliant bokštiniu kranu. Teismas įvertindamas faktinę situaciją pažymėjo, jog „organizaciniu požiūriu nelaimingą atsitikimą nulėmė tai, kad buvo dirbama neparengus atitinkamų projektų ir kad darbai nebuvo tinkamai (reikiamai) derinami; statybvietėje vykdyti darbai neatitiko Darboviečių įrengimo statybvietėse nuostatų<sup>637</sup>“. Matyti, kad teismas vertino tik būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklę.

Kitoje byloje priežastinio ryšio argumentavimas pasižymėjo tuo, kad norminių aktų nesilaikymas buvo būtina sąlyga padariniams kilti: „Remdamasis šiais duomenimis, apeliacinės instancijos teismas teisingai nustatė, kad R. Š. veika (jis buvo atsakingas už įmonės darbuotojų darbų saugą ir sveikatos reikalavimų laikymąsi, todėl jo

<sup>635</sup> Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas. Teisės aktų registras, žiūrėta 2019 m. liepos 22 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalActEditions/TAR.2B866DF7D43?faces-redirect=true>: 176 straipsnio 1 dalies dispozicija.

<sup>636</sup> 2018 m. kovo 22 d. Teismų praktikos darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimo (BK 176 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Teismų praktika 48), žiūrėta 2019 m. birželio 18 d., <https://www.lat.lt/lat-praktika/teismu-praktikos-apzvalgos/audziamuju-bylu-apzvalgos/68>; taip pat žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartis baudžiamosiose bylose Nr. 2K-485/2011; Nr. 2K-597/2011; Nr. 2K-154/2012; Nr. 2K-98/2013; Nr. 2K-123/2013; Nr. 2K-236/2014; Nr. 2K-320/2014; Nr. 2K-441/2014; Nr. 2K-22-677/2015; Nr. 2K-11-648/2017; Nr. 2K-104-648/2017; Nr. 2K-126-693/2017, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. birželio 18 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/296360>.

<sup>637</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gegužės 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-182-677/2016, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. birželio 18 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/824133>.

neveikimas – nesutvirtinus šlaitų tranšėjos, kurios gylis buvo 2,10 m, leisti joje dirbti darbininkams) tapo būtina sąlyga ir pagrindinė T. M. mirties priežastis<sup>638</sup>.“ Pažymėtina, kad šios kategorijos bylose pavojinga veika dažniausiai pasireiškia neveikimu – norminių aktų, kuriais reguliuojamas atsakingo asmens privalomas elgesys, neįgyvendinimu ar nesilaikymu, ir tokiose situacijose teismas naudojasi būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisykle.

Kita vertus, situacijose, kai kaltininkas pažeidžia keletą darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų, tačiau šie pažeidimai nesukelia pavojingų padarinių, laikytina, kad tokie pažeidimai yra formalūs ir nėra reikšmingi priežastiniam ryšiui nustatyti, kadangi nėra susiję priežastiniu ryšiu su BK 176 straipsnyje numatytais sunkiais padariniais. Kaltininko padaryti pažeidimai, kurie nėra susiję su kilusiais padariniais, priežastiniam ryšiui nustatyti nėra reikšmingi, nes netenkina būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklės reikalavimų<sup>639</sup>: „Iš bylos medžiagos matyti, kad dalis veikų, inkriminuotų G. J., yra nesusijusios priežastiniu ryšiu su kilusiais padariniais (neturėjimas visos padėklų kalimo linijos gamintojo techninės dokumentacijos, neužtikrinimas, kad darbuotojams būtų išduotos asmeninės apsaugos priemonės, bei nekontroliavimas, kaip darbuotojai laikosi darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų). Atsižvelgiant į šio įvykio aplinkybes, baudžiamajai atsakomybei reikšmingas kaltinimas <...> yra dėl neužtikrinimo, kad <...> padalinyje darbai būtų atliekami su techniškai tvarkingomis staklėmis, leidimo dirbti prie techniškai netvarkingos <...> padėklų kalimo linijos pavojingoje padėklų kampų apipjovimo zonoje neapmokytam saugiai dirbti ir nesupažindintam su įrenginio naudojimo instrukcija nukentėjusiajam. <...> Teisėjų kolegija sprendžia, kad apylinkės teismas pagrįstai išteisino kaltinamuosius dėl šio kaltinimo, o apeliacinės instancijos teismas pagrįstai atmetė šią apeliacinių skundų dalį<sup>640</sup>.“ Iš bylos matyti, kad formalūs teisės aktų pažeidimai, nesusiję su kilusiais pavojingais padariniais, nėra reikšmingi nustatant priežastinį ryšį, nes nelėmė pavojingų padarinių atsiradimo, todėl kaltinimas dėl šių pažeidimų panaikintas. Taigi kiekvienu atveju teismas turi nuspręsti, kuris iš norminių teisės aktų pažeidimų buvo būtinoji sąlyga padariniams kilti, o padarinių nesukėlę pažeidimai iš kaltinimo eliminuojami.

Paminėtina kasacinio teismo nutartis Nr. 2K-355-788/2016, kurioje specialisto išvadoje konstatuotas nelaimingo atsitikimo mechanizmas, pasireiškęs aktyviais veiksmais: „<...> nuimant ekskavatoriaus kaušą, naudotas laužtuvas buvo suspaustas tarp ekskavatoriaus strėlės ir kaušo sujungimo ausų, dėl to atsirado techninė galimybė laisvam laužtuvo galui smogti į jo judėjimo trajektorijoje buvusio S. R. veidą. Pagal specialisto išvadą konkretaus nelaimingo atsitikimo darbe priežastis yra tai, kad nuimti ekskavatoriaus kaušui buvo naudojamas atliekamiems darbams neskirtas ir nepritaikytas įrenginys – laužtuvas. Motyvuojamojoje dalyje teismas konstatavo, kad: „Tai, kad

<sup>638</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. gegužės 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-126-693/2017, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. birželio 18 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1477128>.

<sup>639</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gegužės 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-100-696/2016, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. birželio 18 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1268335>.

<sup>640</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gegužės 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-100-696/2016, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. birželio 18 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1268335>.

įmonėje nebuvo parengta instrukcija, kaip saugiai pakeisti ekskavatoriaus kaušą, nėra svarbiausia nelaimingo atsitikimo priežastis. Nelaimingo atsitikimo priežastimi buvo būtent neatsakingi T. B. veiksmai, kai jis, žinodamas, kad tokios instrukcijos įmonėje nėra, o darbus reikia atlikti ir už tų darbų saugų atlikimą jis pats ir atsako, neatsakingai ekskavatoriaus kaušo keitimo darbus pavedė atlikti nukentėjusiajam, kuris nebuvo apmokytas dirbti tokius darbus ir instrukuotas, kaip saugiai atlikti pavestą užduotį, be to, padavė jam šiam darbui neskirtą ir nepritaikytą metalo laužtuvą<sup>641</sup>.“ Analogišką išvadą teismas padarė ir kitoje byloje: „Tuo atveju, kai dėl kokių nors priežasčių <...> darbuotojas toliau dirba su pavojaus veiksniais susijusiame objekte, atsakingas asmuo, neužtikrinęs būtinų saugos ir sveikatos darbe priemonių, turi būti traukiamas teisinėn atsakomybėn, nes ir tokioje situacijoje neišnyksta priežastinis ryšys tarp netinkamo pareigų atlikimo ir padarinių atsiradimo<sup>642</sup>.“

Vadovaujantis mokslinio tyrimo autoriaus siūloma priežastinio ryšio nustatymo metodika, nustatant faktinį priežastinį ryšį aptariamose situacijose už darbų saugą atsakingo asmens veiksmai – netinkamų priemonių naudojimas bei leidimas pavojingus darbus atlikti tam neparengtiems pavaldiniams tampa būtinaja padarinių kilimo sąlyga, sukėlusia nelaimingą atsitikimą darbe. Jeigu į priežastinio ryšio grandinę įsiterpė bent dvi aplinkybės, manytina, kad priežastinis ryšys – sudėtingas. Teisinio priežastinio ryšio etape turi būti nustatoma, ar už darbų saugą atsakingas asmuo sukūrė pavojingą tęstinę situaciją, kuri padarinių atsiradimo metu nebuvo pasibaigusi, o į priežastinio ryšio grandinę įsiterpusios aplinkybės buvo nulemtos būtent kaltininko veiksmų (pvz., netinkamų priemonių suteikimas; pavedimas pavojingus darbus atlikti tam neparengtiems pavaldiniams ir pan.).

**Nukentėjusiojo veiksmų įtaka priežastiniam ryšiui nustatyti.** Iš Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalies kildinama žmogaus teisė į tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas nepaneigia darbuotojo pareigos laikytis darbo saugos reikalavimų<sup>643</sup>. Susiklosčius tokiam priežastingumui, teismų praktikoje sutinkama bylų, kai už darbo saugą atsakingas asmuo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už tai, kad, atlikęs neteisėtus veiksmus, pažeidė teisės aktus, tačiau tokie pažeidimai buvo tik formalūs ir nesukėlė pavojingų padarinių, o jų kilimą lėmė pats nukentėjusysis. 2018 m. kovo 22 d. Teismų praktikos darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimo baudžiamųjų bylų apžvalgoje pateikiama kasacinė nutartis<sup>644</sup>, kur sprendžiamas baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių priežasties klausimą teismas padarė išvadą, kad nelaimingas

<sup>641</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. lapkričio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-355-788/2016, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. birželio 18 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1367200>.

<sup>642</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. birželio 22 d. nutartis baudžiamosiose bylose Nr. 2K-173-648/2017; Nr. 2K-460-507/2016, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. birželio 18 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1492673>.

<sup>643</sup> Konstitucinio Teismo 2008 m. balandžio 29 d. ir 2009 m. rugsėjo 2 d. nutarimai. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2019 m. birželio 18 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/nutarimai-ivados-ir-sprendimai/138/y2019>. Taip pat žr. 2018 m. kovo 22 d. Teismų praktikos darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimo (BK 176 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Teismų praktika 48), *supra note*, 684.

<sup>644</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-597/2011, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. birželio 18 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/331120>.

atsitikimas darbe įvyko ne dėl darbdavio konstatuotų teisės pažeidimų – dėl netinkamo nukentėjusiojo instruktavimo, o dėl paties nukentėjusiojo padarytų pažeidimų: „Iš pirmosios instancijos teismo nuosprendžio ir apeliacinės instancijos teismo nutarties matyti, kad pagrindinis V. L. išteisinimo motyvas buvo tai, kad nenustatytas priežastinis ryšys tarp užfiksuotų norminių aktų pažeidimų <...> ir kilusių padarinių (darbuotojo susižalojimo). <...> iš įvykio vietos apžiūros tiriant nelaimingą atsitikimą darbe, nukentėjusiojo bei kaltinamojo parodymų, atlikto tardymo eksperimento su nukentėjusiuoju galima daryti išvadą, kad pats nukentėjusysis galėjo susižaloti tik dėl savo paties neatsargumo bei nurodymų nevykdymo – neleistinai judėdamas išilgai pastoliais su veikiančiu aukšto slėgio pistoletu, kai vandens padavimo žarna guli ant pastolių pakloto (taip dirbti buvo uždrausta).“ Susiklosčius tokiam priežastingumui būtina identifikuoti būtinąją padarinių kilimo sąlygą ir nustatyti, kas sukėlė pavojingus padarinius, ir nustacius, kad juos sukėlė pats nukentėjusysis, situacija būtų vertinama kaip nelaimingas atsitikimas.

Paminėtinos ir kitos kasacinės nutartys, kur būtinoji padarinių kilimo sąlyga buvo paties nukentėjusiojo neatsargumas<sup>645</sup>: „<...> nukentėjusiosios didelis neatsargumas buvo tiesioginė nelaimingo atsitikimo priežastis, organizacinės priežastys turėjo įtakos nelaimingam atsitikimui įvykti, tačiau nebuvo lemiamos. Organizacinės darbų saugos priemonės yra skirtos rizikos mažinimui gamybiniame procese, tačiau jos negali pašalinti rizikos veiksmų tais atvejais, kai nesilaikoma elementarių saugos reikalavimų <...>. Nukentėjusioji <...> plovė detalių užlajas ne nuo savęs, bet į save laikydama peilį, nors prieš pradėdama dirbti meistrės buvo informuota apie peilio naudojimą šiame konkrečiame darbe <...>. Pačios <...> skubėjimas atlikti jai pavestą darbą, pasirinkimas pjauti detalių užlajas priešingai, nei buvo parodyta meistrės <...>, lėmė tai, kad technologinis peilis slydo ir <...> buvo padarytas nesunkus sveikatos sutrikdymas.“ Tokiais atvejais būtinoji padarinių kilimo sąlyga konstatuotina ne tarp už darbo saugą atsakingo asmens veiksmų, bet tarp nukentėjusiojo veiksmų ir kilusių pavojingų padarinių, taigi už darbo saugą atsakingo asmens veika netenkina būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklės.

Kitoje byloje nustatydamas priežastinį ryšį teismas taip pat vertino, ar nelaimingas atsitikimas darbe įvyko dėl darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimo, ar dėl paties nukentėjusiojo galimo neatsargumo, jo netinkamo elgesio nelaimingo atsitikimo metu<sup>646</sup>: „<...> teismas esminiu darbų saugos norminių aktų reikalavimų pažeidimu laikė kolektyvinių apsaugos priemonių – šachtos uždengimo ar aptvėrimo, kliudančių patekti į šachtą, – nebuvimą įvykio metu. Tačiau byloje yra duomenų, kad apsaugai nuo įkritimo į šachtinį šulinį galėjo būti naudojamos ir kitos priemonės. Ekspertizės akte nurodoma, kad, nesant įrengtų apsauginių aptvėrimų, V. B. turėjo būti

<sup>645</sup> 2018 m. kovo 22 d. Teismų praktikos darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimo (BK 176 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Teismų praktika 48), *op. cit.*, 684.

<sup>646</sup> 2018 m. kovo 22 d. Teismų praktikos darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimo (BK 176 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Teismų praktika 48), *supra note*, 684; taip pat žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. vasario 25 d. nutartį baudžiamojoje byloje Nr. 2K-74-511/2016, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. birželio 18 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1220786>.

apsaugotas nuo kritimo iš aukščio kitomis priemonėmis – naudojant saugos diržus ar kitas lygiavertes priemones. <...> teismai vienodai nustatė, kad nelaimingo atsikimimo darbe metu V. B. saugos diržo nenaudojo. Teismo posėdyje apklausta specialistė D. K. parodė, kad jeigu nukentėjusysis būtų dirbęs su saugos diržu, nelaimingas įvykis nebūtų įvykęs. Todėl nagrinėjamoje byloje, sprendžiant dėl priežastinio ryšio tarp veikos ir pasekmių, o kartu ir dėl vadovo M. G. baudžiamosios atsakomybės už darbų saugos reikalavimų nevykdymą, apeliacinės instancijos teismas, vadovaudamasis išsamiau byloje surinktų įrodymų ištyrimu, turėjo patikimai nustatyti, ar V. B. savo darbo vietoje saugos diržo pavojingoje darbų zonoje nenaudojo dėl to, kad saugos diržas arba kita lygiavertė individuali apsaugos priemonė jam nebuvo išduota, kad nebuvo sudarytos sąlygos šiomis priemonėmis naudotis, nebuvo tinkamai instruktuo- tas dėl darbų saugos dirbant šiame objekte ar kad esant išduotam diržui ir sąlygoms juo efektyviai naudotis, būdamas tinkamai instruktuo- tas, jis saugos diržu nesinaudojo savavališkai. Byloje turėjo būti išsamiai patikrinta kasatoriaus M. G. nurodyta versija, kad nukentėjusysis, būdamas sunkaus girtumo, savavališkai pateko į savo darbo zoną, nepaisydamas draudimo po pietų nepradėti darbo be darbų vadovo. Tam turėjo būti išsamiai ištirti ir nuosprendyje aptarti visi su šiomis aplinkybėmis susiję bylos duomenys. Tai svarbu, nes pagal teismų praktiką, esant tam tikroms aplinkybėms, tais atvejais, kai nustatoma, kad nelaimingas atsitikimas darbe įvyksta dėl paties darbuotojo darbo saugos reikalavimų pažeidimo, darbuotojui nevykdant darbdavio nurodymų, baudžiamoji atsakomybė darbdaviui ar jo įgaliotam asmeniui pagal BK 176 straipsnį netaikoma.“ Manytina, kad šachtos neuždengimas ar neaptvėrimas buvo būtinoji są- lyga pavojingiems padariniams atsirasti, nes jeigu šachta būtų buvusi uždengta, tai net ir savavališkai objekte dirbantis ir saugos diržų nedėvintis neblaivus darbuotojas į ją nebūtų įkritęs, todėl pavojingi padariniai nebūtų kilę. Būtent šachtos neuždengimas suaktyvino kitų priežastingume pasireiškusių sąlygų (saugos diržų nebuvimas; dar- buotojo neblaivumas) pasireiškimą. Teisme apklaustas specialistas nurodė, kad jeigu nukentėjusysis įvykio metu būtų buvęs su apsauginiais diržais, tai įvykio nebūtų buvę. Tačiau dar prieš jam nenaudojant apsauginių diržų, šachta jau buvo atidaryta ir ne- buvo uždengta, dėl to pavojinga situacija jau egzistavo. Kita vertus, neabejotina, kad analizuojamoje situacijoje konstatuotas sudėtingas priežastinis ryšys. Analizuojant teisinį priežastinį ryšį, matyti, kad už darbų saugą atsakingo asmens veiksmas – šach- tos neuždengimas – vertintinas, kaip pavojingos situacijos darbuotojams sudarymas, kuri tęsėsi tol, kol šachta buvo neuždaryta, todėl tokie veiksmai laikytini veikiančia priežastimi. Tačiau pripažintina, kad paties nukentėjusiojo veiksmai taip pat prisidėjo prie pavojingų padarinių kilimo. Tokie nukentėjusiojo veiksmai nebuvo nulemti kal- tininko neveikimo, todėl svarstyti priežastinio ryšio pertrūkio klausimas. Byloje tai pat nustatyta, kad nukentėjusysis, būdamas sunkaus girtumo, savavališkai patekęs į savo darbo zoną, nepaisydamas draudimo po pietų nepradėti darbo be darbų vadovo, pradėjo dirbti, o netrukus įvyko nelaimingas atsitikimas. Manytina, kad aplinkybė, jog nukentėjusiajam buvo uždrausta konkrečiu metu dirbti, yra reikšminga tuo, kad buvo imtasi apsaugos priemonių siekiant išvengti pavojingų padarinių kilimo. Todėl tokių draudimų nepaisymas galėjo sukurti priežastinio ryšio pertrūkį.



**Nukentėjusiojo pažeidimai neeliminuoja kitų asmenų atsakomybės.** Kita vertus, kaip jau minėta, nukentėjusiojo atlikti neteisėti veiksmai nepanaikina asmenų, atsakingų už darbuotojų saugą ir sveikatą, baudžiamosios atsakomybės, jei ir jie pažeidė darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimus ir tokie pažeidimai susiję priežastiniu ryšiu su pavojingais padariniais. Kasacinėje nutartyje atkreiptas dėmesys į tai, kad<sup>647</sup> „<...> nukentėjusiojo kaltė dėl įvykio nebūtinai pašalina kaltinamųjų atsakomybę, jei jie yra asmenys, atsakantys pagal BK 176 straipsnį, pažeidę darbų saugos teisės aktus, o pažeidimai susiję priežastiniu ryšiu su kilusiais padariniais. Taigi nukentėjusiojo padaryti darbų saugą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimai automatiškai neeliminuoja kitų asmenų baudžiamosios atsakomybės, jiems pažeidus darbų saugos teisės aktus ir esant priežastiniam ryšiui tarp jų padarytų veikų ir kilusių padarinių“. Vien tik darbuotojo nerūpestingumas ir rizikingas elgesys – neblaivumo faktas – nešalina už darbuotojų saugą ir sveikatos apsaugą darbe atsakingų asmenų baudžiamosios atsakomybės, jeigu jie nesiėmė būtinų priemonių išvengti nelaimingo atsitikimo, avarijos ar kitokių sunkių padarinių<sup>648</sup>. „Sprendžiant baudžiamosios atsakomybės pagal BK 176 straipsnį klausimą, nelaimingo atsitikimo metu nukentėjusio asmens neblaivumas laikytinas svarbia, byloje įrodinėtina aplinkybe, tačiau vien tik darbuotojo neblaivumo faktas negali šalinti atsakingų už saugą ir sveikatos darbe kontrolę asmenų, nesiėmusių nelaimingiems atsitikimams, avarijoms ar kitokiems sunkiems padariniams išvengti būtinų priemonių, baudžiamosios atsakomybės. Už saugą ir sveikatos darbe kontrolę atsakingas asmuo turi užtikrinti, kad neblaiviems darbuotojams nebūtų leista vykdyti darbinį funkcijų. Tuo atveju, kai dėl kokių nors priežasčių tai nėra padaroma ir darbuotojas toliau dirba su pavojaus veiksniais susijusiame objekte, atsakingas asmuo, neužtikrinęs būtinų saugos ir sveikatos darbe priemonių, turi būti traukiamas teisinėn atsakomybėn, nes ir tokioje situacijoje neišnyksta priežastinis ryšys tarp netinkamo pareigų atlikimo ir padarinių atsiradimo <...>. Lemiamą reikšmę šio klausimo išsprendimui turi atsakymas į klausimą, ar objekte buvo imtasi visų privalomų pagal teisės aktus saugos priemonių.“

Tačiau konstatavus, kad darbdavys ar už darbo saugą atsakingas asmuo nepažeidė teisės aktų reikalavimų, o nukentėjusysis pats sau sukėlė pavojingus padarinius, baudžiamoji atsakomybė niekam nekyla, nes nukentėjusysis nėra BK 176 straipsnyje aprašytos nusikalstamos veikos subjektas, kurį galima patraukti baudžiamojon atsakomybėn<sup>649</sup>. Kita vertus, jeigu nukentėjusysis pažeisdamas darbo saugos reikalavimus sukelia pavojingus padarinius tretiesiems asmenims, jis gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn pagal kitus BK straipsnius.

<sup>647</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gegužės 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-100-696/2016, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. birželio 18 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1268335>.

<sup>648</sup> 2018 m. kovo 22 d. Teismų praktikos darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimo (BK 176 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Teismų praktika 48), *supra note*, 684; taip pat žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gruodžio 20 d. nutartį baudžiamojoje byloje Nr. 2K-460-507/2016, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. birželio 18 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1395871>.

<sup>649</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-597/2011; Nr. 2K-363/2013, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. birželio 18 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/331120>.

### **Keleto sąlygų sutapimas (dirbtinės konstrukcijos stabilumo praradimo byla).**

Taip pat paminėtinos situacijos, kai pavojingus padarinius gali sukelti keletas skirtingų priežasčių, veikiančių vienu metu. Paminėtina byla, kur baudžiamojon atsakomybėn pagal BK 176 straipsnį buvo traukiamas asmuo už tai, kad „<...> sveikatingumo ir sporto šventės metu, saugodamas prie laipiojimo sienelės ja lipančią darbuotoją, pažeidė laipiojimo sienelės montavimo ir naudojimo instrukcijos punktą, kuriame nurodyta, kad vieną lipantį asmenį saugo vienas prižiūrintis asmuo, nesiėmė priemonių, kad pašalintų priėjusius jam padėti pašalinius asmenis – R. L. ir ikiteisminio tyrimo metu nenustatytą asmenį, kurių pagalba tempė į save virvę, keldamas J. M. į viršų ir siekdamas išlaikyti ją ant laipiojimo sienelės, panaudojo per didelę, ne mažiau kaip dviejų asmenų, jėgą, dėl to laipiojimo sienelės konstrukcija neteko pastovumo ir nuvirto kartu su J. M., pastaroji nuo patirtų galvos sužalojimų mirė iškart<sup>650</sup>“.

Analizuojamoje byloje kasatorius teigė, kad „sienelė ant nukentėjusiosios nuvirto dėl kelių priežasčių: dėl to, kad buvo atsitraukta per dideliu atstumu nuo sienelės, ir dėl to, kad virvę traukė trys asmenys. <...> teismai nevertino realiame gyvenime per nelaimingą atsitikimą buvusios aplinkybės (sienelė nevirto tol, kol prie virvės traukimo neprisijungė trečias asmuo), dėl to padaryta neteisinga išvada dėl tiesioginio priežastinio ryšio. <...> Kasatoriaus manymu, sienelės virtimą lėmė aplinkybių visuma: traukiant J. M. saugančią virvę nuo sienelės buvo atsitraukta per dideliu atstumu (ne mažiau kaip 5 metrus) ir virvę traukė daugiau nei vienas asmuo, o vėliau trečias asmuo. Byloje nustatyta, kad sienelė nevirto, kol ją su virve laikė P. K., net ir atitolęs nuo sienelės penkis metrus, ir tada, kai jo kvietimu prie virvės laikymo prisijungė R. L. Tai reiškia, kad nei atsitraukimas nuo sienelės didesniu atstumu, kaip numatyta Dirbtinės laipiojimo sienelės instrukcijoje, nei virvės traukimas dviem asmenims nesukėlė sienelės virtimo ir J. M. žūties. Jeigu sienelė, esant šioms aplinkybėms, nevirto, vadinasi, negalima daryti teisinės išvados, kad minėti P. K. pažeidimai buvo pagrindinė sienelės virtimo priežastis. Pažeidimai sumažino sienelės stabilumą, bet nors stabilumas buvo pažeistas, ji dėl tokio stabilumo pažeidimo nevirto, todėl P. K. pažeidimai nebuvo pakankami, kad patys savaime sukeltų sienelės nuvirtimą ir nukentėjusiosios žūtį“. Tačiau atsakydamas į kasatoriaus argumentus, teismas konstatavo, kad „<...> būtent P. K. veiksmai ir neveikimas, o ne trečio asmens momentinis įsikišimas, buvo tos pagrindinės sąlygos ir priežastis pasekmėms atsirasti. <...> nuteistasis šiuo atveju buvo nerūpestingas keletu aspektų – t. y. savo aktyviais veiksmais tinkamai nevykdydamas Dirbtinės laipiojimo sienelės montavimo ir naudojimo instrukcijos reikalavimų (P. K. <...> tempdamas J. M. saugančią virvę nutolo nuo laipiojimo sienelės daugiau nei dviejų metrų atstumu <...> ir leido saugojimo virvę kartu su juo tempti kitiems asmenims <...> bei neap rūpino laipiojančiojo būtinomis apsaugos priemonėmis <...>). <...> Taigi padarinių atsiradimą lėmė keletas nuteistojo veiksmų, kurie buvo pagrindinė sąlyga ir priežastis neigiamiems padariniams atsirasti. Trečio asmens veiksmai šiuo atveju nebuvo pagrindiniai ir tiesiogiai nulėmę žalingų pasekmių atsiradimą“.

<sup>650</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. gruodžio 19 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K-390-1073/2017, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. birželio 19 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1559337#middle>.

Pažymėtina, kad šioje byloje faktiniam priežastiniam ryšiui nustatyti teismas naudojo būtinios padarinių kilimo sąlygos taisyklę, nurodydamas, kad „priežastinio ryšio nustatymas apima du momentus: būtinios padarinių kilimo sąlygos taisyklės nustatymą ir priežastinio ryšio pobūdžio nustatymą<sup>651</sup>“. Nustatydamas priežastinį ryšį antrajame etape, anksčiau minėtoje byloje teismas siūlė pirmiausia nustatyti priežastinio ryšio pobūdį: „<...>priežastinio ryšio pobūdžio nustatymas reikalauja nustatyti, ar priežastinis ryšys yra dėsningas (būtinasis), ar atsitiktinis.“ Priežastinio ryšio pobūdžio nustatymą teismas grindė taip: „<...> pagal adekvataus priežastinio ryšio teoriją priežastinis ryšys tarp veiksmų ir jų žalingų pasekmių egzistuoja tada, kai veiksmai padidina pasekmių atsiradimo galimybę. Kitaip tariant, kadangi veiksmai padidina žalingų pasekmių atsiradimo riziką, atsiradusios neigiamos pasekmės yra laikytina normalia tų veiksmų pasekme. Iš tokio adekvataus priežastinio ryšio apibūdinimo matyti, kad gali egzistuoti daug kurios nors pasekmės priežasčių ir adekvati priežastis nėra vienintelė tam tikrų pasekmių priežastis, tik ji, paversdama tikrove tam tikrų pasekmių atsiradimo tikimybę, išsiskiria iš kitų priežasčių. Ši teorija yra aktuali sprendžiant nerūpestingos veikos nulemtas pasekmes ir (ar) tais atvejais, kai reikia vertinti ir išskirti iš kelių priežasčių tą pagrindinę, nulėmusią žalingas pasekmes <...>.“ Šiame darbe jau aptarta, kad priežastinio ryšio pobūdžio nustatymas vadovaujantis *adekvataus priežastinio ryšio* teorija nėra tinkamas, kadangi pagal šią teoriją būtina nustatyti ir asmens gebėjimą numatyti kilsiančius padarinius, o tai iš esmės patenka į kaltės požymio tyrinį, nors šioje byloje toks numatymas nebuvo analizuojamas. Disertanto manymu, šioje byloje prie pavojingų padarinių atsiradimo prisidėjo keletas veiksnių – kaltininkas neužtikrino saugumo sienelės lipančiai nukentėjusiajai (neparūpino jai apsaugos priemonių, neužtikrino saugios virvės traukimo procedūros, nes leido virvę traukti kitiems asmenims), virvę traukė dar bent du asmenys. Manytina, kad būtent už darbo saugą atsakingo kaltininko veiksmai turėtų būti pripažinti būtinaja padarinių kilimo sąlyga, nes jeigu kaltininkas būtų laikęsis saugumo reikalavimų, būtų aprūpinęs nukentėjusiąją apsaugos priemonėmis ir nebūtų leidęs kitiems asmenims traukti virvės, tai dirbtinė laipiojimo sienelė nebūtų nuvirtusi ir nukentėjusioji nebūtų žuvusi (galbūt ir dėl apsauginio šalmo, jeigu tokį būtų turėjusi). Kaip jau akivaizdu, priežastinio ryšio pobūdis – sudėtingas. Teisinio priežastinio ryšio nustatymo etape matyti, kad kaltininkas, traukdamas virvę ant dirbtinės laipiojimo sienelės kybančią nukentėjusiąją prieš tai neaprūpinęs jos apsaugos priemonėmis bei sudaręs sąlygas kitiems asmenims traukti virvę, sukūrė nukentėjusiosios gyvybei pavojingą situaciją ir dėl šios situacijos, pasiekusios pavojingumo piką, dirbtinė laipiojimo sienelė griuvo ir mirtinai sužalojo lipančiąją. Nors byloje nustatyta, kad dirbtinė laipiojimo sienelė pradėjo griūti tik prie virvės traukimo prisidėjus trečiajam asmeniui, kurio, kaip teigia pats kaltininkas, jis nepastebėjo, tai nepertraukia priežastinio ryšio grandinės, nes kaltininkas, būdamas atsakingas už darbo saugą, privalėjo sukurti saugią situaciją bei neleisti kitiems asmenims nevaržomai prisidėti prie virvės

<sup>651</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. gruodžio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-390-1073/2017, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. birželio 19 d., <http://www.infoplex.lt/skaytykla.mruni.eu/tp/1559337#middle>.

traukimo. Todėl manytina, kad kitų asmenų prisidėjimas prie virvės traukimo daugiausia buvo nulemtas kaltininko pavojingos veikos (byloje nustatyta, kad kaltininkas antram virvę traukiančiam asmeniui leido tai daryti, o trečiojo galbūt nepastebėjo), nes kaltininkas neužtikrino saugios darbo aplinkos. Todėl konstatuotinas tiek faktinis, tiek teisinis priežastinis ryšys.

**Neveikimu padarytas darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimas.** Toliau glaustai aptariami neveikimu padaryti darbo saugos ir sveikatos apsaugos darbe reikalavimų pažeidimai. Neveikimu padaryti norminių teisės aktų pažeidimai, kuriais kaltininkas sukelia pavojingus padarinius, pasižymi faktinio priežastinio ryšio nustatymu taikant būtiniosios padarinių kilimo sąlygos taisyklę. Todėl teismai, taikdami teisę, visų pirma turi nustatyti, kokios aplinkybės sukėlė pavojingus padarinius. Šio proceso metu, taikant būtiniosios padarinių kilimo sąlygos taisyklę, turi būti atsakoma į klausimą, ar pavojingus padarinius sukėlė konkretus kaltininkas. Atsakius teigiamai, laikoma, kad kaltininko veiksmai buvo būtinoji padarinių kilimo sąlyga. Matyti, kad kasatorius akcentuoja būtinybę išsiaiškinti pavojingų padarinių kilimo priežastis ir tam naudoja būtiniosios padarinių kilimo sąlygos taisyklę. Iš esmės analogiškai pasisakė ir teismas analizuojamoje byloje: „Taikant BK 176 straipsnio 1 dalį, t. y. pripažįstant, kad asmuo padarė darbų saugos ar sveikatos apsaugos darbe reikalavimų pažeidimą, būtina nustatyti ne tik padarytą veiką, bet ir atsiradusius padarinius bei priežastinį ryšį tarp veikos ir šių padarinių, dėl kokių konkrečių teisės aktuose nustatytų darbų saugos ar sveikatos apsaugos darbe reikalavimų pažeidimų jie atsirado. Priežastinis ryšys tarp darbų saugos ar sveikatos apsaugos darbe reikalavimų pažeidimo bei nelaimingo atsitikimo, avarijos ar kitokių sunkių padarinių konstatuojamas nustačius, kad be šių pažeidimų nebūtų kilę minėti padariniai (*conditio sine qua non*) <...><sup>652</sup>.“

**Kaltininko neveikimas, nulėmęs kitų asmenų neteisėtus veiksmus (odontologijos kabinete sudegusių žmonių byla).** Kitoje byloje buvo išnagrinėtas nelaimingas atsitikimas su itin sunkiais padariniais žmonių gyvybei, įvykęs gydytojai odontologei gydymo įstaigoje rengiantis klientei atlikti odontologines procedūras, kai odontologinėje kėdėje sėdint UAB „N“ klientei R. V. ir gydytojai odontologei N. L. ruošiantis R. V. tvarkyti atsilaisvinusį dantų tiltelį, UAB „N“ darbuotojos gydytoja odontologė R. P. ir jos padėjėja, atsakinga už priemonės, P. L., kurių neparengė, kaip saugiai dirbti su degiais skysčiais, ketino itin neatsargiu ir pavojingu būdu – uždegdamos ugnimi – patikrinti plastikinėje talpykloje esančio itin lakaus, degaus skysčio – etilo alkoholio (spirito) – kokybę. N. L., UAB „N“ direktorė ir gydytoja odontologė, tai girdėdama, matydama ir suvokdama, jog toks įmonės darbuotojų elgesys neatitinka darbo saugos reikalavimų, nesiėmė jokių būtinų priemonių ir nedavė darbuotojoms jokių nurodymų galimam gaisrui išvengti, nei žodžiu, nei judesiu nesustabdė savo darbuotojų nuo prieštaraujančių priešgaisrinei saugai veiksmų, nors turėjo realią galimybę, dėl to odontologijos kabinete kilo gaisras, nuo gaisro metu patirtų sunkių sveikatos

<sup>652</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-337-489/2018, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 17 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1664536>.

sutrikdymų žuvo trys žmonės: R. V., R. P., P. L., taip pat terminius nudegimus, apimančius 30 procentų kūno paviršiaus, patyrė ir pati N. L.<sup>653</sup>.

Teismas konstatavo, kad N. L. nesilaikė pirmiau nurodytų teisės aktų reikalavimų ir tai nulėmė mirtino nelaimingo atsitikimo kilimą. Pasak teismo, mirtinam nelaimingam atsitikimui kilti turėjo reikšmės iš esmės dvi priežastys: 1) darbuotojų padarytas priešgaisrinės saugos norminio teisės akto reikalavimų pažeidimas; 2) saugos ir sveikatos darbe vidinės kontrolės įmonėje nepakankamumas; nepažeidus šių įstatymų reikalavimų, nebūtų ir mirtino nelaimingo atsitikimo. Tiek UAB „N“ darbuotojų R. P., P. L., neinstrukuotų priešgaisrinės saugos instruktažais, neparengtų dirbti su degiais skysčiais, neatsargūs veiksmai (sukeliant gaisrą), tiek ir pačios UAB „N“ direktorės neveikimas (darbuotojų neinstruktavimas ir jų neparengimas, skysčio laikymas netinkamoje talpykloje, neatsakingų darbuotojų veiksmų su pašaliniu ugnies šaltiniu ir itin degiu skysčiu nesustabdymas) buvo teisiškai reikšmingu priežastiniu ryšiu susiję su trijų žmonių – R. V., R. P., P. L. – mirtimi. Teisėjų kolegija taip pat atkreipė dėmesį, kad mirtį trims įmonės darbuotojams sukėlusį nelaimingą atsitikimą odontologijos kabinete lėmė ne konkretus N. L. padarytas teisės aktų reikalavimų pažeidimas ir ne kiekvienas jų atskirai, o teisės aktų, kuriais reglamentuojama darbų ir priešgaisrinė sauga, reikalavimų pažeidimų visuma. Teismas padarė išvadą, kad nagrinėjamoje byloje priežastinis ryšys tarp įmonės direktorės N. L. veiksmų ir dėl jų kilusių padarinių yra nustatytas pagrįstai ir nepažeidus BPK nurodytų įrodinėjimo taisyklių.

Mokslinio tyrimo autoriaus manymu, šioje byloje konstatuotinas priežastinis ryšys. Nustatant būtinąją padarinių kilimo sąlygą reikšminga tai, kad kaltininkė neužtikrino saugos ir sveikatos darbe vidinės kontrolės, taigi toks nepakankamumas nulėmė darbuotojų padarytą priešgaisrinės saugos norminio teisės akto reikalavimų pažeidimą. Jeigu kaltininkė būtų tinkamai užtikrinusi saugos ir sveikatos darbe vidinę kontrolę, tai jos darbuotojos būtų tinkamai atlikusios savo darbo funkcijas ir pavojingi padariniai nebūtų kilę. Tačiau pagal šią taisyklę reikalaujama, kad pavojingų padarinių kilimą sukeltų būtent kaltininkas, o veiksmų visumos modelis gali būti taikomas tik bendrininkaujant. Todėl analizuojamoje situacijoje teismas, nustatydamas faktinį priežastinį ryšį, padarė klaidą konstatuodamas, kad nukentėjusiųjų mirties priežastis buvo tiek nuteistosios N. L. neveikimas, tiek ir darbuotojų aktyvūs veiksmai kaip visuma. Akivaizdu, kad analizuojamoje situacijoje tik nuteistoji N. L. buvo atsakinga už visos bendrovės darbų ir priešgaisrinės saugos reikalavimų vykdymą, todėl ji turėjo pareigą atitinkamai veikti (užtikrinti teisės aktų, kuriais reglamentuojama darbų ir priešgaisrinė sauga, vykdymą, parengti UAB „N“ priešgaisrinės saugos instrukcijų arba po reorganizacijos įteisinti N. L. individualiosios įmonės priešgaisrinės saugos instrukcijų galiojimą UAB „N“, įmonės teisės aktuose nustatyti konkrečius nurodymus, kaip naudoti degius skysčius, draudimus deginti degius skysčius, po įmonės pertvarkymo atlikti darbuotojų priešgaisrinės saugos instruktavimą darbo vietoje, organizuoti darbuotojų periodinius priešgaisrinės saugos mokymus ir atestavimą, teisės aktuose nustatyti tinkamo etilo alkoholio laikymo ir naudojimo sąlygas įmonėje, užtikrinti tinka-

<sup>653</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-337-489/2018, Infolex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 17 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1664536>.

mos priešgaisrinės saugos kontrolę), kad ateityje nekiltų pavojingų padarinių. Būtinąjį padarinių kilimo sąlyga turėtų būti laikomas N. L. neveikimas, pasireiškęs darbuotojų priešgaisrinės saugos norminio teisės akto reikalavimų pažeidimu tinkamai neinstruktuojant darbuotojų bei saugos ir sveikatos darbe vidinės kontrolės įmonėje nepakankamumu, sukūrusiu pavojingą situaciją, kuri tęsėsi iki pat pavojingų padarinių kilimo momento. Pavojingos situacijos sukūrimas pasireiškė tuo, kad tinkamai neinstruktuotos darbuotojos negebėjo tinkamai dirbti ir bet kuriuo metu dėl žinių stokos galėjo sukelti pavojų bet kuriems tretiesiems asmenims, taip ir nutiko analizuojamoje situacijoje. Todėl N. L. neveikimas laikytinas būtinąja padarinių kilimo sąlyga. Nustatant teisinį priežastinį ryšį reikšminga tai, kad į priežastinio ryšio grandinę buvo įsiterpusios ir kitos aplinkybės, šiuo atveju R. P. ir P. L. neatsargūs veiksmai. Todėl priežastinis ryšys – sudėtingas. Be to, tikrinant minėtų darbuotojų veiksmus matyti, kad jų veiksmai buvo nulemti N. L. neveikimo, todėl minėtų darbuotojų veiksmai nepertraukė priežastinio ryšio grandinės. Darbo autoriaus manymu, N. L. nuteista pagrįstai, o jos neveikimas buvo tinkamai pripažintas būtinąja padarinių kilimo sąlyga. Manytina, kad nuteistosios veiksmuose konstatuotinas tiek faktinis, tiek teisinis priežastinis ryšys.

Kitoje byloje nuteistasis R. Š. ginčijo jo pripažinimą kaltu pagal BK 176 straipsnio 1 dalį, teigdamas, kad nepažeidė darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų, neigė priežastinį ryšį tarp jo veiksmų ir kilusių padarinių<sup>654</sup>. Teismas konstatavo, kad nustatant priežastinį ryšį tarp veikos ir atsiradusių padarinių būtina įvertinti, dėl kokių konkrečių įstatymuose ar kituose teisės aktuose, kuriais reglamentuojama darbo sauga, nustatytų reikalavimų pažeidimų atsirado BK 176 straipsnio 1 dalyje nurodyti padariniai. Teismo nurodomas pirminis priežastinio ryšio nustatymo veiksmas atitinka būtinąsios padarinių kilimo sąlygos taisyklės taikymą. Kaltininkas turėjo prievolę veikti, kadangi buvo UAB „E“ direktorius ir privalėjo sudaryti darbuotojams saugias ir sveikatai nekenksmingas darbo sąlygas visais su darbu susijusiais aspektais ir buvo atsakingas už darbo saugą statybos objekte atliekant kiemo teritorijos betono trinkelį su pagrindu įrengimo darbus. Teismas pažymėjo, kad taikant už darbo saugą ar sveikatos apsaugą darbe atsakingam asmeniui baudžiamąją atsakomybę, be padarytų konkrečių norminių aktų reikalavimų pažeidimų nustatymo, turi būti konstatuota, kad šie pažeidimai ir tapo būtina sąlyga ir pagrindine priežastimi sunkiems padariniams kilti. Analizuojamoje byloje pateiktoje specialisto išvadoje konstatuota, kad T. M. mirties priežastis – asfiksija, suspaudus pilvą ir krūtine; nukentėjusysis odos nubrozdinimus įvairiose kūno vietose ir kepenų sužalojimą (sutraiskymą) patyrė nuo užgriuvusių žemių svorio. Teismas nusprendė, kad R. Š. neveikimas – nesutvirtinimas tranšėjos šlaitų, kurios gylis buvo 2,10 m, leidimas joje dirbti darbininkams – tapo būtina sąlyga ir pagrindine T. M. mirties priežastimi. Sutiktina su tokia teismo pozicija dėl mirties priežasčių. Toliau teismas nurodo, kad taip pat turi būti įvertintos ir to asmens realios galimybės numatyti šių padarinių atsiradimą ir neleisti jiems atsirasti. Teismo argumentacija dėl padarinių numatymo galimybės, kaip jau ne kartą kalbėta, patenka į subjektyviojo (kaltės) požymio turinį. Kita vertus, nelengva kategoriškai pasakyti, ar

<sup>654</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. gegužės 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-126-693/2017, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. birželio 19 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1477128>.



teismas šiuo argumentu kalba apie kaltę, ar apie priežastinį ryšį. Jeigu tik apie kaltę, vadinasi, priežastinio ryšio nustatymas apsiribojo tik faktinio priežastinio ryšio nustatymu, o to nepakanka. Kalbėdamas apie realią galimybę užkirsti kelią pavojingiems padariniams kilti, teismas aiškinosi, ar objektyviai nebuvo bet kokių apsunkinimų kaltininkui atitinkamai veikti. Šioje byloje tokios aplinkybės nebuvo nustatytos. Todėl priežastinio ryšio apibendrinimas byloje toks, kad konstatuojant faktinį priežastinį ryšį kaltininko neveikimas lėmė padarinių kilimą, todėl laikytinas būtinajais padarinių kilimo sąlyga, o nustatant teisinį priežastinį ryšį buvo vadovautasi *adekvataus priežastinio ryšio* teorija, todėl buvo analizuojamas kaltininko gebėjimas numatyti kilsiančius padarinius. Visgi manytina, kad nustatomas faktinis priežastinis ryšys pasireiškė kaip tiesioginis priežastinis ryšys, nes kaltininko neveikimas tiesiogiai sukūrė pavojingą darbuotojams situaciją, kuri nepertraukiamai tęsėsi iki pat pavojingų padarinių atsiradimo momento. Todėl dėl nuteistojo įrodytas tiek faktinis, tiek teisinis priežastinis ryšys.

Apibendrinant poskyrį pažymėtina, kad mokslinio tyrimo autoriaus siūloma priežastinio ryšio nustatymo metodika sėkmingai pritaikoma ir šios kategorijos bylose, be to, priežastinio ryšio nustatymą daro daug aiškesnį.

#### 4.3.2.2. Apgaulingas ar aplaidus buhalterinės apskaitos tvarkymas

Baudžiamojo kodekso 222 ir 223 straipsnių normos yra materialios konstrukcijos, todėl būtina nustatyti priežastinį ryšį tarp pavojingos veikos ir pavojingų padarinių. Kita vertus, analizuojamos kategorijos bylų, kuriose būtų gilinamasi į priežastinio ryšio nustatymą, teisės taikymo praktikoje nėra gausu, išsamesnės analizės neaptinkama, nors kai kuriose bylose teismai lakoniškai mini priežastinio ryšio egzistavimą: „Tarp I. Š. neteisėtų tyčinių veiksmų ir kilusių padarinių yra priežastinis ryšys“; arba „<...> dėl aptartų nuteistojo D. R. padarytų įstatymų pažeidimų atsirado BK 222 straipsnio 1 dalyje numatyti padariniai, t. y. negalima iš dalies nustatyti UAB „Ž“ veiklos ir jos turto <...>. Tarp D. R. neteisėtų tyčinių veiksmų ir kilusių padarinių yra priežastinis ryšys“<sup>655</sup>.

**Tiesioginio priežastinio ryšio nustatymas.** Kitose šios kategorijos bylose nustatomas tik tiesioginis priežastinis ryšys arba būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklė: „M. R. veiksmai, neatitinkantys Buhalterinės apskaitos įstatymo reikalavimų, tiesioginiu priežastiniu ryšiu yra susiję su atsiradusiais padariniiais – negalėjimu iš dalies nustatyti <...> bendrovės „A“ veiklos, turto, įsipareigojimų dydžio ir struktūros“<sup>656</sup>; arba „<...> tarp E. P. padarytų Buhalterinės apskaitos įstatymo reikalavimų netinkamo vykdymo ir atsiradusių padarinių yra tiesioginis priežastinis ryšys“<sup>657</sup>. Analogiškai ir kitose bylose: „<...> tarp E. P. padarytų Buhalterinės apskaitos įstatymo reikalavimų

<sup>655</sup> Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. gruodžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-412-518/2018, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. birželio 19 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1676269>; taip pat žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 29 d. nutartį baudžiamojoje byloje Nr. 2K-487/2011, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. birželio 19 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/578857>.

<sup>656</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. gegužės 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-71-976/2017, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. birželio 19 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1470033>.

<sup>657</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-330/2011, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. birželio 19 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/252697>.



netinkamo vykdymo ir atsiradusių padarinių yra tiesioginis priežastinis ryšys<sup>658</sup>. „Kitoje byloje teismas atkreipė dėmesį, kad „M. R. veiksmai, neatitinkantys Buhalterinės apskaitos įstatymo reikalavimų, tiesioginiu priežastiniu ryšiu yra susiję su atsiradusiais padariniais – negalėjimu iš dalies nustatyti <...> bendrovės „A“ veiklos, turto, įsipareigojimų dydžio ir struktūros<sup>659</sup>. Dar kitoje byloje nusprendė, kad „<...> A. Ž., PĮ savininkas, klastojo dokumentus, juos pasirašė ir suklastotus juos panaudojo – pateikė atitinkamoms institucijoms. Taigi tarp kasatoriaus padarytų Buhalterinės apskaitos įstatymo reikalavimų netinkamo vykdymo ir atsiradusių padarinių yra tiesioginis priežastinis ryšys<sup>660</sup>“.

**Būtinios padarinių kilimo sąlygos taisyklės nustatymas.** Taip pat netiesiogiai buvo nustatoma *būtinoji padarinių kilimo sąlyga (kartu su tiesioginiu priežastiniu ryšiu)*: „BK 223 straipsnio 1 dalyje numatytų visų trijų veikų sudėtys materialios, taigi baudžiamoji atsakomybė atsiranda tik tuo atveju, kai būtent šio straipsnio dispozicijoje numatyti pažeidimai yra pagrindinė priežastis, dėl kurios negalima visiškai ar iš dalies nustatyti asmens veiklos, jo turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros. Kitaip tariant, kvalifikuojant veiką pagal šį straipsnį, reikia patikrinti ir tai, ar būtent Buhalterinės apskaitos tvarkymą reglamentuojančių norminių aktų nevykdymas <...> buvo tiesioginė padarinių (negalimumo visiškai ar iš dalies nustatyti asmens veiklos, turto, nuosavo kapitalo, įpareigojimų dydžio ar struktūros) kilimo sąlyga<sup>661</sup>.“

Akivaizdu, kad pirmajame priežastinio ryšio nustatymo etape teismai naudojami tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio teorija arba būtinios padarinių kilimo sąlygos taisyklė. Todėl priežastinio ryšio nustatymas *šiose bylose* pasireiškė tik faktinio priežastinio ryšio nustatymu, o tai suponuoja išvadą, jog pagrindinis teismų tikslas yra nustatyti, ar buvo pažeisti norminiai teisės aktai ir ar būtent šie pažeidimai tiesiogiai lėmė pavojingų padarinių atsiradimą. Teisinio priežastinio ryšio nustatymo pavyzdžių šios kategorijos bylų praktikoje neaptikta.

Pažymėtina, kad analizuojamosiose veikose priežastinį ryšį galima nustatyti skirtingų subjektų atžvilgiu, todėl būtina identifikuoti, kuris asmuo konkrečiai pažeidė norminius teisės aktus ir kurio asmens veiksmai sukėlė pavojingus padarinius, nes norminius teisės aktus gali pažeisti keletas asmenų, tačiau ne visų jų veiksmai turės priežastinį ryšį su kilusiais padariniais. Analizuojamų normų atveju svarbus specialaus subjekto požymis, kurį gali atitikti juridinio asmens vadovas tais atvejais, kai jis pats tvarko buhalterinę apskaitą arba bendrininkauja organizuodamas ar kurstydamas

<sup>658</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-330/2011, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. birželio 19 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/252697>.

<sup>659</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. gegužės 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-71-976/2017, *op. cit.*

<sup>660</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-471/2011, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. birželio 19 d., (<http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/331115>); taip pat žr. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. vasario 26 d. nutartį baudžiamojoje byloje Nr. 1A-91-519/2019, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. birželio 19 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1701572>.

<sup>661</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. balandžio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-237-489/2015, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. birželio 19 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1045736>.

apgaulingos buhalterinės apskaitos tvarkymą, arba kai įmonėje apskritai nėra tvarkoma buhalterinė apskaita; ir (ar) buhalteris, tais atvejais, kai ūkio subjektas turi savarankišką buhalterinės apskaitos tarnybą, padalinį, kuris vadovui nežinant pažeidžia norminius teisės aktus, kuriais reglamentuojamas buhalterinės apskaitos tvarkymas; buhalterinių paslaugų tarnybos atstovai tais atvejais, kai jie savarankiškai tvarko ūkio subjekto buhalterinę apskaitą pagal sutartis; taip pat ir juridinis asmuo, jeigu apgaulinga buhalterinė apskaita buvo tvarkoma ūkio subjekto naudai ir interesais arba ūkio subjekto struktūra buvo nusikalstama.

**Priežastinio ryšio nustatymas juridinio asmens vadovo atžvilgiu.** Todėl nustatant faktinį priežastinį ryšį taikant būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklę, derėtų nustatyti, ar juridinio asmens vadovas, pats tvarkantis įmonės buhalterinę apskaitą, ją tvarkė (ar visai netvarkė) pažeisdamas teisės aktų reikalavimus, ir dėl šių pažeidimų kilo pavojingi padariniai. Šie teisės aktų pažeidimai turi nulemti pavojingų padarinių atsiradimą, todėl turi tenkinti būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklę. Todėl nustatoma, ar tokie padariniai būtų kilę, jeigu tokie teisės pažeidimai nebūtų padaryti. Analogiškai vertinami įmonės buhalterio ar savarankiškai įmonės buhalteriją tvarkančios buhalterinės įmonės buhalterio veiksmai.

**Priežastinio ryšio nustatymas juridinio asmens atžvilgiu.** Priežastinis ryšys gali būti nustatomas ir juridinio asmens atžvilgiu, kai jo struktūra nusikalstama arba kai tokia struktūra aplaidi, sudaranti sąlygas netiesiogiai skatinanti įmonės darbuotojus klastoti dokumentus, todėl buhalterinė apskaita iškreipiama. Vertinant priežastinio ryšio pobūdį būtų nustatomas tiesioginis ar sudėtingas priežastinis ryšys, kai kaltininko veiksmai tiesiogiai arba netiesiogiai nulemia pavojingų padarinių atsiradimą. Jeigu specialaus subjekto (vadovo, buhalterio) padaryti teisės aktų pažeidimai tiesiogiai nulemia atsiradusius pavojingus padarinius, konstatuotinas tiesioginis priežastinis ryšys. Tačiau tais atvejais, kai į priežastinio ryšio grandinę įsiterpia kiti veiksniai (buhalteriją tvarkančio subjekto padaryta klaida ir pan.), konstatuojamas sudėtingas priežastinis ryšys. Vėliau, nustatant teisinį priežastinį ryšį, bus tikrinama šių veiksmių įtaka priežastinio ryšio grandinės vientisumui. Analizuojant teisinį priežastinį ryšį, vertinama, ar įmonės vadovo, buhalterio padarytas teisės aktų, kuriais reglamentuojamas buhalterinės apskaitos tvarkymas, pažeidimas sukūrė pavojingą buhalterinės apskaitos netvarkymo ar netinkamo tvarkymo situaciją, kuri nebuvo pertraukta kitų aplinkybių ir išliko tokia pat iki momento, kai kilo pavojingi padariniai. *Novus actus intervenience* teorijos pagrindu konstatuojamas priežastinio ryšio grandinės pertrūkis tais atvejais, kai galimybės nustatyti asmens veiklos, turto, nuosavo kapitalo, įpareigojimų dydžio ar struktūros negalima ne dėl to, kad kaltininkas pažeidė teisės aktus, kuriais reglamentuojamas buhalterinės apskaitos tvarkymas, bet dėl kitų į priežastinio ryšio grandinę įsiterpusių aplinkybių, pavyzdžiui, įmonės patalpose, kur saugomi buhalteriniai dokumentai, kilusio gaisro ar pan. (jeigu šis nebuvo tyčia sukeltas asmens, atsakingo už tinkamą buhalterinės apskaitos tvarkymą).

**Priežastinio ryšio vada.** Glaustai aptariant priežastinio ryšio siejamus elementus, pažymėtina, kad BK 222 straipsnio dispozicijoje numatytos keturios alternatyvios

pavojingos veikos: 1) buhalterinės apskaitos apgaulingas tvarkymas; 2) buhalterinės apskaitos paslėpimas; 3) apskaitos dokumentų sugadinimas; 4) apskaitos dokumentų sunaikinimas. Vadinasi, nustatant priežastinį ryšį, reikia konstatuoti, kad kaltininkas: 1) netvarkė buhalterinės apskaitos arba tokią apskaitą tvarkė pažeisdamas teisės aktų, kuriais reglamentuojamas buhalterinės apskaitos tvarkymas, nuostatas; 2) paslėpė buhalterinės apskaitos dokumentus (siekdamas apsunkinti buhalterinių dokumentų tyrimo veiklą) nuo subjektų, vertinančių buhalterinės apskaitos teisėtumą ir pagrįstumą; 3) sunaikino dalį buhalterinių dokumentų; 4) paveikė buhalterinės apskaitos dokumentus taip, kad visiškai neįmanoma atkurti jų turinio. BK 223 straipsnio dispozicijoje numatytos veikos yra šios: 1) buhalterinės apskaitos netvarkymas; 2) aplaidus buhalterinės apskaitos tvarkymas; 3) buhalterinės apskaitos dokumentų nesaugojimas.

Aiškinantis šių pavojingų veikų turinį, reikšminga tai, kad nusikalstamo buhalterinės apskaitos tvarkymo normos yra blanketinio pobūdžio, todėl, nustatant pavojingos veikos požymį, būtina analizuoti teisės šaltinių, į kuriuos nukreipia blanketinė norma, turinį. Lietuvoje buhalterinės apskaitos tvarkymas reglamentuojamas Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatyme (toliau – BAĮ) <sup>662</sup>. Taip pat specialiosios buhalterinės apskaitos tvarkymo nuostatos sutinkamos atskiruose įstatymuose, įstatymo įgyvendinamuosiuose ir poįstatyminiuose teisės aktuose. Šios veikos yra alternatyvios, pakanka atlikti bet kurią iš jų. Svarbu nustatyti, kokią pavojingą veiką atliko kaltininkas ir kokia veika turi būti įrodinėjama konkretaus priežastingumo situacijoje, nes netinkamai identifikavus pavojingą veiką gali būti netinkamai nustatomas priežastinis ryšys.

Todėl nustatant faktinį priežastinį ryšį taikant būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklę, derėtų nustatyti, ar juridinio asmens vadovas ir (ar) buhalteris netvarkė buhalterinės apskaitos arba tokią apskaitą tvarkė pažeisdamas teisės aktų, kuriais reglamentuojamas buhalterinės apskaitos tvarkymas, nuostatas; paslėpė buhalterinės apskaitos dokumentus (siekdamas apsunkinti buhalterinių dokumentų tyrimo veiklą) nuo subjektų, vertinančių buhalterinės apskaitos teisėtumą ir pagrįstumą; sunaikino dalį buhalterinių dokumentų; paveikė buhalterinės apskaitos dokumentus taip, kad visiškai neįmanoma atkurti jų turinio; buhalterinės apskaitos dokumentų netvarkė ar tvarkė juos aplaidžiai; nesaugojo buhalterinės apskaitos dokumentų, todėl pažeidė BAĮ ar specialiąsias buhalterinės apskaitos tvarkymo nuostatas, sutinkamas atskiruose įstatymuose, įstatymo įgyvendinamuosiuose ir poįstatyminiuose teisės aktuose, ir dėl šių veiksmų sukėlė pavojingus padarinius. Teisinio priežastinio ryšio nustatymo etape turi būti atsakyta, ar įmonės vadovo, buhalterio minėtų teisės aktų pažeidimas sukūrė pavojingą buhalterinės apskaitos netvarkymo ar netinkamo tvarkymo situaciją, kuri nebuvo pertraukta kitų aplinkybių ir išliko tokia pati iki pavojingų padarinių atsiradimo momento.

**Pavojingų padarinių požymis.** Šiomis pavojingomis veikomis kaltininkas turi sukelti pavojingus padarinius. Pavojingi padariniai normose (BK 222 ir 223 straipsniuose) apibrėžiami kaip negalėjimas visiškai ar iš dalies nustatyti asmens veiklos, jo turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros, todėl tiksliai ar visiškai

<sup>662</sup> Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymas, Valstybės žinios, 2001-11-28, Nr. 99-3515, žiūrėta 2019 m. birželio 19 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.154657/EGySQFZSJL>.

nejmanoma identifikuoti kaltininko disponuojamo turto, jo apimties, įsipareigojimų kilmės, dydžio bei buhalterinės apskaitos subjekto struktūros. Šie padariniai yra alternatyvūs ir kaskart reikia tiksliai nustatyti, kurie iš šių padarinių kilo konkrečiu atveju.

Paminėtina byla, kurioje teismas atmetė pateiktą civilinį ieškinį, kuriuo buvo prašoma priteisti neturtinę žalą iš kaltininko, nes BK 222 straipsnyje nenumatyti neigiami padariniai valstybės biudžetui<sup>663</sup>. Aptariamoms normoms atveju priežastinis ryšys nustatomas tik tarp normos dispozicijoje numatytų pavojingų veikų ir pavojingų padarinių – negalėjimo visiškai ar iš dalies nustatyti asmens veiklos, jo turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros. Tačiau LAT praktikoje pripažįstama, kad BK 222 straipsnyje numatyta veika gali sukelti žalą valstybei mokestine prasme, todėl toks civilinis ieškinys turėtų būti nagrinėjamas baudžiamojoje byloje, nes, kaip LAT teisėjas O. Fedosiukas nurodė atskirojoje nuomonėje, civilinio ieškinio atmetimas, vadovaujantis tuo, kad analizuojamoje normoje nenumatyta tokių padarinių kaip žala valstybės biudžetui, „<...> gali lemti baudžiamosiose bylose nuteistų juridinių asmenų neįvykdytų mokesčių prievolių dirbtinį „išnykimą“<sup>664</sup>. Todėl tokia žala gali būti nustatoma baudžiamojoje byloje sprendžiant civilinio ieškinio klausimą<sup>665</sup>. Sutinkama ir su tuo, kad slepiant mokesčius galima padaryti žalos valstybei, tačiau tokia žala nėra laikytina pavojingais padariniais BK 222 ar 223 straipsnių prasme ir neturi būti įrodinėjama inkriminuojant šias normas.

Nustatant priežastinį ryšį taip pat neretai kyla sunkumų konstatuojant pavojingų padarinių požymį, nes negalėjimas visiškai ar iš dalies nustatyti asmens veiklos, jo turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros yra aiškinamas pernelg plačiai. Šios kategorijos bylose itin reikšmingos tampa specifinės žinios. Teismų praktikoje aplaidaus ir apgaulingo apskaitos tvarkymo padariniai nustatomi kompetentingų įstaigų patikrinimo, revizijos aktais, audito ataskaita arba specialisto išvada, o kilus abejonių dėl jų pagrįstumo gali būti skiriama ekspertizė<sup>666</sup>. Buhalterine ekspertize nustatomas materialių vertybių ir piniginių lėšų trūkumas (perteklius), jų atsiradimo laikotarpis, slėpimo naudojantis apskaitos dokumentais būdai, turtinės žalos dydis; įvertinamas materialijų vertybių, lėšų įrašymo į pajamas bei nurašymo į išlaidas, akcinio ir valstybinio kapitalo vertės apskaičiavimo pagrįstumas; nustatomi buhalterinės apskaitos ir kontrolės trūkumai<sup>667</sup>. Specialistai ar ekspertai yra tik teismo pagalbininkai, kurie patvirtina ar paneigia tam tikras bylos aplinkybes, padeda nusta-

<sup>663</sup> Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. rugsėjo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-302-211/2018.

<sup>664</sup> Atskiroji nuomonė dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėtinės septynių teisėjų kolegijos 2018 kovo 13 d. nutarties baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-68-222/2018.

<sup>665</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-68-222/2018, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 7 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1574117>.

<sup>666</sup> J. S., Pečkaitis, „Baudžiamoji atsakomybė už aplaidų buhalterinės apskaitos tvarkymą“, *Jurisprudencija*: Tomas 20, Numeris 1 (2013). <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/445>; 343-357. P. 7. Taip pat žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartis baudžiamosiose bylose Nr. 2K-546/2006; Nr. 142K-14/2008; Nr. 152K-322/200816, Infoplex praktika, žiūrėta 2020 m. birželio 12 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/67739>.

<sup>667</sup> M., Barkauskas, A., Spiečiūtė, G., Juodkaitė-Granskienė, „Ekonominių ekspertinių tyrimų galimybės tiriant ūkines ir finansines nusikalstamas veikas“, *Teisės apžvalga*: 2 (14), (2016): 3, [https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/32449/1/ISSN2029-4239\\_2016\\_N\\_2\\_14.PG\\_281-305.pdf](https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/32449/1/ISSN2029-4239_2016_N_2_14.PG_281-305.pdf).

tyti nusikalstamos veikos schemas<sup>668</sup>, todėl teisinės išvados neteikia. Tarptautiniuose audito standartuose įtvirtinta, kad auditorius neturi pateikti teisinio vertinimo, nes tai gali padaryti tik teismas<sup>669</sup>. Todėl tik teismas, atsižvelgdamas į eksperto ar specialisto pateiktas išvadas, nusprendžia, ar kilo baudžiamajame įstatyme numatyti padariniai. Tai darydamas teismas turi gerai pažinti nusikalstamos veikos dalyką. Analizuojamų normų atveju dalykas yra pirminiai apskaitos dokumentai, registrai ir finansinių atskaitų rinkiniai<sup>670</sup>. Konstatuodamas pavojingų padarinių požymį teismas turi padaryti išvadą, kad vadovaujantis tik pirminiais apskaitos dokumentais ir registrais negalima visiškai ar iš dalies nustatyti asmens veiklos, jo turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros<sup>671</sup>. Finansinių atskaitų rinkinių dokumentų netinkamas įforminimas peržengia baudžiamosios atsakomybės ribas ir baudžiamosios atsakomybės neužtraukia. Todėl nustatant priežastinį ryšį reikšminga tiksliai identifikuoti ne tik subjektą ar norminius teisės aktus, kuriais reglamentuojamas buhalterinės apskaitos tvarkymas, bet ir dokumentų rūšis, reikšmingas priežastiniam ryšiui nustatyti netinkamos buhalterinės apskaitos tvarkymo situacijose.

Todėl nustatant faktinį priežastinį ryšį taikant būtiniosios padarinių kilimo sąlygos taisyklę, derėtų nustatyti, ar juridinio asmens vadovas ir (ar) buhalteris netvarkė buhalterinės apskaitos arba tokią apskaitą tvarkė pažeisdamas teisės aktų, kuriais reglamentuojamas buhalterinės apskaitos tvarkymas, nuostatas; paslėpė buhalterinės apskaitos dokumentus (siekdamas apsunkinti buhalterinių dokumentų tyrimo veiklą) nuo subjektų, vertinančių buhalterinės apskaitos teisėtumą ir pagrįstumą; sunaikino dalį buhalterinių dokumentų; paveikė buhalterinės apskaitos dokumentus taip, kad visiškai neįmanoma atkurti jų turinio; buhalterinės apskaitos dokumentų visai netvarkė ar tvarkė juos aplaidžiai; ar nesaugojo buhalterinės apskaitos dokumentų, dėl to pažeidė BAĮ ar specialiąsias buhalterinės apskaitos tvarkymo nuostatas, sutinkamas atskiruose įstatymuose, įstatymų įgyvendinamuosiuose ir poįstatyminiuose teisės aktuose, ir dėl šių veiksmų negalima visiškai ar iš dalies nustatyti asmens veiklos, jo turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros. Teisinio priežastinio ryšio nustatymo etape turi būti atsakyta, ar įmonės vadovo, buhalterio minėtų teisės aktų pažeidimas sukūrė pavojingą buhalterinės apskaitos netvarkymo ar netinkamo tvarkymo situaciją, kuri išliko tokia pati iki momento, kai nebuvo galima visiškai ar iš dalies nustatyti asmens veiklos, jo turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros. *Novus actus intervenience* teorijos pagrindu konstatuojamas priežastinio ryšio grandinės pertrūkis tais atvejais, kai nustatyti asmens veiklos, jo turto, nuosavo kapitalo, įpareigojimų dydžio ar struktūros negalima ne dėl to, kad kaltininkas pažeidė teisės aktus, kuriais reglamentuojamas buhalterinės apskaitos tvarkymas, bet dėl kitų į priežastinio ryšio grandinę įsiterpusių aplinkybių.

<sup>668</sup> Barkauskas, *supra note*, 667.

<sup>669</sup> „Auditoriaus atsakomybė dėl apgaulės, atliekant finansinių atskaitų auditą“, 240-asis tarptautinis audito standartas, žiūrėta 2020 m. birželio 12 d., <https://lar.lt/www/new/page.php?279>.

<sup>670</sup> M. Greičius, „Nusikalstamo buhalterinės apskaitos tvarkymo dalyko samprata bei reikšmė kvalifikacijai“, *Jurisprudencija*: 45(37) (2003): 126. <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3367/3163>.

<sup>671</sup> *Ibid.*

Todėl svarbu nustatyti, kad pavojingi padariniai kilo tik dėl kaltininko neteisėtų veiksmų, t. y. ar šie nebuvo pertraukti ar nulemti trečiųjų asmenų, pavyzdžiui, už buhalterinę apskaitą atsakingam asmeniui nebuvo perduoti visi buhalterinės apskaitos dokumentai (pvz., buvo nuslėptos paskolos sutartys ir pan.), todėl apskaitoje nebus registruojamos sukauptos palūkanų sąnaudos, taip iš dalies apsunkinant galimybę nustatyti ūkio subjekto veiklą, turtą, nuosavą kapitalą, įsipareigojimų dydį ar struktūrą. Todėl pagrįstai kyla klausimas, kaip reikėtų vertinti situacijas, kai kaltininkas tik aplaidžiai suklysta?

**Buhalterinės klaidos reikšmė priežastiniam ryšiui nustatyti.** Baudžiamojoje teisėje klaidos skirstomos į juridines ir faktines<sup>672</sup>. Juridinės klaidos – tai klaidos, kylančios dėl veikos baudžiamojo teisinio vertinimo apskritai, o faktinės – atskirų nusišalstamos veikos sudėties požymių subjektyvaus suvokimo klaidos<sup>673</sup>. Tačiau bendrai visos klaidos gali būti skirstomos į teisiškai reikšmingas ir nereikšmingas. Pastarosios nekeičia padarytos veikos kvalifikacijos ar veikos pobūdžio. Teisiškai reikšmingos klaidos pasireiškia tuo, kad šalina baudžiamąją atsakomybę arba keičia padarytos veikos kvalifikaciją. Atsižvelgiant į tai, kad BK 222 ir 223 straipsniuose įtvirtintos normos yra blanketinės ir nukreipiančios į teisės aktus, kuriais reglamentuojama buhalterinė veikla, todėl tampa reikšminga, kaip klaidos veiksnį vertina išvadą teikiantys specialistai ar ekspertai. Vadovaujantis buhalterinės ir finansinės atskaitomybės doktrina bendriausiu atveju apskaitoje daromos klaidos skirstomos į tris grupes<sup>674</sup>: 1) pradinių įrašų; 2) techninės; 3) buhalterinės apskaitos klaidos.

Pradinių įrašų klaidos daromos pirminiuose pateisinamuosiuose ar vykdomuosiuose dokumentuose. Tokios klaidos dažniausiai turi tiesioginę įtaką ir apmokestinamajam objektui. Kai kada įmonėje įvykę ūkiniai faktai iš viso neregistruojami sąskaitose. Šios klaidos padaromos dėl kvalifikacijos stokos. Pavyzdžiui, perleidžiant ilgalaikį turtą, užuot registravus sandorio rezultatą, apskaitoje registruojamos pajamos ir sąnaudos. Kai kada įmonėje įvykę ūkiniai faktai neregistruojami sąskaitose ir norint sumažinti privalomų mokėti mokesčių sumą. Šiai klaidų grupei priskiriamas ir netinkamas apskaitos dokumentų įforminimas<sup>675</sup>. Iš tokios pozicijos matyti, kad autorės cituojama mokslininkė nedaro didelio skirtumo tarp klaidos ir apgaulės, kurią laiko tam tikra klaidos rūšimi.

Techninės klaidos padaromos apskaičiuojant mokesčius ir užpildant mokesčines atskaitas. Šios klaidos tiesiogiai neatspindimos apskaitos registruose ir nelydimos kokių nors buhalterinių įrašų, t. y. įmonė iš esmės ir laiku atspindi ūkines operacijas apskaitos registruose. Techninės klaidos paprastai padaromos mokesčių deklaracijose ir iš esmės yra arba matematikos klaidos, padarytos apskaičiuojant mokėtino į biudžetą

<sup>672</sup> R., Kanapickienė, „Apgaulės ir klaidos finansinėje atskaitomybėje“. Vilniaus universitetas. Etalpykla.lituanistikadb.lt, žiūrėta 2020 m. birželio 9 d., <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB0001:J.04~2006~1367181236169/J.04~2006~1367181236169.pdf>.

<sup>673</sup> *Ibid.*

<sup>674</sup> N. Zibalienė, „Kaip taisyti mokesčio klaidas“, Apskaitos ir mokesčių apžvalga, Nr. 11 (2000), cituota iš R., Kanapickienė, *Apgaulės ir klaidos finansinėje atskaitomybėje*, (Vilniaus universitetas: 2004).

<sup>675</sup> Kanapickienė, *supra note*, 672.

mokesčio dydį, arba perkėlimo klaidos, padarytos perkeltant finansinės apskaitos duomenis į mokesčių deklaracijas (pvz., užpildomos ne tos deklaracijos eilutės). Gali būti, kad kai kurios deklaracijų eilutės iš viso praleidžiamos ir neužpildomos (praleidimo klaidos). Dėl jų gali pasikeisti įmonės mokestinių įsipareigojimų dydis ir atitinkamai pervedamų biudžetui mokesčio sumų dydis<sup>676</sup>.

Buhalterinės apskaitos klaidos padaromos neteisingai atspindint ūkines operacijas buhalterinės apskaitos sąskaitose, t. y. šios klaidos padaromos apskaitos registruose. Tokias klaidas galima suskirstyti į dvi grupes. Pirmajai priklauso klaidos, nemažinančios ir nedidinančios apmokestinimo objekto. Pavyzdžiui, buhalteriai, ataskaitiniams metams pasibaigus, atlikdami koreguojančiuosius įrašus, į trumpalaikių skolų sudėtį neretai neperkelia ilgalaikių skolų einamųjų metų dalies. Šitai apskaitoje ir finansinėse ataskaitose iškreipiama įmonės finansinė padėtis, bet dėl to įmonės mokestiniai įsipareigojimai nesikeičia. Antrajai grupei galima priskirti klaidas, dėl kurių padidinami arba sumažinami apmokestinimo objektai. Dažniausiai padaromos šios klaidos: a) neteisinga sąskaitų korespondencija, dėl kurios pasikeičia apmokestinimo objekto sumos dydis; b) neteisingas išlaidų priskyrimas ataskaitinio laikotarpio sąnaudoms; c) klaidingas uždirbtų pajamų sumažinimas<sup>677</sup>. Baudžiamajai teisei reikšmingos tik pradinių įrašų techninės klaidos. Buhalterinės apskaitos klaidos nepatenka į BK 222 ir 223 straipsnių dalyko turinį (tik pirminiai apskaitos dokumentai ir registrai), todėl peržengia baudžiamosios teisės ribas. Taigi antrajame priežastinio ryšio etape taikytina *novus actus intervenience* teorija, pagal kurią nustatoma, ar priežastinio ryšio grandinė nebuvo pertraukta įsiterpus tretiesiems asmenims (pvz., nuslepiant buhalterinius dokumentus), todėl kaltininkas neteisėtai tvarkė buhalterinę apskaitą.

**Neveikimu pasireiškiantis priežastinis ryšys.** Neveikimu atliktas buhalterinės apskaitos netvarkymas pasireiškia visišku buhalterinės apskaitos netvarkymu, kai apskaitos dokumentuose nefiksuojamos ūkinės ir finansinės operacijos<sup>678</sup>. Reikalavimas įforminti ūkines operacijas ir įvykius įtvirtintas BAĮ 12 straipsnyje. Šio straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad visos ūkinės operacijos ir ūkiniai įvykiai turi būti pagrįsti apskaitos dokumentais, išskyrus šio straipsnio 2 dalyje numatytą atvejį (kai surašoma buhalterinė pažyma). Apskaitos dokumentai surašomi ūkinės operacijos ir ūkinio įvykio metu arba jiems pasibaigus ar įvykius. Ši imperatyvą patvirtina ir BAĮ 6 straipsnio 2 dalis, kurioje nustatyta, jog į apskaitą privaloma įtraukti visas ūkines operacijas ir ūkinius įvykius, susijusius su turto, nuosavo kapitalo, įsipareigojimų dydžio arba struktūros pasikeitimu<sup>679</sup>. Buhalterinės apskaitos netvarkymas – norminių teisės aktų, kuriais reglamentuojamas buhalterinės apskaitos tvarkymas, nevykdymas (ūkinių operacijų ir įvykių neregistravimas ir pan.)<sup>680</sup>. Buhalterinės apskaitos dokumentų nesaugojimas

<sup>676</sup> Kanapickienė, *supra note*, 672.

<sup>677</sup> *Ibid.*

<sup>678</sup> A. Abramavičius, *LR baudžiamojo kodekso komentaras III tomas* (Vilnius: VšĮ Registrų centras, 2010), 73.

<sup>679</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. lapkričio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-437-303/2015, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 7 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1154305>; taip pat žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. spalio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-376/2014, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 7 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/873397>.

<sup>680</sup> Abramavičius, *supra note*, 678.



suprantamas kaip buhalterinės apskaitos dokumentų praradimas, neišsaugojus įstatyme numatytą laiko tarpą<sup>681</sup>. Dėl šių neveikimu atliktų pavojingų veikų kyla pavojingų padarinių, t. y. negalima visiškai ar iš dalies nustatyti ūkio subjekto veiklos, jo turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros. Todėl priežastinis ryšys nustatomas tarp minėtų pavojingų veikų ir jomis sukeltų pavojingų padarinių.

Teisės taikymo praktikoje priežastinio ryšio nustatymas šios kategorijos bylose neskiria tiek veikimu, tiek neveikimu padarytose veikose. Analizuojant šios kategorijos bylas teisės taikymo praktikoje neaptikta bylų, kuriose būtų naudotasi specifinėmis priežastinio ryšio teorijomis ar metodikomis neveikimu padarytose veikose. Taip pat kaip ir veikimu padarytose šios kategorijos bylose, teisės taikymo praktikoje neaptikta bylų, kuriose teismas būtų nustatęs teisinį priežastinį ryšį. Absoliučioje daugumoje bylų Lietuvos Aukščiausiasis Teismas naudoja ankstyvojoje teismų praktikoje susiformavusiu priežastinio ryšio nustatymo supratimu, kurį teismas vėlesnėse nutartyse sistemingai atkartoja. Neveikimu padarytose veikose priežastinio ryšio nustatymo aspektu teismai pažymi, kad „<...> būtina nustatyti priežastinį ryšį tarp kaltininko veikos ir minėtų padarinių, kitaip tariant – patikrinti, ar teisės aktų reikalaujamos buhalterinės apskaitos netvarkymas <...> arba buhalterinės apskaitos dokumentų nesaugojimas yra pagrindinė, tiesioginė priežastis, sukėlusį baudžiamajame įstatyme nurodytus padarinius<sup>682</sup>.“ Matyti, kad baudžiamoji atsakomybė galima tik nustačius, kad kaltininko neveikimas buvo būtinoji pavojingų padarinių kilimo sąlyga. Nors teismas minimoje nutartyje tiesiogiai neįvardijo būtinosios padarinių kilimo sąlygos, tačiau pateikiamos argumentacijos turinys (nors ir vartojama tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio teorijai tinkama terminija) atitinka būtent šios taisyklės turinį.

Kitoje byloje aptariant priežastinio ryšio nustatymo procese teismų taikomas teorijas, pateikiamas teisės taikymo pavyzdys, kur nurodoma, jog baudžiamoji atsakomybė atsiranda tik tuo atveju, kai būtent šio straipsnio dispozicijoje numatyti pažeidimai yra pagrindinė priežastis, dėl kurios negalima visiškai ar iš dalies nustatyti asmens veiklos, jo turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros. Kitaip tariant, kvalifikuojant veiką pagal šį straipsnį, reikia patikrinti, ar būtent norminių aktų, kuriais reglamentuojama buhalterinė apskaita, nevykdymas ar netinkamas vykdymas buvo tiesioginė pavojingų padarinių (negalimumo visiškai ar iš dalies nustatyti asmens veiklos, turto, nuosavo kapitalo, įpareigojimų dydžio ar struktūros) kilimo sąlyga. Pasak teismo, priežastinio ryšio nustatymas yra loginis procesas, nes, sprendžiant šį klausimą, iš esmės nustatoma loginė priežastčių seka, reikalinga išvadai padaryti – ar yra ryšys tarp veikos ir padarinių<sup>683</sup>. Ši nutartis iš esmės analogiška prieš tai pateiktajai, tačiau terminija artimesnė būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklei („tiesioginė padarinių kilimo sąlyga“).

<sup>681</sup> Abramavičius, *supra note*, 678.

<sup>682</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-354-222/2018, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 7 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1670956>.

<sup>683</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. balandžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-69-895/2018, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 22 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1597491>.

Moksliniame tyrime siūloma priežastinio ryšio nustatymo metodika analogiškai reiškiasi ir neveikimu padarytose veikose: nustatant faktinį priežastinį ryšį taikytina būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklė, kai nustatoma, kad specialaus subjekto neteisėtas neveikimas – teisės aktų, kuriais reglamentuojama buhalterinė apskaita, pažeidimas (apgaulingas buhalterinės apskaitos tvarkymas neįrašant operacijų į buhalterinę apskaitą; buhalterinės apskaitos netvarkymas ar buhalterinės apskaitos dokumentų nesaugojimas) tiesiogiai ar įsiterpus kitoms aplinkybėms (sudėtingas priežastinis ryšys) nulemia visišką ar dalinį negalėjimą nustatyti asmens veiklos, jo turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros. Teisinio priežastinio ryšio etape būtina nustatyti, ar tokia kaltininko veika buvo sukurta situacija, kuri vystėsi taip, kad kilo pavojingi padariniai. Tokia situacija turi būti atsiradusi dėl kaltininko neveikimo, taip pat turi būti nenutrūkusi (nepertraukta) ir esmingai nulėmusi pavojingų padarinių kilimą.

#### 4.3.2.3. Piktnaudžiavimas tarnyba ar pareigų neatlikimas

Analizuojant nusikalstamas veikas valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams, pažymima, kad šiame skyriuje yra tik dvi materialios konstrukcijos veikos (BK 228 ir 229 straipsniai), kuriose nustatomas priežastinis ryšys tarp pavojingos veikos ir pavojingų padarinių. Apariant priežastinio ryšio vadą šiose veikose paminėtinos tokios pavojingos veikos: a) piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi; b) įgaliojimų viršijimas (BK 228 straipsnis)<sup>684</sup>; c) netinkamas pareigų atlikimas; d) pareigų neatlikimas (BK 229 straipsnis)<sup>685</sup>.

Teisės taikymo praktikoje sutinkama priežastinio ryšio nustatymo metodika, kur šios kategorijos veikose (BK 228 ir 229 straipsniai) vartotos „tiesioginės priežasties“, „dėsningo priežastinio ryšio“, „būtinos sąlygos“ sąvokos: „<...> teismai pagrįstai nustatė, kad tarp nuteistųjų R. R. ir V. V. veikos ir kilusių padarinių yra dėsningas priežastinis ryšys, jų veika, pasireiškusi nurodytų teisės aktų nuostatų nesilaikymu, buvo tiesioginė didelės žalos atsiradimo priežastis ir būtina jos atsiradimo sąlyga“<sup>686</sup>. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šiame darbe ją minėjo byloje yra pažymėjęs, kad dėsningumas, kaip priežastinio ryšio savybė, nėra absoliutus, bet turi būti nustatytas kiekvienoje konkrečioje situacijoje atskirai<sup>687</sup>.

**Priežastinio ryšio dėsningumas.** Kitoje byloje teismas nustatė, jog „<...> turi būti nustatyta, kad būtent netinkamas tarnybos pareigų atlikimas objektyviai ir dėsningai nulėmė didelės žalos atsiradimą, jokie kiti reikšmingi veiksniai prie didelės žalos kilimo neprisidėjo ir jos nenulėmė“<sup>688</sup>. Matyti, kad priežastiniam ryšiui nustatyti taikoma

<sup>684</sup> Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas. Teisės aktų registras, žiūrėta 2019 m. liepos 22 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalActEditions/TAR.2B866DF7D43?faces-redirect=true>.

<sup>685</sup> *Ibid.*

<sup>686</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-42-942/2016, Infolex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 23 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1173502>.

<sup>687</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2019 m. sausio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-74-788/2019, Infolex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 23 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1806643>.

<sup>688</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. gegužės 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-134-489/2017, Infolex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 23 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1475918>.

būtinios padarinių kilimo sąlygos taisyklė, kadangi *inter alia* pateikiamuose pavydžiuose nurodoma būtinybė nustatyti, ar didelės žalos atsiradimo priežastis ir būtina sąlyga buvo teisės aktų nesilaikymas. Teismas taip pat aiškinosi, ar priežastinis ryšys yra dėsningas, bei nurodė būtinybę patikrinti, ar priežastinio ryšio grandinė nebuvo pertraukta kitų veiksnių ir aplinkybių ir ar jie nenulėmė didelės žalos kilimo. Darbo autoriaus manymu, sutiktina su tokia teismo pozicija, kai nustatant faktinį priežastinį ryšį rekomenduojama remtis būtiniosios padarinių kilimo sąlygos taisykle, leidžiančia konstatuoti, ar kaltininko veiksmai sukėlė didelę žalą.

Neretai bylose teismai aiškinosi priežastinio ryšio dėsningumą: „Atsakomybė už tarnybos pareigų neatlikimą ar netinkamą atlikimą kyla tada, kai tarp kaltininko padarytos veikos ir atsiradusių padarinių (didelės žalos valstybei, juridiniam ar fiziniam asmeniui) yra priežastinis ryšys. Vadinas, byloje turi būti nustatyta, kad neatlikimas ar netinkamas tarnybos pareigų atlikimas objektyviai, dėsningai nulėmė didelės žalos atsiradimą. Nenustačius tokio priežastinio ryšio, nėra pagrindo taikyti BK 229 straipsnį<sup>689</sup>.“ Kitoje byloje teismas pažymėjo, kad tarp nuteistųjų R. R. ir V. V. veikos ir kilusių padarinių yra dėsningas priežastinis ryšys, jų veika, pasireiškusį nurodytų teisės aktų nuostatų nesilaikymu, buvo tiesioginė didelės žalos atsiradimo priežastis ir būtina jos atsiradimo sąlyga<sup>690</sup>.

**Dėsningumas ir būtinoji padarinių kilimo sąlyga.** Dar kitoje byloje teismas pasisakė dėl priežastinio ryšio dėsningumo bei būtiniosios padarinių kilimo sąlygos nurodydamas, kad „tarp nuteistojo J. Ž. veikos ir kilusių padarinių yra dėsningas priežastinis ryšys <...>“. Taip pat minėjo ir tiesioginį priežastinį ryšį bei būtinąją padarinių kilimo sąlygą: „<...> jo veika, pasireiškusį nurodytų teisės aktų nuostatų nesilaikymu, buvo tiesioginė didelės žalos atsiradimo priežastis ir būtina jos atsiradimo sąlyga. Abejingas požiūris į savo pareigas apibūdinamas tuo, kad J. Ž. nenumatė, jog dėl netinkamo mobiliosios vasaros stovyklos Alsėdžiuose organizavimo, didesnės jam pavaldžių asmenų kontrolės nesiėmimo kils sunkūs padariniai, tačiau pagal savo asmenines savybes (teisinių įsipareigojimų žinojimas ir supratimas, dalyvavimas kartu su J. M. mobiliųjų vasaros stovyklų organizavimo seminare) bei veikos aplinkybes (žinojimas apie mobiliojoje vasaros stovykloje vykusius paskirtų ir neformalių vadovų konfliktus) galėjo ir turėjo tai numatyti. <...> šiuo atveju numatytų pareigų visumos nevykdymas dėsningai lėmė didelės žalos atsiradimą – dviejų stovyklautojų mirtį<sup>691</sup>.“ Analizuojamoje byloje teismas gilinasi į kaltininko galėjimą numatyti didelės žalos atsiradimą, o tai rodo, kad teismas naudojasi netinkama taikyti adekvataus priežastinio ryšio teorija, pagal kurią kaltės elementas yra svarbus.

<sup>689</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. sausio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-62/2011, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 23 d., (<http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/185863>; taip pat žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. sausio 6 d. nutartį baudžiamojoje byloje Nr. 2K-42-942/2016, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 23 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1173502>).

<sup>690</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-42-942/2016, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 23 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1173502>.

<sup>691</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. spalio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-433/2010, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 23 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/175765>.

Analogiškai ir kitoje byloje: „Tarp D. P. tarnybos pareigų neatlikimo ir kilusių pasekmių yra priežastinis ryšys, nes tarnybos pareigų neatlikimas objektyviai, dėsninškai nulėmė didelės žalos atsiradimą<sup>692</sup>.“ Abejotina, ar kalbėdamas apie dėsningumą teismas omeny turėjo būtinojo priežastinio ryšio savybes. Čia kalbama apie pirmąjį priežastinio ryšio nustatymo etapą, kadangi nuodugnesnės analizės šiuo klausimu nebuvo pateikta, o visas dėmesys buvo skirtas tik veikos ir kilusių padarinių sąlygų ir priežasčių analizei.

Pažymėtina, kad mokslinio tyrimo autorius ir šios kategorijos bylose siūlo naudotis ankstesniuose mokslinio tyrimo skyriuose aptarta priežastinio ryšio metodika nustatant faktinį ir teisinį priežastinį ryšį. Nustatant faktinį priežastinį ryšį taikytina būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklė. Vertinant priežastinio ryšio pobūdį būtų nustatomas tiesioginis ar sudėtingas (netiesioginis) priežastinis ryšys, kai kaltininko veiksmai tiesiogiai arba netiesiogiai nulemia pavojingų padarinių atsiradimą. Jeigu kaltininko neteisėti veiksmai tiesiogiai sukelia pavojingus padarinius, konstatuotinas tiesioginis priežastinis ryšys. Tais atvejais, kai į priežastinio ryšio grandinę įsiterpia kiti veiksniai, kad ir nulemti ar paveikti kaltininko, konstatuojamas sudėtingas (netiesioginis) priežastinis ryšys. Analizuojant teisinį priežastinį ryšį, vertinama, ar kaltininko veiksmai sukūrė pavojingą situaciją, kuri buvo aktyvi ir nepasibaigusi iki pat pavojingų padarinių atsiradimo momento. *Novus actus intervenience* teorijos pagrindu įvertinama, ar priežastinio ryšio grandinė nebuvo pertraukta.

**Netinkamas pareigų atlikimas, sudaręs sąlygas žiauriai nužudyti (automobilio bagažinėje sudegintos nukentėjusiosios byla).** Aptariant priežastinio ryšio nustatymą, paminėtina baudžiamoji byla, kurioje bendruoju pagalbos telefonu 112, 9–10 kartų skambinusios nukentėjusiosios E. D. ir pranešusios, kad ji buvo pagrobta ir kad ją automobilio bagažinėje vežioja pagrobėjai, buvimo vieta nebuvo nustatyta, nors jos komunikacija su Bendrojo pagalbos centro (toliau – ir BPC) operatoriais užtruko daugiau nei valandą, tačiau per tą laikotarpį ji nesulaukė pagalbos, nes, priešingai nei reikalaujama pagal teisės aktus, jos vietos buvimo duomenys nebuvo gauti, todėl E. D. galiausiai mirė, nes D. A. ir J. J., veikdami bendrininkų grupe, panaudodami smurtą, neteisėtai atėmė laisvę, išžagino ir, siekdami nuslėpti neteisėtą laisvės atėmimą ir išžaginimą, itin žiauriai nužudė bejėgiškos būklės E. D. sudegindami ją automobilio bagažinėje. Todėl neužtikrinę praktinio direktyvos įgyvendinimo, BPC darbuotojai netinkamai atliko tarnybines funkcijas, nes netinkamai reagavo į gautą pranešimą, netinkamai užtikrino asmenų teisę į gyvybę ir taip pažeidė E. D. teisę į gyvybę, todėl buvo padaryta didelė žala valstybei ir fiziniams asmenims<sup>693</sup>.

Šioje byloje Vilniaus apygardos prokuratūra nutraukė ikiteisminį tyrimą dėl BK 229 straipsnio, konstatavusi, jog nepadaryta BK 229 straipsnyje nustatyta veika bei nenustatytas priežastinis ryšys, nes situacija BPC dėl galimybės nustatyti skambinančiojo iš mobiliojo ryšio telefono be SIM kortelės buvimo vietos negali būti siejama su

<sup>692</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. lapkričio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-596/2004, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 23 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/42200>.

<sup>693</sup> Žr. baudžiamąją bylą Nr. 1-118-511/2014, teismo proceso Nr. 1-50-1-00341-2013-1.

2013 m. rugsėjo 21 d. įvykdytu E. D. nužudymu Panevėžio rajone, nes „<...> tragiškos šio įvykio pasekmės betarpiškai susijusios ir yra tiesioginiame priežastiniame ryšyje su kitų asmenų nusikalstamais veiksmais<sup>694</sup>“. Tačiau 2015 m. lapkričio 3 d. LR generalinė prokuratūra atnaujino ikiteisminį tyrimą, bet 2016 m. rugsėjo 22 d. vėl nutraukė, kadangi, prokurorų vertinimu, nebuvo padaryta didelė žala. Atlikto tyrimo turinys rodo, kad prokurorai, apklausę du BPC darbuotojus, iš esmės pripažino, kad pareigos buvo atliktos netinkamai, bet, jų nuomone, tyrimo metu nebuvo nustatyta didelė turitinė ar neturtinė žala, kadangi vienintelis įvykis, kai specialiosioms tarnyboms buvo sutrukdyta teikti paslaugas, buvo E. D. žūtis. Šių padarinių prokurorai nelaiškė didele neturtine žala BK 229 straipsnio prasme.

Manytina, kad diskusija šiuo klausimu vertinama dviprasmiškai, nes Europos Sąjungos Teisingumo Teismas 2019 m. rugsėjo 5 d. prejudiciniame sprendime administracinėje byloje konstatavo, kad pagal 2002-04-24 Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvą 2002/22/EB dėl universaliųjų paslaugų ir paslaugų gavėjų teisių, susijusių su elektroninių ryšių tinklais ir paslaugomis (Universaliųjų paslaugų Direktyva). analizuojamoje situacijoje valstybės institucija (BPC) privalėjo nustatyti skambinančiosios pagalbos numeriu 112 buvimo vietą<sup>695</sup>, todėl neteisėti veiksmai buvo konstatuoti. Pagal baudžiamąją teisę, kaip ir prieš tai minėtoje byloje, taip ir šioje byloje – jeigu neteisėtu neveikimu (neteisėtai nenustačius nukentėjusiosios buvimo vietos) sudaromos sąlygos kitiems asmenims padaryti nužudymą, konstatuota ir didelė žala valstybei, nes buvo pažemintas BPC vardas, buvo sudarytos sąlygos formuotis neigiamai visuomenės nuomonei apie Bendrojo pagalbos centro, kaip institucijos, atsakingos už asmens ir visuomenės saugumo užtikrinimą, neveiklumą ir negebėjimą tinkamai atlikti pavestas bei iš direktyvos ir nacionalinės teisės kylančias funkcijas. Tokią poziciją sustiprina ir tai, kad 2019 m. gruodžio 19 d. Vilniaus apygardos administracinis teismas administracinėje byloje, kurioje kaip atsakovė buvo patraukta Lietuvos Respublika, konstatavo neteisėtus veiksmus ir priežastinį ryšį tarp jų, nes, pasak teismo, valstybė, neužtikrinsi nukentėjusiosios buvimo vietos duomenų, netiesiogiai sudarė sąlygas nukentėjusiai žūti<sup>696</sup>. Priežastinis ryšys buvo nustatytas pagal civilinio proceso taisykles, todėl teismui pripažįstant valstybę kalta pakako netiesioginio priežastinio ryšio (civilinėje teisėje – sąlygų kitiems asmenims tiesiogiai sukelti žalą sudarymas). Atrodytų, kad, administracinėje byloje nustačius neteisėtus veiksmus, žalą ir priežastinį ryšį, atsiranda pagrindas atnaujinti baudžiamąją bylą pagal BK 229 straipsnį.

Todėl pagal mokslinio tyrimo autoriaus siūlomą priežastinio ryšio nustatymo metodiką šioje situacijoje priežastinis ryšys formaliai atitinka metodikos reikalavimus, nes faktinio priežastinio ryšio nustatymo etape konstatuotina, jog buvo neteisėtai neveikiama (nebuvo nustatyta nukentėjusiosios buvimo vieta). Nenustačius nukentėjusiosios buvimo vietos buvo sudarytos sąlygos tretiesiems asmenims nužudyti nukentėjusiąją (tai suponuoja sudėtingą priežastinį ryšį), todėl nekyla abejonių, kad

<sup>694</sup> Žr. baudžiamąją bylą Nr. 1-118-511/2014, teismo proceso Nr. 1-50-1-00341-2013-1.

<sup>695</sup> Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2019 m. rugsėjo 5 d. pranešimas spaudai, *supra* note 8.

<sup>696</sup> Vilniaus apygardos teismo 2019 m. gruodžio 19 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. 1-27-789/209, (bylos citavimo metu byla buvo nevieša).

konstatuota ir didelė žala valstybei, nes buvo pažemintas BPC vardas, buvo sudarytos sąlygos formuoti neigiamai visuomenės nuomonei apie Bendrojo pagalbos centro, kaip institucijos, atsakingos už asmens ir visuomenės saugumo užtikrinimą, neveiklumą ir negebėjimą tinkamai atlikti pavestas bei iš direktyvos ir nacionalinės teisės kylančias funkcijas. Todėl pareigų neatlikimas laikytinas būtinaja padarinių (didelės žalos) kilimo sąlyga, konkrečioje situacijoje dėsningai sukėlusia didelę žalą. Teisinio priežastinio ryšio etape konstatuotina, kad būtent kaltininko sukurta situacija buvo pavojinga ir veikianti, nes sudarė palankias sąlygas tretiesiems asmenims padaryti itin žiaurų nusikaltimą. Pavojinga ir veikianti situacija nebuvo pasibaigusi iki pat pavojingų padarinių atsiradimo momento, o priežastinio ryšio grandinė nebuvo pertraukta kitų aplinkybių. Tačiau reikšminga aplinkybė yra ta, kad už įrangos, leidžiančios gauti nukentėjusios vietos buvimo duomenis diegimą valstybės įstaigose ir (ar) institucijose buvo atsakinga pati Lietuvos Respublika, todėl pavojingos veikos požymį įgyvendino ne BPC darbuotojai, kadangi jie naudojosi tokia įranga, kokią užtikrino valstybė. Todėl tokioje baudžiamajoje byloje trūksta ne pavojingos veikos ar priežastinio ryšio požymio, bet pagrindinio fakultatyvaus – specialaus – subjekto požymio (valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens), todėl baudžiamoji byla nėra galima, nes valstybė negali būti baudžiamosios atsakomybės subjektu.

**Pareigų neatlikimas, netiesiogiai lėmęs asmenų žūtį (nereagavimas į pranešimą, sudaręs sąlygas nužudyti).** Paminėtina byla, kurioje policijoje gavus C kategorijai priskirtą pranešimą apie užregistruotą įvykį, kurio tekstas: „Pranešėja teigia, kad vyras V. P., šiuo metu galimai neblaivus, atvyko į jos namus. Moteris turi teismo sprendimą, kuris draudžia vyrui artintis prie pranešėjos. Namie yra mažamečių vaikų. Pranešėja laukia pareigūnų.“ Suvokdamas, kad prieš pranešėją L. V. ir mažamečius asmenis gali būti panaudotas fizinis smurtas, tyčinis psichinis ar kitoks poveikis, į šį pranešimą nereagavo, neišsiuntė į įvykio vietą policijos pajėgų informacijai patikrinti ir daromam teisės pažeidimui užfiksuoti, neužtikrino, kad pareiškėja būtų apsaugota nuo gresiančio pavojaus. Taip pat neužtikrino, kad minėtus veiksmus atliktų jam pavaldus operatyvaus valdymo padalinio pareigūnas – vyresnysis postinis R. R. Dėl tokio V. V. neveikimo nebuvo laiku ir tinkamai užfiksuotas P. V., kuriam Klaipėdos rajono apylinkės teismo nutartimi buvo paskirta kardomoji priemonė – įpareigojimas gyventi skyrium nuo nukentėjusiosios L. V., įpareigojant nebendrauti ir neieškoti ryšių su nukentėjusiąja L. V. bei nesilankyti jos gyvenamojoje vietoje, daromas teisės pažeidimas, L. V. nebuvo apsaugota nuo jai kilusio pavojaus sveikatai ir gyvybei bei smurto, dėl to L. V. buvo nužudyta<sup>697</sup>. Šioje byloje kaltininkas buvo nuteistas pagal BK 229 straipsnį už tinkamai ir laiku neužfiksuotą pažeidimą bei nereagavimą į jį, todėl atsirado didelė žala valstybei: pažemino pareigūno vardą, sudarė sąlygas formuoti neigiamai visuomenės nuomonei apie policijos, kaip institucijos, atsakingos už asmens ir visuomenės saugumo bei viešosios tvarkos užtikrinimą, neveiklumą ir negebėjimą tinkamai atlikti pavestas funkcijas, sumenkino pasitikėjimą ir pažemino Policijos departamento prie

<sup>697</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K-42-942/2016, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 23 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1173502>.

Vidaus reikalų ministerijos bei vyriausiojo policijos komisariato autoritetą. Nors neabejotina, kad žmogaus mirtis laikytina didele žala, tačiau tokią žalą sukėlė ne pareigūnas, bet asmuo, nužudęs nukentėjusiąją (jis nuteistas už nužudymą). Operatyvaus valdymo policijos pajėgų pareigūnas prisidėjo prie daromo nužudymo sudarydamas sąlygas nusikaltimui padaryti, tačiau pats mirties nesukėlė.

Pagal mokslinio tyrimo autoriaus siūlomą priežastinio ryšio nustatymo metodiką toks pareigūno neveikimas netenkina būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklės, kadangi negalima konstatuoti, kad būtent šis neveikimas sukėlė pavojingus padarinius, todėl nėra konstatuojamas faktinis priežastinis ryšys. Taip pat nėra ir teisinio priežastinio ryšio, nes ne kaltininko neveikimas sukūrė pavojingą gyvybei situaciją, privedusią prie mirties, o tik nukentėjusiąją nužudžiusio kaltininko veiksmai. Pavojingą gyvybei situaciją sukūrė nukentėjusiąją nužudęs kaltininkas, o neveikęs policijos pareigūnas reiškėsi jau prasidėjusioje ir besitęsiančioje situacijoje. Todėl pastarajam inkriminuotina didelė žala yra tik Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos bei vyriausiojo policijos komisariato autoriteto ir pasitikėjimo sumenkinimas bei pažeminimas. Pažymėtina, kad nustatant faktinį priežastinį ryšį neveikusiam policijos pareigūnui taikytina būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklė. Akivaizdu, kad policijos pareigūno neveikimas prisidėjo prie nukentėjusiosios mirties įsiterpdamas į kaltininko smurtiniais veiksmai sukurtą priežastingumą kaip papildoma sąlyga. Tačiau toks policijos pareigūno neveikimas sukūrė naują, atskirą priežastingumą, kuriame neveikimas nulėmė didelės žalos atsiradimą, nes sumenkino pasitikėjimą ir pažemino Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos bei vyriausiojo policijos komisariato autoritetą. Todėl toks neveikimas laikytinas būtina sąlyga pavojingų padarinių sąlyga. Priežastinio ryšio pobūdis aptariamoje situacijoje pasireiškė sudėtingu priežastiniu ryšiu, kadangi priežastingume reiškėsi asmens, smurtaujančio prieš nukentėjusiąją, veiksmai. Nustatant teisinį priežastinį ryšį reikšminga tai, kad būtent kaltininko laiku neužfiksuotas pažeidimas bei nereagavimas į jį sukūrė pavojingą situaciją, sudarydamas sąlygas kitam asmeniui padaryti nusikaltimą, todėl atsirado didelė žala valstybei: buvo pažemintas pareigūno vardas, buvo sudarytos sąlygos formuoti neigiamai visuomenės nuomonei apie policijos, kaip institucijos, atsakingos už asmens ir visuomenės saugumo bei viešosios tvarkos užtikrinimą, neveiklumą ir negebėjimą tinkamai atlikti pavestas funkcijas, taip pat sumenkino pasitikėjimą ir pažemino Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos bei vyriausiojo policijos komisariato autoritetą.

**Stovyklautojų mirtis sukėlęs stovyklos organizatorių neveikimas.** Kita vertus, paminėtinas teisės taikymo atvejis<sup>698</sup>, kai didelė žala buvo pripažinta žmonių mirtis, nes kasatoriai, būdami valstybės tarnautojams prilyginti asmenys, nevykdė teisės aktais apibrėžtų savo pareigų (vasaros stovyklos tinkamo funkcionavimo užtikrinimo) ir neveikimu padarė BK 229 straipsnyje numatytą nusikalstamą veiką. Kasatoriai sutrikdė Šalių sąjungos veiklos veiksmingumą, tinkamumą ir autoritetingumą, pagrįstą

<sup>698</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. spalio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-433/2010, Infolex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 23 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/175765>.



hierarchinio pobūdžio teisės aktais nustatytų įsipareigojimų vykdymu, dėl to kilo sunkūs padariniai – dviejų mergaičių žūtis. Šioje byloje teismas nurodė, kad „<...> numatytų pareigų visumos nevykdymas dėsningai lėmė didelės žalos atsiradimą – dviejų stovyklautojų mirtį<sup>699</sup>“. Analizuojamoje byloje teismas konstatavo „dvigubus padarinius“ nuteistųjų veikoje, kadangi jie netiesiogiai sutrikdė Šaulių sąjungos veiklos veiksmingumą, tinkamumą ir autoritetinę, taip pat sukėlė žmonių mirtį. Šioje byloje nuteisti du asmenys – Šaulių sąjungos rinktinės vadovė ir jos pavaduotoja. Joms inkriminuoti padariniai – didelė žala – dviejų žmonių mirtis. Manytina, kad tokiu atveju kaltininkams turėjo būti inkriminuojamas ir BK 132 straipsnis kaip realioji sutaptis, nes būtent jų neveikimas sukėlė stovyklautojų žūtis.

Pagal siūlomą priežastinio ryšio metodiką, nustatant faktinį priežastinį ryšį, taikytina būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklė. Darbo autoriaus manymu, nuteistųjų (Šaulių sąjungos vadovės ir jos pavaduotojos) neveikimas pripažintinas būtinaja dviejų žmonių mirties sąlyga, kadangi jos nevykdė teisės aktais apibrėžtų savo pareigų – neužtikrino vasaros stovyklos tinkamo funkcionavimo, nes leido su būrio vadų pareiginiais nuostatais nesupažindintiems stovyklautojams vesti kitus stovyklautojus į ekstremalų žygį, jie nesukontroliavo ekstremalaus žygio dalyvių elgesio, todėl žuvo du žmonės. Manytina, kad jeigu kaltininkai nebūtų neteisėtai neveikę, tai pavojingi padariniai nebūtų kilę. Paminėtina, kad į priežastingumą buvo įsiterpę pačių stovyklautojų neatsargūs ir jų paties mirtį sukėlę veiksmai, todėl priežastinis ryšys – sudėtingas.

Analizuojant teisinį priežastinį ryšį, vertinama, ar kaltininko veiksmai sukūrė pavojingą situaciją, kuri buvo aktyvi ir nepasibaigusi iki pat pavojingų padarinių atsiradimo momento. Manytina, kad kaltininkai, neatlikę teisinės pareigos atitinkamai veikti (pažeidęs norminius teisės aktus), sukūrė pavojingą situaciją, kurioje kitiems asmenims, šiuo atveju patiems stovyklautojams, buvo sukurta terpė atlikti pavojingus veiksmus ir taip sukelti pavojingus padarinius. Todėl priežastinio ryšio grandinė susideda iš nuteistųjų neveikimo ir stovyklautojus vedusių asmenų veiksmų. Taikant *novus actus intervenience* teoriją, įvertinama, ar priežastinio ryšio grandinė nebuvo pertraukta. Šioje situacijoje sudėtingam priežastiniam ryšiui priskirta aplinkybė – patys nukentėjusieji elgėsi neatsargiai – neabejotinai buvo nulemta kaltininkų neteisėto neveikimo, nes stovyklautojai, kuriems buvo patikėta vesti kitus stovyklautojus į ekstremalų žygį, nebuvo tam pasirengę, todėl pateko į kaltininkų neveikimu sukurtą pavojingą situaciją, kurioje nukentėjusiųjų veikimas buvo nulemtas kaltininkų pavojingos veikos. Todėl konstatuotina, kad nukentėjusiųjų neatsargūs veiksmai buvo nulemti kaltininkų neveikimo, todėl priežastinis ryšys nebuvo pertrauktas.

**Nepagrįstas pranešimo kategorijos pakeitimas, sudaręs sąlygas vairuotojo žūčiai.** Aptariant didelės žalos atvejį, atskirai paminėtina baudžiamoji byla, kurioje Operatyvaus valdymo skyriaus pareigūnė L. K. gavusi pranešimą iš Bendrojo pagalbos centro, kad Vilniaus rajone automobiliu važinėja galbūt neblaivus vairuotojas, pranešimo kategoriją iš kategorijos B savo nuožiūra pakeitė į kategoriją C ir reaguoti į

<sup>699</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. spalio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-433/2010, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 18 d. Šaltinis: (<http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/175765>).

pranešimą nurodė policijos ekipažui, nuo pranešime nurodytos vietos nutolusiam ne mažiau kaip 37 km, todėl per vėlai atvykus policijos ekipažui nebuvo laiku sureaguota į pranešimą, neblaiviam vairuotojui susidūrus su kitu automobiliu žuvo žmogus, taip padarant valstybei ir fiziniams asmenims didelę turtingą žalą<sup>700</sup>.

Pareiškėjai nurodė, kad pareigūnė pažeidė 2017 m. gruodžio 8 d. Policijos registruojamų įvykių registro duomenų tvarkymo taisyklių (toliau – Taisyklės) 33.3 ir 36.2 papunkčius; 42 punktą, kadangi nepagrįstai, neanalizuodama faktinės situacijos ir neturėdama jokių duomenų, leidžiančių priimti sprendimą dėl to, kad pranešime nurodytas įvykis nėra skubiai reaguotinas ar pavojingas, savavališkai ir aplaidžiai pakeitė pranešimo kategoriją B į kategoriją C, taip nepagrįstai pailgindama reagavimo laiką nuo 20 min. iki 60 min. Pasak pareiškėjų, nukrypimas nuo minėtų taisyklių nepagrįstai pailginęs reagavimo laiką į B kategorijos pranešimą yra pripažintinas prielaida kaltininkui padaryti nusikalstamą veiką ir sukelti padarinius. Pareiškėjų manymu, L. K. neturėjo teisėto pagrindo pakeisti pranešimo kategorijos B į kategoriją C, kadangi vadovaujantis taisyklėmis keisti kategoriją galima tik atsižvelgus į išskirtines įvykio aplinkybes, o L. K. to nepadarė, nes atsižvelgė tik į didelį ekipažo atstumą. Pareiškėjai nurodė, kad Taisyklių 3.8 papunktyje nustatyta, kad gaunamo pranešimo kategorija automatiškai priskiriama A, B arba C kategorijoms. Gaunamo pranešimo kategorija priskiriama automatiiniu būdu, taip sumažinant tikimybę fiziniam asmeniui suklysti parenkant kategoriją. Tačiau tuo pačiu Taisyklių papunkčiu leidžiama pakeisti kategoriją, bet tik atsižvelgus į įvykio vietos aplinkybes. Jeigu operatyvaus valdymo pareigūnas, gavęs informacijos, kad gauto pranešimo įvykio aplinkybės pasikeitė, t. y. prarado pavojingumą (pvz., neblaivus vairuotojas buvo sustabdytas kitų vairuotojų; neblaivus vairuotojas sustojo ir paliko transporto priemonę; sukėlė eismo įvykį, bet niekas nenukentėjo ir pan.), gali priimti sprendimą pakeisti aukštesnę kategoriją į žemesnę. Tokiam sprendimui priimti reikia, kad pranešimo turinio aplinkybės pasikeistų iš reikalaujančių skubaus reagavimo į nereikalaujančių skubaus reagavimo aplinkybes. Jeigu atsirado objektyvios aplinkybės, leidžiančios nebeskubiai reaguoti į gautą aukštesnės kategorijos pranešimą, tik tokiu atveju kategorijos pakeitimas gali būti teisėtas. Priešingu atveju, nesant tokių aplinkybių, gautas pranešimas išlieka skubaus reagavimo. Tokios aplinkybės, kai gaunamo pranešimo metu nėra laisvų reaguojančių pajėgų, pasak pareiškėjų, neatitinka Taisyklių 3.8 papunkčio turinio ir negali būti laikomos aukštesnės kategorijos pranešimo pakeitimo į žemesnę teisėtu pagrindu. Kaip specialioji liudytoja apklausta L. K. parodė, jog pranešimo automatiškai priskirtą kategoriją B pakeitė į kategoriją C, nes tuo metu nebuvo laisvų policijos pajėgų, todėl norėjo pailginti reagavimo į pranešimą laiko tarpą, o prieš priimdama sprendimą pakeisti gauto pranešimo kategoriją jokios papildomos informacijos nevertino, kaip to reikalaujama pagal Taisyklių 3.8 papunktį. Ji taip pat nurodė, kad mobiliu telefonu susisieki su ekipažu, nutolusiu 40 km atstumu nuo gautame pranešime nurodytos vietos. Nurodė, kad kito ekipažo nesiuntė, nes tai buvo šio ekipažo patruliavimo teritorija. Tačiau šio ekipažo patrulis V. K. teigė, kad „<...> negali paaiškinti, kodėl ji (L. K.) nurodė jų eki-

<sup>700</sup> „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. gegužės 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-134-489/2017)“, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 23 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1475918>.

pažui patikrinti šią informaciją, (duomenys neskelbtini) nebuvo jų patruliavimo maršrutas“. Pasisakydami dėl priežastinio ryšio pareiškėjai nurodė, kad L. K. veiksmai su nukentėjusiojo mirtimi gali būti siejami tik netiesiogiai. Pareiškėjai nurodė, kad L. K. padaryta pavojinga veika – 2017 m. gruodžio 8 d. Policijos registruojamų įvykių registre duomenų tvarkymo taisyklių 3.8 papunkčio, 31 punkto, 33.3 ir 33.5 papunkčių pažeidimas sudarė prielaidas pavojingiems padariniams – nukentėjusiojo mirčiai – atsirasti, tačiau tiesiogiai nesukėlė tokių padarinių. Todėl, pasak pareiškėjų, nukentėjusiojo mirtis nebuvo pagal BK 229 straipsnį pavojingi padariniai, kuriuos galėjo sukelti L. K., o tokiais neteisėtais veiksmais L. K. sukelta BK 229 straipsnyje įtvirtinta didelė žala neginčijamai egzistuoja, nes pareigūnas, pažeisdamas atitinkamus teisės aktus ir taip netinkamai atlikdamas savo pareigas, visada diskredituoja pareigūno vardą. Pagal šioje byloje nustatytas aplinkybes kaltininkas valdė transporto priemonę būdamas neblaivus, todėl sukėlė eismo įvykį, kuriame neatsargiai atėmė gyvybę kitam žmogui. Nusikaltimo valstybės tarnybai tiesioginis objektas yra valstybės institucijos, šiuo atveju – policijos normali, efektyvi ir atitinkanti įstatymų reikalavimus veikla. L. K., netinkamai atlikdama savo pareigas, sudarė sąlygas kitam asmeniui padaryti nusikaltimą, sumenkino valstybės institucijos – policijos – autoritetą, iškraipė jos veiklos principus, funkcijas, ir tai vertintina, kaip didelė žala valstybės ir juridinio asmens – Policijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos – interesams. Pasak pareiškėjų, tarp L. K. tarnybos pareigų neatlikimo ir kilusių padarinių yra priežastinis ryšys, nes netinkamas pareigų neatlikimas objektyviai nulėmė didelės žalos atsiradimą Policijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos interesams.

Analizuojamu atveju ikiteisminis tyrimas buvo pradėtas praėjus tik 1 metams ir 19 dienų po pareiškėjų kreipimosi į policijos įstaigą (2018 m. sausio 23 d.). Vėliau ikiteisminis tyrimas buvo nutrauktas, vėl atnaujintas, ir po daugiau nei pusterčių metų Vilniaus apygardos teismo neskundžiama nutartimi buvo paliktas galioti prokuroro nutarimas nutraukti ikiteisminį tyrimą. Nors prokurorai ir žemesnių instancijų teismai neneigė neteisėto L. K. veikimo netinkamai atlikus pareigas, tačiau Vilniaus apygardos teismas nutartyje pažymėjo, kad „<...> nenustatyta, kad L. K. nesilaikė įstatymų ir kitų norminių aktų reikalavimų, nepakankamai atsakingai įvertino situaciją, priėmė faktinių aplinkybių neatitinkantį sprendimą, aplaidžiai ar atmetinai vykdė jai pavestas pareigas ir taip neužtikrino tarnybos interesų“. Teismas nusprendė, kad ikiteisminis tyrimas nutrauktas nepadarius BK 229 straipsnyje numatytos nusikalstamos veikos požymių – priešingos tarnybai veiklos. Nesant pavojingos veikos požymio, teismas konstatavo: „Didelės žalos valstybei požymis negali būti inkriminuojamas. Didelė žala valstybei galėtų būti konstatuojama nustačius, kad dėl <...> asmens poelgio sutriko normali valstybės institucijų veikla, buvo sudarytos sąlygos kitiems asmenims atlikti neteisėtus veiksmus, pažeisti daugelio žmonių interesai, pakirstas pasitikėjimas valstybės valdymo tvarka. <...> Apie priežastinį ryšį tarp veikos ir padarinių kalbėti taip pat nėra pagrindo, nes nėra nusikalstamos veikos požymių.“

Mokslinio tyrimo autoriaus manymu, Vilniaus apygardos teismo sprendimas nėra tinkamai motyvuotas ir teisiškai nepagrįstas, nes akivaizdu, jog pranešimo dėl nusikalstamos veikos kategorijos pakeitimas, pažeidžiant kategorijos pakeitimo sąlygas,

yra neteisėtas, todėl tai laikytina veikimu padaryta pavojinga veika, kai pažeidžiami norminiai teisės aktai, reikalaujantys keičiant pranešimo kategoriją remtis įvykio vietos aplinkybėmis, objektyviai leidžiančiomis pranešimą priskirti ne tokio greito reagavimo reikalaujančiai kategorijai. Manytina, kad jeigu pranešimo kategorija nebūtų buvusi pakeista, tai reagavimas į situaciją, kai automobilį valdo neblaivus asmuo, būtų buvęs greitesnis, todėl jam nebūtų sudarytos sąlygos pakankamai ilgai valdyti transporto priemonę neblaiviam, taip sukeltant eismo įvykį, kurio metu žuvo nukentėjęsysis. Aplinkybė, kad dėl policijos pareigūnės neteisėtų veiksmų buvo sudarytos sąlygos kaltininkui padaryti nusikaltimą, neabejotinai sudaro didelės žalos, padarytos Policijos departamentui, požymį. Todėl manytina, kad kaltininkės pavojinga veika laikytina būtina pavojingų padarinių sąlyga, nes pareigūnės neteisėti veiksmai (pranešimo kategorijos pakeitimas ir policijos pajėgų, nutolusių nuo pranešime nurodytos vietos ne mažiau kaip 40 km, siuntimas į jiems nepriskirtą patruliuoti teritoriją) lėmė netrukdomą neblaivaus vairuotojo dalyvavimą eisme, taip neužtikrinant visuomenės narių saugumo, greito reagavimo į daromus pažeidimus, sukėlusius žmogaus mirtį, todėl buvo sumenkintas valstybės institucijos (policijos) autoritetas, pasitikėjimas ja, ir tai sudaro didelės žalos valstybės ir juridinio asmens Policijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos interesams požymį. Pažymėtina, kad aptariamoje situacijoje konstatuotinas sudėtingas priežastinis ryšys, nes tarp policijos pareigūnės neteisėtų veiksmų įsiterpė neblaivaus vairuotojo padarytas nusikaltimas, užtikrinęs, kad pareigūnės neteisėti veiksmai (netinkamas pareigų atlikimas) buvo reikšmingi žmogaus mirčiai. Teisinio priežastinio ryšio fone reikšminga tai, kad neblaivaus vairuotojo priežastingumas tarp Kelių eismo taisyklių pažeidimo ir žmogaus mirties buvo prasidėjęs anksčiau nei pareigūnės netinkamas pareigų atlikimas, tačiau BK 229 straipsnio prasme priežastingumas ir pasireiškia tuo, kad netinkamai tarnybinės pareigas atliekantis asmuo sukuria situaciją, kurioje teisės pažeidėjas veikia nevaržomai, nes šiam sudaromos sąlygos netrukdomai tęsti ir pabaigti nusikalstamą veiką, todėl tokios situacijos sukūrimas daro žalą Policijos departamentui. Teismo argumentas, kad didelė žala galėtų būti konstatuota, jeigu dėl asmens poelgio buvo sudarytos sąlygos kitiems asmenims atlikti neteisėtus veiksmus, yra teisinga, tačiau teismas visiškai nevertino to, kad būtent tokiais pareigūnės veiksmais ir buvo sudarytos sąlygos atlikti neteisėtus veiksmus – atimti žmogui gyvybę. Todėl konstatuotinas priežastinis ryšys pareigūnės veiksmuose. Atitinkamai teismas nevertino ir nepasisakė dėl priežastinio ryšio, nors manytina, šis klausimas analizuojamoje byloje buvo esminis.

#### 4.3.2.4. Nusikalstamos veikos transporto eismo saugumui

##### 4.3.2.4.1. Kelių eismo taisyklių pažeidimas vairuojant transporto priemonę

Analizuojant BK XXXIX skyriaus materialios konstrukcijos veikas, poskyryje išskirtinis dėmesys tenka BK 281 ir 282 straipsniams, pagal kuriuos kaltininkai pažeidžia Kelių eismo taisykles. Kadangi visi asmenys vienokiu ar kitokiu būdu dalyvauja eisme, todėl ir priežastingumo situaciją, kuriose pažeidžiamos Kelių eismo taisyklės, yra gana daug. Šie pažeidimai dažnai sukelia ir pavojingus padarinius, patenkančius

į baudžiamosios teisės reglamentavimo sritį. Tačiau tiek baudžiamosios teisės doktrinoje, tiek ir teisės taikymo praktikoje kyla diskusijų dėl to, kaip turi būti nustatomas priežastinis ryšys nagrinėjant šios kategorijos bylas. Todėl bylų gausa teisės taikymo praktikoje bei priežastinio ryšio nustatymo procese kylančios problemos lėmė šių normų analizės pasirinkimą. Be to, būtent šioje bylų kategorijoje priežastinio ryšio požymis buvo nagrinėjamas dažniausiai (išsamiau žr. antrą skyrių).

**Siūloma priežastinio ryšio nustatymo metodika.** Tiriant šios kategorijos bylas mokslinio tyrimo autorius siūlo nustatant faktinį priežastinį ryšį taikyti būtiniosios padarinių kilimo sąlygos taisyklę. Tokia pozicija atitinka ir teismų praktiką, kur pripažįstama, kad kai pažeidžiamos taisyklės, kuriomis reglamentuojamas kelių transporto eismo saugumas ar transporto priemonių eksploatavimas, kaltininko (kaltininkų) veika yra priežastiniu ryšiu susijusi su kilusiais padariniais, jeigu nustatoma, kad analogiškoje situacijoje jam (jiems) laikantis šių taisyklių, o kitam (kitiems) eismo dalyviui (dalyviams) jas pažeidus, eismo įvykis, dėl kurio kilo BK 281 straipsnyje numatyti padariniai, neįvyktų<sup>701</sup>. Vertinant priežastinio ryšio pobūdį būtų nustatomas tiesioginis ar sudėtingas priežastinis ryšys, kai kaltininko veiksmai tiesiogiai arba netiesiogiai nulemia pavojingų padarinių atsiradimą. Jeigu kaltininko neteisėti veiksmai tiesiogiai sukelia pavojingus padarinius, konstatuotinas tiesioginis priežastinis ryšys. Tais atvejais, kai į priežastinio ryšio grandinę įsiterpia kiti veiksniai, kad ir nulemti ar paveikti kaltininko, konstatuojamas sudėtingas priežastinis ryšys.

Analizuojant teisinį priežastinį ryšį, vertinama, ar kaltininko veiksmai sukūrė pavojingą situaciją, kuri buvo aktyvi ir nepasibaigusi iki pat pavojingų padarinių atsiradimo momento. *Novus actus intervenience* teorijos pagrindu įvertinama, ar priežastinio ryšio grandinė nebuvo pertraukta. Toliau bus tikrinamas šios priežastinio ryšio nustatymo metodikos pritaikomumas šios kategorijos bylose.

Šiame moksliniame tyrime pateikta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bylų analizė atskleidė, kad baudžiamosios teisės doktrinoje siūloma priežastinio ryšio nustatymo metodika kasacinis teismas visa apimtimi nesivadovavo arba tai darė retai<sup>702</sup>. Tokią pačią išvadą padarė ir E. Rozenbergienė, atlikusi dalinę Lietuvos Aukščiausiojo Teismo šios kategorijos bylų analizę. Ji nurodė, jog teismas savo praktikoje ne tik nesinaudoja baudžiamosios teisės doktrinoje siūloma teorija, bet ir panašiose situacijose priima skirtingus sprendimus. Pasak autorės, teismui dažnai kyla sunkumų nustatant priežastinį ryšį, ypač tais atvejais, kai KET pažeidžia bent du asmenys, o daugumoje bylų teismai apskritai nepagrindžia priežastinio ryšio buvimo arba pasisako apie jį tik keliais sakiniais<sup>703</sup>. Be to, kas nurodyta pirmiau, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. kovo 24 d. Teismų praktikos kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo baudžiamosiose bylose apžvalgoje (toliau – ir Apžvalga) konstatuojama, kad teismų praktikoje nėra

<sup>701</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-519-507/2015; Nr. 2K-2/2005; Nr. 2K-151/2011; Nr. 2K-402/2012, Infolex praktika, žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 27 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1156790>.

<sup>702</sup> Disertacijos trečio skyriaus 3.4 poskyris.

<sup>703</sup> Rozenbergienė, *supra note*, 14..

vienodos priežastinio ryšio sampratos ir tik epizodiškai vartojamos sąvokos „tiesioginis priežastinis ryšys“, „būtina padarinių atsiradimo sąlyga“, „pagrindinė eismo įvykio priežastis“ ir pan. Tai iliustruoja toliau pateikiami teisės taikymo praktikos pavyzdžiai.

**Priežastinio ryšio vada – KET pažeidimas.** Kadangi priežastinis ryšis nustatomas ne tarp automobilio valdymo ir kilusių padarinių, o tarp Kelių eismo taisyklių pažeidimo, padaryto vairuojant automobilį, ir kilusių padarinių<sup>704</sup>, nustatant faktinį priežastinį ryšį svarbu tiksliai identifikuoti neteisėtus kaltininko veiksmus. Todėl kvalifikuojant veikas pagal BK 281 straipsnį ir teismui konstatuojant pavojingos veikos požymį kaltininko veiksmuose, nuosprendžio aprašomojoje dalyje teismai turi nurodyti Kelių eismo taisyklių ar kito teisės akto, kurio nuostatas pažeidė kaltininko padarytos BK 281 straipsnyje nurodytos pavojingos veikos: a) kelių eismo saugumo pažeidimas (pvz., leistino greičio viršijimas, išvažiavimas į priešingą eismo juostą, važiavimo eiliškumo sankryžose nesilaikymas, netinkamas lenkimas arba manevravimas kelyje, įvairių kelio ženklų ir nuorodų nesilaikymas; b) transporto priemonės eksploatavimo taisyklių pažeidimas (pvz., techniškai netvarkingų transporto priemonių eksploatavimas, kelevių pervežimas kelių transporto priemonėmis, neturinčiomis jiems pervežti pritaikytų įrenginių)<sup>705</sup>.

Poskyryje analizuojamos veikos, kuriomis pažeidžiami norminiai teisės aktai, kadangi BK 281 straipsnyje numatytų veikų požymiai įtvirtinti blanketinėje dispozicijoje, todėl atskleidžiant jų turinį teismai privalo remtis teisės aktais, kuriais reglamentuojamos kelių eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklės<sup>706</sup>. Todėl kvalifikuojant veikas pagal BK 281 straipsnį ir teismui konstatuojant pavojingos veikos požymį kaltininko veiksmuose, nuosprendžio aprašomojoje dalyje teismas turi nurodyti Kelių eismo taisyklių ar kito teisės akto, kurio nuostatas kaltininkas pažeidė, punktus ar dalis, glaustai atskleisti jų turinį, pažymėdamas pažeidimo esmę<sup>707</sup>. Kelių eismo taisyklės laikytinos pagrindiniu teisės aktu, kuriame numatytų atitinkamų taisyklių pažeidimai konkretizuoja BK 281 straipsnio pavojingos veikos sudėties požymį<sup>708</sup>, kuris yra priežastinio ryšio nustatymo vada, nes pagal BK 281 straipsnį baudžiamoji atsakomybė kyla tik už tuos KET pažeidimus, kurie yra priežastiniu ryšiu susiję su šiuo straipsnyje numatytais padariniais, t. y. buvo būtinoji pavojingų padarinių kilimo sąlyga.

<sup>704</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. balandžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-134-696/2016, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 27 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1249275>.

<sup>705</sup> 2009 m. kovo 24 d. Teismų praktikos kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo (Baudžiamojo kodekso 281 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga, *supra note*, 769.

<sup>706</sup> 2009 m. kovo 24 d. Teismų praktikos kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo (Baudžiamojo kodekso 281 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga, *supra note*, 769.

<sup>707</sup> *Ibid.*

<sup>708</sup> Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 11 d. nutarimu Nr. 1950 patvirtintos Kelių eismo taisyklėse (nauja redakcija patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. liepos 16 d. nutarimu Nr. 768). <...> Šiuo teisės aktu nustatomos pagrindinės eismo dalyvių teisės ir pareigos, taip pat sukonkretintos kitų saugų esmą reglamentuojančių teisės aktų nuostatos. Plačiau žr. 2009 m. kovo 24 d. Teismų praktikos kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo (Baudžiamojo kodekso 281 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga, *op. cit.*, 769.



Priežastiniam ryšiui nustatyti svarbu tinkamai identifikuoti pavojingus padarinius ir konstatuoti jų buvimą konkrečios veikos atveju. Teismas, pripažinęs, kad BK 281 straipsnyje numatyti padariniai kilo pažeidus šiuos KET reikalavimus, turi nustatyti papildomas aplinkybes, pagrindžiančias jų pažeidimą (pvz., įvertinamos sudėtingos eismo sąlygos, kelio ruožo ypatumai ar kitos aplinkybės, rodančios, kad kaltininkas konkrečiu atveju turėjo važiuoti mažesniu greičiu ar būti atsargesnis)<sup>709</sup>, pavyzdžiui: „<...> Byloje nustatyta, kad V. P. pažeidė KET 24, 119, 127, 128 punktuose nurodytus reikalavimus – matydamas kelyje besiblaškančius vaikus, nesiėmė papildomų atsargumo priemonių, matydamas kliūtį kelyje, nepasirinko saugaus greičio, dėl susidariusių aplinkybių jo nesulėtino ir nesustojo, neapvažiavo kliūties, nesukeldamas pavojaus kitiems eismo dalyviams, pasukdamas vairą kairiau, nevažiavo arčiau dešinio krašto, dėl to įvyko eismo įvykis, kurio metu buvo sunkiai sužalota nuketėjusiosios E. N. sveikata. Teismai nustatė, kad pagrindinė ir lemiamą eismo įvykio kilimo priežastis buvo vairuotojo V. P. veiksmai; kad jis, būdamas to paties kaimo gyventojas, buvęs tos pačios mokyklos mokiniu, puikiai žinojęs šios kelio atkarpos specifiką (ši kelio atkarpa nepažymėta jokiais kelio linijomis, toje kelio atkarpoje nėra šaligatvio ir pėsčiųjų perėjos, prie pat kelio auga krūmai, už kurių bėgioja vaikai, neretai pertraukų metu išbėgantys į kelią), nepasirinko saugaus važiavimo greičio (važiavo ne mažesniu nei 50 km/h), nesilaikė taisyklės važiuoti arčiau dešiniojo krašto, nesulėtino važiavimo greičio ir nesustojo, būdamas didesnio pavojaus šaltinio valdytojas, nebuvo pakankamai rūpestingas ir atidus<sup>710</sup>.“ Teismui to nepadarius laikytina, kad neįrodytas eismo dalyvio KET pažeidimas ir šis nėra priežastingas kilusiems padariniams.

Priežastinio ryšio nustatymo vada gali būti tiek specifiniai, tiek bendro pobūdžio KET reikalavimų pažeidimai. Tačiau konstatavus, kad BK 281 straipsnyje numatyti pavojingi padariniai kilo pažeidus bendrojo pobūdžio KET reikalavimus (pvz., 53 punktą, kuriame nurodyta, kad eismo dalyviai privalo laikytis visų būtinų atsargumo priemonių, nekelti pavojaus kitų eismo dalyvių, kitų asmenų ar jų turto saugumui ir aplinkai, netrukdyti eismo; 172 punkto įpareigojimą pasirinkti saugų greitį), teismas turi nustatyti aplinkybes, pagrindžiančias šių KET reikalavimų pažeidimą (pvz., įvertinamos sudėtingos eismo sąlygos, kelio ruožo ypatumai ar kitos aplinkybės, rodančios, kad kaltininkas konkrečiu atveju turėjo važiuoti mažesniu greičiu ar būti atsargesnis)<sup>711</sup>. Kai pažeidžiamos specialios Kelių eismo taisyklės ir šie pažeidimai priežastiniu ryšiu susiję su BK 281 straipsnyje numatytais padariniiais, bendrųjų Kelių eismo taisyklių pažeidimai (pvz., KET 53 punktas) nuosprendyje papildomai nenurodomi.

**Netiesiogiai sukėlęs padarinius KET pažeidimas.** Apžvalgoje nurodoma, kad priežastiniu ryšiu su eismo įvykiu yra susiję ir KET pažeidimai, savaime nesukėlę pavojingų padarinių, tačiau nulėmę kito juos sukėlusio pažeidimo padarymą (pvz.,

<sup>709</sup> 2009 m. kovo 24 d. Teismų praktikos kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo (Baudžiamojo kodekso 281 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga, *op. cit.*, 769.

<sup>710</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-309-699/2018, Infolex praktika, žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 27 d., <http://www.infolex.lt/skaittykla.mruni.eu/tp/1663936>.

<sup>711</sup> 2009 m. kovo 24 d. Teismų praktikos kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo (Baudžiamojo kodekso 281 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga, *supra note*, 769.



viršijus leistiną greitį nesuvaldoma transporto priemonė ir dėl to jai išvažiavus į prieš-priešinio eismo juostą įvyksta eismo įvykis<sup>712</sup>. Darbo autoriaus manymu, tokie KET pažeidimai būtų priežastingi kilusiems padariniams todėl, kad kaltininkas, pažeisdamas KET reikalavimus, sukuria pavojingą situaciją, kuri būdama veikianti daro įtaką kitiems eismo dalyviams, todėl šie reaguodami į kaltininko padarytus KET pažeidimus patenka į eismo įvykį ir patiria žalos. Tokiose situacijose kaltininko veiksmai laikytini būtinaja padarinių kilimo sąlyga, nes be tokių kaltininko padarytų KET pažeidimų pavojingi padariniai nebūtų kilę. Tai, kad kaltininko padaryti KET pažeidimai savaime nesukėlė pavojingų padarinių, tačiau nulėmė kito juos sukėlusio pažeidimo padarymą, suponuoja sudėtingą (netiesioginį) priežastinį ryšį, nes kaltininkas sukūrė pavojingą situaciją, kurioje dėl kaltininko padarytų pažeidimų nukentėjusysis pats pažeidžia KET reikalavimus, todėl kyla eismo įvykis. Taigi reikšminga tai, kad nukentėjusiojo padaryti KET pažeidimai turi būti nulemti kaltininko neteisėtų veiksmų. Todėl tokioje situacijoje konstatuojamas tiek faktinis, tiek teisinis priežastinis ryšys.

**Dvigubų padarinių problema.** Pavojinga veika, kaip pradinis priežastingumo etapas, turi sukelti baudžiamajame įstatyme įtvirtintus pavojingus padarinius: a) eismo įvykį; b) nukentėjusiojo sveikatos sutrikdymą (nesunkų arba sunkų); c) nukentėjusiojo mirtį; d) didelę turtinę žalą. Atkreipiamas dėmesys ir į tai, kad BK 281 straipsnyje nurodyta, jog kaltininko atlikta pavojinga veika turi sukelti eismo įvykį ir sveikatos sutrikdymą ar gyvybės atėmimą arba turi padaryti didelės turtinės žalos. Taigi dispozicijoje nurodyta viena pavojinga veika sukeliama ne vienas, o keli padariniai – eismo įvykis, sveikatos sutrikdymas, gyvybės atėmimas, didelė turtinė žala. Tačiau teismų praktikos šios kategorijos bylų apžvalgoje nurodoma, kad šis niuansas sprendžiamas paprastai – pažeidimo BK 281 straipsnio požymis „eismo įvykis“ apima ir dėl jo kilusius padarinius ir neturi savarankiškos teisinės reikšmės kvalifikuojant veiką, kadangi minimos sąvokos samprata apima sveikatos sutrikdymą, gyvybės atėmimą ar turto sugadinimą<sup>713</sup>. Manytina, kad toks paaiškinimas gana siauras. Stengiantis išsamiau suprasti vadinamųjų dvigubų padarinių problematiką, eismo įvykį reikėtų traktuoti kaip tarpinę priežastinio ryšio grandį, nulemiančią galutinius padarinius: nukentėjusiojo sveikatos sutrikdymą (nesunkų arba sunkų); nukentėjusiojo mirtį; didelę turtinę žalą. Viena vertus, BK 281 normoje visada reiškiasi sudėtingas priežastinis ryšys, kai eismo įvykis laikytinas tik tarpiniu padariniu. Kita vertus, hipotetiškai svarstoma, ar BK 281 straipsnio prasme pavojinga veika neturėtų būti laikomas eismo įvykio sukėlimas, kuris padaromas konkrečiu veikos padarymo būdu – pažeidžiant KET reikalavimus, o pavojingais padariniais laikytini sveikatos sutrikdymas, mirtis ar didelė turtinė žala. Manytina, kad lingvistinis normos aiškinimas leidžia taip manyti.

**Dažniausiai taikytos priežastinio ryšio teorijos (tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio teorija).** Kaip ir kitų kategorijų bylose, taip ir šioje dominuoja tiesioginio priežastinio ryšio ir būtinosios padarinių kilimo sąlygos nustatymas, pa-

<sup>712</sup> 2009 m. kovo 24 d. Teismų praktikos kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo (Baudžiamojo kodekso 281 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga, *supra note*, 769.

<sup>713</sup> *Ibid.*

vyzdžiui: „<...> veiksmai atitiko KET <...> reikalavimus ir nebuvo tiesioginiame priežastiniame ryšyje su autoįvykio kilimu. KET <...> pažeidimai nebuvo tiesioginiame priežastiniame ryšyje su autoįvykio kilimu <...>”<sup>714</sup>.“ Matyti, kad Kelių eismo taisyklių pažeidimo bylose teismas aiškinosi, ar kaltininko veiksmai tiesiogiai ir nepertraukiamai sukėlė baudžiamajame įstatyme numatytus padarinius.

Kitoje byloje teismas naudojosi tik tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio teorija: „<...> bendrininkai, nepriklausomai nuo to, kokią bendros nusikalstamos veikos objektyviuosius požymius sudarančių veiksmų dalį jie atliko, suvokė visus bendrai daromos veikos požymius, tarp jų veiksmų ir kilusių padarinių yra tiesioginis priežastinis ryšys”<sup>715</sup>.“ Dar kitoje byloje teismas nustatė, kad nukentėjusysis eismo įvykio metu pažeidė KET reikalavimus, tačiau konstatavo, kad nukentėjusiojo viršytas greitis susidariusioje situacijoje nebuvo toks didelis ir reikšmingas, taigi jo veiksmai nebuvo pagrindinė sąlyga eismo įvykiui kilti; eismo įvykį nulėmė būtent nuteistosios veiksmai, susiję tiesioginiu priežastiniu ryšiu su įvykiu ir jo padariniais”<sup>716</sup>.

Paminėtinos bylos, kuriose teismas nurodė, jog priežastinio ryšio nustatymas yra daugiau fakto klausimas ir loginis procesas, nes, sprendžiant šį klausimą, iš esmės nagrinėjamos faktinės eismo įvykio aplinkybės, nustatoma loginė priežasčių seka, reikalinga išvada padaryti: ar yra ryšys tarp veikos ir padarinių”<sup>717</sup>. Pasitaiko ir tokių bylų, kai teismų sprendimuose pateikiami motyvai sudaro prielaidas manyti, kad priežastinis ryšys nustatomas ne tarp veikos – kaltininko padarytų Kelių eismo taisyklių pažeidimų – ir eismo įvykio metu kilusių padarinių, bet tarp jo kaltės ir padarinių”<sup>718</sup>. E. Rozenbergienė, bandydama paaiškinti tokį teisės taikymo praktikoje sutinkamą priežastinio ryšio suvokimą, nurodo, kad taip gali būti dėl to, kad Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje priežastinio ryšio teorijos nėra aprašytos arba nėra išsamiai aprašytos, o teismai dar nėra nusprendę, kuri priežastinio ryšio teorija yra tinkama taikyti praktikoje, todėl nustato priežastinį ryšį tik pagal jiems suprantamus ir žinomus kriterijus”<sup>719</sup>.

<sup>714</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-318/2001; Nr. 2K-1097/2001, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 23 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/20185>.

<sup>715</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. vasario 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-40-1073/2018, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 23 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1570763>.

<sup>716</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. gegužės 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-168-511/2018, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 23 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1602363>.

<sup>717</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. spalio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-262-303/2018, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 23 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1651694>); taip pat žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartį baudžiamojoje byloje Nr. 2K-157-895/2016, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 23 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1258776>.

<sup>718</sup> 2009 m. kovo 24 d. Teismų praktikos kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo (Baudžiamojo kodekso 281 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, žiūrėta 2019 m. liepos 23 d., <https://www.lat.lt/lat-praktika/teismu-praktikos-apzvalgos/baudziamuju-bylu-apzvalgos/68>; taip pat žr. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. kovo 23 d. nuosprendį baudžiamojoje byloje Nr. 1A-70-332-2007, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 23 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/294494>; „<...> tarp T. E. nusikalstamo neatsargumo ir eismo įvykio kilimo yra priežastinis ryšys. Iš specialisto išvados matyti, kad eismo įvykio metu R. D. dėl patirtų sužalojimų sukeltas sunkus sveikatos sutrikdymas. Vadinasi, tarp T. E. nusikalstamo neatsargumo ir R. D. padaryto sunkaus sveikatos sutrikdymo yra priežastinis ryšys.“

<sup>719</sup> Rozenbergienė, *supra note*, 14: 95.

**Būtinios padarinių kilimo sąlygos taisyklės taikymas.** Dažniausiai teismas nustato būtinąją padarinių kilimo sąlygą<sup>720</sup>. Vienoje iš bylų teismas nurodė, kad „tais atvejais, kai eismo saugumo taisyklės pažeidžia keli eismo dalyviai, sprendžiant priežastinio ryšio klausimus svarbu taikyti būtinios sąlygos taisyklę ir ja remiantis nustatyti, kurio eismo dalyvio KET pažeidimas buvo būtinoji padarinių kilimo sąlyga ir buvo susijęs būtinuoju priežastiniu ryšiu su kilusiais padariniais<sup>721</sup>“. Panašią argumentaciją atspindi kasacinė nutartis<sup>722</sup> baudžiamojoje byloje dėl eismo įvykio, kurio metu „<...> buvo nesunkiai sužalotas motociklo vairuotojas H. K., dėl sunkaus sveikatos sutrikdymo mirė kartu su juo važiuosiu keleivė M. B. ir buvo sugadintos transporto priemonės, padarinių kilimą nulėmė būtent A. B. veiksmai, kuri, vairuodama automobilį „VW Golf“ ir sukdamą į kairėje pusėje esančią automobilių stovėjimo aikštelę, nedavė kelio priešinga kryptimi tiesiai važiuosiu motociklui <...> ir su juo susidūrė“. Teismas nurodė, kad „A. B. veiksmai techniniu požiūriu buvo pagrindinė šio eismo įvykio kilimo sąlyga, tarp jos dėl neatsargumo padaryto KET pažeidimo ir kilusių padarinių konstatuotas tiesioginis priežastinis ryšys, o kilę padariniai nebuvo atsitiktiniai“. Teismas nusprendė, kad jeigu nuteistoji nebūtų pažeidusi KET nustatytą reikalavimą, ji būtų išvengusi susidūrimo su motociklu ir eismo įvykis kartu su kilusiais padariniais nebūtų įvykęs. A. B. veikia dėl eismo įvykio kilimo, kurio metu buvo sužalotas vienas žmogus, o kitas žuvo, buvo būtinoji sąlyga ir priežastis. Panašu, kad byloje buvo nustatomas tik faktinis priežastinis ryšys, nes buvo taikyta tik būtinios padarinių kilimo sąlygos taisyklė. Kita vertus, priežastinio ryšio nustatymo logika analogiška neatsargaus gyvybės atėmimo byloms, kur aiškinamasi, ar kaltininko padarytas taisyklių pažeidimas tiesiogiai sukėlė baudžiamajame įstatyme numatytus padarinius. Jeigu sukėlė, tai laikoma, kad padariniai yra dėsningas tokių veiksmų rezultatas, todėl kaltininko pavojinga veika laikytina būtinąja padarinių kilimo sąlyga. Kaip prieš tai minėta, minima metodika turėtų sukelti sunkumų esant sudėtingam priežastingumui, nes tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio teorija taikytina tik primityviais paprasto priežastingumo atvejais.

Šiame kontekste paminėtina byla, kurioje kasatorius skundė, kad bylą nagrinėję teismai neteisingai nustatė priežastinį ryšį tarp V. P. galbūt padarytų KET pažeidimų ir eismo įvykio metu atsiradusių padarinių<sup>723</sup>. Pasak kasatoriaus, pirmosios ir apeliacinės instancijų teismai netinkamai aiškino ir taikė BK 281 straipsnio 3 dalies nuostatas bei suklydo iš esmės nemotyvuotai nutarę, kad pagrindinė eismo įvykį lėmusi priežastis buvo nuteistojo, o ne nukentėjusiosios veiksmai, t. y. teismai neteisingai įvertino

<sup>720</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-10-895/2019; Nr. 2K-379-697/2018; Nr. 2K-368-489/2018; Nr. 2K-373-976/2018; Nr. 2K-26-648/2019; Nr. 2K-262-303/2018; Nr. 2K-373-976/2018; Nr. 2K-204-895/2018; Nr. 2K-7-1-693/2018; Nr. 2K-157-895/2016; Nr. 2K-276-458/2019, Infolex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 23, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1699986>.

<sup>721</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. birželio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-155-511/2017, Infolex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 23 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1485343>.

<sup>722</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gegužės 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-157-895/2016, Infolex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 23 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1258776>.

<sup>723</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-309-699/2018, Infolex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 27 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1663936>.

nuteistojo veiksmus priežastinio ryšio su padariniais nustatymo aspektu, visiškai neanalizavo nukentėjusiosios veiksmų, todėl neteisingai nusprendė, kad toks ryšys su kilusiais padariniais sieja būtent vairuotojo V. P. veiksmus. Pasak kasatorių, esant tokioms aplinkybėms, kai abu eismo įvykio dalyviai pažeidė KET reikalavimus, buvo būtina atsakyti į klausimą, ar vienam eismo dalyviui analogiškoje situacijoje laikantis Kelių eismo taisyklių, o kitam eismo dalyviui jas pažeidus, eismo įvykis, dėl kurio kilo BK 281 straipsnyje nurodyti padariniai, neįvyktų, t. y. kurio iš eismo įvykio dalyvių padarytas pažeidimas buvo būtinoji padarinių atsiradimo sąlyga ir priežastis. Kasatorius nurodė, kad jeigu pėsčioji E. N. nebūtų pažeidusi pėstiesiems nustatytą KET bei Lietuvos Respublikos saugaus eismo automobilių keliais įstatymo reikalavimų, tai ji nebūtų atsiradusi toje važiuojamosios kelio dalies vietoje, kurioje įvyko susidūrimas su V. P. vairuojamu automobiliu, ir taip neabejotinai būtų išvengta eismo įvykio bei pėsčiosios patirtų sužalojimų, net jei vairuotojas V. P. ir būtų pažeidęs KET reikalavimus, o tai leidžia daryti pagrįstą išvadą, kad būtent pėsčiosios E. N. padaryti Kelių eismo taisyklių pažeidimai yra susiję tiesioginiu priežastiniu ryšiu su kilusiais padariniais, ir būtent šie jos pažeidimai bei kliūties sudarymas važiuojamojoje kelio dalyje yra būtinoji baudžiamajame įstatyme nurodytų padarinių kilimo sąlyga. Teismas, atsakydamas į kasatoriaus skundą, nurodė, kad „išvada apie priežastinio ryšio buvimą daroma nustačius, kuris eismo dalyvis pažeidė KET reikalavimus ir ar šie eismo dalyvio padaryti KET pažeidimai buvo būtinoji padarinių kilimo sąlyga. Eismo dalyvio veika, kuria pažeidžiamos KET, eismo įvykio priežastis yra tada, kai, analogiškoje situacijoje šiam eismo dalyviui laikantis KET reikalavimų, eismo įvykis neįvyktų <...>. Teismų praktikoje neretai tik vieno eismo dalyvio KET pažeidimas pripažįstamas eismo įvykio priežastimi, o kito eismo dalyvio KET pažeidimas, nors ir turėjęs įtakos eismo įvykiui kilti, vertinamas kitaip. Toks vertinimas galimas, kai tik vieno eismo dalyvio KET pažeidimas pripažįstamas būtina sąlyga (kartais ji įvardijama kaip pagrindinė ar dėsninga sąlyga) eismo įvykiui kilti, o kito eismo dalyvio padarytas pažeidimas, atvirkščiai, tokiu nelaikomas.“

**Priežastinio ryšio pobūdžio nustatymas.** Atskirai paminėtinos ir bylos, kuriose teismas nurodė priežastinio ryšio pobūdį: „Priežastinio ryšio nustatymas apima du momentus: būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklės nustatymą ir priežastinio ryšio pobūdžio nustatymą. Būtinosios padarinių kilimo sąlygos nustatymas reikalauja nustatyti, ar kiekvieno, ar tik vieno eismo dalyvio padarytas KET taisyklių pažeidimas buvo būtina padarinių kilimo sąlyga, o priežastinio ryšio pobūdžio nustatymas reikalauja nustatyti, ar priežastinis ryšis yra dėsningas (būtinasis), ar atsitiktinis<sup>724</sup>; arba „<...> būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklė įpareigoja teismą išsiaiškinti, ar eismo dalyvio padarytas kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimas buvo būtina padarinių atsiradimo sąlyga, o priežastinio ryšio pobūdis parodo, ar priežastinis ryšys yra dėsningas (būtinasis), ar

<sup>724</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-468/2009; Nr. 2K-38/2008; Nr. 2K-158/2009; Nr. 2K-297/2009, Infolex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 23 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/144745>.

atsitiktinis<sup>725</sup>.“ Taip pat paminėtina, kad „<...> priežastinio ryšio pobūdžio nustatymas reikalauja nustatyti, ar priežastinis ryšys yra dėsningas (būtinasis), ar atsitiktinis<sup>726</sup>; arba „priežastinis ryšys nustatomas atsakant į du esminius klausimus: 1) ar kiekvieno, ar tik vieno eismo dalyvio padarytas eismo saugumo taisyklių pažeidimas buvo būtina padarinių kilimo sąlyga, 2) ar priežastinis ryšys yra dėsningas (būtinasis), ar atsitiktinis<sup>727</sup>“. Nuodugniau atsitiktinio priežastinio ryšio turinys šioje nutartyje nebuvo aptartas. Tačiau kitoje byloje teismas nurodė, kad nagrinėjant bylas, susijusias su kelių eismo saugumo ar transporto priemonės eksploatavimo taisyklių pažeidimais, priežastinio ryšio nustatymas apima ne tik būtinąsias padarinių kilimo sąlygos taisyklės, bet ir priežastinio ryšio pobūdžio nustatymą. Pasak teismo, būtinąsias padarinių kilimo sąlygos nustatymas reiškia atsakymą į klausimą, ar kiekvieno, ar tik vieno eismo dalyvio padarytas eismo saugumo taisyklių pažeidimas buvo būtina sąlyga padariniams kilti, o priežastinio ryšio pobūdžio nustatymas – tai konstatavimas, ar priežastinis ryšys yra dėsningas (būtinasis), ar atsitiktinis. Matyti, kad nustatydamas teisinį priežastinį ryšį teismas, vertindamas priežastinio ryšio pobūdį, naudojosi ne adekvataus priežastinio ryšio, o adekvačios priežasties teorija, kuri neapima reikalavimo nustatyti asmens gebėjimą numatyti kilsiančius padarinius.

Tokia argumentacija kartojama kasacinėse nutartyse, kur teismas išskiria ir du priežastinio ryšio nustatymo etapus, antrąjį įvardydamas kaip priežastinio ryšio pobūdžio nustatymą, tačiau realiai aptardamas priežastinio ryšio pobūdžio turinį lakoniškai pamini tik dėsningumą ar atsitiktinumą: „Priežastinis ryšys nustatomas atsakant į du esminius klausimus: 1) ar kiekvieno, ar tik vieno eismo dalyvio padarytas eismo saugumo taisyklių pažeidimas buvo būtina padarinių kilimo sąlyga, 2) ar priežastinis ryšys yra dėsningas (būtinasis), ar atsitiktinis<sup>728</sup>.“ Šios kategorijos bylose teismas antrąjį priežastinio ryšio nustatymo etapą – priežastinio ryšio pobūdį – suprato ne taip, kaip siūloma baudžiamosios teisės doktrinoje, t. y. į būtinąjį priežastinį ryšį neįtraukė gebėjimo numatyti kilsiančius padarinius ir apsiribojo tik priežastinio ryšio dėsningumu. Kita vertus, požiūris, kai nustatant antrąjį priežastinio ryšio etapą nėra nustatomas kaltininko gebėjimas numatyti kilsiančius padarinius eliminuoja priežastinio ryšio ir kaltės atribojimo problemos kilimo galimybę ir priežastinio ryšio pobūdį priartina prie objektyvaus, o siekiant realią teismo argumentaciją priskirti konkrečiai teorijai, panašu, kad tai būtų adekvačios priežasties teorija, kuri, būdama adekvataus priežastinio ryšio atmaina, ištaisė pagrindinės teorijos klaidas į priežastinio ryšio turinio supratimą neįtraukdama kaltės nustatymo. Toks aiškinimas vertintinas teigiamai, tačiau ir čia kyla problemų, nes dėsningumas nustatomas remiantis faktinio priežastinio ryšio konstatavimu, t. y. nustačius, kad kaltininko veiksmai buvo būtinoji padarinių

<sup>725</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. spalio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-431/2012, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 23 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/454112>.

<sup>726</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gegužės 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-264/2011, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 23 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/211468>.

<sup>727</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-529/2012, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 23 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/482144>.

<sup>728</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-529/2012, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 23 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/482144>.

kilimo sąlyga, konstatuojama ir tai, kad toks priežastinis ryšys yra dėsningas. Toks faktinio priežastinio ryšio konstatavimo perkėlimas teisiniam priežastiniam ryšiui yra diskutuotinas, nes neaišku, kodėl priežastinis ryšys laikomas dėsningu.

**Vieno asmens padarytas KET pažeidimas.** Analizuojant probleminius priežastinio ryšio nustatymo aspektus, pažymėtina, kad mažiausiai sudėtingos situacijos, kai KET pažeidžia tik vienas eismo dalyvis, pavyzdžiui: „J. M. nuteista už tai, kad <...> vairuodama automobilį „Audi 80“, <...> pažeidė Kelių eismo taisyklių 9, 106, 108 punktus, t. y. nesilaikė visų būtinų atsargumo priemonių, nesielgė taip, kad nekeltų pavojaus kitiems eismo dalyviams, jų turto saugumui, išvažiuodama iš kelio, prieš pasukdama į kairę, neįsitikino, kad tai daryti saugu, dėl to važiuodama kairio posūkio kreive nedavė kelio ją lenkusiam automobiliui „Honda Accord“ <...> ir su juo susidūrė, dėl to automobilio „Honda Accord“ keleivė J. I. patyrė sužalojimus, sukėlusius nesunkų sveikatos sutrikdymą“<sup>729</sup>.“ Tokiu atveju teisę taikančiam teismui reikia patikrinti, ar šio eismo dalyvio KET pažeidimas buvo būtina sąlyga pavojingiems padariniams kilti, todėl pagal būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklę kaltininkas nustatomas taikant neteisėtų veiksmų atmetimo principą. Kaip nurodo V. Piesliakas, būtinosios padarinių kilimo sąlygos nustatymas yra nustatymas fakto, ar įstatyme aprašyta ir asmens padaryta veika buvo būtina BK numatytų padarinių kilimo sąlyga. Taigi keliamas klausimas, ar kiltų padariniai, jei nebūtų padaryta pavojinga veika. Būtinosios sąlygos taisyklė nustatoma atmetant situacijoje paeiliui kiekvieną iš galimų padarinių atsiradimo sąlygų, t. y. kiekvieną iš nustatytų pavojingų veikų, ir paliekant visas kitas tikėtinas padarinių kilimo sąlygas<sup>730</sup>. Pateiktoje situacijoje matyti, kad kaltininkė, atlikdama kairį posūkį, nedavė kelio ją lenkiančiam automobiliui, todėl įvyko eismo įvykis. Remiantis būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisykle akivaizdu, kad jeigu kaltininkė nebūtų dariusi kairiojo posūkio manevro prieš tai neįsitikinusi, kad toks manevras yra saugus ir netrukdytų kitiems eismo dalyviams, tai eismo įvykis nebūtų įvykęs. Vertinant kito nukentėjusiojo veiksmus matyti, kad jis apskritai neatliko neteisėtų veiksmų, kadangi nepažeidė KET, nes atliko leistiną kito automobilio lenkimo manevrą, todėl jo teisėti veiksmai negali būti priežastingi kilusiems padariniams. Todėl matyti, kad kaltininkės veiksmai buvo būtinoji padarinių kilimo sąlyga. Priežastinio ryšio pobūdis pasireiškė tiesioginiu priežastiniu ryšiu, kadangi kaltininkės J. M. veiksmai sukūrė pavojingą situaciją, kurioje jos KET pažeidimai tiesiogiai sukėlė nesunkų sveikatos sutrikdymą nukentėjusiajai, todėl jie laikytini esminiais. Taip pat pažymėtina, kad byloje nebuvo nustatytos bet kokios kitos į priežastinio ryšio grandinę įsiterpusios aplinkybės, todėl priežastinis ryšys nebuvo pertrauktas. Kita vertus, sprendžiant dvigubų padarinių problemą, jeigu eismo įvyki laikysime tarpine priežastinio ryšio grandimi, tai priežastinio ryšio pobūdis net ir tokiose situacijose bus sudėtingas (netiesioginis), nes kaltininkas, pažeisdamas KET reikalavimus, sukelia eismo įvykį, kurio metu nukentėjusysis kontaktuoja su automobilio kėbulu, taip patirdamas sužalojimus, kurie, beje, gali atsirasti vėliau ar net tapti sunkesni ateityje.

<sup>729</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gruodžio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-484-788/2015, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 27 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1232137>.

<sup>730</sup> Piesliakas, *supra note*, 10: 8.



**Keleto asmenų padarytų KET pažeidimų bylos.** Analizuojamos situacijos komplikuojasi tuomet, kai priežastingumas yra sudėtingas, nes tai priklauso nuo daugelio veiksnių, tarpinių grandžių, kitų įsiterpusių aplinkybių, todėl kelių transporto eismo saugumo ir transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimų bylos pasižymi tuo, kad dažnai padarinių kilimą galima susieti su keliomis priežastimis ar sąlygomis, todėl būtina nustatyti, kuri sąlyga buvo pagrindinė padariniams kilti.

Paminėtini atvejai, kai KET pažeidžia keli asmenys. Tokiose situacijose, kaip nurodo V. Piesliakas, taikant būtinąsios padarinių kilimo sąlygos taisyklę reikia klausti, ar kiltų padariniai, jei nebūtų padaryta pavojinga veika. Pasak autoriaus, būtinąsios sąlygos taisyklė nustatoma atmetant situacijoje paeilui kiekvieną iš galimų padarinių atsiradimo sąlygų, t. y. kiekvieną iš nustatytų pavojingų veikų, ir paliekant visas kitas tikėtinas padarinių kilimo sąlygas<sup>731</sup>. Todėl atmetus vieno iš KET pažeidusių asmenų veiksmus klausiama, ar pavojingi padariniai vis tiek būtų kilę. Jeigu atsakoma neigiamai, vadinasi, KET pažeidusio asmens veiksmai nebuvo būtinoji padarinių kilimo sąlyga. Analogiškai tikrinami kito KET pažeidėjo veiksmai. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodo, kad neretai tik vieno eismo dalyvio KET pažeidimas pripažįstamas eismo įvykio priežastimi, o kito eismo dalyvio KET pažeidimas, nors ir turėjęs įtakos eismo įvykiui kilti, vertinamas kitaip. Toks vertinimas galimas, kai tik vieno eismo dalyvio KET pažeidimas pripažįstamas būtina eismo įvykio kilimo sąlyga, o kito eismo dalyvio padarytas pažeidimas, atvirkščiai, tokiu nelaikomas. Visais atvejais teismo išvada dėl priežastinio ryšio nustatymo turi būti tinkamai motyvuota ir pagrįsta abiejų eismo dalyvių veiksmų (padarytų pažeidimų) analize<sup>732</sup>. Paminėtina byla, kurioje LAT nurodė: „<...> pateiktos trys specialistų išvados, atsakančios į klausimą, kokia techniniu požiūriu buvo pagrindinė šio eismo įvykio kilimo sąlyga. Lietuvos teismo ekspertizės centro specialisto išvadoje Nr. 11-1637(16) nurodyta, kad nėra pagrindo teigti, jog automobilio „Ford Mondeo“ vairuotojas V. J., prieš įvažiuodamas į priešpriešinio eismo juostą, neturėjo objektyvios galimybės pamatyti priešpriešiais artėjančio ir, tikėtina, nuo susidūrimo vietos apie 19,7 m atstumu nutolusio motociklo „BMW S1000 RR“; tikėtina, buvusioje kelio eismo situacijoje automobilio vairuotojo V. J. veiksmai (prieš sukdamas į kairę, neįvertino atstumo ir greičio iki priešpriešiais artėjančio motociklo, o sukdamas į kairę, kirto dvigubą ištisinę liniją ir tokiu būdu, artėdamas prie važiuojamųjų dalių sankirtos, įvažiavo į priešpriešinio eismo juostą ir nepraleido (tikėtina, sudarė neišvengiamą kliūtį) smarkiai leistiną greitį viršijančio motociklo) techniniu požiūriu buvo pagrindinė šio eismo įvykio kilimo sąlyga. Lietuvos teismo ekspertizės centro specialisto išvadoje Nr. 11-1037(17) nurodyta, kad, tikėtina, automobilis „Ford Mondeo“ būtų išvažiavęs iš priešpriešinio eismo juostos, motociklui „BMW S1000 RR“ neprivažiavus automobilio „Ford Mondeo“ apie 9,5 m atstumu, tačiau šioje konkrečioje eismo situacijoje (automobilio išvažiavimo iš antros eismo juostos momentu) automobilio vairuotojas V. J. vis tiek būtų sukėlęs grėsmę

<sup>731</sup> Piesliakas, *supra note*, 10: 8.

<sup>732</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-373-976/2018; Nr. 2K-38/2008; Nr. 2K-297/2009, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 27 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1676094>.



eismo saugumui artėjančiam motociklui „BMW S1000 RR“; tikėtina, buvusioje kelio eismo situacijoje automobilio „Ford Mondeo“ vairuotojo V. J. veiksmai techniniu požiūriu buvo pagrindinė šio eismo įvykio kilimo sąlyga. Gynybos pasirinkto specialisto pateiktoje specialisto išvadoje Nr. 17-T06RS nurodyta, kad automobilio „Ford Mondeo“ vairuotojo V. J. veiksmai techniniu požiūriu, tikėtina, buvo pagrindinė eismo įvykio kilimo sąlyga; motociklo vairuotojo P. R. veiksmai techniniu požiūriu, tikėtina, turėjo priežastinį ryšį su eismo įvykio kilimu; jeigu motociklo vairuotojas iki susidūrimo vietos būtų važiuavęs neviršydamas leidžiamo greičio, tikėtina, būtų turėjęs techninę galimybę išvengti eismo įvykio prasilenkdamas su į kairę sukančiu automobiliu; ribinis didžiausias motociklo greitis važiuojant tiesia trajektorija, kurį viršijus, tikėtina, prasilenkimas su į kairę sukančiu automobiliu būtų neįmanomas, yra apie 53 km/h. Specialistai teisme patvirtino savo išvadas ir, be kita ko, paaiškino, kad jeigu motociklo vairuotojas ir būtų važiuavęs neviršydamas maksimalaus leistino greičio, jis nagrinėjamos aplinkybėmis, automobiliui staiga įsukus į sankryžą, nebūtų spėjęs sustabdyti motociklo, todėl bet kuriuo atveju automobilis būtų sukėlęs grėsmę eismo saugumui<sup>733</sup>.“ Kaip matyti, teismas tikrino visų eismo įvykio dalyvių veiksmus ir vertino jų poveikį pavojingiems padariniams kilti. Pagal kasacinės instancijos teismo praktiką teismas, nagrinėdamas teisės taikymo aspektu su eismo įvykiais susijusias baudžiamąsias bylas, tikrina, ar teismo išvados dėl priežastinio ryšio pagrįstos išsamiau ir nešališku visų bylos aplinkybių išnagrinėjimu, ar jos tinkamai motyvuotos ir pagrįstos visų eismo dalyvių padarytų KET pažeidimų analize<sup>734</sup>. Nepriklausomai nuo to, kam ir kokie padariniai kilo eismo įvykio metu, teismas kiekvienoje situacijoje turi įvertinti visų eismo įvykyje dalyvavusių asmenų veiksmus, nustatydamas kiekvieno iš jų reikšmę padariniams kilti<sup>735</sup>, ir išskirti tą vienintelę pavojingus padarinius sukėlusią sąlygą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodo: „Jeigu eismo įvykyje dalyvauja du vairuotojai ir kiekvienas iš jų pažeidžia Kelių eismo taisykles, tokia būtina sąlyga gali būti vieno eismo įvykio dalyvio pažeidimai arba abiejų eismo dalyvių Kelių eismo taisyklių reikalavimų pažeidimai. Todėl apeliacinės instancijos teismas turėjo ypač atidžiai ir visapusiškai išnagrinėti priežastinio ryšio buvimą tarp R. M. ir V. Ž. nustatytų eismo taisyklių pažeidimų ir kilusių padarinių ir padaryti teisinę išvadą. To nuosprendyje nėra, apsiribota tik ekspertizės aktų išvadų pakartojimu<sup>736</sup>.“ Byla buvo grąžinta iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka.

Paminėtinos bylos, kuriose teismas dažniausiai nurodydavo, jog tais atvejais, kai KET pažeidžia keli eismo dalyviai, svarbu nustatyti, kurio eismo dalyvio KET pažeidimai buvo būtinoji padarinių kilimo sąlyga, susijusi priežastiniu ryšiu su kilusiais

<sup>733</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. gruodžio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-373-976/2018, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 27 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1676094>.

<sup>734</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-38/2008; Nr. 2K-158/2009; Nr. 2K-468/2009; Nr. 2K-388/2014; Nr. 2K-438/2014, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 27 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1041615>.

<sup>735</sup> Taip pat žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. vasario 22 d. nutartį baudžiamojoje byloje Nr. 2K-187/2005, <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/48208>.

<sup>736</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. vasario 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-6/2008, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 27 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/84434>.

padariniais<sup>737</sup>, arba atsižvelgdavo į tai, ar kaltininko veika buvo būtina sąlyga nukentėjusiojo mirčiai (be jos ši neįvyktų)<sup>738</sup>. Tokiose bylose teismas išvadą apie priežastinio ryšio buvimą darė nustatęs, kuris eismo dalyvis pažeidė KET reikalavimus ir kurie pažeidimai buvo tiesioginė padarinių kilimo sąlyga<sup>739</sup>. Šios kategorijos bylose teismas ne kartą konstatavo, jog svarbus priežastinio ryšio nustatymo etapas KET pažeidimo bylose yra būtinios padarinių kilimo sąlygos nustatymas. Teismas pažymėjo, kad būtinios padarinių kilimo sąlygos nustatymo esmė – nustatyti, kurio eismo dalyvio padarytas Kelių eismo taisyklių pažeidimas buvo būtinoji padarinių kilimo sąlyga, o ši nustatoma modeliuojant situaciją taip, kad paeiliui eliminuojamas vieno iš eismo dalyvių padarytas taisyklių pažeidimas, paliekant kito dalyvio KET pažeidimą ir sprendžiant, ar tokiu atveju kiltų eismo įvykis su atsiradusiais padariniais<sup>740</sup>. Tokią pat poziciją teismas patvirtino ir kitoje byloje konstatuodamas, kad „<...> jeigu nuteisotoji būtų laikiusis KET 158 punkto reikalavimų – praleidusi pagrindiniu keliu važiuosį motociklą, eismo įvykis nebūtų įvykęs. Taigi B. R. veika buvo eismo įvykio metu kilusių padarinių pagrindinė priežastis, dėl to jos skundo argumentas, kad tarp jos veikos ir kilusių padarinių nėra tiesioginio priežastinio ryšio, atmestinas kaip nepagrįstas<sup>741</sup>“.

Kitoje byloje teismas pakartojo analogišką poziciją: „<...> tarp S. J. Kelių eismo taisyklių <...> pažeidimų ir eismo įvykio, kurio metu buvo nesunkiai sutrikdyta R. L. sveikata, yra tiesioginis priežastinis ryšys, nuteistasis kaltas dėl padarytos veikos, nes būtent jo veiksmai (neatsargus važiavimas artėjant pėsčiųjų perėjoms ir dėl to nesugebėjimas laiku sustabdyti transporto priemonės) buvo pagrindinė įvykio kilimo sąlyga (nukentėjusiosios partrenkimas ir dėl to patirtas nesunkus sveikatos sutrikdymas) <...><sup>742</sup>“. Todėl šiose bylose teismas taikė būtinios padarinių kilimo sąlygos taisyklę kartu su tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio teorija.

**Kai negalima nustatyti, kurio kaltininko KET pažeidimas sukėlė padarinius.** Galiausiai paminėtinos situacijos, kai techninio pobūdžio ekspertizės aktuose ar specialisto išvadose konstatuojama, kad negalima nustatyti, kurio iš eismo dalyvių veiksmai lėmė eismo įvykio kilimą. Paminėtina byla, kurioje ekspertai negalėjo nurodyti, kurio iš eismo įvykio dalyvių veiksmai buvo priežastingi kilusiems padariniams: „Nagrinėjamu atveju teismai, spręsdami priežastinio ryšio tarp T. V. padarytų veiksmų ir atsiradusių nusikalstamų padarinių klausimą, atsižvelgė ne tik į minėtą specialisto išvadą ir ją surašiusios ekspertės L. Levulytės paaiškinimus, bet ir kitais įrodymais nustatytas

<sup>737</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-529/2012, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 23 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykle.mruni.eu/tp/482144>.

<sup>738</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. liepos 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-392/2012, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 23 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykle.mruni.eu/tp/391017>.

<sup>739</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. spalio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-370/2013, <http://www.infoplex.lt.skaitykle.mruni.eu/tp/730398>.

<sup>740</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartis baudžiamosiose bylose Nr. 2K-227-942/2015; Nr. 2K-228-303/2015, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 23 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykle.mruni.eu/tp/1041610>.

<sup>741</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. spalio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-401/2014, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 23 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykle.mruni.eu/tp/874780>.

<sup>742</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gegužės 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-230/2012, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. liepos 23, <http://www.infoplex.lt.skaitykle.mruni.eu/tp/376743>.

aplinkybes. Atkreiptinas dėmesys, kad <...> ekspertizės akte <...> neišskirta, kurio iš vairuotojų – A. A. ar T. V. arba abiejų jų – veiksmai buvo pagrindinė eismo įvykio kilimo sąlyga<sup>743</sup>.“ Teismas nurodė, kad nenustačius, kad būtinosios padarinių kilimo sąlygos bet kurio eismo įvykyje dalyvavusio asmens veiksmuose, negalima konstatuoti ir faktinio, o dėl to ir teisinio priežastinio ryšio, todėl priežastinis ryšys nekonstatuojamas. Nors Apžvalgoje nurodoma, kad tokiais atvejais išvada apie priežastinį ryšį daroma išanalizavus visą įvykio aplinkybių situaciją<sup>744</sup>, taip suponuojant idėją, kad turi būti įvertinamas visas konkrečioje situacijoje susiklostęs priežastingumas, atsižvelgiant į kiekvieną į priežastingumą įsiterpusią aplinkybę. Suprastina, kad net nenustačius būtinosios padarinių kilimo sąlygos, bent hipotetiškai būtina teisiškai įvertinti priežastinį ryšį, analizuojant vieno ar kito eismo įvykyje dalyvavusio asmens KET pažeidimų įtaką bendros pavojingos situacijos sukūrimui ir raidai.

Apibendrinus subposkyrį pažymėtina, kad nusikalstamų veikų transporto eismo saugumui bylose priežastinis ryšys nustatomas tarp KET pažeidimo ir juo sukulto nesunkaus ar sunkaus sveikatos sutrikdymo, žmogaus mirties ar didelės turtinės žalos. Nors normos dispozicijoje nurodoma, kad KET pažeidimas turi sukelti eismo įvykį, kuris laikytinas tarpine priežastinio ryšio grandimi, todėl konstatuojamas sudėtingas priežastinis ryšys. Priežastinis ryšys konstatuojamas ir tuomet, kai pavojingi padariniai atsirado ar pasunkėjo praėjus tam tikram laiko tarpui po eismo įvykio, jeigu šie atsirado dėl kaltininko padaryto KET pažeidimo. Pavojingų padarinių faktine išraiška gali būti ir psichikos sveikatos sutrikdymas, tačiau tik jei nukentėjęs buvo tiesioginis eismo įvykio dalyvis. Tačiau jei KET pažeidęs asmuo susižalojo pats, baudžiamoji atsakomybė kyla (o ir priežastinis ryšys nustatomas) tik, jeigu BK 281 straipsnyje numatyti pavojingi padariniai kilo ir kitiems asmenims. Nustatant faktinį priežastinį ryšį taikytina būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklė. Tais atvejais, kai KET pažeidžia tik vienas kaltininkas, faktinis priežastinis ryšys konstatuojamas nustačius, kad KET pažeidusio asmens veiksmai buvo būtinoji sąlyga pavojingiems padariniams kilti. Situacijose, kai KET pažeidžia du ir daugiau kaltininkų, būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklė taikoma naudojantis atmetimo principu, kai paeilui atmetami kiekvieno iš KET pažeidusių asmenų veiksmai ir žiūrima, ar atmetus kurio nors vairuotojo veiksmus padariniai vis tiek būtų kilę. To kaltininko veiksmai, kuriuos atmetus pavojingi padariniai nekyla, laikytini būtina sąlyga. Tais atvejais, kai pavojingų padarinių kilimą lėmė kelių KET pažeidusių asmenų veiksmai – visi jie laikytini priežastingi kilusiems padariniams. Tokiais atvejais būtina įvertinti teisinį priežastinį ryšį ir nustatyti, kuris iš asmenų sukūrė pavojingą ir padarinius sukėlusią situaciją, nulėmė situacijos vystymąsi pavojinga linkme. Tačiau jeigu nustatoma, kad vieno iš eismo dalyvių KET pažeidimas nespėjo sukelti pavojingų padarinių, nes priežastinis ryšys buvo pertrauktas kito asmens ar kitų asmenų, nesusijusių su KET pažeidimais, veiksmų, o kitų aplinkybių, tai KET pažeidusio asmens ar asmenų veiksmai

<sup>743</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. vasario 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-26-648/2019, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 27 d., <http://www.infoplex.lt.skaittykla.mruni.eu/tp/1701366>.

<sup>744</sup> 2009 m. kovo 24 d. Teismų praktikos kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo (Baudžiamojo kodekso 281 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga, *supra note*, 769.

netenkina būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklės. Šios taisyklės netenkina ir eismo dalyvių KET pažeidimų visuma, kadangi nesant bendrininkavimo negalima sudėti skirtingų eismo dalyvių veiksmų į vieną visumą ir skirtingiems kaltininkams konstatuoti priežastinį ryšį, nes paėmus atskirai kiekvieno iš jų veiksmai nesukeltų pavojingų padarinių, todėl šie nėra būtinoji padarinių kilimo sąlyga. Tais atvejais, kai vadovaujantis baudžiamosios bylos medžiaga, įskaitant ekspertizių aktus ir specialistų išvadas, neįmanoma nustatyti, kurio KET pažeidusio asmens veiksmai sukėlė pavojingus padarinius, laikytina, kad nė vieno asmens veiksmuose nėra faktinio priežastinio ryšio, nes visos abejonės vertinamos įtariamojo (kaltinamojo) naudai, jeigu šių abejonų pašalinti objektyviai neįmanoma.

**Kitos į priežastingumą įsiterpusios sąlygos.** Taikant būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklę, būtina įvertinti ne tik kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimus, bet ir kitus veiksnius, galėjusius prisidėti prie pavojingų padarinių atsiradimo. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymi: „Jei dėl kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo buvo sutrikdyta nukentėjusiojo sveikata, tačiau mirtį sukėlė ne eismo įvykio metu padaryti sužalojimai, bet kita aplinkybė (pvz., gydymo metu buvo užkrėstas kraujas), veika gali būti kvalifikuojama pagal BK 281 straipsnio 1–4 dalis priklausomai nuo to, kokio laipsnio sveikatos sutrikdymas nukentėjusiajam buvo padarytas <...><sup>745</sup>.“ Tačiau galimi atvejai, kai pavojingus padarinius sukelia ne kaltininkas, bet eismo įvykio metu veikusios kitos aplinkybės, todėl, vertinant veikos aplinkybes, reikšminga objektyvių eismo įvykio aplinkybių visuma: kitų eismo dalyvių (vairuotojų, pėsčiųjų) veiksmai, oro sąlygos, temperatūra, kelio dangos ypatybės, matomumas ir kitos aplinkybės, itin svarbios nustatant priežastinį ryšį. Tinkamai įvertinus, galima išvengti situacijų, kai objektyviai kilę padariniai neretai savaime inkriminuojami asmeniui. Todėl kalbama apie teisinio priežastinio ryšio teoriją – *novus actus intervenience*, taikytiną priežastinio ryšio pertrūkio atvejais. Situacijose, kai prie pavojingų padarinių atsiradimo prisidėjo ne tik Kelių eismo taisyklės pažeidę asmenys, bet ir kitos aplinkybės, taikoma būtinoji padarinių kilimo sąlyga, eliminuojant iš situacijos pavojingą asmens veiką, tačiau neeliminuojant iš situacijos atsitiktinių, nuo žmogaus valios nepriklausančių aplinkybių. Tokiais atvejais stebima, ar šios aplinkybės būtų sukėlusios pavojingus padarinius. Nustačius, kad pavojingi padariniai nebūtų kilę be savarankiškai veikusių aplinkybių, manytina, kad šios aplinkybės ir tapo būtinosiomis padarinių kilimo sąlygomis, o pradinio kaltininko veika sukurtas priežastingumas buvo pertrauktas.

Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija konstatavo: „J. S. vairuojamo automobilio kairiojo rato padanga prasilenkimo su priešpriešine juosta važiuojančiu automobiliu momentu buvo dehermetizuota. Ši aplinkybė buvo viena iš eismo įvykio sąlygų. Kita eismo įvykio sąlyga, o kartu ir šio įvykio priežastimi pripažinti J. S. padaryti Kelių eismo taisyklių reikalavimų pažeidimai: neblaivus vairavo automobilį, kurio stabdžių sistema neatitiko nustatytą rei-

<sup>745</sup> 2009 m. kovo 24 d. Teismų praktikos kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo (Baudžiamojo kodekso 281 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga, *supra note*, 769.

kalavimų. Įvykio metu J. S. vairuojamo automobilio padanga ne sprogo, o buvo dehermetizuota. Dėl padangos dehermetizacijos padidėjo kairiojo rato pasipriešinimas judėjimui, atsirado jėga, sukanti automobilį apie vertikalią ašį prieš laikrodžio rodyklę, ir dėl to tapo sunkiau jį valdyti, tačiau tai nebuvo priežastimi, dėl kurios automobilis staiga suktųsi į kairę pusę ir nuvažiuotų nuo kelio. Paneigti nuteistojo J. S. parodymai apie tai, kad po smūgio į kairį ratą automobilį staiga metė į kairę pusę. Automobilio kairio rato padangos prakiurimas važiavimo metu buvo eismo įvykio sąlyga, kurios vairuotojas negalėjo ir neprivalėjo numatyti, tačiau pagal nustatytas faktines įvykio aplinkybes tuo atveju, jeigu S. S. nebūtų pažeidęs Kelių eismo taisyklių reikalavimų, t. y. būtų buvęs blaivus ir važiavęs techniškai tvarkingu automobiliu, padangos dehermetizacija negalėjo sukelti tų pasekmių, kurios kilo eismo įvykio metu<sup>746</sup>.“ Teismas, įvertinęs visų priežasčių įtaką pavojingiems padariniams kilti, nustatė, kad, eliminavus eismo dalyvio KET pažeidimus, kitos aplinkybės (automobilio padangos dehermetizacija) laikytina viena iš eismo įvykio sąlygų, tačiau, pasak teismo, ne ši sąlyga sukėlė pavojingus padarinius, todėl nėra laikytina būtina sąlyga pavojingų padarinių kilimo sąlyga. Tačiau padangos prakiurimas prisidėjo prie eismo įvykio ir pavojingų padarinių kilimo, o vien tik kaltininko neblaivumas ir techninių reikalavimų neatitinkanti stabdžių sistema, darbo autoriaus manymu, taip pat nebūtų sukėlę pavojingų padarinių. Manytina, kad šioje situacijoje eismo įvykis ir pavojingi padariniai atsirado dėl visumos aplinkybių, kurios kiekviena atskirai nebūtų sukėlusios pavojingų padarinių. Kadangi visos priežastingume pasireiškusios sąlygos yra susijusios su kaltininku, tai nėra kliūčių minėtas sąlygas pripažinti būtinosiomis padarinių kilimo sąlygomis. Šioje situacijoje susiklostė šio mokslinio tyrimo antrame skyriuje (p. 56) aptartas kumuliatyvinis (sudėtinis) priežastingumas. Kaip buvo aptarta, susiklosčius tokiam priežastingumui remiantis būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisykle negalima atmesti nė vienos iš sąlygų, nes visos jos yra priežastingos kilusiems padariniams. Bent vienos iš sąlygų nebuvimas reikšia ir pavojingų padarinių nebuvimą. Todėl kiekviena iš sąlygų yra būtinoji sąlyga pavojingiems padariniams kilti. Todėl faktinis priežastinis ryšys vienareikšmiškai pasireiškė sudėtingu priežastiniu ryšiu, nes į priežastingumą buvo įsiterpusios skirtingos aplinkybės (vairuotojo neblaivumas; transporto priemonės netinkamumas eksploatacijai; padangos dehermetizavimas). Tačiau nustatant teisinį priežastinį ryšį, manytina, kad esmine ir veikiančia sąlyga, suaktyvinusia visas kitas priežastingume pasireiškusias sąlygas, buvo būtent padangos dehermetizacija. Jai pasireiškus kitos sąlygos tapo reikšmingos, nes kaltininko neblaivumas ir valdymas techniškai netvarkingos transporto priemonės, jeigu ne padangos dehermetizacija, nebūtų sukėlusios analogiškų padarinių analogiškais aplinkybėmis. Kitaip tariant, padangos dehermetizacija suaktyvino kitas aplinkybes, padarydama šias pavojingesnes, nei jos buvo prieš tai. Tačiau reikšminga tai, kad konkrečius kaltininko veiksmus ar neveikimą pripažįstant esmine ir veikiančia priežastimi būtina konstatuoti, kad jos buvo neteisėtas poelgis ar neveikimas. Todėl šioje situacijoje padangos dehermetizacija nebuvo nulemta kaltininko veikimo ar neveikimo, todėl negali būti siejama su kaltininku.

<sup>746</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. rugsėjo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-459/2005, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 27 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/54361>.

Padangos dehermetizacija buvo nieko neveikiama priežastingume pasireiškusi sąlyga, kuri suaktyvino kitas sąlygas, todėl laikytina veikusia savarankiškai ir pertraukusia priežastinį ryšį. Kita vertus, jeigu būtų nustatyta, kad padangos dehermetizacija buvo nulemta netvarkingos automobilio techninės būklės, kurią nulėmė kaltininkas, priežastinio ryšio vertinimas galėtų pasikeisti.

Paminėtina kita šią problemą iliustruojanti byla, kurioje G. K. buvo kaltinamas pagal BK 281 straipsnio 1 dalį, kad vairuojamu automobiliu „BMW 730“, važiuodamas antrąja eismo juosta, pažeidė Kelių eismo taisyklių 127 punkto reikalavimus, kuriais nustatyta, kad, pasirinkdamas važiavimo greitį, vairuotojas turi atsižvelgti į važiavimo sąlygas, dėl to kaltininko automobilis BMW, pralenkdamas automobilį „SAAB 9-3“ iš dešinės, prarado tiesiaiegi stabilų judesį važiavimo kryptimi, sukosi prieš laikrodžio rodyklę ir kairiojo priekinio sparno priekine ir bamperio plastikinės apdailos šoniniu paviršiumi trenkėsi į automobilio SAAB priekinį dešinį ratą ir sparną. Po susidūrimo automobilis BMW, sukdamasis prieš laikrodžio rodyklę, dešiniuoju šonu į priekį išslydo į gatvės važiuojamosios dalies kairę pusę, kur į jo, slystančio šonu apie 15 km/val. greičiu, priekinės dešinės pusės dureles priekiu apie 43 km/val. greičiu atsitrenkė važiuojantis automobilis „Audi A6“, kurį vairavęs nukentėjęsysis taip pat pažeidė KET, kadangi nesilaikė bendrojo pobūdžio KET reikalavimų ir pažeidė KET 15<sup>747</sup> ir 128<sup>748</sup> punktus, nes nukentėjęsysis vairavo techniškai netvarkingą ir jo fizinei būklei (buvo neįgalus – negalėjo valdyti kojų) nepritaikytą transporto priemonę, t. y. transporto priemonė turėjo būti su automatine sankaba, su rankiniu darbinio stabdžiu bei rankiniu akceleratoriumi (nes negalėjo valdyti kojų), tačiau automobilis nebuvo techniškai pritaikytas. Susidūrimo metu nukentėjusiojo automobiliui „AUDI A6“ atmušus kaltininko automobilį BMW, pastarajam sukantis prieš laikrodžio rodyklę, su jo priekiniu dešiniuoju kampu ir sparno šoniniu paviršiumi, judėdamas apie 23 km/val. greičiu, slystamai kontaktavo automobilis SAAB, judėjęs šalikelės šlaitu. Kažkurio nukentėjusiojo kontakto arba su kaltininko vairuojamu BMW arba su SAAB automobilio metu, nukentėjusiojo automobilyje ant priekinės sėdynės vežtas nepritvirtintas kito automobilio akumuliatorius pajudėjo iš vietos ir taip galimai sulaužė nukentėjusiajam ranką, todėl jam nustatytas nesunkus sveikatos sutrikdymas. Pažymėtina, kad su tokia transporto priemone nukentėjęsysis teikė keleivių pavežėjo paslaugas. Reikšminga ir tai, kad nukentėjęsysis, matydamas, kad kaltinamojo vairuojamas automobilis slysta į priešingą kelio pusę, aiškiai suvokdamas, jog artėja kliūtis ir kyla grėsmė eismo saugumui, privalėjo sulėtinti greitį, prireikus visiškai sustoti, tačiau nukentėjęsysis prieš susidūrimą nestabdė, nes jam iš paskos priešinga kryptimi važiuojantys automobiliai spėjo sustoti dar labai toli iki įvykio vietos. Nukentėjęsysis turėdamas techninę galimybę visiškai sustabdyti vairuojamą automobilį ir taip išvengti eismo įvykio (tai patvirtina

<sup>747</sup> KET 15 punktas: „Draudžiama vairuoti techniškai netvarkingą, transporto priemonėms keliamų techninių reikalavimų <...> neatitinkančią transporto priemonę <...>.“ Kelių eismo taisyklės, žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 27 d., <https://www.kelieisimotaisykles.info/transporto-priemones-vairuotoju-reikalavimai.html>.

<sup>748</sup> KET 128 punktas: „Jeigu atsirado kliūtis ar iškilo grėsmė eismo saugumui, vairuotojas (jeigu jis gali tai pastebėti) privalo sulėtinti greitį, net visiškai sustabdyti transporto priemonę arba apvažiuoti kliūtį nesukeldamas pavojaus kitiems eismo dalyviams.“ Kelių eismo taisyklės, žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 27 d., <https://www.kelieisimotaisykles.info/transporto-priemones-vairuotoju-reikalavimai.html>.



ir specialisto išvada), taip pat turėdamas galimybę persirikiuoti į kitą eismo juostą ir imtis visų įmanomų veiksmų siekdamas išvengti galimo susidūrimo su kaltininko vairuojamu automobiliu, jokių veiksmų nesiėmė, nes valdė jo fizinei būklei nepritaikytą transporto priemonę<sup>749</sup>.

Nors šioje byloje kaltinamasis susitaikė su nukentėjusiuoju ir buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, tačiau susiklostęs priežastingumas vertas aptarimo. Ekspertai nurodė, kad nukentėjusysis turėjo galimybę sustabdyti automobilį, tačiau dėl nukentėjusiojo fizinės negalios ir tokios būklės įtakos tam nepritaikytam automobiliui valdyti ekspertas negalėjo pasisakyti, nes trūko duomenų apie nukentėjusiojo fizinius gebėjimus. Tokioje situacijoje nustatant faktinį priežastinį ryšį ir taikant būtiniosios padarinių kilimo sąlygos taisyklę bei atmetant abiejų eismo dalyvių KET pažeidimus, gaunami tokie rezultatai – jeigu automobilio BMW vairuotojas G. K. nebūtų pažeidęs bendro pobūdžio KET reikalavimų, transporto priemonę būtų valdęs atsargiau, būtų pasirinkęs konkrečią situaciją atitinkamą greitį (nors nustatyta, kad leistino greičio neviršijo), tai nebūtų praradęs tiesiaeigio stabilaus važiuojimo judesio ir nebūtų išvažiavęs į priešpriešinę eismo juostą, todėl nukentėjusiojo automobilis „Audi A6“ nebūtų atsitrenkęs į jo automobilį, nebūtų sukeltas nesunkus sveikatos sutrikdymas. Taigi BMW automobilio vairuotojas savo KET pažeidimu suaktyvino kitas priežastingume pasireiškusias aplinkybes.

Kita vertus, paminėtina ir kita aplinkybė – jeigu nukentėjusysis nebūtų pažeidęs KET reikalavimų, draudžiančių gabenti sunkius daiktus automobilio salone, šiuo atveju – automobilio akumuliatorių, ir būtų jį pritvirtinęs (pvz., automobilio bagažinėje), tai net ir nesugebėjus nukentėjusiajam sustabdyti automobilio, pritvirtintas automobilio akumuliatorius nebūtų užkrięs ant nukentėjusiojo rankos ir ranka nebūtų lūžusi, todėl nebūtų kilę BK 281 straipsnyje numatyti padariniai, o eismo įvykis būtų įvertintas kaip administracinės teisės pažeidimas, nes pavojingus padarinius – nesunkų sveikatos sutrikdymą – tiesiogiai sukėlė nukentėjusiojo padarytas KET pažeidimas, dėl kurio nepritvirtintas ant priekinės sėdynės gabentas automobilio akumuliatorius nebūtų užkrięs ir sulaužęs jo rankos.

Manytina, kad abiejų eismo dalyvių KET pažeidimai laikytini būtina pavojaingų padarinių kilimo sąlyga, ir akivaizdu, kad priežastinis ryšys analizuojamoje situacijoje – sudėtingas. Tačiau teisinio priežastinio ryšio analizė atskleidžia, kad pavojingą nukentėjusiajam situaciją sukūrė BMW automobilį vairavęs kaltininkas, nes būtent jo KET pažeidimas nulėmė eismo įvykį, kurio metu susidūrė trys automobiliai. Šioje situacijoje nukentėjusiojo fizinės savybės tapo pavojingos (veikiančios), o netinkamai vežamas automobilio akumuliatorius pradėjo judėti erdvėje taip, kad nesunkiai sutrikdė sveikatą nukentėjusiajam dėl BMW automobilį vairavusio kaltininko KET pažeidimų.

**Objektyvaus išvengiamumo kriterijus.** Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos apžvalgoje nurodoma, kad tais atvejais, kai kaltininko padarytas kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimas buvo būtina padarinių kilimo sąlyga, taikomas *objektyvaus išvengiamumo* kriterijus, pagal kurį

<sup>749</sup> Vilniaus miesto apylinkės teismo 2017 m. spalio 19 d. nuosprendis Nr. 1-1577-818/2017, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 27 d., <http://www.infoplex.lt.skaitlykla.mruni.eu/tp/1622011>.



sprendžiama, ar konkrečioje situacijoje asmuo turėjo objektyvią galimybę išvengti eismo įvykio<sup>750</sup>. Nurodoma, kad jeigu kaltininkas, net ir nepažeisdamas Kelių eismo taisyklių, nebūtų galėjęs išvengti eismo įvykio, laikoma, kad Kelių eismo taisyklių pažeidimas nebuvo susijęs priežastiniu ryšiu su padariniais, pavyzdžiui: „<...> iš nustatytų aplinkybių matyti, kad tuo atveju, jei E. L. būtų neišvažiavęs į priešpriešinę eismo juostą bei pasukęs automobilį „Audi A4“ arčiau dešiniojo kelkraščio, jis būtų išvengęs „Audi A4“ susidūrimo su „Audi A6“, nes automobilio „Audi A6“ vairuotojas J. N. neturėjo techninės galimybės išvengti susidūrimo dėl automobilio „Audi A4“ staigaus išvažiavimo į priešpriešinę eismo juostą. <...> E. L. <...> viršijus įvykio vietoje leistiną greitį, nevažiavus kuo arčiau dešiniojo važiuojamosios dalies krašto ir išvažiavus į priešpriešinę eismo juostą, o tai ir buvo pagrindinė eismo įvykio, kurio metu žuvo du žmonės, kilimo priežastis, <...>“<sup>751</sup>. Todėl nustatant priežastinį ryšį ir sprendžiant, ar kaltininkas turėjo objektyvią (techninę) galimybę išvengti eismo įvykio, vertintinos bylos aplinkybės, objektyvūs bylos duomenys bei kaltininko veiksmai, nustatant, kada kaltininkas turėjo realią galimybę pastebėti pavojų keliančias aplinkybes<sup>752</sup>. Išvengiamumo kriterijus naudojamas nustatant būtinąją padarinių kilimo sąlygą.

Kita vertus, *objektyvaus išvengiamumo* kriterijaus turinys analogiškas šiame darbe aptartai *galimybės veikti* teorijai, pagal kurią vertinama, ar kaltininkas turėjo realią galimybę imtis aktyvių veiksmų ir užkirsti kelią pavojingiems padariniams. Vadovaujantis šia teorija, vertinama asmens galimybė atitinkamai veikti konkrečioje situacijoje. Asmens, galėjusio veikti, tačiau to nepadarius, veiksmai yra priežastingi kilusiems padariniams. Visais atvejais, kai kalbama apie tai, ar konkretus asmuo neatliko tam tikrų veiksmų, neveikė taip, kad išvengtų padarinių, – kalbama apie jo neveikimą, todėl minima teorija taikytina nebent neveikimu padarytose veikose. Visgi, manytina, kad objektyvaus neišvengiamumo kriterijus patenka į būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklės turinį, kai taikant neteisėtų veiksmų atmetimo principą aiškinamasi, ar eliminavus neteisėtus veiksmus pavojingi padariniai vis vien būtų kilę.

**Tiesiogiai eismo įvykyje nedalyvavusiai nukentėjusiajai sukkelto psichikos sutrikdymo byla.** Pažymėtina, kad sveikatos sutrikdymas analizuojamo straipsnio prasme suprantamas ne tik kaip tiesioginis nukentėjusiojo sužalojimas eismo įvykio metu, bet ir kaip jo susargdinimas. Vadinasi, kaltininkas traukiamas baudžiamojon atsakomybėn ir už tai, kad tiesiogiai eismo įvykyje dalyvavusiam nukentėjusiajam sukėlė nesunkų arba sunkų sveikatos sutrikdymą, nors pirminiame etape nebuvo konstatuotas. Teoriškai tokie atvejai gali pasireikšti fiziniais ar psichikos susirgimais, netiesiogiai atsiradusiais dėl kaltininko sukkelto eismo įvykio. Akivaizdu, kad toks priežastingumas itin kompliktuotas vien dėl apsunkintos perspektyvos susieti kaltininko neteisėtus veiksmus su netiesiogiai kilusiais padariniiais. Tačiau teismai neatmeta galimybės

<sup>750</sup> 2009 m. kovo 24 d. Teismų praktikos kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo (Baudžiamojo kodekso 281 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga, *supra note*, 769:32.

<sup>751</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gegužės 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-243-648/2015, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 27 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1046649>.

<sup>752</sup> 2009 m. kovo 24 d. Teismų praktikos kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo (Baudžiamojo kodekso 281 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga, *supra note*, 769:32.

konstatuoti priežastinį ryšį ir tokiais atvejais, ir tokie sužalojimai turi būti nulemti KET pažeidimo. Reikšminga tik tai, kad nukentėjusysis turi būti kaltininko sukkelto eismo įvykio tiesioginis dalyvis. Tai iliustruoja šiame darbe jau minėta byla, kurioje „<...> sukkelto eismo įvykio metu A. K. nuteistosios vairuojamo automobilio nebuvo traumauta, su juo nekontaktavo, o jos psichinė sveikata sutriko po patirto psichiką traumuojančio įvykio. Apeliacinės instancijos teismas išvadas dėl tiesioginio priežastinio ryšio nebuvimo tarp R. V. veikos (eismo saugumo taisyklių pažeidimo) ir padarinių (A. K. nesunkaus psichikos sveikatos sutrikimo, trukusio ilgiau kaip dešimt dienų) grindė tuo, kad A. K. nebuvo eismo įvykio dalyvė, iki šio įvykio momento buvo perėjusi automobilio eismo juostą ir įvykio metu nepatyrė jokių fizinių sužalojimų, jos sveikatos sutrikimo priežastis tiesiogiai buvo ne kelių eismo saugumo taisyklių pažeidimas, o vėliau patirtas psichiką traumuojantis įvykis – potrauminio streso sutrikimas dėl eismo įvykio metu kilusių padarinių – mažametei artimo žmogaus – močiutės J. K. nubloškimo ir šiai padarytų sužalojimų<sup>753</sup>“. Byloje nustatyta, kad mažametė kartu su tiesiogiai eismo įvykyje sužalota močiute ėjo per gatvę, tačiau teismas mažametės nelaikė nukentėjusiąja, kadangi ši tiesiogiai nekontaktavo su kaltininko automobiliu, tiesioginės žalos nepatyrė, o jos patirtas psichikos sveikatos sutrikimas, pasak teismo, atsirado ne dėl eismo įvykio, o dėl jai artimo žmogaus sužalojimo. Disertanto manymu, mažametė turėjo būti pripažinta nukentėjusiąja, kadangi ji nebuvo tik stebėtoja iš šalies, bet pati dalyvavo eisme kartu su močiute pereidamos gatvę, o močiutės susidūrimo metu su kaltininko valdomu automobiliu dar buvo gatvėje, nors jau ir buvo perėjusi kaltininko važiavimo juostą, todėl pastarajai atsiradęs sveikatos sutrikdymas priežastiniu ryšiu susijęs su kaltininko padarytu KET pažeidimu. Teismas argumentavo, kad pavojingus padarinius turi sukelti kaltininko atlikta pavojinga veika. BK 281 straipsnyje pavojinga veika įvardijama kaip eismo įvykių sukėlęs KET pažeidimas. Akivaizdu, kad nėra reikalaujama, jog tarp KET pažeidėjo ir nukentėjusiojo būtų konstatuotas tiesioginis fizinis kontaktas. Disertanto manymu, reikšminga tik tai, kad nukentėjusysis būtų pripažintas eismo įvykio dalyviu. Tokiu dalyviu gali būti pripažinti ir tiesioginio kontakto su kaltininko automobiliu išvengę asmenys. Analizuojamoje situacijoje jos abi ėjo šalia, tik mažametė pirmoji perėjo kaltininko važiavimo eismo juostą, todėl jos neužkliudė automobilis ir ji tik per atsitiktinumą nebuvo parblokšta kaltininko, matė susidūrimą, o ekspertizės akte nurodyta, kad po įvykio jai buvo diagnozuotas praeinantis psichikos sutrikimas. Dėl šių aplinkybių manytina, kad mažametė dalyvavo eismo įvykyje, todėl patyrė sveikatos sutrikdymą. Taigi tarp kaltininko pavojingos veikos ir kilusių padarinių yra priežastinis ryšys, kadangi kaltininko KET pažeidimas sukėlė eismo įvykį ir tai buvo būtina sąlyga mažametei patirti sveikatos sutrikdymą. Susiklosčiusi faktinė situacija tenkina būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklę. Naudojantis atmetimo principu nustatoma sąlyga, be kurios nebūtų kilę padariniai. Šiame etape aiškinamasi, ar kaltininko pavojingas veikimas sukėlė konkretų sveikatos sutrikdymą ir ar jis dėl specifinių nukentėjusiojo savybių peraugo į sunkų sveikatos sutrikdymą ar mirtį. Jei gu peraugo, tai svarbu, ar sveikatai ir gyvybei pavojingoje situacijoje nukentėjusysis

<sup>753</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. gegužės 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-120/2010, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 27 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/160777>.

atsidūrė dėl konkrečių kaltininko neteisėtų ir pavojingų veiksmų ir ar kaltininko sukeltas sveikatos sužalojimas buvo veikiantis iki pat nukentėjusiojo mirties. Manytina, kad šiuo atveju kaltininko veiksmai buvo pavojingi ir mažametei, nes ji vos išvengė susidūrimo su kaltininko valdoma transporto priemone, todėl ji laikytina eismo įvykio dalyve. Mažametės močiutės sužalojimas, kaip ir pats įvykio faktas, padarė mažametei smarkų psichinį poveikį, todėl ji buvo susargdinta. Taigi aptariamoje situacijoje egzistuoja priežastinis ryšys.

Verta prisiminti šiame darbe aptarą sveikatos sutrikdymo bylą, kurioje kasatorius, nors ir įrodinėjo, jog nėra priežastinio ryšio tarp turto sugadinimo (jo veiksmiais padegto garažo durų) ir dėl to padaryto sveikatos sužalojimo (susargdinimo psichikos liga), teismas lakoniškai konstatavo, jog tarp psichikos sutrikimo ir padaryto turto sugadinimo yra tiesioginis priežastinis ryšys<sup>754</sup>. Įdomu tai, kad ir šioje byloje nebuvo tiesioginio kontakto su nukentėjusiais, teismas taip pat vadovavosi ta pačia priežastinio ryšio teorija, tačiau abiejose bylose teismo sprendimai yra priešingi. Todėl analizuojamos bylos kontekste pritaikius kitą priežastinio ryšio teoriją, pvz., būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklę, būtų gautas skirtingas rezultatas. Čia svarbi pirmajame darbo skyriuje aptartos sąvokos „sąlyga“ reikšmė, suprantama kaip priežasties veikimo paskata<sup>755</sup> arba aplinkybė, turėjusi įtakos rezultatui atsirasti, o priežastis yra reiškiny, sukėlęs kitą reiškinį. Vadinasi, reikia nustatyti sąlygą, paskatinusią priežastis sukelti padarinius (močiutės sveikatos sutrikdymą). Todėl nukentėjusiosios atveju susiformuoja sudėtingas priežastingumas, kai pavojinga veika yra sąlyga, o močiutės sužalojimas tampa priežastimi. Būtinosios padarinių kilimo sąlygos nustatymas reikalauja nustatyti sąlygą, o ne priežastį, todėl kaltininko KET pažeidimas yra laikytinas sąlyga, prisidėjusia prie priežasties (močiutės sužalojimo) atsiradimo. Todėl kaltininko KET pažeidimai buvo pavojingi ir mažametei, o be šių pažeidimų nebūtų kilę ir pavojingi padariniai, vadinasi, jie yra dėsningi konkrečioje situacijoje. Manytina, kad KET pažeidęs asmuo sukėlė eismo įvykį, o eismo įvykio dalyviais laikytini ir fiziškai nenukentėję asmenys, kurie dalyvavo eisme, šiuo atveju – asmenys, ėję per gatvę, bet spėję išvengti galimo kontakto su pažeidėju. Jeigu psichikos sutrikimas atsirado dėl eismo įvykio dalyvio, vadinasi, kaltininko padarytas KET pažeidimas lėmė tokį šios sveikatos sutrikdymą, todėl galėtų būti pripažintas būtinąja padarinių kilimo sąlyga. Tokioje situacijoje priežastingumas pasireikštų sudėtingu priežastiniu ryšiu, nes prie psichikos sveikatos sutrikimo prisidėjo artimo giminaičio (močiutės) fizinis sužalojimas. Kaltininkas, padarydamas KET pažeidimus, sukūrė pavojingą sveikatai situaciją, kuri pavojų kėlė iki pat psichikos sveikatos sutrikdymo momento, o močiutės fizinis sužalojimas laikytinas tarpine priežastinio ryšio grandimi, nulemta kaltininko KET pažeidimų. Priežastinio ryšio grandinė nebuvo pertraukta, todėl analizuojamoje situacijoje konstatuotinas priežastinis ryšys.

**Greičio viršijimo bylos.** Atskirai paminėtinos bylos, kuriose vienas iš KET pažeidusių dalyvių itin smarkiai viršija leistiną greitį. Tokios situacijos teisės taikymo

<sup>754</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. kovo 2 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2K-110/2004, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 27 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/24997>.

<sup>755</sup> Lietuvių kalbos žodynas. žiūrėta 2017 m. lapkričio 28 d. <http://www.lkz.lt/Visas.asp?zodis=s%C4%85lyga&ins=-1&les=-1>.

praktikoje pradėtos vertinti kitaip nei įprasta. Buvo manoma, kad iš šalutinio kelio išvažiuojantis ir pagrindiniu keliu važiuojančiojo nepraleidžiantis vairuotojas bus laikomas eismo įvykio kaltininku, kadangi jo padarytas Kelių eismo taisyklių pažeidimas bus būtinoji padarinių kilimo sąlyga, t. y. taikomas atmetimo principas, pagal kurį nustatoma, kad jei iš šalutinio kelio išvažiavęs ir nepraleidęs pagrindiniu keliu važiuojančio asmens nebūtų užkirtęs pagrindiniu keliu važiuojančiajam kelio, tai pagrindiniu keliu važiuojantis asmuo būtų pravažiavęs ir eismo įvykis nebūtų kilęs. Tačiau nors ir nustatius, kad iš šalutinio kelio išvažiavusio asmens veiksmai buvo būtinoji padarinių kilimo sąlyga, ir taip konstatavus faktinį priežastinį ryšį, teisinis priežastinis ryšys nebus nustatytas, nes iš šalutinio kelio išvažiuojantis asmuo neturėjo realios galimybės išvengti dideliu greičiu atvažiuojančio vairuotojo, todėl tokio vairuotojo veiksmuose nenustatius teisinio priežastinio ryšio, negalima konstatuoti priežastinio ryšio apkritai. Būtiniosios padarinių kilimo sąlygos taisyklės prasme smarkiai greitį viršijusio vairuotojo veiksmai nelaikytini būtinaja padarinių kilimo sąlyga, kadangi atmetus kito, t. y. iš šalutinio į pagrindinį kelią išvažiavusio, asmens veiksmus, greitį viršijęs vairuotojas būtų pravažiavęs ir eismo įvykis nebūtų įvykęs. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byloje<sup>756</sup>, kurioje kaltininkas buvo išteisintas, kasaciniame skunde prokuroras nurodė, kad eismo įvykio metu kilę padariniai (motociklininko V. P. mirtis) susiję tiesioginiu priežastiniu ryšiu su E. P. padarytu eismo įvykio metu KET 161 punkto pažeidimu. Šiame punkte nustatyta tokia pareiga vairuotojui: sukdamas į kairę (apsisukdamas), vairuotojas privalo duoti kelią transporto priemonėms, važiuojančioms lygiareikiškium keliu priešinga kryptimi tiesiai. Kasatorius teigė, kad pagal KET 3 punkto nuostatą tai reiškia, kad vairuotojas sankryžoje, kurioje privalo duoti kelią kokioms nors kitoms transporto priemonėms, besąlygiškai posūkio manevrą turi pradėti transporto priemonei stovint (sustoti ar nepradėti važiuoti). Tačiau LAT konstatavo, kad „<...> tada, kai E. P. automobiliu pradėjo posūkio į kairę manevrą, V. P. vairuojamas motociklas, iš priekio važiuojantis 106 km/val. greičiu, buvo 62,5 m atstumu nuo susidūrimo vietos. Jeigu prieš įvykį motociklo greitis būtų buvęs toje vietoje maksimalus leistinas, t. y. 50 km/val., tai susidariusioje situacijoje transporto priemonių susidūrimas nebūtų įvykęs, nes tokiu greičiu važiuojančiam motociklui pravažiavus vietą, kurioje įvyko eismo įvykis, automobilis būtų papildomai nuvažiavęs apie 31 m atstumą ir atlaisvinęs motociklui kelią. Pagal bylos duomenis, prieš E. P. pradėdamas posūkio manevrą į kairę, priešpriešiais gatve važiavo kelios transporto priemonės. Prieš pradėdamas posūkio manevrą į kairę, vertindamas šio manevro saugumą, E. P. orientavosi į eismo sraute mažiausiu atstumu priešais jo automobilį važiuosį D. D. vairuojamą automobilį, kuris išteisintajam atlikti posūkio manevrą nesudarė kliūtis; E. P. neturėjo pagrindo manyti, kad šį automobilį greičiu, daugiau nei du kartus viršijančiu toje vietoje leistiną (50 km/val.), pralenks V. P. vairuojamas motociklas, taip atsidurdamas E. P. vairuojamo automobilio judėjimo trajektorijoje. Motociklo greitis, atsižvelgiant į eismo situaciją – transporto priemonių srautą miesto gatvėje ir toje vietoje leistinos greičio ribos viršijimas daugiau kaip

<sup>756</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. balandžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-97-689/2018, Infolex praktika, žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 27 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1597495>.

du kartus, neatitiko saugaus eismo reikalavimų ir buvo pavojingas kitiems eismo dalyviams; šioje situacijoje toks motociklo vairuotojo V. P. leistino greičio viršijimas apribojo išteisintojo E. P. galimybę numatyti BK 281 straipsnio 5 dalyje nurodytų padarinių atsiradimą ir tuo pačiu galimybę jų išvengti. Taigi, neginčytinai nenustačius būtinojo nusikaltimo sudėties elemento – asmens kaltės, E. P. pagal pareikštą kaltinimą dėl veikos, numatytos BK 281 straipsnio 5 dalyje, išteisintas pagrįstai<sup>757c</sup>. Nors šioje byloje teismas nenustatė subjektyviojo požymio – kaltės, tačiau, darbo autoriaus manymu, akivaizdu, kad išteisintojo veiksmuose nebuvo ir priežastinio ryšio požymio (nei faktinio, nei teisinio), kadangi aptariamą situaciją reikia traktuoti plačiau. Kelių transporto eismas yra susisiekimo sistema, kurioje kiekvienas eismo dalyvis dalyvauja eisme tikslingai judėdamas konkrečiai pasirinktu maršrutu. Šios susisiekimo sistemos esmė tokia, kad nė vienas iš eisme dalyvaujančių asmenų nepažeistų KET, nes tik tokiu atveju užtikrinamas šios sistemos funkcionalumas ir efektyvumas. Iš šalutinio į pagrindinį kelią įvažiuojantis eismo dalyvis privalo atlikti tokį veiksmą, tačiau, kaip minėta, jis turi įsitikinti, kad pagrindiniu keliu neatvažiuoja transporto priemonė arba ji yra toli, todėl, įvertinus jos važiavimo greitį, pagrįstai manoma, kad įvažiuoti į pagrindinį kelią yra saugu visiems eismo dalyviams. Tačiau tais atvejais, kai pagrindiniu keliu važiuojantis eismo dalyvis smarkiai viršija leistiną greitį, susidaro situacija, kai asmuo, atliekantis posūkį iš šalutinio į pagrindinį kelią, pagrindiniu keliu važiuojančio vairuotojo objektyviai net nemato arba šis yra labai toli. Todėl KET prasme posūkio manevrą atliekantis asmuo nepažeidžia KET, kadangi tokioje situacijoje jis atlieka manevrą, kai, atsižvelgiant į objektyvų kelio matymą, nėra pagrindiniu keliu važiuojančios transporto priemonės arba ji yra nutolusi saugiu atstumu, todėl nekelia pavojaus manevrui atlikti. Kadangi jo veiksmuose nėra KET pažeidimo, nėra ir pavojingos veikos požymio, todėl negali būti konstatuojamas ir faktinis priežastinis ryšys. Šios kategorijos bylose nesant faktinio priežastinio ryšio negalima konstatuoti ir teisinio priežastinio ryšio.

Tačiau pagrindiniu keliu važiavusios transporto priemonės greičio viršijimą reikėtų vertinti kaip KET pažeidimą. Toks pažeidimas sukuria situaciją, kai pagrindiniu keliu važiuojantis eismo dalyvis būna nutolęs erdvėje nuo posūkio manevrą atliekančio eismo dalyvio, ir šis objektyviai nemato pagrindiniu keliu atvykstančios transporto priemonės, tačiau kartu sukuria ir neišvengiamo eismo įvykio situaciją, kai dėl didelio greičio šis įveikia didelius atstumus erdvėje per labai trumpą laiko tarpą, todėl posūkio manevrą atliekantis asmuo neturi objektyvių galimybių pamatyti pagrindiniu keliu važiuojančios transporto priemonės ir nuspręsti neatlikti manevro, nutraukti jau pradėtą manevrą ar skubiau jį užbaigti. Šioje situacijoje greičio viršijimas turi būti laikomas būtinajį padarinių kilimo sąlyga, dėl kurios neišvengiamai kyla eismo įvykis. Įvertinus ir tai, kad posūkio manevrą atliekantis vairuotojas nepadaro jokio KET pažeidimo, vienintelis KET pažeidimas yra laikytinas greitį viršijančio vairuotojo veiksmai, todėl jie laikytini būtinajį padarinių kilimo sąlyga, taip konstatuojant faktinį priežastinį ryšį jo veiksmuose. Kaip buvo aptarta, šios katego-

<sup>757</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. balandžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-99-511/2017, Infocex praktika, žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 27 d., <http://www.infocex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1462615>.

rijos byloje konstatuotinas sudėtingas priežastinis ryšys, nes kaltininkas KET pažeidimais sukelia eismo įvykį, kurio metu dėl transporto priemonių smūginio kontakto nukentėjusysis juda erdvėje taip, kad savo kūnu kontaktuoja su savo automobilio kėbulo dalimis ar išsviestas iš transporto priemonės kontaktuoja su kitomis transporto priemonėmis arba kietais aplinkos paviršiais, todėl patiria sveikatos sutrikdymus ar net praranda gyvybę.

Nustatant teisinį priežastinį ryšį tokiose specifinio priežastingumo situacijose reikšminga nustatyti, ar kaltininkas sukūrė pavojingą kitiems eismo dalyviams situaciją, kuri prasidėjo šiam pažeidus KET reikalavimus ir nepertraukiamai vystėsi iki pavojingų padarinių atsiradimo momento, o kitų eismo dalyvių (tarp jų ir nukentėjusiojo) veiksmai (pvz., posūkio manevro atlikimas, kaltininkui nutolus nuo nukentėjusiojo dideliu atstumu) buvo nulemti kaltininko KET pažeidimų.

Atitinkamai sudėtingesnėmis situacijomis laikytini specifinio priežastingumo atvejai, kai KET pažeidžia keli eismo dalyviai, ir kiekvieno iš jų atlikti veiksmai yra priežastingi kilusiems padariniams. I. Truncienė nurodo, kad tiriant sudėtingas avarijų bylas, kuriose Kelių eismo taisyklės pažeidžia keli eismo įvykyje dalyvavę kelių transporto priemonių vairuotojai, paprastai stengiamasi nustatyti pagrindinį ir vienintelį kaltininką, kurio padarytas kelių transporto eismo funkcionavimo taisyklių pažeidimas tiesioginiu priežastiniu ryšiu susijęs su eismo įvykio metu kilusiais sunkiais padariniais<sup>758</sup>. Autorė pateikia pavyzdį: „Esant blogam matomumui, tamsiu paros metu siaurame vingiuotame žvyrkelyje važiuoja du lengvieji automobiliai, vairuojami M. ir N. Kadangi abu automobiliai važiuoja ne dešiniuoju kelkraščiu, o kairiau ir yra užėmę kelio vidurį, įvyksta priešpriešinis susidūrimas, dėl kurio padaromas sunkus sveikatos sutrikdymas vienam keleiviui, o kitas keleivis žūsta.“ Šioje situacijoje ir vairuotojas M., ir vairuotojas N. nesilaikė rekomendacijos važiuoti dešiniau (KET 164 punktas), todėl ši situacija turėtų būti traktuojama kaip dvigubo priežastingumo atvejis ir abu vairuotojai, atlikus išsamų tyrimą, galėtų būti patraukti baudžiamojon atsakomybėn. Nustačius, kad dviejų ar net daugiau transporto priemonės vairuojančių asmenų padaryti kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimai yra būtinosios sąlygos pavojingiems padariniams kilti, dėl visų jų konstatuojamas faktinis priežastinis ryšys, kadangi, taikant pavojingų veiksmų atmetimo principą, paaiškėja, kad paeiliui atmetus ir vieno, ir kito eismo dalyvio veiksmus, kiekvieno iš jų veiksmai yra priežastingi kilusiems pavojingiems padariniams. Todėl būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklė tenkinama atsižvelgiant į abu KET pažeidusius eismo dalyvius.

LAT nurodo, kad esant tokiai teisei situacijai, kai būtina padarinių kilimo sąlyga buvo ne vieno eismo dalyvio, o kelių eismo dalyvių padaryti KET pažeidimai, pagal BK 281 straipsnį (esant kitiems objektyviesiems ir subjektyviesiems nusikalstamos veikos požymiams) atsako visi tie eismo dalyviai, kurių padaryti eismo saugumo taisyklių pažeidimai buvo būtina padarinių kilimo sąlyga. Pasak teismo, vieno eismo dalyvio

<sup>758</sup> I., Truncienė, „Kaltė ir jos nustatymas byloje, susijusiose su kelių transporto eismo saugumo ir transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimais“, *Jurisprudencija*: 53(45), (2004): 33–42. <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3256>.



Kelių eismo taisyklių pažeidimas savaime nešalina kito eismo dalyvio baudžiamosios atsakomybės pagal BK 281 straipsnį<sup>759</sup>.

Tai iliustruoja kasacinė byla, kurioje LAT konstatavo, kad „<...> V. A., vairuodamas automobilį apie 119 km/h greičiu ribota manevravimui važiavimo juosta, kurios plotis 3,1 m, riboto matomumo sąlygomis, tamsiu paros metu, esant šlapiam kelio dangiui, nesilaikė būtinų atsargumo priemonių nekelti pavojaus kitų eismo dalyvių saugumui, viršijo leistiną 90 km/h greitį, taip apribodamas saugią galimybę laiku pastebėti ir sustabdyti transporto priemonę iki bet kurios iš anksto numatomos kliūties, ne mažesniu nei 130 metrų atstumu turėjęs pastebėti pėsčiuosius, nesulėtino važiavimo greičio tam, kad galėtų saugiai valdyti ar visiškai sustabdyti transporto priemonę, būdamas neatidus, laiku nepastebėjo pėsčiųjų R. Č. ir šviesą atspindinčią liemenę vilkinčio V. R., nesulėtino greičio ar visiškai nestojo ir dėl tokių savo neatsargių veiksmų automobiliu kliudė ir mirtinai įvykio vietoje sužalojo pėsčiuosius V. R. ir R. Č. Kartu teisėjų kolegija pažymi, kad pėstieji R. Č. ir V. R., tamsiu paros metu būdami neapšviesto kelio ruožo važiuojamojoje dalyje, sudarė kliūtį prie jų artėjančio automobilio, vairuojamo V. A., judėjimui. Taigi pagal bylos aplinkybes Kelių eismo taisykles pažeidė visi trys eismo dalyviai ir jų padaryti KET pažeidimai, kaip nustatyta, yra susiję priežastiniu ryšiu su kilusiais padariniais<sup>760</sup>. Tokiais atvejais abiejų kaltininkų veiksmai laikytini būtinosiomis padarinių kilimo sąlygomis, todėl abiejų kaltininkų veiksmuose konstatuotinas faktinis priežastinis ryšys. Aptariamoje byloje teismas nustatė tik faktinį priežastinį ryšį, konstatavęs, kad kaltininko, valdžiusio transporto priemonę, veiksmai buvo būtinoji padarinių kilimo sąlyga. Faktinis priežastinis ryšys aptariamoje situacijoje reišėsi kaip sudėtingas, kadangi į priežastingumą buvo įsiterpę ir pačių nukentėjusiųjų veiksmai (jie tamsiu paros metu išėdami į važiuojamąją kelio dalį sudarė kliūtį), kurie tapo reikšmingi dėl kaltininko padaryto KET pažeidimo. Vadinasi, kaltininkas tamsiu paros metu siaurame kelyje viršydamas greitį sukūrė pavojingą situaciją nukentėjusiesiems ir, pastebėjęs nukentėjusiuosius, dėl didelio greičio nesuspėjo laiku sustoti, taip sukeldamas pavojingus padarinius. Manytina, kad teisiniu priežastiniam ryšiui nustatyti taikytina esminės ir veikiančios sąlygos teorija atskleidžia tai, kad esminė ir veikianti priežastis buvo tik nukentėjusiųjų veiksmai – išėjimas į važiuojamąją kelio dalį tamsiu paros metu, taip sudarant kliūtį, – laikytini esmine ir veikiančia priežastimi, nes jeigu jie nebūtų išėję į važiuojamąją kelio dalį tamsiu paros metu, tai greitį viršijęs asmuo būtų pravažiavęs ir jam net nebūtų reikėję stabdyti, nes nebūtų susiformavusi eismo įvykio situacija. Todėl greičio viršijimas netenkina esminės ir veikiančios priežasties teorijos, nes jo veiksmai buvo rizikingi, tačiau tamsiu paros metu, kai pravažiuojančių automobilių srautas mažesnis, ėjimas kelio važiuojamąja dalimi sudarė veikiančią pavojingą situaciją, kurioje suaktyvinamas vairuotojo greičio viršijimas.

<sup>759</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-262-303/2018; Nr. 2K-127/2010; Nr. 2K-35-895/2017, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 27 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1651694>.

<sup>760</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. spalio 16 d. nutartis baudžiamosioje byloje Nr. 2K-262-303/2018, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 27 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1651694>.



Todėl KET pažeidimų bylose vairuojant transporto priemonę priežastinio ryšio nustatymas susideda iš faktinio ir teisinio priežastinio ryšio konstatavimo, kai faktiniam priežastiniam ryšiui nustatyti naudojamosi būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisykle įvertinant, ar priežastinio ryšio pobūdis tiesioginis ar sudėtingas. Nors mokslinio tyrimo autorius sprendamas dvigubų padarinių klausimą iškelė idėją, kad eismo įvykis laikytinas tarpine priežastinio ryšio grandimi, todėl galbūt visais KET pažeidimų atvejais konstatuotinas sudėtingas priežastinis ryšys, nes nukentėjusiesiems pavojingi padariniai kyla ne dėl tiesioginio kaltininko kontakto su jais, o dėl kaltininko nulemtu nukentėjusiųjų inertiško judėjimo erdvėje taip, kad šie kontaktuoja su savo automobilio kėbulo detalėmis ar dėl kontakto su kietais aplinkos paviršiais. Teisinio priežastinio etape būtina nustatyti, kad kaltininko KET pažeidimas sukūrė pavojingą ir besitęsiančią situaciją, kuri kitų eismo dalyvių veiksmus, tarp jų ir KET pažeidimus, pavertė pavojingais ir veikiančiais, tad jie tapo pavojingų padarinių sukėlimo priežastimi (*esminės ir veikiančios priežasties* teorija). Taip pat būtina patikrinti, ar priežastinio ryšio grandinė nebuvo pertraukta kitų į priežastingumą įsiterpusių aplinkybių (*novus actus intervenience* teorija).

#### 4.3.2.4.2. Kelių eismo taisyklių pažeidimas nevairuojant transporto priemonės

Kelių eismo taisyklių pažeidimus gali sukelti ir transporto priemonės nevairuojantys, bet kelių eisme dalyvaujantys subjektai. Aptariant BK 282 straipsnyje numatytą veiką (transporto eismo tvarkos ar saugumo taisyklių pažeidimas), paminėtina, kad šios normos prasme asmenys, laikytini kelių eismo dalyviais, yra asmenys, nevaldantys transporto priemonės, bet kitaip kelių eisme dalyvaujantys subjektai: pėstieji, automobilių, traukinių, orlaivių ar laivų keleiviai, dviračių, riedlenčių, paspirtukų bei kiti elektrinių ar mechaninių priemonių valdytojai, gyvūnų vadeliotojai ir jų savininkai, tais atvejais, kai gyvūnai sutrikdo eismą ir t. t. Esminis BK 281 ir 282 straipsnių atribojimas yra nustatymas fakto, ar transporto eismo tvarkos ar saugumo taisyklės pažeidęs asmuo valdė transporto priemonę, ar ne, t. y. šios normos diferencijuojamos pagal veikos padarymo būdą. Transporto priemonė pagal BK 281 straipsnio 9 dalį laikytinos visų rūšių automobiliai, traktoriai, troleibusai, motociklai ir kitos mechaninės ir savaeigės mašinos bei transporto priemonės<sup>761</sup>. Todėl dviračiai, paspirtukai, elektriniai paspirtukai, riedžiai, traukiami vežimai ir pan. nelaikytini transporto priemonėmis baudžiamosios teisės prasme. Todėl pėsciasis, valdomos transporto priemonės (automobilio, motociklo, orlaivio, traukinio, laivo) keleivis, dviračio, paspirtuko, elektrinio paspirtuko ar kitokio elektrinio riedžio, vežimo vadeliotojai, pažeidę transporto tvarkos ar eismo saugumo taisykles, traukiami baudžiamojon atsakomybėn, kai dėl tokio pažeidimo kilo pavojingi BK 282 straipsnio dispozicijoje numatyti padariniai (jeigu dėl to žuvo žmogus arba buvo sunkiai sutrikdyta žmogaus sveikata). Inkriminuojant šias veikas būtina nustatyti priežastinį ryšį tarp minėtų taisyklių pažeidimo ir kilusių pavojingų padarinių.

Analizuojant šio normos taikymo praktiką pastebima, kad tokių bylų nėra daug. Manytina, kad taip yra dėl to, kad normoje numatyti tik sunkūs padariniai: sunkus

<sup>761</sup> Abramavičius, *supra note*, 678: 430.

sveikatos sutrikdymas ar žmogaus žūtis. Kita vertus, pastebimi atvejai, kai kaltininko, pažeidusio KET ir sukėlusio švelnesnius padarinius, veiksmai kvalifikuojami, pavyzdžiui, pagal BK 282 ir 139 straipsnius, kuriuose numatyta baudžiamoji atsakomybė už nesunkų sveikatos sutrikdymą dėl neatsargumo: „T. G. buvo kaltinamas tuo, kad <...> važiuodamas kaip keleivis automobilyje „VW Polo“ <...> vairuojamame neblaivaus A. M. <...>, pažeidė Kelių eismo taisyklių 9 ir 53 punktų reikalavimus tuo, kad, būdamas neblaivus eismo dalyvis <...>, nesilaikė visų būtinų atsargumo priemonių nekelti pavojaus kitų eismo dalyvių, kitų asmenų ar jų turto saugumui ir aplinkai, sutrukdė vairuotojui A. M. vairuoti transporto priemonę, užtraukdamas rankinį stabdį, dėl to automobilis „VW Polo“ tapo nevaldomas, nuvažiavo nuo kelio į dešinę ir vertėsi – taip sukėlė eismo įvykį, kurio metu žuvo automobilio „VW Polo“ keleivis E. G. <...>, be to, eismo įvykio metu buvo sunkiai sutrikdyta vairuotojo A. M. sveikata bei nesunkiai sutrikdyta keleivių V. G. ir M. G. sveikata<sup>762</sup>.“ Nors šioje byloje kaltinamasis buvo išteisintas, tačiau prokuroras pateikė kvalifikaciją pagal BK 282 straipsnį, kadangi vairuotojui buvo sunkiai sutrikdyta sveikata, o vienas iš keleivių žuvo. Tačiau kaltinamojo veiksmus, kuriais buvo nesunkiai sutrikdyta sveikata kitam keleiviui, vertino pagal BK 139 straipsnį. Sutinkama ir kitų panašios kvalifikacijos bylų: „Esant šioms aptartoms aplinkybėms, teisėjų kolegija nustato, kad P. P. pažeidė kelių transporto eismo saugumo taisykles, dėl to buvo nesunkiai sutrikdyta kito žmogaus sveikata: <...> šviesoforas reguliuojamoje sankryžoje, vairavo dviratį „Scot“, pažeisdamas Kelių eismo taisyklių 69 punkto reikalavimą, sukeldamas pavojų pėstiesiems, partrenkė priešinga kryptimi per perėją ėjusį pėsčiąją A. M., kuriam dėl įvykio metu patirtų sužalojimų nesunkiai sutrikdyta sveikata. P. P. padarė nusikalstamą veiką, numatytą BK 139 straipsnio 1 dalyje<sup>763</sup>.“

Kaip jau minėta aptariant BK 281 straipsnį, kaltininkui, pažeidusiam KET, turi būti inkriminuojama ta norma ir ta jos dalis, kurioje numatyti sunkiausi padariniai. Todėl ir BK 282 straipsnio prasme baudžiamoji atsakomybė kyla už KET pažeidimus, sukėlusius sunkų sveikatos sutrikdymą ar žmogaus žūtį. Normoje nenumatyta švelnesnių padarinių. Todėl tais atvejais, kai asmenys, pažeidę KET ir sukėlę nesunkų sveikatos sutrikdymą, vis tiek traukiami baudžiamojon atsakomybėn už šiuos pažeidimus, sukuria teisinio netikrumo situaciją dėl BK 282 straipsnio ribų, nes baudžiamoj atsakomybė už KET numatyta ir kitose normose (pvz., BK 139 straipsnis), nebent BK 282 straipsnį turėtumėme laikyti specialiąja sveikatos sutrikdymų (BK 139, 138, 137 ar 132 straipsniai) norma.

Specifiškai analizuojant priežastinio ryšio nustatymą BK 282 straipsnio prasme, pažymėtina, kad šios normos teisės taikymo praktikoje apie naudojamas priežastinio ry-

<sup>762</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-338-689/2018, Infolex praktika, žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 27 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1664330>; taip pat žr. 2009 m. kovo 24 d. Teismų praktikos kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo (Baudžiamojo kodekso 281 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga, *supra note*, 769.

<sup>763</sup> Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gruodžio 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-100-458-2014, Infolex praktika, žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 27 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/939107>; taip pat žr. 2009 m. kovo 24 d. Teismų praktikos kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo (Baudžiamojo kodekso 281 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga., *op. cit.*, 769.

šio teorijas nepasisakoma, apsiribojama tik trumpais teiginiais apie būtinybę nustatyti priežastinį ryšį arba teiginiais, konstatuojančiais priežastinio ryšio buvimą.

**Dviratininkų padaryti KET pažeidimai.** Daugumoje situacijų, kuriose vienišiomis ar kitokiomis aplinkybėmis dviratininkai pažeidžia KET, būtent jie traukiami baudžiamojon atsakomybėn, konstatuojant, kad nesilaikė visų būtinų atsargumo priemonių nekelti pavojaus kitų eismo dalyvių turtui ar jiems patiems<sup>764</sup>. Paminėtina baudžiamoji byla, kurioje „V. V. nuteistas už tai, kad nevairuodamas transporto priemonės pažeidė transporto eismo tvarkos ir saugumo taisykles, dėl to žuvo žmogus, o būtent: mieste, gatvėje, būdamas apsvaigęs nuo alkoholio (0,8 promilės), važiuodamas dviračiu, būdamas eismo dalyvis ir privalėdamas išmanyti Lietuvos Respublikos saugaus eismo automobilių keliais įstatymą, mokėti Kelių eismo taisykles ir jų laikytis, turėdamas būti atidus, numatyti galimas savo veiksmų pasekmes, kaip jas būtų galėjęs numatyti kiekvienas žmogus, vidutinišku rūpestingumu žiūrintis tiek į savo, tiek į kitų asmenų interesus, elgėsi neatsargiai, nepasirinko tinkamo dviračio vairavimo būdo bei greičio ir sukėlė pavojų kitam eismo dalyviui, pėsčiajai V. M. – atsitrenkė į išėjusią į kelio važiuojamąją dalį pėsčiąją V. M. ir ją partrenkė, dėl to nukentėjusiajai V. M. buvo padaryti sužalojimai, dėl kurių V. M. ligoninėje mirė. Tokiais savo veiksmais V. V. pažeidė Kelių eismo taisyklių 5 punkto, 9 punkto, 65 punkto reikalavimus ir padarė nusikalstamą veiką, numatytą BK 282 straipsnio 1 dalyje<sup>765</sup>“. Teisėjų kolegijos vertinimu, byloje surinktais ir ištirtais įrodymais nustatyta, kad nuteistasis V. V. pažeidė KET 5, 9 ir 65 punktų reikalavimus, ir būtent šie pažeidimai turėjo priežastinį ryšį su kilusiais padariniais. Duomenų, patvirtinančių V. V. skundo argumentą, kad V. M. nugriuvo ant važiuojamosios kelio dalies dėl to, kad prarado pusiausvyrą, o ne dėl to, kad jis į pastarąją atsitrenkė važiuodamas dviračiu, byloje teismas nenustatė. Byloje teismas netiesiogiai nustatė būtiną padarinių kilimo sąlygą ir, vertindamas abiejų eismo dalyvių veiksmus, padarė išvadą, kad sužalojimai, dėl kurių V. M. mirė, padaryti V. V. pastarąją partrenkus dviračiu. Teismas nurodė, kad nors V. V. teisingai pažymėjo, kad pėstiesiems leidžiama eiti per kelią tik įsitikinus, jog eiti saugu ir nebus trukdoma transporto priemonėms, įžengti į važiuojamąją dalį pėstiesiems leidžiama tik po to, kai jie įvertina atstumą iki artėjančių transporto priemonių bei jų greitį ir įsitikina, kad tai saugu, baigti eiti per kelią galima tik įsitikinus, kad eiti saugu (KET 49, 51, 52 punktai), kartu atkreipiamas dėmesys, kad pėsčiųjų ėjimas per gatvę nepažymėta perėja neatleidžia asmens, važiuojančio dviračiu, nuo pareigos laikytis KET reikalavimų.

Dviratininko veiksmai buvo būtinoji padarinių kilimo sąlyga, o priežastinio ryšio pobūdis – tiesioginis, nes kaltininkas tiesiogiai kontaktuodamas su nukentėjusiaja sukėlė

<sup>764</sup> Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. birželio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-291-382/2010, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 27 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/166180>; taip pat žr. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gruodžio 4 d. nuosprendį baudžiamojoje byloje Nr. 1A-100-458-2014, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 27 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/939107>; Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. balandžio 26 d. nutartį baudžiamojoje byloje Nr. 1A-316-317-2012, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 27 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/380160>.

<sup>765</sup> Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gruodžio 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-903-116-2012, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 27 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/494734>.

sužalojimus, dėl kurių ši ligoninėje mirė. Aptariant teisinį priežastinį ryšį paminėtina, kad dviratininko KET pažeidimas, pasireiškęs jo nerūpestingumu ir neatsargumu, ne-saugiai važiuojant, nepristabdant ir kontaktuojant su nukentėjusiaja, sukūrė pavojingą jos gyvybei situaciją, todėl kaltininkas sukūrė veikiančią situaciją nuo tada, kai pažeidė KET reikalavimus, ir tęsė šį pažeidimą iki tol, kol susidūrė su nukentėjusiaja. Pažy-mėtina, kad analizuojamoje situacijoje priežastinio ryšio grandinė nebuvo pertraukta, todėl konstatuotinas tiek faktinis, tiek teisinis priežastinis ryšys.

**Pėsčiųjų ir dviratininkų padaryti KET pažeidimai.** Aptariant skirtingo priežas-tingumo situacijas, paminėtini atvejai, kai KET pažeidžia pėstieji ir dviratininkai, pavyzdžiui: „K. R. nuteistas už tai, kad, būdamas transporto priemonės nevairuojan-čiu eismo dalyviu, pažeidė Kelių eismo taisykles, dėl ko kilo įvykis, kurio metu buvo sunkiai sutrikdyta kito žmogaus sveikata, kadangi jis pažeidė Kelių eismo taisyklių 9 punkto reikalavimus, numatančius, kad eismo dalyviai privalo laikytis visų būtinų atsargumo priemonių, nekelti pavojaus kitų eismo dalyvių saugumui ir nesudaryti kliūčių jų eismui, 36 punkto reikalavimą, numatantį, kad pėstieji privalo eiti šaliga-tviais, ir 48.5 punkto reikalavimą, numatantį draudimą pėstiesiems eiti dviračių takais, t. y. jo matomumo zonoje esant pėsčiųjų judėjimui skirtam šaligatviui, ėjo ties gatvės važiuojamąja dalimi esančio kelio ženklu Nr. 411 pažymėto tik dviračių eismui skir-to tako dešiniąją pusę nuo gatvės pusės link gatvės, be to, nesilaikydamas atsargumo priemonių, užtikrinančių, kad nebūtų sudaromos kitų eismo dalyvių saugiam eismui pavojų keliančios kliūtis, jis ties gatvės pastatu prieš pat prasilenkiant su dviračių tako kaire pusę priešinga kryptimi nuo gatvės pusės važiuavusiu R. K. vairuojamu dviračiu „Rock Machine“ dėl neatsargumo iš dalies įžengė į dviračių tako kairę pusę ir ranka kliudė dviračiu važiuosį R. K., kuris dėl susidūrimo griūdamas patyrė sužalojimus, vertinamus kaip sunkus sveikatos sutrikdymas, bei apgadino jam priklausantį dviratį „Rock Machine“<sup>766</sup>“

Šioje byloje apeliantas teigė, kad paties nukentėjusiojo padaryti KET pažeidimai turėjo priežastinį ryšį su kilusiais padariniais, nes, pasak apelianto, nukentėjusysis prasilenkdamas pats užsikabino už rankinės, kurią nešė apeliantas. Teisėjų kolegija, įvertinusi byloje surinktus duomenis, padarė išvadą, kad pirmosios instancijos teismas, įvertinęs byloje nustatytas faktines bylos aplinkybes, netinkamai nustatė jų priežastinį ryšį su kilusiais padariniais. Teisėjų kolegijos vertinimu, nurodytos aplinkybės patvirtina apelianto versiją, kad dviratininkas prasilenkdamas galėjo užkliūti už rankinės rankenos, taip pat patvirtina nukentėjusįjį R. K. nebuvus tokį atidų, kaip reikalaujama pagal Kelių eismo taisyklių 9 punktą, kuriame nustatyta, kad eismo dalyviai privalo laikytis visų būtinų atsargumo priemonių, nekelti pavojaus kitų eismo dalyvių, kitų asmenų ar jų turto saugumui ir aplinkai, nesudaryti kliūčių jų eismui, taip pat siekda-mi išvengti nuostolingų padarinių arba juos sumažinti privalo imtis visų būtinų prie-monių, išskyrus tuos atvejus, kai dėl to kiltų pavojus jų pačių, kitų žmonių gyvybei ar

<sup>766</sup> Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. balandžio 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-90-211/2017, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 27 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1463932>; taip pat žr. 2009 m. kovo 24 d. Teismų praktikos kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo (Baudžiamojo kodekso 281 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalgą, *supra note*, 769.

sveikatai arba tokios priemonės padarytų dar daugiau žalos palyginti su ta, kurios būtų galima išvengti. Kolegija konstatavo, jog apeliantas K. R. pažeidė teisės aktus ir taisykles, kuriais reglamentuojama eismo tvarka ir saugumas, nes ėjo tik dviračių eismui skirtu taku, nors jo matomumo zonoje buvo pėstiesiems skirtas šaligatvis ir šios aplinkybės neneigia jis pats, tačiau, nesant įrodymų, kad apelianto veiksmai buvo susiję su kilusiais padariniais priežastiniu ryšiu, o ne paties nukentėjusiojo, neįvertinusio įvykio situacijos, nesilaikiusio saugaus atstumo nuo pėsčiųjų ar iš anksto nesiėmusio atsargumo priemonių, kad išvengtų susidūrimo su dviračių taku ėjusiais pėsčiaisiais, veiksmų. Nuteistojo K. R. padarytas pažeidimas – ėjimas dviračių taku, kuriuo eiti pėstiesiems draudžiama, nenustačius priežastinio ryšio su jam inkriminuojamais padariniais, nesukelia baudžiamosios atsakomybės. Nors teismas neįvardijo jokios priežastinio ryšio nustatymo teorijos ar metodikos, tačiau iš teismo argumentacijos turinio matyti, kad teismas nustatė sunkų sveikatos sutrikdymą sukėlusias priežastis. Šioje situacijoje teismas vertino visų eismo dalyvių veiksmus ir nustatė, kad ir pats nukentėjusysis galėjo pažeisti KET, būdamas nepakankamai atsargus ir dėmesingas. Turint omenyje tai, kad abu eismo dalyviai pažeidė KET, taikant būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklę, paeilui atmetant kiekvieno iš asmenų veiksmus, konstatuotina, kad aplinkybė, jog apeliantas ėjo dviračių taku, neužtikrina eismo įvykio kilimo, kadangi nukentėjusysis, valdydamas dviratį ir matydamas kliūtį prieš save, būtų saugiai pravažiavęs ir išvengęs susidūrimo, todėl apelianto neteisėti veiksmai nėra laikytini būtinaja padarinių kilimo sąlyga. Kita vertus, jeigu nukentėjusysis būtų buvęs atsargus ir dėmesingas, tai matydamas kliūtį prieš save būtų išvengęs susidūrimo, tačiau to nepadarė, todėl būtent jo veiksmai turi būti laikomi būtinaja padarinių kilimo sąlyga. Byloje nenustačius duomenų, kad apeliantas netikėtai užkliudė pravažiuojantį nukentėjusįjį, manytina, kad būtent paties nukentėjusiojo neatsargūs veiksmai sukėlė įvykį, ir šie veiksmai laikytini būtinaja padarinių kilimo sąlyga. Nenustačius faktinio priežastinio ryšio apelianto veiksmuose, nėra pagrindo analizuoti teisinio priežastinio ryšio.

**Neprižiūrimų gyvulių sukelti padariniai.** Kitose bylose kaltininkai traukiami baudžiamojon atsakomybėn pagal BK 282 straipsnį už tai, kad palieka neprižiūrimus gyvulius, kurie išėję į važiuojamąją kelio dalį susiduria su transporto priemonėmis ir sukelia pavojingus padarinius, pavyzdžiui: „G. V. pirmosios instancijos buvo išteisinta, o apeliacinės ir kasacinės instancijų nuteista pagal BK 282 str. 1 d. <...>. LAT pažymėjo, kad BK 282 str. 1 d. baudžiamosios atsakomybės subjektas yra nevairuojantis transporto priemonės eismo dalyvis, kurio pavojinga veika reiškiasi įvairių rūšių transporto eismo tvarką ir saugumą reglamentuojančių specialių teisės aktų pažeidimu. KET 77.2 p. nurodo, jog vadeliotojams, gyvulių ar paukščių varovams, raiteliams, kitiems asmenims draudžiama pririšti gyvulius taip, kad jie galėtų išeiti į kelią. Nagrinėjamu atveju konstatuotina, jog nuteistosios pasirinktas arklio laikymo ir jo rišimo ganykloje būdas nepasiteisino, nebuvo pakankamai saugus, kad galėtų užtikrinti patikimą gyvūno buvimą ganyklos teritorijoje ir apsaugotų nuo išėjimo į važiuojamąją kelio dalį. Nors arklys ir buvo pririštas, tačiau vis dėlto išėjo į kelią, kas akivaizdžiai patvirtina, kad kaltininkė nebuvo pririšusi jo taip, kad šis negalėtų išsilaivinti ir išeiti į kelią. Taigi ji nesiėmė visų įmanomų atsargumo priemonių gyvūno laikymo saugumui užtikrinti,

nebuvo pakankamai atidi, atsargi ir rūpestinga nakčiai palikdama gyvūną ganykloje, neįsitikinusi jo pririšimo prie grandinės patikimumu<sup>767</sup>.“

Šioje byloje kasatorė skundė, kad nagrinėjamu atveju, net jei ir pakaktų įrodymų, kad G. V. pažeidė KET 77.2 papunktyje nustatytus reikalavimus ir nepririšo arklį taip, kad šis neišeitų į kelią, negalima kalbėti apie paprastą priežastinį ryšį, nes automobilį vairavo didesnio pavojaus šaltinio valdytojas, kuriam įstatyme įtvirtinta didesnė atsakomybė. Būtent jo veiksmai (neatidumas, nesugebėjimas priimti teisingo sprendimo kelyje atsiradus kliūčiai, galbūt pavėluotas kliūties pastebėjimas) galėjo nulėmti eismo įvykį ir jo padarinius. Pasak kasatorės, esant sudėtingam priežastiniam ryšiui, būtina nustatyti, kuri iš sąlygų laikytina eismo įvykio priežastimi.

Į tai atsakydamas teismas pažymėjo, kad BK 282 straipsnio 1 dalyje numatyta nusiikalstamos veikos sudėtis yra materialinė, todėl, be veikos, pavojingų padarinių, būtina nustatyti ir priežastinį ryšį tarp šių nusikalstamos veikos objektyviųjų požymių. Nustačius G. V. padarytą KET 77.2 papunkčio pažeidimą ir kilusius padarinius (D. L. žūtį), darytina išvada, kad būtent dėl jos neteisėtų veiksmų kilo sunkūs padariniai. Nenustatyta, kad kiti eismo dalyviai nesilaikė KET ar kad į priežastinį ryšį būtų įsiterpę kiti veiksniai, galėję turėti įtakos padariniams kilti, todėl nėra pagrindo pritarti kasatorių nuomonei, jog priežastinis ryšys buvo ne paprastas (toks, kuris tiesiogiai sukelia padarinius), o sudėtingas.

Pažymėtina, kad kasatorės gynybinė argumentacija pasižymėjo tuo, jog ji neatliko neteisėtų veiksmų, kadangi arklį iš vakaro pririšo tinkamai, virvę galėjo atrišti kiti asmenys, o arklis liko surištomis priekinėmis kojomis, todėl negalėjo eiti keliu, kaip nustatyta byloje, taigi priežastinis ryšys buvo sudėtingas (susidedantis iš daugybės skirtingų veiksmų) ir negali būti konstatuotas. Visgi manytina, kad net pasireiškęs sudėtingas priežastingumas jokiais būdais nepanaikina priežastinio ryšio buvimo, todėl reikia tirti bylos aplinkybes bei nustatyti, kuri iš aplinkybių lėmė pavojingų padarinių atsiradimą. Šiuo atveju teismas konstatavo, kad nuteistoji pažeidė KET, kadangi arklį rišimo būdas nepasiteisino ir arklis išėjo į važiuojamąją kelio dalį, todėl kilo pavojingi padariniai. Manytina, kad tokiose bylose susiformuojantis priežastingumas yra specifinis, nes prie padarinių kilimo prisideda gyvulys, kurio elgesys dažnai neprognozuojamas. Darbo autoriaus manymu, tokiais atvejais, kai pririšti naminiai gyvuliai išeina į važiuojamąją kelio dalį, reikia įdėmiai tikrinti, ar jų savininkai ėmėsi visų konkrečioje situacijoje būtinų saugos priemonių, užtikrinančių, kad toks gyvulys nesukeltų eismo įvykio. Jeigu nustatoma, kad gyvulio savininkas ėmėsi visų tinkamų priemonių saugiai laikyti gyvulį (pavyzdžiui, jį pririšo, surišo jo kojas, ganyklą aptvėrė tvora ir pan.), tai šias apsaugas įveikusio gyvūno elgesys turėtų būti laikomas priežastingumo pradžia, bet ne jo savininko veiksmai. Nustačius, kad savininkas ėmėsi visų apsaugos priemonių, manytina, kad šis neatliko neteisėtų veiksmų, todėl nepadarė pavojingos veikos.

Tačiau, kaip minėta, gyvulio savininkas yra atsakingas už dažnai neprognozuojamą ir nenuspėjamą gyvulio elgesį, todėl turi imtis visų būtinų saugų gyvulio elgesį garantuojančių priemonių. Jeigu gyvulio savininkas neužtikrino, kad gyvulys nepatektų į važiuojamąją kelio dalį ir dėl to jis susidūrė su transporto priemone, manytina, kad

<sup>767</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. birželio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-324/2011, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 27 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/215499>.



tokie asmens veiksmai laikytini būtinaja padarinių kilimo sąlyga. Tokioje situacijoje priežastinis ryšys sudėtingas (tiesioginis), nes į priežastingumą įsiterpė gyvulio elgesys. Akivaizdu, kad pavojingą nukentėjusiajam situaciją, kai į važiuojamąjį kelio dalį išeina gyvulys (arklys), taip sukeldamas eismo įvykį, sukūrė gyvulio savininkas, nes būtent jo veiksmas (netinkamai pririšo arklių) paveikė gyvulio elgesį. Todėl formaliai priežastinis ryšys konstatuotinas kaltininko veiksmuose. Vis dėlto svarbu tiksliai nustatyti, ar gyvulio savininkas ėmėsi visų reikalingų veiksmų, kad taip neatsitiktų, ar gyvulys pats įveikė saugias kliūtis, trukdančias jam laisvai judėti ir išeiti į kelią. Kaip nurodyta paskutinėje minėtoje byloje, kaltininkas analogišku būdu rišo gyvulį daugiau nei dvidešimt metų, ir tokia saugumo priemonė, pasak jo, buvo pakankama. Kita vertus, neigiamai vertinama aplinkybė galėtų būti ir ta, kad gyvulys buvo paliktas už dviejų šimtų metrų nuo kelio, todėl manytina, kad gyvulio apsaugos nuo patekimo į eismą priemonės privalėjo būti patikimesnės ir veiksmingesnės. Reikšminga ir tai, kad į priežastinio ryšio grandinę neturėtų įsiterpti aplinkybės, galinčios pertraukti priežastinio ryšio grandinę (pvz., tretieji asmenys specialiai atrištų arklių ir pan.). Nustačius tokias aplinkybes konstatuotinas priežastinio ryšio pertrūkis.

Kitoje byloje kaltininkas, palikęs arklių, buvo išteisintas pagal BK 282 straipsnio 1 dalį dėl kaltinimo, jog „nepasirūpino, kad jam priklausantis vieninkis arklio tempiamas vežimas neišvažiuotų ant kelio (automagistralės), tamsiu paros metu, be vadeliotojo, kaip to reikalaujama Kelių eismo taisyklių – dėl to į šį arklio tempiamą vežimą atsitrenkė Klaipėdos kryptimi važiuojantis lengvasis automobilis „VW Passat“, vairuojamas G. Š., ir įvyko eismo įvykis, kurio metu žuvo automobilio keleivis K. L., buvo nežymiai sutrikdyta automobilio vairuotojo G. Š. sveikata, nesunkiai sutrikdyta automobilių keleivių V. V. (V. V.), A. M. sveikata ir sunkiai sutrikdyta automobilio keleivio Č. S. sveikata. Eismo įvykis įvyko dėl L. O. padarytų įvykio metu galiojusių Kelių eismo taisyklių 53, 116.1 punktų reikalavimų pažeidimų – būdamas arklio ir vežimo savininkas ir žinodamas, kad arklys su vežimu yra paliktas pririštas Kauno rajone, Panevėžiuko kaime, laiku nesiėmė visų būtinų atsargumo priemonių, nepasirūpino savo arkliu su vežimu, palikdamas jį greta kelio be priežiūros, nors kaip savininkas turėjo pareigą juo pasirūpinti, dėl to arklys dėl nenustatytos priežasties atsirišo ir išėjo į kelią. Taip L. O., nevairuodamas transporto priemonės, pažeidė Kelių eismo saugumo taisykles, dėl to įvyko eismo įvykis, kuriame žuvo vienas žmogus, sunkiai sutrikdyta kito asmens sveikata, nesunkiai sutrikdyta dar dviejų asmenų sveikata“<sup>768</sup>.

Nukentėjusysis Č. S. padavė kasacinį skundą dėl teismų nuosprendžio ir nutarties, kuriais L. O. išteisintas dėl kaltinimo pagal BK 282 straipsnio 1 dalį. LAT sutiko su įtariamojo išteisinimu, nes jam priklausantį arklių jis paliko ne ant kelio ar šalia jo, o sodyboje, kurioje gyveno, jo priežiūrą pavesdamas žmonos tėvui. Be to, kaltinamasis arklių paliko nepakinkytą į vežimą, t. y. nesuformavęs transporto priemonės tokios, kokia ji buvo eismo įvykio metu. Ta aplinkybė, jog kaltinamasis, sužinojęs apie eismo įvykį, kuriame žuvo vienas žmogus, sunkiai sutrikdyta kito asmens sveikata, nesunkiai sutrikdyta dar dviejų asmenų sveikata, išvyko ieškoti arklio, negali būti vertinama kaip gyvulio paliki-

<sup>768</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-546/2011, Infoplex praktika, žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 27 d., <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/331119>.



mas ant kelio ar šalia kelio. Todėl, pasak teismo, žemesnės instancijos teismai teisingai nusprendė, kad kaltinamasis nepadarė jam inkriminuotos BK 282 straipsnio 1 dalyje numatytos nusikalstamos veikos (ją galėjo padaryti kiti asmenys). Nenustačius, kad kaltininkas padarė veiką, nėra pagrindo kalbėti ir apie priežastinį ryšį, nes priežastinis ryšys nustatomas būtent tarp kaltinamojo veikos ir jos padarinių. Todėl skundą atmetė.

**Priežastinis ryšys sustojimo ir stovėjimo taisyklių pažeidimo atvejais.** Paminėtos bylos, kuriose baudžiamoji atsakomybė taikoma asmenims už tai, kad jie pažeidė sustojimo ir stovėjimo taisykles, pavyzdžiui: „A. P. atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 282 straipsnio 1 dalį už tai, kad nevairuodamas kelių transporto priemonės pažeidė transporto eismo tvarkos ir saugumo taisykles, dėl to buvo sunaikiai sutrikdyta žmogaus sveikata: išlipdamas iš ant šaligatvio pastatyto automobilio „Peugeot Boxer“, pažeidė Kelių eismo taisyklių 193.5 punkto reikalavimą, pagal kurį draudžiama transporto priemonei stovėti ant šaligatvio (išskyrus atvejus, kai ten stovėti leidžia stovėjimo būdą nurodantys ženklai); išlipdamas iš transporto priemonės ir atidarydamas stovinčio ant šaligatvio automobilio „Peugeot Boxer“ vairuotojo pusės kairiąsias dureles, pažeidė KET 192 punkto reikalavimą, pagal kurį draudžiama atidaryti sustojusios transporto priemonės dureles, jeigu tai kelia pavojų ar kliudo kitiems eismo dalyviams; taip sudarydamas kliūtį lenkiančiai transporto priemonei – motociklui „Yamaha“, pažeidė KET 182 punkto reikalavimą, pagal kurį draudžiama trukdyti aplenkti lenkiančios transporto priemonės vairuotojui; taip pat pažeisdamas KET 53 punkto reikalavimą, pagal kurį eismo dalyviai privalo laikytis visų būtinų atsargumo priemonių, nekelti pavojaus kitų eismo dalyvių, kitų asmenų ar jų turto saugumui ir aplinkai, netrukdyti eismo, kliudė motociklą „Yamaha“, iš kairės pusės apvažiuojanti automobilį „Peugeot Boxer“; dėl to įvyko eismo įvykis ir buvo sužalotas motociklo „Yamaha“ vairuotojas D. S., jam padarytas sunkus sveikatos sutrikdymas<sup>769</sup>.“ Nors apžvalgoje nesutinkama su veikos kvalifikacija pagal BK 282 straipsnį, manant, kad kaltininko veiksmai turėtų būti kvalifikuojami pagal BK 281 straipsnį, tačiau manytina, kad tokia kvalifikacija yra teisinga, nes baudžiamoji atsakomybė pagal BK 281 straipsnį kyla tik tais atvejais, kaip, beje, nurodyta ir normos dispozicijoje, kai kaltininkas sukelia eismo įvykį vairuodamas kelių transporto priemonę. Pažymėtina, kad remiantis Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika transporto priemonės vairavimas nėra besąlygiškai siejamas su vidaus variklio užvedimu, taip pat nesiejamas su nuvažiuotu atstumu, pakanka konstatuoti, kad transporto priemonė judėjo, valdoma atsakomybėn traukiamo asmens. Taigi būtinas vairavimo požymis yra transporto priemonės valdymas, t. y. valingų veiksmų atlikimas, dėl kurių transporto priemonė juda<sup>770</sup>.

<sup>769</sup> 2009 m. kovo 24 d. Teismų praktikos kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo (Baudžiamojo kodekso 281 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga, *supra note*, 769. Taip pat žr. baudžiamąją bylą Nr. 1-38-482/2006.

<sup>770</sup> Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. vasario 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-158-319/2019, Infolex praktika, žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 27 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1701339>). Taip pat žr. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis administracinėse bylose Nr. N575-696/2012; Nr. N1-413/2007; Nr. N5-307/2007. Taip pat žr. Lietuvos Respublikos saugaus eismo automobilių keliais įstatymo 2 straipsnio 82 punktą, kuriame transporto priemonės vairavimas apibrėžiamas kaip transporto priemonėje ar ant jos esančio asmens arba savivaldžio automobilio įrangos veiksmai, kuriais valdoma transporto priemonė. Pažymėtina, kad transporto priemonės vairavimas nesiejamas su nuvažiuotu atstumu, pakanka konstatuoti, kad transporto priemonė judėjo valdoma asmens <...>.

**Priežastinis ryšys, kai padariniai kyla neužtikrinant transporto priemonės stabilumo.** Analogiškai taip pat, t. y. pagal BK 282 straipsnį, turėtų būti vertintinos situacijos, kai kaltininkas nevaldo transporto priemonės, tačiau dėl neatsargumo neužtikrina jos stabilumo, pavyzdžiui: „A. G. buvo nuteistas pagal BK 281 straipsnio 5 dalį už tai, kad, atvažiuojęs automobiliu ir pastatęs jį nuokalnėje užpakaline dalimi ties parduotuvės kiemo teritorijos įvažiavimu, pažeidė Kelių eismo taisyklių 53, 191, 273 punktų reikalavimus: būdamas eismo dalyvis ir privalėdamas laikytis visų būtinų atsargumo priemonių, nekelti pavojaus kitų eismo dalyvių saugumui, privalėdamas palikti transporto priemonę tik pasirūpinęs, kad ji savaime nepradėtų riedėti, esant automobiliui techniškai netvarkingam – neveikiant automobilio stovėjimo stabdžiui, paliko jį nuokalnėje įjungęs atbulinę pavarą ir nepasirūpinęs, kad šis nepradėtų savaime riedėti; jam nuėjus į parduotuvę, automobilis pradėjo riedėti nuokalne atbuline eiga, užsivedė bei atsitrenkė į metalinius kiemo vartus, nuvertė prie vartų esančią mūrinę tvorą ir sužalojo šalia josėjusį parduotuvės darbuotoją A. S., kuris nuo patirtų sužalojimų mirė<sup>771</sup>.“ Manytina, kad kvalifikacija nėra tinkama, todėl priežastinis ryšys nustatomas ne pagal tą normą. Nesutinkant su tokia pozicija, kad tais atvejais, kai kaltininkas atidarydamas automobilio dureles neatsargiai kliudo greta stovinčio itin brangaus automobilio dureles ir apgadina jas, taip padarydamas didelės turtinės žalos automobilio savininkui, reikėtų kvalifikuoti pagal BK 281 straipsnį. Tačiau tokia praktika nebūtų teisinga. Todėl sutiktina su teisės taikymo praktika, kai asmenys, nevairuojantys kelių transporto priemonės, bet neužtikrinę jos stabilumo ar neatsargiai elgdamiesi su jos dalimis ir sukėlę pavojingus padarinius, turėtų būti traukiami baudžiamojon atsakomybėn pagal BK 282 straipsnį. Faktinio priežastinio ryšio nustatymas tokiais atvejais pasižymėtų būtiniosios padarinių kilimo sąlygos nustatymu – konstatuojant, kad kaltininkas pažeidė KET, pavyzdžiui, neužtikrina automobilio stabilumo, todėl šis pradėjo riedėti, neatsargiai atidarė automobilio dureles ir tokiais veiksmais sukėlė pavojingus padarinius, numatytus BK 282 straipsnyje. Kitoje faktinio priežastinio ryšio nustatymo dalyje būtų nustatoma, ar prie pavojingų padarinių atsiradimo, be kaltininko veiksmų, prisidėjo kiti veiksniai, galėję turėti įtakos pavojingiems padariniams atsirasti. Jeigu prisidėjo, tai priežastinio ryšio pobūdis – sudėtingas (netiesioginis), o jei ne – tiesioginis. Teisiniam priežastiniam ryšiui taikytina esminės ir veikiančios priežasties teorija, pagal kurią būtina nustatyti, ar situacija (gal net priežastingumas) buvo sukurta ir veikianti būtent dėl kaltininko veiksmų. Sudėtingo priežastinio ryšio atveju būtina konstatuoti, kad kiti į priežastingumą įsiterpę veiksniai buvo nulemti ar tapo veikiantys ir pavojingi būtent dėl kaltininko pavojingos veikos.

#### 4.4. Ketvirto skyriaus rezultatų apibendrinimas

Atlikus Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000–2020 metų bylų analizę nustatyta, kad Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje siūlomų taikyti *būtiniosios padarinių kilimo sąlygos* taisyklės bei *adekvataus priežastingumo* teorijos pagrindu sukonstruotos *būtiniojo*

<sup>771</sup> 2009 m. kovo 24 d. Teismų praktikos kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo (Baudžiamojo kodekso 281 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga, *op. cit.*, 769. Taip pat žr. Panevėžio apygardos teismo baudžiamąją bylą Nr. 1A-277-134/2006.

ir *atsitiktinio priežastinio ryšio* teorijų derinys taikomas itin retai – tik 4 proc. bylų. Nustatyta, kad kasacinio teismo praktikoje vyrauja pavienės teorijos. Dažniausiai buvo taikyta *tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio* teorija, kai skirtingų kategorijų bylose buvo nustatomas tiesioginis priežastinis ryšys. Tai demonstruoja šio sudėties požymio suvokimo elementarumą, nes priežastinio ryšio nustatymo procedūra daugelyje bylų buvo suvokiama kaip loginis fakto apie kaltininko veiksmais sukeltus padarinius nustatymas. Todėl net 83 proc. bylų teismas taikė teorijas, tinkamas faktiniam priežastiniam ryšiui nustatyti. Kita vertus, atlikta analizė atskleidė, jog teismas gana retai taikė ir *adekvataus priežastinio ryšio* teoriją, pagal kurią reikia analizuoti kaltininko gebėjimą numatyti kilsiančius padarinius. Todėl teismų praktikoje priežastinio ryšio požymis buvo retai tapatinamas su kaltės požymiu.

Šiame skyriuje atliekant teismų praktikos ir baudžiamosios teisės doktrinos analizę buvo pasiūlyta ir patikrinta disertanto siūloma priežastinio ryšio nustatymo metodika, susidedanti iš *faktinio* ir *teisinio* priežastinio ryšio teorijų taikymo. Prieita prie išvados, kad ši metodika tinkama taikyti visų kategorijų bylose, nes atitinka teisės taikymo praktiką bei padeda išspręsti tiek baudžiamosios teisės doktrinoje, tiek ir teismų praktikoje kylančias priežastinio ryšio nustatymo problemas.

Nustatyta, kad minima metodika tinkama taikyti tiek veikimu, tiek ir neveikimu padarytoms veikoms, nes faktinio priežastinio ryšio nustatymo etape taikoma *būtinios padarinių kilimo sąlygos* taisyklė reikalauja nustatyti, ar kaltininko veiksmai ar neveikimas buvo pavojingus padarinius sukėlusį sąlyga, o vertinant priežastinio ryšio pobūdį nustatyti, ar jis yra *tiesioginis* ar *sudėtingas*, kai kaltininko veiksmai tiesiogiai arba netiesiogiai nulemia pavojingų padarinių atsiradimą. Jeigu kaltininko neteisėti veiksmai tiesiogiai sukėlė pavojingus padarinius, konstatuotinas tiesioginis priežastinis ryšys, o kai į priežastinio ryšio grandinę įsiterpė kiti veiksniai – konstatuojamas sudėtingas priežastinis ryšys.

Taip pat nustatyta, kad, nustatant teisinį priežastinį ryšį, vertinama, ar kaltininko veiksmai sukūrė pavojingą situaciją, kuri buvo aktyvi, veikianti ir nepasibaigusi iki pat pavojingų padarinių atsiradimo momento. Šiame etape taikytina *esminės ir veikiančios priežasties* teorija leidžia padaryti kokybišką teisinę išvadą dėl nustatyto faktinio priežastinio ryšio reikšmės konkrečiam asmeniui taikant baudžiamąją atsakomybę.

Pažymėtina, kad sprendimą priimančias teismas papildomai turėtų vadovautis *adekvačios priežasties* teorija, kuri tarsi sudarytų foną viso priežastinio ryšio nustatymo procesui, kadangi ji nulemtų tai, jog sprendimą dėl priežastinio ryšio priimančias teisėjas visas nusikalstamos veikos metu egzistavusias aplinkybes vertintų iš savo perspektyvos kaip visažinis stebėtojas, t. y. neatsižvelgdamas į tai, kas veikos padarymo metu buvo žinoma kaltininkui ar nukentėjusiajam. Ši teorija visiškai išsprendžia priežastinio ryšio ir kaltės atribojimo problemą, kadangi eliminuoja reikalavimą nustatyti kaltininko galimybę numatyti kilsiančius padarinius.

## IŠVADOS

Mokslinio tyrimo rezultatai patvirtina ginamuosius teiginius, kurie pristatomi pagal mokslinio tyrimo tikslui pasiekti nustatytus uždavinius.

1. Priežastinis ryšys – objektyvusis nusikalstamos veikos sudėties požymis, nes egzistuoja mus supančioje tikrovėje, nepriklausomai nuo jo suvokimo.
2. Priežastinis ryšys nustatomas ne visose nusikalstamų veikų sudėtyse, o tik baudžiamajame įstatyme numatytais atvejais (tik materialiose nusikalstamų veikų sudėtyse), todėl laikytinas ne pagrindiniu, o fakultatyviu nusikalstamos veikos sudėties požymiu.
3. Priežastinio ryšio dėsningumas nėra reikšmingas priežastiniam ryšiui nustatyti, kadangi net ir nedėsningas, retai susiklostantis priežastinis ryšys objektyviai pasireiškia konkrečiose situacijose. Todėl atsitiktinis priežastinis ryšys, kaip priežastinio ryšio rūšis, neegzistuoja, nes jeigu kaltininko veikimas (neveikimas) buvo būtina padarinių kilimo sąlyga, tai priežastinis ryšys visada bus būtinas.
4. Priežastinio ryšio konstatavimas priklauso nuo priežastiniam ryšiui nustatyti taikytinos teorijos ar jų derinio. Priežastinio ryšio aiškinimas ir nustatymas neturi būti paremtas išimtinai filosofijos moksle suformuluotomis teorijomis, kadangi originalios šių filosofinių teorijų versijos nėra suderintos su baudžiamosios teisės mokslu. Priežastinis ryšys teisėje pasižymi specifiniais ypatumais, nebūdingais filosofijos mokslui, todėl teisėje priežastinis ryšys turi būti pažintas naudojantis specifiskai teisei (neretai tik baudžiamajai) pritaikytomis priežastinio ryšio nustatymo teorijomis ar jų atmainomis.
5. Atlikus užsienio šalių baudžiamosios teisės doktrinos ir teisės taikymo praktikos analizę esminių skirtumų tarp bendrosios ir kontinentinės teisės tradicijos šalyse nustatinėjimamo priežastinio ryšio nenustatyta. Daugumoje šalių priežastinio ryšio nustatymas susideda iš dviejų etapų – faktinio ir teisinio priežastinio ryšio nustatymo. Faktinio priežastinio ryšio nustatymo etape naudojama *conditio sine qua non* teorija. Teisinio priežastinio ryšio nustatymo etape taikomos skirtingos priežastinio ryšio nustatymo teorijos. Derėtų išskirti *esminės ir veikiančios priežasties* teoriją, pagal kurią faktinio priežastinio ryšio nustatymo atranką perėjusių sąlygų nustatoma esminė priežastis, sukėlusį padarinius ir kėlusį pavojų iki pat padarinių atsiradimo momento. Tokia užsienio šalyse naudojama priežastinio ryšio nustatymo metodika bei jos taikymo perspektyvos iš dalies nulėmė šiame moksliniame tyrime pateiktą pasiūlymą naudoti *esminės ir veikiančios priežasties* teorija.
6. Atlikus Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000–2020 metų teisės taikymo praktikos analizę nustatyta, kad Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje rekomenduojama taikyti priežastinio ryšio nustatymo metodika, sudaryta iš: a) *būtiniosios padarinių kilimo sąlygos* taisyklės ir b) *adekvataus priežastingumo* bei *būtinajo ir atsitiktinio priežastinio ryšio* teorijų, teisės taikymo praktikoje kartu (kaip rekomenduojama doktrinoje) taikytos itin retai – tik 4 proc. bylų, o tai rodo teorijos ir praktikos nesuderinamumą.

7. Teisės taikymo praktikoje vyravo pavienės, neretai tik faktiniam priežastiniam ryšiui nustatyti tinkamos teorijos, taikytos net 83 proc. visų bylų, kuriose buvo analizuotas priežastinis ryšys. Dažniausiai buvo taikyta *tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio* teorija, kai skirtingų kategorijų bylose buvo nustatomas tiesioginis priežastinis ryšys. Antra pagal taikymo dažnumą – *būtiniosios padarinių kilimo sąlygos* taisyklė. Šios dvi teorijos vyravo beveik visų nagrinėtų kategorijų bylose. Nustatyta, kad visu tirtu laikotarpiu teismas nutarčių motyvuojamojoje dalyje tiesioginį priežastinį ryšį nustatė 214 bylų (66,5 proc.) iš 322 bylų; *būtiniosios padarinių kilimo sąlygos* taisyklę – 117 bylų (36,3 proc.); o nuo pastarosios 16,4 proc. rečiau buvo taikyta Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje rekomenduojama taikyti *būtiniojo ir atsitiktinio priežastinio ryšio* teorija, kuri buvo paminėta 64 bylose (19,9 proc.). Todėl pastebimas teisinės priežastinio ryšio teorijos taikymo stygius, nes dažniausiai apsiribojama tik loginio fakto apie kaltininko veiksmais sukeltus padarinius nustatymu (t. y. faktinio ryšio nustatymu), o tai nėra pakankama konstatuoti galutinį priežastinį ryšį. Iš to kyla poreikis reikalauti nustatyti ir *faktinį*, ir *teisinį* priežastinį ryšį, taip siekiant priežastinio ryšio nustatymo proceso išbaigtumo. Gauti rezultatai visiškai pagrindė pirmąjį mokslinio tyrimo teiginį, kad pagrindinių priežastinio ryšio teorijų nustatymas, aprašymas ir grupavimas sukurtų žinių apie priežastinį ryšį bazę, padėsiančią teisės taikytojui efektyviai nustatyti priežastinį ryšį baudžiamosiose bylose.
- 7.1. Išanalizavus pagrindinių ir dažniausiai taikomų priežastinio ryšio teorijų ir jų atmainų turinio prigimtį, matyti, kad šios gali būti priskirtos: a) *faktiniam* arba b) *teisiniam* priežastiniam ryšiui nustatyti skirtoms teorijoms. Baudžiamajoje teisėje privaloma nustatyti tiek faktinį, tiek ir teisinį priežastinį ryšį, o nenustačius kurio nors iš šių – konstatuojama, kad priežastinis ryšys nenustatytas. Priežastinio ryšio skaidymas į faktinį ir teisinį priežastinį ryšį atlieka dviejų skirtingų momentų atskyrimą: pavojingus padarinius sukėlusių sąlygų nustatymą bei teisinės išvados dėl konkrečios sąlygos reikšmingumo padarymą. Faktinio priežastinio ryšio nustatymo teorijos, taikytinos pirmajame priežastinio ryšio nustatymo etape, pasižymi loginiais bei filosofiniais priežastingumo suvokimo metodais, todėl nėra pakankamos konstatuoti galutinį priežastinį ryšį, taigi papildomai turi būti taikomos teisinio priežastinio ryšio teorijos.
8. Moksliniame tyrime siūloma taikyti priežastinio ryšio nustatymo metodiką (faktinio ir teisinio priežastinio ryšio nustatymas), pritaikomą visose atskirų nuskalstamų veikų kategorijų bylose, pasireiškiančiose tiek veikimu, tiek neveikimu, o tai iš esmės buvo patvirtinta analizuojant skirtingas bylų kategorijas. Todėl patvirtintas ginamasis teiginys, kad tinkamos (-ų) taikyti praktikoje priežastinio ryšio teorijos (-ų) identifikavimas ir universalios priežastinio ryšio nustatymo metodikos, tinkančios visoms bylų kategorijoms, sukūrimas bei įtvirtinimas baudžiamajame įstatyme palengvintų priežastinio ryšio nustatymo procedūrą:
- 8.1. Nustatant faktinį priežastinį ryšį, visų pirma turi būti galutinai išsprędžiama priežastinio ryšio ir kaltės požymių atribojimo problema, kai prie-

žastinio ryšio įrodinėjimo procese buvo nustatomas subjektyvusis nusi-kalstamos veikos sudėties požymis – kaltė. Pagal Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje siūlomą priežastinio ryšio nustatymo metodiką priežastinis ryšys neegzistuoja, kai padariniai atsiranda dėl netipiškos priežastinės sekos, kurios, remiantis kasdienio gyvenimo patirtimi, nebuvo galima numatyti (baudžiamoji atsakomybė netaikoma asmenims, nenumačiusiems jų veiksmis sukeltų padarinių). Tai nulemta *adekvataus priežastinio ryšio* bei *būtinąjo ir atsitiktinio priežastinio ryšio* teorijų taikymo. Atitinkamai LAT 2000–2020 metų teisės taikymo praktikoje šiomis teorijomis naudo-tasi gana retai, nes teisės taikytojas intuityviai jautė šių teorijų ydingumą, o tai visiškai patvirtino antrąjį mokslinio tyrimo ginamąjį teiginį, kad tin-kamas priežastinio ryšio teorijų parinkimas padėtų išvengti priežastinio ryšio ir kaltės požymių tapatinimo. Lietuvos baudžiamosios teisės doktri-noje siūloma priežastinio ryšio nustatymo metodika yra ydinga dėl netin-kamai parinktų taikyti priežastinio ryšio teorijų, nulemiančių nepagrįstą priežastinio ryšio aiškinimą vadovaujantis subjektyviuoju kaltės požymiu. Atsižvelgiant į tokį teorijos ir praktikos skirtumą, siūloma netinkamas *adekvataus* bei *būtinąjo ir atsitiktinio* priežastinio ryšio teorijas keisti tin-kama *adekvačios priežasties* teorija. Ši teorija eliminuoja asmens gebėjimą numatyti padarinių kilimą ir leidžia apie priežastinio ryšio objektyvaus pobūdžio turinį spręsti tik iš teisėjo, disponuojančio visomis įmanomo-mis žiniomis ir turinčio visapusiškos, taip pat ir žmogiškosios, patirties, perspektyvos. Todėl turi būti įtrauktos visos sąlygos, kurios turėjo įtakos padariniams kilti ir kurios nebuvo žinomos veiką darančiam kaltininkui, nors atsirado ir egzistavo laike ir erdvėje neteisėto poelgio metu. Priimant sprendimą pakaktų perteikti tik tai, kad priežastinis ryšys turinio prigim-timi yra objektyvaus pobūdžio, todėl egzistuoja nepriklausomai nuo kalti-ninko gebėjimo jį numatyti ar suprasti, todėl kaltininko galimybės pažinti objektyvų priežastinį ryšį neturi įtakos priežastiniam ryšiui nustatyti. Taip būtų galutinai išspręsta priežastinio ryšio nustatymo pasitelkiant kaltės požymį problema.

- 8.2. Faktinio priežastinio ryšio nustatymo etape siūloma tiesiogiai taikyti *būti-nosios padarinių kilimo sąlygos* taisyklę (*qonditio sine qua non*). Taip būtų įvertinama, ar kaltininko pavojinga veika buvo būtinąji pavojingų padarinių kilimo sąlyga, užduodant hipotetinį klausimą, ar būtų kilę pavojingi padari-niai, jeigu kaltininkas nebūtų atlikęs pavojingos veikos. Atsakius neigiamai, konstatuojama, kad kaltininko veika yra būtinąji padarinių kilimo sąlyga.
  - 8.2.1. Priežastingume gali egzistuoti daugiau nei viena būtinąji padarinių kilimo sąlyga.
  - 8.2.2. Tik neteisėtas kaltininko veikimas (neveikimas), sukėlęs pavojingus padarinius, gali būti pripažįstamas būtinąja padarinių kilimo sąlyga.
  - 8.2.3. Tik būtinąji padarinių kilimo sąlyga gali būti analizuojama nustatant teisinį priežastinį ryšį.

- 8.3. Faktinio priežastinio ryšio nustatymo etape taip pat siūloma analizuoti priežastinio ryšio pobūdį įvertinant priežastingumo raišką. Todėl būtų nustatomas *tiesioginis* arba *sudėtingas* priežastinis ryšys:
- 8.3.1. Tiesioginio priežastinio ryšio atvejais kaltininkas tiesiogiai sukelia pavojingus padarinius. Siūloma taikyti dažniausiai LAT praktikoje naudotą *tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio* teoriją.
  - 8.3.2. Sudėtingo priežastinio ryšio atvejais į priežastinio ryšio grandinę įsiterpia kitos sąlygos, prisidėjusios prie pavojingų padarinių kilimo. Siūlytina vadovautis baudžiamosios teisės doktrinoje aprašyta *sudėtingo priežastinio ryšio* koncepcija.
- 8.4. Nustatant teisinį priežastinį ryšį siūloma taikyti *esminės ir veikiančios priežasties* teoriją, įpareigojančią nustatyti, ar kaltininko veika, pripažinta būtina padarinių kilimo sąlyga, išliko aktyvi ir veikianti sąlyga iki pavojingų padarinių kilimo momento:
- 8.4.1. Jeigu kaltininko veika yra vienintelė pavojingus padarinius sukėlusio sąlyga (tiesioginis priežastinis ryšys), tai ji - visuomet esminė ir veikianti priežastis.
  - 8.4.2. Jeigu į priežastinio ryšio grandinę, be kaltininko veikos, įsiterpė kitos būtinosios padarinių kilimo sąlygos (nukentėjusiojo veiksmai; gamtos jėgos ir kt.), būtina įvertinti, ar šios buvo nulemtos, ar suaktyvintos kaltininko veiksmų (neveikimo). Atsakius teigiamai – kaltininko veiksmai laikytini esmine ir veikiančia priežastimi, taip konstatuojant teisiškai reikšmingą priežastinį ryšį.
    - 8.4.2.1. Kaltininko veika pripažįstama esmine ir veikiančia priežastimi nepriklausomai nuo to, ar nukentėjusysis mirė tuoj po padarytos veikos, ar praėjus ilgesniam laiko tarpui.
    - 8.4.2.2. Vienas suduotas smūgis, nulėmęs inertišką nukentėjusiojo kūno judėjimą erdvėje taip, kad šis kontaktavo su aplinkos daiktais ir paviršiais, sukėlusiais mirtinus sužalojimus, ir dėl to nukentėjusysis mirė, laikytinas esmine ir veikiančia priežastimi.
    - 8.4.2.3. Teisinio priežastinio ryšio etape turi būti nustatoma, ar už darbų saugą atsakingas asmuo sukūrė pavojingą tęstinę situaciją, kuri padarinių atsiradimo metu nebuvo pasibaigusi, o į priežastinio ryšio grandinę įsiterpusios aplinkybės buvo nulemtos būtent kaltininko veiksmų (pvz., netinkamų priemonių suteikimas; pavedimas pavojingus darbus atlikti tam neparengtiems pavaldiniams ir pan.).
  - 8.4.3. Jeigu pavojingus padarinius sukėlė keleto asmenų veiksmai (neveikimas), kurie buvo pripažinti būtinosiomis padarinių kilimo sąlygomis (sudėtingas priežastinis ryšys), tai esmine ir veikiančia priežastimi bus laikoma to asmens veika, kuri nulėmė ar suaktyvino kito asmens veiksmus.



- 8.4.3.1. Fizinį smurtą naudojusio kaltininko veiksmai, nulėmę aktyvią nukentėjusiojo būtinąją gintį, dėl kurios jis susižalojo, laikytini esmine ir veikiančia priežastimi.
- 8.4.3.2. Kai nukentėjusiojo mirtį sukelia dviejų tarpusavyje nesusitarusių kaltininkų veiksmai (nėra bendrininkavimo), kurie, vertinant atskirai, nebūtų sukėlę pavojingų padarinių, tai jie, nors ir tenkindami būtinąsios padarinių kilimo sąlygos taisyklę, nėra laikomi esminėmis ir veikiančiomis priežastimis, nes abiejų kaltininkų pavojingos veikos buvo savarankiškai veikiančios, nebuvo veikiamos ar nulemtos viena kitos. Tokiu atveju teisinis priežastinis ryšys nėra konstatuojamas.
- 8.4.3.3. Kai nukentėjusiojo mirtį sukelia dviejų tarpusavyje nesusitarusių kaltininkų veiksmai (nėra bendrininkavimo), kurie, vertinant atskirai, būtų sukėlę pavojingus padarinius, tai jie, tenkindami būtinąsios padarinių kilimo sąlygos taisyklę, laikytini esminėmis ir veikiančiomis priežastimis, kadangi abiejų kaltininkų pavojingos veikos buvo aktyvios ir veikiančios iki pavojingų padarinių kilimo momento.
- 8.4.3.4. Veikimas ar neveikimas, pasireiškęs norminio teisės akto ar bendro pobūdžio pareigų (rūpintis asmenų saugumu) pažeidimu, nulėmusiu kitų asmenų pažeidimus, tiesiogiai sukėlusius jiems patiems ar tretiesiems asmenims pavojingus padarinius, laikytinas esmine ir veikiančia priežastimi.
- 8.4.3.5. Netinkamai tarnybines pareigas atlikusio asmens veiksmai, sudarę sąlygas teisės pažeidėjui netrukdomai tęsti ir baigti nusikalstamą veiką, dėl kurios atsirado žala atstovaujamai valstybės institucijai, laikytini esmine ir veikiančia priežastimi.
- 8.4.3.6. Iš šalutinio kelio išvažiavusio ir pagrindiniu keliu važiuojančio neblaivaus asmens nepraleidimas, sukėlęs pavojingus padarinius, laikytinas esmine ir veikiančia priežastimi, nes pagrindiniu keliu važiuvusio asmens neblaivumas buvo suaktyvintas (tapo reikšmingas dėl kilusių pavojingų padarinių) tik dėl išvažiavimo iš šalutinio kelio, išskyrus atvejus, kai iš šalutinio kelio išvažiaujantis asmuo neturėjo realios galimybės pamatyti dideliu greičiu atvažiuojančio vairuotojo, todėl tokio vairuotojo veiksmuose nenustačius teisinio priežastinio ryšio negalima konstatuoti priežastinio ryšio apskritai.
- 8.4.4. Hipotetinio pavojaus (galbūt kilsiančio ateityje) grėsmė nukentėjusiajam negali būti vertinama kaip reali, nepasibaigusi ir pavojinga nukentėjusiajam situacija. Nukentėjusiojo patirtas sveikatos sutrikdymas siekiant išvengti hipotetinio pavojaus netenkina *esminės ir veikiančios priežasties* teorijos sąlygų.

- 8.5. Nustatant faktinį arba teisinį priežastinį ryšį papildomai gali būti taikomos ir kitos priežastinio ryšio nustatymo teorijos:
- 8.5.1. Jeigu į priežastinio ryšio grandinę, be kaltininko veiksmų, įsiterpė kitos būtinosios padarinių kilimo sąlygos, kurios nebuvo suaktyvintos kaltininko veiksmų, nes veikė savarankiškai, ir kurios tiesiogiai sukėlė pavojingus padarinius, konstatuojamas priežastinio ryšio pertrūkis. Tokiai situacijai taikytina *novus actus intervenience* teorija. Pertrauktas priežastinis ryšys reikštų tai, kad kaltininko atlikti neteisėti veiksmai yra pernelyg nutolę nuo pavojingų padarinių, nes nespėjo jų sukelti dėl į priežastinio ryšio grandinę įsiterpusių kitų nuo kaltininko veiksmų nepriklausančių aplinkybių, kurios veikdamos kartu ar atskirai ir sukėlė pavojingus padarinius. Todėl kaltininko veiksmai nebūtų laikomi teisiškai reikšmingais.
- 8.5.1.1. Priežastinis ryšys gali būti pertrauktas tik aktyviais veiksmais.
- 8.5.1.2. Jeigu nukentėjusysis, vengdamas kaltininko neteisėtais veiksmais nulemtu hipotetinio pavojaus (galbūt kilšančio ateityje), sukelia pavojingus padarinius (sau), tai priežastinis ryšys tarp kaltininko pavojingos veikos ir pavojingų padarinių nutrūksta.
- 8.5.1.3. Jeigu nukentėjusysis vengdamas kaltininko neteisėtais veiksmais sukkelto ir realiai jam gresiančio pavojaus sukelia pavojingus padarinius (sau), tai priežastinis ryšys tarp kaltininko pavojingos veikos ir pavojingų padarinių nenutrūksta.
- 8.5.1.4. Sudėtingo priežastinio ryšio atvejais, kai priežastingume pasireiškia keletas kaltininkų neteisėti veiksmai, priežastinis ryšys nutrūksta to kaltininko, kuris nespėjo sukelti pavojingų padarinių, atžvilgiu. Priežastinis ryšys konstatuojamas to kaltininko, kuris pralenkė kitą kaltininką anksčiau už pastarąjį sukeldamas pavojingus padarinius, atžvilgiu.
- 8.5.1.5. Sudėtingo priežastinio ryšio atvejais, kai priežastingume pasireiškia kitos aplinkybės (gamtos jėgos, gyvūnai ir kt.), priežastinis ryšys kaltininko atveju nutrūksta tada, kai jų pasireiškimas nėra nulemtas ar suaktyvintas kaltininko neteisėtų veiksmų.
- 8.5.1.6. Gydytojas, atlikęs eutanazijos aktą, pertraukia priežastinio ryšio grandinę tarp kaltininko pavojingais veiksmais sukeltos komos būsenos ir mirties, išskyrus atvejus, kai pacientas yra mirštantis ir bet kokios pastangos palaikyti gyvybę yra neveiksmingos, arba kai pacientas nebepajėgia įsisavinti dirbtinai gaunamo maitinimo ir skysčių.
- 8.5.1.7. Teisinę pareigą atitinkamai veikti turinčio, tačiau pareigos neatlikusio asmens (gydytojo, policininko, ugniagesio) neveikimas nepertraukia priežastinio ryšio grandinės. Toks asmuo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn tik už piktnaudžiavimą ar tarnybos pareigų neatlikimą.

- 8.5.1.8. Teisinę pareigą atitinkamai veikti turinčio ir netinkamai ją atlikusio asmens (gydytojo, policininko, ugniagesio) veiksmai nepertraukia priežastinio ryšio grandinės, išskyrus atvejus, kai netinkami veiksmai tiesiogiai sukėlė pavojingus padarinius, pralindami ankstesnes pavojingus padarinius galėjusias sukelti sąlygas.
- 8.5.1.9. Realizuotas netinkamas gydytojo patarimas, nulėmęs sunkesnę sveikatos sutrikdymo mastą, nepertraukia priežastinio ryšio grandinės tarp kaltininko padaryto sveikatos sutrikdymo ir sunkesnio sveikatos sutrikdymo masto, nes gydytojas veikė kaltininko sukurtoje sveikatai pavojingoje situacijoje (besitęsiantis sveikatos sutrikdymas).
- 8.5.2. *Silpnos kaukolės* doktrina taikytina smurtinių veikų atvejais paaiškėjus, kad kaltininko panaudotas fizinis smurtas suaktyvino nukentėjusiojo silpnybes, nulėmusias pavojingų padarinių kilimą. Nors veikos atlikimo metu nukentėjusiojo silpnybės kaltininkui nėra žinomos, tačiau šios nepertraukia priežastinio ryšio grandinės. Nukentėjusiojo silpnybės gali būti: a) fizinės, b) psichinės ir c) vertybinės. Į vertybinių nukentėjusiojo savybių apimtį patenka moraliniai, religiniai ir kiti vertybiniai įsitikinimai, egzistavę pavojingos veikos atlikimo metu.

## PASIŪLYMAI

1. Atsižvelgiant į baudžiamosios teisės mokslo šaltinių bei užsienio šalių baudžiamųjų įstatymų analizės rezultatus, suformuojant priežastinio ryšio nustatymo gaires, siūloma Lietuvos baudžiamajame kodekse įtvirtinti priežastinio ryšio nustatymo metodiką, *įpareigojančią* nustatyti:
  - a) faktinį ir b) teisinį priežastinį ryšį:

**„Priežastinis ryšys nustatomas, kai asmens neteisėti veiksmai ar neveikimas sukėlė pavojingus padarinius. Priežastinis ryšys turi būti teisiškai reikšmingas.“**

- 1.2. Faktinio priežastinio ryšio nustatymas įpareigotų taikyti *būtinios padarinių kilimo sąlygos* taisyklę (*conditio sine qua non* teoriją). Šiame etape reikėtų remtis ir disertanto pateiktomis rekomendacijomis priežastinio ryšio pobūdžiui (tiesioginis ar sudėtingas) nustatyti.
- 1.2. Pateikto pasiūlymo gramatinė ir loginė turinio prasmė nedaro nuorodos į konkrečią teisinio priežastinio ryšio nustatymo teoriją, tačiau disertantas siūlo naudotis *esminės ir veikiančios priežasties teorija*, *padėsiančia įvertinti, ar pirmajame priežastinio ryšio nustatymo etape nustatyta būtinoji padarinių kilimo sąlyga išliko veikianti ir aktyvi iki pat padarinių kilimo momento.*

# LITERATŪROS SĄRAŠAS

## Teisės aktai

1. 2002 m. gruodžio 11 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 1950 patvirtintos Kelių eismo taisyklės (Teisės aktų registras, 2014-10-10, Nr. 13954).
2. Criminal code of Brasil, Planalto.gov.br., žiūrėta 2019 m. spalio 8 d., [http://www.planalto.gov.br/ccivil\\_03/decreto-lei/del2848compilado.htm](http://www.planalto.gov.br/ccivil_03/decreto-lei/del2848compilado.htm).
3. Criminal code of Estonia, Legislationline.org., žiūrėta 2019 m. spalio 8 d., <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/33/Denmark/show>.
4. Criminal code of Georgia, Legislationline.org., žiūrėta 2019 m. spalio 8 d., [https://www.legislationline.org/download/id/8249/file/Georgia\\_CC\\_2009\\_am2019\\_en.pdf](https://www.legislationline.org/download/id/8249/file/Georgia_CC_2009_am2019_en.pdf).
5. Criminal code of Liechtenstein, Legislationline.org. žiūrėta 2019 m. spalio 8 d., [https://www.legislationline.org/download/id/8268/file/Liechtenstein\\_Criminal\\_Code\\_1987\\_am2017\\_en.pdf](https://www.legislationline.org/download/id/8268/file/Liechtenstein_Criminal_Code_1987_am2017_en.pdf).
6. Criminal Code of the French Republic, Legislationline.org. žiūrėta: 2020 m. birželio 15 d., [https://www.legislationline.org/download/id/3316/file/France\\_Criminal%20Code%20updated%20on%2012-10-2005.pdf](https://www.legislationline.org/download/id/3316/file/France_Criminal%20Code%20updated%20on%2012-10-2005.pdf).
7. Criminal code of the republic of Albania, Legislationline.org. žiūrėta 2019 m. spalio 8 d., [https://www.legislationline.org/download/id/8235/file/Albania\\_CC\\_1995\\_am2017\\_en.pdf](https://www.legislationline.org/download/id/8235/file/Albania_CC_1995_am2017_en.pdf).
8. Criminal code of the Slovak Rpublic, Legislationline.org. žiūrėta 2019 m. spalio 8 d., [https://www.legislationline.org/download/id/3763/file/Slovakia\\_CC\\_2005\\_en.pdf](https://www.legislationline.org/download/id/3763/file/Slovakia_CC_2005_en.pdf).
9. Criminal codes. Legislationline.org., žiūrėta 2019 m. spalio 8 d., <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>.
10. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas. Teisės aktų registras, žiūrėta 2019 m. liepos 22 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalActEditions/TAR.2B866DFF7D43?faces-redirect=true>
11. Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymas. Valstybės žinios, 2001-11-28, Nr. 99-3515.
12. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas. Teisės aktų registras, žiūrėta 2019 m. liepos 22 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB>.
13. Model Penal Code, www.heinonline.com, žiūrėta 2020 m. birželio 15 d., <https://home.heinonline.org/titles/American-Law-Institute-Library/Model-Penal-Code/?letter=M>.
14. Penal Code of the Kingdom of Norway, Ministry of Justice and Public Security, žiūrėta 2020 m. birželio 15 d., [https://www.legislationline.org/download/id/8657/file/Norway\\_Penal\\_Code\\_2015\\_am2020\\_en.pdf](https://www.legislationline.org/download/id/8657/file/Norway_Penal_Code_2015_am2020_en.pdf).
15. Ugolovnyi kodeks RF 2020, Aktualnaia redaktsiia s komentariiami po sosoianiiu na 23.04.2020 komentarii k state 8 UK RF. <http://ukodeksrf.ru/ch-1/rzd-1/gl-1/st-8-uk-rf>.

## Specialioji literatūra

16. Schonke, A., Schroder H., ir Lenckner, T. Strafgesetzbuch. Kommentar, 22 Auflage. (Munchen: 1985).
17. Abramavičius, A., Čepas, A., Drakšienė, A. ir kt. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis (Vilnius: Eugrimas, 2003).
18. Abramavičius, A., LR baudžiamojo kodekso komentaras III tomas (Vilnius: VšĮ Registrų centras, 2010).
19. Adukauskienė, D. Budrytė, B. Karpec, D. Koma: priežastys, diagnostika, gydymas. Tęstinės medicinos studijos: Medicina 44(10) (2008).
20. Aniuilienė R. ir kt. Nėščiujų trauma: komplikacijos, baigtys, gydymas. Institutional Repository of Lithuanian University of Health Sciences: (2006).
21. Appendix, B. Constitutio criminalis Carolina. (Harvard university press, 2007).
22. Appi-Seppala, T. Tonry, M. Crime, criminal justice, and criminology in the Nordic countries. Crime and Justice, 40(1) (2011).
23. Ashworth, A., Principles of criminal law (Oxford, 2003).
24. Aster, E. V. Filosofijos istorija, (Vilnius: Alma littera, 1995).
25. Badar, M. E. The concept of mens rea in international criminal law: the case for a unified approach. (Bloomsbury Publishing, 2013).
26. Balashov, S. K. Ob algoritme postroenie obshchei tsepi prichinnoi svyazi prestupleniia. (Filosofia prava, № 1(74) (2016).
27. Barkauskas, M., Spiečiūtė, A., Juodkaitė-Granskienė, G. Ekonominių ekspertinių tyrimų galimybės tiriant ūkines ir finansines nusikalstamas veikas. Teisės apžvalga: 2 (14), (2016).
28. Bielinis, A., Tyčinė nusikalstama veika Vokietijos ir Lietuvos baudžiamojoje teisėje: lyginamoji analizė. Teisinės problemos 3 (57) (2007).
29. Brutaru, V. Imputability as a Special Feature of the Offence, According with the New Penal Code. Concept. Controversies. Lex ET Scientia International Journal. 8 (2): 2011.
30. Clatterbaugh, K. The Causation Debate in Modern Philosophy (New York and London: Routledge, 1999).
31. Clatterbaugh, K. The Causation Debate in Modern Philosophy, (Routledge, 2011).
32. Čiočys, A. Teisės pagrindai (Vilnius: Vilniaus vadybos kolegija, 2002).
33. Drukteinienė, S., Norkūnas, A. Civilinė atsakomybė. Praktikumai. (Vilnius: Registrų centras (2017).
34. Elliott, C. French criminal law (Routledge, 2001).
35. Elvin, J. D., Causation and legal responsibility: take your victim as you find him?. Journal of the Institute of Law 2017(1).
36. Engisch, K. Die Kausalitat als Merkmal der strafrechtlichen Tatbestande. Tubingen: Mohr (1931).
37. Fedorinin, K. Prichinnaia svyaz pri bezdeistvii v ugolovnom prave. (Dissertatsiia, Iuridicheskie nauki i politologija, 2017).
38. Fletchera, D. ir Naumov, B. Osnovnye koncepcii sovremennogo ugolovnogo prava, (Moskva: Iurist, 1998).

39. Girdenis, T. Nužudymo vienu ar keliais smūgiais kvalifikavimo problemos Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktikoje. Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai: recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys. Vilnius: Registrų centras, 2014.
40. Greičius, M. Nusikalstamo buhalterinės apskaitos tvarkymo dalyko samprata bei reikšmė kvalifikacijai. *Jurisprudencija*: 45(37) (2003).
41. Gropp, W. *Strafrecht. Allgemeiner Teil* (Berlin: Springer, 2001).
42. Hart, H. L. A., Honore, T., *Causation in the Law*, (New York: Oxford University Press, 1985).
43. Herbermann, C. G. *Knights of Columbus Catholic Truth Comm. The Catholic Encyclopedia: An International Work of Reference on the Constitution, Doctrine, Discipline, and History of the Catholic Church*. (Bibliolife DBA of Bibilio Bazaar II LLC, 2015).
44. Hiomas, D. *Žmogaus proto tyrinėjimai*, (Vilnius: Pradai 1995).
45. Yesakov, G. A. Prichinnaia sviaz v slozhnykh situatsiakh: ugolovno-pravovaia nauka i sudebnaia praktika. (*Pravo. Zhurnal Vyssei shkoly ekonomiki*, No 1., (2016).
46. Ignatiev, M. E. Nekotorye istoriko-pravovye aspekty prichinnoi svyazi v otechestvennom ugolovnom prave. *Nauchnye vedomosti. Seriiia Filosofiiia. Sotsiologiiia. Pravo*. 2018. Tom 43, No 3.
47. Ignatov A. N. ir kt. *Ugolovnoe pravo rossiiskikh issledovaniia dlia studentov vuzov, obuchaiushchikhsia po spetsialnosti* (Moskva: Norma, 2005).
48. Ignatov, A. N. ir Pachikov, A. K. *Ugolovnoe pravo Rossii*. (Moskva: Iurist, 1998).
49. Ivasenko K. V. *Predely prav vyshstoiashchich instancii pri proverke sudebnykh reshenii v apeliacionnom, kassacionnom i nadzornom proizvodctvach*. (dissertaciia, Moskovskii gosudarstvennyi universitet, 2014).
50. Jescheck, H. H. ir Weigend T., *Lehrbuch des Strafrechts* (Berlin: Duncker & Humbolt, 1996).
51. Jonathan, L. „Oxford dictionary of law“.
52. Jones, T. H. „Causation, Homicide and the Supply of Drugs“, *Legal Studies*. Vol. 26 № 2. (2006).
53. Kanapickienė, R., *Apgaulės ir klaidos finansinėje atskaitomybėje*, (Vilniaus universitetas: 2004).
54. Kantas, I. *Grynojo proto kritika*, (Vilnius: Mintis, 1996).
55. Kantas, I. *Praktinio proto kritika*, (Vilnius: Mintis, 1987).
56. Keinius S. ir kt. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, 2000.
57. Knobe, J., Shapiro, S. J. *Proximate cause explained: an essay in experimental jurisprudence*. *University of Chicago Law Review*, Forthcoming (2020).
58. Kohanovskii, V. P. *Osnovy filosofii nauki: Uchebnoe posobie dlia aspirantov*. 6 (2008).
59. Kovalev M. I. ir Vaskov, P. T. *Prichinnaia sviaz v ugolovnom prave* (Moskva: 1958).
60. Kozlov, A. P. *Poniatie prestupleniia* (Moskva: Juridicheskii centr Press, 2004).
61. Kudriavtsev, V. N. K. *Vopros o prichinnosti v ugolovnom prave. Sovetskoe gosudarstvo i pravo* №1 (1950).



62. Kudriavtsev, V. N. Obektivnaia storona prestupleniia (Moskva: 1960).
63. Kudriavtsev, V. N. Obshchaia teoriia kvalifikatsii prestuplenii (Moskva: Iuridicheskaia literatura, 1972).
64. Kuhl, C. Strafrecht. Allgemeiner Teil (Munchen: Verlag Franz Vahlen, 2008).
65. Kuzavinis, K. Lotynų – lietuvių kalbų žodynas (Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996).
66. Lanham, D., „Danger down under“, Criminal law Review (2002).
67. Laplace, P. S. Philosophischer Versuch uber die Warschanlichkeit, (Leipzig: 1932).
68. Liesis, M. „Baudžiamosios atsakomybės už aktyviają eutanaziją ir padėjamą nusizudyti reglamentavimas Lietuvos, Vokietijos ir Olandijos baudžiamuosiuose kodeksuose“, Teisė t. 54 (2005).
69. Linden, M. A. Down with Foreseeability! Of Thin Skulls and Rescuers. (Osgoode Hall Law School of York University, 1969).
70. Lobanova, L. V., Larionova, L. N. Alternativnost prichinnoi sviazi kak priznaka sostava prestuplenia. Logos et Praxis. №3 (33) (2016).
71. Lukianova, V. V. ir kt., Ugolovnyi zakon Rossii. Vsia chast. Uchebnik (Moskva: Izdatelskii dom SPBGU, 2013).
72. Maksimaitis, M. Užsienio teisės istorija (Vilnius: Justitia, 2002).
73. Malinin, V. B. Teorii prichinnosti v kontseptsii V. N. Kudriatseva. Ugolovnoe pravo, (Moskva: 2008).
74. Malinin, V. B., Soktoev, Z. B., Ignatiev, M. E. Nekotorye istoriko-pravovye aspekty prichinnoi sviazi v otechestvennom ugolovnom prave. Nauchnye vedomosti. (Seriia Filosofii. Sotsiologii. Pravo, 2018).
75. Malinin, V. B. Prichinnaia sviaz v ugolovnom prave: voprosy teorii i praktiki. (Dissertatsiia, Sankt-Peterburgskii universitet, 1999).
76. Maurach, R. Deutsches Strafrecht. Allgemeiner Teil. (Karlsruhe: Müller Verlag), 2007.
77. Merryman, J. H., Perez-perdomo R., The civil law tradition: an introduction to the legal systems of Europe and latin America (Stanford, Calif: Stanford University Press, 2007).
78. Mezger strafrecht Lenbruch (Berliner Wiss-Verl. 1931).
79. Michael, B. Principles of german criminal law. Studies in international and comparative criminal law (Oxford, UK, 2009).
80. Midson, B. Teaching Causation in Criminal Law: Learning to Think Like Policy Analysts. Legal Education Review: LegEdRev 7 (2010).
81. Mikaila, M., Lemonik, A., Law and justice around the world: a comparative approach (University of California press, 2020).
82. Milinis, A. Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą (Vilnius: Registrų centras).
83. Mill, J. S. A. System of Logic, Radioactive and Inductive: Being a Connected View of the Principles of Evidence Methods of Scientific Investigation (New York: Harper & Brothers, 1882).
84. Monaghan, N., Criminal law directions (Oxford University Press, 2020).
85. Murmann, U. Problems of Causation with Regard to (Potential) Actions of Multiple Protagonists (Journal of International Criminal Justice, 2014).

86. Narbekovas, A. Komoje ir pastovioje nesąmoningoje būsenoje esančių ligonių dirbtinis maitinimas ir skysčių skyrimas. Sveikatos mokslai Nr. 7 9(30) (2003).
87. Naumov, A.V. Rossiiskoe ugolovnoe pravo. Obshchaia chast, Rossiiskoe ugolovnoe pravo. Obshchaia chast, (Moskva: BEK, 2007).
88. Nekrašas, E. Filosofijos įvadas, (Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2006).
89. Pavilionis ir kt. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. Trečias pataisytas ir papildytas leidimas. (Vilnius: Eugrimas, 2003).
90. Pečkaitis, J. S., Baudžiamoji atsakomybė už aplaidų buhalterinės apskaitos tvarkymą. Jurisprudencija: Tomas 20, Numeris 1 (2013).
91. Piesliakas, V. Lietuvos baudžiamoji teisė. I knyga. 2-oji pataisyta ir papildyta laida (Vilnius: Justitia, 2009).
92. Piesliakas, V. Priežastinis ryšys tarp pavojingos veikos ir baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių ir jo nustatymas teismų praktikoje. Jurisprudencija, 85(7), (2006).
93. Piontkovskii, A. A. Kurs sovetskogo ugolovnogo prava. (Moskva: 1961).
94. Poznyshev, S. V. Osnovnye nachala nauki ugolovnogo prava. Obshchaia chast. (Moskva, 1912).
95. Pradel, J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. (Vilnius: Justitia 2001).
96. Prokhorov, V. S. Kurs sovetskogo ugolovnogo prava (Chastvsego: T. 1. L., 1968).
97. Puppe, I., Negligence and responsibility in road traffic. The European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice 2/2003.
98. Puppe, I., Wright, R. W. Causation: linguistic, philosophical, legal and economic. Chi.-Kent L. Rev.: (2016).
99. Puppe, I. The result and its causal explanation in criminal law.,(2016).
100. Reed, A. Involuntary Manslaughter and Assisting Drug-Abuse Injection. Journal of Criminal Law. Vol. 67, № 5 (2003).
101. Reform of the Federal Criminal Laws: Hearing before the subcommittee on Criminal Laws and Procedures on the committee on the Judiciary. United States senate. Ninety-second Congress. (U.S. Government Printing Office, 1972).
102. Ryu, P. K. Causation in Criminal Law. (Pennsylvania: University of Pennsylvania Law Review, 1958).
103. Rowe, P. J. The demise of the thin skull rule? The moderns law review: volume 40, No 4 (1977).
104. Roxin, C. Strafrecht. Allgemeiner teil. Band I. Grundlagen, (Munchen).
105. Rozenbergienė, E. Probleminiai priežastinio ryšio nustatymo aspektai nagrinėjant eismo saugumo pažeidimų bylas. Teisės apžvalga. 1(11) (2014).
106. Rumelin, Die Verwendung der Kausalbegriff im Straf – un Zivilrecht, (Berlin: 1900).
107. Schonke, A., Schroder, H. ir Lenckner, T. Strafgesetzbuch. Kommentar. 22 Auflage. (Munchen: 1985).
108. Sergeevskii, N. D. Rossiiskoe ugolovnoe pravo. Spravochnik dlia lektzii. Chast rasprostranena, (Sankt-Peterburg. 1908).

109. Shadish, W. R. ir kt., *Experimental and Quasi-experimental Designs for Generalized Causal Inference*, (Boston: Houghton Mifflin Company, 2002).
110. Shargorodskii, M.D. Nekotoryye voprosy prichinnoy svyazi v teorii prava (Moskva: Sovetskoe gosudarsto i pravo, №7 1956).
111. Shargorodskij, M. D. *Izbrannye raboty po pravu* (Juridicheskii centr Press: 2003).
112. Soktoev, Z. B. K istorii voprosa o prichinnosti v ugolovnom prave. *Sibirskii iuridicheskii biulleten*, № 3 (2000).
113. Soktoev, Z. B. Teorii Adekvatnoji prichinnosti neobkhodimogo prichineniia v ugolovnom prave. *Vserossiiskii kriminologicheskii zhurnal* №3, (2012).
114. Spirin, I. N. *Ugolovnoe pravo Rossii. Vsia chast. Uchebnik* (SPBGU, Izdatelskii dom 2013).
115. Stalioraitytė, E. Pangonytė D. ir Neimantas, R. Mirties priežasčių duomenų tikrumas: priešmirtinės ir pomirtinės, verifikuotos autopsija, diagnozių palyginimas. *Institutional Repository of Lithuanian University of Health Sciences: Medicina* 40(7) (2004).
116. Šopenhaueris, A. *Pasaulis kaip valia ir vaizdinys*, (Vilnius: Pradai, 1995).
117. Šulcienė, L. Lapašinskas, L. *Filosofijos chrestomatija*, (Kaunas: KTU, 1997).
118. Švedas G. ir kt., *Baudžiamojo kodekso bendrosios dalies vientisumo ir naujovių (su)derinimo iššūkiai*, (Monografija, Vilniaus universiteto leidykla, 2017).
119. Tamošaitis A., ir Kairys, J. *Hamurabio įstatymas* (Kaunas: Vytauto Didžiojo Universiteto teisių fakulteto leidinys, 1938).
120. Tatarzewicz, A. *Filosofijos istorija I tomas* (Vilnius: Alma littera, 2006).
121. Trager, L. *Der Kausalbegriffe im Straf- und Zivilrecht* (Marburg: Elwert, 1904).
122. Trainin, A. N. *Obchee uchenie o sostave prestupleniia*, (Juridicheskii tsentr Press, 2004).
123. Truncienė, I., Kaltė ir jos nustatymas bylose, susijusiose su kelių transporto eismo saugumo ir transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimais. *Jurisprudencija*: 53(45), (2004).
124. Tsereteli, T. V., *Prichinnaia sviaz v ugolovnom prave*. (Tbilisi: 1957. *Pravovedenie*. № 1. 1957).
125. Urbšytė, U. Vieno smūgio doktrina teismų praktikoje. *Teisės apžvalga* 2 (20).
126. Valančienė, D. Teisės paradigimų pažinimo kelias. *Teisė* 82 (2012).
127. Valikonytė, I. ir kt., *Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.)*, (Vilnius: Vaga, 2001).
128. Van Dijk, A., Wolswijk, H. *Criminal liability for serious traffic offences: essays on causing death, injury and danger in traffic* (The Hague: Eleven, 2015).
129. Veršekys, P. *Vertinamieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai: daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S)*.
130. Wessels, J. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra* (Vilnius: Eugrimas, 2003).
131. Winiger B. ir kt., *Digest of European Tort Law. Volume 1: Essential Cases on Natural Causation*. (Wien: Springer-Verlag, 2007).
132. Zhalinskii, A. E. *Prichiny v strukture ugolovnoi otvetstvennosti. Rossiiskii ezhegodnik ugolovnogo prava*. № 1 (2006).

133. Zibalienė, N. Kaip taisyti mokesčio klaidas, Apskaitos ir mokesčių apžvalga, Nr. 11 (2000).
134. Zimmermann, R. The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition, (Oxford: 1996).
135. Zweigert, K., Kotz, E.H., Introduction to comparative law. 3rd revised ed., Oxford (1998).
136. Žalnieriūnas, L. Adekvataus priežastinio ryšio teorija ir jos atribojimo nuo kaltės problema. Jurisprudencija, 25(1), (2018).
137. Žalnieriūnas, L. Priežastinio ryšio genezė ir evoliucija filosofijos ir baudžiamosios teisės šaltiniuose. Jurisprudencija 23(2) (2016).

### **Lietuvos teismų praktika**

138. Atskiroji nuomonė dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2018 kovo 13 d. nutarties baudžiamojame byloje Nr. 2K-7-68-222/2018.
139. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. balandžio 26 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 1A-316-317-2012.
140. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. vasario 26 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 1A-158-319/2019.
141. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. birželio 30 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 1A-291-382/2010.
142. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gruodžio 4 d. nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1A-100-458-2014.
143. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. vasario 22 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 1A-72-462/2016.
144. Konstitucinio Teismo 2008 m. balandžio 29 d. ir 2009 m. rugsėjo 2 d. nutarimai.
145. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. liepos 14 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 1A-391-398/2017.
146. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. gruodžio 17 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 1A-412-518/2018.
147. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. kovo 1 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 1A-134-483/2018.
148. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. kovo 24 d. Teismų praktikos kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo (baudžiamojo kodekso 281 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga (Nr. 30).
149. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2001 m. spalio 16 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2K-784/2001.
150. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. rugsėjo 6 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2K-530/2005.
151. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2001 m. gruodžio 21 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2K-595/2001.
152. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2001 m. lapkričio 6 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2K-954/2005.

153. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2001 m. lapkričio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-954/2001.
154. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2001 m. spalio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-923/2001.
155. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2002 m. balandžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-369/2002.
156. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2002 m. balandžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-369/2002.
157. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2002 m. gegužės 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-453/2002.
158. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2002 m. kovo 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-263/2002.
159. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2002 m. kovo 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-260/2002.
160. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2002 m. rugsėjo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-624/2002.
161. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2002 m. spalio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-43/2002.
162. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2003 m. balandžio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-322/2003.
163. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2003 m. lapkričio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-709/2003.
164. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2003 m. rugsėjo 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-567/2003.
165. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. birželio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-352/2004.
166. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. gegužės 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-348/2004.
167. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. gegužės 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-348/2004.
168. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. gruodžio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-683/2004.
169. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. kovo 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-110/2004.
170. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. lapkričio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-596/2004.
171. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. lapkričio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-596/2004.
172. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. sausio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7/2004.
173. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. sausio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7/2004.

174. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. balandžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-321/2005.
175. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-615/2005.
176. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. birželio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2k-443/2005.
177. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. balandžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-2/2005.
178. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. birželio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-15/2005.
179. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. birželio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-15/2005.
180. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. birželio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-431/2005.
181. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. gegužės 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-324/2005.
182. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-615/2005.
183. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. kovo 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-190/2005.
184. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. kovo 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-204/2005.
185. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-265/2005.
186. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. rugsėjo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-459/2005.
187. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. rugsėjo 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-459/2005.
188. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. rugsėjo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-472/2005.
189. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. rugsėjo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-459/2005.
190. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. sausio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-615/2005.
191. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. sausio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-2/2005.
192. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. spalio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-737/2005.
193. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. spalio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-609/2005.
194. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. sausio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-2/2005.

195. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. sausio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-22/2005.
196. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. spalio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-737/2005.
197. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. sausio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2k-18/2005.
198. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. vasario 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-187/2005.
199. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. balandžio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-202/2006.
200. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. balandžio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-232/2006.
201. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. birželio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-675/2006.
202. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. gegužės 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-402/2006.
203. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. gegužės 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-451/2006.
204. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. gegužės 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-361/2006.
205. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. kovo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-135/2006.
206. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. kovo 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-307/2006.
207. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. kovo 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-331/2006.
208. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-769/2006.
209. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. rugsėjo 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-479/2006.
210. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. rugsėjo 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-563/2006.
211. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. spalio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-546/2006.
212. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. spalio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-511/2006.
213. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. spalio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-623/2006.
214. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. spalio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-761/2006.
215. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. spalio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-383/2006.



216. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. vasario 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-158/2009,
217. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. vasario 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-297/2009.
218. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. vasario 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-742/2003.
219. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. vasario 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-112/2006.
220. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. vasario 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-147/2006.
221. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. birželio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-430/2007.
222. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. birželio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-703/2007.
223. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-469/2007.
224. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. gruodžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-738/2007.
225. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. kovo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-123/2007.
226. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. kovo 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-163/2007.
227. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. kovo 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-203/2007.
228. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-277/2007.
229. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-655/2007.
230. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. liepos 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-420/2007.
231. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. rugsėjo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-380/2008.
232. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. spalio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-780/2007.
233. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. spalio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-597/2007.
234. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-132/2007.
235. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. vasario 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-186/2007.
236. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. birželio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-296/2008.

237. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. balandžio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-194/2008.
238. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-472/2008.
239. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-520/2008.
240. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. gegužės 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-150/2008.
241. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-531/2008.
242. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-382/2008.
243. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-346/2008.
244. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-322/2008.
245. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-380/2008.
246. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-245/2008.
247. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. sausio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-14/2008.
248. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. spalio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-371/2008.
249. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. spalio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-444/2008.
250. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. spalio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-281/2008.
251. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. vasario 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-6/2008.
252. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. vasario 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-38/2008.
253. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. birželio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-224/2009.
254. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. balandžio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-158/2009.
255. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. birželio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-317/2009.
256. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. birželio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-263/2009.
257. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. birželio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-297/2009.

258. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-514/2009.
259. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-468/2009;
260. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. gegužės 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-192/2009.
261. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-178/2009.
262. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-519/2009.
263. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-514/2009.
264. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-485/2009.
265. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-523/2009.
266. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. kovo 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-62/2009.
267. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-109/2009.
268. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. kovo 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-187/2009.
269. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-342/2009.
270. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. rugsėjo 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-311/2009.
271. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. rugsėjo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-365/2009.
272. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-247/2009.
273. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. sausio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-82/2009.
274. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-368/2009.
275. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. birželio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-350/2010.
276. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. birželio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-376/2010.
277. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. gegužės 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-120/2010.
278. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. gegužės 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-288/2010.

279. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. gegužės 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-321/2010.
280. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. gegužės 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-272/2010.
281. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. gruodžio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-539/2010.
282. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. gegužės 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-202/2010.
283. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. kovo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-151/2010.
284. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-394/2010.
285. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-477/2010.
286. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-497/2010.
287. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. rugsėjo 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-390/2010.
288. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. spalio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-433/2010.
289. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. spalio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-304/2010.
290. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. spalio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-414/2010.
291. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. spalio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-446/2010.
292. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. sausio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-127/2010.
293. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-52/2010.
294. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. birželio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-47/2011.
295. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. birželio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-324/2011.
296. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. birželio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-272/2011.
297. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. birželio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-308/2011.
298. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. birželio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-304/2011.
299. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. balandžio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-521/2011.

300. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-597/2011.
301. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-471/2011.
302. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gegužės 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-264/2011.
303. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gegužės 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-206/2011.
304. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-578/2011.
305. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gegužės 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-227/2011.
306. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gegužės 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-234/2011.
307. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gegužės 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-258/2011.
308. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gegužės 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-216/2011.
309. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gegužės 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-219/2011.
310. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-521/2011.
311. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. kovo 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-151/2011.
312. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-519/2011.
313. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. kovo 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-109/2011.
314. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-330/2011.
315. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-546/2011.
316. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-487/2011.
317. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-485/2011.
318. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-473/2011.
319. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-546/2011.
320. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-330/2011.

321. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-487/2011.
322. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-459/2011.
323. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-485/2011.
324. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. rugsėjo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-381/2011.
325. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. sausio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-62/2011.
326. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. sausio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-381/2011.
327. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. spalio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-450/2011.
328. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. spalio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-453/2011.
329. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. vasario 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-11/2011.
330. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. vasario 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-36/2011.
331. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. vasario 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-25/2011.
332. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. balandžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-204/2012.
333. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. birželio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-383/2012.
334. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. birželio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-341/2012.
335. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gegužės 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-292/2012.
336. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gegužės 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-230/2012.
337. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gegužės 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-224/2012.
338. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gegužės 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-234/2012.
339. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-245/2012.
340. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gegužės 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-273/2012.
341. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gruodžio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-610/2012.



342. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. kovo 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-154/2012.
343. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-529/2012.
344. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. liepos 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-392/2012.
345. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. liepos 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-386/2012.
346. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. liepos 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-346/2012.
347. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. liepos 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-389/2012.
348. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-519/2012.
349. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-569/2012.
350. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. rugsėjo 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-424/2012.
351. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. rugsėjo 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-534/2012.
352. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. rugsėjo 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-402/2012.
353. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. sausio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-4/2012.
354. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. spalio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-431/2012.
355. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. birželio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-267/2013.
356. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. birželio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-564/2013.
357. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-521/2013.
358. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-572/2013.
359. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-625/2013.
360. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. gegužės 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-123/2013.
361. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-335/2013.
362. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-431/2013.
363. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-480/2013.



364. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. rugsėjo 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-363/2013.
365. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. rugsėjo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-355/2013.
366. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. spalio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-370/2013.
367. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. spalio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-428/2013.
368. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. sausio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-123/2013.
369. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. spalio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-402/2013.
370. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. spalio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-410/2013.
371. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. vasario 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-98/2013.
372. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. birželio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-320/2014.
373. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. birželio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-332/2014.
374. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. balandžio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-205/2014.
375. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. birželio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-239/2014.
376. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. birželio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-268/2014.
377. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gruodžio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-512/2014.
378. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gruodžio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-486/2014.
379. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gegužės 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-236/2014.
380. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gruodžio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-547/2014.
381. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gruodžio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-507/2014.
382. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gegužės 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-197/2014.
383. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gegužės 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-195/2014.
384. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gegužės 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-245/2014.
385. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-90/2014.

386. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-441/2014.
387. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-438/2014.
388. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-432/2014.
389. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-375/2014.
390. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-487/2014.
391. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-484/2014.
392. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-473/2014.
393. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. spalio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-376/2014.
394. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. spalio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-443/2014.
395. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. spalio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-401/2014.
396. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. spalio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-388/2014.
397. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. sausio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-22-677/2015.
398. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. spalio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-421/2014.
399. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. spalio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-413/2014.
400. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. vasario 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-43/2014.
401. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. vasario 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-65/2014.
402. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. balandžio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-237-489/2015.
403. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. balandžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-218-942/2015.
404. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. balandžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-228-303/2015.
405. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-292-489/2015.
406. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gruodžio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-484-788/2015.
407. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gegužės 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-243-648/2015.

408. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gruodžio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-535-222/2015.
409. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gegužės 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-314-696/2015.
410. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gegužės 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-302-693/2015.
411. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-259-222/2015.
412. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gegužės 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-270-942/2015.
413. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-632-507/2015.
414. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gruodžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-587-697/2015.
415. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gegužės 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-22-677/2015.
416. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. kovo 19 d. Teismų praktikos turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo baudžiamosiose bylose apžvalga (BK 183 ir 184 straipsniai).
417. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. lapkričio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-437-303/2015.
418. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. lapkričio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-459-511/2015.
419. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. lapkričio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-434-788/2015.
420. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. lapkričio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-519-507/2015.
421. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. sausio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-28-976/2015.
422. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. spalio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-415-697/2015.
423. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. spalio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-411-222/2015.
424. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. vasario 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-70-222/2015.
425. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-54-677/2015.
426. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. vasario 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-41-697/2015.
427. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. vasario 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-4-699/2015.
428. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-54-677/2015.

429. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. vasario 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-150-699/2015.
430. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-74-303/2015.
431. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. balandžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-134-696/2016.
432. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. birželio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-218-489/2016.
433. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. birželio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-276-696/2016.
434. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. birželio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-187-693/2016.
435. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. birželio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-226-942/2016.
436. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. balandžio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-49-788/2016.
437. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. balandžio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-95-511/2016.
438. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. birželio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-240-677/2016.
439. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. birželio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-226-942/2016.
440. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. balandžio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-95-511/2016.
441. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gegužės 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-100-696/2016.
442. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gegužės 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-182-677/2016.
443. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gegužės 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-157-895/2016.
444. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-460-507/2016.
445. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gegužės 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-220-696/2016.
446. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gegužės 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-182-677/2016.
447. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gegužės 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-149-699/2016.
448. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gegužės 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-154-699/2016.
449. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gegužės 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-157-895/2016.
450. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-400-139/2016.

451. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-421-511/2016.
452. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gegužės 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-200-648/2016.
453. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gegužės 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-209-507/2016.
454. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gegužės 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-181-507/2016.
455. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gruodžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-281-746/2016.
456. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gruodžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-418-222/2016.
457. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gegužės 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-182-677/2016.
458. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gegužės 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-157-895/2016.
459. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. kovo 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-89-139/2016.
460. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. lapkričio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-410-489/2016.
461. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. lapkričio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-355-788/2016.
462. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. lapkričio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-340-746/2016.
463. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-427-693/2016.
464. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. lapkričio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-347-222/2016.
465. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-42-942/2016.
466. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. sausio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-70-976/2016.
467. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. spalio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-322-511/2016.
468. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. spalio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-308-697/2016.
469. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. spalio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-193-895/2016.
470. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. sausio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-157-895/2016.
471. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. vasario 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-74-511/2016.
472. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. vasario 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-82-511/2016.

473. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. birželio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-173-648/2017.
474. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. birželio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-155-511/2017.
475. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. balandžio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-104-648/2017.
476. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. balandžio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-94-696/2017.
477. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. birželio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-163-303/2017.
478. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. balandžio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-23-942/2017.
479. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. birželio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-146-222/2017.
480. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. gegužės 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-126-693/2017.
481. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. gruodžio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-390-1073/2017.
482. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. gegužės 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-71-976/2017.
483. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. gegužės 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-134-489/2017.
484. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. gegužės 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-126-693/2017.
485. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. gegužės 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-122-511/2017.
486. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. gegužės 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-134-489/2017.
487. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. gegužės 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-71-976/2017.
488. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. gegužės 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-117-697/2017.
489. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. gegužės 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-110-699/2017.
490. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. sausio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-11-648/2017.
491. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-9-697/2017.
492. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-21-511/2017.
493. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-9-697/2017.
494. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. vasario 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-25-489/2017.



495. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. birželio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-231-303/2018.
496. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. balandžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-143-628/2018.
497. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. balandžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-69-895/2018.
498. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. balandžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-97-689/2018.
499. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. gegužės 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-168-511/2018.
500. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. gruodžio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-373-976/2018.
501. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-368-489/2018.
502. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-379-697/2018.
503. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. gruodžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-325-895/2018.
504. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. gruodžio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-334-699/2018.
505. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. kovo 22 d. Teismų praktikos darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimo (BK 176 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Teismų praktika 48).
506. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-68-222/2018.
507. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. kovo 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-1-693/2018.
508. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-333-693/2018.
509. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-337-489/2018.
510. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-354-222/2018.
511. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-309-699/2018.
512. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-338-689/2018.
513. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-319-222/2018.
514. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-354-222/2018.
515. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-333-693/2018.



516. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-345-511/2018.
517. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-337-489/2018.
518. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. liepos 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-204-895/2018.
519. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-309-699/2018.
520. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. spalio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-262-303/2018.
521. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. sausio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-57-697/2018.
522. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. spalio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-258-222/2018.
523. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. vasario 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-40-1073/2018.
524. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. birželio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-167-693/2019.
525. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. balandžio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-78-511/2019.
526. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. birželio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-206-303/2019.
527. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. birželio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-167-693/2019.
528. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. balandžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-133-697/2019.
529. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. balandžio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-78-511/2019.
530. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. balandžio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-107-222/2019.
531. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. birželio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-141-976/2019.
532. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-321-303/2019.
533. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. gegužės 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-118-489/2019.
534. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. gegužės 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-137-697/2019.
535. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-68-511/2019.
536. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-43-628/2019.
537. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. lapkričio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-276-458/2019.

538. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. lapkričio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-202-511/2019.
539. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. spalio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-241-788/2019.
540. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. vasario 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-26-648/2019.
541. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-10-895/2019.
542. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. vasario 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-11-303/2019.
543. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. sausio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-53-628/2020.
544. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. sausio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-318/2020.
545. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-628/2020.
546. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 20212 m. spalio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-431/2012.
547. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2019 m. sausio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-74-788/2019.
548. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-924/2001.
549. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-318/2001.
550. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-992/2001.
551. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-1097/2001.
552. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartis 2004 m. kovo 2 d. baudžiamojoje byloje Nr. 2K-110/2004.
553. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos 2009 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-247/2009.
554. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-53/2010.
555. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-144/2014.
556. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-429-313/2015.
557. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. rugsėjo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-764/2003.
558. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo Vytauto Piesliako atskirosi nuomonė dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos

- 2009 m. spalio 20 d. nutarties Nr. 2K-P-247/2009.
559. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis administracinėje byloje Nr. N575-696/2012.
560. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis administracinėje byloje Nr. N1-413/2007.
561. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis administracinėje byloje Nr. N5-307-2007.
562. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. kovo 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-277-134/2006.
563. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gruodžio 3 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-118-511/2014.
564. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. kovo 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-70-332-2007.
565. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gruodžio 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-903-116-2012.
566. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. vasario 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-91-519/2019.
567. Šiaulių apylinkės teismo 2014 m. birželio 25 d., nutartis civilinėje byloje Nr. 2-150-772/2014.
568. Vilniaus apygardos administracinio teismo 2019 m. gruodžio 19 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-27-789-2019.
569. Vilniaus apygardos teismo 2019 m. gruodžio 19 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-27-789/2019.
570. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. balandžio 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-90-211/2017.
571. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. rugsėjo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-302-211/2018.
572. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. spalio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-534-1020/2018.
573. Vilniaus miesto apylinkės teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. spalio 19 d. nuosprendis Nr. 1-1577-818/2017.

### **Užsienio šalių teismų praktika**

574. Court of Appeals of the State of New York. Casetext.com., žiūrėta 2019 m. rugsėjo 2 d., <https://casetext.com/case/matter-of-anthony-m-2>.
575. England and Wales Court of Appeal (Criminal Division) Decisions R v Blaue., Bailii.org., <https://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Crim/1975/3.html>.
576. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2019 m. rugsėjo 5 d. pranešimas spaudai Nr. 105/19 dėl sprendimo byloje AW ir kt. Lietuvos valstybė, atstovaujama Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnybos, Bendrojo pagalbos centro ir Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (Nr. C-417/18). Curia.europa.eu., žiūrėta 2019 m. lapkričio 2 d., <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/>

application/pdf/2019-09/cp190105lt.pdf?fbclid=IwAR1gv7tBBPgi9CXam9UXe  
dm9Fx0Dd9bgrxesEt9J6gCJgs5hM2NOjA3h\_jc.

577. Lockwood v McCaskill, 262 N.C.663, 138S.E. 2d 541 (1964).
578. MacAngus v HM Advocate, 2009 SLT 137, 151. <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1350/jcla.2009.73.3.569>.
579. R v Malcherek and Steel (1981) 2 ALL ER. Digestible notes. Causation cases, žiūrėta 2019 m. rugsėjo 2 d., [https://digestiblenotes.com/law/criminal\\_cases/causation.php](https://digestiblenotes.com/law/criminal_cases/causation.php).
580. Reg v Kennedy No 2, (2008) 1 AC 269., žiūrėta 2019 m. lapkričio 2 d., <https://swarb.co.uk/regina-v-kennedy-hl-17-oct-2007/>.
581. Supreme Court of Missouri, Division Two, State v. Frazier, Casetext.com., žiūrėta 2020 m. balandžio 26 d., <https://casetext.com/case/state-v-frazier-244>.

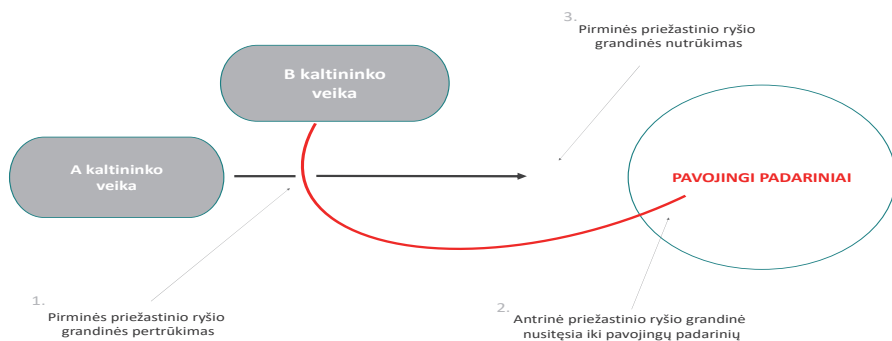
### Kiti šaltiniai

582. Article 8. Grounds for Criminal Liability. The Criminal Code Of The Russian Federation. žiūrėta: 2020 m. birželio 15 d., [https://www.legislationline.org/download/id/4247/file/RF\\_CC\\_1996\\_am03.2012\\_en.pdf](https://www.legislationline.org/download/id/4247/file/RF_CC_1996_am03.2012_en.pdf).
583. Auditoriaus atsakomybė dėl apgaulės, atliekant finansinių ataskaitų auditą. 240-asis Tarptautinis audito standartas, žiūrėta 2020 m. birželio 12 d., <https://lar.lt/www/new/page.php?279>.
584. Blackstone's Criminal Practice. 2005. Oxford, žiūrėta 2020 m. birželio 21 d., [https://www.abebooks.com/servlet/BookDetailsPL?bi=22386196887&searchurl=x%3D51%26y%3D16%26sortby%3D17%26tn%3DBlackstone%2527s%2BCriminal%2BPractice%253A%2B2005&cm\\_sp=snippet-\\_-srp1-\\_-title1](https://www.abebooks.com/servlet/BookDetailsPL?bi=22386196887&searchurl=x%3D51%26y%3D16%26sortby%3D17%26tn%3DBlackstone%2527s%2BCriminal%2BPractice%253A%2B2005&cm_sp=snippet-_-srp1-_-title1).
585. „But for test“. Legal information institute, [https://www.law.cornell.edu/wex/but-for\\_test](https://www.law.cornell.edu/wex/but-for_test).
586. Causation cases, Digestible notes, R V Cheshire, Digestiblenotes.com., žiūrėta 2020 m. birželio 21 d., [https://digestiblenotes.com/law/criminal\\_cases/causation.php](https://digestiblenotes.com/law/criminal_cases/causation.php).
587. Comment of the decision of the House of Lords Reg v Kennedy. The journal of criminal law, žiūrėta 2019. liepos 20 d., <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1350/jcla.2008.72.2.487?journalCode=clja>.
588. Die Normen und ihre Übertretung. Eine Untersuchung über die rechtmäßige Handlung und die Arten des Delikts“, žiūrėta 2016 m. rugpjūčio 28 d., <https://archive.org/details/grundrissdesdeu00bindgoog>.
589. Discourse on free will: Erasmus-Luther, žiūrėta 2016 m. rugpjūčio 28., <http://www.worldcat.org/title/discourse-on-free-will-erasmus-luther/oclc/801031435?loc>.
590. Encyclopædia Britannica. Scandinavian law, žiūrėta: 2020 m. birželio 3 d. <https://www.britannica.com/topic/Scandinavian-law#ref41315>.
591. Encyclopædia Britannica, žiūrėta 2020 m. birželio 3 d. <https://www.britannica.com/topic/civil-law-Romano-Germanic>.
592. Fehr, C. Reconceptualizing de minimis non curat lex. Criminal Law Quarterly 200. 2017, žiūrėta 2020 m. birželio 21 d., <https://ssrn.com/abstract=3156665>.
593. Free Will and Salvation, žiūrėta 2016 m. rugpjūčio 28 d., [http://www.goodreads.com/book/show/2646.Free\\_Will\\_and\\_Salvation](http://www.goodreads.com/book/show/2646.Free_Will_and_Salvation).

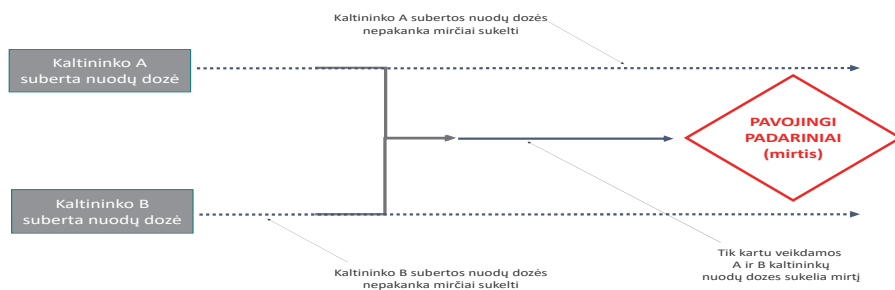
594. Gano, D. L. A. Brief History and Critique of Causation. [http://www.realitycharting.com/\\_public/site/files/pdf/History%2520of%2520Causal%2520Thinking%25206.pdf](http://www.realitycharting.com/_public/site/files/pdf/History%2520of%2520Causal%2520Thinking%25206.pdf).
595. Georgetown Law Library. The Layout of the French Legal System, žiūrėta 2020 m. birželio 3 d., <https://guides.ll.georgetown.edu/c.php?g=362135&p=2446075>.
596. Große-Wortmann, J. Kausalität – Formen, Meinungsstreits und Objektive Zurechnung. Juristischer Gedankensalat, žiūrėta 2015 m. kovo 15 d., <http://www.juristischer-gedankensalat.de/2010/06/08/kausalitaet-formenmeinungsstreits-und-objektive-zurechnung/>.
597. Hulswit, M. A. Short history of causation, žiūrėta 2016 m. rugpjūčio 27 d., <http://see.library.utoronto.ca/SEED/Vol4-3/Hulswit.htm>.
598. Kyokai, B. K. The Teaching of Buddha. printed by the Society for the Promotion of Buddhism, (1966). [https://www.goodreads.com/book/show/1621249.The\\_Teaching\\_of\\_Buddha](https://www.goodreads.com/book/show/1621249.The_Teaching_of_Buddha).
599. Kozachenko, I. Kurchenko, V. Zlochenko, Y. Problemy prichiny i prichinnyi siyazi v institutakh obshchiy i osobennoy chastei otechestvennogo ugolovnoy prava. (2003). [https://books.google.lt/books?id=plidDQAAQBAJ&lpq=PA15&ots=5nNZxq0E\\_&dq=%D0%9F%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%BD%D0%B0%D1%8F%20%D1%81%D0%B2%D1%8F%D0%B7%D1%8C%20%D0%B2%20%D1%83%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%BC%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B5&lr&pq=PP1#v=onepage&q&f=false](https://books.google.lt/books?id=plidDQAAQBAJ&lpq=PA15&ots=5nNZxq0E_&dq=%D0%9F%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%BD%D0%B0%D1%8F%20%D1%81%D0%B2%D1%8F%D0%B7%D1%8C%20%D0%B2%20%D1%83%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%BC%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B5&lr&pq=PP1#v=onepage&q&f=false).
600. Lawson, F. H., Markesinis, B. H. Case analysis: BGHZ 3, 261 I. Civil Senate (I ZR 31/51) Klappschuten -decision = VersR 1952, žiūrėta 2017 m. liepos 12 d., <https://law.utexas.edu/transnational/foreign-law-translations/german/case.php?id=774>.
601. Legal dictionary. Law. com, žiūrėta 2020 m. birželio 21 d., <https://dictionary.law.com/Default.aspx?selected=1010>.
602. Liber de Causis-The Book of Causes, žiūrėta 2016 m. rugpjūčio 27 d., <http://wise.fau.edu/~dwhite/courses/Liber%20de%20Causis%20ET.htm>.
603. Lietuvių kalbos žodynas, žiūrėta 2017 m. lapkričio 26 d., <http://www.lkz.lt/Visas.aspx?zodis=s%4%85lyga&lins=-1&les=-1>
604. Lietuvių kalbos žodynas, žiūrėta 2016 m. rugpjūčio 20 d. <http://lkzd.lki.lt/Zodynas/Visas.asp>.
605. Lietuvių kalbos žodynas, žiūrėta 2018 m. rugsėjo 26 d., <http://www.lkz.lt/Visas.aspx?zodis=lemti&lins=-1&les=-1>.
606. Lietuvių kalbos žodynas, žiūrėta 2018 m. rugsėjo 26 d., <http://www.lkz.lt/Visas.aspx?zodis=prielaide&lins=-1&les=-1>.
607. Lkz.lt., Lietuvių kalbos žodynas, žiūrėta 2019 m. lapkričio 3 d., <http://www.lkz.lt/Visas.aspx?zodis=s%4%85lyga&lins=-1&les=-1&id=24007350000>.
608. Medieval Theories of Causation, žiūrėta 2016 m. rugpjūčio 27 d., <http://seop.illc.uva.nl/entries/causation-medieval/>.
609. Puppe, I. The Concept of Causation in the Law. (2016): 1-43, <https://ssrn.com/abstract=2744701>.

610. Republic of Korea: Criminal Code, žiūrėta 2019 m. spalio 8 d., <https://www.ref-world.org/docid/3f49e3ed4.html>.
611. Roman law resources, žiūrėta 2020 m. birželio 15 d., <http://www.iuscivile.com>;
612. Russian Federation: Legal tradition. International Commission of Jurists, žiūrėta 2020 m. birželio 15 d., <https://www.icj.org/cijlcountryprofiles/russian-federation/russian-federation-introduction/russian-federation-legal-tradition/#refmark-3>.
613. Scot, P. The code of Justinian. The Roman law library, žiūrėta 2016 m. rugpjūčio 27 d., [http://droitromain.upmf-grenoble.fr/Anglica/CJ9\\_Scott.gr.htm](http://droitromain.upmf-grenoble.fr/Anglica/CJ9_Scott.gr.htm).
614. Sergeevskii, N. D. O znachenii prichinnoi svyazi v ugolovnom prave (1880), žiūrėta 2016 m. rugpjūčio 27 d., <https://www.litres.ru/n-sergievskiy/o-znachenii-i-prichinnoy-svyazi-v-ugolovnom-prave/>.
615. Soktoev, Z. B. Prichinnost v prestupleniakh s formalnym sostavom. Sibirskii iuridicheskii vestnik, №1 (2012), <https://cyberleninka.ru/article/n/prichinnost-v-prestupleniyah-s-formalnym-sostavom>.
616. Soktoev, Z. V. Prichinnost v dorozhno-transportnykh prestupleniakh: Ugolovno-pravovaiia kharakteristika. (Dissertatsiia, 2001), <https://www.dissercat.com/content/prichinnost-v-dorozhno-transportnykh-prestupleniyakh-ugolovno-pravovaya-kharakteristika>.
617. Soktoev, Z. V. Prichinnost v ugolovnom prave: teoreticheskiye i prikladnye problem. (Dissertatsiia, 2015). <https://www.dissercat.com/content/prichinnost-v-ugolovnom-prave-teoreticheskie-i-prikladnye-problemy>.
618. Soktoev, Z. V. Prichina vozniknovenia ugolovnogo prava - eto istoriia. Sibirskii iuridicheskii vestnik, <http://www.lawinstitut.ru/ru/science/vestnik/20003/soktoev.html>.
619. Summa teheology, žiūrėta 2016 m. rugpjūčio 27 d., [dhttp://www.ccel.org/ccel/aquinas/summa.FP\\_Q1\\_A1.html](dhttp://www.ccel.org/ccel/aquinas/summa.FP_Q1_A1.html).
620. The role of precedent in the united states: how do precedents lose their binding effect. Standford Law school, žiūrėta 2020 m. birželio 15 d., <https://cgc.law.stanford.edu/commentaries/15-john-walker/>.
621. Zhalinskii, A. E. Sovremennoe ugolovnoe zakonodatelstvo Germanii. (2006). <https://elibrary.ru/item.asp?id=20013409>.
622. Zimireva, L. A. Prichinnaia svyaz v prestupleniakh protiv zhizni. (Dissertatsiia, Moskva, 2016), <https://www.dissercat.com/content/prichinnaya-svyaz-v-prestupleniyakh-protiv-zhizni>.

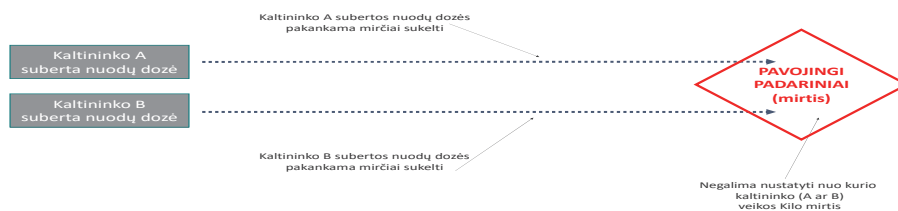
## PRIEDAI



1 pav. Pralenkiantis (pertraukiamas) priežastingumas

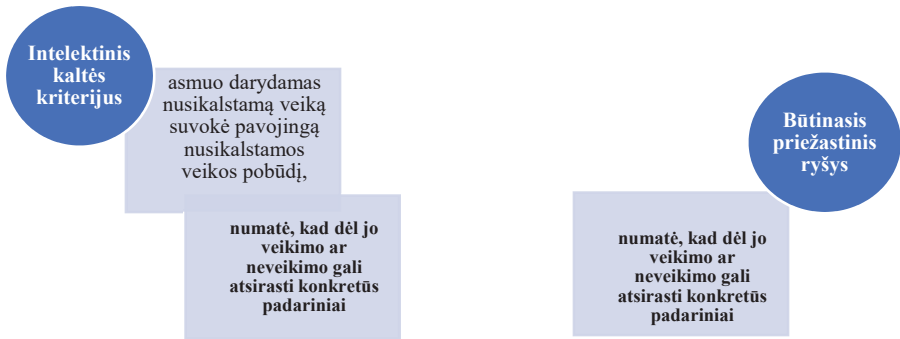


2 pav. Kumuliatyvinis (sudėtinis) priežastingumas

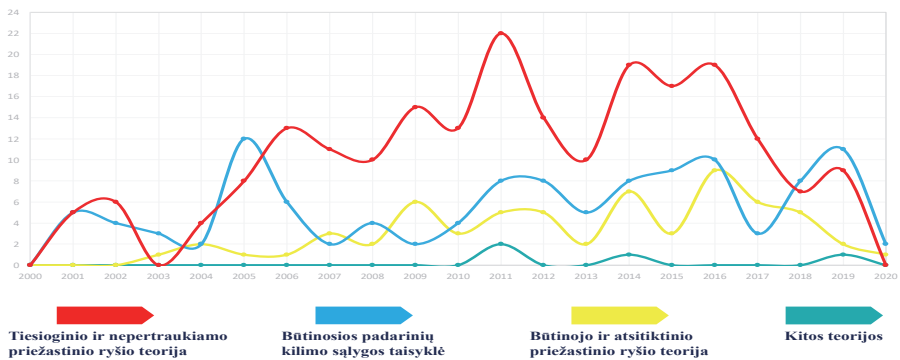


3 pav. Alternatyvus priežastingumas

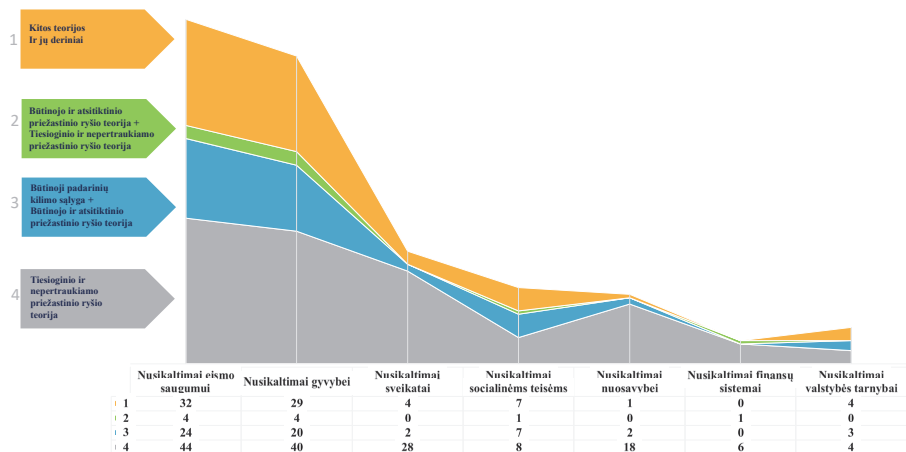




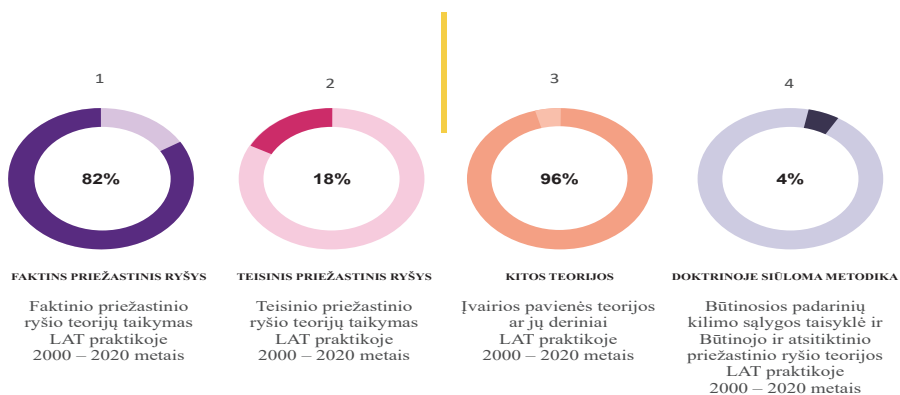
4 pav. Būtinasis priežastinis ryšys patenka į intelektinio kaltės kriterijaus turinį



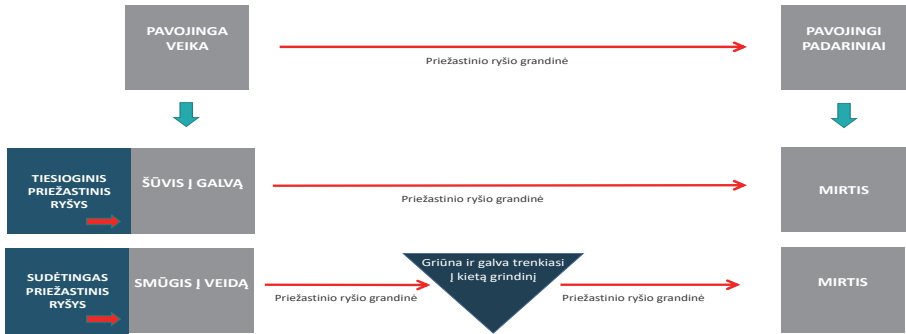
5 pav. Priežastinio ryšio teorijų taikomumo LAT praktikoje dinamika 2000–2020 metais



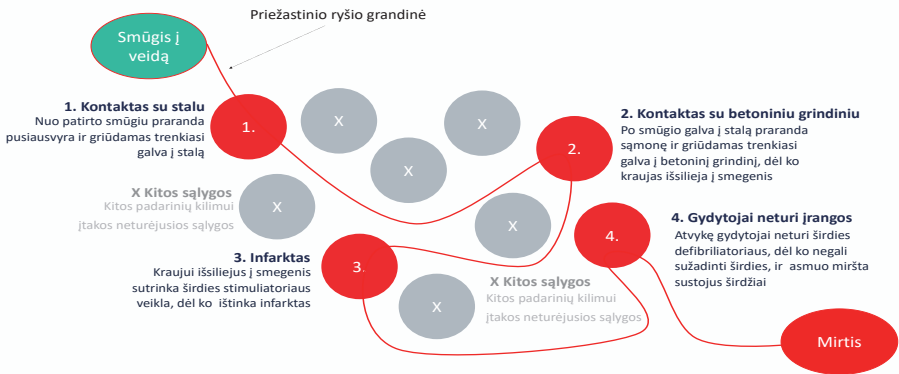
6 pav. *Priežastinio ryšio analizės raiška atskirų kategorijų bylose 2000–2020 metų LAT praktikoje (pagal bylų skaičių)*



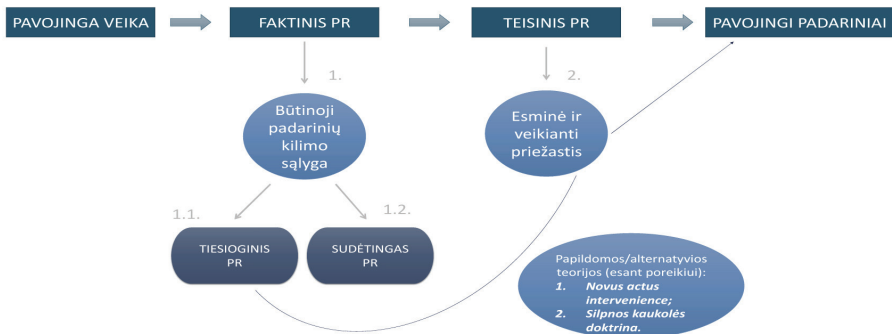
7 pav. *Faktinio ir teisinio priežastinio ryšio teorijų taikymo LAT praktikoje santykis 2000–2020 metais bei būtiniosios padarinių kilimo sąlygos taisyklės bei būtinąjo ir atsitiktinio priežastinio ryšio teorijų taikymo kartu apimtis kitų teorijų ar jų derinių atžvilgiu 2000–2020 metais LAT praktikoje*



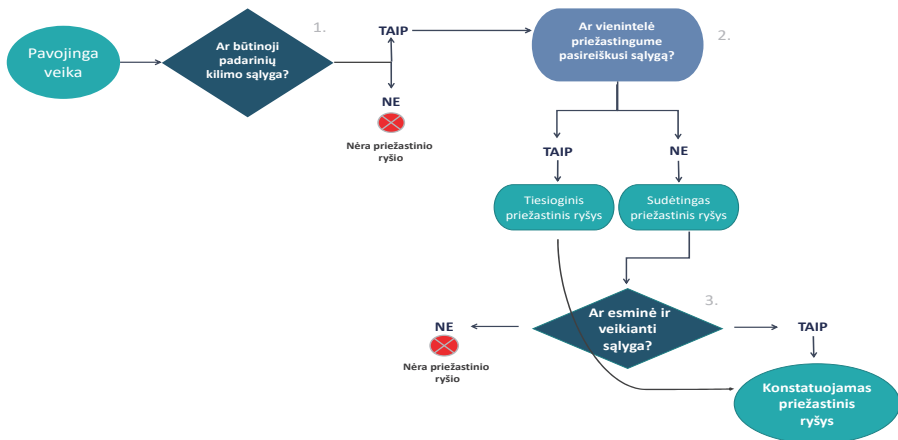
8 pav. Tiesioginio ir sudėtingo priežastinio ryšio grandinė



9 pav. Esminės ir veikiančios priežasties teorija: kaltininko pavojinga veika iš daugybės galimų sąlygų suaktyvino tik konkrečias sąlygas, prisidėjusias prie pavojingų padarinių – mirties



10 pav. Siūloma priežastinio ryšio nustatymo metodika etapais (faktinis ir teisinis priežastinis ryšys)



11 pav. Užduodami klausimai nustatant priežastinį ryšį

**1 lentelė.** Baudžiamojo kodekso dispozicijų sudėties struktūros skirstymas (\*tos pačios dispozicijos alternatyvios pavojingos veikos numato padarinius, kitos – ne)

SKYRIUS	SKYRIAUS PAVADINIMAS	MATERIALIOS SUDĖTIES DISPOZICIJOS	FORMALIOS SUDĖTIES DISPOZICIJOS
XV	„Nusikaltimai žmoniškumui ir karo nusikaltimai“	<b>7 dispozicijos</b>	<b>11 dispozicijų</b>
		BK 99 str.; 100 str.; 100 <sup>1</sup> str.; 100 <sup>2</sup> str.; 103 str.; 106 str.; 113 <sup>1</sup> str.	BK 101 str.; 102 str.; 105 str.; 107–113 str.
XVI	„Nusikaltimai Lietuvos valstybės nepriklausomybei, teritorijos vientisumui ir konstitucinei santvarkai“	<b>6</b>	<b>12</b>
		BK 114 str. 2 d.; 123 str.; 123 <sup>1</sup> str.; 126 str. 1 d.; 127 str. 128 str.	BK 114 str. 1 d.; 115–122 str.; 124 str.; 125 str.
XVII	„Nusikaltimai žmogaus gyvybei“	<b>9</b>	<b>0</b>
		BK 129–134 str.	–
XVIII	„Nusikaltimai žmogaus sveikatai“	<b>11</b>	<b>0</b>
		BK 135–140 str.	–
XIX	„Nusikaltimai, pavojingi žmogaus sveikatai ir gyvybei“	<b>4</b>	<b>3</b>
		BK 142–143 str.	BK 144–145 str.
XX	„Nusikaltimai žmogaus laisvei“	<b>0</b>	<b>9</b>
		–	BK 146–148 str.
XXI	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui“	<b>2</b>	<b>14</b>
		BK 151 str.	BK 149–150 str.; 151–153 str.
XXII	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens garbei ir orumui“	0	2
		–	BK 154 str. 1 ir 2 d.
XXIII	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai vaikui ir šeimai“	<b>4</b>	<b>9*</b>
		159–161 str.; 162 str. 1 d.* ir 2 d.	BK 157 str.; BK 158 str.; 162 str. 2 d.; 163–164 str.
XXIV	„Nusikaltimai asmens privataus gyvenimo neliečiamumui“	0	4
		–	BK 165–168 str.
XXV	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens lygiateisiškumui ir sąžinės laisvei“	<b>2</b>	<b>7*</b>
		BK 170 <sup>2</sup> str. 1 d.*; 171 str.	BK 169–170 <sup>2</sup> str. 1 d.*
XXVI	„Nusikaltimai asmenų rinkimų teisėms ir Lietuvos Respublikos Prezidento, Seimo, Europos Parlamento bei savivaldybių tarybų rinkimų ar referendumų tvarkai“	<b>5</b>	<b>2</b>
		BK 172 str. 2 d.; 173 str.; 174 str. 2 d. 175 str.	BK 172 str. 1 d.; 174 str. 1 d.
XXVII	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens socialinėms teisėms“	<b>1</b>	<b>1</b>
		BK 176 str. 1 d.	BK 177 str.
XXVIII	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams“	<b>30</b>	<b>5</b>
		BK 178–180 str.; BK 181 str. 2 d.; BK 182–189 str.	BK 181 str. 1 ir 3 d. BK 189 <sup>1</sup> str. 1 d.
XXIX	„Nusikaltimai intelektinei ir pramoninei nuosavybei“	<b>2</b>	<b>5</b>
		BK 193–194 str.	BK 191–192 str.; 195 str.

SKYRIUS	SKYRIAUS PAVADINIMAS	MATERIALIOS SUDĖTIES DISPOZICIJOS	FORMALIOS SUDĖTIES DISPOZICIJOS
XXX	„Nusikaltimai elektroninių duomenų ir informacinių sistemų saugumui“	5	5
		BK 196–197 str.	BK 198 str.; 198 <sup>1</sup> str.; 198 <sup>2</sup> str.
XXXI	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“	8	16
		BK 204 str.; 205 str.; 206 str. 2 d.; 207 str.; 208 str.; 209 str.; 211 str.	BK 199–203 str.; 206 str. 1 d.; 207 str.; 210 str.
XXXII	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai finansų sistemai“	4	14
		BK 217–218 str.; 222 str.; 223 str.	BK 213–216 str.; 219–221 str.; 224 str.
XXXIII	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“	1	17
		BK 229 str.	BK 225–228 <sup>1</sup> str.
XXXIV	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai teisingumui“	3	23
		BK 239 str. 2 d.; 236 str. 1 d.*; 241 str. 2 d.	BK 231–235 str.; 236 str.; 237–238 str.; 239 str. 1 d.; 240 str.; 241 str. 1 d.; 242–247 str.
XXXV	„Nusikaltimai visuomenės saugumui“	6	22
		BK 250 str. 2–5 d.; 251 str. 5 d.; 251 <sup>1</sup> str. 3 d.	BK 249–250 str. 1 d.; 250 <sup>1</sup> –250 <sup>6</sup> str.; 251 str. 1–4 d.; 251 <sup>1</sup> str. 1 d., 2 d., 4 d.; 252 str.
XXXVI	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, susiję su disponavimu ginklais, šaudmenimis, sprogmenimis, sprogstamosiomis ar radioaktyviosiomis medžiagomis arba karine įranga“	2	12
		BK 255 str.; 256 str. 2 d.; 257 str.	BK 253–254 str.; 256 str. 1 d.; 256 <sup>1</sup> str.; 257 <sup>1</sup> str.; 258 str.
XXXVII	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, susiję su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis, nuodingomis ar stipriai veikiančiomis medžiagomis“	4	16
		BK 263 str.; 268 str.	BK 259–262 str.; 264–267 <sup>1</sup> str.
XXXVIII	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai aplinkai ir žmonių sveikatai“	13	12
		BK 270 str.; 270 <sup>3</sup> –271 <sup>1</sup> str.; 272 str. 1 d., 3 d., 4 d.; 273 str.; 274 str. 1 d.; 275 str. 2 d.; 276 str. 2 d.; 277 str.	BK 270 <sup>1</sup> str.; 270 <sup>2</sup> str.; 272 str. 2 d. ir 4 d.; 274 str. 2 d.; 275 str. 1 d.; 276 str. 1 d.; 276 <sup>1</sup> str. 276 <sup>2</sup> str.; 276 <sup>3</sup> str.; 277 str.
XXXIX	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai transporto eismo saugumui“	12	2
		BK 278 str.; 280 str.; 281 str.; 282 str.	BK 279 str.; 281 <sup>1</sup> str.
XL	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai viešajai tvarkai“	4	2
		BK 284 str.; 285 str.	BK 283 str. 1 ir 2 d.
XLI	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai viešajai tvarkai“	0	5
		–	BK 286–289 str.

SKYRIUS	SKYRIAUS PAVADINIMAS	MATERIALIOS SUDĖTIES DISPOZICIJOS	FORMALIOS SUDĖTIES DISPOZICIJOS
XLII	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valdymo tvarkai“	<b>3</b>	<b>10</b>
		BK 292 str. 2 d.; 294 str. 1 d.; 298 str.	BK 291 str.; 292 str. 1 d.; 292 <sup>1</sup> str.; 293 str.; 294 str. 2 d.; 295–297 str.; 299 str.
XLIII	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, susiję su dokumentų ar matavimo priemonių klastojimu“	<b>7</b>	<b>10</b>
		BK 300 str. 3 d.; 301 str. 2 d.; 302 str. 2 d.; 302 <sup>1</sup> str. 2 d. 303 str.; 306 str.*; 306 <sup>1</sup> str.	BK 300 str. 1 ir 2 d.; 301 str. 1 d.; 302 str. 1 d.; 302 <sup>1</sup> str. 1 d.; 304 str.; 305 str.; 306 str.*; 306 <sup>1</sup> str.*; 306 <sup>2</sup> str.
XLIV	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai dorovei“	<b>4</b>	<b>8</b>
		BK 308 str.; 310 str.	BK 307 str.; 308 <sup>1</sup> str.; 309 str.
XLV	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai mirusiojo atminimui“	<b>5</b>	<b>1</b>
		BK 311 str.; 312 str.; 313 str. 1 d.	BK 313 str. 2 d.
XLVI	„Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai krašto apsaugos tarnybai“	<b>9</b>	<b>16</b>
		BK 316 str. 2 d.; 317 str. 2 d.; 318 str. 3 d.; 319 str. 2 d.; 320 str. 3 d.; 321 str.; 325–327 str.	BK 314 str.; 315 str.; 316 str. 1 d.; 317 str. 1 d.; 318 str. 1 d ir 2 d.; 319 str. 1 d.; 320 str. 1 ir 2 d.; 322 str.; 323 str.; 324 str.; 328 str.; 329 str.
<b>Iš viso:</b>		<b>170</b>	<b>275</b>



**2 lentelė. Baudžiamosios teisės normų dispozicijose įtvirtinti pavojingi padariniai**

SUSIJĘ SU GYVYBĖS PRARADIMU	
„lėmė žūtį“	BK 99 str.
„nužudė“	BK 129 str., 130 str., 131 str., 250 str. 4 d., 271 str.
„žuvo (mirė) žmogus“	BK 239 str., 271 <sup>1</sup> str., 275 str. 2 d., 276 str. 2 d., 280 str. 2 d., 281 str. 5 d., 282 str.
„atėmė gyvybę“	BK 132 str.
„privedė prie savižudybės“	BK 133 str.
„sukėlė pavojų gyvybei“	BK 292 str. 2 d.
„gyvūnas žuvo ar buvo sužalotas“	BK 310 str.
SUSIJĘ SU SVEIKATOS SUTRIKDYMU	
„sveikatos sutrikdymas“	BK 135 str., 136 str., 137 str., 138 str., 139 str., 140 str., 239 str., 250 str. 3 d., 275 str. 2 d., 276 str. 2 d., 280 str. 2 d., 281 str. 1–3 d., 282 str.
„fizinio skausmo sukėlimas“	BK 140 str.
SUSIJĘ SU ŽMOGAUS LAISVĖMIS	
„atėmė laisvę“	BK 100 str., 100 <sup>1</sup> str.
„privertė daryti neteisėtą abortą“	BK 143 str.
„įtraukimas į nusikalstamą veiką, vartoti vaistus ar medžiagas, girtauti, dalyvauti pornografinio pobūdžio renginiuose“	BK 159 str., 160 str., 161 str., 162 str.
„asmuo pradėtas persekioti“	BK 236 str. 1 d.
SUSIJĘ SU POVEIKIU OBJEKTAMS	
„sunaikino, sugadino, pašalino, iškirto“	BK 126 str., 127 str., 128 str., 181 str. 2 d., 187 str., 193 str., 194 str., 196 str., 273 str., 280 str., 306 <sup>1</sup> str.
„medžiagos tapo nelegalios apyvartos dalyku“	BK 268 str.
„įvyko statinio avarija“	BK 271 <sup>1</sup> str.
„pašalino, nukėlė, perdarė ar pastatė riboženklių“	BK 298 str.
„išniekino palaikus, kapą“	BK 311 str.
„prarado patikėtą ginklą“	BK 324 str.
„pažeidė informacinės sistemos apsaugos priemones“	BK 199 str.
SUSIJĘ SU ŽALOS PADARYMU	
„padarė didelę žalą“	BK 106 str., 123 str., 123 <sup>1</sup> str., 196 str., 197 str. 2 d., 204 str. 1 d., 229 str., 270 str., 272 str., 274 str., 294 str. 1 d., 300 str. 3 d., 302 str. 2 d., 303 str.
„galėjo atsirasti didelės žalos“	BK 270 str.
„padarė nedidelės žalos“	BK 197 str. 3 d.
„padarė žalos“	BK 197 str. 1 d., 204 str. 2 d.
„padarė turčinės žalos“	BK 179 str. 1 d., 186 str. 1 d., 208 str.

„padarė didelę turtinę žalą“	BK 179 str. 2 d., 181 str. 2 d., 188 str., 205 str., 206 str. 2 d., 209 str., 211 str., 217 str., 218 str., 241 str. 2 d., 280 str. 2 d., 285 str. 3 d.
„padarė nedidelės turtinės žalos“	BK 179 str. 3 d., 186 str. 2 d.
„išvengė turtinės prievolės“	BK 182 str., 217 str., 218 str.
„nulėmė bankrotą“	BK 209 str.
<b>SUSIJĘ SU SOCIALINĖS TVARKOS POKYČIAIS AR SPECIALIŲ TAISYKLIŲ PAŽEIDIMAIS</b>	
„sutrikdyta viešoji tvarka, religinės apeigos, pamaldos, visuomenės rimtis, objekto, asmens veikla“	BK 170 <sup>2</sup> str., 171 str., 284 str., 285 str. 2 d., 301 str. 2 d., 313 str. 1 d.
„rinkimai ar referendumas buvo pripažinti negaliojančiais“	BK 172 str., 173 str. 2 d., 174 str. 2 d., 175 str. 1 d.
„negalima nustatyti asmens veiklos, turto, kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros“	BK 222 str., 223 str.
„įvyko nelaimingas atsitikimas, avarija“	BK 176 str.
„suklaidino valstybės instituciją, organizaciją, kreditorių ir kt.“	BK 205 str.
„iškvieistos pagalbos tarnybos“	BK 285 str. 1 d.
„kilo žmonių sumaištis“	BK 258 str. 2 d.
„įvyko incidentas“	BK 251 str. 5 d.
„įvyko eismo įvykis“	BK 281 str. 3 d.
<b>SUSIJĘ SU GAMTOS IR APLINKOS POKYČIAIS</b>	
„sukėlė potvynį, sutrikdė vandens, energijos tiekimą“	BK 250 str. 2 d.
„pablogėjo vandens kokybė“	BK 270 <sup>3</sup> str.
„išplito susirgimas ar epidemija“	BK 277 str.
<b>„SUSIJĘ SU SUNKIAIS PADARINIAIS“</b>	
„atsirado (kitokių / labai) sunkių padarinių“	BK 114 str. 2 d., 176, 217, 218, 239, 250 str. 2 ir 5 d., 251 str. 5 d., 251 <sup>1</sup> str. 3 d., 256 str. 2 d., 270 str., 316 str. 2d., 317 str. 2 d., 318 str. 3 d., 319 str. 2 d., 320 str. 3 d., 325 str., 326 str., 327 str.
„galėjo (grėstė) atsirasti sunkių padarinių“	BK 257 str., 270 str., 280 str. 1 d.

**3 lentelė.** Priežastinio ryšio teorijų taikomumas 2000–2020 metais kasacinio teismo praktikoje ir jų dalis procentais

Metai	Bendras bylų skaičius tais metais	Būtinoji padarinių kilimo sąlygos taisyklė		Tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio teorija (tiesioginis priežastinis ryšys)		Būtiną ir atsitiktinį priežastinio ryšio teorija	
		bylų skaičius	dalis proc.	bylų skaičius	dalis proc.	bylų skaičius	dalis proc.
2000	0	0	0	0	0	0	0
2001	8	5	62,5	5	62,5	0	0
2002	7	4	57,1	6	85,7	0	0
2003	4	3	75	0	0	1	14,3
2004	6	2	33,3	4	66,7	2	33,4
2005	15	12	80	8	53,3	1	6,7
2006	18	6	33,4	13	72,2	1	5,6
2007	13	2	15,4	11	84,6	3	23
2008	15	4	26,7	10	66,7	2	13,3
2009	19	2	10,5	15	78,9	6	31,6
2010	17	4	23,5	13	76,5	3	17,6
2011	27	8	29,6	22	81,5	5	18,5
2012	22	8	36,4	14	63,6	5	22,7
2013	13	5	38,4	10	76,9	2	15,4
2014	31	8	25,8	19	61,3	7	22,6
2015	25	9	32,1	17	68	3	12
2016	32	10	31,3	19	59,4	9	28,1
2017	18	3	16,7	12	66,7	6	33,4
2018	13	9	69,2	7	53,8	5	38,5
2019	17	11	64,7	9	52,94	2	11,8
2020	2	2	100	0	0	1	50
Iš viso	322	117	36,3	214	66,5	64	19,9



MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

**Linas Žalnierius**

PRIEŽASTINIS RYŠYS IR JO NUSTATYMAS  
BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE

Daktaro disertacijos santrauka  
Socialiniai mokslai, teisė (S 001)

Vilnius, 2021

Daktaro disertacija rengta 2014–2020 metais, ginama Mykolo Romerio universitete pagal Mykolo Romerio universitetui su Vytauto Didžiojo universitetu Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. vasario 22 d. įsakymu Nr. V-160 suteiktą doktorantūros teisę.

*Mokslinis vadovas:*

Prof. dr. Oleg Fedosiuk (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001).

Daktaro disertacija ginama Mykolo Romerio universiteto ir Vytauto Didžiojo universiteto teisės mokslo krypties taryboje:

*Pirmininkė:*

prof. dr. Rima Ažubalytė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001).

*Nariai:*

prof. dr. Romualdas Drakšas (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001);  
doc. dr. Gabrielė Juodkaitė-Granskienė (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001);  
doc. dr. Michail Shepitko (Jaroslavo Išmintingojo nacionalinis teisės universitetas, Ukraina, socialiniai mokslai, teisė, S 001);  
prof. habil. dr. Gintaras Švedas (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001).

Daktaro disertacija bus ginama viešame teisės mokslo krypties tarybos posėdyje 2021 m. balandžio 30 d. 11 val. Mykolo Romerio universiteto I-414 auditorijoje.

Adresas: Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva

Daktaro disertacijos santrauka išsiųsta 2021 m. kovo 30 d.

Daktaro disertaciją galima peržiūrėti Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje (Gedimino pr. 51, Vilnius), Mykolo Romerio universiteto bibliotekoje (Ateities g. 20, Vilnius) ir Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekoje (K. Donelaičio g. 52, Kaunas).

## PRIEŽASTINIS RYŠYS IR JO NUSTATYMAS BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE

### SANTRAUKA

#### Mokslinio tyrimo aktualumas ir teorinis pagrindimas

Priežastinis ryšys – objektyvus reiškinys, sujungiantis kitus du objektyvios tikrovės reiškinius – priežastį ir padarinį. Taip pat tai viena iš seniausių ir sudėtingiausių mokslinių konstrukcijų, sutinkamų įvairiose mokslo šakose, todėl priežastinis ryšys laikytinas universalia kategorija, kuri, priklausomai nuo konkrečios mokslo šakos, skiriasi turinio specifiškumu. Priežastinis ryšys Lietuvos baudžiamojame teisėje – nusikalstamos veikos sudėties požymis, kurio tinkamas supratimas, aiškinimas ir taikymas turi tiesioginę įtaką baudžiamajai atsakomybei atsirasti. Baudžiamoji atsakomybė Lietuvoje realizuojama per mokslinę konstrukciją, sudarytą iš skirtingo turinio struktūrinių elementų – nusikalstamos veikos sudėties požymių, baudžiamosios teisės doktrinoje skirstomų į objektyvius ir subjektyvius<sup>772</sup>. Baudžiamosios teisės teorijoje priežastinis ryšys priskiriamas prie objektyviąją nusikalstamos veikos sudėtį apibūdinančių požymių ir sujungia kitus – pavojingos veikos ir baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių – požymius. Priežastinio ryšio požymis yra vienintelis nusikalstamos veikos sudėties požymis, kurio turinio apibrėžtis, jo praktinio taikymo gairės ar metodika nėra pateikiami baudžiamajame įstatyme. Todėl šio požymio supratimas kildinamas iš teisės doktrinos, kuri, deja, priežastinio ryšio klausimu išimtinai ribota ir neišsami<sup>773</sup>. Lietuvos baudžiamojame teisėje siūloma dviejų etapų priežastinio ryšio nustatymo metodika, pagal kurią pirmajame etape siūloma nustatyti būtinąją padarinių kilimo sąlygą taikant *būtiniosios padarinių kilimo sąlygos* taisyklę, o antrajame – nustatyti priežastinio ryšio pobūdį, atsakant į klausimą, ar priežastinis ryšys yra būtinasis ar atsitiktinis (taikoma *adekvataus priežastinio ryšio* bei *būtiniojo ir atsitiktinio priežastinio ryšio* teorijos). Šiame moksliniame tyrime nesutinkama su baudžiamosios teisės doktrinoje siūlomu antruoju priežastinio ryšio nustatymo etapu, nes taikomos teorijos prieštarauja nusikalstamos veikos sudėties požymių sampratai. Kitų priežastinio ryšio nustatymo metodikų Lietuvos baudžiamojame teisėje nesutinkama. Dėl to priežastinio ryšio požymio ištirtumas nėra pakankamas, o nesant aiškaus ir vienodo priežastinio ryšio požymio turinio supratimo kyla problemų tinkamai aiškinant bei konstatuojant priežastinio ryšio požymį konkrečiose bylose, o tai lemia nepagrįstą baudžiamosios atsakomybės atsiradimą ar išvengimą. Šio požymio analizės Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje stoka

<sup>772</sup> V. Piesliakas, *Lietuvos baudžiamoji teisė. I knyga. 2-oji pataisyta ir papildyta laida* (Vilnius: Justitia, 2009), 189.

<sup>773</sup> Baudžiamosios teisės teorijoje sutinkami tik pavieniai moksliniai straipsniai, skirti priežastinio ryšio klausimams: pvz., V. Piesliakas, *Priežastinis ryšys tarp pavojingos veikos ir baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių ir jo nustatymas teismų praktikoje*; E. Rozenbergienė, *Probleminiai priežastinio ryšio nustatymo aspektai nagrinėjant eismo saugumo pažeidimų bylas*.



reikalauja mokslinių tyrinėjimų ir diskusijų, padėsiančių užpildyti teorines ir praktines priežastinio ryšio supratimo ir taikymo spragas, taip sudarant prielaidas formuoti vienodą teismų praktiką nustatant priežastinį ryšį.

Šiame moksliniame tyrime ištyrus nacionalinį ir užsienio šalių baudžiamuosius įstatymus, užsienio valstybių teisės taikymo patirtį, nacionalinius priežastinio ryšio teorinius ir praktinius pagrindus, ieškoma priežastinio ryšio supratimo ir tinkamiausios priežastinio ryšio nustatymo metodikos<sup>774</sup>. Neišvengiamai šio proceso metu susiduriama su priežastinio ryšio genezės, vienodos sampratos, konkrečių priežastinio ryšio teorijų supratimo ir parinkimo bei tinkamiausios priežastinio ryšio nustatymo metodikos išgryninimo problemomis. Nuodugnesnės analizės šiais klausimais Lietuvos baudžiamosios teisės moksle taip pat nesutinkama. Todėl analizuojama tema yra itin aktuali, nes priežastinio ryšio požymio supratimas ir nustatymas yra vieni labiausiai diskutuotinių ir problematiškiausių baudžiamosios teisės klausimų<sup>775</sup>. Mokslinio tyrimo rezultatai bus aktualūs:

- *įstatymų leidėjui* sprendžiant klausimą dėl priežastinio ryšio požymio įtvirtinimo baudžiamajame įstatyme poreikio;
- *baudžiamosios teisės doktrina* pateikiant skirtingų priežastinio ryšio teorijų turinio analizę bei jų taikymo procese kylančias problemas;
- *teisės taikytojui* atsakant į klausimą, ar nustatant priežastinį ryšį skirtingų kategorijų bylose turi būti taikoma viena universali priežastinio ryšio nustatymo metodika, ar vis dėlto skirtingos teorijos.

## Mokslinio tyrimo problema

Pagrindinė tyrimo problema – priežastinio ryšio nustatymo baudžiamajoje teisėje teorijų nepakankamas ištyrimas, trukdantis susitarti, kurios iš jų turėtų tapti konvencinės praktiškai nustatant priežastinį ryšį baudžiamosiose bylose, o tai užtikrintų asmenų, kuriems taikoma baudžiamoji atsakomybė, ir asmenų, patyrusių žalą, teises. Mokslinė tyrimo problema nėra tik lokalaus pobūdžio, nes, kaip matyti iš mokslinio tyrimo rezultatų, minima problema itin aktuali daugelio užsienio šalių baudžiamosios teisės doktrinoje.

Baudžiamosios teisės doktrinoje priežastinio ryšio, kaip sąsajos tarp dviejų objektyvios tikrovės reiškinių (priežasties ir padarinio), supratimas priklauso nuo baudžiamosios teisės doktrinoje egzistuojančių priežastinio ryšio teorijų pažinimo ir jų parinkimo. Tačiau Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje nesutinkama egzistuojančių priežastinio ryšio teorijų pateikimo ir aprašymo, o ką jau kalbėti apie jų turinio supratimą, palyginimą ar šių teorijų taikymo perspektyvų aptarimą. Be to, bene vienintelė Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje siūloma priežastinio ryšio nustatymo metodika<sup>776</sup> yra iš dalies ydinga, kadangi rekomenduojant taikyti prieštaringą – *adek-*

<sup>774</sup> „Kas yra Metodika? (Žodžio „metodika“ reikšmė; gr. *methodike*)“, metodika – visuma būdų bei taisyklių kokiam nors darbui ar veiksmui atlikti, žiūrėta 2019 m. lapkričio 2 d., <https://www.lietuviuzodynas.lt/terminai/Methodika>.

<sup>775</sup> Piesliakas, *supra note*: 1; Taip pat žr. V. B. Malinin, „Prichinnaia sviaz v ugolovnom prave: voprosy teorii i praktiki“ (Dissertatsiia, Sankt-Peterburgskii universitet, 1999): 5–6, <https://www.dissercat.com/content/prichinnaya-svyaz-v-ugolovnom-prave-voprosy-teorii-i-praktiki>, ir kt.

<sup>776</sup> V. Piesliakas siūlo taikyti dvejų etapų priežastinio ryšio nustatymo metodiką: 1) pirmas etapas – būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklės nustatymas; b) antras etapas – priežastinio ryšio pobūdžio nustatymas (būtinasis ar atsitiktinis). Piesliakas, *supra note* 1.

vataus priežastinio ryšio teoriją – prarandamas objektyvus priežastinio ryšio pobūdis, priežastinis ryšys nustatomas vadovaujantis subjektyviuoju (kaltės) požymiu, o tai prieštarauja nusikalstamos veikos sudėties požymių skirstymo į objektyviuosius ir subjektyviuosius esmei bei paskirčiai. Šios problemos egzistavimas sudaro neišvengiamą poreikį mokslškai ištirti pasirinktą temą aptariant pagrindines baudžiamojoje teisėje egzistuojančias priežastinio ryšio teorijas atskleidžiant jų turinį bei taikymo perspektyvas ir rekomenduojant praktikoje taikyti tinkamiausias teorijas.

Teisės taikymo praktikoje teismai, susidurdami su priežastinio ryšio požymio ištirtumo trūkumu, neretai ignoruoja šį požymį ir jo neanalizuoja arba tiria tik suprantamesnę ir aiškesnę šio požymio turinio dalį (faktinį priežastinį ryšį). Tokių priežastinio ryšio ignoravimą lemia doktrininių žinių apie priežastinį ryšį stoka, nes Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje nėra aiškiai identifikuotos, sugrupuotos ir ištirtos priežastinio ryšio nustatymo teorijos. Baudžiamosios teisės doktrinoje neidentifikavus tinkamos (-ų) priežastinio ryšio teorijos (-ų), galinčių būti taikomų teisės taikymo praktikoje, susiduriama su situacija, kai teisės taikytojas neturi teorinės bazės, kuria galėtų vadovautis nustatydamas priežastinį ryšį konkrečiose bylose. Kai kurios Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje pateiktos priežastinio ryšio teorijos (*adekvataus priežastinio ryšio* bei *būtinojo ir atsitiktinio priežastinio ryšio* teorijos) nėra tinkamos taikyti, prieštarauja viena kitai, nors priežastinio ryšio konstatavimas ir baudžiamojon atsakomybėn traukiamų asmenų teisinis likimas tiesiogiai priklauso nuo konkrečios teorijos parinkimo ir taikymo. Tokia teisės taikymo praktika yra paini ir sudėtinga, nes baudžiamoji atsakomybė gali būti taikoma asmenims, kuriems nebus įrodytas ir visapusiškai aptartas vienas iš nusikalstamos veikos sudėties požymių – priežastinis ryšys. Tai lemia, kad teismo priimti sprendimai gali būti neteisėti ir nepagrįsti, dėl to asmenys nepagrįstai išteisinami ar nuteisiami. Teismų sprendimai gali būti klaidingi ir dėl priežastinio ryšio neteisingai suvokiamo turinio ir netinkamai taikomų šio ryšio nustatymo taisyklių. Pažymėtina, kad teismai, nustatydami priežastinį ryšį, vadovaujami ir asmeniniu suvokimu, nuojauta, bet ne konkrečia teorija, tinkančia inkriminuojamai nusikalstamai veikai. Dar blogiau – dažname teismo sprendime nėra argumentuojama, kuo vadovaujantis buvo nustatytas priežastinio ryšio požymis. Dažniausiai apie šį sudėties požymį neužsimenama arba jo buvimas konstatuojamas tik formaliai. Kita vertus, teismai, vadovaudamiesi asmeniniu suvokimu apie priežastinį ryšį, intuityviai nepaiso Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje aprašytos priežastinio ryšio nustatymo metodikos (antrojo etapo) ir taiko kitas teisės doktrinoje neaprašytas priežastinio ryšio teorijas, o tai akivaizdžiai suponuoja, jog siūloma metodika nėra tinkama teisės taikytojui. Todėl šios teorinės problemos analizė yra būtina.

Mokslinio tyrimo problemą galima suskaidyti į šias problemines sritis:

1. Pagrindinių priežastinio ryšio teorijų nustatymo, aprašymo ir grupavimo, sukuriančio žinių apie priežastinį ryšį bazę, trūkumas (*reikšminga baudžiamosios teisės doktrina*).
2. Netinkamas priežastinio ryšio teorijų parinkimas, nulemiantis nepagrįstą objektyviųjų ir subjektyviųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių sutapatinimą (*reikšminga baudžiamosios teisės doktrina ir teisės taikytojui*).

3. Tinkamos (-ų) taikyti praktikoje priežastinio ryšio teorijos (-ų) identifikavimo ir priežastinio ryšio nustatymo metodikos bei jos įtvirtinimo baudžiamajame įstatyme trūkumas (*reikšminga baudžiamosios teisės doktrina, įstatymų leidėjui ir teisės taikytojui*).

Pirmoji probleminė sritis pasireiškia tuo, kad teismai, nustatydami priežastinį ryšį, netinkamai aiškina šio požymio turinį ir neretai tik formaliai konstatuoja jo buvimą. Taip yra todėl, kad trūksta priežastinio ryšio teorijų analizės ir nėra aišku, kaip priežastinis ryšys turi būti apibūdinamas bei kokia turėtų būti jo nustatymo metodika. Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje bendrais bruožais aprašyta vos keletas priežastinio ryšio teorijų – *conditio sine quo non* (išvertus iš lotynų k. – sąlyga, be kurios nebūtų) teorija, *adekvataus priežastinio ryšio* teorija, *būtiną ir atsitiktinio priežastinio ryšio* teorija, o užsienio šalių baudžiamojoje teisėje aprašyta gerokai platesnė priežastinio ryšio teorijų įvairovė. Kita vertus, net ir užsienio šalių doktrinoje, kur randama mokslo darbų, kuriuose sistemiškai analizuojamas priežastinis ryšys ir aptariamos priežastinio ryšio teorijos, jų turinys, panašumai ir skirtumai, priežastinio ryšio supratimo ir jo praktinio nustatymo problematika išlieka tokia gili, kad ir šiose šalyse nuolat diskutuojama probleminiais priežastinio ryšio aspektais, vis dar ieškoma tinkamiausios priežastinio ryšio nustatymo teorijos ar metodikos. Tai tik patvirtina išskirtinę analizuojamo objekto problematiką ir poreikį ją tirti detaliau. Manytina, kad Lietuvos baudžiamajai teisei itin trūksta tokio pobūdžio analizės, todėl šio mokslinio tyrimo antras skyrius skirtas pagrindinėms priežastinio ryšio teorijoms aptarti ir analizuoti. Šiame skyriuje pateiktą priežastinio ryšio teorijų analizę yra seniai subrendusio poreikio atgarsis, aktualus tiek baudžiamosios teisės mokslui, tiek teisės taikytojams. Moksliniame tyrime analizuojamos priežastinio ryšio teorijos pagal turinį priskiriamos atskiriems priežastinio ryšio nustatymo etapams (*faktiniam* arba *teisiniam* priežastiniam ryšiui), kategorizuojamos pagal konkrečius orientacinius kriterijus (*objektyvaus* ar *subjektyvaus* pobūdžio teorijos). Taip pat atskleidžiamas šių teorijų turinys, jų genezė, problematika bei aptariamos teorinės analizuotų teorijų taikymo perspektyvos. Manytina, kad pirmoji Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje pateiktųjų pagrindinių priežastinio ryšio teorijų analizė – tai itin reikšmingas pirmasis žingsnis, padėsiantis pagrindus kokybiniam analizuojamo instituto tobulinimui.

Antroji probleminė sritis reikšminga tuo, kad Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje objektyvūs nusikalstamos veikos sudėties požymis – priežastinis ryšys – klaidingai tapatinamas su subjektyviuoju nusikalstamos veikos sudėties požymiu – kalte<sup>777</sup>. Taip yra todėl, kad Lietuvoje ilgą laiką remiamasi vienintele baudžiamosios teisės doktrinoje aprašyta priežastinio ryšio nustatymo metodika, apimančia netinkamą taikyti praktiškai *adekvataus priežastinio ryšio* teoriją, pagal kurią reikalaujama priežastinio ryšio nustatymo procese aiškintis kaltininko galimybę numatyti kilsiančius padarinius (tai sudaro kaltės požymio turinį). Nors iš filosofijos mokslų kildinamas

<sup>777</sup> Piesliakas, *supra* note 1. Pavyzdžiui, V. Piesliako siūlomoje priežastinio ryšio metodikoje – antrame priežastinio ryšio etape nustatant priežastinio ryšio pobūdį siūloma naudoti *būtiną ir atsitiktinio priežastinio ryšio* teorija, pagal kurią svarbu nustatyti asmens kaltę, t. y. baudžiamojon atsakomybėn traukiamam asmeniui keliamas reikalavimas numatyti kilsiančius pavojingus padarinius, taip nepagrįstai priežastinį ryšį aiškinant pasitelkus subjektyvų kaltės požymį.

priežastinis ryšys nuo pirminių jo turinio supratimo momentų baudžiamojoje teisėje buvo išskirtinai siejamas su objektyvumu (nes šis pasireiškia objektyvioje tikrovėje, nepriklausomai nuo žmogaus suvokimo), tačiau susidaro įspūdis, kad ši jo savybė neretai pamirštama. Toks klaidingas objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių tapatinimas sukelia dideles teorines ir praktines problemas, dėl to asmenims nepagrįstai gali kilti baudžiamoji atsakomybė arba jos gali būti nepagrįstai išvengta. Čia susiduriama su priežastinio ryšio sampratos ir objektyvaus pobūdžio nustatymo problema. Todėl šio mokslinio tyrimo pirmame skyriuje, skirtame priežastinio ryšio genezei, raidai ir evoliucijai, ir iš dalies antrame skyriuje, skirtame priežastinio ryšio atribojimo nuo kaltės problematikai, pateikti argumentai išsklaido abejones dėl priežastinio ryšio pobūdžio objektyvumo ir tampa akivaizdu, kad baudžiamojoje teisėje priežastinio ryšio požymis negali būti siejamas ar bet koku būdu tapatinamas su subjektyviaisiais nusikalstamos veikos sudėties požymiais. Priežastiniam ryšiui paaiškinti ir nustatyti turi būti taikomos tik objektyvaus pobūdžio priežastinio ryšio teorijos.

Aptariant trečiąją problemos dalį reikšminga tai, jog šios teorijos nėra sugrupuotos, paaiškinant, kuri teorija tinkama taikyti teisės taikymo praktikoje. Baudžiamajame įstatyme taip pat nėra kalbama apie priežastinį ryšį. Baudžiamosios teisės doktrinoje nėra plėtojamos mokslinės diskusijos dėl priežastinio ryšio nustatymo metodikos, todėl nėra aišku, ar priežastinio ryšio nustatymo procese reikėtų vadovautis viena ar keliomis universaliomis priežastinio ryšio nustatymo teorijomis, o gal skirtingoms bylų kategorijoms taikytinos skirtingos priežastinio ryšio nustatymo teorijos. Mokslinio tyrimo ketvirtame skyriuje analizuojamos atskiros nusikalstamų veikų kategorijos, kuriose nustatomas priežastinis ryšys. Buvo analizuota pastarųjų dvidešimties metų vienintelės Lietuvoje kasacinės instancijos teismo praktika priežastinio ryšio tematika. Būtent šiame skyriuje pateikta analizė leidžia daryti išvadą, ar įmanoma surasti tinkamiausią ir universalią priežastinio ryšio metodiką, kurią galima būtų taikyti skirtingoms bylų kategorijoms, ar vis dėlto, priklausomai nuo analizuojamų veikų kategorijos, skiriasi ir priežastinio ryšio nustatymo metodika. Todėl šis tyrimas itin reikšmingas baudžiamosios teisės doktrinai ir teisės taikymo praktikai, kadangi jame suformuluoti iki šiol Lietuvoje neanalizuoti teoriniai ir praktiniai priežastinio ryšio pagrindai.

Įvertinus tai, kad teorinės priežastinio ryšio nustatymo taisyklės, suformuluotos baudžiamosios teisės doktrinoje, dažnai nepadaeda teismams išvengti priežastinio ryšio nustatymo problemų sprendžiant baudžiamąsias bylas, todėl nustatant priežastinį ryšį reikšminga Lietuvos teismų praktika, o ypač Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – ir LAT) praktika. LAT nutartyse, nutarimuose, apžvalgose atskleidžiamos dažniausios žemesnių instancijų teismų daromos priežastinio ryšio nustatymo klaidos, kurių analizė gali padėti formuluojant priežastinio ryšio nustatymo problemų sprendimą pateikiančias taisykles. LAT formuojama priežastinio ryšio nustatymo doktrina siekiama užtikrinti tinkamą, teisinės valstybės principais pagrįstą baudžiamosios atsakomybės taikymo procesą, todėl būtent šis teismas dažniausiai pasisako dėl priežastinio ryšio požymio, taigi LAT pateikiamas priežastinio ryšio teisinis aiškinimas yra itin svarbus mokslinio tyrimo problemos analizės šaltinis. Dėl šios priežasties šio

mokslinio tyrimo trečiame ir ypač ketvirtame skyriuose gausu Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos analizės, leidusios kokybiškai ieškoti tinkamos priežastinio ryšio nustatymo metodikos.

### **Mokslinio tyrimo struktūra ir metodologija**

Siekiant įgyvendinti mokslinio tyrimo tikslą ir pasiekti išsikeltus uždavinius, atitinkamai buvo pasirinkta mokslinio tyrimo struktūra ir metodologija<sup>778</sup>. Mokslinį tyrimą sudaro įvadas, tyrimų apžvalga, keturios dalys, išvados ir pasiūlymai, bibliografinis sąrašas, mokslinio tyrimo santraukos lietuvių ir anglų kalbomis. Svarbi šio mokslinio tyrimo ypatybė – jo skyrių išbaigtumas. Kiekvieno skyriaus pabaigoje pateikiamas skyriaus rezultatų apibendrinimas, kiekvienu probleminiu mokslinio tyrimo klausimu pateikiamos autoriaus pastabos, komentarai ir pasiūlymai. Mokslinio tyrimo autorius palaiko poziciją, kad teisės apibrėžties klausimas yra tik metodologinis klausimas, todėl moksliniame tyrime nesiremiamą kuria nors viena teisės samprata kaip vienintelė teisinga ir nekvestionuojama<sup>779</sup>, atitinkamai ir prieštaringi *teisinio pozityvizmo* ir *nepozityvizmo* filosofiniai požiūriai moksliniame tyrime tarpusavyje koreliuojasi, nulemdami mokslinių tyrimų metodų pasirinkimą ne pagal pasirinktą filosofinį požiūrį, bet pagal analizuojamą problemą, todėl visame tyrime remiamasi *sisteminio požiūriu*, nulemiančiu mišraus tyrimo metodų (kokybinių ir kiekybinių) taikymą.

Šio mokslinio tyrimo pirmame skyriuje analizuojama priežastinio ryšio samprata, genezė ir evoliucija. Daug dėmesio skiriama priežastinio ryšio užuomazgoms mokslo, ypač teisės, šaltiniuose. Skyriuje analizuojamos priežastinio ryšio kaip mokslinės kategorijos ištakos ir raida skirtingais žmonijos civilizacijos laikotarpiais, pradedant nuo senovės rytų, apžvelgiant antikos, viduramžių, naujųjų ir naujaisiųjų laikų laikotarpius ir pereinant prie priežastinio ryšio analizės Lietuvos baudžiamosios teisės šaltiniuose. Ši analizė padeda atskleisti priežastinio ryšio esmę ir sampratą. Skyriuje gilinamasi į istoriškai susiklosčiusį priežastinio ryšio pobūdžio objektyvumą kaip kertinį priežastinio ryšio supratimo matą. Tad skyriaus analizei buvo pasirinktas *genetinis metodas*, kuris kaip teorinis kokybinis metodas apėmė priežastinio ryšio istorinio vystymosi ir loginio jo atsiradimo aspektus. Šis metodas buvo taikomas nustatant pagrindines priežastinio ryšio, kaip mokslinės kategorijos, susiformavimo aplinkybes. Šis metodas buvo pasirinktas ir dėl to, kad suteikė galimybių priežastinio ryšio kilmę bei istorinę jo raidą tirti naudojantis logikos suteikiamomis priemonėmis. Genetinis metodas buvo taikomas kartu su šiame mokslinio tyrimo skyriuje ryškiai išreikštu *istoriniu metodu*, padėjusiu išlaikyti istoriškai chronologinę priežastinio ryšio požymio turinio ir jo kaitos seką tiriamaisiais laikotarpiais.

Mokslinio tyrimo antras skyrius itin svarbus dėl jame sistemiškai pateikiamų pagrindinių baudžiamosios teisės priežastinio ryšio nustatymo teorijų, kurios kategorizuojamos pagal specifinius kriterijus, taip sukuriant unikalų teorijų pateikimo

<sup>778</sup> Metodologija suprantama kaip tam tikrų metodų sistema. Žr. šaltinį: V. P. Kohanovskii, „Osnovy filosofii nauki: Uchebnoe posobie dlia aspirantov“ 6 (2008): 307.

<sup>779</sup> D. Valančienė, „Teisės paradigimų pažinimo kelias“, *Teisė* 82 (2012): 176. [https://www.researchgate.net/publication/330723704\\_Teises\\_paradigmu\\_pazinimo\\_kelias](https://www.researchgate.net/publication/330723704_Teises_paradigmu_pazinimo_kelias).

būdą. Skyrius laikomas viso mokslinio tyrimo antecedentu, kadangi jame pateiktos priežastinio ryšio nustatymo teorijos verifikuojamos visame darbe, kol kai kurios iš jų, atsižvelgiant į originalų jų turinį, pripažįstamos tinkamomis taikyti Lietuvos teisės taikymo praktikoje. Todėl ne veltui skyriuje naudotasi teoriniu *analitiniu-kritiniu metodu*, kuriuo siekiama įvertinti atskiras priežastinio ryšio teorijas, jų pranašumus ir trūkumus, aptariant probleminius pritaikomumo praktikoje sprendimo būdus. Be to, šis skyrius išskirtinis ir tuo, kad tai pirmasis atvejis, kai Lietuvos baudžiamojoje teisėje pateikiama sisteminė-struktūrinė pagrindinių priežastinio ryšio teorijų analizė.

Mokslinio tyrimo trečiame skyriuje analizuojami priežastinio ryšio ypatumai Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamosios teisės doktrinoje ir teismų praktikoje. Šiai analizei atlikti naudotasi teoriniu *sisteminės analizės metodu*, kurį taikant priežastinio ryšio požymis analizuotas kaip atskiras sistemos elementas, aptariant jo priklausymą pagrindiniams objektyviesiems sudėties požymiams. Be to, skyriuje taip pat pristatomas priežastinio ryšio įtvirtinimo Lietuvos baudžiamajame įstatyme poreikis. Vertinant tokio poreikio pagrįstumą skyriuje atlikta daugelio pasaulio šalių baudžiamųjų kodeksų bendrosios dalies analizė: tirta, kokios šalys ir koku būdu yra įtvirtinusios priežastinio ryšio požymį, o gauti rezultatai lyginti tarpusavyje. Todėl šiam skyriaus klausimui buvo taikomas *lyginamosios analizės metodas*, kuris laikomas bene patikimiausiu teoriniu kokybiniu sociologinio tyrimo metodu. Taikant šį metodą buvo lyginamos panašios užsienio šalių baudžiamųjų įstatymų normos, kuriomis apibrėžiamas priežastinio ryšio požymis. Analitiškai ištyrus lyginamąją medžiagą bei gautus rezultatus palyginus su Lietuvos baudžiamosios teisės doktrina priežastinio ryšio tematika, buvo padarytos išvados dėl priežastinio ryšio požymio įtvirtinimo baudžiamajame įstatyme poreikio. Tačiau, kad būtų galima kokybiškai palyginti skirtingus baudžiamuosius įstatymus, buvo svarbu juos tinkamai suprasti ir interpretuoti, todėl lygiagrečiai buvo taikomas ir *lingvistinės analizės metodas*, kurio taikymo būtinumą nulėmė siekis tinkamai suprasti analizuotų teisės normų tekstą, jį tinkamai interpretuojant ir identifikuojant analizuojamo teksto esmines idėjas. Skyriuje taikant lyginamosios analizės metodą taip pat buvo visapusiškai ir išsamiai analizuojami ir lyginami kontinentinės ir bendrosios teisės tradicijos šalių doktrininiai, norminiai bei praktiniai priežastinio ryšio aspektai. Ypač informatyvi ir reikšminga skyriaus pabaigoje pateikta 2000–2020 metų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bylų, kuriose buvo analizuotas priežastinis ryšys, statistinė analizė, objektyviai įrodžiusi tai, kad Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje rekomenduojama taikyti priežastinio ryšio metodika naudojama itin retai. Pažymėtina, kad šioje tyrimo dalyje, be kokybinio teismų praktikos tyrimo, buvo orientuojamasi ir į kiekybinius Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos analizės rodiklius, todėl buvo taikomas kiekybinis *statistinis bylų analizės metodas*, padėjęs procentais nustatyti, kiek Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje siūloma priežastinio ryšio metodika visa apimtimi taikoma Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje. Statistinės kasacinės instancijos teismo praktikos analizės rezultatai paskatino disertacijos autorių ieškoti tinkamiausios taikyti praktikoje priežastinio ryšio nustatymo metodikos.

Mokslinio tyrimo ketvirtas skyrius skirtas priežastinio ryšio ir jo nustatymo teorijų raiškos Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje analizei. Naudojantis *grindžiamosios*

*teorijos metodu*, skyriaus analizė pradedama nuo disertanto siūlomos tinkamiausios priežastinio ryšio nustatymo metodikos pateikimo ir jos aprašymo. Disertanto pasiūlyta priežastinio ryšio nustatymo metodika tikrinama skirtingo priežastingumo situacijose nagrinėjant atskiras bylų kategorijas. Lygiagrečiai gilinamasi į Lietuvos mokslininkų siūlomas taikyti priežastinio ryšio nustatymo teorijas ir metodikas, išsamiai aptariamas kai kurių taikomų teorijų ydingumas, atsirandantis naudojantis netinkamomis priežastinio ryšio nustatymo teorijomis. Todėl buvo taikomas empirinis *dokumentų (bylų) analizės metodas*, kuris kaip universali rašytinės medžiagos tyrimo priemonė padėjo kokybiškai įvertinti teismų praktikos bylas priežastinio ryšio tematika. Iš esmės ketvirtame skyriuje siekiama praktiškai patikrinti ankstesniuose skyriuose nagrinėtas priežastinio ryšio teorijas ir aptarti jų taikymą atskirų kategorijų bylose. Skyriuje aiškinamasi, kurios iš priežastinio ryšio nustatymo teorijų gali būti taikomos konkrečiuose bylų kategorijose, o kurios ne. Todėl, kaip ir trečiame skyriuje, šiame skyriuje buvo taikomas empirinis *dokumentų (bylų) analizės metodas*, kadangi teisės aktų, teismų praktikos dokumentai šiame darbe naudojami kaip vieni pagrindinių informacijos apie priežastinį ryšį šaltinių. Visame moksliniame tyrime, taip pat ir šiame skyriuje, remtasi tiek užsienio šalių, tiek Lietuvos baudžiamosios teisės specialistų moksliniais darbais, taip pat ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarimais, apžvalgomis, žemesnės instancijos teismų sprendimais. Pažymėtina, kad minėtas metodas tuo pat metu buvo taikomas kartus su *sisteminės analizės metodu*, kurio taikymas neišvengiamas tais atvejais, kai reikalaujama sisteminio požiūrio į tiriamą objektą. Todėl šiame skyriuje taikant minėtą metodą priežastinio ryšio nustatymo procesas buvo analizuojamas sisteminei peržiūrint atskirų kategorijų bylas ir gautus rezultatus grupuojant ir kategorizuojant, taip siekiant patikrinti mokslinio tyrimo autoriaus pasiūlytą priežastinio ryšio nustatymo metodiką, susidedančią iš keleto unikalių priežastinio ryšio teorijų.

Mokslinio tyrimo pabaigoje pateikiamos išvados ir pasiūlymai dėl tinkamos taikyti priežastinio ryšio nustatymo metodikos, juos suformuluoti padėjo taikytas *analitinis-kritinis metodas*.

## **Mokslinio tyrimo objektas**

Šio mokslinio tyrimo objektas – priežastinis ryšys kaip savarankiška baudžiamosios teisės mokslo konstrukcija, jos teisinė charakteristika, doktrininis aiškinimas ir praktinis pritaikymas Lietuvos ir užsienio šalių teismams nagrinėjant atskirų kategorijų baudžiamąsias bylas.

## **Mokslinio tyrimo tikslas**

Mokslinio tyrimo tikslas – ištirti priežastinio ryšio turinį ir jį nustatant kylančias problemas bei pateikti priežastinio ryšio nustatymo metodiką baudžiamosiose bylose.

## **Mokslinio tyrimo uždaviniai**

Siekiant užsibrėžto tikslo, tyrime keliami šie uždaviniai:

1. Ištirti priežastinio ryšio sampratą, genezę bei istorinę vystymosi perspektyvą.
2. Palyginti pasirinktų bendrosios ir kontinentinės teisės tradicijos šalių priežastinio ryšio sampratą, norminimą ir teisės taikymą.



3. Įvertinti priežastinio ryšio įtvirtinimo Lietuvos baudžiamajame kodekse poreikį.
4. Įvertinti priežastinio ryšio pobūdį ir vietą nusikalstamos veikos sudėties požymių struktūroje.
5. Identifikuoti pagrindines baudžiamosios teisės doktrinoje egzistuojančias priežastinio ryšio teorijas, nustatyti šių teorijų pagrindinius bruožus bei įvertinti jų pritaikomumą teisės taikymo praktikoje.
6. Identifikuoti Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje siūlomas taikyti priežastinio ryšio nustatymo teorijas ir aptarti doktrines bei praktines šių teorijų taikymo problemas ir perspektyvas.
7. Ištirti teismų praktiką priežastinio ryšio nustatymo aspektu ir identifikuoti dažniausiai kylančias priežastinio ryšio nustatymo problemas.
8. Rekomenduoti tinkamiausią priežastinio ryšio nustatymo metodiką ir ją patikrinti skirtingo priežastingumo situacijose.

### **Mokslinio tyrimo ginamieji teiginiai**

1. Pagrindinių priežastinio ryšio teorijų nustatymas, aprašymas ir grupavimas, sukurtų žinių apie priežastinį ryšį bazę, padėsiančią teisės taikytojui efektyviai nustatyti priežastinį ryšį baudžiamosiose bylose.
2. Tinkamas priežastinio ryšio teorijų parinkimas padėtų išvengti priežastinio ryšio ir kaltės požymių tapatinimo.
3. Tinkamos (-ų) taikyti praktikoje priežastinio ryšio teorijos (-ų) identifikavimas ir universalios priežastinio ryšio nustatymo metodikos, tinkančios visoms bylų kategorijoms, sukūrimas bei įtvirtinimas baudžiamajame įstatyme palengvintų priežastinio ryšio nustatymo procedūrą.

### **Mokslinio tyrimo rezultatų aprobavimas**

Mokslinis tyrimas svarstytas ir aprobuotas Mykolo Romerio universiteto Baudžiamosios teisės ir proceso instituto 2020 m. rugsėjo 28 d. posėdyje.

Tyrimo metu buvo atlikta stažuotė Rygos Stradinio universitete Latvijoje. Tyrimo metu buvo pristatytas mokslinis pranešimas „Causation in criminal law: the significance of forensic act in determining causation“ tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Social innovation: inclusiveness and civic mindedness (SOCIN’2019)“, vykusioje Mykolo Romerio universitete.

Tyrimo rezultatai buvo paskelbti Mykolo Romerio universiteto mokslo darbų žurnale „Jurisprudencija“: *Žalnierius, L. „Priežastinio ryšio genezė ir evoliucija filosofijos ir baudžiamosios teisės saltiniuose“. Jurisprudencija. 2016, Nr. 23(2), p. 269–293; Žalnierius, L. „Adekvataus priežastinio ryšio teorija ir jos atribojimo nuo kaltės problema“. Jurisprudencija. 2018, Nr. 25(1), p. 172–203.*

Mokslinio tyrimo rezultatai buvo tiesiogiai naudojami teisės taikymo praktikoje šio mokslinio tyrimo autoriui, kaip advokatui, atstovaujant klientams baudžiamosiose bylose visų instancijų teismuose. Todėl moksliniame tyrime analizuojamos ir bylos, kuriose tiesiogiai dalyvavo bei prie priežastinio ryšio klausimų sprendimo prisidėjo šio mokslinio tyrimo autorius. Taip pat mokslinio tyrimo autorius, tiesiogiai atstovaudamas

klientams Europos Sąjungos Teisingumo Teisme, specifiskai gilinoti į priežastinio ryšio klausimus civilinės ir Europos Sąjungos teisės srityse, kur minėtas teismas priėmė palankų sprendimą<sup>780</sup> disertanto klientams, tarp jų ir dėl vieno iš esminių bylos klausimų – priežastinio ryšio. Tai nulėmė teigiamus rezultatus išsamesnio priežastinio ryšio supratimo bei kokybinių baudžiamosios teisės bei kitų teisės šakų priežastinio ryšio skirtumų pažinimo srityje.

Mokslinio tyrimo rezultatai buvo naudojami Mykolo Romerio universitete vedant baudžiamosios teisės bendrosios ir specialiosios dalių seminarus.

---

<sup>780</sup> Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2019 m. rugsėjo 5 d. pranešimas spaudai Nr. 105/19 dėl sprendimo byloje AW ir kt. / Lietuvos valstybė, atstovaujama Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnybos, Bendrojo pagalbos centro ir Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (Nr. C-417/18), Curia.europa.eu, žiūrėta 2019 m. lapkričio 2 d., [https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2019-09/cp190105lt.pdf?fbclid=IwAR1gv7tBBPgi9CXam9UXedm9Fx0Dd9bgrxesEt9J6gCJgs5hM2NOjA3h\\_jc](https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2019-09/cp190105lt.pdf?fbclid=IwAR1gv7tBBPgi9CXam9UXedm9Fx0Dd9bgrxesEt9J6gCJgs5hM2NOjA3h_jc).

## IŠVADOS

Mokslinio tyrimo rezultatai patvirtina ginamuosius teiginius, kurie pristatomi pagal mokslinio tyrimo tikslui pasiekti nustatytus uždavinius.

1. Priežastinis ryšys – objektyvusis nusikalstamos veikos sudėties požymis, nes egzistuoja mus supančioje tikrovėje, nepriklausomai nuo jo suvokimo.
2. Priežastinis ryšys nustatomas ne visose nusikalstamų veikų sudėtyse, o tik baudžiamajame įstatyme numatytais atvejais (tik materialiose nusikalstamų veikų sudėtyse), todėl laikytinas ne pagrindiniu, o fakultatyviu nusikalstamos veikos sudėties požymiu.
3. Priežastinio ryšio dėsningumas nėra reikšmingas priežastiniam ryšiui nustatyti, kadangi net ir nedėsningas, retai susiklostantis priežastinis ryšys objektyviai pasireiškia konkrečiose situacijose. Todėl atsitiktinis priežastinis ryšys, kaip priežastinio ryšio rūšis, neegzistuoja, nes jeigu kaltininko veikimas (neveikimas) buvo būtina padarinių kilimo sąlyga, tai priežastinis ryšys visada bus būtinasis.
4. Priežastinio ryšio konstatavimas priklauso nuo priežastiniam ryšiui nustatyti taikytinos teorijos ar jų derinio. Priežastinio ryšio aiškinimas ir nustatymas neturi būti paremtas išimtinai filosofijos moksle suformuluotomis teorijomis, kadangi originalios šių filosofinių teorijų versijos nėra suderintos su baudžiamosios teisės mokslu. Priežastinis ryšys teisėje pasižymi specifiniais ypatumais, nebūdingais filosofijos mokslui, todėl teisėje priežastinis ryšys turi būti pažintas naudojantis specifiskai teisei (neretai tik baudžiamajai) pritaikytomis priežastinio ryšio nustatymo teorijomis ar jų atmainomis.
5. Atlikus užsienio šalių baudžiamosios teisės doktrinos ir teisės taikymo praktikos analizę esminių skirtumų tarp bendrosios ir kontinentinės teisės tradicijos šalyse nustatinėjimamo priežastinio ryšio nenustatyta. Daugumoje šalių priežastinio ryšio nustatymas susideda iš dviejų etapų – faktinio ir teisinio priežastinio ryšio nustatymo. Faktinio priežastinio ryšio nustatymo etape naudojama *conditio sine qua non* teorija. Teisinio priežastinio ryšio nustatymo etape taikomos skirtingos priežastinio ryšio nustatymo teorijos. Derėtų išskirti *esminės ir veikiančios priežasties* teoriją, pagal kurią iš faktinio priežastinio ryšio nustatymo atranką perėjusių sąlygų nustatoma esminė priežastis, sukėlusis padarinius ir kėlusis pavojų iki pat padarinių atsiradimo momento. Tokia užsienio šalyse naudojama priežastinio ryšio nustatymo metodika bei jos taikymo perspektyvos iš dalies nulėmė šiame moksliniame tyrime pateiktą pasiūlymą naudotis *esminės ir veikiančios priežasties* teorija.
6. Atlikus Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000–2020 metų teisės taikymo praktikos analizę nustatyta, kad Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje rekomenduojama taikyti priežastinio ryšio nustatymo metodika, sudaryta iš: a) *būtiniosios padarinių kilimo sąlygos* taisyklės ir b) *adekvataus priežastingumo* bei *būtinajojo ir atsitiktinio priežastinio ryšio* teorijų, teisės taikymo praktikoje kartu (kaip rekomenduojama doktrinoje) taikytos itin retai – tik 4 proc. bylų, o tai rodo teorijos ir praktikos nesuderinamumą.

7. Teisės taikymo praktikoje vyravo pavienės, neretai tik faktiniam priežastiniam ryšiui nustatyti tinkamos teorijos, taikytos net 83 proc. visų bylų, kuriose buvo analizuotas priežastinis ryšys. Dažniausiai buvo taikyta *tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio* teorija, kai skirtingų kategorijų bylose buvo nustatomas tiesioginis priežastinis ryšys. Antra pagal taikymo dažnumą – *būtiniosios padarinių kilimo sąlygos* taisyklė. Šios dvi teorijos vyravo beveik visų nagrinėtų kategorijų bylose. Nustatyta, kad visu tirtu laikotarpiu teismas nutarčių motyvuojamojoje dalyje tiesioginį priežastinį ryšį nustatė 214 bylų (66,5 proc.) iš 322 bylų; *būtiniosios padarinių kilimo sąlygos* taisyklę – 117 bylų (36,3 proc.); o nuo pastarosios 16,4 proc. rečiau buvo taikyta Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje rekomenduojama taikyti *būtiniojo ir atsitiktinio priežastinio ryšio* teorija, kuri buvo paminėta 64 bylose (19,9 proc.). Todėl pastebimas teisinės priežastinio ryšio teorijos taikymo stygius, nes dažniausiai apsiribojama tik loginio fakto apie kaltininko veiksmais sukeltus padarinius nustatymu (t. y. faktinio ryšio nustatymu), o tai nėra pakankama konstatuoti galutinį priežastinį ryšį. Iš to kyla poreikis reikalauti nustatyti ir *faktinį*, ir *teisinį* priežastinį ryšį, taip siekiant priežastinio ryšio nustatymo proceso išbaigtumo. Gauti rezultatai visiškai pagrindė pirmąjį mokslinio tyrimo teiginį, kad pagrindinių priežastinio ryšio teorijų nustatymas, aprašymas ir grupavimas sukurtų žinių apie priežastinį ryšį bazę, padėsiančią teisės taikytojui efektyviai nustatyti priežastinį ryšį baudžiamosiose bylose.

7.1. Išanalizavus pagrindinių ir dažniausiai taikomų priežastinio ryšio teorijų ir jų atmainų turinio prigimtį, matyti, kad šios gali būti priskirtos: a) *faktiniam* arba b) *teisiniam* priežastiniam ryšiui nustatyti skirtoms teorijoms. Baudžiamojame teiseje privaloma nustatyti tiek faktinį, tiek ir teisinį priežastinį ryšį, o nenustačius kurio nors iš šių – konstatuojama, kad priežastinis ryšys nenustatytas. Priežastinio ryšio skaidymas į faktinį ir teisinį priežastinį ryšį atlieka dviejų skirtingų momentų atskyrimą: pavojingus padarinius sukėlusią sąlygų nustatymą bei teisinės išvados dėl konkrečios sąlygos reikšmingumo padarymą. Faktinio priežastinio ryšio nustatymo teorijos, taikytinos pirmajame priežastinio ryšio nustatymo etape, pasižymi loginiais bei filosofiniais priežastingumo suvokimo metodais, todėl nėra pakankamos konstatuoti galutinį priežastinį ryšį, taigi papildomai turi būti taikomos teisinio priežastinio ryšio teorijos.

8. Moksliniame tyrime siūloma taikyti priežastinio ryšio nustatymo metodiką (faktinio ir teisinio priežastinio ryšio nustatymas), pritaikomą visose atskirų nusikalstamų veikų kategorijų bylose, pasireiškiančiose tiek veikimu, tiek neveikimu, o tai iš esmės buvo patvirtinta analizuojant skirtingas bylų kategorijas. Todėl patvirtintas ginamasis teiginys, kad tinkamos (-ų) taikyti praktikoje priežastinio ryšio teorijos (-ų) identifikavimas ir universalios priežastinio ryšio nustatymo metodikos, tinkančios visoms bylų kategorijoms, sukūrimas bei įtvirtinimas baudžiamajame įstatyme palengvintų priežastinio ryšio nustatymo procedūrą:

8.1. Nustatant faktinį priežastinį ryšį, visų pirma turi būti galutinai išsprendžiama priežastinio ryšio ir kaltės požymių atribojimo problema, kai priežasti-

nio ryšio įrodinėjimo procese buvo nustatomas subjektyvusis nusikalstamos veikos sudėties požymis – kaltė. Pagal Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje siūlomą priežastinio ryšio nustatymo metodiką priežastinis ryšys neegzistuoja, kai padariniai atsiranda dėl netipiškos priežastinės sekos, kurios, remiantis kasdienio gyvenimo patirtimi, nebuvo galima numatyti (baudžiamoji atsakomybė netaikoma asmenims, nenumačiusiems jų veiksmais sukeltų padarinių). Tai nulemta *adekvataus priežastinio ryšio* bei *būtiną ir atsitiktinio priežastinio ryšio* teorijų taikymo. Atitinkamai LAT 2000–2020 metų teisės taikymo praktikoje šiomis teorijomis naudotasi gana retai, nes teisės taikytojas intuityviai jautė šių teorijų ydingumą, o tai visiškai patvirtino antrąjį mokslinio tyrimo ginamąjį teiginį, kad tinkamas priežastinio ryšio teorijų parinkimas padėtų išvengti priežastinio ryšio ir kaltės požymių tapatinimo. Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje siūloma priežastinio ryšio nustatymo metodika yra ydinga dėl netinkamai parinktų taikyti priežastinio ryšio teorijų, nulemiančių nepagrįstą priežastinio ryšio aiškinimą vadovaujantis subjektyviuoju kaltės požymiu. Atsižvelgiant į tokį teorijos ir praktikos skirtumą, siūloma netinkamas *adekvataus* bei *būtiną ir atsitiktinio* priežastinio ryšio teorijas keisti tinkama *adekvačios priežasties* teorija. Ši teorija eliminuoja asmens gebėjimą numatyti padarinių kilimą ir leidžia apie priežastinio ryšio objektyvaus pobūdžio turinį spręsti tik iš teisėjo, disponuojančio visomis įmanomomis žiniomis ir turinčio visapusiškos, taip pat ir žmogiškosios, patirties, perspektyvos. Todėl turi būti įtrauktos visos sąlygos, kurios turėjo įtakos padariniams kilti ir kurios nebuvo žinomos veiką darančiam kaltininkui, nors atsirado ir egzistavo laike ir erdvėje neteisėto poelgio metu. Priimant sprendimą pakaktų perteikti tik tai, kad priežastinis ryšys turinio prigimtimi yra objektyvaus pobūdžio, todėl egzistuoja nepriklausomai nuo kaltininko gebėjimo jį numatyti ar suprasti, todėl kaltininko galimybės pažinti objektyvų priežastinį ryšį neturi įtakos priežastiniam ryšiui nustatyti. Taip būtų galutinai išspręsta priežastinio ryšio nustatymo pasitelkiant kaltės požymį problema.

- 8.2. Faktinio priežastinio ryšio nustatymo etape siūloma tiesiogiai taikyti *būtinąios padarinių kilimo sąlygos* taisyklę (*qonditio sine qua non*). Taip būtų įvertinama, ar kaltininko pavojinga veika buvo būtinąji pavojingų padarinių kilimo sąlyga, užduodant hipotetinį klausimą, ar būtų kilę pavojingi padariniai, jeigu kaltininkas nebūtų atlikęs pavojingos veikos. Atsakius neigiamai, konstatuojama, kad kaltininko veika yra būtinąji padarinių kilimo sąlyga.
  - 8.2.1. Priežastingume gali egzistuoti daugiau nei viena būtinąji padarinių kilimo sąlyga.
  - 8.2.2. Tik būtinąji padarinių kilimo sąlyga gali būti analizuojama nustatant teisinį priežastinį ryšį.
  - 8.2.3. Tik neteisėtas kaltininko veikimas (neveikimas), sukėlęs pavojingus padarinius, gali būti pripažįstamas būtinąja padarinių kilimo sąlyga.

- 8.3. Faktinio priežastinio ryšio nustatymo etape taip pat siūloma analizuoti priežastinio ryšio pobūdį įvertinant priežastingumo raišką. Todėl būtų nustatomas arba *tiesioginis*, arba *sudėtingas* priežastinis ryšys:
- 8.3.1 Tiesioginio priežastinio ryšio atvejais kaltininkas tiesiogiai sukelia pavojingus padarinius. Siūloma taikyti dažniausiai LAT praktikoje naudotą *tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio* teoriją.
  - 8.3.2. Sudėtingo priežastinio ryšio atvejais į priežastinio ryšio grandinę įsiterpia kitos sąlygos, prisidėjusios prie pavojingų padarinių kilimo. Siūlytina vadovautis baudžiamosios teisės doktrinoje aprašyta *sudėtingo priežastinio ryšio* koncepcija.
- 8.4. Nustatant teisinį priežastinį ryšį siūloma taikyti *esminės ir veikiančios priežasties* teoriją, įpareigojančią nustatyti, ar kaltininko veika, pripažinta būtina padarinių kilimo sąlyga, išliko aktyvi ir veikianči sąlyga iki pavojingų padarinių kilimo momento:
- 8.4.1. Jeigu kaltininko veika yra vienintelė pavojingus padarinius sukėlusią sąlyga (tiesioginis priežastinis ryšys), tai ji visuomet esminė ir veikianči priežastis.
  - 8.4.2. Jeigu į priežastinio ryšio grandinę, be kaltininko veikos, įsiterpė kitos būtinosios padarinių kilimo sąlygos (nukentėjusiojo veiksmai; gamtos jėgos ir kt.), būtina įvertinti, ar šios buvo nulemtos, ar suaktyvintos kaltininko veiksmų (neveikimo). Atsakius teigiamai – kaltininko veiksmai laikytini esmine ir veikiančia priežastimi, taip konstatuojant teisiškai reikšmingą priežastinį ryšį.
    - 8.4.2.1. Kaltininko veika pripažįstama esmine ir veikiančia priežastimi nepriklausomai nuo to, ar nukentėjusysis mirė tuoj po padarytos veikos, ar praėjus ilgesniam laiko tarpui.
    - 8.4.2.2. Vienas suduotas smūgis, nulėmęs inertišką nukentėjusiojo kūno judėjimą erdvėje taip, kad šis kontaktavo su aplinkos daiktais ir paviršiais, sukėlusiais mirtinus sužalojimus, ir dėl to nukentėjusysis mirė, laikytinas esmine ir veikiančia priežastimi.
    - 8.4.2.3. Teisinio priežastinio ryšio etape turi būti nustatoma, ar už darbų saugą atsakingas asmuo sukūrė pavojingą tęstinę situaciją, kuri padarinių atsiradimo metu nebuvo pasibaigusi, o į priežastinio ryšio grandinę įsiterpusios aplinkybės buvo nulemtos būtent kaltininko veiksmų (pvz., netinkamų priemonių suveikimas; pavedimas pavojingus darbus atlikti tam neparengtiems pavaldiniams ir pan.).
  - 8.4.3. Jeigu pavojingus padarinius sukėlė keleto asmenų veiksmai (neveikimas), kurie buvo pripažinti būtinosiomis padarinių kilimo sąlygomis (sudėtingas priežastinis ryšys), tai esmine ir veikiančia priežastimi bus laikoma to asmens veika, kuri nulėmė ar suaktyvino kito asmens veiksmus.

- 8.4.3.1. Fizinį smurtą naudojusio kaltininko veiksmai, nulėmę aktyvią nukentėjusiojo būtinąją gintį, dėl kurios jis susižalojo, laikytini esmine ir veikiančia priežastimi.
- 8.4.3.2. Kai nukentėjusiojo mirtį sukelia dviejų tarpusavyje nesusitarusių kaltininkų veiksmai (nėra bendrininkavimo), kurie, vertinant atskirai, nebūtų sukėlę pavojingų padarinių, tai jie, nors ir tenkindami būtinąsios padarinių kilimo sąlygos taisyklę, nėra laikomi esminėmis ir veikiančiomis priežastimis, nes abiejų kaltininkų pavojingos veikos buvo savarankiškai veikiančios, nebuvo veikiamos ar nulemtos viena kitos. Tokiu atveju teisinis priežastinis ryšys nėra konstatuojamas.
- 8.4.3.3. Kai nukentėjusiojo mirtį sukelia dviejų tarpusavyje nesusitarusių kaltininkų veiksmai (nėra bendrininkavimo), kurie, vertinant atskirai, būtų sukėlę pavojingus padarinius, tai jie, tenkindami būtinąsios padarinių kilimo sąlygos taisyklę, laikytini esminėmis ir veikiančiomis priežastimis, kadangi abiejų kaltininkų pavojingos veikos buvo aktyvios ir veikiančios iki pavojingų padarinių kilimo momento.
- 8.4.3.4. Veikimas ar neveikimas, pasireiškęs norminio teisės akto ar bendro pobūdžio pareigų (rūpintis asmenų saugumu) pažeidimu, nulėmusiu kitų asmenų pažeidimus, tiesiogiai sukėlusius jiems patiems ar tretiesiems asmenims pavojingus padarinius, laikytinas esmine ir veikiančia priežastimi.
- 8.4.3.5. Netinkamai tarnybines pareigas atlikusio asmens veiksmai, sudarę sąlygas teisės pažeidėjui netrukdomai tęsti ir baigti nusikalstamą veiką, dėl kurios atsirado žala atstovaujamai valstybės institucijai, laikytini esmine ir veikiančia priežastimi.
- 8.4.3.6. Iš šalutinio kelio išvažiavusio ir pagrindiniu keliu važiuojančio neblaivaus asmens nepraleidimas, sukėlęs pavojingus padarinius, laikytinas esmine ir veikiančia priežastimi, nes pagrindiniu keliu važiuvusio asmens neblaivumas buvo suaktyvintas (tapo reikšmingas dėl kilusių pavojingų padarinių) tik dėl išvažiavimo iš šalutinio kelio, išskyrus atvejus, kai iš šalutinio kelio išvažiaujantis asmuo neturėjo realios galimybės pamatyti dideliu greičiu atvažiuojančio vairuotojo, todėl tokio vairuotojo veiksmuose nenustačius teisinio priežastinio ryšio negalima konstatuoti priežastinio ryšio apskritai.
- 8.4.4. Hipotetinio pavojaus (galbūt kilsiančio ateityje) grėsmė nukentėjusiajam negali būti vertinama kaip reali, nepasibaigusi ir pavojinga nukentėjusiajam situacija. Nukentėjusiojo patirtas sveikatos sutrikdymas siekiant išvengti hipotetinio pavojaus netenkina *esminės ir veikiančios priežasties* teorijos sąlygų.



- 8.5. Nustatant faktinį arba teisinį priežastinį ryšį papildomai gali būti taikomos ir kitos priežastinio ryšio nustatymo teorijos:
- 8.5.1. Jeigu į priežastinio ryšio grandinę, be kaltininko veiksmų, įsiterpė kitos būtinosios padarinių kilimo sąlygos, kurios nebuvo suaktyvintos kaltininko veiksmų, nes veikė savarankiškai, ir kurios tiesiogiai sukėlė pavojingus padarinius, konstatuojamas priežastinio ryšio pertrūkis. Tokiai situacijai taikytina *novus actus intervenience* teorija. Pertrauktas priežastinis ryšys reikštų tai, kad kaltininko atlikti neteisėti veiksmai yra pernelyg nutolę nuo pavojingų padarinių, nes nespėjo jų sukelti dėl į priežastinio ryšio grandinę įsiterpusių kitų nuo kaltininko veiksmų nepriklausančių aplinkybių, kurios veikdamos kartu ar atskirai ir sukėlė pavojingus padarinius. Todėl kaltininko veiksmai nebūtų laikomi teisiškai reikšmingais.
- 8.5.1.1. Priežastinis ryšys gali būti pertrauktas tik aktyviais veiksmais.
- 8.5.1.2. Jeigu nukentėjusysis, vengdamas kaltininko neteisėtais veiksmais nulemtu hipotetinio pavojaus (galbūt kilšančio ateityje), sukelia pavojingus padarinius (sau), tai priežastinis ryšys tarp kaltininko pavojingos veikos ir pavojingų padarinių nutrūksta.
- 8.5.1.3. Jeigu nukentėjusysis vengdamas kaltininko neteisėtais veiksmais sukkelto ir realiai jam gresiančio pavojaus sukelia pavojingus padarinius (sau), tai priežastinis ryšys tarp kaltininko pavojingos veikos ir pavojingų padarinių nenutrūksta.
- 8.5.1.4. Sudėtingo priežastinio ryšio atvejais, kai priežastingume pasireiškia keletas kaltininkų neteisėti veiksmai, priežastinis ryšys nutrūksta to kaltininko, kuris nespėjo sukelti pavojingų padarinių, atžvilgiu. Priežastinis ryšys konstatuojamas to kaltininko, kuris pralenkė kitą kaltininką anksčiau už pastarąjį sukeldamas pavojingus padarinius, atžvilgiu.
- 8.5.1.5. Sudėtingo priežastinio ryšio atvejais, kai priežastingume pasireiškia kitos aplinkybės (gamtos jėgos, gyvūnai ir kt.), priežastinis ryšys kaltininko atveju nutrūksta tada, kai jų pasireiškimas nėra nulemtas ar suaktyvintas kaltininko neteisėtų veiksmų.
- 8.5.1.6. Gydytojas, atlikęs eutanazijos aktą, pertraukia priežastinio ryšio grandinę tarp kaltininko pavojingais veiksmais sukeltos komos būsenos ir mirties, išskyrus atvejus, kai pacientas yra mirštantis ir bet kokios pastangos palaikyti gyvybę yra neveiksmingos, arba kai pacientas nebepajėgia įsisavinti dirbtinai gaunamo maitinimo ir skysčių.
- 8.5.1.7. Teisinę pareigą atitinkamai veikti turinčio, tačiau pareigos neatlikusio asmens (gydytojo, policininko, ugniagesio) neveikimas nepertraukia priežastinio ryšio grandinės. Toks asmuo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn tik už piktnaudžiavimą ar tarnybos pareigų neatlikimą.

- 8.5.1.8. Teisinę pareigą atitinkamai veikti turinčio ir netinkamai ją atlikusio asmens (gydytojo, policininko, ugniagesio) veiksmai nepertraukia priežastinio ryšio grandinės, išskyrus atvejus, kai netinkami veiksmai tiesiogiai sukėlė pavojingus padarinius, pralindami ankstesnes pavojingus padarinius galėjusias sukelti sąlygas.
- 8.5.1.9. Realizuotas netinkamas gydytojo patarimas, nulėmęs sunkesnę sveikatos sutrikdymo mastą, nepertraukia priežastinio ryšio grandinės tarp kaltininko padaryto sveikatos sutrikdymo ir sunkesnio sveikatos sutrikdymo masto, nes gydytojas veikė kaltininko sukurtoje sveikatai pavojingoje situacijoje (besitęsiantis sveikatos sutrikdymas).
- 8.5.2. *Silpnos kaukolės* doktrina taikytina smurtinių veikų atvejais paaiškėjus, kad kaltininko panaudotas fizinis smurtas suaktyvino nukentėjusiojo silpnybes, nulėmusias pavojingų padarinių kilimą. Nors veikos atlikimo metu nukentėjusiojo silpnybės kaltininkui nėra žinomos, tačiau šios nepertraukia priežastinio ryšio grandinės. Nukentėjusiojo silpnybės gali būti: a) fizinės, b) psichinės ir c) vertybinės. Į vertybinių nukentėjusiojo savybių apimtį patenka moraliniai, religiniai ir kiti vertybiniai įsitikinimai, egzistavę pavojingos veikos atlikimo metu.

## PASIŪLYMAI

1. Suformuluojant priežastinio ryšio nustatymo gaires, siūlytina Lietuvos baudžiamajame kodekse įtvirtinti priežastinio ryšio nustatymo metodiką, kuri įpareigotų nustatyti:

a) faktinį ir b) teisinį priežastinį ryšį:

**„Priežastinis ryšys nustatomas, kai asmens neteisėti veiksmai ar neveikimas sukėlė pavojingus padarinius. Priežastinis ryšys turi būti teisiškai reikšmingas.“**

1.1. Faktinio priežastinio ryšio nustatymas įpareigotų taikyti *būtinios padarinių kilimo sąlygos* taisyklę (*conditio sine qua non* teoriją). Šiame etape taip pat galėtų būti remiamasi disertanto pateiktomis rekomendacijomis priežastinio ryšio pobūdžiui (tiesioginis ar sudėtingas) nustatyti.

1.2. Pateikto pasiūlymo gramatinė ir loginė turinio prasmė nedaro nuorodos į konkrečią teisinio priežastinio ryšio nustatymo teoriją, todėl teisės taikytojas būtų laisvas pasirinkti, jo manymu, tinkamą teisinio priežastinio ryšio teoriją, tačiau disertantas siūlo naudotis *esminės ir veikiančios priežasties teorija*, padedančia įvertinti, ar pirmajame priežastinio ryšio nustatymo etape nustatyta būtinoji padarinių kilimo sąlyga išliko veikianti ir aktyvi iki pat padarinių kilimo momento.

## **PUBLIKACIJŲ MOKSLINIUOSE LEIDINIUOSE SĄRAŠAS**

1. Žalnieriūnas, Linas. 2016. „Priežastinio ryšio genėzė ir evoliucija filosofijos ir baudžiamosios teisės šaltiniuose“. Jurisprudencija 23 (2): 269-293. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=519325>.
2. Žalnieriūnas, Linas. 2018. „Adekvataus priežastinio ryšio teorija ir jos atribojimo nuo kaltės problema“. Jurisprudencija 25 (1): 172-203. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=683300>.

## **MOKSLINIŲ TYRIMŲ PRISTATYMAS MOKSLINIUOSE RENGINIUOSE**

1. 2019 m. spalio 14 d. Mykolo Romerio universitete vykusioje tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Social innovation: inclusiveness and civic mindedness (SOCIN'2019)“ skaitytas mokslinis pranešimas „Causation in criminal law: the significance of forensic act in determining causation“.

## **MOKSLINĖS STAŽUOTĖS**

1. Nuo 2019 m. gegužės 15 d. iki 2019 m. birželio 15 d. stažotasi Rygos Stradinio universitete, Latvijoje.

# CURRICULUM VITAE

## Asmeninė informacija

**Vardas/pavardė** Linas Žalnieriuonas  
**Gimimo data** 1985 m. balandžio 29 d.  
**Kontaktinė informacija** linas@zalnieriuonas.lt

## Išsilavinimas

- 2014–2020 m.** Teisės krypties doktorantūros studijos  
Mykolo Romerio universitetas (Teisės mokykla, Baudžiamosios teisės ir proceso institutas)
- 2009–2011 m.** Teisės krypties magistro studijos  
Mykolo Romerio universitetas (Teisės fakultetas, Baudžiamosios teisės ir kriminologijos katedra)  
Suteiktas magistro kvalifikacinis laipsnis  
(Baudžiamosios teisės ir kriminologijos specializacija)
- 2005–2009 m.** Teisės krypties bakalauro studijos  
Mykolo Romerio universitetas (Teisės fakultetas)  
Suteiktas teisės bakalauro kvalifikacinis laipsnis

## Pedagoginio darbo patirtis

- Nuo 2012 m. iki dabar** Lektorius  
Mykolo Romerio universitetas (Teisės mokykla, Baudžiamosios teisės ir proceso institutas)  
Dėstomi dalykai: baudžiamoji teisė  
(bendroji ir specialioji dalys)

## Darbo patirtis

- Nuo 2016 m. iki dabar** Advokatas / vadovaujantis partneris  
Advokatų Žalnieriuono, Budniko ir partnerių kontora  
VEIRON
- Nuo 2014 iki 2016 m.** Advokatas  
Advokato L. Žalnieriuono kontora
- 2013 iki 2014 m.** Advokato padėjėjas  
Advokatės V. Žukienės kontora
- 2010 iki 2013 m.** Advokato padėjėjas  
Advokato S. Kavaliūno kontora

MYKOLAS ROMERIS UNIVERSITY

**Linas Žalnierūnas**

CAUSATION AND ITS DETERMINATION  
IN CRIMINAL LAW

Summary of Doctoral Dissertation  
Social Sciences, Law (S 001)

Vilnius, 2021

The doctoral dissertation had been being prepared during 2014-2020; it is to be defended at Mykolas Romeris University in accordance with the right of doctoral studies granted under Order No. V-160 of 22 February 2019 of the Minister of Education, Science and Sport of the Republic of Lithuania to Mykolas Romeris University and Vytautas Magnus University.

*Scientific supervisor:*

Prof. Dr. Oleg Fedosiuk (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, S 001).

The doctoral dissertation is to be defended at Council of Legal Science of Mykolas Romeris University and Vytautas Magnus University:

*Chairperson:*

Prof. Dr. Rima Ažubalytė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, S 001).

*Members:*

Prof. Dr. Romualdas Drakšas (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, S 001);

Assoc. Prof. Dr. Gabrielė Juodkaitė-Granskienė (Vilnius University, Social Sciences, Law, S 001);

Assoc. Prof. Dr. Michail Shepitko (Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine, Social Sciences, Law, S 001);

Prof. Habil. Dr. Gintaras Švedas (Vilnius University, Social Sciences, Law, S 001).

The doctoral dissertation is to be defended at a public meeting of the Council of Legal Science on 30 April 2021, 11 AM, Room I-414 of Mykolas Romeris University.

Address: Ateities Str. 20, LT-08303 Vilnius, Lithuania.

The summary of the doctoral dissertation was sent on 30 March 2021.

The doctoral dissertation thesis is available at the Martynas Mažvydas National Library of Lithuania (Gedimino Ave. 51, Vilnius), Mykolas Romeris University Library (Ateities Str. 20, Vilnius), and Vytautas Magnus University Library (K. Donelaičio Str. 52, Kaunas).



## CAUSATION AND ITS DETERMINATION IN CRIMINAL LAW

### SUMMARY

#### Relevance and Theoretical Substantiation of the Research

Causation is an objective phenomenon that connects the other two phenomena of objective reality – cause and effect. It is also one of the oldest and most complex scientific constructs found in various branches of science, indeed, causation can then be considered a universal category, which, depending on the specific branch of science, differs in the specificity of the content. Causation in Lithuanian criminal law is a feature of the composition of a criminal offense, the proper understanding, interpretation and application of which has a genuine direct impact on the occurrence of criminal liability. Criminal liability in Lithuania is realized through a scientific construction consisting of structural elements of different content – features of the composition of a criminal offense, these are divided into the objective and subjective in the doctrine of criminal law<sup>781</sup>. In the theory of criminal law, causation is often attributed to the features describing the objective composition of a criminal offense and combines other features – the dangerous offense and the consequences provided for in the criminal law. The feature of causation is the sole feature of the composition of a criminal offense, the definition of the content of which, the guidelines or methodology of its practical application are not provided in the criminal law. The understanding of this feature therefore derives from legal doctrine, which, unfortunately, is limited and incomplete in function of causation<sup>782</sup>. Lithuanian criminal law proposes a two-stage methodology for determining causation, which in the first stage proposes to determine the necessary condition for the consequences to occur by applying the rule of *the necessary condition for the consequences to occur*, and in the second stage to determine the nature of causation by answering the question whether causation is necessary or accidental (*theories of adequate causation and necessary and accidental causation* are applied). This research greatly disagrees with the second stage of determining causation proposed in criminal law doctrine, as the applied theories contradict the concept of the features of the composition of a criminal offense. No other methodologies for determining causation are found in Lithuanian criminal law. As a result, the feature of causation has not been sufficiently investigated, and the lack of a clear and uniform

<sup>781</sup> V. Piesliakas, *Lithuanian Criminal Law. Book I. 2<sup>nd</sup> revised and supplemented edition* (Vilnius: Justitia, 2009), 189.

<sup>782</sup> In the theory of criminal law, only single scientific articles on the issues of causation are found: for example, V. Piesliakas, *Causation between a dangerous act and the consequences provided for in the criminal law and its determination in case law*; E. Rozenbergienė, *Problematic aspects of determination of causation in traffic safety violation cases*.

understanding of the content of the feature of causation poses problems in properly interpreting and establishing the feature of causation in specific cases, leading to unjustified criminal liability. The lack of analysis of this feature in the Lithuanian criminal law doctrine requires scientific research and discussions that will help fill the theoretical and practical gaps in the understanding and application of causation, thus creating preconditions for the formation of uniform case law in determining causation.

In this research, after examining the criminal laws of Lithuania and foreign countries, the experience of applying the law of foreign countries, the national theoretical and practical bases of causation, the understanding of causation and the most appropriate methodology for determining causation are sought<sup>783</sup>. Inevitably, this process faces problems of genesis of causation, uniform concept, understanding and selection of specific theories of causation and purification of the most appropriate methodology for determination of causation. More in-depth analysis of these issues in Lithuanian criminal law is also not found. Therefore, the analyzed topic is indeed relevant, as the understanding and determination of causation is one of the most debated and problematic issues in criminal law<sup>784</sup>. The results of the research will be relevant in the following cases:

1. *When the legislator* decides on the issue regarding the need to determine causation in the criminal law;
2. Presenting to the *doctrine of criminal law* the analysis of the content of different theories of causation and the problems arising in the process of their application;
3. When the *law enforcer* answers the question of whether a single universal methodology for determining causation should be used to determine causation in different categories of cases, or whether different theories.

## Problem of the Research

The central issue on the subject of the research is the insufficient focus on theories of causation in criminal law, which hinders agreement on which of them should become conventional in the practical determination of causation in criminal cases, which would guarantee the rights of persons subject to criminal liability and persons who have suffered damage. The problem of scientific research is not only local in nature, because, as can be seen from the results of scientific research, the mentioned problem is especially relevant in the doctrine of criminal law of many foreign countries.

In the doctrine of criminal law, understanding of causation as a connection between two phenomena of objective reality (cause and effect) depends on the knowledge of the theories of causation existing in the doctrine of criminal law and their selection. However, the Lithuanian doctrine of criminal law does not provide a presentation and description of existing theories of causation, let alone the understanding and compari-

<sup>783</sup> "What is the Methodology? (Meaning of the word "methodology"; in Greek *methodike*)", methodology – a set of ways and rules for performing any work or action, viewed on 2 November 2019, <https://www.lietuviuzodynas.lt/terminai/Metodika>.

<sup>784</sup> Piesliakas, *supra note*: 1; see also V. B. Malinin, "Prichinnaia sviaz v ugovlovnom prave: voprosy teorii i praktiki" (Dissertatsiia, Sankt-Peterburgskii universitet, 1999): 5–6, <https://www.dissercat.com/content/prichinnaya-svyaz-v-ugolovnom-prave-voprosy-teorii-i-praktiki>, etc.

son of their content or the discussion of the perspectives of the application of these theories. In addition, perhaps the only methodology proposed in Lithuanian criminal law doctrine for determining causation<sup>785</sup> is partially flawed, since recommending the application of the contradictory theory of an *adequate causation* loses the objective nature of causation, causation is determined on the basis of the subjective (guilt) feature, which contradicts the essence and purpose of the division of the features of the composition of a criminal offense into objective and subjective ones. The existence of this problem creates an inevitable need to scientifically investigate the chosen topic by discussing the main theories of causation existing in criminal law, this in turn reveals their content and perspectives of application and recommending the application of the most appropriate theories in practice.

In the application of the law in practice, courts, faced with the lack of research feature of causation, often ignore this feature and do not analyze it or examine only the more comprehensible and clearer part of the content of this feature (actual causation). Such ignorance of causation is determined by the lack of doctrinal knowledge about causation, since the doctrine of determining causation is not clearly identified, grouped and researched in the doctrine of Lithuanian criminal law. Failure to identify appropriate theory(s) of determining causation in criminal law doctrine that may be used in the application of the law in practice leads to a situation where the law enforcer does not have a theoretical basis on which to determine causation in a particular case. Some theories of causation which are indeed presented in the doctrine of Lithuanian criminal law (theories of *adequate causation and necessary and accidental causation*) are not suitable for application, contradict each other, although the determination of causation and the legal fate of prosecuted persons directly depend on the selection and application of a particular theory. Such law applicatio can be confusing and complex, as criminal liability may then be imposed on persons for whom one of the features of the composition of a criminal offense will not be proved and fully discussed – causation. This means that court decisions can be illegal and unreasonable, leading to unjustified acquittals or convictions. Court decisions can be erroneous due to the misunderstood content of causation and the incorrect application of the rules for determining that link. It ought to be noted that in determining causation, the courts are also guided by personal perception, intuition, but not by a specific theory suitable for the alleged criminal offense. Worse yet, a frequent court decision does not substantiate the basis on which causation was determined. This compositional feature is usually not mentioned or its presence is only formally established. Meanwhile, based on personal perception of causation, courts intuitively ignore the methodology of causation (second stage) described in Lithuanian criminal law doctrine and apply other theories of causation not described in legal doctrine, which clearly presupposes that the proposed methodology is not suitable for law enforcers. Therefore, an analysis of this theoretical problem is necessary.

---

<sup>785</sup> V. Piesliakas proposes to apply the methodology of determining causation in two stages: 1) the first stage – determination of the rule of the necessary condition for the consequences to occur; (b) the second stage – determination of the nature of causation (necessary or accidental). Piesliakas, *supra note 1*.

The research problem can be divided into the following problem areas:

1. Lack of identification, description and collection or grouping of the main theories of causation, which creates a knowledge base on causation (*significant for the doctrine of criminal law*).
2. Improper selection of theories of causation leading to unreasonable identification of objective and subjective features of the composition of a criminal offense (*significant for the doctrine of criminal law and the law enforcer*).
3. Lack of a suitable methodology for identifying the theory(s) of causation and determining causation in practice and its establishment in the criminal law (*significant for the doctrine of criminal law, the legislator and the law enforcer*).

The primary problem area is that the courts, when determining causation, misinterpret the content of this feature and often only formally establish its existence. This is because there is a lack of analysis of theories of causation and it is not clear how causation should be described and what the methodology for determining it should be. Lithuanian doctrine of criminal law outlines only a few theories of causation – the theory of *conditio sine quo non* (translated from Latin – the condition without which nothing; necessary condition; said condition that without which it is impossible to start something), the theory of *adequate causation*, the theory of *necessary and accidental causation*, and a much wider variety of causation theories are described in foreign criminal law. On the other hand, even in the doctrine of foreign countries, where research papers that systematically analyze causation and discuss theories of causation, their content, similarities and differences are found, the problem of understanding the causation and its practical determination remains so deep that even in these countries the problematic aspects of causation are constantly discussed, the most suitable theory or methodology of causation determination is still being sought. This only confirms the exceptional problems of the analyzed object and the need to study it in detail. It is considered that Lithuanian criminal law lacks such an analysis, therefore the second chapter of this research is devoted to discussing and analyzing the main theories of causation. The analysis of the theories of causation presented in this chapter is an echo of a long-matured need relevant to both criminal science and law practitioners. The theories of causation analyzed in the research are assigned according to the content to separate stages of causation (*actual or legal causation*), categorized according to specific reference criteria (theories of an *objective or subjective* nature). The credible content of said theories, their genesis, problems are also revealed and the theoretical perspectives of the application of the analyzed theories are discussed. It is considered that the first analysis of the main theories of causation presented in the doctrine of Lithuanian criminal law is a very significant first step, which will help lay the foundations for the qualitative improvement of the analyzed institute.

The second problem that is present in this area is significant in that in the doctrine of Lithuanian criminal law the objective feature of the composition of a criminal offense – causation – is erroneously identified with the subjective feature of the

composition of a criminal offense – guilt<sup>786</sup>. This is because in Lithuania for a long time the only methodology of causation described in the doctrine of criminal law has been used, this then includes the inappropriate application in practice of the theory of *adequate causation*, which requires an explanation of the perpetrator's ability to predict the consequences that will arise in the process of determining causation (this constitutes the content of the feature of guilt). In spite of the fact that causation derived from the philosophical sciences from the initial moments of understanding its content in criminal law has been exclusively associated with objectivity (because it manifests itself in objective reality, regardless of human perception), it gives the impression that this property is often overlooked. Such misidentification of objective and subjective features raises major theoretical and practical problems, which may lead to unjustified criminal liability or unjustified avoidance of criminal liability. Here the problem of determining the concept of causation and its objective nature is encountered. Therefore, the arguments presented in the first chapter of this research, which deals with the genesis, development and evolution of causation, and partly in the second chapter, which deals with the problem of delimiting causation from fault, dispel doubts as to the objectivity of the nature of causation and it becomes clear that in criminal law the feature of causation cannot be linked or in any way identified with the subjective features of the composition of a criminal offense. Only the theories of causation that are objective in nature should be applied to explain and determine causation.

While we discuss the third part of the problem, it is indeed significant that these theories are not grouped, explaining which theory is appropriate for application in law practice. The criminal law also does not address causation. The doctrine of criminal law does not develop a scientific discussion on the methodology of causation, thus it is not clear whether the process of causation should be based on one or more universal theories of causation, or whether different theories of causation should be applied to different categories of cases. The fourth chapter of the research analyzes the separate categories of criminal offenses in which causation is determined. The case law of the court of the only cassation instance in Lithuania in the last twenty years on the topic of causation was analyzed. It is the analysis presented in this chapter that leads to the conclusion that it is possible to find the most appropriate and universal methodology for causation that could be applied to different categories of cases or, however, depending on the category of analyzed offenses, the methodology for determining causation also differs. Therefore, this research is especially significant for the doctrine of criminal law and the practice of law application, as it formulates the theoretical and practical bases of causation, which have not been analyzed in Lithuania so far.

Considering the fact that the theoretical rules of causation formulated in the doctrine of criminal law often do not help courts to avoid problems of causation in criminal cases, therefore the case law of Lithuanian courts, indeed the Supreme Court of

---

<sup>786</sup> Piesliakas, *supra* note 1. For example, in the methodology of causation proposed by V. Piesliakas – in the second stage of causation, it is proposed to use the theory of *necessary and accidental causation* to determine the nature of causation, according to which it is important to determine the person's guilt, i. e. the person to be prosecuted is required to anticipate the dangerous consequences that will arise, thus unjustifiably interpreting causation on the basis of a subjective feature of guilt.

Lithuania (hereinafter – SCL) is significant in determining causation. The orders, rulings and reviews of the SCL reveal the most common mistakes made by lower courts in determining causation, the analysis of which can help in formulating the rules providing a solution to the problems of determining causation. The doctrine of causation formed by the SCL is then trained upon ensuring a proper process of application of criminal liability based on the principles of the rule of law, therefore this court usually speaks about the feature of causation, thus the legal interpretation of causation provided by the SCL is a very important source of research analysis. For this reason, the third and especially the fourth chapter of this research is rich in the analysis of the case law of the Supreme Court of Lithuania, which allowed to qualitatively search for the most appropriate methodology for determining causation.

## Research Structure and Methodology

So that one can achieve the aim of the research and to achieve the set objectives, the structure and methodology of the research were chosen accordingly<sup>787</sup>. The research consists of an introduction, research overview, four parts, conclusions and suggestions, bibliography, research summaries in Lithuanian and English. An important feature of this research is the wholeness of its chapters. At the end of each chapter, a summary of the results of the chapter is given, and for each problematic research question, the author's remarks, comments and suggestions are presented. The author of the research supports the position that the question of the definition of law is only a methodological issue, therefore the research does not rely on any single concept of law as the only correct and unquestionable<sup>788</sup>, accordingly, the contradictory philosophical approaches of *legal positivism* and *non-positivism* in research correlate with one another, determining the choice of research methods not according to the chosen philosophical approach, but according to the analyzed problem, therefore, the whole research is based on a *systematic approach* that determines the application of mixed research methods (qualitative and quantitative).

The primary chapter of this research analyzes concept, genesis, and evolution of causation. Much attention is paid to the beginnings of causation in scientific sources, especially law. The chapter analyzes the origins and development of causation as a scientific category in different periods of human civilization, starting from the ancient East, reviewing ancient, medieval, modern and recent periods and moving to the analysis of causation in Lithuanian criminal law sources. This analysis helps to reveal the essence and concept of causation. Said chapter then delves into the historically established objectivity of the nature of causation as a key measure of understanding causation. Thus, a *genetic method* was selected for the analysis of the chapter, which as a theoretical qualitative method included aspects of the historical development of causation and its logical emergence. This method has been used to determine the basic

<sup>787</sup> Methodology is understood as a system of certain methods. See source: V. P. Kohanovskii, "Osnovy filosofii nauki: Uchebnoe posobie dlia aspirantov" 6 (2008): 307.

<sup>788</sup> D. Valančienė, "The path of knowledge of legal paradigms", *Law* 82 (2012): 176. [https://www.researchgate.net/publication/330723704\\_Teises\\_paradigmu\\_pazinimo\\_kelias](https://www.researchgate.net/publication/330723704_Teises_paradigmu_pazinimo_kelias).

circumstances of the formation of causation as a scientific category. This method was also chosen as cause of the fact that it provided an opportunity to study the origin of the causation and its historical development using the tools provided by logic. The genetic method was applied in conjunction with the *historical method*, which is clearly expressed in this chapter of the research, which helped to maintain the historically chronological sequence of the content of the feature of causation and its change during the study periods.

The second chapter is especially important because it systematically presents the main theories of determining causation in criminal law, which are categorized according to specific criteria, thus creating a unique way of presenting theories. The chapter is considered antecedent of the whole research, since the theories of causation are verified in the whole work, until some of them, taking into account their original content, are recognized as suitable for application in the application of Lithuanian law. Therefore, it is not for little result that the theoretical *analytical-critical* method was used in the chapter, which aims to evaluate individual theories of causation, their advantages and disadvantages, discussing problem-solving solutions in practice. In addition, this chapter is exceptional in that it is the first case when Lithuanian criminal law provides a systematic-structural analysis of the main theories of causation.

The third chapter of the research analyzes the peculiarities of causation in the doctrine of criminal law and court practice of Lithuania and foreign countries. For this analysis, the theoretical *method of systematic analysis* was used, in which the feature of causation was then analyzed as a separate element of the system, discussing its belonging to the main objective features of the composition. Furthermore in this vein, the chapter also presents the need to determine causation in Lithuanian criminal law. In order to assess the validity of such a need, the chapter analyzes the general part of the criminal codes of many countries of the world: it examines which countries and in what way they have determined the feature of causation, and compares the obtained results with each other. In this way, the *method of comparative analysis* was applied to this question of the chapter, which is considered to be probably the most reliable theoretical qualitative method of sociological research. This method compared similar norms of foreign criminal law that define the feature of causation. After analytical examination of the comparative material and comparison of the obtained results with the Lithuanian doctrine of criminal law on the topic of causation, conclusions were then made regarding the need to determine the feature of causation in criminal law. However, in order to compare the different criminal laws qualitatively, it was important to understand and interpret them correctly, so the *method of linguistic analysis* was also applied in parallel, the necessity of which was determined by the desire to properly understand the text of the analyzed legal norms, by properly interpreting it and identifying the essential ideas of the analyzed text. The chapter also applied the method of comparative analysis to the full and detailed analysis and comparison of the doctrinal, normative and practical aspects of causation in the countries of the continental and common law tradition. An especially informative and significant statistical analysis of the cases of the Supreme Court of Lithuania in 2000–2020, in which causation was



analyzed, presented at the end of the chapter, objectively proved that the methodology for causation recommended in Lithuanian criminal law doctrine is used very rarely. It should be noted that in this part of the research, in addition to a qualitative study of case law, the quantitative indicators of the analysis of the case law of the Supreme Court of Lithuania were also focused on, therefore, the *method of quantitative statistical case analysis* was applied, which helped to determine the percentage of the extent to which the methodology for causation proposed in the doctrine of Lithuanian criminal law is fully applied in the case law of the Supreme Court of Lithuania. The results of the analysis of the case law of the statistical cassation instance encouraged the author of the dissertation to look for the most suitable methodology for determining causation in practice.

The fourth chapter of the research is devoted to the analysis of the expression of causation and theories of its determination in the doctrine of Lithuanian criminal law. Using the *method of grounded theory*, the analysis of the chapter begins with the presentation of the most appropriate methodology for determining causation proposed by the author of the dissertation and its description. The methodology for determining causation proposed by the author of the dissertation is tested in different causal situations by examining separate categories of cases. At the same time, the theories and methodologies of causation determination proposed by Lithuanian researchers are examined in depth, and the flaws of some applied theories arising from the use of inappropriate theories of determination of causation are discussed in detail. Therefore, an empirical *method of document (case) analysis* was applied, which, as a universal tool for the study of written material, helped to qualitatively assess case law cases on the topic of causation. In essence, the fourth chapter seeks to test in practice the theories of causation discussed in the previous chapters and to discuss their application in individual categories of cases. The chapter examines which of the theories of causation can then be applied to specific categories of cases and which cannot. Therefore, as in the third chapter, the empirical *method of document (case) analysis* was applied in this chapter, as the documents of legal acts and case law are used in this work as one of the main sources of information on causation. The whole research, also featured in this chapter, was based on the scientific works of both foreign and Lithuanian criminal law specialists, alongside the rulings and reviews of the Supreme Court of Lithuania, and the decisions of lower courts. It should be noted that the above method was used at the same time as the *method of systematic analysis*, the application of which is unavoidable in cases where a systematic approach to the object under study is required. Therefore, in this chapter, using the above method, the process of determining causation was analyzed by systematically reviewing individual categories of cases and grouping and categorizing the results to test the methodology for determining causation proposed by the author of the research, consisting of several unique theories of causation.

By the end of the research, the conclusions and suggestions on the appropriate methodology for determining causation are presented, and the applied *analytical-critical method* helped to formulate them.

## **Object of the Research**

The object of this research is causation as an independent construction of criminal law science, its legal characteristics, doctrinal interpretation and practical application to Lithuanian and foreign courts in the examination of separate categories of criminal cases.

## **Aim of the Research**

The aim of the research is to investigate the content of causation and the problems that arise in identifying it, and to provide a methodology for determining causation in criminal cases.

## **Objectives of the Research**

So that one can achieve the set aim, the following objectives were raised in the research:

1. To study the concept of causation, its genesis and historical development perspective.
2. To compare the concept of causation, its standardization and application of law in selected countries of common and continental legal traditions.
3. To assess the need to determine causation in the Criminal Code of the Republic of Lithuania.
4. To evaluate the nature and place of causation in the structure of the features of the composition of a criminal offense.
5. To identify the main theories of determining causation existing in the doctrine of criminal law, to determine the main features of these theories and to evaluate their applicability in the practice of law application.
6. To identify the theories of determining causation proposed in the Lithuanian criminal law doctrine and to discuss the doctrinal and practical problems and perspectives of the application of these theories.
7. To study the case law in the aspect of causation and to identify the most common problems of determining causation.
8. In order to recommend the most appropriate methodology for determining causation and to test it in situations of different causality.

## **Defense Statements of the Research:**

1. Identification, description and grouping of the main theories of causation would create a knowledge base on causation, which will help the law enforcer to effectively determine causation in criminal cases.
2. Proper selection of theories of causation would help to avoid the identification of causation and signs of guilt.
3. The identification of the appropriate theory(s) of causation to be applied in practice and the development and implementation of a universal methodology for determining causation suitable for all categories of cases in criminal law would facilitate the procedure of determining causation.

## Approval of Research Results

Saidresearch was indeed discussed and approved at the meeting of the Institute of Criminal Law and Procedure of Mykolas Romeris University on 28 September 2021.

During the research, an internship was conducted at Riga Stradins University in Latvia. During the research, the scientific report “Causation in criminal law: the significance of forensic act in determining causation” was presented at the international scientific conference “Social innovation: inclusiveness and civic mindedness (SOCIN’2019)” held at Mykolas Romeris University.

Results of the research were published in the journal of Mykolas Romeris University “Jurisprudence”: Žalnieriūnas, L. “Genesis and Evolution of Causation in the Sources of Philosophy and Criminal Law”. *Jurisprudence*. 2016, No. 23 (2), p. 269-293; Žalnieriūnas, L. “Adequate causation theory and the problem of its delimitation from guilt”. *Jurisprudence*. 2018, No. 25 (1), p. 172–203.

The results of the research were directly used in law enforcement practice by the author of this research as a lawyer representing clients in criminal cases in courts of all instances. Therefore, the research also analyzes the cases in which the author of this research directly participated and contributed to the solution of causation issues. The author of the research, directly representing clients before the Court of Justice of the European Union, specifically addressed issues of causation in civil and European Union law, where the said court has given a favorable decision<sup>789</sup> to the clients the author of the dissertation, including one of the key issues in the case – causation. This has led to positive results in terms of a more comprehensive understanding of causation and qualitative differences in causation between criminal law and other branches of law.

The results of the research were used at Mykolas Romeris University to conduct seminars on the general and special parts of criminal law.

---

<sup>789</sup> Press Release No. 105/19 of the Court of Justice of the European Union of 5 September 2019 on the decision in the case *AW et al. / the State of Lithuania*, represented by the Communications Regulatory Authority of the Republic of Lithuania, the General Assistance Center and the Ministry of the Interior of the Republic of Lithuania (No. C-417/18), [https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2019-09/cp190105lt.pdf?fbclid=IwAR1gv7tBBPgi9CXam9UXedm9Fx0Dd9bgrxesEt9J6cJgs5hM2NOjA3h\\_jc](https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2019-09/cp190105lt.pdf?fbclid=IwAR1gv7tBBPgi9CXam9UXedm9Fx0Dd9bgrxesEt9J6cJgs5hM2NOjA3h_jc).

## CONCLUSIONS

The results of the research greatly seem to confirm the defensive statements, these are presented according to the objectives set in order to achieve the aim of the research.

1. Causation is an objective feature of the composition of a criminal offense, because it exists in the reality around us, regardless of its perception.
2. Causation is indeed not determined in all compositions of criminal offenses, but only in cases provided for in the criminal law (only in compositions of material criminal offenses), therefore it should be considered not as the main, however, as an optional feature of the composition of a criminal offense.
3. Regularity of causation is not significant in determining causation, because even not regular, infrequent causation objectively manifests itself in specific situations. Therefore, accidental causation, as a type of causation, does not exist, because if the perpetrator's action (inaction) was a necessary condition for the consequences to occur, then the causation will always be necessary.
4. Establishment of causation depends on the theory or combination of theories applicable to determine causation. The interpretation and determination of causation must not be based solely on theories formulated in the science of philosophy, since the original versions of these philosophical theories are not compatible with the science of criminal law. Causation in law has indeed has these specific peculiarities, which are not typical for the science of philosophy, therefore, in law, causation must be known through the use of the theories of determining causation applied to specific law (often only criminal) or their variants.
5. The analysis of foreign criminal law doctrine and law application practice did not reveal any significant differences in causation being determined in countries with a common and continental legal tradition. In most countries, the determination of causation consists of two steps: determining actual and legal causation. The *conditio sine qua non* theory is used in the stage of determining the actual causation. Different theories of causation are applied in the stage of determining legal causation. It is appropriate to distinguish between the theory of the *essential and effective cause*, according to which the selection of the conditions for determining the causation determines the underlying cause, which caused the consequences and endangered until the moment the consequences occurred. Such a methodology for determining causation used in foreign countries and the perspectives of its application partly determined the proposal to use the theory of the *essential and effective cause* presented in this research.
6. After the analysis of the practice of application of the law of the Supreme Court of Lithuania in 2000–2020, it was established that the doctrine of Lithuanian criminal law recommends the application of the methodology for determining the causation, which consists of: a) the rule of *the necessary condition for the consequences to occur*, and b) the theories of *adequate causation and necessary and accidental causation*, the application of the law together in practice (as

recommended in the doctrine) has been applied very rarely – only in 4 % of cases, indicating an incompatibility of theory and practice.

7. Practice of application of the law was then dominated by the stated single theories, often only suitable for determining the actual causal relationship, applied in as many as 83 % of all cases in which causation was analyzed. The theory of *direct and continuous causation* was most commonly applied when direct causation was determined in different categories of cases. The second, in terms of frequency of application, is the rule of *the necessary condition for the consequences to occur*. These two theories prevailed in almost all the categories of cases examined. It was established that during the whole period under investigation the court established a direct causation in the reasoning part of the rulings in 214 cases (66.5%) out of 322 cases; the rule of *the necessary condition for the consequences to occur* – in 117 cases (36.3%); and 16.4 per cent less frequent application of the theory of *necessary and accidental causation* recommended in the doctrine of Lithuanian criminal law, which was mentioned in 64 cases (19.9%). Therefore, there is a lack of application of the legal causation theory, as it is usually limited to determining a logical fact about the consequences of the offender's actions (i.e. determining an actual connection), which is not sufficient to establish a definitive causation. Hence the need to require the determination of both an *actual* and a *legal* causation in order to complete the causation process. The obtained results wholly substantiated the primary statement of the research that the identification, description and grouping of the main theories of causation would create a basis of knowledge about causation, which will help the law enforcer to effectively determine causation in criminal cases.

- 7.1. An analysis of the nature of the content of the main and most commonly used theories of causation and their variants shows that they can be attributed to the theories designed to establish a) *actual* or b) *legal* causation. Criminal law requires the establishment of both an actual and a legal causation, and in the absence of any of these, it is established that causation has not been determined. The division of the causation into an actual and legal causation distinguishes between two different points: the identification of the conditions which gave rise to the dangerous effects and the drawing of a legal conclusion as to the significance of the particular condition. Theories of an actual causation to be applied in the first stage of causation are characterized by logical and philosophical methods of perception of causality, therefore it is not sufficient to establish the final causation, so theories of legal causation must be applied additionally.

8. The research indeed proposes a rounded methodology which in turn determines causation (determining actual and legal causation) that is applicable to all cases of individual categories of criminal offenses, expressed in both action and inaction, which has been largely confirmed by analyzing different categories of cases. In this case, the defensive statement was confirmed that the identification of the appropriate causation theory(s) to be applied in practice and the development

and implementation of a universal causation methodology suitable for all categories of cases in criminal law would facilitate the causation procedure:

- 8.1. As one determines the actual causation, the problem of the distinction between the features of causation and guilt must first be definitively resolved, when the subjective feature of the composition of a criminal offense – guilt – was determined in the process of proving the causation. According to the methodology for determining causation proposed in the Lithuanian criminal law doctrine, said causation does not exist when the consequences occur due to an atypical causal sequence that could not have been foreseen based on everyday life experience (criminal liability does not apply to persons who did not foresee the consequences). This is determined by the application of theories of *adequate causation* and *necessary and accidental causation*. Accordingly, these theories were used quite rarely in the practice of law application by SCL in 2000–2020, because the law enforcer intuitively felt the flaw of these theories, which fully confirmed the second statement of the research that proper selection of causation theories would help to avoid causation and guilt identification. The methodology for determining causation proposed in the doctrine of Lithuanian criminal law is flawed due to improperly selected theories of causation, which determine an unreasonable interpretation of causation based on the subjective feature of guilt. Given this difference in theory and practice, it is proposed to replace the inadequate theories of *adequate* and *necessary and accidental causation* with an appropriate theory of *adequate cause*. Said theory can indeed be stated to eliminate a person's ability to anticipate the occurrence of consequences and allows the objective content of causation to be judged only from the perspective of a judge with all possible knowledge and comprehensive experience, including human experience. Therefore, all the conditions which influenced the consequences and which were not known to the perpetrator, even though they arose and existed in time and space during the unlawful act, must be included. While one makes a decision of this particular sort, it would be sufficient to convey only that the causation is objective in nature and therefore exists independently of the perpetrator's ability to predict or understand it, so that the perpetrator's ability to know the objective causation does not affect the determination of causation. This would definitively solve the problem of determining causation through fault.
- 8.2. At the stage of determining the actual causation, it is indeed proposed to apply the rule of *the necessary condition for the consequences to occur (conditio sine qua non)*. This would assess whether the perpetrator's dangerous act was a necessary condition for the occurrence of the dangerous consequences by asking the hypothetical question whether the dangerous consequences would have occurred if the perpetrator had not committed the dangerous act. If the answer is negative, it is held that the perpetrator's act is a necessary condition for the consequences to occur.

- 8.2.1. There can be more than one necessary condition for the consequences to occur.
- 8.2.2. Only the necessary condition for the consequences to occur can be analyzed by determining a legal causation.
- 8.2.3. Only an illegal action (inaction) of the perpetrator, which has caused dangerous consequences, can be recognized as a necessary condition for the consequences to occur.
- 8.3. At the stage of determining the actual causation, it is also suggested to analyze the nature of causation by assessing the expression of causality. Therefore, a *direct* or *complex* causation would be determined:
  - 8.3.1. In the case of a direct causation, the perpetrator directly causes dangerous consequences. It is proposed to apply the theory of *direct and uninterrupted causation* most often used in the practice of the SCL.
  - 8.3.2. In the case of a complex causation, other conditions contribute to the causation chain that have contributed to the occurrence of the dangerous consequences. It is suggested to follow the concept of *complex causation* described in the doctrine of criminal law.
- 8.4. In determining the legal causation, it is proposed to apply the theory of the *essential and effective cause*, which obliges to determine whether the act of the perpetrator, recognized as a necessary condition for the consequences to occur, remained an active and effective condition until the dangerous consequences occurred:
  - 8.4.1. Should the act of the perpetrator be the only condition that has caused dangerous consequences (direct causation), then it is always an essential and effective cause in this matter.
  - 8.4.2. If other necessary conditions for the consequences to occur (actions of the victim; natural forces, etc.) have entered the chain of causation, in addition to the perpetrator's actions, it is necessary to assess whether these were caused or activated by the perpetrator's actions (inaction). If the answer is positive, the actions of the perpetrator must be regarded as an essential and effective cause, thus establishing a legally significant causation.
    - 8.4.2.1. The act of the perpetrator is then recognized as an essential and effective cause within the matter, regardless of whether the victim died immediately after the act was committed or after a longer period of time.
    - 8.4.2.2. One blow, which indeed resulted in the inertial movement of the victim's body in space in such a way that he came into contact with environmental objects and surfaces that caused fatal injuries, resulting in the victim's death, is considered an essential and effective cause.
    - 8.4.2.3. At the stage of the legal causation, it must be determined whether the person responsible for occupational safety has



created a dangerous continuing situation which did not end at the time of occurrence of the consequences and the circumstances of the causation were determined precisely by the perpetrator's actions (e.g. providing inappropriate tools; assignment of dangerous work to unprepared subordinates, etc.).

- 8.4.3. If the dangerous consequences were caused by the actions (inaction) of several persons, which were recognized as necessary conditions for the consequences to occur (complex causation), then the essential and effective cause will be considered the act of the person who determined or activated the actions of another person.
- 8.4.3.1. The actions of the perpetrator who resorted to an act of physical violence, which resulted in the active defense of the victim, which caused him or her injury, shall be considered as an essential and effective cause.
- 8.4.3.2. When the death of the victim is caused by the actions of two non-consensual perpetrators (no complicity) which, taken separately, would not have caused dangerous consequences, they are not considered to be essential and effective causes, although satisfying the rule of *the necessary condition for the consequences to occur*, because the dangerous acts of both perpetrators were independent, unaffected, or fixed by each other. In this case, a legal causation cannot be established.
- 8.4.3.3. When the death of the victim is caused by the actions of two non-consensual perpetrators (no complicity) which, taken separately, would not have caused dangerous consequences, they are indeed then considered to be essential and effective causes, satisfying the rule of the necessary condition for the consequences to occur, whereas the dangerous acts of both perpetrators were active and effective until the moment the dangerous consequences occur.
- 8.4.3.4. An action or inaction manifested in a violation of a regulatory enactment or a general obligation (to take care of the safety of persons), which resulted in violations of other persons, which directly caused dangerous consequences for themselves or third parties, shall be considered as an essential and effective cause.
- 8.4.3.5. The actions of a person who has then performed his or her official duties improperly, which have enabled the perpetrator to continue and terminate the criminal act without hindrance, which has caused damage to the represented state institution, shall be considered as an essential and effective cause.
- 8.4.3.6. Not giving way to an intoxicated person leaving the secondary road and driving on the main road, which caused dangerous consequences, is considered to be an essential and effective

cause, because the intoxication of the person driving on the main road was activated (became significant due to the occurred dangerous consequences) only due to the exit from the side road, unless the person leaving the side road did not have a real opportunity to see the driver coming at high speed, therefore, in the absence of a legal causation in the actions of this driver, no causation can be established at all.

- 8.4.4. The threat to the victim of a hypothetical risk (possibly in the future) cannot be regarded as a real, unfinished and dangerous situation for the victim. The health disorder suffered by the victim in order to avoid a hypothetical danger does not satisfy the conditions of the theory of *an essential and effective cause*.
- 8.5. In determining the actual or legal causation, other theories of causation may be applied in addition:
  - 8.5.1 If, in addition to the perpetrator's actions, other necessary preconditions for the occurrence of consequences have entered the chain, which have not been activated by the perpetrator's actions because they acted independently and which directly caused dangerous consequences, a break in the causation is established. The *novus actus intervenience* theory is applicable to such a situation. A broken causation would mean that the unlawful acts committed by the perpetrator are too far removed from the dangerous consequences, because he or she did not manage to cause them due to other circumstances beyond the control of the perpetrator, which then intervened in the causal chain and which, acting together or separately, caused dangerous consequences. Therefore, the actions of the perpetrator would not be considered legally significant.
    - 8.5.1.1. Causation can only be broken by active actions in this particular matter
    - 8.5.1.2. If the victim, by avoiding the hypothetical danger (possibly in the future) caused by the perpetrator's illegal actions, causes dangerous consequences (for himself or herself), then the causation between the perpetrator's dangerous act and dangerous consequences is broken.
    - 8.5.1.3. Should the victim cause dangerous consequences (for himself or herself) by avoiding the danger caused by the perpetrator's illegal actions and the actual threat to him or her, then the causation between the perpetrator's dangerous act and dangerous consequences is not broken.
    - 8.5.1.4. In mentioned cases of a complex causation, indeed where the causal action of several perpetrators is unlawful, the causation is broken with respect to the perpetrator who fails to produce dangerous consequences. Causation is established with regard

to the perpetrator who has overtaken the other perpetrator earlier than the latter by causing dangerous consequences.

- 8.5.1.5. In cases of a complex causation, where other circumstances (natural forces, wild animals, domestic animals, etc.) appear in the causation, the causation in the case of the perpetrator is terminated when their occurrence is not determined or activated by the perpetrator's illegal actions.
  - 8.5.1.6. The doctor who performs the act of euthanasia breaks the causation chain between the state of coma caused by the perpetrator's dangerous actions and death, unless the patient is dying and any efforts to support life are ineffective or the patient is no longer able to absorb the artificial foods and fluids.
  - 8.5.1.7. The inaction of a person with a legal obligation to act accordingly, but who has not performed the duty (doctor, police officer, firefighter) does not break the chain of causation. Such a person shall be prosecuted only for abuse or failure to perform official duties.
  - 8.5.1.8. The actions of a person with a legal obligation to act accordingly and who has performed them improperly (doctor, police officer, firefighter) do not break the chain of causation, unless the improper actions directly caused dangerous consequences, surpassing the conditions that may have caused previous dangerous consequences.
  - 8.5.1.9. Implemented inadequate physician advice leading to a more severe health disorder does not break the causation chain between the extent of the disorder caused by the perpetrator and the extent of the more serious disorder because the physician acted in a health-threatening situation created by the perpetrator (continuing health disorder).
- 8.5.2. The doctrine of the *weak skull* is applicable in cases of violent acts when it becomes clear that the physical violence used by the perpetrator has activated the weaknesses of the victim, which led to the emergence of dangerous consequences. Although the victim's weaknesses are not known to the perpetrator at the time of the act, they do not break the chain of causation. The victim's weaknesses can be: a) physical, b) mental, and c) value. The scope of the value characteristics of the victim includes moral, religious and other value beliefs that existed during the performance of the dangerous act.

## SUGGESTIONS

1. After having evaluated the analysis of the causation aspects of foreign criminal law carried out in the research, the guidelines for determining causation should be established in the Lithuanian criminal law. When formulating the guidelines for determining causation, it is proposed to establish a methodology for determining causation in the Criminal Code of the Republic of Lithuania, which would oblige to determine:
  - a) actual causation and b) legal causation:

**“Causation is determined when a person’s illegal actions or inaction have caused dangerous consequences. The causation must be legally significant. “**

- 1.1. Determining the actual causation would oblige the application of rule of the *necessary condition for the consequences to occur (conditio sine qua non theory)*. The recommendations provided by the author of the dissertation for determining the nature of causation (direct or complex) could also be used at this stage.
- 1.2. The grammatical and logical meaning of the present proposal does not refer to a specific theory of legal causation, but the author of the dissertation proposes to use the theory of *an essential and effective cause* that helps to assess whether the necessary condition for the consequences to occur established in the first stage of determining causation remained effective and active until the moment of the occurrence of the consequences.

## LIST OF PUBLICATIONS

1. Žalnieriūnas, Linas. 2016. „The Evolution And Development Of Causation In Philosophy And Criminal Law Sources”. *Jurisprudence* 23 (2): 269-293. <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=519325>.
2. Žalnieriūnas, Linas. 2018. „Problematic Qualification Aspects Of The Avoidance To Maintain A Child And Alternative Ways Of Child Maintenance. *Jurisprudence* 25 (1): 172-203. <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=683300>.

## RESEARCH PRESENTATION AT SCIENTIFIC EVENTS

1. October 14 of 2019 public announcement „*Causation in criminal law: the significance of forensic act in determining causation*“ which was announced during International Scientific Conference „*Social innovation: inclusiveness and civic mindedness (SOCIN'2019)*“; held at Mykolas Romeris University.

## SCIENTIFIC INTERSHIP

1. From May 15 of 2019 till June 15 of 2019 internship carried out at Riga Stradins University in Latvia.

# CURRICULUM VITAE

## Personal information

**Name/surname** Linas Žalnieriūnas  
**Date of birth** April 29 of 1985  
**Contacts** linas@zalnieriunas.lt

## Education

**2014–2020** Doctoral studies in law  
Mykolas Romeris university (Law School,  
Institute of Criminal Law and Procedure)

**2009–2011** Master's studies in law  
Mykolas Romeris university (Faculty of law,  
Department of criminal law and criminology)  
Master's qualification degree in law granted  
(speciality of Criminal law criminology)

**2005–2009** Bachelor's studies in law  
Mykolas Romeris university (Faculty of law)  
Bachelor's qualification degree in law granted

## Pedagogical work experience

**2012 to currently** Lecturer  
Mykolas Romeris university (Law School,  
Institute of Criminal Law and Procedure)  
Subject taught: Criminal law  
(general part and special part)

## Work experience

**2016 to currently** Attorney at law / managing partner  
Law firm Žalnieriūnas, Budnikas and partners VEIRON

**2014 to 2016** Attorney at law  
L. Žalnieriūnas law firm

**2013 to 2014** Associate attorney  
V. Žukienės law firm

**2010 to 2013** Associate attorney  
S. Kavaliūno law firm

**Žalnierūnas, Linas**

PRIEŽASTINIS RYŠYS IR JO NUSTATYMAS BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE: daktaro disertacija. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2021. 348 p.

Bibliogr. 263–292 p.

*Moksliniame tyrime analizuojamas priežastinis ryšys kaip savarankiška baudžiamoji teisinė konstrukcija, jos teisinė charakteristika, doktrininis aiškinimas ir praktinis pritaikymas Lietuvos ir užsienio šalių teismams nagrinėjant atskirų kategorijų baudžiamąsias bylas. Analizės metu gilinantis į nacionalinį ir užsienio šalių baudžiamuosius įstatymus, užsienio valstybių teisės taikymo patirtį, nacionalinius priežastinio ryšio teorinius ir praktinius pagrindus, ieškoma priežastinio ryšio, kaip teisinės kategorijos, supratimo ir optimalios priežastinio ryšio nustatymo metodikos. Moksliniame tyrime taip pat diskutuojama apie priežastinio ryšio raiškos baudžiamajame įstatyme poreikį. Atskleidus priežastinio ryšio sampratą, genezę bei istorinę vystymosi perspektyvą tyrime identifikuojamos pagrindinės priežastinio ryšio nustatymo teorijos, nustatomi pagrindiniai šių teorijų bruožai bei įvertinamas jų pritaikomumas teisės taikymo praktikoje. Mokslinio tyrimo metu nustatytas pagrindines priežastinio ryšio teorijas palyginus su Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje siūlomomis taikyti priežastinio ryšio teorijomis nustatyta, kad Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje siūloma taikyti priežastinio ryšio nustatymo metodika teisės taikymo praktikoje taikoma itin retai, kita vertus, nėra ir galimybės sukurti universalios visoms atskirų bylų kategorijoms tinkančios priežastinio ryšio nustatymo metodikos, kadangi skirtingų bylų kategorijoms taikytinos skirtingos priežastinio ryšio nustatymo teorijos.*

*The research analyzes causation as an independent criminal legal construction, its legal characteristics, doctrinal interpretation and practical application to Lithuanian and foreign courts in the examination of separate categories of criminal cases. During the analysis, delving into Lithuanian and foreign criminal laws, experience of application of foreign law, national theoretical and practical bases of causation, the understanding of causation as a legal category and the optimal methodology for determining causation are sought. The research also discusses the need for an expression of causation in criminal law. After revealing the concept of causation, its genesis and historical development perspective, the research identifies the main theories of determination of causation, identifies the main features of these theories and evaluates their applicability in the application of law. Comparing the main theories of causation established in the research with the theories of causation proposed in the Lithuanian criminal law doctrine, it was found that the methodology of determining causation proposed in the Lithuanian criminal law doctrine is applied very rarely in practice, on the other hand, there is also no possibility to develop a universal causation methodology suitable for all categories of individual cases, as different theories of causation apply to different categories of cases.*



**Linas Žalnierius**

PRIEŽASTINIS RYŠYS IR JO NUSTATYMAS  
BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE

Daktaro disertacija  
Socialiniai mokslai, teisė (S 001)

Mykolo Romerio universitetas  
Ateities g. 20, Vilnius  
Puslapis internete [www.mruni.eu](http://www.mruni.eu)  
El. paštas [roffice@mruni.eu](mailto:roffice@mruni.eu)  
Tiražas 20 egz.

Parengė spaudai leidykla „Žara“

Spausdino UAB „Šiaulių spaustuvė“  
P. Lukšio g. 9G, 76200 Šiauliai  
[info@dailu.lt](mailto:info@dailu.lt)  
<http://siauliuspaustuve.lt>



